

HILARY MANTEL

THOMAS CROMWELL
ÜÇLEMESİ I

KURTLAR HANEDANI

ŞİMDİ BÜYÜK BİR
BBC
DİZİSİ

Modern İngilizce düzyazının yaşayan en büyük yazarı.
Sir Peter Stothard Man Booker Ödülü Jüri Başkanı

ALFA | EDEBİYAT

2824 | ALFA | EDEBİYAT | 150

KURTLAR HANEDANI

HILARY MANTEL

Hilary Mantel, 1952 doğumlu. Man Booker Ödülü'nü iki çok satan romanı *Kurtlar Hanedanı* ve *Ölüleri Getirin*'le kazandı. Bu iki başyapıtın televizyon uyarlaması 2015 yılında gösterime girdi. Bundan başka on dört kitabı daha bulunan yazar, Thomas Cromwell üzerine kurduğu kitapların üçüncüsünü yazmakta.

HILARY MANTEL

İngilizceden Çeviren
BERİL TÜCCARBAŞIOĞLU UĞUR

Eşsiz dostum Mary Robertson'a
ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Karakterler ix
Soyağaçları xiv

BİRİNCİ KISIM
I Boğazın Karşısı. 1500 3
II Baba Evi. 1527 19
III Austin Friars'ta. 1527 41

İKİNCİ KISIM
I Ziyaret. 1529 57
II İngiltere'nin Esrarengiz Tarihi. 1521 - 1529 80
III Ya Bat Ya Çık. Azizler Yortusu. 1529 187

ÜÇÜNCÜ KISIM
I Üç Kart Oyunu. 1529 Kışı - 1530 İlkbaharı 195
II Pek Sevgili Cromwell. İlkbahar - Aralık. 1530 239
III Ölüler, Mezarlıklarından Şikayetçi. 1530 Noeli 326

DÖRDÜNCÜ KISIM
I Maskeni Tak. 1531 343
II Eyvahlar Olsun! Aşk İçin Başka Ne Yapabilirim Ki? 406
1532 İlkbaharı
III Erken Ayin. 1532 Kasım 500

BEŞİNCİ KISIM
I Anna Regina. 1533 505
II Şeytanın Tükürüğü. Sonbahar ve Kış. 1533 582
III Ressam Gözü. 1534 632

ALTINCI KISIM
I Egemenlik. 1534 639
II Hristiyanlık Haritası. 1534 - 1535 698
III Wolf Hall'a. 1535 Temmuz 772

Yazarın Notu 784
Teşekkür 785

KARAKTERLER

Putney: Yıl 1500.

Walter Cromwell: Demirci ve biracı.
Thomas: Walter'ın oğlu.
Bet: Walter'ın kızı.
Kat: Walter'ın kızı.
Morgan Williams: Kat'in kocası.

Austin Friars: Yıl 1527'den itibaren.

Thomas Cromwell: Avukat.
Liz Wykys: Thomas'ın karısı.
Gregory: Thomas'ın oğlu.
Anne: Thomas'ın kızı.
Grace: Thomas'ın kızı.
Henry Wykys: Liz'in babası, yün tüccarı.
Mercy: Henry'nin karısı.
Johane Williamson: Liz'in ablası.
John Williamson: Johane'in kocası.
Johane (Jo): Johane ve John'un kızı.
Alice Wellyfed: Thomas Cromwell'in yeğeni, Bet Cromwell'in kızı.
Richard Williams: (Sonraki soyadıyla Cromwell) Kat ve Morgan'ın oğulları.
Rafe Sadler: Thomas Cromwell'in Austin Friars'da büyüyen başkatibi.

Thomas Avery: Evin muhasebecisi.
Helen Barre: Eve alınan fakir bir kadın.
Thurston: Aşçı.
Christophe: Uşak.
Dick Purser: Bekçi köpeklerin bakıcısı.

Westminster.
Thomas Wolsey: York Başpiskoposu, Kardinal, Papalık Elçisi, Lordlar Kamarası Başkanı, Thomas Cromwell'in efendisi.
George Cavendish: Wolsey'nin teşrifatçısı, daha sonra biyografi.
Stephen Gardiner: Trinity Hall'un idarecisi, Kardinal'in sekreteri, daha sonra VIII. Henry'nin Baş Sekreteri ve Cromwell'in en büyük düşmanı.
Thomas Wriothesley: Hem Cromwell'in hem de Gardiner'ın himayesindeki Mühür Katibi ve Diplomat.
Richard Riche: Avukat, daha sonra Kraliyet Başsavcısı.
Thomas Audley: Avukat, Parlamento Başkanı, Thomas More'un istifasından sonra Lordlar Kamarası Başkanı.

Chelsea.
Thomas More: Avukat ve alim, Wolsey'den sonraki Lordlar Kamarası Başkanı.
Alice: Thomas'ın karısı.
Sör John More: Thomas'ın babası.
Margaret Roper: Thomas'ın en büyük kızı (Will Roper'la evli).
Anne Cresacre: Thomas'ın gelini.
Henry Pattinson: Uşak.

Şehir.
Humphrey Monmouth: İncil'i İngilizce'ye çeviren William Tyndale'a yataklık ettiği için hapse atılan tüccar.

John Petyt: Kafirlik şüphesiyle hapse atılan tüccar.
Lucy: John'un karısı.
John Parnell: Thomas More'la uzun soluklu bir yasal anlaşmazlığı bulunan tüccar.
Küçük Bilney: Kafirlik suçuyla yakılan alim.
John Frith: Kafirlik suçuyla yakılan alim.
Antonio Bonvisi: Luccalı tüccar.
Stephen Vaughan: Thomas Cromwell'in Antwerp'te tüccarlık yapan arkadaşı.

Saray.
VIII. Henry
Aragonlu Katherine: Henry'nin ilk karısı, daha sonra Galler'in Dul Prensesi.
Mary: Henry ve Katherine'nin kızı.
Anne Boleyn: Henry'nin ikinci karısı.
Mary: Anne'in kız kardeşi, William Carey'nin dul eşi ve Henry'nin eski metresi.
Thomas Boleyn: Anne ve Mary'nin babası, daha sonra Wiltshire Kontu ve Ferman Mührü Emini. (Kendisine *Monsenyör* denmesinden hoşlanıyor.)
George: Anne'in ağabeyi, daha sonra Lord Rochford.
Jane Rochford: George'un karısı.
Thomas Howard: Norfolk Dükü ve Anne'in dayısı.
Mary Howard: Thomas Howard'ın kızı.
Mary Shelton, *Jane Seymour* } Anne'in nedimeleri
Charles Brandon: Suffolk Dükü, Henry'nin eski dostu ve kız kardeşi, Mary'nin kocası.
Henry Norris

Francis Bryan
Francis Weston
William Brereton
Nicholas Carew
} Kral'a eşlik eden beyler.

Mark Smeaton: Müzisyen.
Henry Wyatt: Bir saraylı.
Thomas Wyatt: Henry Wyatt'ın oğlu.
Henry Fitzroy: Richmond Dükü, Henry Wyatt'ın gayrı meşru oğlu.
Henry Percy: Northumberland Kontu

Din adamları.
William Warham: Canterbury Başpiskoposu.
Kardinal Campeggio: Papalık temsilcisi.
John Fisher, Rochester Piskoposu: Aragonlu Katherine'in hukuk danışmanı.
Thomas Cranmer: Cambridge'de hoca, reformcu, Warham'dan sonra Canterbury Başpiskoposu.
Hugh Latimer: Reformcu rahip, daha sonra Worcester Piskoposu.
Rowland Lee: Cromwell'in arkadaşı, daha sonra Coventry ve Lichfield Piskoposu.

Calais.
Lord Berners: Vali, alim ve tercüman.
Lord Lisle: Sonraki vali.
Honor: Valinin karısı.
William Stafford: Garnizonda görevli asker.

Hatfield.
Leydi Bryan: Francis'in annesi, Prenses Elizabeth'in bakıcısı.

Leydi Anne Shelton: Anne Boleyn'in halası ve Prenses Mary'nin bakıcısı.

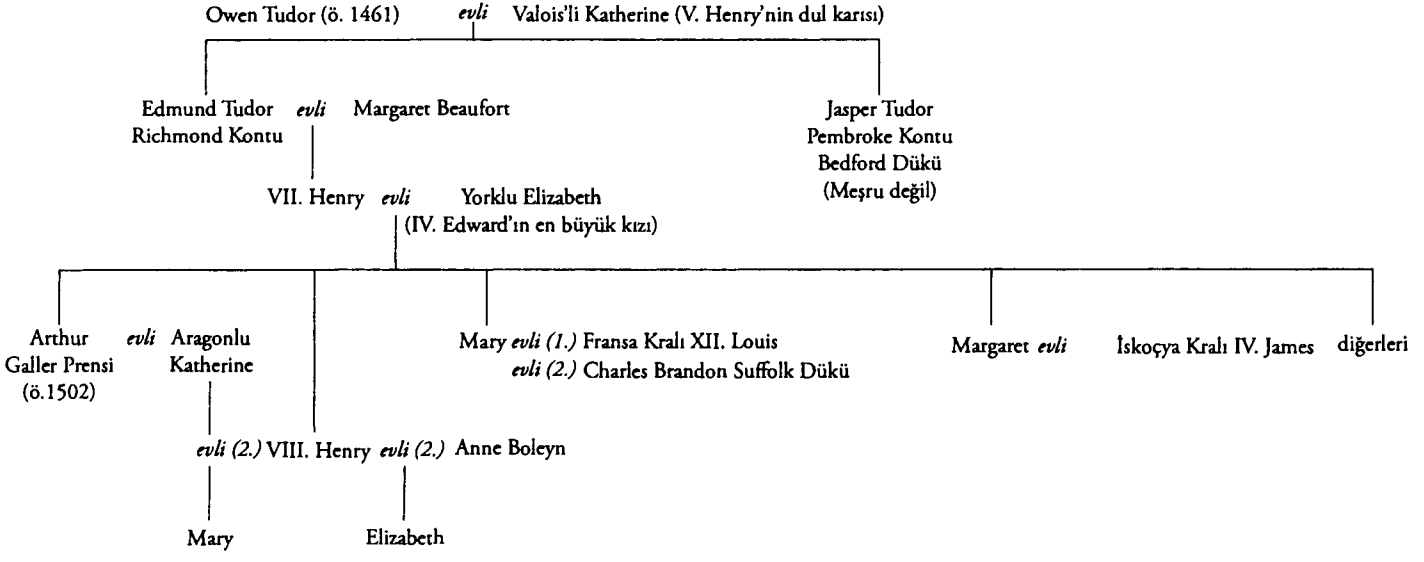
Büyükelçiler.
Eustache Chapuys: Savoylu diplomat, İmparator V. Charles'ın Londra Büyükelçisi.
Jean de Dinteville: I. Francis'in büyükelçisi.

Tahtta hak iddia eden Yorklular.
Henry Courtenay: IV. Edward'ın kızlarından birinin soyundan gelen Exeter Markisi.
Gertrude: Henry Courtenay'in karısı.
Margaret Pole: Kontes Salisbury, IV. Edward'ın yeğeni.
Lord Montague: Oğlu.
Geoffrey Pole: Oğlu.
Reginald Pole: Oğlu.

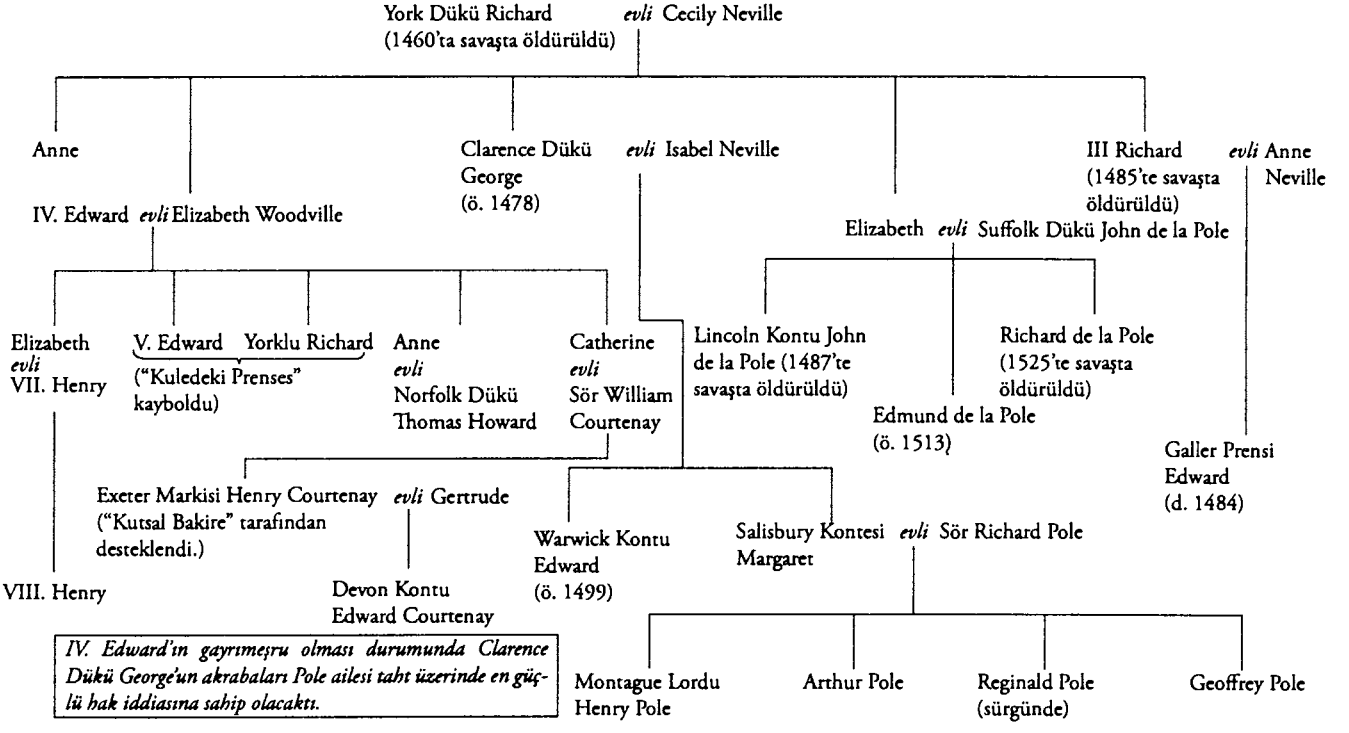
Wolf Hall'daki Seymour ailesi.
Yaşlı Sör John: Seymourlar'ın en büyük oğlu (Edward'ın karısıyla ilişki yaşıyor).
Edward Seymour: Seymour'ın oğlu.
Thomas Seymour: Seymour'ın oğlu.
Jane: Seymour'ın saraydaki kızı.
Lizzie: Seymourlar'ın Jersey Valisi'yle evli kızı.

William Butts: Doktor
Nikolaus Kratzer: Astronom.
Hans Holbein: Ressam.
Sexton: Wolsey'nin soytarısı.
Elizabeth Barton: Din görevlisi.

Tudorlar

Owen Tudor (ö. 1461) evli Valois'li Katherine (V. Henry'nin dul karısı)
Edmund Tudor Richmond Kontu evli Margaret Beaufort
Jasper Tudor Pembroke Kontu Bedford Dükü (Meşru değil)
VII. Henry evli Yorklu Elizabeth (IV. Edward'ın en büyük kızı)
Arthur Galler Prensi (ö.1502) evli Aragonlu Katherine
Mary evli (1.) Fransa Kralı XII. Louis evli (2.) Charles Brandon Suffolk Dükü
Margaret evli İskoçya Kralı IV. James
diğerleri
evli (2.) VIII. Henry evli (2.) Anne Boleyn
Mary
Elizabeth

Tahtta Hak İddia Eden Yorklular

"Üç çeşit sahne vardır. Birincisi trajik, ikincisi komik, üçüncüsüyse satiriktir. Bunlarda kullanılan dekorlar da birbirlerinden farklıdır. Trajik sahneler kolonlarla, bina alınlıklarıyla, heykellerle ve krallara yakışacak diğer cisimlerle betimlenir. Komik sahnelerde balkonlar, sıra sıra pencereler ve manzaralar olur. Satirik sahnelerse ağaçlar, mağaralar, dağlar ve tabiatı çağrıştıran diğer rustik objelerle dekore edilir."

VITRUVIUS, *De Architectura (Mimarlık Hakkında On Kitap)*, Tiyatro üzerine: M.Ö. 27

Oyuncuların isimleri bunlar olsun:

Saadet
Özgürlük
Tedbir
Görkem
Zevk
İkiyüzlülük
Kurnazlık

Danışıklı dövüş
Kibarca Dolandırıcılık
Budalalık
Sıkıntı
Yoksulluk
Çaresizlik
Hınzırlık

Umut
Çare
İhtiyat
Sebat

Magnificence: An Interlude (Görkem: Bir ara oyunu),
JOHN SKELTON, 1520

BİRİNCİ KISIM

I
Boğazın Karşısı
Putney, 1500

"Ayağa kalk!"

Thomas sessiz ve sersemlemiş bir halde, avlunun kaldırım taşlarına serilmişti. Kafasını yana çevirirken gözleri, sanki biri gelip ona yardım edecekmiş gibi bahçe kapısına kayıyordu. O anda, hedefe isabet eden tek bir darbe onu kolaylıkla öldürebilirdi.

Başındaki yaradan -babasının ilk marifetiydi- kan geliyor ve incecik bir çizgi halinde yüzünden süzülüyordu. Sol gözü kapanmıştı ama yana doğru baktığında, babasının botunun sökük dikişlerini görebiliyordu. Deriden sert iplikler fırlayıp bağcıklarla birlikte düğüm olmuştu. Şiddetli bir tekme daha yedi ve bu kez de kaşı açıldı.

"Şimdi kalk ayağa!" Walter, tepesinde dikilmiş böyle bağırırken, bir yandan da sonraki darbesini nereye indireceğini hesaplamaya çalışıyordu. Thomas, kafasını beş altı santim kaldırıp karnının üzerinde öne doğru ilerlediği sırada, Walter'ın,

ayağıyla çiğnemekten pek hoşlandığı ellerini fazla ortaya çıkarmamaya çalıştı. "Nesin sen? Yoksa bir yılanbalığı mı?" diye sordu babası. Bir iki adım gerileyip sonra vargücüyle bir tekme daha indirdi.

Thomas ciğerlerinde kalan son nefesi de verirken, *bitti*, diye düşündü. Alnını kaldırım taşlarına dayayıp öylece bekledi. Walter az sonra üzerine atılacaktı. Bella kapatıldığı yerde çılgınca havlarken, *köpeğimi özleyeceğim*, diye düşündü. Avlu, bira ve kan kokuyordu. Nehrin kenarından bağırış çağırışlar geliyordu. Dondurucu soğuğu hissedebiliyordu. Kaldırım taşlarına değen yanağı buz kesmişti.

"Bak hele," diye böğürdü Walter, dans ediyormuş gibi tek ayağının üzerinde hoplayarak. "Bak, ne yaptım. Kafanı tekmelerken pabucum yırtıldı."

Santim santim ilerle. Sana, yılanbalığı, solucan ya da yılan demesini umursama. Kafanı eğ, sakın onu kışkırtma. Burnunda pıhtılaşan kanlar yüzünden nefes alamadığı için ağzını açmak zorunda kalmıştı. Babasının dikkatinin bir anlığına en iyi pabucuna kaymasını fırsat bilip kustu. "Aferin," diye bağırdı Walter. "Her yere kus tabii." *Sevgili kaldırım taşlarımın üzerine kus.* "Haydi kalksana be çocuk! Kalk da boyunu görelim. İsa'nın akan kanı adına kalk çabuk!"

Kafası yana döndü, saçları kendi kusmuğuna bulandı. Köpek durmadan havlıyor, Walter kükrüyor ve suyun öteki tarafından çan sesleri geliyordu. Pislik içindeki kaldırım taşları Thames Nehri'ne dönüşüyormuş gibi tuhaf bir hareket hissetti. Sanki altında hafif hafif dalgalanıyorlardı. Bir süredir tuttuğu soluğunu bıraktı. Bir ses, *bu sefer tamamdır,* diyordu Walter'a ama o, kulaklarını tıkadı ya da belki de Tanrı onun için tıkadı. Thomas akıntı yönünde aşağı ve derinlere doğru çekildi.

Kendine geldiğinde Uçan At Pegasus'un eşiğine yaslanmış yalpalıyordu. Neredeyse öğlen olmuştu. Ablası Kat, bir tepsi sıcak börekle fırından çıktı. Onu gördüğünde az kalsın elindekileri düşürecekti. Ağzı hayretle açılmıştı. "Şu haline bak!"

"Lütfen bağırma Kat. Başım zonkluyor."

Kat, kocasına haykırdı. "Morgan Williams!" Sonra gözlerinden kıvılcımlar saçarak olduğu yerde döndü. Yanakları ocağın sıcağından pembeleşmişti. "Alın şu tepsiyi! Tanrım, hepiniz nereye kayboldunuz?"

Baştan aşağı tüm vücudu titriyordu. Bella da kayıktan düştüğünde tıpkı böyleydi.

Bir kız koşarak yanlarına geldi. "Efendi şehre indi."

"Biliyorum aptal!" Halbuki kardeşinin feci görüntüsü Kat'in aklını karıştırmış ve bunu tamamen unutmuştu. Tepsiyi kızın eline tutuşturdu. "Eğer onları kedilerin ulaşabileceği bir yere koyarsan, seni gözlerinin önünde yıldızlar uçuşana dek pataklarım." Boşalan ellerini birleştirip öfkeli bir dua mırıldandı. "Gene kavga mı ettin? Yoksa babam mı?"

"Evet," dedi Thomas son bir gayretle kafasını sallayarak. Burnundan gelen kanlara aldırmadan kendini ifade etmeye çalışıyordu. "Walter. Bunu Walter yaptı." Kat, bir leğen ve su istedi; leğenin içinde su. Bir de şeytanın dirilip sevgili hizmetkarı Walter'ı yanına almasını. "Otur, yoksa düşeceksin." Thomas daha yeni ayağa kalktığını açıklamaya çalıştı. Avludan çıkalı bir saat de olmuş olabilirdi, bir gün de. Ama yok, orada, Walter'ın yolunun üzerinde sere serpe uzansaydı, kesin gelip onu öldürürdü. Hem yaralarının üzerindeki kan da kurumuş olurdu. Önceki seferlerden tecrübeliydi. İkinci gün, birinciden çok daha beterdi. Bedeninin her bir noktası öyle

bir ağrırdı ki kıpırdayamaz hale gelirdi. "Otur. Konuşmaya çalışma," dedi Kat.

Kat, leğeni getirdiklerinde üzerine eğilip kapalı gözünü ve alnını temizledi. Boşta kalan elini kardeşinin omzuna dayamıştı. Kesik kesik aldığı soluğunun altından kah küfrediyor, kah ağlıyor ve ensesini temizlerken, "Şşşt, geçti, tamam," diye mırıldanıyordu, ağlayan kendisi değil de kardeşiymiş gibi. Oysa kardeşi, sanki kendini suyun üzerine bırakmış, öylece salınıyordu. Tek istediği kollarını ablasının boynuna dolayıp yüzünü önlüğüne gömmek ve kalbinin atışlarını dinleyerek uykuya dalmaktı. Ama Kat'in üstüne başına kan bulaştırmaktan korktuğu için bunu yapamıyordu.

Morgan Williams geldiğinde, üzerinde şehre inerken giydiği en iyi paltosu vardı. Tam da bir Galli gibi haşin ve öfkeli görünüyordu. Demek ki haberleri duymuştu. Kat'in yanında dikilmiş aşağı bakarken, söyleyecek kelime bulamıyordu. "Şunu görüyor musun?" dedi sonunda, yumruğunu sallayarak. "İşte, o Walter bunu yiyecek!"

"Geri dur biraz," diye uyardı Kat, kocasını. "Londra ceketine Thomas'ın parçalarının bulaşmasını istemezsin herhalde."

Morgan karısının dediğini yaptı. "Şu haline baksana evlat. Oysa adil bir dövüşte, o pisliğin canına okursun."

"Adil dövüş mü?" diye dudak büktü Kat. "Walter buna asla yanaşmaz. Sana arkadan yaklaştı değil mi Thomas? Elinde bir şeyle."

"Görünüşe bakılırsa bir cam şişeyle," dedi Morgan Williams. "Yanılıyor muyum?"

Thomas kafasını sallarken, burnu yine kanamaya başlamıştı..

"Ay, kıpırdama Thomas," diye atıldı Kat, kanlanan elini üzerine silerken. Ablasının önlüğü kan içinde kalmıştı. Belki Thomas kafasını oraya yaslasa sorun olmazdı.

"Gördüğünü sanmıyorum," dedi Morgan. "Yani sana neyle saldırdığını."

"Ne bu?" dedi Kat. "Kral'ın Yargıçlar Kurulu mahkemesinde falan mıyız? Bırak da babamı sana ben anlatayım Morgan. O sırada eline ne gelirse onunla saldırır, tamam mı? Evet, bu bazen de bir şişe olur. Anneme ve hatta küçük Bet'in kafasına bile öyle vurduğunu gördüm. Bazen de görmedim, ki öylesi daha da kötüydü. Çünkü yere serilen bendim."

"Hayret! Nasıl bir ailenin kızını almışım!" dedi Morgan Williams.

Hani bazı erkekler sırf alışkanlıktan burun çeker, bazı kadınların da hababam başı ağrır ya, Morgan da hep hayret içindeydi işte. Oğlan, enişteşini dinlemiyordu bile. Sadece annemi babam mı öldürdü acaba diye düşünüyordu. Yok canım! Öyle olsa zindana atılırdı. Tamam, Putney'dekilere kanun nizam sökmezdi ama cinayet ciddi bir suçtu. Thomas'a, annesi göçüp gittiği günden beri Kat annelik yapıyor, onun için ağlıyor, yaralarını temizliyordu.

Oğlanın sağ gözü şiş ve kapalıydı ama eşitlensinler diye solu da yummaya ve sonra ikisini birden açmaya çalıştı. "Kat," dedi. "Gözüm yerinde, değil mi? Çünkü hiçbir şey göremiyorum." Kat, "Evet, tabii," dedi, Morgan Williams gerçekleri soruşturmaya devam ederken. Morgan nihayet sert ve ağır bir cisimde karar kılmış, saldırı silahının kırık bir şişe olmadığı netlik kazanmıştı. Zira Thomas'ın sadece kaşı açılmıştı. Halbuki kırık cam, kesinlikle gözünü çıkarırdı. Oğlan, Morgan'ın teorilerini ballandıra ballandıra sıralamasını dinlerken ona

bottan bahsetmek istedi, bottan ve düğümlenen bağcıklarından. Ama ağzını açmaya mecali yoktu. Hem işin doğrusunu anlatsa ne olacaktı ki? Genelde Morgan'ın her dediğini onaylardı zaten. Omzunu silkmeye çalıştı ama canı öyle bir yandı ki bir an için boynunun kırıldığından şüphelendi.

"Neyse ne," dedi Kat. "Sen onu azdıracak ne yaptın onu söyle. Bir sebebi olmasaydı, dayağı geceye bırakırdı."

"Evet," dedi Morgan Williams, "bunu yapmasının bir nedeni var mıydı?"

"Dün kavga ettim."

"Kavga mı ettin? Kiminle?"

"Bilmiyorum." İsmini unutmuştu. Zaten beyninin bir parçası akıp gitmiş gibi hissediyordu. Dikkatle kafasına dokundu. Bu yarayı bir şişe mi açmıştı? Gayet mümkündü.

"Ah ah!" dedi Kat. "Bunun yaşındaki oğlanların hepsi kavgacı zaten. Nehrin aşağısında birbirlerine giriyorlar."

"Dur bakayım, doğru anlamış mıyım," diye atıldı Morgan. "Thomas, dün üstü başı paralanmış, elleri berelenmiş halde eve gelmiş ve yaşlı adam, *kavga mı ettin,* diye sormuş. Bir gün beklemiş ve ona bir şişeyle vurmuş. Sonra da avluya çıkarıp tekmelemiş ve bir tahta parçasıyla..."

"Bunları nereden biliyorsun?"

"Millet öyle dedi. Herkes iskelede toplanmış son havadisleri yetiştirmek için bekliyordu. Daha kayığı bile yanaştırmadan başladılar anlatmaya. *Hey, Morgan Williams,* dediler. *Karının babası, Thomas'ı eşek sudan gelene dek dövmüş. O da sürünerek ablasının evine gitmiş. Oğlan o kadar kötüymüş ki, rahip çağırdılar.* Gerçekten rahibi mi çağırdın?"

"Ah William, ah!" diye sızlandı Kat. "Sen kendini pek mi önemli biri sanıyorsun? Millet neden sana olan biteni anlat-

maya bu kadar hevesli sence, ha? Her şeye inanıyorsun da ondan!"

"Ama doğru söylemişler!" diye bağırdı Morgan. "Tabii, rahibi ve Thomas'ın ölmediğini saymazsak."

"Sen bu gidişle kesin yargıçlar kuruluna seçilirsin. Baksana, bir cesetle kardeşim arasındaki farkı ilk görüşte şıp diye anladın!" dedi Kat alayla.

"Adliye yüksek memuru olduğumda babanı hapse tıktırmazsam neyim! Çünkü ona para cezası falan sökmez. Öylesi, hırsızlar ve dolandırıcılar içindir."

Thomas acıyla inlerken ablasıyla enişteşini rahatsız etmemeye çalıştı.

"Şşşt, geçecek," diye fısıldadı onu duyan Kat.

"Gerçi adaletin yerini bulduğu da görülmemiş ya!" dedi Morgan. "Baban kanun kaçaklarına yataklık etmiyorsa ya da bir adalet memurunun huzurunu kaçırmıyorsa, oğlunu dövmesi kimin umrunda? Dua edelim de zamanından önce gebersin."

"Bitti mi?" dedi Kat, kocasına sırtını dönerek. "Tom, sen en iyisi bizimle kal. Ne dersin Morgan Williams? İyileştiğinde, getir götür ne iş varsa yapar. Senin hesaplarını da tutabilir. Toplama ve şey biliyor. Neydi o? Bak, gülme! Öyle bir babayla hesap öğrenecek zamanım olmadı tabii. Eğer adımı yazabiliyorsam, Tom sayesindedir."

"Bundan," dedi Thomas, araya girmeye çalışarak, "hoşlanmaz." Dili peltekleştiği için ancak kısa cümleler kurabiliyordu.

"Hoşlanmasa ne yazar?" dedi Morgan. "Walter kendinden utanmalı."

Kat hemen cevabı yapıştırdı. "Tanrı babamı yaratırken utanç duygusunu eklemeyi unutmuş."

"Çünkü. Sadece bir kilometre ötede. Kolaylıkla..." diye mırıldandı Thomas zar zor.

"Peşimden mi gelir diyorsun? Hele bir denesin!" Morgan yumruğunu havaya kaldırıp öfkeyle salladı.

Kat yaralarını temizlemeyi bitirdiğinde ve Morgan Williams böbürlenmekten sıkıldığında, Thomas bir iki saat uzandı. Bu süre içinde Walter bir tanıdığıyla kapıya dayandıysa da Thomas tüm o bağırış çağırışları korkunç bir rüya sandı. Şimdi aklında tek bir soru vardı: *Ben ne yapacağım?* Çünkü Putney'de kalamazdı. Bunun bir sebebi de karıştığı kavganın bir noktasında bıçak çekildiğini hatırlamasıydı. Onun kime saplandığını bilmiyordu. Ama kendisine olmadığına göre... Üstelik Walter'dan da bıkıp usanmıştı artık. *Eğer bana tekrar saldırmaya kalkarsa onu öldürürüm,* diye düşündü. Babamı öldürürsem de beni asarlar ve asılmak için daha iyi bir sebebim olsun isterim.

Aşağıdaki sesler bir yükselip bir alçaldığı için kelimeleri tek tek seçemiyordu. Yine de Morgan'ın gemileri yakmaktan söz ettiğini, Kat'inse teklifinden pişmanlık duyduğunu anlamıştı. Morgan onun lokantada garsonluk, kahyalık ya da fedailik yapmasını istemiyordu çünkü, "Walter onun peşini asla bırakmaz," demişti. "*Tom'u eve gönderin, ona okuma yazma öğreten rahibin parasını ben verdim, şimdi hasadını siz topluyorsunuz,* diye tutturacak."

Aşağı indiğinde, Morgan neşeyle, "İyi görünüyorsun," diye şakıdı.

Thomas, Morgan Williams'dan hoşlanmıyordu. Zira kayınpederini döveceğinden dem vurup dursa da aslında hiçbir şey yapacağı yoktu. Çünkü Putney'deki, belki Mortlake ve Wimbledon'daki herkes gibi o da Walter'dan çekiniyordu.

"Artık yola çıkayım," dedi Thomas.

"Bari bu gece kal," diye ısrar etti Kat.

"Ben yokken kimi dövecek acaba?"

"Bize ne," diye cevap verdi Kat. "Tanrıya şükür, Bet de evlenip o cehennemden kurtuldu."

Morgan Williams lafa karıştı. "Walter benim babam olsaydı, bir an önce yola düşerdim." Duraksadı. "Senin için biraz para denkleştirdik."

Kısa bir sessizlik oldu.

"Borcumu mutlaka ödeyeceğim."

Morgan, "Yaa? Peki, nasıl yapacakmışsın bunu Tom?" diye sordu gülerek.

Bilmiyordu. Güçlükle nefes alıyordu ama önemi yoktu. Sadece burnundaki kan pıhtıları yüzündendi. Elini burnuna götürüp tereddütle dokunurken, Kat dikkatli olmasını söyledi. Yüzünde acı bir gülümseme vardı. Aslında gitmesini istemiyordu ama Morgan Williams'a karşı koyacak hali de yoktu ya? Williamslar, Putney ve Wimbledon'da sözü geçen insanlardı. Morgan, karısının üzerine titriyordu. Yemeği pişirecek, içkiyi hazırlayacak hizmetçileri vardı. Kat'in tek yapması gereken, üst katta tıpkı bir leydi gibi nakış işlerken, ara sıra en iyi paltosunu giyip Londra'ya giden kocasının başarısı için dua etmekti. Ha, belki bir de süslenip püslenip günde birkaç kez Pegasus'u teftiş etmek. Morgan, karısının çocukluğunda ne kadar çok çalıştığını bildiği için, şimdi bir hanımefendi gibi aylaklık etmekten hoşlanacağını düşünüyordu.

"Borcumu ödeyeceğim," diye yineledi Thomas. "Belki asker olurum. Size aylığımın ve kazandığım ganimetlerin bir kısmını yollarım."

Morgan itiraz etti. "Ama savaşta değiliz ki."

"Barış fazla uzun sürmez," diye mırıldandı Kat.

"Ya da miçoluk yaparım. Şey... Sizce Bella'yı almaya gitmeli miyim? O kadar çok havlıyordu ki. Walter onu bir yere kapamış."

"Neden? Ayak parmaklarını kemirmesinden mi korkmuş?" dedi, Bella'yla dalga geçmeyi adet haline getiren Morgan.

"Onu yanıma almak istiyorum."

"Gemi kedisi duydum ama köpeği kim ne yapsın?"

"Sorun olacağını sanmam. Bella çok minik."

"Ama onu kedi diye de yutturamazsın, öyle değil mi?" Morgan alaycı bir kahkaha attı. "Ayrıca miçoluk yaşın da çoktan geçti. Onlar gemilerin halatlarında maymun gibi oradan oraya atlayıp duruyorlar. Hayatında hiç maymun gördün mü Tom? Askerlik sana daha çok yakışır. Dürüst konuşmak gerekirse, sen de baban gibi yumruklarını konuşturmayı iyi beceriyorsun. Eee, ne demişler? Armut dibine düşermiş."

"Dur bakalım," dedi Kat. "Doğru mu duyuyorum? Bir gün kardeşim Tom bir kavgaya karışıyor. Babası da ona haddini bildirmek için arkasından sinsice yaklaşıp kafasına ağır ve sivri bir şeyle vuruyor. Onu yere seriyor, neredeyse gözünü çıkarıp koca bir tahta parçasıyla kaburgalarını kırana, suratını tanınmaz hale getirene dek dövüyor ve kocam, *Thomas en iyisi asker olsun,* diyor. Böylece tanımadığı birinin gözünü çıkarabilecek, kaburgalarını kırabilecek, hatta onu öldürecek ve bunun için para alacak."

"Nehrin orada beleşe kavga edeceğine, hiç olmazsa biraz para kazanır," dedi Morgan. "Şunun haline baksana. Ben sırf bu çocuğa iş vermek için savaş bile çıkarabilirdim."

Morgan cüzdanını getirip içindeki paraları yavaş yavaş saymaya girişti.

Tom onu izlerken çürük yanağına dokundu. Buz gibiydi.

"Dinle," dedi Kat, "biz burada büyüdük. Belki Tom'a yardım edebilecek birilerini..."

Morgan ona imalı bir bakış fırlattı. Walter Cromwell'in karşısına dikilmeye kim cesaret edebilirdi ki? Kat, kocasının içinden geçenleri okumuşçasına, "Hayır, yani belki..." diye mırıldandı.

Sonra kocasına çaresizce baktı. "Morgan, Tom'un halini görmüyor musun? Bence bu gece kalsın."

"Hayır, gitmeliyim. Bir saate kalmaz dut gibi sarhoş olup kapıya dayanır. Benim içerde olduğumu anlarsa da burayı ateşe verir."

"Yolculuk için gerekenleri aldın mı?" diye sordu Morgan.

Thomas o an Kat'e dönüp *hayır,* demek istedi.

Ama ablası çoktan ağlamaya başlamıştı bile. Onun için ağlamıyordu, çünkü Thomas'a göre hayatta kimse onun için gözyaşı dökmezdi. Tanrı onu böyle yaratmamıştı. Kat başka türlü olması gereken hayatına ağlıyordu. Pazar günleri kiliseden sonra tüm kız kardeşler, görümceler ve diğer kadınlar toplanıp birbirlerinin bebeklerini okşarken, erkekler iş konuşacaktı. Yünden, pamuk fiyatlarından, gemicilikten, lanet olası Flamanlar'dan, balıkçılıktan, bira mayalamaktan, yıllık cirodan, ufak tefek rüşvetlerden, vekalet ücretlerinden ve avukatlarının neler tembihlediğinden. Morgan Williams'la evli olmak böyle bir şey olmalıydı. Çünkü Williamslar, Putney'nin büyük ve köklü ailelerinden biriydi. Ama hiç de öyle değildi işte. Zira Walter her şeyi berbat etmişti.

Thomas çok yavaş ve dikkatlice ayağa kalktı. Şimdi vücudunun her bir noktası ayrı ayrı ağrıyordu. Yarın daha da beter olacaktı. Çünkü çürümeler başlayacak ve insanlar ona

şaşkınlıkla bakıp bir sürü soru soracaktı. Neyse ki o zamana dek buradan uzaklaşacak ve kendisini kimsenin tanımadığı bir yere gidecekti. Oradakiler yüzünün halini olağan karşılar, onu mütemadiyen dayak diyen biri sanırlardı belki.

Parayı alırken, "*Huyl, Morgan Williams. Diolch am yr arian,*" dedi. Para için çok teşekkür ederim. *"Gofalwch am Katheryn. Gofalwch am eich busnes. Wela i chi eto rhywbryd. Pob lwc."*

Ablama iyi bak. İşine de. Bir gün tekrar görüşmek ümidiyle.

Morgan Williams ona sessizce baktı. Tom'un canı çok yanmasa, birazcık gülümsemeye bile çalışabilirdi.

"Pob lwc," dedi Morgan yavaşça. İyi şanslar.

"Nehri mi takip etmeliyim?"

"Nereye gitmeye çalışıyorsun ki?"

"Denize."

Morgan Williams'ın yüzünde üzgün bir ifade belirdi. "Kendine iyi bakacaksın, öyle değil mi Tom?" diye sordu. "Merak etme, Bella seni aramaya gelirse onu eve aç yollamam. Kat ona börek verir."

Parasıyla idare etmenin bir yolunu bulmalıydı. Aslında nehrin aşağısında bir işe girebilirdi ama tanıdık birine görünürse Walter'a yakalanmaktan korkuyordu. Çünkü babasının çevresi, bir kadeh içki için gammazlık yapabilecek bir sürü herifle doluydu. İlk aklına gelen, kaçakçı gemilerinden birine binip Barking, Tilbury'ye gitmek oldu. Ama sonra, Fransa'da çok savaş çıktığı geldi aklına. Konuştuğu birkaç insan da -yabancılarla çok kolay iletişim kurabiliyordu- aynısını söylemişti. Öyleyse Dover'a gitmeliydi. Hemen yola koyuldu.

Eğer bir at arabasının yüklenmesine yardım edersen ve şansın da yaver giderse, onda seyahat etmene izin verirlerdi. Kısa

sürede insanların bu işte ne kadar beceriksiz olduğunu fark etmişti. Erkekler, ısrarla dümdüz yürüyerek geniş, tahta sandıkları daracık girişten geçirmeye çalışıyordu. Halbuki ellerindekileri biraz çevirseler, sorunları kolayca hallolacaktı. Sonra bir de atlar vardı. Tom hayatını atların arasında geçirmişti. Dehşete kapılıp yelelerini savuran atların. Çünkü Walter sabahları, bir önceki gece arkadaşlarıyla içtiği sert içkinin etkisinden kurtulur kurtulmaz, ikinci mesleği olan nalbantlığa koyulurdu. (Walter hem nalbant, hem demirciydi.) Atları adamın ekşi nefesi mi yoksa gürüldeyen sesi mi ürkütürdü bilinmez ama en sakinleri bile huzursuzlanırdı. Toynakları Walter'ın ellerindeyken kafalarını arkaya atıp zangır zangır titrerler, onları tatlı sözcüklerle ve kulaklarının arasındaki kadife tüyleri okşayarak yatıştırmak da Tom'a düşerdi. "Sakin ol, ben buradayım," diye mırıldanırdı. "Walter yakında işini bitirecek."

Canının acısından neredeyse bir gündür yemek yememişti. Ama Dover'a varana dek kafasındaki kocaman yara kapanmıştı. Üstelik kendini çok daha iyi hissediyordu. İç organları, kendi kendilerini tamir etmiş olmalıydılar.

Ne var ki insanların tuhaf tuhaf bakmalarından, yüzünün hala çürük içinde olduğunu anlıyordu. Putney'den ayrılmadan önce Morgan Williams, Walter'ın sebep olduğu hasarın bir dökümünü çıkarmıştı. Dişleri mucizevi bir şekilde hala ağzındaydı ve gözleri görüyordu. İki kol ve iki bacak da işlevlerini yapabilecek durumdaydı. Eh, bundan iyisi de can sağlığıydı.

Rıhtımda volta atarken önüne gelen herkese, "Şu anda nerede savaş var biliyor musunuz?" diye soruyordu.

Adamların her biri yüzüne bakıp bir adım geri çekiliyor ve "Söyle bakalım, neredeymiş?" diye cevap veriyordu.

Yaptıkları espri öyle hoşlarına gidiyordu ki dakikalarca gülüyorlar, Tom da sırf milleti eğlendirmek için aynı soruyu tekrarlayıp duruyordu.

İşin ilginç tarafı, Dover'ı oraya geldiğinden çok daha zengin bir halde terk edecek olmasıydı. Bir adamın iskambil kağıtlarıyla yaptığı numarayı seyredip işin hilesini kapmış ve yoldan geçenleri adeta soyup soğana çevirmişti. Çünkü herkes onun gibi bir çocuğu kolayca kandırabileceğini düşünmüş ama çok geçmeden paralarını kaybedip onun yanından kös kös ayrılmışlardı.

Kazandıklarıyla, harcadıklarının açığını kapatmış, ufak bir miktarını da beraber geçirdikleri yarım saatin bedeli olarak bir fahişeye ödemişti. Bunu Putney'de, Wimbledon'da ya da Mortlake'te yapamazdı. Zira Williams ailesi olayı anında öğrenip kafasına ekşirdi.

Bohçalarıyla cebelleşen üç yaşlı Lowland'li görünce onlara yardım etmek için koştu. Paketler yumuşak ve hacimliydi. İçlerinde yünlü kumaş örnekleri vardı. Bir liman subayı adamların belgeleriyle ilgili sorun çıkarıp bas bas bağırmaya başladı. Tom hödük bir İskoç gibi davranıp memurun arkasına geçti ve üç yaşlı dostuna, bu işi ancak şöyle okkalı bir rüşvetin çözeceğini el kol işaretleriyle anlatmaya çalıştı. Nihayet içlerinden biri, ağır aksanıyla, "Belki beni arta kalan İngiliz paralarımdan kurtarabilirsiniz," dedi. Liman subayının yüzünde aniden güller açıverdi. Lowland'liler de hallerinden memnundu. Zira işlerini ucuza halletmişlerdi. Gemiye binerken, "Çocuk da bizimle," dediler.

Denize açılmayı beklerken, ona yaşını sordular. On sekiz dediğinde bir kahkaha tufanıdır koptu. Yok, devenin nalı! Tom bu sefer on beş diye uydurdu. Yaşlı adamlar daha küçük

olduğunun farkındaydı ama onu utandırmak da istememişlerdi. Sonra yüzüne ne olduğunu sordular. Yığınla yalan atabilecekken, gerçeği söylemeyi tercih etti. Çünkü adamların, pis işlere bulaştığını düşünmelerini istemiyordu. Bunu bir süre kendi aralarında tartıştılar ve içlerinden bir tanesi konuştuklarını ona tercüme etmek için döndü. "İngilizler'in çocuklarına karşı çok katı kalpli olduğundan söz ediyorduk. Mesela çocuk, babası odaya girince ayağa kalkmak zorunda. Ayrıca babasından *efendim*, annesinden de *madam* diye bahsetmesi gerekiyor."

Tom şaşırmıştı. Bu dünyada çocuklarına zalimce davranmayan insanlar da var mıydı gerçekten? Hayatında ilk kez, üzerindeki ağırlık hafifçe kalkar gibi oldu. Demek ki farklı bir yerde daha mutlu bir yaşam sürebilirdi. Onlara Bella'dan bahsettiğinde tüm içtenlikleriyle üzüldüler ve *canını sıkma, başka köpek alırsın,* gibi saçma sapan bir laf da etmediler. Onlara Pegasus'u ve babasının birahanesini anlattı. Bir de Walter'ın senede en az iki kez kötü bira satmaktan para cezasına çarptırıldığını. Babasının kereste çaldığını, başka insanların ağaçlarını kestiğini ve koyunlarını başıboş bıraktığını söyledi. Adamlar koyun kelimesini duyunca, yünlü kumaş örneklerini çıkarıp kendi aralarında konuşmaya daldılar. Arada sırada sohbete onu da katmak için İngilizler'in çoğunun iyi kumaş dokuyamadığından ama bu numunelerin hiç de fena görünmediğinden dem vurdular. Tom, adamlar Calais'e gitme nedenlerini ve oradaki tanıdıklarını anlatmaya başladıklarında iyice muhabbetten koptu.

Dolayısıyla da bu konuyu kapamak için babasının demirci olduğunu söyledi. İçlerinden iyi İngilizce konuşanı, konuyla ilgilenmişe benziyordu. Adam, Tom'un nal yapmayı bilip bil-

mediğini merak etmişti. Tom onlara, sinirli bir babayla küçücük bir demirci dükkanına kapanmanın ne demek olduğunu el kol işaretleriyle anlatınca güldüler. Tom'un mimik ve jestleri hoşlarına gitmişti. Gemi rıhtıma yanaşmak üzereyken, en sessizleri ayağa kalkıp tuhaf derecede resmi bir konuşma yaptı. "Biz üç kardeşiz. Şurası da bizim sokağımız. Eğer bir gün şehrimizi ziyaret edersen sana kapımız her zaman açık. Burada yatacak yatağım, yiyecek yemeğim var diye bil."

Hoşçakalın, dedi onlara. Bundan sonraki hayatınızda iyi şanslar. *Huyl,* kumaşçılar. *Golfalwch eich busnes.* Çünkü Tom bir savaş meydanına ulaşana dek yoluna devam edecekti.

Hava soğuk, deniz durgundu. Kat'in verdiği kutsal madalyonu bir kordonla boynuna asmıştı. Buz gibi metalin dokunuşunu boğazında hissediyordu. Kordonu çözdü. Madalyonu şans getirsin diye dudaklarına götürdü. Sonra da elini açıp suya çarpışını izledi. Açık denizi ilk kez görüyordu ve onu daima, gri bir enginlikteki ufacık hareler olarak hatırlayacaktı.

II
Baba Evi
1527

Cromwell içeri girerken, Stephen Gardiner çıkıyordu. Hava bir nisan gecesi için fazlasıyla ıslak ve bir o kadar da ılıktı. Ama Gardiner kürküne bürünmüştü. Tıpkı bir kuzgunun tüyleri gibi parlak ve nemli bir kürke. Paltosunun etekleri dalgalanarak dikilirken, uzun boylu suretiyle kara bir meleği andırıyordu.

"Geciktin," dedi Efendi Stephen, hoşnutsuz bir tavırla.

Cromwell yumuşacık bir sesle mırıldandı. "Ben mi, yoksa sen mi acaba?"

"Tabii ki sen."

"Nehir sarhoşlarla doluydu. Kayıkçılar, koruyucu azizlerden birinin yortusu olduğunu söyledi."

"Sen de bir dua okudun mu bari?"

"Karaya çıkana dek herkese dua edebilirim Stephen."

"Küreklerden birini almadığına şaşırdım doğrusu. Çocukken nehirde çalıştığını duymuştum."

Stephen hep aynı telden çalar, insanlara babalarının ne kadar sefil, ailelerinin ne kadar aşağılık olduğunu hatırlatmaktan zevk alırdı.

Kendisi bir piç olmasına rağmen kraliyet kanı taşıyordu. Küçük bir kasabada, para karşılığında ve gizlice büyütülmüştü. Ona bakan insanlar yün ticareti yapıyordu ve Efendi Stephen bundan utanır, kimlerle muhatap olduğunu unutmaya çalışırdı. O da bir zamanlar yün ticaretiyle ilgilendiği için Stephen'ın geçmişine dair bir sürü huzur kaçırıcı ayrıntı biliyordu. Zavallı yetim oğlan!

Stephen, kendi durumuyla ilgili her şeye içerliyordu: Kral'ın onaylanmamış kuzeni oluşuna, rahatı gayet yerinde olmasına rağmen kiliseye hizmet edişine ve kendisinden başka birinin özel sekreterliğini yaptığı Kardinal'le gece geç saatte görüşmesine. Bir de uzun boyuna rağmen tıfıl görüntüsüne. Karanlık ve ıssız bir gecede Thomas Cromwell'le karşılaşacak olsalar, onun pestilini çıkaracağını biliyor ve bundan nefret ediyordu.

"Tanrı seni korusun," dedi Gardiner, zamansız ısınan geceye doğru ilerlerken.

"Teşekkürler," diye karşılık verdi Cromwell.

Önüne eğilmiş yazı yazan Kardinal, kafasını bile kaldırmadan konuştu. "Thomas. Hala yağmur yağıyor mu? Seni daha erken bekliyordum."

Kayıkçı. Nehir. Aziz. Sabahın erken saatlerinden beri durmadan yolculuk ediyordu. Kardinal'in işi için iki haftasını eyer üzerinde geçirmiş, Yorkshire'dan buraya kadar da posta arabasında gelmişti. Hatta Gray's Inn'deki dostlarına uğrayıp onlardan temiz iç çamaşırı ödünç almak zorunda kalmıştı.

Sonra gemileri denetlemek, etrafı kolaçan etmek ve beklediği kayıt dışı teslimatın gelip gelmediğine bakmak için şehrin doğusuna gitmişti. Ardından, henüz evine uğramaya bile fırsat bulamadan da ayağının tozuyla Kardinal'i ziyarete gelmişti.

Kardinal ayağa kalkıp kapıyı açtı ve etrafta koşuşturan hizmetkarlarına seslendi. "Çabuk kiraz getirin! Ne, yok mu? Daha nisan ayındayız diyorsunuz, ha? Öyleyse ne varsa onu getirin. Konuğumu rahatlatmak için elimden geleni yapmak istiyorum ama nafile. Ben neden beklediğim hizmeti göremiyorum acaba?"

Sonra oda birden hareketlendi. Yemek ve şarap servisi yapıldı, sönmeye yüz tutan ateş canlandırıldı. Bir uşak saygılı bir tavırla ıslak paltosunu aldı. Kardinal'in evindeki hizmetkarların hepsi de bu adam gibiydi zaten. Rahat, sessiz, sakin ve daima af dileyen. Kardinal tüm konuklarını aynı tarzda ağırlardı. Onu on yıl boyunca her gece rahatsız edip karşısında surat asarak otursanız bile hala onur konuğu gibi ağırlanırdınız.

Az sonra hizmetkarlar işlerini bitirip odanın bir köşesine çekildi. "Başka ne istersin?" diye sordu Kardinal.

"Güneşin açmasını."

"Gecenin bu saatinde mi? Bak bu gücümü aşar."

"Şafağı söktürseniz bile yeter."

Kardinal, hizmetkarlarına başıyla kapıyı işaret ederken, ciddi bir tavırla, "Bu istekle kendim ilgileneceğim," dedi. Hizmetkarlar da aynı ciddiyetle anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıp dışarı süzüldüler.

Kardinal ellerini kavuşturdu. Derin derin iç çekerken, karnı tok bir leoparı andırıyordu. Adamlarına daima hürmet

eder ve karşılığında da onlardan saygı görürdü. Kardinal, elli beşinde olmasına rağmen hala gençliğindeki kadar yakışıklıydı. Bu gece hep giydiği kırmızıyı değil, tıpkı mütevazı bir piskopos gibi, beyaz yakalıklı, siyahımsı mor bir cüppeyi tercih etmişti. Boyunun uzunluğu etkileyiciydi ama göbeği, zamanını daima oturarak geçiren bir adama yakışacak şekilde kocamandı. Göbeğinin üzerine koyduğu beyaz eli insanda güven uyandırıyordu. Kafası, hiç şüphesiz Tanrı tarafından papanın resmi başlığını taşımak üzere büyük yaratılmıştı ve geniş omuzlarıyla birlikte kudretli görünümü tamamlıyordu. Göğsünde taşıdığı Lordlar Kamarası Başkanlığı zincirini bugün takmamıştı.

Kafasını hafifçe yana eğip ünü taa Viyana'ya kadar yayılan bal gibi tatlı ses tonuyla sordu. "Eee, anlat bakalım, Yorkshire nasıldı?"

"Çok pis," diye karşılık verdi Cromwell, nihayet otururken. "Havası, insanları, ahlakı, hepsi bozuk işte."

"Şikayet edecek doğru kişiyi seçtin. Ben de bir süredir Tanrı'yla hava hakkında konuşuyordum zaten."

"Bir de yiyecek meselesi var tabii. Sahilden sadece sekiz kilometre içeride olmalarına rağmen, taze balık bulmak imkansız."

"Peki, ne yiyorlar?"

"Bulduklarında Londralılar'ı. Ömrünüzde böyle putperestler görmemişsinizdir. Dev gibi boyları, daracık alınları var. Mağaralarda yaşıyorlar. Ama kibar sınıftanız diye geçiniyorlar." Aslında Kardinal, York Başpiskoposu olarak oraları kendi ziyaret etmeliydi ama buna hiçbir zaman yanaşmamıştı. Cromwell devam etti. "Ve Kardinal Hazretleri'nin meselesine gelince..."

"Evet," dedi Kardinal. "Anlatacaklarını heyecanla bekliyordum."

Thomas Cromwell'i dinlerken, Kardinal'in yüzünde nezaket ve ilgiyle dolu kırışıklıklar belirdi. Arada sırada anlatılanları not alıyor ve iyi kalite şarabını yudumluyordu. Nihayet konuştu. "Thomas... O utanç verici hizmetkarları ne yaptın? Çocuğu olan başrahibeleri? Yoksa sırf saçma sapan bir kapris uğruna Whitby'yi ateşe mi verdin?"

Kardinal'in, Cromwell'e yaptığı iki espri vardı. Birincisi, nisanda kiraz, aralıkta marul istemesi, diğeri ise ona karşı hayali suçlamalar yöneltmesiydi. Bazen başka şakalar da yapardı. Gerektiğinde.

Saat ona geliyordu. Mumların alevleri adeta Kardinal'in önünde eğiliyor, sonra tekrar dimdik doğruluyorlardı. Geçen eylülden beri yağan yağmur camları dövüyordu. "Yorkshire'dakiler, projenizden pek hoşlanmamış," dedi Cromwell.

Kardinal'in projesi, Papa'nın izniyle, otuz adet küçük ve kötü işletilen manastırı daha büyükleriyle birleştirmek ve bunların gelirini, kurduğu iki yeni üniversiteye aktarmaktı. Oxford'daki Kardinal Üniversitesi'yle, doğduğu ve bir kasabın alim oğlu olarak tanındığı şehir olan Ipswich'de inşa ettirdiği liseye.

Kardinal'in babası başarılı ve iman sahibi bir adam olarak biliniyordu. Esnaf birliğine üyeydi ve kasaplığın yanı sıra kaliteli yolcuların gecelediği bir han işletiyordu. Ne var ki, Kardinal'in bu projesiyle ilgili birkaç sorun çıkmıştı. Kardinal Wolsey on beşinde edebiyat fakültesi diploması almış, yirmili yaşlarının ortalarında ilahiyat fakültesindeki eğitimini tamamlamıştı. Kanunlara uygun yaşamayı ilke haline getirmiş bir adamdı fakat gecikmelerden de hiç hoşlanmazdı. Dolayı-

sıyla da gayrimenkullerin, ekmeğin İsa'nın vücuduna dönüştürüldüğü hız ve kolaylıkla paraya çevrilemeyeceğini bir türlü kabullenemiyordu.

Cromwell bir keresinde ona arazi hukukunu sadece çok kaba hatlarıyla anlatmaya çalışmıştı. Fakat Kardinal ter içinde kalmış ve "Thomas, bana bir daha asla bunlardan bahsetmemen için ne gerekirse yaparım," demişti. Wolsey, önlerine çıkan engelleri zerre kadar umursamaz, *bir yolunu bul işte,* diye kestirip atardı. Hele hele kusursuz gördüğü planlarına mani olmaya çalışan *küçük insanlar* için cevabı gayet açık ve netti: "Thomas, ellerine biraz para tutuşturup defet şunları."

Cromwell bunları düşünmeye fırsat bulmuştu. Zira Kardinal çalışma masasının üzerine eğilmiş, az önce yazdığı mektubuna dalmıştı. Nihayet kafasını kaldırıp dikkatle adamına baktı. "Tom... Ah, neyse, boşver. Sen önce bana neden somurttuğunu söyle."

"Beni ölümle tehdit ettiler."

"Gerçekten mi?" dedi Kardinal. Yüzünde şaşkın bir ifade belirmişti. Cromwell onun hayalkırıkığına uğradığını tahmin etti. "Peki, sence ciddiler mi?"

Kardinal'in arkasındaki duvar devasa büyüklükteki bir goblenle kaplıydı. Kral Süleyman ellerini karanlığa doğru uzatmış, Saba Melikesi'ni karşılıyordu.

"Bence bir adamı öldüreceksen bunu yapmalısın. Oturup ona mektup yazmak ya da tehditler savurmak, ancak gardını almasına yarar."

"Ah, Tom! Uyarmışlar, uyarmamışlar ne fark eder? Sen asla tongaya düşmezsin ki zaten. Peki, bunun ardında kimin olduğunu biliyor musun? Ama mektupları imzalamıyorlardır

herhalde, değil mi? Hayır, projemden vazgeçmeyeceğim. O kurumları bizzat kendim, büyük bir titizlikle seçtim ve Papa Hazretleri de mührüyle onayladı. Fikrime karşı çıkanların, niyetimi yanlış anladıkları kesin. Kimse yaşlı rahipleri sokağa atalım demiyor ki."

Söylediği doğruydu. Başka manastırlara yerleştirilebilirlerdi. Yahut emekli maaşına bağlanırlar ve belirli bir miktar tazminat almaları sağlanırdı. Karşılıklı oturulup konuşulabilir ve iki tarafın çıkarları doğrultusunda bir karar alınabilirdi. İnsan, kaçınılmaza boyun eğmeyi öğrenmeliydi. Kardinal'in, sadece ve sadece kilisenin iyiliği için çalıştığına güvenmek gerekti. Ama yaşlı rahipler fukaralığa düşeceklerinden öylesine korkuyordu ki onlara itaat etmelerini söylemek anlamsızdı.

"Yanlış anladıklarını sanmıyorum," dedi Cromwell. "Sadece tüm hasılatı kendilerine istiyorlar."

"Öyleyse bir dahaki sefere kuzeye gittiğinde, yanına silahlı bir muhafız al."

Kardinal, dini bütün bir Hıristiyan olarak mezarını çoktan tasarlatmış ve bu onuru Floransalı bir heykeltıraşa bahşetmişti. Öldükten sonra, meleklerin açılmış kanatlarının altında, somaki mermerinden bir lahitin içinde yatacaktı. Kendi damarları mumyalayıcı tarafından boşaltıldığında, mezarının tepesinde damarlı mermerden bir abidesi yükselecekti. Tüm uzuvları birer taş parçası gibi yan yana dizildiğinde, meziyetleri altın kitabelerde yaşayacaktı. Ama kurduğu üniversiteler başkaydı. Onlar soluk alıp veren, o bu dünyadan göçtükten çok sonra bile çalışan, üreten abideler olacaktı. Okullarında yetişen alimler Kardinal'in parlak zekasını, terbiyesini, ince zevkini ve kurnazlığını, nesiller boyu tüm

dünyaya aktaracaktı. Kafasını sallamasına şaşmamak gerekti. Zira bir avukatın, silahlı muhafızla korunduğu pek görülmemişti. Kardinal güç gösterilerinden nefret ederdi. Bunu zekice bulmazdı. Bazen yanında çalışanlardan biri -mesela Stephen Gardiner- şehirdeki bazı kafir yuvalarının yerinin tespit edildiğini bildirirdi. Kardinal o zaman tüm içtenliğiyle, "Zavallı kara cahiller," diye mırıldanırdı. "Onlar için dua et Stephen. Ben de öyle yapacağım. Belki birkaçının ruhunu kurtarabiliriz. Onları kendilerine çekidüzen vermeleri konusunda uyar, yoksa Thomas More hepsini yakalayıp mahzenine kapatır. Ve tek duyduğumuz, onların korkunç çığlıkları olur."

"Gelelim diğer meselemize," dedi Kardinal, kafasını kaldırarak. "Senin İspanyolcan var mıydı Thomas?"

"Biraz. Sadece bazı askeri tabirleri biliyorum."

"İspanyol ordusunda görev yaptığını sanıyordum."

"Hayır, Fransız ordusundaydım."

"Ah, tabii ya. Peki, İspanyollar'la arkadaşlık da mı etmedin hiç?"

"Ne yazık ki. Fakat insanları aşağılayacak kadar Kastilyanca konuşabilirim."

"Bunu aklımın bir köşesine yazacağım," dedi Kardinal. "Belki zamanı gelince işimize yarar. Şimdilik... düşünüyordum da bence Kraliçe'nin hane halkından bazı arkadaşlar edinsen hiç de fena olmaz."

Bize casusluk yapacak birilerini bul, demek istiyordu. Kraliçe'nin son haberler karşısındaki tavrını öğrenmek önemliydi. Bakalım Catalina Kraliçesi, Kral'ın onunla olan yirmi yıllık beraberliğini sonlandırmayı ve bir oğlan doğurabilecek başka herhangi bir hanımla evlenmeyi planladığını öğrendiğinde nasıl bir tepki verecekti?

Kardinal elini avcuna dayayıp işaretparmağıyla gözünü ovuşturdu. "Bu sabah Kral beni çağırdı," dedi. "Kendisinden beklenmeyecek kadar erken bir saatte."

"Ne istiyormuş?"

"Şefkat. Hem de o saatte. Onunla sabah ayinine katıldım ve biraz sohbet ettik. Tanrı biliyor ya, Kral'ı çok severim. Ama bazen derdini ancak bir yere kadar paylaşabiliyorum." Kadehini göz hizasına kadar kaldırıp Cromwell'e baktı. "Kendini onun yerine koy Tom. Otuz beş yaşındasın. Sağlığın ve iştahın yerinde. Bağırsakların iyi çalışıyor, kemiklerin sağlam ve tüm bunlara ilaveten İngiltere Kralı'sın. Ama," kafasını sallayıp devam etti, "Ama! Belki şöyle basit bir şey isteseydi. Mesela felsefe taşı, gençlik iksiri... Ya da masallardaki gibi altın sikkelerle dolu bir sandık."

"Hani şu asla boşalmayanlardan mı?"

"Aynen öyle. İnan ki bunları temin etmek için vargücümle uğraşırdım. Ama koskoca İngiltere Kralı'nın ondan sonra ülkeyi yönetecek oğlunu nerelerde arayayım, söyle bana."

Kardinal'in arkasında hafif bir hava akımı oluştu. Kral Süleyman eğilmişti. Suratında anlaşılması güç bir ifade vardı. Zarif bir edayla gülümseyen Saba Melikesi, Cromwell'e, Antwerp'de yaşarken birlikte olduğu genç dulu hatırlatmıştı. Onunla aynı yatağı paylaştığı için evlenmesi mi gerekirdi? Evet, en onurlusu bu olurdu. Ama Anselma'yla evlenmiş olsaydı Liz'le evlenemeyecek ve çocukları, şimdikilerden çok farklı olacaktı.

"Ona bir oğul bulamıyorsanız," dedi Kardinal'e, "öyleyse en azından izlediği yolun doğru olduğunu kanıtlayan bir kutsal yazı bulun. Belki biraz olsun rahatlar."

Kardinal masasının üzerine bakındı. "Eski Ahit'in Beşinci Bab'ında, bir erkeğin, merhum kardeşinin karısıyla evlenmesi

tavsiye ediliyor. Yani tıpkı onun yaptığı gibi." Kardinal bıkkın bir tavırla iç çekti. "Ama Kral, Beşinci Bab'dan pek hoşlanmıyor."

Aslında Kral'a belirli bir fikri empoze etmenin anlamı yoktu. Zira Eski Ahit'in Beşinci Bab'ında kardeşinin dul eşiyle evlenilmesi gerektiği yazarken ve Üçüncü Bab'da da bunun tam tersini söylenirken, ikilemde kalması gayet doğaldı. Kral ya hiçbir zaman bir oğula sahip olamamayı kabul edecekti ya da Roma Katolik Kilisesi'nden kanunların değiştirilip kendi lehine, müsamaha ile uygulanmasını talep edecekti.

"Neden Üçüncü Bab'a kulak veriyor anlayamadım. Zaten sağlıklı bir kızı var."

"Ama Kutsal kitapta geçen *çocuklar* kelimesi, *oğullar* olarak algılanıyor."

Kardinal, İbraniler'e atıfta bulunarak yazıyı haklı çıkarmaya çalıştı. Sesi, ılımlı ve yatıştırıcıydı. Zaten karşısındaki öğrenmeye hevesliyse, öğretmenlik yapmaya bayılırdı. Birbirlerini birkaç yıldır tanıyorlardı ve Kardinal'in erişilmez konumuna rağmen aralarındaki resmiyet geçen zamanla birlikte yavaş yavaş kaybolmuştu. "Benim bir oğlum var," dedi. "Ah, tabii sen bunu zaten biliyorsun. Bir an unutuverdim."

Kardinal'in oğlu, herkesin çağırdığı adıyla Thomas Winter, ilimle geçecek sessiz bir hayata meyilliydi. Ancak babasının onun için bir sürü başka planı vardı. Kardinal'in bir de, kimsenin görmediği küçük bir kızı vardı. Ona oldukça anlamlı bir isim vermişti. Dorothea -yani Tanrı'nın armağanı- çoktan anne babası için dua edeceği bir manastıra yerleştirilmişti bile.

"Ve senin de bir oğlun var," dedi Kardinal. "Ya da belki ismini verdiğin bir oğlun var desem daha iyi. Ama Thames'ın

kıyısında koşuşturan başkaları da olduğundan şüphelenmiyor değilim."

"Umarım yoktur. Kaçtığımda on beşimde bile değildim. Yani, sanırım."

Onun gerçek yaşını bilmemesi, Wolsey'yi pek eğlendiriyordu. Kardinal, toplumun değişik sosyal sınıflarını incelemekten hoşlanırdı. Kendisi bir kasabın biftekle beslenen oğluydu. Hizmetkarı Cromwell'in ise doğum tarihi bile meçhuldü. Babası muhtemelen doğum sırasında sarhoştu ve annesi de doğal olarak fazlasıyla meşgul. Neyse ki ablası Kat onun için bir tarih belirlemişti ve Cromwell bunu her zaman minnetle anardı.

"On beş, öyle mi?" dedi Kardinal. "İnsan on beşinde o işi yapamaz mı sanki? Ben, yapabildiğimi gayet iyi hatırlıyorum. Şimdi bir oğlum var. Kayıkçının, sokaktaki dilencinin, Yorkshire'daki müstakbel katillerin de oğulları var. Üstelik az önce itiraf ettiğin üzere, senin de nehir kenarında kendi kanından gelenlerden oluşturduğun koca bir çeten var. Ama Kral... Bir tek onun oğlu yok. Peki, bu kimin suçu?"

"Tanrı'nın mı?"

"Ondan çok, yakınındaki birinin."

"Kraliçe?"

"Her konuda Kraliçe'den çok daha yetkili birinin."

Cromwell dayanamayıp gülümsedi. "Öyleyse sizin, Kardinal Hazretleri."

"Aynen öyle. Peki, bu konuda ben ne yapacağım? Sana hemen söyleyeyim. Belki de Stephen'ı Roma'ya gönderip Papa'yla senatonun ağzını arattırabilirim. Ama sonra ona burada ihtiyacım var..."

Wolsey, Cromwell'in yüzünde beliren ifadeye bakıp güldü. Yamaklarının çekişmesi pek komiğine gidiyordu doğrusu. Çok

iyi biliyordu ki bu ikisi kendi ailelerinden hiç memnun değildi ve onun en sevdiği oğlu olabilmek için kıyasıya bir mücadele içindeydi. "Stephen'la ilgili ne düşünürsen düşün, kendisi kilise hukukunu gayet iyi bilir ve senin dışında herkesi ikna edebilecek güçtedir. Bak sana ne diyeceğim..." Birden durup öne eğildi ve bir erkek aslanınki kadar kocaman kafasını elleri arasına aldı. Bu kafa, son seçimlerde doğru insanlara para verilseydi, şimdi hiç şüphesiz papalık başlığını taşıyor olacaktı. "Ona yalvardım Thomas. Dizlerimin üzerine çöktüm ve tüm mütevazılığımla onu kararından caydırmaya çalıştım. *Majesteleri*, dedim, *lütfen önerimi dikkate alın. Karınızdan kurtulmaya kalkıştığınız takdirde bir sürü sorun ve masrafla boğuşacağız.*"

"O ne dedi?"

"Parmağını kaldırdı. Adeta beni uyarırcasına. *Bir daha asla,* dedi, *o sevgili hanımı karım diye adlandırma. Bana, onu neden böyle çağırdığını açıklayacak bir sebep bulamadığın sürece Katherine benim yengemdir. Zira kendisi benimle geçersiz bir evlilik yapmadan önce ağabeyimin karısıydı.*"

Wolsey'nin ağzından, Kral'a ihanet sayılabilecek tek bir kelime bile alamazdınız. "Bence söylediği çok..." Bir an duraklayıp doğru sözcüğü bulmaya çalıştı. "Çok mantıksızdı. Ama düşüncelerim bu odanın dışına kesinlikle çıkmayacak. Yıllardır takdir-i ilahinin karşısında durup şüphelerini belirtenler oldu. Kral'ın kulağına bir sürü şey fısıldadılar. Onları dinlemediğini düşünüyordum. Oysa şimdi anlıyorum ki hepsini duymuş. Fakat sen de biliyorsun ki Kral, karısına aşırı derecede düşkün bir erkektir. Eminim, eninde sonunda hiçbir şüpheye yer vermeyecek bir karara varacaktır." Elini yavaş ama kararlı bir tavırla çalışma masasının üzerine koydu. "Aksini iddia edenlerin, bunun acı sonuçlarına katlanmaları kaçınılmazdır."

Fakat Kral'ın şu anda ne istediği gayet açıktı. Evliliğinin iptal edilmesini talep ediyordu. "On sekiz yıldır," dedi Kardinal, "büyük bir hata içerisindeymiş. Ona günah çıkartan papaza, on sekiz yıllık günahının cezasını çekmek istediğini söylemiş."

Wolsey, karşısındakinden ufak da olsa bir tepki bekledi. Ne var ki ona sakin bir ifadeyle bakan Cromwell, günah çıkartma odasının mahremiyetine bile güvenmemek gerektiğini düşünmekle meşguldü.

"Peki, Efendi Stephen'ı Roma'ya göndermeniz Kral'ın geçici hevesini, eğer kusura bakmazsanız..." Cromwell bir an tereddüt etti.

Kardinal onu devam etmesi için cesaretlendirircesine kafasını salladı.

"...açık edip uluslararası bir boyuta taşımak olmayacak mı?"

"Stephen bu yolculuğu gizlice yapabilir. Sözüm ona Papa'nın kutsaması için gitmiş gibi davranır."

"Roma'nın nasıl bir yer olduğunu anlamıyorsunuz."

Wolsey tersini iddia edemezdi. Çünkü Tiber Nehri'nin altın ışığından kurulmuş o devasa gölgeler şehrine süzüldüğünde, hissettiği ısırıcı soğuğa aşina değildi. Yıkık bir kolonun, erdemli bir yıkıntının arkasında dürüstlüğün hırsızları beklerdi. Bunlar, bazen bir piskoposun fahişesi ya da bir kuzenin kuzeni, kimi kez de pas kokulu nefesiyle seni ayartmak için bekleyen zengin bir adam olurdu. Wolsey zaman zaman, o şehirden uzak durarak ruhunu lekelemediğine şükrederdi.

Cromwell tekrar konuşmaya başladı. "Papa'nın casusları, Efendi Stephen daha resmi giysilerini katlayıp bavuluna koy-

madan önce bu ziyaretin sebebini öğrenecek ve kardinallerle sekreterlerinin de ücretlerini belirlemek için yeterince zamanları olacak. Dolayısıyla ona yüksek miktarda para vermenizi öneririm. O kardinaller vaatlerle iş yapmaz. Ama altınla dolu bir çanta hem onları memnun edecek, hem de bankacılarını teskin etmeye yeterli olacaktır. Çünkü çoğunun kredisi çoktan bitmiştir." Omzunu silkti. "Buna eminim."

"Oraya seni göndermeliyim," dedi Kardinal neşeyle. "Böylece Papa Clement'e borç vermeyi teklif edebilirsin."

Böylesi mümkündü. Cromwell para piyasalarını gayet iyi biliyordu ve gerekli düzenlemeleri kolayca yapabilirdi. Clement'in bu sene hükümranlık arazilerini korumak için çok sayıda birliğe ihtiyacı olacaktı. Gerçi ona para önermek için biraz geç kalmış sayılırdı. Zira yaz sezonundaki savaşlar için Hazreti Meryem yortusuna dek asker toplamış olmak gerekirdi. Kardinal'e dikkatle baktı. "Peki, Kral'ın davasıyla ilgili bir mahkeme açmayacak mısınız? Bırakın ilk adımı atsın. Bakalım yapmak üzere olduğu şeyi gerçekten istiyor mu?"

"Benim de niyetim bu zaten. Burada, Londra'da küçük bir mahkeme kuracağım. Ona hiç beklemediği bir şekilde yaklaşacağız. Bunca yıldır karınız olmayan bir kadınla gayrimeşru bir ilişki yürüttünüz, diyeceğiz. Majesteleri, birilerinin ona hata yaptığını söylemesinden nefret eder. Muhtemelen bu çekinceyi ilk yaşayanın kendisi olduğunu unutup bize demediğini bırakmayacak, Kraliçe'nin maruz kaldığı haksızlık karşısında öfkesinden kuduracaktır. Eğer tersi bir durum olursa, ki bunu hiç sanmıyorum, evliliğinin hem burada, hem Roma'da iptal edilmesi gerekir. Eğer onu Katherine'den ayırabilirsem, bir Fransız prensesiyle evlendireceğim."

Kardinal'e, kafasında belirlediği bir prenses olup olmadığını sormak anlamsızdı. Zira şimdiye dek bir değil, iki, hatta belki üç kişiyi araştırdığı şüphe götürmezdi. Wolsey asla tek bir gerçeklikle yaşamaz, diplomatik seçeneklerini her zaman göz önünde bulundurur ve değişime açık bir tutum sergilerdi. Kardinal, Kraliçe Katherine'le ve İspanyol kraliyet ailesiyle olan evliliğini sürdürmesi için Henry'ye yalvarırken, bir yandan da onun çekincelerine kulak verdiği alternatif bir dünya yaratmaya çalışır ve evliliğini geçersiz saydırmanın yollarını arardı. Kral'ın evliliği iptal edilirse -on sekiz yıllık günah ve acılar tek kalemde silinerek- Wolsey, İngiltere'yi Fransa'yla müttefik yapıp Avrupa'nın dengelerini yeniden düzenler ve Katherine'in yeğeni İmparator Charles'a karşı yeni bir güç birliği oluşturulmasını sağlardı. Baskı ve dua, Wolsey'nin en büyük iki silahıydı. Eskiden, "Kral falanca şeyi yapacak," derdi. Sonra, "Kral'la birlikte yapacağız," demeye başlamıştı. Şimdi ise, "Ben böyle yapacağım," diyordu.

"Peki, Kraliçe'ye ne olacak?" diye sordu Cromwell. "Kral onu terk ederse nereye sığınacak?"

"Manastırlar gayet rahattır."

"Belki İspanya'daki evine dönmek ister."

"Hiç sanmıyorum. Artık orası Kraliçe için çok farklı bir ülke. İngiltere'ye ayak basalı tam yirmi yedi yıl oldu." Kardinal iç çekti. "İlk geldiğini günü hatırlıyorum da. Gemileri hava muhalefeti yüzünden gecikmişti. Manş Denizi'nde oradan oraya savrulup duruyorlardı. Eski Kral onunla tanışmaya öyle hevesliydi ki tüm ülkeyi at sırtında baştan başa geçmişti. Prenses o sırada karaya çıkmış ve kafilesiyle yavaş yavaş Londra'ya doğru ilerlerken, Dogmersfield'de Bath Piskoposu'nun sarayında konaklamıştı. Aylardan kasımdı ve yağmur yağıyordu.

Kral, Piskopos'un sarayına vardığında, Prenses'in maiyetindekiler İspanyol adetleri uyarınca onun düğün gününe dek peçesini çıkarmaması konusunda ısrar etti. Fakat eski Kral'ı bilirsin!"

Hayatı boyunca bir hain ve firari olarak yaşayan eski Kral taht kavgasına giriştiği sıralarda, Cromwell daha yeni doğmuştu. Wolsey, olayları sanki kendisi de bizzat oradaymış gibi anlatmayı severdi. O olağanüstü zekasıyla bilgisini birleştirir ve yakın geçmişten, canlı hatıralarından bahsedermiş gibi söz ederdi. Gülümsedi. "Eski Kral şüphelendi tabii. Atının dizginlerini çekerek yanındakilere bir güç gösterisi yaptıktan sonra eyerinden atladı -hala sırım gibi bir adamdı- ve İspanyollar'a, Prenses'i öyle ya da böyle kesinlikle göreceğini söyledi. *Benim topraklarımda benim kanunlarım geçerlidir,* dedi, *ve biz burada peçe takmayız. Söyleyin, onu neden göremiyormuşum? Yoksa kandırıldım mı? Sevgili oğlum Arthur'u bir canavarla mı evlendirmek üzereyim?*"

Thomas, VII. Henry'nin gereksiz derecede Galli gibi davrandığını düşündü, ki Henry de zaten Galler'de doğmuştu.

"Bu arada nedimeleri de küçük Prenses'i yatırmışlardı. Ya da belki Kral'a öyle söylüyorlardı. Böyle yaparak onu engelleyeceğini sanmışlardı. Ama Kral Henry hışımla Prenses'in odasına doğru yürüdü. Öyle bir hali vardı ki sanki Katherine gerçekten yatakta olsa yorganı kaldırıp altına bakacaktı! Prenses'in iffetinin derdine düşen nedimeler büyük bir telaşa kapılmıştı. Fakat Kral odaya dalıp da onu görünce Latinceyi'yi falan unuttu ve tıpkı utangaç bir delikanlı gibi kekeleyerek geri çekildi." Kardinal kıkırdadı. "Bir de sarayda ilk kez dans edişi var. Zavallı prensimiz Arthur tahtında gülümseyerek oturuyordu ama genç Prenses kıpır kıpırdı. Kimse İspanyol

danslarını bilmediği için nedimelerinden biriyle dansa kalktı. Kadının kafasını çevirişindeki zarafeti ve o güzel, kızıl buklelerinin omzuna dökülüşünü asla unutamam. Gerçi dans pek bir ağırbaşlıydı ama o sırada salonda bulunan tüm erkekler onu hayal etti. Tanrım, ne kadar da muhteşemdi. O zamanlar henüz on altısındaydı."

Kardinal'in gözleri boşluğa dalınca, Thomas, "Tanrı sizi affetsin," dedi.

"Tanrı hepimizi affetsin. Eski Kral, ona beslediği şehveti saklamaya bile gerek görmüyordu. Prens Arthur ve çok geçmeden de Kraliçe öldüğünde Kral, *belki Katherine'le ben evlenebilirim*, diye düşündü. Ama sonra..." Kardinal soylu omuzlarını kaldırdı. "Başlık parası konusunda sorun çıktı. Katherine'nin babası Ferdinand bu evliliğe yanaşmadı. O yaşlı tilki ne malın gözüydü ama. Şimdiki Majesteleri, ağabeyinin düğününde dans ettiğinde henüz on yaşındaydı ama kanımca, daha o zamanlar geline vurulmuştu."

İkisi de bir süre sessizce oturup düşüncelere daldı. Bu hikayenin sonu pek bir acıydı. Katherine eski Kral'ın gözünden düştüğünde sefil bir hayata mahkum olmuş, VII. Henry ona ne dul maaşı bağlamaya ne de ülkesine dönmesine izin vermeye yanaşmıştı. Fakat sonra kimsenin beklemediği bir şey olmuş, genç prenses o mahrumiyet döneminde edindiği diplomatik ilişkiler sayesinde, kendinden beklenmeyecek kadar güçlü bir konuma gelmişti. Henry onunla evlendiğinde, on sekiz yaşında, toy bir delikanlıydı. Babasının ölümünün üzerinden çok geçmeden, Katherine'i karısı yapacağını ilan etmişti. Prenses ondan yaşça büyüktü ve endişe içinde geçirdiği yıllar neşesini de o parıltılı güzelliğini de alıp götürmüş, Katherine ağırbaşlı, ölçülü ve asil bir kadına dönüşmüştü. Fakat Henry, onu oldu-

ğu gibi göremiyordu. Genç Kral, ağabeyinin sahip olduğuna aç gözlü bir heves besliyordu. On yaşındayken yengesi eline dokunduğunda hissettiği ürperti, sekiz yıl sonra bile aklını alıyordu. Katherine ona güvenmişti. Henry yakınlarına onun sözlerini aktarırken, Katherine'in Arthur'u asla bir koca gibi görmediğini, vücudunu ona sakladığını ve daha o zamanlar bile o güzel ve yumuşak bakışlı gri-mavi gözlerini ikinci oğula diktiğini söylüyordu. "O her zaman beni sevdi," diyordu Kral. "Sekiz yıldır bazı diplomatik sebeplerden ötürü ondan uzağım ama artık kimseden korkum yok. Katolik Kilisesi'nin onayı alındı, karşılıklı anlaşmaya varıldı. Ben bir bakireyle evlendim çünkü zavallı ağabeyim ona hiç dokunmadı. Ben bir müttefikimle evlendim çünkü İspanyol akrabalarıyla dostluğumuz ülkemize büyük faydalar sağlayacak ve ben evlendim. Çünkü Katherine'e aşığım."

Ya şimdi? Hepsi bitmişti işte. Ya da bitmek üzereydi. Kral, hayatının yarısını hafızalardan silmeye hazırlanıyordu.

"Sonuç ne olacak bilemiyorum," dedi Kardinal. "Kral durumun kendi lehine sonuçlanacağını düşünüyor ama Kraliçe'yi yerinden etmek, sanıldığı kadar kolay olmayabilir."

Katherine'le ilgili başka bir hikaye daha vardı. Onun başka bir yönünü gösteren bir hikaye. Henry pek de önemli olmayan bir savaş için Fransa'ya gittiğinde, Katherine'i vekili olarak bırakmıştı. Bu arada İskoçlar saldırıya geçmiş ama bozguna uğramışlar ve Flodden'da genç krallarının kafası kesilmişti. Kocasını kampında neşelendirmek için kesik başı bir çantaya koyup ona göndermeyi teklif eden, pembe-beyaz melek Katherine'den başkası değildi. Fakat saraydakiler bunun İngiliz adetlerine ters düştüğünü söyleyip onu bu fikrinden caydırmıştı. Katherine de Henry'ye bir mektup ve İskoç Kralı'nın,

o ölürken üzerinde bulunan ve püsküren kanlarla katılaşmış cüppesini yollamıştı.

Şöminedeki ateş sönmek üzereydi. Küle dönüşen kütüklere bir göz atan Kardinal, daldığı düşüncelerden uyanıp ayağa kalktı ve sandalyesini tekmeledi. Parmaklarındaki yüzükleri çevirerek bir an öylece durdu. Sonra silkinip Cromwell'e döndü. "Çok uzun bir gündü. Haydi, eve git. Rüyanda da Yorkshirelılar'ı göreyim deme sakın."

Thomas Cromwell kırk yaşını biraz geçmişti. Güçlü ve yapılıydı ama uzun boylu sayılmazdı. Yüzünde daima, pek eğleniyormuş da bunu bastırıyormuş gibi bir ifade vardı. Saçları koyu renk ve dalgalıydı. Küçük gözleri son derece keskin ve zeka pırıltılarıyla doluydu. İncil'i ezbere bildiği söylenirdi. Böylece Kardinal'e layığıyla hizmet eder, başrahiplerden biri sözlerine itiraz edecek olursa, anında gerekli cevabı yapıştırabilirdi. Alçak sesle ve çok hızlı konuşurdu. Daima kendinden emin bir hali vardı. Sarayda, rıhtımda, Kardinal'in sarayında ya da bir meyhanede olması hiç fark etmezdi. Her yerde, evindeymiş gibi rahat davranırdı. Anlaşma taslağı çıkarabilir, bir şahini eğitebilir, harita çizebilir, sokak kavgalarını tatlıya bağlayabilir, bir ev dekore edebilir ve jüriye rüşvet verebilirdi. Eflatun'dan Plautus'a kadar, eski yazarlardan alıntılar yapabilirdi. Çağdaş şairlerin şiirlerine de vakıftı ve onları İtalyanca okuyabilirdi. Sabahın erken saatlerinden başlayıp gece geç saatte yatağa girene dek durup dinlenmeden çalışırdı. Çok para kazanır ve bunu harcamayı iyi bilirdi.

Kardinal'in yanından ayrılmak üzere ayağa kalktığında, "Eğer Tanrı'yla konuşup onu güneşin açması konusunda ikna edebilseydiniz, Kral da lordlarıyla at binmeye çıkar ve tüm kaygılarından uzaklaşıp Üçüncü Bab'ın dediklerini

unutabilirdi," dedi. "Böylece sizin hayatınız da kolaylaşmış olurdu."

"Onu tanımıyorsun. Kral at binmekle teolojiden neredeyse eşit ölçüde zevk alır."

Cromwell tam kapıdan çıkmak üzereyken Wolsey onu durdurdu. "Bu arada, şu sarayda konuşulan konu... Norfolk Dükü Hazretleri benim kötü ruhları ayaklandırıp peşine taktığımdan bahsediyormuş ya? Biri sana bu konuda bir şey sorarsa sadece inkar et, anlaşıldı mı?"

Cromwell'in yüzüne hınzır bir gülümseme yayıldı. Kardinal şarabın iyisini sona saklamıştı anlaşılan. Hizmetkarını neyin neşelendireceğini pek iyi bildiği aşikardı. Sonra Wolsey yine başını eğdi ve masasındaki belgelerin içine gömüldü. Kendini İngiltere'nin hizmetine adamıştı. Dolayısıyla da sadece dört saat uyuyacak, Westminster'ın çanları yine ıslak, puslu ve karanlık bir nisan sabahına merhaba dercesine çalarken, gayet zinde bir şekilde uyanacaktı. "İyi geceler," dedi. "Tanrı seni korusun Tom."

Dışarıda Cromwell'i eve götürmek için meşaleleriyle bekleyen insanlar vardı. Bu gece Stepney'deki evine değil, şehirdekine gidecekti. Biri koluna dokundu. Rafe Sadler, gözlerinin feri sönmüş, sıska bir genç adamdı. "Yorkshire nasıldı?"

Rüzgar meşalesinin alevini titreştirirken, Rafe'in dudaklarında hafif bir gülümseme uçuştu.

"Bunu konuşmasak daha iyi. Kardinal kötü rüyalar göreceğimden endişeleniyor."

Rafe kaşlarını çattı. Yirmi bir yıllık hayatında bir kez olsun kötü rüya görmemişti. Yedi yaşından beri Cromwell'in çatısı altında huzurlu bir uyku uyuyordu. Önce Fenchurch Sokağı'ndaki evde, sonra da Austin Friars'ta. Dolayısıyla da geceleri

ancak hırsızlar, başıboş köpekler ve yolda aniden önüne çıkıveren hendekler korkuturdu onu.

"Norfolk Dükü..." dedi Cromwell. Sonra birden durdu. "Neyse, boşver. Yokluğumda beni arayıp soran oldu mu?"

Islak sokaklar, terk edilmiş gibiydi. Nehirden yavaş yavaş ilerleyen sis, Londra'yı kucaklamaya hazırlanıyordu. Yıldızlar donuk donuk parlıyor, gri bulutların arkasında bir görünüp bir kayboluyorlardı. Devrilen günün günahlarının tatlı ve çürük kokusu, şehrin üzerine sinmişti. Norfolk, dişleri takırdayarak yatağının kenarına diz çöktü; Kardinal'in kalemi, tıpkı parkeleri tırmıklayan bir sıçan gibi ses çıkarıyordu. Rafe, yokluğunda olanlar hakkında kısa bir özet geçerken, Cromwell kafasında bir itiraz konuşması hazırlamakla meşguldü. "Kardinal Hazretleri, Norfolk Dükü'ne kötü bir ruh gönderdiğiyle ilgili suçlamaları kesinlikle reddediyor ve yok yere töhmet altında bırakılmasını şiddetle protesto ediyor. Saygıdeğer Kardinal, Norfolk Dükü'ne başsız bir buzağı, ölü köpek suretinde yeryüzüne inmiş bir melek, yerde kendi kendine sürünebilen kefen, Azir ya da hayatiyet kazanmış bir kadavra yollamamıştır."

İskelede biri bağırıyor, kayıkçılar bir ağızdan şarkı söylüyordu. Çok uzaklardan bir su şıpırtısı geldi; belki yine birini boğuyorlardı. "Lordum Kardinal bu açıklamayı tüm üzüntüsüne rağmen, hiçbir peşin hükme varmadan, Düküm Norfolk'un kendi irfanıyla da gayet rahatlıkla bertaraf edebileceği saçma sapan bir fanteziyi kesin bir dille yalanlamak için yapmıştır."

Bu hava, eski yaraları ağrıtıyordu. Ama korkuyla titreyen dükü hayal eden Cromwell, sanki evine güneşli bir öğleden sonra gelmiş gibi gülümsüyordu. Saat birdi. Zihninde, Nor-

folk hala diz çökmüş haldeydi. Kara suratlı, ufak ve yaramaz bir şeytan, elindeki üç dişli çatalı dükün nasırlı topuklarına batırıyordu.

III
Austin Friars'ta 1527

Lizzie hala ayaktaydı. Hizmetkarların Cromwell'i içeri buyur ettiğini duyunca, koltuğunun altında kocasının minik köpeğiyle onu karşılamaya gitti.

"Sen hayatta mıydın?"

Cromwell iç çekti.

"Yorkshire nasıldı?"

Cromwell omuz silkti.

"Ya Kardinal?"

Cromwell kafasını salladı.

"Yemek yedin mi?"

"Evet."

"Yorgun musun?"

"Pek değil."

"Bir içkiye ne dersin?"

"Tamam."

"Ren şarabı?"

"Neden olmasın?"

Tahta kaplamalar boyanmıştı. Cromwell, yeşil ve altın parıltıların yanından geçip içeri doğru yürürken konuşmaya devam etti.

"Gregory..."

"Mektup mu yollamış?"

"Sözümona evet."

Liz ikisine şarap koyarken köpeği kocasına verdi. Sonra karşısına geçip oturdu.

"Bize selamlarını yolluyor. Ama sanki birimizden bahsedermiş gibi yazmış. Latincesi berbat."

"Ne demiş, sen onu söyle."

"Senin iyi olduğunu umuyor. Benim ve tatlı kardeşleri Anne ve küçük Grace'in de. O da iyiymiş. Daha fazla yazacak zamanı yokmuş. Altına da *vazifeşinas oğlunuz Gregory Cromwell,* diye imza atmış."

"Vazifeşinas mı?" dedi Liz. "Sadece bu kadar mı yani?"

"Ona ne öğrettilerse onu yazmış."

Köpeği Bella, parmaklarını kemirmeyi bırakıp boncuk gibi yuvarlak ve parlak gözlerini ona dikti. Liz, arkasından yükselen şamdanların ışığında çok hoş görünüyordu. Kocasının bir önceki yılbaşında hediye ettiği sıra sıra incilerden ve lal taşlarından oluşan gerdanlığı takmıştı.

"Onca zaman Kardinal'i seyrettikten sonra, sana bakmak iyi geldi," dedi Cromwell.

"Bu da bir kadının alıp alabileceği en berbat komplimandır herhalde."

"Halbuki üzerinde bayağı bir düşünmüştüm." Kafasını salladı. "Evet?" Bella'yı havaya kaldırınca, minik köpek neşeyle arka bacaklarını oynattı. "İşler nasıl gidiyor?"

Liz ufak tefek el işleri yapıp satıyordu. Belgelerin üzerindeki mühürler için saçaklar, saraydaki hanımlar için file başlıklar... Neyin moda olacağını sezmek konusunda oldukça yetenekliydi. Kendisine çıraklık yapan iki genç kız da evlerinde kalıyordu. Ama Liz oldum olası iplik fiyatlarından ve aradaki komisyoncuların kurnazlığından yakınırdı. "Birlikte Ceneviz'e gitmeliyiz," dedi Cromwell. "Sana iyi tedarikçiler bulurduk."

"Ah, ne kadar da isterdim. Ama senin Kardinal'den uzaklaştığın görülmemiştir ki."

"Bu akşam Kraliçe'nin maiyetindekilerle iyi ilişkiler kurmamı tembihledi. İspanyollar'la."

"Öyle mi?"

"Evet, ben de ona İspanyolcamın pek de iyi olmadığını söyledim."

"Pek iyi değil mi?" Liz güldü. "Seni çakal."

"Kardinal benim hakkımda her şeyi bilmek zorunda değil."

"Sen yokken Cheapside'a gittim," dedi Liz. Eski dostlarından birinin, bir mücevher ustasının karısının ismini verdi. "Ve sana bir haberim var. Kocaman bir zümrüt sipariş edilmiş ve fiyatta uzlaşmaya varılmış. Bir yüzük içinmiş. Bir kadın yüzüğü için." Zümrüdün büyüklüğünü göstermek için başparmağını kaldırdı. Taş birkaç haftalık sancılı bekleme sürecinden sonra gelmiş. Fakat Antwerp'deki yontucular onu paramparça etmiş."

"Zararı kim karşılayacakmış?"

"Yontucu dolandırıldığını iddia etmiş. Taşın zaten kusurlu olduğunu söylemiş. İthalatçı da o kadar küçük bir defoyu fark edemeyeceğini söyleyerek kendini savunmuş. Yontucu da *öyleyse zararı tedarikçi karşılasın,* demiş."

"Ohoo! Desene yıllarca mahkemede sürünecekler. Peki, başka bir taş bulabilmişler mi?"

"Uğraşıyorlarmış. Biz de siparişi verenin Kral olduğunu düşündük. Londra'daki başka hiç kimse o kadar büyük bir taşın peşine düşmez. Peki, yüzüğü kime hediye edecek? Kraliçe'ye değil herhalde?"

Minik Bella şimdi Cromwell'in koluna sırtüstü yatmış gözlerini kırpıştırıyor ve tembel tembel kuyruğunu sallıyordu. *Bak bunu ben de çok merak ediyorum,* diye düşündü Cromwell. Neyse, nasıl olsa cevabı Kardinal'den öğrenebilirdi. Wolsey, Kral'ın kararını ertelemek için elinden geleni yapıyordu. Kız her kimse, yazdan önce Henry'nin yatağına girer, sonbahara kalmadan da postalanırdı. "Kral onu kovmazsa, bu işi ben yaparım," demişti Wolsey. Kardinal, Fransa'dan doğurgan bir prenses ithal etmek durumunda kalırsa, tedavülden kalkan odalıkların, yeni gelinin ilk haftalarını zehir etmesine asla izin vermezdi. Wolsey, Kral'ın, kadınları konusunda daha acımasız olmasından yanaydı.

Liz bir süre bekleyip de en ufak bir ipucu alamayacağını anlayınca, konuşmaya devam etti. "Yaz gelmek üzere," dedi. "Gregory'yi ne yapacağız? Burada mı kalacak, yoksa başka bir yere mi göndereceğiz?"

Gregory on üçüne basmak üzereydi. Şu anda özel hocasıyla Cambridge'deydi. Cromwell onu yeğenleri, yani ablasının oğullarıyla birlikte okula yollamıştı. Ama yaz, eğlence zamanıydı. Şehirde ne yapacaklardı ki? Gregory kitaplarla pek ilgili bir çocuk değildi fakat ejderhalardan ya da ormanda yaşayan cinlerden bahsedilen öyküleri dinlemeyi çok seviyordu. Ormanda ve kırlarda dolaşmaya, avlanmaya bayılıyordu. Büyümek için önünde uzun yıllar vardı ve Cromwell, oğlunun

boylu poslu olacağını umuyordu. Kral'ın anne tarafından dedesi, tüm yaşlı adamların da söylediği gibi, 1.90 boyundaydı. (Gerçi babası, Morgan Williams kadardı.) Kral 1.87 boyundaydı ve Kardinal'in de ondan aşağı kalır yanı yoktu. Henry, adamlarının, kayınbiraderi Charles Brandon gibi etkileyici bir boyda ve yapılı olmasından hoşlanırdı. Uzun boy bir tek arka sokaklarda ve Yorkshire'da moda değildi anlaşılan.

Gülümsedi. *Neyse ki Gregory benim gibi büyümüyor*, diye düşündü. İnsanlar ileride oğluna gençliğini nasıl geçirdiğini sorduklarında babası gibi, "Ah, ben millete bıçak saplayıp duruyordum," demeyecekti en azından. Gregory bunu asla yapmayacaktı. Dolayısıyla da oğlunun fiil çekimlerini öğrenip öğrenmemesine pek aldırış ettiği yoktu. Ona, *Gregory filanca şeyi yapamıyor,* dediklerinde, "Çünkü büyümekle meşgul," diye cevap verirdi. Yetişme çağındaki çocuğunun uykuya ihtiyacı olduğunu biliyordu. Kendisi, Walter'ın korkusundan asla deliksiz bir uyku çekememişti. Kaçtıktan sonraysa ya bir gemideydi ya da yollarda. Ardından da kendini orduda buluvermişti. Herkes askerliğin sürekli hareket gerektirdiğini sanırdı. Halbuki günlerce avare dolaşırlar, yiyecek bulamadıkları için hayvan leşleriyle ya da çerçöple beslenirler, sırf manyak yüzbaşı öyle istedi diye, kamplarını su seviyesinin giderek yükseldiği bir yere kurarlardı. Gecenin bir körü sebepsiz yere yola düştükleri için asla yeterince uyuyamazlardı. Hababam silahları arızalanır, beceriksiz topçular, istenmeyen patlamalara sebep olurdu. Yaylı tüfekçiler ya sarhoştu ya da sürekli dua ederdi. Ismarlanan oklar asla gelmez, endişeden deliye dönerdi. Ama düşünüp durmak da işe yaramazdı.

"Uyudun mu?" diye sordu Liz.

"Hayır ama rüya görüyordum."

"Kastil sabunuyla, Almanya'dan istediğin kitap geldi. Paketten ne olduğunu anlaşılmıyordu. Neredeyse getiren çocuğu geri gönderiyordum."

Yorkshire'da, koyun postuna bürünmüş, ter kokulu adamların arasında, Kastil sabununun hayalini az kurmamıştı.

"Eee, kimmiş bu hanım?" dedi Liz daha sonra.

Karısının tanıdık ama hala çok güzel gelen sol göğsündeki elini şaşkınlıkla çekti. "Ne?" Yoksa Yorkshire'da başka bir kadınla yattığını mı düşünüyordu? Sırtının üzerine dönerken, Liz'i böyle bir şey yapmadığına nasıl ikna edeceğini düşündü. Çok dırdır ederse onu alıp Yorkshire götürür, böylece gerçeği kendi gözleriyle görebilirdi.

"Şu zümrütün armağan edileceği hanım canım," dedi Liz. "Bu kadar merak etmemin sebebi, kulağıma çok tuhaf söylentilerin çalınması. Herkes Kral'ın bir isteği olduğunu konuşuyor. Duyunca kulaklarıma inanamadım."

Bak sen! Demek kendisi kuzeyli dağ adamlarıyla cebelleşirken, dedikodular almış başını yürümüştü.

"Eğer buna kalkışırsa dünyanın yarısını karşısına almış olur," dedi Liz.

Halbuki Cromwell ve Wolsey sadece İmparator ve İspanya konusunda endişeleniyordu. Daha doğrusu sadece İmparator hakkında. Karanlıkta, elleri başının arkasında gülümsedi. *Kimler,* diye sormaya niyeti yoktu. Nasıl olsa Liz söylerdi. "Tüm kadınlar," dedi karısı. "İngiltere'nin tüm kadınları. Oğlu değil de kızı olan tüm kadınlar. Bebeğini düşüren, çocuk sahibi olma ümidini kaybeden ya da kırkına gelen bütün kadınlar."

Başını kocasının omzuna dayadı. İkisi de konuşamayacak kadar yorgundu. İyi kalite çarşaflarının serili olduğu yataklarında, hindi tüyünden, sarı, saten yorganın altında yan yana

yattılar. Cromwell, *insanları aşağılayacak kadar Kastilyanca konuşabilirim,* dediğini hatırladı.

"Şimdi uyudun mu?"

"Hayır, düşünüyorum."

"Thomas," dedi Liz birden, "saat üç olmuş."

Saat altıda irkilerek uyandı. Rüyasında İngiltere'deki tüm kadınların başına üşüştüğünü ve onu yataktan atmaya çalıştığını görmüştü. Liz'in itiraz etmesine fırsat bırakmadan çabucak kalktı ve Almanca kitabını okumaya gitti.

Aslında karısının, okumasına laf edeceği yoktu; sadece biraz kışkırtıldığında, "Ben bir tek dua kitabımı okurum," derdi. Ve gerçekten de öğleye doğru dua kitabını eline alır, duaları dalgın bir tavırla mırıldanırken de o gün yapacağı işleri düşünürdü. Bu kitap, eski kocasının düğün hediyesiydi. İlk sayfasında eski ismi yazılıydı. *Elizabeth Williams.* Cromwell'in bazen kıskançlığı tutar, tüm zıt fikirlerini kitabın sayfalarına yazmak isterdi. Liz'in ilk kocasını tanıyor ve ondan hiç hoşlanmıyordu. Karısına şöyle demişti: "Liz, bak, şuradaki kilitli sandıkta Tyndale'ın İncil çevirisi var. Al, bu da anahtarı." Liz de "O kadar istiyorsan bana sen oku," diye karşılık vermişti. Cromwell onu ikna etmeye çalışmıştı. "İyi de İngilizce zaten. Yani kendin okuyabilirsin. İnan, içinde nelerin olmadığını görünce çok şaşıracaksın."

Bu üstü kapalı sözün onun ilgisini çekeceğini sanmış ama çok geçmeden yanıldığını anlamıştı. Kendini ev halkına kitap okurken düşünemiyordu. O Thomas More gibi başarısız bir rahip ve hüsrana uğramış bir vaiz değildi ki. More'u her gördüğünde ona, "Senin neyin var, ha?" diye sormamak için zor tutuyordu kendini. Ya da benim neyim var? Neden bildiğin ve öğrendiğin her şey, daha önce inandıklarını doğruluyor?

Halbuki ben inandığımı sandıklarımdan her geçen gün biraz daha uzaklaşıyorum. Her ay bu dünyanın ve sonrakinin tabuları biraz daha yıkılıyor. Bana İncil'de *Araf* kelimesinin geçtiği yeri göstersene. Ya da kutsal emanetlerden, keşişlerden ve rahibelerden bahsedilen bölümleri. Nerede *Papa* yazıyor, onu da göster.

Yine Almanca olarak yazılmış kitabına döndü. Kral Thomas More'un da yardımıyla Luther'e karşı çıkan bir kitap yazmış, Papa da ona 'İnancın Savunucusu' unvanını vermişti. Cromwell, Martin'e pek bayılmıyordu. Hatta Kardinal'le ikisi, onun gibi birinin dünyaya hiç gelmemesi gerektiğini bile konuşmuştu. Yine de yazdıklarını iyi biliyor, Manş Denizi rıhtımlarına ve Doğu Angliyen körfezlerine gelen kaçak malları takip ediyordu. Ayışığında karaya yanaşan bütün kayıklardan haberdardı. Kardinal'e sürekli bilgi veriyor, böylece More ve rahip arkadaşları yeni kafirlik haberleriyle galeyana gelip kapısına dayandığında, Wolsey onları yatıştırarak, "Beyler, benim bundan zaten haberim vardı," diyebiliyordu. Kardinal kitapları yakardı, insanları değil. Geçen ekimde, St Paul's Cross'da resmen bir kağıt soykırımı yapılmıştı.

Sandıktaki İncil, Antwerp'te izinsiz yayınlanan bir kopyaydı. Öylesi, Alman matbaalarında basılmış doğru düzgün bir kopyadan daha kolay ele geçirilebiliyordu. William Tyndale'ı tanıyordu. Londra onun için tehlikeli bir hale gelmeden önce, manifaturacı Humphrey Monmouth'la şehirde altı ay boyunca konaklamışlardı. Tyndale prensip sahibi ve sert mizaçlı bir adamdı. Thomas ona *canavar* diyordu. İnsan Tyndale'a baktığında, onun hayatı boyunca bir kere bile gülmediğini düşünebilirdi. Ama bir adam kendi ülkesinden uzaklaştırılırsa, neşelenecek bir şey bulamaması da doğaldı tabii. İngilizce'ye çevirdiği

Yeni Ahit, sekize katlanmış bir kağıt büyüklüğündeydi ve ucuz kağıda basılmıştı. Kapak sayfasında matbaacının ambleminin ve adresinin olması gereken yerde, *ÜTOPYA'DA BASILMIŞTIR,* yazıyordu. Cromwell, Thomas More'un bunu görmesini çok isterdi doğrusu. Kim bilir suratı nasıl bir hal alırdı?

Yeni gelen kitabını kapadı. Güne başlamanın zamanı gelmişti. Kitabı Latinceye'ye çevirecek zamanı yoktu. Dolayısıyla da elden ele gizlice dolaştırılmalıydı. Birileri bu işi para ya da sırf iyilik için yapabilirdi. O aralar Almanca okuyanlar birbirlerini pek tuttukları için paraya çoğu zaman pek ihtiyaç olmuyordu.

Saat yedide tıraş olmuş, kahvaltısını etmiş ve ondan bundan ödünç alınmamış temiz çamaşırlarını ve siyah yünlü kıyafetini giymişti. Bazen bu saatlerde Liz'in babasını özlerdi. Her zaman erkenden kalkan ve eliyle kafasını okşayıp "Günün iyi geçsin Thomas. Benim adıma da yaşa," diyen o iyi kalpli, yaşlı adamı.

İhtiyar Wykys'i pek severdi. Yıllar önce Cromwell'e hukuki bir mesele için gelmişti. O zamanlar -yirmi altı mıydı, yirmi yedi miydi?- yurtdışından döneli çok olmamıştı. Bir cümleyi asla başladığı dilde bitiremiyordu. Wykys çok uyanık bir adamdı ve yün ticaretiyle küçük çaplı bir servet yapmıştı. Aslen Putney'liydi ama Cromwell'e iş vermesinin sebebi bu değil, sadece dostlarının onu tavsiye etmesiydi. Wykys, ilk görüşmelerinde belgelerini çıkarmış ve şöyle demişti: "Sen Walter'ın oğlusun, öyle değil mi? Eee, ne oldu sana böyle? Çünkü çocukken senden daha kavgacısı yoktu."

Yaşlı adamın onu anlayabileceğini bilse, anlatmayı denerdi. *Dövüşmeyi bıraktım çünkü uzun süre Floransa'da kaldım ve her gün freskleri seyretmekten ince ruhlu birine dönüştüm,* mü diye-

cekti? Onun yerine, "Daha kolay yaşamanın yolunu buldum," diye cevap vermişti.

Wykys son zamanlarda iyice ihtiyarlamış ve işleri boşlamıştı. Ama hala Kuzey Almanya pazarına çuha gönderiyordu. Ne var ki iyi kalite çuhayı dokumanın çok fazla zahmet gerektirdiğine karar vermiş, dolayısıyla da Antwerp üzerinden İtalya'ya yünlü kumaş ihracatı yapmayı kafasına koymuştu. Cromwell yaşlı adamın yakınmalarını sabırla dinlemiş -o iyi bir dinleyiciydi- ve "Piyasa çok değişti. İzin verin, sizi bu seneki kumaş fuarlarına götüreyim," demişti.

Wykys, Antwerp'te ve Bergen op Zoom'da tanınmasının işine yarayacağını biliyor fakat seyahati gözünde büyütüyordu. "Benimle güvende olur," diye avutmuştu Cromwell, Bayan Wykys'i. "Yanlarında kalabileceğimiz iyi bir aile biliyorum."

"Peki Thomas Cromwell," demişti yaşlı kadın. "Ama şunu aklının bir köşesine yaz. Kocama abuk sabuk içkiler içirmek, onu kadınlara ya da yasaklı rahiplerin vaazlarını dinlemeye götürmek yok. Senin ne işler karıştırdığını bilmiyorum sanma."

"İlk ikisi tamam ama ötekinden uzak kalabilir miyim bilmiyorum."

"Gel anlaşalım. Onu geneleve götürmezsen vaaz dinleyebilirsiniz, tamam mı?"

Merhametin, ancak John Wycliffe'in yazılarını muhafaza eden, onlardan alıntılar yapan, dualarını kendi dilinde edebilen, yasaklı şiirleri kafasının içine hapsedebilen ailelere özgü olduğunu düşünürdü. Bu tip özellikler, tıpkı gözler, burun, alçakgönüllülük, ihtiras, bilek gücü ya da risk alabilme kapasitesi gibi kalıtımsaldı. Ve bugünlerde risk almak zorunda kalmışsan, bir fahişe yerine rahibi seçmen daha yerinde olurdu. Zira

halkın, adını *Mösyö Kemikkıran* taktığı Dang hummasından sakınmak gerekliydi. Bu ateşli ve bulaşıcı hastalığa Floransa'da *Napoli Ateşi* diyorlardı. Herhalde Napoli'de de *Kokuşmuş Floransalı* olarak biliniyordu. Salgın giderek yayıldığı için, sağduyulu insanlar bir süreliğine paralı kadınlarla yatmaktan vazgeçmişti.

Gemide yolcuların klasik sızlanmalarını dinleyerek zaman geçirmişti. Hansa Birliği tüccarları, gemileri Gravesend'e kadar kendi adamlarının götürmesini isterdi. Almanlar bir avuç hırsızdan başka bir şey değildi ama ters akıntıda gemi kullanmayı da gayet iyi biliyorlardı doğrusu. Denize açıldıklarında yaşlı Wykys'in midesi bulanmış, kendisi de güvertede kalıp oyalanacak ufak tefek işler yaratmıştı. Hatta tayfalardan biri, "Herhalde eskiden miçoluk yaptınız efendim," demişti. Antwerp'e vardıklarında, doğruca üç yaşlı tüccarın evine gitmişlerdi. Kapıyı açan uşak, "Thomas bize geri döndü," demişti Cromwell'i karşısında bulunca. Sanki ölmüş de dirilmiş gibi. Üç yaşlı adam onu gördüklerinde içten bir neşeyle kıkırdamış, "Thomas, bizim sevgili kaçağımız! Görüşmeyeli yüzündeki morluklar geçmiş ha?" demişlerdi.

Orada hala, dayak yediği için evinden kaçan küçük çocuktu.

Yaşlı kardeşlerin karıları, kızları ve köpekleri onu öpücüklere boğmuştu. Wykys şömine başındaki koltuğunda halinden gayet memnundu. Cromwell yaşlı adamların ortak bir lisanı olduğunu anlamıştı. Hangi merhemin vücudun neresindeki ağrıya iyi geldiğini konuşuyorlar, karılarının dırdırlarından şikayet ediyorlardı. Çevirmenlik görevini, her zamanki gibi en küçük kardeş üstlenmişti. İfadesiz suratıyla anatomik terimleri bile hiç zorlanmadan çeviriyordu.

Cromwell de üç kardeşin üç oğluyla içmeye gitmişti. "*Wat will je?*" diye dalga geçmişlerdi onunla. "Yaşlı adamın işini mi? Yoksa öldüğünde karısını mı?"

"Hayır," demişti kendisini bile şaşırtarak. "Sanırım onun kızını istiyorum."

"Genç mi?"

"Bir dul ve evet, yeterince genç."

Londra'ya döndüklerinde yaşlı adamın işini idare edebileceğini anlamıştı. Ama emin olması gereken başka konular da vardı. "Mallarını gördüm," demişti bir gün Wykys'e. "Hesaplarını da öyle. Şimdi bana çalışanlarını göster."

Kar kapısını açacak asıl anahtar buydu işte. İnsanların yüzüne bir kez baktın mı onların dürüst olup olmadıklarını ve işlerine ne kadar değer verdiklerini şıp diye anlaman mümkündü. Tüm şüphelerini ayaklandıran başkatibi işten atarken, "Ya sessiz sedasız çekip gidersin ya da mahkemeye başvururum," demişti. Adamın yerine de salağın teki olduğu söylenen kekeme bir genci getirmişti. Aslında çocuk sadece biraz ürkekti. Cromwell her gece onun yaptığı işleri kontrol etmiş ve tek kelime etmeden her bir yanlışını tek tek göstermişti. Dört hafta içinde çocuğun son derece yetenekli ve hevesli olduğu ortaya çıkmıştı. Üstelik Cromwell'e tıpkı küçük bir köpek yavrusu kadar sadıktı. Cromwell haftanın birkaç gününü rıhtımda geçirerek piyasanın durumunu da araştırmış ve bir yılın sonunda Wykys tekrar kar etmeye başlamıştı.

Bir gün Wykys, hesapları kontrol etmeleri bittikten sonra, "Lizzie!" diye seslenmişti. "Aşağı gel!"

Lizzie az sonra karşılarında dikiliyordu.

"Yeni bir koca istiyordun ya. Bu işine yarar mı?" diye sordu Wykys.

Lizzie onu baştan aşağı süzmüştü. "Görünüşüyle karar vermemi beklemiyorsun herhalde baba?" Sonra Cromwell'e dönüp tek kaşını kaldırmıştı. "Sen bir eş istiyor musun?"

"Sizi yalnız bırakayım da bu meseleyi enine boyuna tartışın," demişti Wykys. Anlayışlı baba pozlarına yatmış olsa da biraz bocalamış gibi görünüyordu. Galiba hemen oracıkta bir sözleşme yapıp şu evlilik meselesini bir karara bağlayacaklarını düşünmüştü.

Aslında biraz da öyle olmuştu. Lizzie çocuk istiyordu; Cromwell ise şehirdeki iyi ailelerle bağlantıları bulunan ve kendine ait parası olan bir kadın. Birkaç hafta içinde evlenmişler, bir yıla kalmadan da Gregory dünyaya gelmişti. Gür sesli ve güçlü kuvvetli bir bebekti. Daha doğalı bir saat bile olmamışken, kendini beşiğinden yere atmıştı. Cromwell bebeğin yumuşacık, tüy gibi saçlarla kaplı kafasını öperken, "Sana babamdan görmediğim şefkati göstereceğim," demişti. Nesilden nesile aynı hatalar tekrarlanacaksa, çocuk yapmanın ne anlamı vardı ki?

Sabah erkenden kalktığında, Liz'in önceki gece söyledikleri gelmişti aklına. Karısı, neden oğlu olmayan kadınlar için endişeleniyordu acaba? Ama belki de tüm kadınlar böyleydi. Zamanlarını, birbirlerinin yerinde olmanın kendilerini nasıl hissettireceğini düşünmekle geçiriyorlardı.

Bundan erkekler de ders almalı, diye geçirdi içinden.

Saat sekiz olmuştu. Lizzie aşağı indiğinde, karısının saçlarını keten bir başlığın altına gizlediğini ve elbisesinin kollarını kıvırdığını gördü. "Tıpkı bir fırıncı karısına benzemişsin," dedi gülerek.

"Ağzını topla bakayım," diye çıkıştı Lizzie. "Seni gidi bulaşıkçı."

O sırada Rafe içeri girdi. "Yine Kardinal'e mi gideceğiz?" diye sordu. "Başka nereye olabilir ki?" dedi Cromwell. O gün yanına alması gereken belgeleri toparladı. Karısının sırtını sıvazladı, köpeğini öptü ve dışarı çıktı. Hafif hafif yağmur çiseliyordu ama havanın açacağı belliydi. York Sarayı'na vardıklarında, Kardinal'in, öğüdünü dikkate aldığını anlayarak gülümsedi. Zira nehrin üzeri, güneşin limon kabuğunu andıran parlak sarısıyla ışıldıyordu.

İKİNCİ KISIM

I
ZİYARET
1529

Kardinal'in evinde müthiş bir hareketlilik vardı. Kral'ın adamları odadan odaya geçerek York Sarayı'nı, sahibinden arındırmakla meşguldü. Parşömenleri ve belgeleri, dua kitaplarını ve sözleşmeleri ve kişisel hesap defterlerini paketliyorlar, hatta mürekkep okkalarını ve tüy kalemleri bile alıyorlardı. Kardinal'in armasının süslediği duvarlar, çoktan beyaza boyanmıştı.

İki kinci asilzade, bir pazar günü teşrif etti: Norfolk Dükü, avının üzerine atılmayı bekleyen parlak gözlü bir atmacayı andırıyordu, Suffolk da aynı ölçüde hevesliydi. Kardinal'e, Lordlar Kamarası Başkanlığı görevinden alındığını söylediler ve devlet mührünü iade etmesini talep ettiler. Cromwell, Kardinal'in koluna dokundu. Çabucak kendi aralarında fısıldaştılar. Kardinal tekrar asil beylere dönerken, pek lütufkar görünüyordu. "Görünüşe bakılırsa bunu yapabilmem için Kral'ın yazılı bir talebine ihtiyacım var beyler. Bana böyle bir

belge getirdiniz mi? Ah, ne fena, demek unuttunuz?" Bu kadar sakin konuşabilmek hiç kolay değildi. Fakat Kardinal cesur bir adamdı.

"Bizden Windsor'a geri gitmemizi mi istiyorsunuz?" Charles Brandon onlara kuşkucu gözlerle baktı. "Durum bu kadar açıkken, sırf size bir kağıt parçası getirelim diye mi?"

Suffolk tam da bir kanun hükmünü lüks sayabilecek türden bir adamdı. Cromwell tekrar Kardinal'in kulağına eğildi. "Hayır, bence onlara söylemeliyiz Thomas. Meseleyi doğal sürecinden uzaklaştırmayalım. Lordlarım, avukatım, yazılı talep getirseniz bile size mührü teslim edemeyeceğimi söylüyor. Açık konuşmak gerekirse onu bir tek Temyiz Mahkemesi İstinaf Dairesi Hakimi'ne iade edebilirmişim."

Yumuşacık bir sesle devam etti. "Bunu size söylediğimize sevinmelisiniz lordlarım. Yoksa iki değil, üç seyahat yapmak zorunda kalacaktınız."

Böyle çatışmalardan hoşlanan Norfolk dişlerini göstererek sırıttı. "Öyleyse size minnettarız."

Wolsey adamlar gidince, Cromwell'e dönüp onu kucakladı. Yüzüne sinsi bir gülümseme yayılmıştı. Bunun, son zaferleri olduğunu ikisi de biliyordu. Fakat pratik zekalarını konuşturmak hoşlarına gitmişti. Ayrıca Kral'ın böylesine değişken bir döneminde, yirmi dört saat hiç de azımsanmayacak bir süreydi. "Temyiz Mahkemesi İstinaf Dairesi Hakimi ha?" dedi Wolsey. "Bunu biliyor muydun, yoksa uydurdun mu?"

Pazartesi sabahı dükler geri geldi. Kardinal'den evi o gün boşaltması bekleniyordu. Çünkü Kral içeri kendi ustalarını ve mobilyacılarını sokup sarayı Londra'da kendine ait bir eve ihtiyacı olan Leydi Anne'e hazırlatacaktı.

Cromwell itiraz edip bu meseleyi tartışmak için tetikte bekliyordu: Benim atladığım bir nokta mı var acaba? Bu saray York Başpiskoposu'nun idare bölgesindedir. Yoksa Leydi Anne başpiskopos oldu da haberimiz mi yok?

Fakat merdivenlerde daimi bir hareket vardı. Kimse dönüp ona bakmıyordu bile. İki dük de ortalıktan kaybolmuştu. Dolayısıyla da tartışacak kimse kalmamıştı. Ne de korkunç bir manzaraydı. Biri, "Bay Cromwell tüm bunlara engel olamadı," diyordu. Kardinal çıkıp gitmek için hazırlanmıştı. Ama nereye? Geleneksel kırmızı cüppesinin üzerine başka birine ait bir seyahat pelerini atmıştı. Çünkü gardırobundakilere kanunen el konmuş ve eline ne gelirse onu giymek zorunda kalmıştı. Mevsimlerden sonbahardı. Kardinal iri yarı bir adam olmasına rağmen, soğuğu iliklerine kadar hissediyordu.

Sandıkları ters çevirip içindekileri yerlere boşaltıyorlardı. Papanın mektupları, Avrupalı alimlerin Utrecht'ten, Paris'ten, San Diego de Compostela'dan, Erfurt'tan, Sttrassburg'dan ve Roma'dan gönderdikleri mektuplar her yere saçılmıştı. Kardinal'in İncil'lerini Kral'ın kütüphanesine götürmek üzere toparlamışlardı. Ciltler koltukaltında taşınmak için fazlasıyla ağırdı ve zarar görmemeleri için çok dikkatli olunması gerekiyordu. Sayfalar, ölü doğan buzağıların derisinden yapılmış, yazıcılar tarafından lapis laciverdine ve yaprak yeşiline boyanmıştı.

Goblenleri de indirdikleri için duvarlar çırılçıplak kalmıştı. Yünden yapılmış kral ve kraliçeyi -Süleyman ve Saba Melikesi'ni- rulo yaptılar. Şimdi birbirlerine daha da yaklaşmışlar, gözleri birbirlerininkinin içinde erimiş, minicik akciğerleri iplik kokusuyla dolmuştu. Kardinal'in dünyevi zevkleri betimleyen av tabloları da indirilmişti. Suları sıçratarak gö-

letleri aşan sportmen köylüler, şölen hazırlığındaki kadınlar, uluyan tazılar, tasmalarını çekiştiren spanyeller ve mastiffler, çivili kemerlerine astıkları bıçakları parıl parıl parlayan avcılar, at üzerinde şık şapkalarıyla gülümseyen hanımlar, otlaklara yayılmış koyunlar, mavi tüylü tarla kuşları ve arka plandaki, pufidik yastıkları andıran bulutlar. Hepsi yerlerde akıbetleri belirsiz bekleşiyordu.

Kardinal durup dinlenmeden çalışan adamlara baktı. "Misafirlerimize ikram edecek içkimiz var mı?"

Üst koridorun iki ucundaki iki büyük salona kocaman, tahta masalar kurmuşlardı. Her biri altı metre uzunluğundaydı. Lordlar Kamarası'na Kardinal'in altın tabaklarını, mücevherlerini ve değerli taşlarını istiflemişlerdi. Her bir parçayı tartıp mal mevcudu dökümünü çıkarıyorlardı. Meclis Salonu'ndakiler, gümüşler ve yaldızlı levhalarla meşguldü. Mutfaktaki dibi delik tencerelere değin her bir parçanın listelenmesi emredildiği için masaların altına ganimet sepetleri yerleştirmişlerdi. Böylece Kral'ın gözünden kaçabilecek mallar çaktırmadan onlara atılıveriyordu. Kardinal'in haznedarı olan Sör William Gascoigne, kaygılı bir yüzle odadan odaya geçip Kral'ın yetkilendirdiği adamların dikkatini, gözlerinden kaçabileceğini düşündüğü sandıklara ya da kitaplara çekiyordu.

Kardinal'in teşrifatçısı George Cavendish de onun peşindeydi. Suratı hayalkırıklığıyla asılmıştı. Kardinal'in cüppelerini ve resmi giysilerini de toparlamışlardı. Adamların ellerindeki nakışlarla bezeli, incilerle süslü, mücevher kaplı kaskatı kıyafetler, kendi kendilerine ayakta duruyormuş gibi görünüyordu. Çapulcular her birini sanki karşılarındaki Thomas Becket'mişçesine hınçla yere çalıyordu. Döküm yapıldıktan sonra kıyafetlerin adeta beli kırılıyor ve taşıma sandıklarına tıkılıyor-

lardı. Cavendish telaşla ciyakladı. "Tanrı aşkına, beyler, o sandıkların altına birkaç kat pamuklu bez serin bari. Rahibelerin işlemek için ömürlerini tükettiği kumaşları paramparça edeceksiniz!" Cromwell'e döndü. "Sizce bu adamlardan karanlık basmadan önce kurtulma şansımız nedir?"

"Ancak onlara yardım edersek işleri biter. Madem bunların yapılması gerek, o halde doğru düzgün yapmalarını sağlamalı."

Bir zamanlar İngiltere'yi yöneten adam şimdi alenen aşağılanıyordu. Top top keten kumaşları, kadifeleri, grogrenleri, sarsenetleri ve taftaları avluya çıkardılar. Kardinal'i Londra'nın yaz sıcağından koruyan kırmızı ipeklileri ve Westminster'a düşen karlar rüzgarda fırıl fırıl dönüp Thames'a karışırken kanını ısıtan kızıl brokarları da çıkardılar. Wolsey insan içindeyken sadece kırmızı giyerdi. Kumaşına göre değişik açıklık ve koyuluktaki ama daima paranın satın alabileceği en iyi kırmızıları. Bazı günler kasıntı bir tavırla, "Fiyatımı üzerimdeki kumaştan biç Cromwell," diye takılırdı avukatına.

Ve Cromwell, "Durun bakayım," derdi, Kardinal'in etrafında yavaşça dönerek. "İzin verir misiniz?" Bir uzman edasıyla kumaşı başparmağıyla işaretparmağı arasında hafifçe ovuşturur, sonra geri çekilip Kardinal'in bir kıyafetine ne kadar kumaş gideceğini hesaplamaya çalışırdı. (Wolsey geçen yıllarla birlikte iyice irileşmişti.) Kardinal keyifle ellerini çırpardı. "Kıskananlar çatlasın!" Kardinal gösterişi sever, kafilesi olmadan tek bir adım bile atmazdı. Kocaman gümüş haçlarını taşıyanlar, yaldızlı baltalarıyla parlamento muhafızları hep peşinde olurdu.

Cromwell eskiden efendisini eğlendirmek için ona değer biçerdi ya, işte şimdi bunu Kral'ın gönderdiği katip ordusu ya-

pıyordu. Cromwell'in içinden üzerlerine saldırıp zorla kalemlerini almak ve envanterlerine, *Thomas Wolsey paha biçilemez bir adamdır*, yazmak geliyordu.

"Sakin ol Thomas," dedi Kardinal, onun sırtını sıvazlayarak. "Sahip olduğum her şeyi bana Kral verdi. Eğer York'u mobilyalarıyla birlikte benden almak istiyorsa, eminim başımızı sokacağımız başka bir ev buluruz. Burası Putney değil." Cromwell'e hafifçe yaslandı. "Dolayısıyla da birilerini dövmeni kesinlikle yasaklıyorum." Cromwell, Kardinal'in kolunu tutan elinin titrediğini hissetti.

O sırada Haznedar Gascoigne yanlarına gelip son haberi yetiştirdi. "Duyduğuma göre zatıaliniz doğruca Kule'ye gidecekmişsiniz."

"Bunu da nereden çıkardın," diye atıldı Cromwell.

Kardinal araya girdi. "Sör William Gascoigne," dedi haznedarının ismini vurgulayarak, "yoksa Kral'ın beni Kule'ye göndermesini gerektirecek bir şey yaptığıma mı inanıyorsunuz?"

"Hep böylesindir zaten," diye homurdandı Cromwell öfkeyle. "Duyduğun her hikayeyi yayarsın. Bizi böyle mi rahatlatacaksın ha? Şeytanca söylentileri yetiştirerek mi? Kimsenin Kule'ye falan gittiği yok. Biz şeye gidiyoruz..." Ev halkı nefesini tutarak bekledi. "Esher'a. Ve senin işin de," diyen Cromwell, parmağını haznedarın göğsüne bastırdı, "bu yabancılara göz kulak olup buradan götürdükleri tüm eşyaların doğru yere ulaştığından emin olmak. Zira aksi bir şey olursa, gazabımdan korunmak için, Kule'nin kapısına dayanıp senin içeri alsınlar diye yalvarmak zorunda kalırsın."

Hizmetkarlardan boğuk bir tezahürat yükseldi. Sanki tüm yaşanalar bir tiyatro oyunu, Kardinal'le adamlarının rol aldığı bir trajediydi.

Ter içinde kalan Cavendish geri çekildi. "Ama Efendi Cromwell, Esher'daki ev boş. Tek bir tencere ya da bıçak yok. Lordum Kardinal nerede uyuyacak? Yatakların havalandırılması gerek. Sonra çarşaf ve yorgan temin etmeliyiz. Bir de yakacak odun... Peki, oraya nasıl gideceğiz?"

"Sör William," dedi Kardinal, haznedarına. "Efendi Cromwell'in sözlerine alınmayın. Kendisi şu an içinde bulunduğumuz durumun hassasiyeti sebebiyle lafını esirgemeden konuşuyor. Ama tavsiyesini göz önünde bulundurmanız yerinde olur. Zira evimdeki tüm eşyalar Kral'ındır ve onların sahibine eksiksiz iade edilmesi gerekir." Kafasını çevirdiğinde dudakları titriyordu. Bir aydır ilk kez, düklerle dalga geçerken gülümsemişti. "Tom," dedi, "sana yıllardır bu tonda konuşmaman gerektiğini öğretmeye çalışıyorum."

"Henüz lordumun mavnasıyla atlarına el koymadılar," diye atıldı Cavendish.

"Öyle mi?" dedi Cromwell, elini Cavendish'in omzuna koyarak. "O halde kayığın aldığı kadar insan nehrin yukarısına gider ve Putney'de atlılarla buluşur. Sonra da gerekli malzemeyi birilerinden ödünç alabiliriz. Haydi George Cavendish, göster hünerini bakalım. Son yıllarda, ev halkını Esher'a taşımaktan daha güç işlere imza attık biz."

Şimdiye dek sürekli sofra örtülerinden bahseden ufak tefek Cavendish'e fazla dikkat etmemişti. Cromwell teşrifatçının işe yaraması için biraz yüreklendirilmesi gerektiğini hissediyordu.

"Evet, evet," dedi Cavendish. "Kayığı hazırlatalım hemen."

"Güzel," diye yanıt verdi Cromwell. Kardinal, Putney lafını duyunca gülümsemişti. "Eee Thomas," dedi, "Gascoigne'e haddini bildirince keyfin yerine geldi mi bari? O adamı ben de oldum olası pek sevmem zaten." Cromwell, "Öyleyse onu

neden yanınızda tutuyorsunuz?" deyince, Kardinal şöyle cevap verdi: "Nasıl olsa birinin tutması gerek, öyle değil mi?" ve ekledi, "Demek şimdi Putney'ye gidiyoruz?"

"Seyahatimizin sonunda bizi ne beklediği önemli değil. Dokuz yıl önce iki kralın buluşması için, zatıalinizin Picardy'deki boş tarlalara altın bir şehir kurdurduğunu asla aklımızdan çıkarmayacağız. Üstelik Kardinal Hazretleri o zamandan beri bilgeliğini ve Kral'ın kendisine olan itibarını kat be kat arttırdı."

Herkesin duyması için yüksek sesle konuşuyordu. Bugün büyük bir mücadelenin ilk günüydü ve ümitlerini kaybetmemeleri önemliydi. "Sanırım ocak maşası, çorba tenceresi ya da George Cavendish'in bizim için elzem olduğuna inandığı bazı şeyleri bulmayı başarabiliriz. Kardinal Hazretleri, sizin, Kral'ın Fransa'ya savaşa giden yüce ordularına gerekli malzemeyi tedarik ettirdiğinizi biliyorum."

"Evet," dedi Kardinal. "Ve ben de senin, ordunun seferleriyle ilgili ne düşündüğünü biliyorum Thomas."

Cavendish merakla sordu. "Neymiş?"

Kardinal ona döndü. "George, adamım Cromwell'in beş yıl önce Avam Kamarası'nda ne söylediğini hatırlamıyor musun yoksa? Yeni savaş için parlamentonun ödenek vermesini önerdiğimizde?"

İnatla muhabbete katılmaya çabalayan Gascoigne, "Orada Kral'a ve Lordum Kardinal'e itiraz ederek kendini pek de hoş bir duruma düşürmemiştin," dedi. "Çünkü konuşmanı ben de başka bir sürü kişi gibi gayet net anımsıyorum. Çıkarını gözetmek yerine rezil oldun Cromwell."

Cromwell omuz silkti. "Benim çıkar sağlamak gibi bir derdim yoktu zaten. Dünyadaki herkesi kendin gibi sanma Gas-

coigne. Parlamentodakilerin geçmiş seferlerden ders almasını istedim. Hafızalarını biraz zorlamaları gerekiyordu."

"Kaybedeceğimizi söyledin."

"Hayır, *iflas ederiz,* dedim. Ama bir gerçeği de asla unutmamak gerek. Lordum Kardinal'in desteği olmasaydı, tüm savaşlarımız daha kötü sonuçlarla biterdi."

"1523 yıllında..." diye başladı Gascoigne.

"Şimdi bunu tekrar konuşmak zorunda mıyız?" dedi Kardinal.

"Suffolk Dükü, Paris'ten sadece seksen kilometre ötedeydi."

"Evet, öyleydi" dedi Cromwell, "Peki, sen kış ortasında açlıktan kırılan, günlerdir yerde yatan ve dondurucu soğuktan kıvranan piyadeler için, seksen kilometrenin ne anlama geldiğini biliyor musun? Ya çamura bulanan cephane arabaları ve atlar için? 1513'teki zaferden bahsediyorsan da... Tanrı bizi korudu derim!"

"Tournai! Thérouanne!" diye bağırdı Gascoigne. "Neler olduğunu göremeyecek kadar kör müsün? İki Fransız şehri alındı. Kral, savaş meydanında büyük bir kahramanlık sergiledi."

Eğer şimdi savaş meydanında olsaydık, diye düşündü Cromwell, *suratına tükürürdüm.* "Madem Kral'dan bu kadar hoşlanıyorsun, gidip onun için çalışsana. Ya da zaten çalışıyor musun yoksa?"

Kardinal boğazını temizledi. "Hepimiz Kral için çalışıyoruz," dedi Cavendish ve Kardinal mırıldandı. "Bizlerin onun hizmetkarı olduğumuzu unutma Thomas."

Kardinal'in suya indirilen mavnasındaki flamalar rüzgarda dalgalanıyordu. Üzerlerindeki Tudor gülü ve Kelt kızılca kargası figürleriyle süslü armalar hemen dikkati çekiyordu. Cavendish gözlerini kocaman açarak, "Şu küçük kayıklara

bakın!" dedi. Kardinal bir an için Londralılar'ın ona iyi dileklerini sunmak için geldiğini sandı. Fakat mavnasına bindiğinde, kayıklardan ıslık ve yuhalamalar yükseldi. Kıyıda toplaşan seyircilerin niyeti belliydi. Kardinal'in muhafızları, toplanan insanların mavnaya yaklaşmamaları için büyük bir çaba harcıyordu. Kürekler Kule'ye değil de nehrin üst kısmına doğru çekilmeye başlayınca, öfkeyle kükreyip tehditler savurdular.

Kardinal bir köşeye büzülüp Putney'ye kadar kendi kendine konuşacaktı. "Benden bu kadar mı nefret ediyorlar? Onları desteklemekten ve iyi niyetimi her fırsatta göstermekten başka ne yaptım? Bunca zamandır nefret tohumları mı ekmişim? Hayır. Hiç kimseye işkence etmedim. Kıtlık baş gösterdiğinde halkı besleyecek çareler üretmeye çalıştım. Çıraklar isyan çıkardığında, suçlular, kafalarında kukuletayla celladın iplerini çekmesini beklerken, ben Kral'ın ayaklarına kapanıp bağışlanmaları için yalvardım."

"Ne zaman kalabalık halde toplansalar gözlerini hırs bürüyor," dedi Cavendish. "Islıkladıkları adamın ne kadar saygın biri olduğu umurlarında bile değil. Tek dertleri olay çıkarmak."

"Bunca yıldır Majesteleri'nin ve ondan önce de babasının hizmetinde geçen bir hayat. Kendimi asla düşünmedim. Sabahın köründe kalkıp gecenin bir vakti yattım..."

"İşte bir prense hizmet etmenin bedeli," dedi Cavendish. "İnsan onların kararsızlıklarına ve öfkesine karşı daima tetikte olmalı."

"Kimsenin prenslerden tutarlılık beklediği yok zaten," dedi Cromwell. Öylesine öfkeliydi ki o an Cavendish'i, sırf çenesini kapaması için suya bile fırlatabilirdi.

Kardinal, genç Kral tahta çıktığından beri yaşananların muhakemesini yapmakla meşguldü. "Onu çalıştırmak gerek, dedi bazıları ama ben itiraz ettim. Henry daha çok genç. Bırakın avlansın, mızrak dövüşü yapsın, şahinlerini uçursun..."

"Ve müzik yapsın," dedi Cavendish. "Ya bir şeyler çalar ya da şarkı söyler zaten."

"Duyan da İmparator Neron'dan bahsettiğini sanacak."

"Neron mu?" Cavendish irkilmişti. "Ben asla öyle bir şey söylemedim."

"O tüm Hıristiyan aleminin en akıllı, en merhametli prensidir," dedi Kardinal. "Kimsenin, Majesteleri'nin aleyhine konuşmasına izin vermem."

"Ben de sizin hakkınızda laf söyletmem," diye homurdandı Cromwell.

"Ama ben ona ne yaptım? Bir adamın, sokaktan süzülen sidiğin üzerinden atlaması kadar kolayca Manş'ı geçtim." Kardinal kafasını hüzünle salladı. "At sırtında uyudum, at sırtında uyandım. Yirmi yıl..."

"Bu, İngilizler'e özgü bir özellik mi?" diye sordu Cavendish ciddiyetle. Hala, kayığa bindiklerinde çıkan patırtıyı düşünüyordu. Kıyıda bekleyen halkın onları ıslıklayıp yuhalamasını. "Söyleyin, Efendi Cromwell, siz yurtdışında da bulundunuz. Biz, yapımız itibariyle nankör bir millet miyiz?"

"Sanmıyorum. Bence insan doğası böyle. Hep daha iyisinin arayışında."

"Peki, bu değişiklikle ellerine ne geçecek?" diye üsteledi Cavendish. "Tıkabasa etle doymuş bir köpeğin yerine, dişlerini kemiğe daha yakın geçirecek aç bir köpek gelecek. Onuruyla şişmanlamış bir adamın yerini, aç ve sıska bir adam alacak."

Cromwell gözlerini kapadı. Altlarındaki nehir hafif hafif salınıyordu. Loş ışıkta belli belirsiz seçilen figürler, adeta şans tanrıçası Fortuna'nın oyuncakları gibiydi. Harabeye dönüşen ihtişam, tam ortada oturuyordu. Sağındaki Cavendish, adeta faziletli bir danışman gibi ona doğru eğilmiş, son derece gereksiz ve cahilce tavsiyeler mırıldanırken, solundaki Cromwell, Kardinal'i savaşması için ayartırcasına sessizlik içinde oturuyordu. Wolsey'nin lal taşları ve turmalinlerle süslü parmakları, avukatının elini aciz bir hüzünle kavramıştı. Yok, bu George kesinlikle nehrin dibini boylamalıydı. Ancak, o yavan sözlerinin arkasında tuhaf bir gerçeklik payı da yok değildi. Cromwell, Stephen Gardiner'ı düşündü. Kardinal'e tok köpek yakıştırması yapmak pek uygun olmayabilirdi ama Stephen, kesinlikle aç ve sıskaydı. Üstelik Kral'ın özel sekreterliğine terfi etmişti. Kardinal'in çalışanlarının bu şekilde transfer edilmesi, pek de alışıldık bir durum değildi. Fakat Stephen -eğer görevini hakkıyla yerine getirirse- Kral'a, malum işini yaparken oturağının başında duran ve ona temizlenmesi için bez veren centilmenden sonra, en yakın kişi olacaktı. *Bak, Stephen'a o onuru bahşetseler,* diye düşündü Cromwell, *umrumda bile olmaz.*

Kardinal, yaşlarla ıslanan gözlerini yumdu. "Meğer gerçek buymuş," dedi Cavendish, "şans, hercai, yanardöner ve kalleş bir şeymiş."

Tek yapması gereken, hazır Kardinal'in gözleri kapalıyken onun boğazına atılmaktı. Cavendish sanki Cromwell'in düşüncelerini okumuşçasına birden elini boynuna koydu. Birbirlerine bön bön baktılar. Biri çok fazla konuşuyor, diğeri çok fazla hissediyordu. Dengenin nasıl sağlandığıysa meçhuldü. Cromwell'in gözleri, Thames kıyılarını taradı. Kardinal hala elini çekmemişti ve hala ağlıyordu.

Nehrin yukarısına doğru ilerlerlerken onları yuhalayanların sayısı da giderek azalmıştı. Bunun sebebi, Putney'deki İngilizler'in daha az dönek olması değildi. Sadece haberler henüz buraya dek ulaşmamıştı, o kadar.

Atlar bekliyordu. Kardinal, bir din adamı olarak her zaman güçlü kuvvetli bir katıra binerdi. Fakat yirmi yıldır krallarla avlandığı için tüm asilzadeleri kıskandıran bir ahırı vardı. Efendisini gören kocaman katırın kulakları seğirdi. Hayvanın kırmızı ve son derece ihtişamlı koşum takımı göz alıyordu. Kardinal'in soytarısı Sexton, katırın yularını tutmuştu..

"Bu adamın ne işi var burada?" diye sordu Cavendish.

Sexton onlara yaklaşıp kulağına bir şeyler fısıldayınca, Wolsey güldü. "Çok güzel Patch. Şimdi yardım et de bineyim."

Ama Patch, yani Sexton bu işe pek vakıf değildi ve Kardinal de gücünü kaybetmiş gibi görünüyor, kendini taşımakta zorlanıyordu. Cromwell az önce bindiği atından aşağı kayıp uşaklardan üçüne yardım etmelerini işaret etti. "Patch, sen de Christopher'ın kafasını tut." Ne var ki Patch, Christopher'ın katır olduğunu anlamayıp da yanındaki adamın kafasını çekiştirince, "Tanrım, çekil şuradan," dedi Cromwell, "yoksa seni bir çuvala tıktırıp nehre atacağım."

Canı acıyan uşak boynunu ovuşturup Cromwell'e teşekkür etti ve katırın başlığını tutmak için öne atıldı. Uşak, Cromwell ve diğer ikisi, Kardinal'i kaldırıp eyere oturttular. Wolsey'nin utanmış gibi bir hali vardı. "Teşekkürler Tom." Keyifsizce güldü. "Bunu senden istemiştim Patch."

Yola çıkmak üzerelerdi ki Cavendish gözlerini kısıp tepeye doğru baktı. "Azizler bizi korusun!" Bir atlı dörtnala tepeden aşağı iniyordu. "Tutuklanacağız."

"Tek bir adam mı yapacak bunu?"

"Belki sadece bir keşif eridir," diye fikir yürüttü biri.

Atlı yaklaşınca bir başkası, "Bu, Harry Norris!" diye bağırdı. Harry yanlarına gelince atından çevik bir tavırla atladı. Buraya her ne yapmaya geldiyse, bu işin onu telaşlandırdığı belliydi. Harry Norris, Kral'ın en yakın arkadaşlarından biri ve lazımlık görevini yapan kişiydi.

Wolsey, Kral'ın onu gözaltına alması için Norris'i göndermeyeceğini biliyordu. "Biraz soluklanın Sör," dedi. "Bu kadar acil olan ne?"

Norris af dileyerek tüylü şapkasını çıkardı ve koluyla yüzünü sildi. Sonra da gayet çekici bir şekilde gülümsedi. Kardinal'le konuşurken son derece nazikti. Kral, Kardinal Hazretleri'nin peşinden gidip onun içini rahatlatmasını ve bu yüzüğü vermesini emretmişti. Eldivenli elini açıp yüzüğü gösterdi.

Kardinal kendini yere atarcasına katırından indi. Sonra yüzüğü Sör Henry'den alarak dudaklarına götürdü. Norris'e teşekkür ediyor, hükümdarını kutsaması için Tanrı'ya yalvarıyordu. "Benim ona gönderecek hiçbir şeyim yok ama," diye hayıflandı. Sağa sola bakınıp Kral'a yollayacak bir armağan aradı ama boşuna. Etrafta sadece ağaçlar vardı. Norris onu ayağa kaldırmaya çalışırken kendini yerde, Kardinal'in yanına diz çökmüş halde buldu. Kral'ın şık ve kibar arkadaşı, baştan aşağı Putney çamuruna bulanmıştı. Bir yandan dizleri üzerinde dengede durmaya çalışırken diğer taraftan da Kardinal'e, Kral'ın bazı olaylardan hoşnutsuz olduğunu ama o kadar kızmadığını anlatıyordu. Majesteleri, Kardinal Wolsey'nin düşmanları olduğunu biliyordu ama o, Henricus Rex, onlardan biri değildi. Bu güç gösterisi, Kardinal'in hasımlarını memnun etmek için düzenlenmişti. Nasıl olsa pek yakında Kardinal'den aldıklarını iki katıyla telafi edecekti.

Wolsey ağlamaya başladı. Rüzgar, yağmur damlacıklarını yüzlerine savuruyordu. Kardinal, Norris'le hızlı ve alçak bir sesle konuştuktan sonra, zincirini çıkarıp Norris'in boynuna asmak istedi. Fakat zincir, seyahat başlığının bağcıklarına dolandı ve bir sürü kişi yardım etmek için koşturdu. Bu sırada Norris de nihayet ayağa kalkmış, eldiveninin tekiyle üstünü başını silkelemeye çalışıyordu. Kardinal, bağcıklardan kurtarılan zinciri uzattı. "Bunu takın," diye rica etti. "Baktıkça beni hatırlar, Kral'a da benden övgüyle söz edersiniz."

Cavendish şaşkın ve onaylamaz bir tavırla kafasını salladı. "Sör Henry'ye kutsal emanetini veriyor! Onunla böyle mi ayrılacaktı? O haç gerçekti."

"Üzülme, yenisini alırız. Pisa'da beş florine bunlardan on tane yapan bir adam tanıyorum. Hem de gerçek olduklarına dair St. Peter'ın parmak iziyle onaylanmış bir sertifika bile veriyor."

"Rezalet!" dedi Cavendish ve atını Cromwell'inkinden uzaklaştırdı.

Mesajını ileten Norris gitmeye hazırlanıyor, hizmetkarlar da Kardinal'i katırına bindirmeye çalışıyordu. Bu sefer, sanki Wolsey atına hep böyle biniyormuş gibi, dört iri yarı adam koşmuştu yardımına. *Herhalde Patch de oyundaki ara piyesini kotarmak için burada*, diye düşündü Cromwell. Atının böğrüne hafifçe vurup Norris'in yanına gitti. "Norris, az önce söylediklerini yazılı olarak almamız mümkün mü?"

Norris gülümsedi. "Ne yazık ki, Efendi Cromwell. Lordum Kardinal'e vereceğim özel bir mesajdı bu. Efendim, sözlerini ona iletmekle yetinmemi istedi."

"Peki ya bahsettiğin telafi?"

Norris yine güldü -dost kazanmak için hep böyle yapardı- ve fısıldadı. "Bence Majesteleri bunu mecazi anlamda söylemiş olabilir."

"Bence de." Kardinal'e, sahip olduklarının iki katını vermek mi? Henry'nin geliri düşünülürse bu pek mümkün değildi. "Sadece bizden alınanları verin yeter. İki katında gözümüz yok."

Norris'in eli boynuna astığı zincire gitti. "Ama onların hepsi Kral'ın lütfuydu zaten. Hırsızlık yaptığını söyleyemezsin."

"Benim ağzımdan böyle bir kelime çıkmadı."

Norris, düşünceli bir tavırla kafasını salladı. "İma ettin ama."

"En azından kıyafetlerini bırakabilirlerdi. Onlar, bir din adamı olarak lorduma ait. Sonra sıra neye gelecek? Din adamlığından aldığı maaşa mı?"

"Esher, ki şimdi oraya gidiyorsunuz sanırım, tabii ki Lordum Kardinal'in Winchester Başpapazı olarak elinde tutacağı evlerden biri."

"Ve?"

"Bir süre o evde ve o unvanla yaşayacak ama... Şöyle diyelim istersen... Kral bunu enine boyuna düşünecektir. Sen de biliyorsun, Lordum Kardinal memleket dışındaki bir mahkemeye başvurmakla suçlanıyor. Ülke içinde yabancı bir yargı yetkisini tanımakla."

"Bana kanunları öğretmeye kalkışma."

Norris kafasını kibarca eğdi.

Cromwell, *daha geçen ilkbaharda, işler ters gitmeye başladığında Lordum Kardinal gelirinin bir kısmını yurtdışına aktarmama izin vermeliydi,* diye düşündü. Böylece şimdi bu kadar mağdur olmayacaktı. Ama Wolsey, işlerin yolunda gitmediği-

ni asla kabul etmezdi ki. Ah, nasıl olmuştu da böylesine rahat davranmışlardı?

Norris'in eli atının yularındaydı. "Ben daima efendine hayranlık besledim," dedi, "ve umarım sıkıntılı günlerinde de bunu aklından çıkarmaz."

"Ben, Lordum Kardinal'in hiç de zor bir durumda olduğunu düşünmemiştim. Az önce öyle demiyor muydun?"

Norris'i şöyle bir yola getirip ağzından net cevaplar alabilse ne iyi olurdu. Ama içinde yaşadığı dünya ve Kardinal'den öğrendikleri, bu tip bir tutumla taban tabana zıttı. Akıllı davranmanın ve gücün de önemi yok. Ancak kurnaz bir sahtekar ayakta kalmayı başarırdı.

Belki Norris'ten zerre kadar hoşlanmama nedeni de herifin bir hilebaz olmasıydı. Fakat sonra bu düşünceyi kafasından uzaklaştırmaya çalıştı. Zira Cromwell, beslediği hoşnutsuzluğun sebebi bile mantıklı olsun isterdi. Ayrıca içinde bulundukları durum son derece tuhaftı. Kardinal baştan aşağı çamurlara batmıştı ve onu katırına bindirmek için gayet aşağılayıcı bir cebelleşme yaşanıyordu. Wolsey kayıkta hiç durmadan konuşmuştu. İşin kötüsü hala konuşuyor, onca kırmızılığın içinde, ölüm çırpınışında bir canavar gibi görünüyordu.

"Efendi Cromwell?" dedi Norris.

Aklından geçenleri dile getiremezdi. Dolayısıyla da Norris'e yumuşacık bir ifadeyle baktı. "Buraya kadar zahmet ettiğin için teşekkürler Sör Henry."

"Lordum Kardinal daha fazla yağmurda kalmasın. Kral'a onun iyi olduğundan söz edeceğim."

"Bence çamurlarda yuvarlanışınızı da anlat," dedi Cromwell. "Belki biraz eğlenir."

"Evet." Norris birden hüzünlendi. "Bugünlerde buna ihtiyacı var."

Tam o sırada Patch avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Görünüşe göre, Kral'a bir hediye yollamak isteyen Wolsey, bunun için Patch'i seçmişti. Kardinal sık sık Patch'in bin pounddan bile fazla edeceğini söylerdi. Soytarı, Norris'le birlikte gidecekti. Ama dört iri kıyım hizmetkar onu bu yolculuğa hazırlamakta epey güçlük çekiyordu doğrusu. Patch onları ısırıyor, hiç durmadan tekmeler savuruyordu. Eşyaları taşıyan katırlardan birine bindirilince de hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. İç çektikçe kaburgaları sayılıyor, bacakları aptalca iki yandan sarkıyordu. Paltosu yırtılmış, şapkasındaki tüyün yarısı kopmuştu.

"Ama Patch," dedi Kardinal, "benim sevgili dostum. Kral'la birbirimizi anladığımızda, seninle yine görüşeceğiz. Sana bir mektup yazacağım. Hem de bu gece. Ve üzerine mührümü basacağım. Kral, tüm Hıristiyan alemindeki en iyi insandır. Sana mutlaka iyi bakacaktır."

Patch kazığa oturtulmuşçasına son kez tiz bir feryat kopardı.

"Gerçekten de tam bir budalaymış," dedi Cromwell, Cavendish'e, "kendini bu kadar öne atarsan olacağı budur."

Nihayet Esher'a vardılar. Kardinal sekiz köşeli kulelerin muhafızlığını yaptığı, yaşlı Başpiskopos Wayneflete'in gölgesinin himaye ettiği malikanenin önünde katırından indi. Ana kapıya, uzunca bir yürüyüş yolundan geçilerek ulaşılıyordu. İlk bakışta çok sert ve kasvetli bir binaydı. Fakat yakına gidildiğinde insanın içini açan mozaiklerle karşılaşılıyordu. "Burayı sağlamlaştırmanın pek imkanı yok gibi," diye mırıldandı Cromwell. Cavendish cevap vermeyince de ekledi. "*Ama buna asla ihtiyacımız olmayacak,* demeni beklerdim George."

Kardinal, Hampton Court'u inşa ettirdiğinden beri burayı hiç kullanmamıştı. Önden haberciler yollayıp hazırlık yapılmasını istemişlerdi fakat ortalarda kimse yoktu. "Lordumu rahat ettirin," diyen Cromwell doğruca mutfağa gitti. Hampton Court'un mutfaklarında şarıl şarıl sular akardı. Fakat burada akan tek şey, aşçıların burunlarıydı. Cavendish haklıydı. Evet, durum beklediğinden çok daha beterdi. Kilerler neredeyse bomboştu; mevcut erzak da bozulmaya yüz tutmuştu. Un bitlenmişti. Hamur yoğrulması gereken yerde fare pislikleri vardı. Kış bastırmak üzere olmasına rağmen, etleri tuzlamayı bile akıllarına getirmemişlerdi. Hele mutfaktaki eşyalar tam bir felaketti. Et suyu tenceresi küflenmişti. Ocağın başında birkaç tane ufak oğlan oturuyordu. Belki biraz peşin para verirse, onlara yerleri ovdurup süpürtebilirdi. Çocuklar yenilikten hoşlanırdı ve burayı temiz görme fikri de kesinlikle büyük bir yenilikti.

"Lordum yemek yiyip bir şeyler içmeli," dedi Cromwell. Burada ne kadar kalacakları meçhuldü. Dolayısıyla da mutfağın, kış soğukları gelmeden hale yola konması gerekiyordu. Okuma yazma bilen birini bulup emirlerini dikte ettirdi. Gözlerini mutfak tezgahına dikmişti. Sol eliyle, şu yapılacak, bu yapılacak diye sayarken sağ eliyle de yumurtaları tek tek ve gayet ustaca bir hareketle evyeye kırıyordu. "Bu yumurtalar kaç günlük? Aldığınız yeri değiştirin. Derhal hindistancevizi istiyorum. Evet, hindistancevizi ve safran." Mutfaktakiler Cromwell'e, Yunanca konuşuyormuş gibi bakıyorlardı. Patch'in tiz feryadı hala Thomas'ın kulaklarını tırmalıyordu. Tekrar koridora doğru yürürken, tepedeki tozlu melekler onu izliyordu.

Nihayet Kardinal'i, yatak demeye bin şahit isteyen döşeğine yatırdılar. Bu evin kahyası neredeydi? Ya yardımcısı?

Cromwell, Cavendish'le kendisini büyük bir mücadelenin baş neferleri olarak görüyordu. İkisi geceyi birlikte geçirip -yatak falan yoktu zaten- Kardinal'i rahat ettirmenin mantık çerçevesinde yollarını aradılar. Tabak alınması lazımdı. Yoksa Wolsey yemeklerini, orası burası çukur çukur olmuş kalay kaplarda yemek zorunda kalacaktı. Çarşafa, masa örtüsüne ve yakacak oduna da ihtiyaçları vardı. "Mutfağı düzenlemeleri için birilerini göndereceğim," dedi Cromwell. "İtalyanlar. Dolayısıyla da başta biraz sorun çıkabilir. Ama üç haftaya kalmaz, burayı muma çevirirler."

Üç hafta ha? Belki o çocuklardan, çamaşır kazanlarını temizlemelerini de isteyebilirdi. Tam alınacak malzemeleri sıralamak için ağzını açmıştı ki Cavendish, "Peki, şimdi başdanışman kim olacak?" diye sordu.

Cromwell, *acaba burada da fareler var mıdır,* diye düşündü. Ne var ki Cavendish fikir yürütmeye girişmişti bile. "Canterbury Başpiskoposu'nu geri mi çağıracak?"

Geri çağırmak mı? Kardinal on beş yıl boyunca ona yaka silktirdikten sonra mı? "Hayır, Warham çok yaşlı." Ayrıca çok da inatçıydı. Kral'ın istekleri için kendi rahatından asla vazgeçmezdi. "Suffolk Dükü de olmaz." Çünkü Cromwell, Charles Brandon'un ancak katır Christopher kadar aklı olduğunu düşünüyordu. Belki kılıç dövüşünde ve gösteriş yapmakta daha ustaydı, o kadar. "Çünkü Norfolk Dükü onu istemez."

"Ve o da Norfolk'u," diye kafasını salladı Cavendish. "Piskopos Tunstall'a ne dersin?"

"Hayır. Kral'ın danışmanı Thomas More olacak."

"Ama o din adamı değil ki. Hem Kral'ın evliliği konusunda bir sürü karşıt fikir belirtti."

Cromwell kafasını salladı. "Evet, fakat danışman More olacak. Kral, kendisiyle makul ölçüde zıtlaşanlara şans vermesiyle bilinir. Belki böylece kendini kendinden koruyacağını umuyordur."

"Kral teklif etse dahi, ki bunu ancak bir iyi niyet gösterisi olarak değerlendiririm, Thomas More danışmanlık görevini asla kabul etmez."

"Yanılıyorsun."

"Bahse girelim mi?" dedi Cavendish.

Bahsin şartlarını konuşup el sıkıştılar. Zihinlerini daha acil problemlerden -fareler, soğuk, Westminster'da bekleyen yüzlerce personeli oradan çok daha küçük bir ev olan Esher'a nasıl sığdıracakları- biraz olsun uzaklaştırmışlardı. Kardinal'in personeli, iş merkezlerinde çalışanlar da sayılırsa, rahiplerden avukatlara, temizlikçilerden çamaşırcılara kadar yaklaşık altı yüz kişiydi. Üç yüzüne, kendilerini takiben yola çıkmaları söylenmişti. "Çalışanların bazılarını çıkarmalıyız," dedi Cavendish. "Ama haftalıklarını ödeyecek nakit paramız yok."

"Haklarını alamazlarsa lanetlenirim," dedi Cromwell ve Cavendish gülümsedi. "Şimdiye kadar lanetlenmedin sanki de. Kutsal emanet hakkında söylediklerini unuttun herhalde."

Cromwell, George'un alaycı gözlerine bakınca, ikisi birden kahkahalar atmaya başladı. Neyse ki bol bol içkileri vardı. Şanslarına mahzenler doluydu. Cavendish, önlerindeki birkaç hafta, kafayı çekmeye her zamankinden daha çok ihtiyaçları olacağını söylüyordu. "Sence Norris neyi kastetti?" diye sordu George. "Kral'ın kararsızlığının sebebi neymiş ki? Madem istemiyordu, neden Lordum Kardinal'i görevinden aldı? Kral nasıl olur da Kardinal'in düşmanlarına boyun eğer? Majesteleri herkesin üzerinde değil midir?"

"İnsan öyle düşünüyor tabii."

"Yoksa *o* mu yaptı? Biliyorsun, ondan çok korkuyor. Çünkü kadın bir cadı."

Cromwell Cavendish'i çocukça konuşmaması konusunda uyarınca, George, "Neden? Dayısı Norfolk Dükü bile öyle söylüyor ama," diye savundu kendini.

Saat iki oldu ve sonra üç. Bazen, yatak olmadığı için yatmaya gitmesi gerekmediğini bilmek, insanı özgür kılıyordu doğrusu. Eve de gidemezdi çünkü bir ailesi kalmamıştı. Esher'ın büyük salonunda bir köşeye büzülüp Cavendish'le soğuk ve yorgunluktan bitap halde gelecek kaygısıyla içmek, ailesini ve kaybettiklerini düşünmekten daha iyiydi. "Yarın," dedi Cromwell, "Londra'dan katiplerimi çağıracağım ve lordumun herhangi bir mal varlığı kalıp kalmadığına bakacağım. Ki bu hiç de kolay olmayacak. Zira tüm belgeleri aldılar. Borçluları, olanları duyduktan sonra borçlarını ödemeye yanaşmayacaktır. Ama Fransız Kralı ona bir emekli aylığı bağlamıştı ve eğer yanılmıyorsam, Lordum Kardinal'e bir hayli borcu var. Belki bize bir çanta dolusu altın yollamak ister. Ve sen... sen de bir an önce yağmacılığa başlasan iyi edersin."

Cromwell, çöküк suratlı, gözleri çukura kaçan Cavendish'i sabahın ilk ışıklarıyla birlikte iyice dinlenmiş bir ata bindirdi. "Sakın eli boş dönme. Koca krallıkta, lorduma borcu olmayan pek az bey vardır."

Ekim ayının sonlarıydı. "Onu neşelendir," dedi Cavendish. "Bırak konuşsun. Norris'in söylediklerinden bahsedin."

"Haydi, yolun açık olsun. St. Lawrance'ın kızartıldığı kömürleri görürsen, al yanında getir. Nasıl olsa burada çok işimize yararlar."

"Aman, sus," diye yalvardı Cavendish. Dünden beri oldukça gelişme kaydetmiş ve kutsal azizler hakkında espri bile yapar olmuştu ama çok içmişti ve gülmek canını acıtıyordu. Ne var ki gülememek de en az o kadar ızdırap vericiydi. George'un çenesi hüzünle düştü. Altındaki at huzursuzca kıpırdanırken, gözlerinde müthiş bir çaresizlik belirmişti. "Biz nasıl bu hallere düştük?" dedi. "Lordum Kardinal çamurların içine diz çöker oldu? Nasıl, nasıl?"

"Safran, kuru üzüm, elma. Ha, bir de kedi istiyorum. Kocaman ve aç kediler. Onları nereden bulursun bilemem George ama buraya kedi gerek. Dur, bekle! Sence keklik bulabilir miyiz? Kekliklerin göğüslerini dilimleyip ateşte kızartabiliriz. Lordum Kardinal en azından bozuk malzemeyle yapılan yemeklerden yiyip zehirlenmez."

II

İNGİLTERE'NİN ESRARENGİZ TARİHİ 1521-1529

Çok eski zamanlarda Yunanistan'da, bir kralın otuz üç tane kızı varmış. Bu kızların hepsi de ayrı ayrı isyan çıkarıp kocalarını öldürmüşler. Koynunda nasıl olup da böyle hainler beslediğine bir türlü anlam veremeyen ama kendi etinden ve kanından kızlarını da öldürmeye kıyamayan asil baba, onları sürgüne yollamaya karar vermiş ve hepsini dümensiz bir gemiye bindirmiş.

Gemi tam altı ay boyunca oradan oraya sürüklenmiş durmuş. Bu sürenin sonunda rüzgarlar ve gelgitler, onları dünyanın kıyısına kadar götürmüş. Nihayet sislerin ardına gizlenen bir adaya ayak basmışlar. Adanın bir adı olmadığı için de katil kız kardeşlerden en büyüğü Albina, oraya kendi ismini vermiş.

Kıyıya vardıklarında, erkek etinin özlemiyle yanıp tutuşuyorlarmış. Ama ortalıkta tek bir erkek bile yokmuş. Adada sadece iblisler yaşıyormuş.

Otuz üç prenses onlarla çiftleşmiş ve birlikte, bir devler nesli yaratmışlar. Bu devler daha sonra anneleriyle çiftleşip kendi türlerinin devamını sağlamışlar. Artık Britanya denen koca kara parçasında sadece onlar hüküm sürüyormuş. Ne bir rahip ne kilise ne de kanunlar varmış.

Sekiz yüzyıl sonra, Truvalı yiğit Brutus tarafından bozguna uğratılmışlar.

Aeneas'ın torununun çocuğu olan Brutus, İtalya'da doğmuştu. Annesi onu doğururken ölmüş, babasını ise kendisi bir okla kazara öldürmüştü. Doğduğu yerden kaçarak Truvalı esirlerden oluşan bir ordunun lideri olmuştu. Birlikte kuzeye doğru yola çıkmışlar, rüzgarın azizliğine uğramışlar ve akıntı onları, tıpkı kız kardeşler gibi, Albina'nın sahiline sürüklemişti. Adaya ayak bastıklarında, Gogmagog önderliğindeki devlerle savaşmak zorunda kalmışlar, fakat onları mağlup edip liderlerini denize atmışlardı.

Nereden bakarsanız bakın her şey bir katliamla başlamıştı. Brutus ve onun torunları, Romalılar gelene kadar o topraklarda hüküm sürmüştü. Londra'nın önceki ismi Lud Şehri idi ve bir de Yeni Truva. Bizler Truvalıydık.

Bazıları, Tudorlar'ın tarihinin vahşet ve çılgınlıkta bu hikayeyi aşmasını, onların Brutus'un soyundan, St. Helena'nın oğlu Constantine'in torunları olmasına bağlar. Kralların kralı Arthur, Constantine'in torunudur. Evlendiği üç kadının ismi de Guinevere'dir ve mezarı Glastonbury'de olmasına rağmen aslında ölmediğine, sadece zamanının gelmesini beklediğine inanılır.

Onun kutsanmış soyundan gelen Prens Arthur, 1486 yılında ilk Tudor kralı Henry'nin en büyük oğlu olarak doğdu. Arthur, Aragon Prensesi Katherine'le evlendi ve on beşinde

öldüğünde, Worcester Katedrali'ne gömüldü. Eğer ölmeseydi, şimdi İngiltere Kralı olacaktı. Küçük kardeşi Henry de Canterbury Başpiskoposu. Ve Kardinal'in, hakkında tek bir iyi laf duymadığı kadının peşinde koşuyor olmayacaktı. (Yani öyle umuyoruz.) O kadın Wolsey'nin dikkatini birkaç yıl önce çekseydi, Kardinal'in bugünkü durumuna gelmesi büyük ölçüde önlenecekti.

Her tarihin altında başka bir tarih yatar.

Leydi sarayda ilk kez, 1521 Noel'inde sarı elbisesiyle dans ederken görüldü. O zamanlar yirmi yaşındaydı. Thomas Boleyn adında bir diplomatın kızıydı ve çocukluğu, Mechelen ve Brüksel'deki Burgonya sarayında geçmişti. Londra'ya gelmeden önce de Kraliçe Claude'un Loire Nehri kıyısındaki şatosunda yaşamıştı. Dolayısıyla da kendi dilini hafif aksanlı konuşuyor, cümlelerine Fransızca sözcükler sıkıştırıveriyordu. Apakurya eğlenceleri sırasında saraydaki maskeli baloda dans etti. Hanımlar çeşitli meziyetleri temsil ediyordu ve Leydi de sebat rolündeydi. Dans edişi son derece kibar ve bir o kadar da kıvraktı. Yüzünde, *bana dokunanı yakarım,* dercesine hınzır fakat aynı zamanda da davetkar bir ifade vardı. Çok geçmeden geniş bir hayran kitlesine sahip oldu. Biri dışında hepsi önemsiz kişiliklerdi. Ama o biri, ortalığı karıştırmaya yeter de artardı bile. Zira genç adam, Northumberland Kontu'nun varisi Harry Percy'ydi.

Kardinal derhal kızın babasını çağırttı. "Sör Thomas Boleyn," dedi, "kızınızla ya siz konuşun ya da bunu ben yapacağım. Onu Fransa'dan, İrlandalı Butlerlar'ın varisiyle evlenmesi için çağırdık. Bu düğün meselesini neden ağırdan alıyor acaba?"

"Butlerlar..." diye başladı Sör Thomas, ve Kardinal onun sözünü kesti. "Evet, ne olmuş Butlerlar'a? Benim asıl bilmek

istediğim, kızınızı sizin mi yönlendirdiğiniz. O aptal oğlanla oynaşmasına göz mü yumuyorsunuz acaba? Çünkü Sör Thomas, kendimi açıkça ifade etmem gerekirse, bu küçük oyununuzu yutmam. Kral da öyle. Bu işe hemen son verilecek, anlaşıldı mı?"

"Son aylarda İngiltere'ye nadiren uğradım. Saygıdeğer Kardinal, böyle bir komplonun parçası olduğumu nasıl düşünebilirsiniz?"

"Değilsiniz, öyle mi? En iyi bahaneniz bu mu? Çocuklarınıza söz geçirmekten aciz olduğunuzu mu söylemek istiyorsunuz?"

Sör Thomas alaycı bir gülümsemeyle, *ne yapabilirim ki,* dercesine ellerini iki yana açtı. Tam, *zamane gençleri,* diye başlayacakken, Kardinal onu susturdu. Belli ki bu genç hanımın, Kilkenny Şatosu'nda tutumlu bir hayat sürdürmeye hiç niyeti yoktu.

"O da kim?" diye sordu Boleyn birden. "Şu köşede dikilen hani?"

Kardinal umursamaz bir tavırla elini salladı. "Avukatlarımdan biri."

"Ona dışarı çıkmasını söyleyin."

Kardinal iç çekti.

"Konuşmamızı dinleyip not mu alıyor?"

"Öyle mi yapıyorsun Thomas?" diye seslendi Kardinal. "Eğer not alıyorsan hemen bırak."

Dünyanın yarısının ismi Thomas'tı. Sonrasında Boleyn, Kardinal'in odasındaki o muydu diye hep merak edecekti.

"Bakın lordum," dedi Boleyn, bir diplomatın ölçülü sesiyle. Yüzünde dürüst ve samimi bir gülümseme vardı. *Sen de ben de halden anlayan insanlarız Wolsey,* der gibi bir ifade. "İkisi de

henüz çok genç." Söylediğini vurgulamak için işaretparmağını salladı. "Kızım, çocuğun gözünü almış. Ama arkadaşlıklarının ilerleyemeyeceğinin farkında. O, yerini iyi bilir."

"Güzel," dedi Kardinal, "çünkü yeri, bir Percy'nin altındadır. Tabii," diye ekledi, "soyu açısından bakılacak olursa. Yoksa sözünü ettiğim şey, insanın ılık bir gecede samanların üzerinde ne yapıp yapamayacağı değil."

"Ona Mary Talbot'la evlenmesini söylüyorlar ama genç adam bunu kabul etmiyor. Karısını seçmekte özgür olduğunu düşünüyor."

"Karısını seçmek mi? Pöf!" Kardinal küçümseyici bir tavırla suratını buruşturdu. "O kendini bir çiftçi yamağı falan mı sanıyor? Percy, kuzeyi emanet edeceğimiz adam. Madem konumunu henüz bilmiyor, öyleyse öğrenmesi ve kabullenmesi gerekecek. Shrewsbury'nin kızıyla evlenmesi kararlaştırıldı bile. Bu birlikteliğin uygun olacağını Kral'a söyledim ve o da onay verdi. Ve şunu da belirtmeliyim ki kızına söz verilen birinin uygunsuz gönül maceralarına atılması, Kont Shrewsbury'nin de tepkisini çekecektir."

"Anlıyorum, fakat bir sorunumuz var," dedi Boleyn, iyice dikkat çekmek için duraksayarak. "Sanırım Harry Percy ve kızım biraz fazla ileri gitmiş."

"Ne? Yani samanlardan ve ılık geceden mi söz ediyoruz?"

Cromwell gizlendiği gölgelerde, Boleyn'in hayatında gördüğü en soğukkanlı ve sakin adam olduğunu düşündü.

"Bana söylediklerine bakılırsa, şahitlerin huzurunda birbirlerine söz vermişler. Bu yemin nasıl bozulacak?"

Kardinal yumruğunu masaya indirdi. "Size nasıl olduğunu söyleyeyim. Çocuğun babasını sınırdan çağırırım. Eğer o sefil, kendi babasına da karşı çıkmaya kalkışırsa, Northumberland

onu varisliğinden men eder. Nasıl olsa kontun başka oğulları var. Ve siz... Eğer kızınız Butler'la evlenmeyi istemiyorsa, suratı kırış kırış olana dek, ona siz bakmak zorunda kalırsınız. Böylece bir daha karşılıklı edilen yeminlere bel bağlamamayı da öğrenirsiniz. Hem kimmiş bu şahitler? Onları çağırdığımda kaçacak delik arayacaklarına eminim. Onun için de bir daha yeminlerden, şahitlerden ya da anlaşmalardan söz ettiğinizi duymayayım."

Boleyn hala gülümsüyordu. Kendinden emin ve dimdikti. Vücudundaki her bir kas, o gülümsemeyi suratında tutabilmek için müthiş bir çaba sarf ediyordu.

"Size, bu mesele hakkında Howard ailesindeki akrabalarınızın tavsiyesini alıp almadığınızı sormuyorum," dedi Kardinal. "Zira böyle bir planı onların rızasıyla yapmış olmadığınızı ümit ediyorum. Norfolk Dükü'nün konuya vakıf olduğunu öğrenirsem çok üzülürüm. En iyisi bunu size hiç sormamak. Şimdi gidip akrabalarınızdan size akıl vermelerini isteyin ve Butlerlar söylentileri işitmeden önce kızınızı İrlanda'ya gönderin. Ben ağzımı sıkı tutmayı garantiliyorum ama saraydakiler konuşacaktır."

Sör Thomas'ın yanakları hafifçe kızarmıştı. "Bitti mi, Kardinal Hazretleri?"

"Evet, gidebilirsiniz."

Boleyn koyu renk ipeklilerini hışırdatarak arkasını döndü. Gözlerindekiler, öfke gözyaşları mıydı? Oda loştu ama Cromwell'in gözleri çok keskindi. "Ah, bir saniye durun Sör Thomas," dedi Kardinal. Sesi odada yankılandı ve kurbanı tekrar ona döndü. "Şimdi atalarınızı hatırladım da. Percy ailesi hiç kuşkusuz İngiltere'nin en asil ailelerinden biri. Öte yandan şansınız yaver gidip de bir Howard'la evlenmeden önce, siz

Boleynler tüccarlık yapıyordunuz, değil mi? Sanırım isminizi taşıyan biri Londra belediye başkanıydı. Yoksa ben mi yanılıyorum? Belki de o farklı ve sizinkinden daha seçkin bir Boleyn ailesine mensuptu."

Sör Thomas'ın adeta kanı çekildi. Yüzü bembeyaz kesilmişti. Odadan çıkarken, "Kasabın oğlu," diye fısıldadı. Ve şişko elini masanın üzerine koyan katibin yanından geçerken de tekrarladı. "Kasabın oğlu."

Kapı çarpılarak kapandı. "Haydi, gel oğlum." Wolsey dirseklerini masasına dayamış, kafasını elleri arasına almış gülüyordu. "Bir şeyler öğrendin mi bari? Kökenini asla değiştiremezsin. Ve Tanrı biliyor ya Tom, sen benden daha rezil bir konumda doğdun. İşin püf noktası, onlara daima yerlerini hatırlatmaktır. Kuralları onlar koydu; şimdi de beni acımasızlıkla suçlamaya hakları yok. Percyler ve Boleynler ha? Bu adam kendini ne sanıyor?"

"İnsanları öfkelendirmek, iyi bir politika mıdır?"

"Ah, hayır ama beni çok eğlendiriyor. Hayatım zaten yeterince zor ve biraz neşelenmeye ihtiyacım var." Kardinal onu dikkatle süzdü. Cromwell, *Boleyn lime lime edildiğine göre bu gecenin diğer kurbanı da ben miyim acaba,* diye düşünürken, Wolsey devam etti. "Söylesene, kime dikkat etmeliyim? Percyler'e, Staffordlar'a, Howardlar'a ve Talbotlar'a: Evet. Ama onları karıştırmak için uzun bir sopa yeter de artar bile. Ancak Boleyn... Yetenekli bir adam ve Kral ondan hoşlanıyor. Neden yıllardır tüm mektuplarını açıyorum sanıyorsun?"

"Öyleyse Saygıdeğer Kardinal söylenenleri duydu. Ah, neyse... Bunu konuşmamın pek uygun olacağını sanmıyorum."

"Neyi?"

"Sadece basit bir söylenti. Sizi yanlış yönlendirmek istemem."

"Lafı yarıda kesemezsin. Haydi, söyle."

"Kadınların lakırdısından ibaret. Kumaş tüccarlarının karılarının." Gülümseyerek bekledi. "Ki sizin bununla ilgilenmeyeceğinize eminim."

Kardinal gülerek iskemlesini arkaya itti ve gölgesi de onunla birlikte ayağa kalktı. Yanlışlıkla yanındaki ızgaraya değen eli yanınca, kolunu ani bir hareketle öne uzattı. Eli, Tanrı'nın eli gibiydi.

Fakat Tanrı elini kapadığında, hedefi çoktan odanın karşısına sıçramış ve sırtını duvara yaslamıştı bile.

Kardinal geri çekilirken gölgesi titreşti. Başını yana eğdi. Şimdi hareketsizdi. Duvardaki tek kıpırtı, göğsünün nefes alırken inip kalkışıydı. Uzun parmaklarını açıp yanan elini inceledi ve çalışma masasının üzerine koydu. Eli adeta eridi, Şam işi, çiçekli ipek kumaşa karışıp gitti. Tekrar oturup başını eğince, yüzü yarı karanlıkta kaldı.

Thomas, diğer isimleriyle Tomos, Tommaso ve Thomaes Cromwell, kendini eski benliklerinden uzaklaştırarak bugünkü kişiliğine büründü ve daha önce dikildiği yere döndü. Yalnız kalan gölgesi, hoş karşılanacağından emin olmayan bir ziyaretçi gibi tereddütle titreşti. Kardinal'in yumruğunu hangi Thomas görmüştü? Anıların içinizden geçip gittiği bazı anlar vardır. Siz ürkersiniz, saklanırsınız, kaçarsınız ya da geçmiş, yumruğunuzu istemsizce harekete geçirir. Peki, ya o sırada elinizde bir bıçak varsa? İşte, cinayetler böyle işlenir.

Cromwell bir şeyler söyledi. Kardinal cevap verdi. Sonra sustular. Wolsey karşısındaki iskemleyi işaret etti. Thomas önce tereddüt ettiyse de oturdu. "Evet, Londra dedikodularını çok merak ediyorum ama onları ağzından almak için seni dövmeye niyetim yoktu," dedi Kardinal.

Sonra kafasını eğdi ve çalışma masasının üzerindeki kağıtlara bakıp kaşlarını çattı. Tekrar konuştuğunda ses tonu ölçülü ama bir o kadar da rahattı. Sanki keyifli bir akşam yemeğinden sonra küçük öyküler anlatan bir adam gibi. "Ben küçük bir çocukken babamın kıpkırmızı yanaklı bir arkadaşı, daha doğrusu müşterisi vardı." Bahsettiği adamın ten rengini betimlemek için cüppesini gösterdi. "Tıpkı böyleydi. Adı Revell'di, Miles Revell." Elini tekrar siyahımsı damaskonun üzerine koydu. "Halbuki sadece Ren şarabını biraz fazla seven dürüst bir vatandaştı... Onun kan içtiğine inanırdım. Bilmiyorum, belki de dadımdan ya da aptal bir arkadaşımdan duyduğum bir hikaye yüzündendi. Sonra meseleyi babamın çırakları öğrendi. Kolayca korkup ağladığımı keşfedince de benimle dalga geçmeye başladılar. *Kaç Thomas Wolsey! Revell, kupasını kanınla doldurmaya geliyor,* diye bağırırlardı. Ben de şeytan peşime düşmüş gibi koşardım. Şansım varmış ki bir at arabasının altında kalmamışım. Çünkü asla etrafıma bakınmazdım. Bugün bile..." Masasından mührünü alıp önündeki belgeye bastı. "Ne zaman al yanaklı, sarışın bir adam görsem -mesela Suffolk Dükü gibikorkudan gözyaşlarına boğulasım gelir." Duraksadı. "Söyle Thomas... Bir din adamının her ayağa kalkışında, senin kanının peşinde olduğunu mu düşünürsün?" Mührü elinde evirip çevirirken sordu. "Bir başpiskopos, adamlarının gururunu kırmaya bu kadar mı meraklıdır? Yoksa papazlardan korkuyor musun?"

"Ona ne denirdi? Fransızcası *estoc*..."

Bahsettiği kısa saplı, ince ve uzun bir kılıçtı. Yakın dövüşte kaburgaların tam altına saplananlardan. "Ve bu kaç yıl önceydi?" diye sordu Kardinal.

Yirmi yıl olmuş ve dersini pek güzel almıştı. İster buz gibi bir gecede bir ormanda ya da kış yıldızlarının altında gümüş gibi parlayan bir dere kenarında ya da evde, şömine alevlerinin oynaştığı duvarlarda... Katilini görmemişti ama gölgesi hep onunla birlikteydi.

"Demek sen de benim gibisin," dedi Kardinal. "Efendi Revell'i görmeyeli kırk yıl oldu. Herhalde çoktan ölmüştür. Ya senin adamın?" Bir an duraksadı. "O da öldü mü?"

Bu, bir adama cinayet işleyip işlemediğini sormanın en hoş ve zekice yolu olmalıydı.

"Eğer bunu duymak Saygıdeğer Kardinal'i memnun edecekse, evet, öldü ve şimdi cehennemde yanıyor."

Kardinal cehennemden bahsedilmesine değil ama karşısında duran adamın yargı yetkisini tamamen kendinde görmesine gülümsedi. "Yaa? Demek genç Cromwell'e saldırmanın bedeli cehennem çukuru, öyle mi?"

"Eğer onu görseydiniz lordum... Araf için fazla kirliydi. Bize kuzu kanında yıkanmanın işe yaradığı anlatıldı ama korkarım bu adam hiçbir şeyle temizlenemezdi."

"Benim tek dileğim, lekesiz bir dünya yaratmak," dedi Wolsey. Gözleri bulutlanmıştı. "Söyle, sen hiç günah çıkarttın mı?"

"Çok uzun zaman önce..."

"Günah çıkarttın mı Thomas?"

"Lordum, ben askerdim."

"Askerler de cennet rüyaları görebilir."

Cromwell, Wolsey'nin yüzüne dikkatle baktıysa da Kardinal'in ne düşündüğünü anlamaya imkan yoktu. "Buna hepimizin hakkı vardır," dedi. "Askerlerin, dilencilerin, denizcilerin ve kralların."

Kardinal kaşlarını hafifçe çattı. "Demek gençliğinde bir hayduttun? *Ça ne fait rien**." Derin düşüncelere dalmıştı. "Şu sana saldıran pis adam... Ne de olsa rahip falan değildi."

Cromwell gülümsedi. "Bunu hiç sormadım."

"Madem anılarımızı tazeledik," dedi Kardinal. "Öyleyse bir daha ani hareketler yapmayacağım. Böylece, birlikte çok daha uyumlu çalışabiliriz."

Fakat Kardinal onu süzerken Cromwell'in aklı hala karışıktı. Daha tanışıklıkları yeniydi ve o gecenin, sonraki ilişkilerini belirlemelerinde büyük bir etkisi olmuştu. İlerleyen yıllarda Kardinal, "Manastır hayatının gençler üzerinde ne tip etkiler bıraktığını hep merak etmişimdir. Mesela hizmetkarım Cromwell, gençliğini inzivada, çoğunlukla oruç ve duayla geçirmiş," diyecekti. "Bugünlerde bu kadar zapt edilemez olmasının sebebi bu."

İnsanlar, *sahi mi,* diye sorduğunda -çünkü Cromwell takıntı derecesinde ihtiyatlı ve ketumdu- Kardinal kafasını sallayacak ve şöyle söyleyecekti: "Ama ben hasarlarını karşılamaya çalışıyorum tabii. Pencereleri kırdığında camcıları arıyoruz ve kalbini kırdığı genç kadınları sepetlemek bana düşüyor..."

Ama bu gece ellerini çalışma masasının üzerinde kavuşturmuş ve sanki yaşananları unutmuşçasına soruyordu. "Haydi Thomas. Şimdi bana şu söylentiden söz et."

"Kadınlar, ipek tüccarına verilen siparişlerden Kral'ın yeni bir..." Cromwell duraksadı. "Lordum, eğer bir fahişe aynı zamanda da bir asilzadenin kızıysa, ona ne ad verilir?"

"Ah," dedi Kardinal, bir süre düşünerek. "Yüzüne karşı, *leydim.* Arkasındansa... Bırak şimdi bunu da adı neymiş? Hangi asilzadenin kızıymış?"

---

* Fransızca, önemli değil. Ç.N.

Cromwell on dakika önce Boleyn'in dikildiği yeri işaret etti.

Kardinal birden paniğe kapılmıştı. "Öyleyse neden konuşmadın?"

"Bu konuyu nasıl açabilirdim?"

Kardinal onun sözlerine hak verdiğini göstermek için kafasını hafifçe eğdi.

"Ama saraya yeni gelen hanımdan söz etmiyorum. Yani Harry Percy'ninkinden. Onun kardeşiymiş."

"Anlıyorum." Kardinal iskemlesinin arkasına yaslandı. "Tabii ya."

Mary Boleyn ufak tefek, kırıtık bir sarışındı. Eve dönmeden önce, Fransız sarayındaki tüm beylere o meşhur iyi niyetinden fazlasıyla dağıttığı konuşuluyordu.

"Majesteleri'nin bakışlarını ben de takip ettim, elbette," dedi Kardinal. Sonra kendi kendine kafasını salladı. "Nihayet yakınlaşmışlar mı? Kraliçe biliyor mu?"

Cromwell kafasını evet anlamında sallayınca Kardinal derin bir iç çekti. "Katherine bir azize. Yine de eğer ben bir azize ve bir kraliçe olsaydım, Mary Boleyn'den zarar gelmeyeceğini bilirdim. Demek hediyeler, ha? Ne tip hediyelermiş bunlar? Anladığım kadarıyla Kral, parasını müsrifçe harcamıyor. Öyleyse Leydi Mary için üzgünüm. Bari bırakalım da durumundan sonuna kadar faydalansın. Kralımızın çok fazla macerası varmış gibi gözükmesini istemem ama... Majesteleri gençken, onu bakirliğinden kurtaranın da Boleyn'in karısı olduğunu söylerler."

"Elizabeth Boleyn mi?" Cromwell nadiren şaşırırdı. "Mary Boleyn'in annesi mi?"

"Aynen öyle. Belki Kral, kendisine tanıdık gelenin çekiciliğine kapılmıştır. Gerçi diğer tarafta olsaydık," diyen Wol-

sey, başıyla Dover istikametini işaret etti, "kadınların izini sürmemize bile gerek kalmazdı. Dostum Kral François, bir keresinde önceki gece beraber olduğu kadına sulanmaya kalkışıp yanına gitmiş, son derece resmi bir tavırla elini öpüp ismini sormuş ve daha yakın arkadaş olmalarını ümit ettiğini söylemiş." Hikayesinin yarattığı etkiye gülümseyen Kardinal keyifle kafasını salladı. "Neyse ki Mary bize zorluk çıkaracak biri değil. Aksine gayet kolay bir lokma. Kral daha beterine de kapılabilirdi."

"Ama ailesi bu işten çıkar elde etmek isteyecektir."

"Evet, hiç şüphesiz ki hizmetlerini göstermenin bir yolunu bulmuşlar." Wolsey kafasını kaldırıp Cromwell'in yüzüne baktı. "Yani Sör Thomas'la yaptığım görüşmede -nasıl desem- daha mı kibar davranmalıydım?"

"Lordum daha ne kadar nazik olabilirdi bilemiyorum. Keşke buradan ayrılırken yüzünü görebilseydiniz. Adeta bir memnuniyet tablosu gibiydi."

"Thomas, bundan böyle, kulağına çalınan bütün Londra dedikodularını bana anlatmanı istiyorum. Sakın kaynağı konusunda endişelenmeye kalkma. Bırak da doğruluklarına inanıp inanmamak bana kalsın. Söz veriyorum, bu konuda sana asla sitem etmeyeceğim."

"Endişelenmeyin, Mary Boleyn unutulup gidecektir."

"Bak, buna şüpheliyim." Kardinal arkasına yaslanıp bir süre düşündü. "Neyse ki evli. Eğer doğurursa, en azından Kral, çocuğu üstlenmek zorunda kalmaz. Zaten John Blount'ın kızından bir oğlu var. Daha fazlasını istemez herhalde."

Kraliyetin kreşi ne kadar kalabalık olursa, Kral'a o kadar sorumluluk yükleniyordu. Hırslı annelerin, gayrimeşru çocuklarını tahta çıkarmak için türlü oyunlara kalkışabileceği

biliniyordu. Bunun tarihte ve başka krallıklarda bir sürü örneği vardı. Kral'ın, oğlu olduğunu kabul ettiği çocuğa Henry Fitzroy ismi verilmişti. Henry Fitzroy sarı saçları ve yakışıklı yüzüyle Majesteleri'nin neredeyse birebir kopyasıydı ve Somerset'le Richmond Dükü unvanlarıyla, henüz on yaşına bile gelmeden İngiltere'nin en büyük asilzadesi olmuştu.

Erkek çocuklarının hepsi ölen Kraliçe Katherine ise bu duruma büyük bir acı fakat sabırla katlanıyordu.

Cromwell, Kardinal'in huzurundan ayrıldığında çaresizce öfkeliydi. Önceki hayatını düşündüğünde -Putney'de kaldırım taşlarının üzerinde yarı ölü yatan oğlanı- ona karşı şefkat değil ancak belli belirsiz bir tahammülsüzlük hissedebiliyordu. Neden ayağa kalkmamıştı ki? Hala dövüşe meyilli olduğu ya da en azından belalı yerlerden uzak duramadığı haline üzülüp duruyordu. Dünyanın düzeni buydu: Karanlıkta bir bıçak, gözucuyla yakalanan bir hareket ve bunlar gibi binlerce uyarı. Kardinal'e ufak çaplı bir şok yaşatmıştı, ki böylesi, kesinlikle işinin bir parçası değildi. Onun işi Kardinal'e bilgi vermek, öfkesini yatıştırmak, onu anlamak ve şakalarına gülmekti. Ne var ki yaşananlar, bir zamanlama hatasından ibaretti. Eğer Wolsey o kadar hızlı hareket etmeseydi ya da kendisi onu Boleyn'e bu kadar zorbaca davranmaması konusunda uyarmanın bir yolunu bulamadığı için bu kadar gergin olmasaydı az öncekiler yaşanmayacaktı. *İngilizler'in en büyük sorunu, yeterince jestleri olmaması,* diye düşündü. Mesela, *Ağır olun biraz, prensimiz bu adamın kızını beceriyor,* için bir el işareti olmalı. İtalyanlar şimdiye dek bunu neden düşünememişti acaba? Belki de onların gizli bir işareti vardı da o hiç denk gelmemişti.

Sene 1529'da Kardinal yeni yeni gözden düştüğünde, Cromwell o akşamı düşünecekti.

Esher'daydı. Büyük bir adam karanlık bir gecede muhtemelen nemli yatağına gitmişti ve Cromwell'e yarenlik edecek tek kişi George Cavendish'di. "Sonra ne oldu?" diye sordu George'a. "Yani Harry Percy'yle Anne Boleyn'e?"

Bu hikayeyi sadece Kardinal'in duygusuz ve baştan savarcasına anlatımından dinlemişti. George, "Sana ne olduğunu anlatayım," dedi. "Ayağa kalk Efendi Cromwell." Denileni yaptı. "Biraz sola kay. Söyle hangisi olmak istersin? Kardinal mi yoksa genç varis mi?"

"Ah, bir oyun oynayacağız, öyle mi? Sen kardinal ol. Ben kendimi o role layık görmüyorum."

Pencerenin önündeki Cavendish duruşunu değiştirerek tek seyircileri olan geceye ve çıplak ağaçlara hafifçe arkasını döndü. Bakışları, bu odada hareket eden gölgeli vücutlar ve geçmişi görüyormuşçasına donuklaşmıştı. "Sıkıntılıymışsın gibi görünebilir misin?" diye sordu. "İsyankar bir ruh hali içinde olsan da konuşmaya cesaret edemiyormuşsun gibi. Hayır, hayır öyle değil. Gençsin, sırık gibi uzun bir boyun var, kafanı önüne eğmişsin ve yanakların kızarmış." Cavendish iç geçirdi. "Eminim, sen hayatında hiç kızarmamışsındır Efendi Cromwell." Ellerini Cromwell'in kollarına koydu. "Bak, ister misin rolleri değişelim? Sen buraya otur ve kardinal ol."

Cavendish birdenbire değişmişti. Dudakları seğiriyor, beceriksizce kıpırdıyordu. Suratında dokunsalar ağlayacakmış gibi bir ifade belirmişti. Aşık genç Harry Percy'yi ustalıkla canlandırıyordu doğrusu. "Onunla neden uygun değilmişim?" diye feryat etti. "Belki basit bir kız olabilir ama..."

"Basit mi?" dedi Cromwell.

George ona baktı. "Kardinal aslında öyle bir şey demedi."

"Peki, peki."

"Şimdi yine Harry Percy'yim. O basit bir kız olabilir ve babası önemsiz bir asilzade ama saygın bir sülalesi var."

"Hatta Kral'ın kuzeni sayılabilir."

"Kral'ın kuzeni mi?" Cavendish rolünün bozulmasına sinirlenerek açıklamaya girişti. "Lordum Kardinal, hanedan armacılarıyla görüşerek tüm soylarını soplarını çıkarttırdı."

"Şimdi ne diyeceğim?"

"Of, sadece oyuna adapte olmaya çalış. Kızın atalarının, söylediği kadar erdemli olmadığını duyan genç Percy karşı çıkar. Ama oğlan itiraz ettikçe, Lordum Kardinal daha da öfkelenir. Percy, evlilik yemini ettiklerini söyler. Bunun gerçek bir evlilik kadar kutsal olduğunu."

"Cidden yapar mı bunu? Yani yapmış mı?"

"Evet, zaten asıl sorun da oydu."

"Peki, Lordum Kardinal ne tepki verdi?"

"Aynen şöyle dedi: Ah Tanrım! Sevgili oğlum, sen bana ne söylüyorsun? Eğer böylesine yanlış bir iş yaptıysan, Kral durumdan kesinlikle haberdardır. Babanı çağırtıp bu ahmaklığını geçersiz kıldıracak bir çözüm yolu bulmaya çalışacağız."

"Harry Percy ne demiş?"

"İtiraz edemeyip kafasını eğmekle yetinmiş."

"Kızın ona hiç saygısı kalmış mıdır acaba?"

"Zaten yokmuş ki. Sadece unvanını seviyormuş."

"Anlıyorum."

"Sonra kuzeyden, oğlanın babası gelmiş. Şimdi kim olmak istersin? Kont mu? Genç Percy mi?"

"Percy. Artık onun nasıl bir tip olduğunu anladım."

Cromwell ayağa fırlayıp çok pişmanmış gibi pozlara büründü. Görünüşe bakılırsa, Kardinal'le kont uzun bir koridorda uzun bir görüşme yapmıştı. Şöyle çetin bir sohbet. "Kont

salonu boydan boya arşınlayıp sonra oturdu," dedi Cavendish. "Hem de hizmetkarların emirleri beklerken oturduğu banka. Oğlunu karşısında ayakta dikilmeye zorlayarak, uşakların gözleri önünde rezil etti."

Cavendish kontu taklit etmeye başladı. "*Siz her zaman kibirli, küstah, herkese dudak büken ve savurgan biri oldunuz oğlum*, dedi. Ne girizgah ama!"

"Tüm konuşulanları kelimesi kelimesine hatırlamana bayılıyorum," dedi Cromwell. "Yoksa bunları not mu aldın?"

Cavendish'in yüzünde muzip bir ifade belirdi. "Kimse senin hafızanla boy ölçüşemez. Lordum Kardinal ne zaman hesap kitaptan bahsetse, tüm rakamları ezbere söyleyen ben miyim acaba?"

"Belki de uyduruyorumdur."

"Ah, hiç sanmıyorum." Cavendish bir an hayretle bocaladı. "Yok, öyle olsa bunca zamandır kesin bir açık verirdin."

"İtalya'dayken öğrendiğim özel bir hatırlama yöntemi kullanıyorum."

"Zaten bu evdekilerin çoğu, senin şu İtalya'da öğrendiklerini bilmek için varlarını yoklarını verir."

Cromwell kafasını salladı. Elbette verirlerdi. "Bırak şimdi bunu. Nerede kalmıştık? Şahitlerin huzurunda Leydi Anne Boleyn'le evleneceğine yemin eden Harry Percy babasının karşısında dikiliyor ve babası ne diyor?"

"Onun ardından unvanını alırsa saygın ailesinin kökünü kurutacağını, son Northumberland Kontu'nun o olacağını. Sonra şöyle devam ediyor: *Tanrıya şükür ki, başka oğullarım var...* Ve bu lafıyla çekip gidiyor. Gönlünü Leydi Anne'e veren zavallı oğlu da hüngür hüngür ağlıyor. Çok geçmeden Kardinal onu Mary Talbot'la evlendiriyor ve şimdi ikisi, büyük perhi-

zin ilk çarşambası kadar mutsuzlar. Leydi Anne ise Lordum Kardinal'in canını sıkmak için elinden geleni ardına koymamaya yemin etti ve biz o zamanlar buna kahkahalarla güldük. Düşün, edepsiz kızın teki, basit bir adamın kızı, koskoca Kardinal'in başını ağrıtacak! Hem de bir kontla evlenemediği için! Ah, o zamanlar ne bilelim bu kadar yükseleceğini!"

Cromwell gülümsedi.

"Şimdi söyle," dedi Cavendish, "biz nerede yanlış yaptık? Nasıl oldu da, Kardinal, genç Harry Percy, babası, sen, ben hepimiz bu oyuna geldik? Kral, Leydi Anne'in Northumberland'le evlenmesine izin vermedi çünkü ona daha o zamanlar göz koymuştu."

"Mary'yle yakınlığı devam ederken, ablası Anne'i mi arzuluyordu yani?"

"Evet!"

"Kral'ı tanıdığını düşünen bunca insan, onun nasıl olup da zevkini bu kadar ertelediğine inanamıyor." Kral ona her karşı koyuluşunda daha da çıldırıp bocalıyordu. Karısı geçen yıllarla birlikte canlılığını biraz daha yitirirken, kendisini eğlendirmesi için seçtiği Leydi Anne, onunla aynı yatağı paylaşmaya şiddetle karşı çıkıyordu. Üstelik bunu nasıl yaptığını anlayabilen hiç kimse yoktu.

Cavendish oyunu sürdüremediklerine üzülmüş gibiydi. "Yoruldun mu?" diye sordu Cromwell.

"Hayır, sadece düşünüyordum. Lordum Kardinal..." Bu oyuna nasıl geldi demek istiyordu. Ama Kardinal hakkında böyle konuşmak yakışık almazdı. Cromwell, "Öyleyse devam et," dedi. "Sonra ne oldu?"

İyice köşeye sıkışan ve sinirleri bozulan Kardinal, 1527 mayısında, York Sarayı'nda Kral'ın evliliğinin geçerli olup ol-

madığına karar verilmesi için bir soruşturma mahkemesi açtırmıştı. Bu gizli bir mahkemeydi; Kraliçe'nin katılımı ve temsil edilmesi yasaktı. Hatta tüm Avrupa'nın bildiği şeyi bilmeye hakkı bile yoktu. Ne var ki Henry'nin ifadesine başvurulacak ve Kral ağabeyinin dul karısıyla evlenmesi için verilen özel izni mahkeme heyetine sunacaktı. Zira belgeyle ilgili muallakta kalan bir nokta bulunacağına emindi. Wolsey, Kral'ın Kraliçe Katherine'le olan evliliğinin şüpheli bulunduğunu açıklama hazırlığı içindeydi. Fakat Kardinal, Papa'nın kuracağı mahkemede neler yaşanacağına emin değildi çünkü Katherine hiç şüphesiz ki Roma Katolik Kilisesi'ne başvuracaktı.

Katherine ve Kral tam altı kere boşuna ümitlenmişti. "Kış çocuğunu hatırlıyorum," dedi Wolsey. "Sanırım, sen o sıralar İngiltere'de değildin Thomas. Kraliçe'nin doğum sancısı erken başladı ve prens, zamanından önce, tam yıl dönmek üzereyken dünyaya geldi. Onu ellerime bıraktıklarında, doğalı daha bir saat bile olmamıştı. Sulusepken kar yağıyordu, oda şömine ateşinde capcanlıydı. O gece kuşların ve hayvanların tüm izleri karla yavaş yavaş silinirken, bizim hüzünlerimiz de dağılıp gidiverdi. Ona *Yeni Yıl Prensi* adını taktık. En güzel, en zengin ve en kudretli o olacak, dedik. Tüm Londra'da şenlik ateşleri yakıldı. Ama sadece elli iki gün nefes aldı ve ben her bir soluğunu saydım. Prens yaşasaydı, kralımız daha iyi bir kral olurdu demiyorum çünkü şimdiki halinden daha iyi olması mümkün değil ama daha mutlu bir Hıristiyan olacağı kesin."

Sonraki çocukları da erkekti ve doğumdan sonra ancak bir saat yaşayabilmişti. 1516'da kızları Prenses Mary dünyaya geldi. Küçük ama güçlüydü. Ertesi yılsa Kraliçe, yine bir erkek çocuğa hamileyken düşük yaptı. Başka bir prenses de yalnızca

birkaç gün yaşayabildi; hayata tutunabilseydi Kral'ın annesinin hatırasına Elizabeth ismini taşıyacaktı.

"Bazen," dedi Kardinal, "Kral, annesi Elizabeth Plantagenet'den bahsederken ağlar. Enfes güzellikte ve asil bir kadındı. Hayatın karşısına çıkardığı talihsizlikleri hep uysallıkla karşıladı. Eski kralla yaptığı evlilik bir sürü çocukla taçlandırıldı ve bazıları öldü. Ama Kral hep şöyle derdi: Annemle babamın evliliği bir yılı doldurmuştu ki ağabeyim Arthur dünyaya geldi. Çok geçmeden onu başka bir hayırlı oğul, yani ben takip ettim. Peki, bunca yıllık evliliğimden bana ne kaldı? Başıboş bir rüzgarın bile önüne katıp götürebileceği narin bir kız çocuğu."

Şimdi uzun yıllardır süren evliliklerinin vicdan muhasebesi yapan bir çift haline gelmişlerdi. Belki bazı kişiler birbirlerini serbest bırakmalarının daha iyi olacağını iddia edebilirdi. "Ama Katherine'in böyle düşüneceğine şüpheliyim," dedi Kardinal. "Eğer Kraliçe vicdanını rahatsız edecek bir günah işlediğine inansaydı, bunu çoktan itiraf edip bağışlanmayı beklerdi."

"Ben bu hak edecek ne yaptım?" diye sormuştu Henry, Kardinal'e. "Kraliçe ne yaptı? Birlikte ne yaptık?" Fakat Kardinal, bu eli açık prensi rahatlatacak cevabı bir türlü bulamıyordu. Wolsey -gerçi bunu ulu orta söylemezdi- hiçbir mantıklı insanın Tanrı'ya böylesine hınçla ibadet edeceğine inanmıyordu ve Kral mantıklı biriydi. "Önceki örneklere bakın," dedi. "Başrahip Colet, o yüce din adamı, ailesinin yirmi iki çocuğu arasında bebeklik dönemini atlatmayı tek başarandı. Bazıları, babası Sör Henry'yle karısını, adları kötüye çıkmış insanlar olarak görebilir ama Sör Henry, Londra'nın belediye başkanlığını yapmış..."

Cromwell sözünü kesti. "Hem de iki kere."

"Ve büyük bir servet sahibi olmuş, Tanrı tarafından hiç de hafife alınmamış, bilakis ilahi lütufla ödüllendirilmiştir. Çocuklarımızı öldüren Tanrı'nın eli değildi. Onları hastalıklar, açlık, savaş, sıçanlar ve vebalılardan yayılan mikroplar yok ediyordu. Ya da dikkatsiz dadılar.

"Kraliçe kaç yaşında?" diye sordu Cromwell, Wolsey'ye.

"Sanırım kırk iki."

"Ve Kral onun artık çocuk yapamayacağını mı söylüyor? Oysa annem beni doğurduğunda elli iki yaşındaymış."

Kardinal ona baktı. "Emin misin?" diye sorduktan sonra da neşeli bir kahkaha patlattı.

"Ben öyle biliyorum. Ellinin üzerindeymiş." Öyle ya, Cromwell'in ailesinde böyle bilgiler muallaktaydı.

"Ve seni doğururken ölmemiş! Hayret! İkinizi de canı gönülden tebrik ederim. Ama insanlara bundan bahsetmesen iyi olur."

Kraliçe'nin ölü doğumlarımdan geriye bir tek ufak tefek ve cılız bir prenses kalmıştı. Cromwell, Kardinal'le birlikte saraya gittiğinde onu görmüş ve ondan ancak iki-üç yaş küçük kızı olan Anne'in ebatlarında olduğunu düşünmüştü.

Anne Cromwell güçlü kuvvetli bir kızdı ve sabah kahvaltısında bir prensesi bile kolayca yiyebilirdi. İnsanlara pek saygısı yoktu. Gözleri tıpkı babasınınkiler gibi küçük ve donuktu. Aile arasında hep Anne'in bir gün belediye başkanı olacağıyla ilgili şaka yapılırdı. *O zaman Londra'nın vay haline,* derlerdi. Mary Tudor ise soluk benizli ve bakır rengi saçlıydı. Konuşması ortalama bir piskopostan bile daha ağırbaşlıydı. Babası onu Galler Prensesi unvanıyla Ludlow'a gönderdiğinde, henüz on yaşında bile değildi. Ludlow, Kraliçe Katherine'in gelin olarak geldiği ve kocası Arthur'un öldüğü şatoydu. Üstelik Katherine

de neredeyse o yılın salgın hastalığına kurban gidiyordu. Ta ki eski kralın karısı onun Londra'ya geri getirilmesi için tüm imkanlarını seferber edene dek. Katherine kızıyla ayrılmanın acısını, diğer pek çok ızdırabı gibi kalbine gömmüştü. Kendisi de saltanat süren bir kraliçenin kızıydı. Öyleyse Mary de bir gün İngiltere'yi yönetebilirdi. Dolayısıyla, Kral'ın kızını saraydan yollamasını bir iyi niyet gösterisi olarak algılamıştı.

Ama artık asıl sebebi biliyordu.

Kendinden habersiz bir mahkeme kurulduğunu öğrenen Katherine'in içine attığı tüm ızdırabı, fazlasıyla gün yüzüne çıktı. Kraliçe'ye bakılırsa, tüm suç Kardinal'indi. "Sana söylemiştim," dedi Wolsey. "Böyle olacağını tahmin etmiştim. Bu mahkemenin toplanmasında Kral'ın hiçbir suçu yok tabii. Çünkü Kraliçe, kocasını yere göğe sığdıramaz. Kral, onun gözlerinde daima kusursuz ve masumdur."

Zaten Wolsey, Kral'ın hizmetine girdiğinden beri Kraliçe ondan rahatsızdı. Zira Henry'nin sırdaşı ve danışmanı olarak, kocasını kendisinden uzaklaştırdığını düşünüyordu. "Kral'ı benden soğutmak için elinden geleni ardına koymadı," diyordu Katherine. "Kocam artık plan ve projelerinden bana hiç bahsetmiyor. Kardinal, İspanya büyükelçisiyle görüşmemi de engelledi. Evime casuslar yerleştirdi. Nedimelerim her duyduklarını ona yetiştiriyor."

"Ben ne Fransızları ne de İmparator'u kayırdım," dedi Wolsey bezgin bir tavırla. "Sadece barışın tarafında oldum. Kraliçe'nin İspanyol büyükelçisiyle görüşmesini engellediğim yok. Sadece onunla yalnız kalmamasını rica ettim. Böylece büyükelçinin ona ne gibi yalanlar söyleyip üstü kapalı imalarda bulunduğundan haberdar olabilecektim. Nedimelerinin hepsi pek hoş ve sevimli İngiliz hanımlarından oluşuyor. Ne

bekliyordu ki? Neredeyse otuz yılını İngiltere'de geçirdikten sonra, etrafının sadece İspanyollarla çevrili olmasını mı? Onu Kral'dan uzaklaştırmakla ilgili iddia ise... Ben bunu nasıl yapabilirim? Yıllardır Kral'ımızın ağzından, *Kraliçe bunu duymalı,* ve *Katherine bu işe bayılacak. Hemen yanına gidelim*'den başka bir laf çıktı mı ki? Kocasının ihtiyaçlarını ondan daha iyi bilen bir hanım daha yoktur."

Evet, onları biliyor ve hayatında ilk kez bu isteklere boyun eğmek istemiyordu.

Bir kadının yıllardır süren itaatkarlığının bedeli, kocasından uzaklaşmak zorunda bırakılması mıydı? Cromwell, Katherine'e hayranlık duyuyordu. Onun kraliyet saraylarında azametle dolaşmasını, heybetli boyuyla uyumlu geniş vücudunu ve adeta zırh gibi baştan aşağı değerli taşlarla kaplı elbiselerini seviyordu. Kraliçe eskiden kestane kızılı olan yol yol kırlaşmış mat renkli saçlarını, mütevazı bir şehir serçesinin kanatları misali üçgen biçimli kapüşonunun altına saklar, elbisesinin içine Fransisken rahibelerine özgü kıyafeti giyerdi. Wolsey her zaman, "İnsanların kıyafetlerinin içine ne giydiğini öğrenmeye çalış," derdi. Cromwell bundan yıllar önce Kardinal'in bu lafına asla anlam veremezdi. Zira o, insanların kıyafetleri içine giydiği tek şeyin, tenleri olduğunu sanırdı.

"Majestelerine şimdiki meselesinde yardımcı olabilecek bir sürü emsal var," dedi Kardinal. Kral XII. Louis'nin karısından ayrılmasına izin verilmişti. İlk evliliğini İskoçya Kralı'yla yapan kendi kız kardeşi Margaret, ikinci kocasını boşamış ve tekrar evlenmişti. Kral'ın en yakın arkadaşı ve şu anda en küçük kız kardeşi Mary'yle evli olan Charles Brandon, önceki evliliğini soruşturma bile açılmadan noktalandırmıştı.

Aslında kurulan evliliklerin yıkılması ve çocukların piçleştirilmesi, kilisenin onayladığı bir durum değildi. Fakat kader karşına defolu birini çıkardıysa da, durumun yeni bir eş seçerek onarmak istenmesi gayet doğaldı. "Papa Clement de böyle düşünecektir," diyordu Wolsey.

Fakat bunu duyan Kral avaz avaz bağırdı. Henry'nin sakinleşmesini bekleyen Wolsey'nin suratında belli belirsiz bir gülümseme vardı. Gayet kibar ve üzüntülü görünüyordu. Kardinal, Boleyn'in diğer kızından medet umuyordu. Şu dişlisinden değil de daha genç ve küçük göğüslü olanından. Eğer o Kral'ı oyalamayı başarırsa, Henry de belki vicdanının neler söylediğine fazla aldırmayacaktı. Fakat Kral büyük bir aşka düşmüşken, kız bunu nasıl başarabilirdi ki? Hatta bazıları, ablasının Kral'la pazarlığa başladığını bile söylüyordu. "Onun yeni karısı olmayı aklına koydu," diyorlardı. Wolsey ise buna gülüp geçmekle yetiniyordu. Kral'ı öylesine baştan çıkmıştı ki, genç kadının yüzüne karşı tek kelime edemiyordu. Majesteleri, Kardinal'in dikkatini Leydi Anne'in şimdilerde taktığı zümrüt yüzüğe çekip de ona menşei ve fiyatıyla ilgili bilgi verince, Wolsey işte ancak o zaman dehşete düştü.

Harry Percy fiyaskosundan sonra Kardinal Boleyn'in kızını ailesinin Hever'deki evine göndermiş, fakat Leydi Anne bir yolunu bulup çaktırmadan Kraliçe'nin nedimeleri arasına sızmıştı ve artık nerede olduğunun hiçbir önemi yoktu. Zira Kral onu bulmak için ülkeyi baştan başa katetmeye bile kalkışabilecek durumdaydı. Cromwell, Anne'in babası olan Sör Thomas'ı tekrar çağırtmayı ve kulağını bükmeyi önerdi. Fakat bir adama -karısıyla Henry hakkındaki eski söylentiye hiç değinmedikleri takdirde bile- küçük kızının bir fahişe olduğunu ve büyüğünün de onun izinden gittiğini söylemek oldukça zordu.

"Boleyn zengin biri değil," dedi Cromwell. "Onu satın alabilirim."

"Ah, evet," diye karşılık verdi Kardinal, "sen hep pratik çözümlerin adamı olmuşsundur zaten. Öte yandan ben bir din adamıyım ve Kralımın zina yaptığını söylerken çok dikkatli olmalıyım." Çalışma masasının üzerindeki tüy kalemleri ve kağıtları karıştırdı. "Thomas, eğer bir gün... Bunu nasıl desem?"

Cromwell'in, Kardinal'in ne söyleyeceğine dair en ufak bir tahmini yoktu.

"Eğer bir gün Kral'a yakın olursan, belki ben öldükten sonra..." Mezarının nasıl olacağına bile karar vermişken, kendisinin var olmamasından söz etmek zoruna gidiyordu. Zira Wolsey, Wolsey'siz bir dünya hayal edemiyordu. "Bilirsin, zaten benim yerime geçmeni planlıyorum ve asla yoluna taş koymaya da çalışmayacağım ama asıl sorun..."

Putney'yi kastediyordu. Cromwell'in hayatındaki en çıplak gerçek buydu işte. Bir din adamı olmadığı için de Ipswich gerçeğini yumuşatan unvanlar onun için geçerli değildi.

"Merak ettiğim şu," dedi Wolsey, "Kralına karşı sabırlı olabilecek misin? Gecenin bir yarısı o, Brandon'la kafa çekip kıkırdarken ya da şarkı söylerken ve ertesi güne yetişmesi gereken belgeleri hala imzalamamışken, ona birazcık baskı yapmaya kalkıştığında, *şimdi yatacağım, yarın da ava çıkıyorum,* dediğinde ne yapacaksın? Eğer Kralımızın hizmetine girme şansı elde edersen, onun dünyevi zevklere bu kadar düşkün olmasına katlanabilecek misin? Majestelerini olduğu gibi kabul edebilecek misin? Nasıl o da seni olduğun gibi, şu kare şeklindeki dövüş köpeklerinden biri olarak kabul edecekse. Böyle dememe alınma Tom, zira istediğin zaman pek çekici olabiliyorsun."

Birinin Kral'ı Wolsey'den devralabileceğini düşünmek, Anne Cromwell'in belediye başkanı olabileceğine inanmak gibiydi. Ama Cromwell iki olasılığı da bertaraf etmiyordu. Zira Jeanne D'arc'ın öyküsünü duymuştu ve herkesin hayatı alevlerde son bulacak diye bir kural yoktu.

Cromwell evine döndüğünde, Liz'e dövüş köpeklerinden söz etti. Karısı da bunun pek yerinde bir betimleme olduğunu düşünüyordu. Fakat Cromwell ona, ara sıra ağır basan çekiciliğinden bahsetmedi. Zira bunu, sadece Kardinal'in görebildiğinden şüpheleniyordu.

Soruşturma mahkemesi dağılıp meseleyi görüşeceklerini açıklamaya hazırlanıyordu ki Roma'dan gelen taze haberler saraya bomba gibi düştü. İmparator'un aylardır aylıklarını alamayan İspanyol ve Alman birlikleri, Kutsal Şehir'e girip hazineleri yağmalamış ve sanat eserlerini taşlamıştı. Çaldıkları cüppeleri giyen şeytan ruhlu askerler, Roma'nın namuslu kadınlarına ve bakirelerine tecavüz etmişti. Heykelleri de rahibeleri de yere çalmışlar, kafalarını kaldırımlara vura vura parçalamışlardı. Bir asker İsa'yı yaralayan mızrağın başını araklamış ve onu kendi silahına takmıştı. Yoldaşları ise antik çağlardan kalma mezarları harap edip ölü tozlarını etrafa saçmıştı. Tiber Nehri, ağzına kadar bıçaklanmış ya da boğularak öldürülmüş Romalılar'ın cesetleriyle doluydu. En feci haberse Papa'nın tutuklanmasıydı. Bu birliklerden, genç imparator Charles sorumluydu ve muhtemelen otoritesini kullanıp durumdan faydalanacak ve Kral Henry'nin evliliğiyle ilgili mesele ikinci plana atılacaktı. Charles, Kraliçe Katherine'in yeğeniydi ve Papa Clement İmparator'un tutsağı olduğu sürece, İngiltere Kralı'nın hiçbir başvurusuna olumlu cevap vermeyeceği çok açıktı.

Thomas More, imparatorluk birliklerinin sırf eğlence olsun diye bebekleri canlı canlı şişe geçirip kızarttıklarını söylüyordu. "Ah, tabii ki der," dedi Thomas Cromwell. "Çünkü o askerliğin ne demek olduğunu bilmiyor." Oysa askerler nakit paraya çevirebilecekleri eşyaları istiflemekle öylesine meşguldür ki böyle barbarlıklara fırsatları bile kalmaz.

Herkes pek iyi biliyordu ki, Thomas More, kıyafetlerinin altına at kılından bir yelek giyiyordu. Kendini, bazı tarikatların kullandığı ufak bir kamçıyla döverdi. Thomas Cromwell, More'un günlük işkence aletlerini yapan birilerinin olduğunu düşünürdü. Biri at kılını hoyratça fırçalayarak sert tutamlar haline getiriyor, sonra onları düğümlüyor ve küt uçlarını kesiyordu. Çünkü bu tip kumaşların amacı, ete saplanıp minik ve cerahatli yaralar açmalarıydı. Belki de onları keşişler yapıyor, kıllara düğümler atıp makasla keserken, hiç tanımadıkları insanların çekeceği acıları düşünüp kıkır kıkır gülüyorlardı. Köylülere düğümleri balmumuyla sertleştirmeleri için para mı veriliyordu? Çiftlik işçileri uzun ve aylak kış ayları boyunca geçimlerini böyle mi sağlıyordu? Emeklerinin bedeli dürüstçe avuçlarına konduğunda, yaptıkları ürünü satın alacak ellerin kime ait olduğu düşünüyorlar mıydı hiç?

Acıyı davet etmek zorunda değiliz, diye düşünürdü Cromwell. O zaten bizi bekliyor ve er ya da geç karşımıza çıkacak. İnanmıyorsanız Roma'nın bakirelerine sorun.

İnsanlar, kendilerine yapacak daha iyi işler bulmalıydı.

"Öyleyse bırakın durumdan faydalanalım," dedi Kardinal bu noktada. Üzüntüsü ve paniğe kapılışı samimiydi. Zira Avrupa'daki istikrarın sırlarından biri de papalık sisteminin bağımsızlığıydı. Fakat Wolsey çok uyanık bir adamdı ve bu

durumu Henry'nin lehine çevirecek çözümleri aramaya başlamıştı bile.

"Farz edelim ki," diye başladı söze -Papa Clement, tüm bu karışıklıkta Hıristiyan alemini birarada tutması için ona güveniyor olmalıydı- "Manş'ı geçip Calais'deki halkınızın moralini tazeledim ve bize en ufak bir yardımı olmayacak söylentilerin yayılmasını engelledim, sonra Fransa'ya gittim ve krallarıyla yüz yüze görüştüm, ardından Avignon'a doğru yola çıktım. Zira oradakiler Katolik Kilisesi'ne bağlı bir saraydan gelenlere nasıl ev sahipliği yapacağını çok iyi bilir ve hatta kasaplar, fırıncılar, mumcular, fahişeler bile yıllardır bunu bekler. Tüm kardinallere biraraya geldim ve Papa Hazretleri, İmparator'un misafirperverliğinin acısını çekerken, kilise devletlerinin izleyeceği politikayı belirlemek için bir konsey kurma çağrısında bulundum. Bu konseyin önüne gelecek işlerden biri de İngiltere Kralı'nın özel bir meselesiyle ilgiliyse, koskoca bir krallığa da İtalya'daki askeri olayların sonuçlanmasını beklemesini önerecek halimiz yok ya! Buna biz de karar verebiliriz. Hem Papa Clement tutsak olsa bile kendisinin yokluğunda yetkiyi bize verdiğine dair bir onay alacak kadar aklımız yok mu bizim? Sonra da -elbette hepimiz o günü iple çekeceğiz- Papa Clement serbest kalacak ve yokluğunda düzeni sağladığımız için bize öylesine minnettar placak ki birkaç belgeye mührünü basması sadece formaliteden ibaret olacak. Ve *voila*! İngiltere Kralı dul kalıverecek."

Kral tüm bunlardan önce Katherine'le konuşmak zorunda kalacaktı. Zira karısı onu özel dairelerine her akşam bıkıp usanmadan kurdurttuğu iki kişilik akşam yemeği masasında sabırla beklerken, daha kaç gecesini av köşklerinde geçirecek-

ti? Dolayısıyla da 1527 haziranında yeni sakal tıraşı olan Kral, beyaz ipeklileri içinde karısının dairesine doğru ilerledi. Vücudunun her hareketinde, havaya gül özüyle yapılmış parfümü yayılıyordu. Sanki tüm güllerin ve yaz gecelerinin sahibi kendisiymiş gibi.

Ses tonu son derece alçak, yumuşacık, ikna edici ve hüzünlüydü. Eğer dilediğini yapmakta özgür olsaydı, dünyadaki tüm kadınların içinde kendine eş olarak bir tek onu seçeceğini söyledi. Oğulları olmamasının önemi yoktu, *takdiri ilahi,* der geçerdi. Hayatta hiçbir şey onu Katherine'le tekrar ve bu kez yasalara uygun şekilde evlenmekten daha mutlu edemezdi. Ama ne yazık ki imkansızdı bu. Zira o, ağabeyinin karısıydı ve birleşmeleri ilahi kanunlara aykırıydı.

Ama Katherine'in ne söylediğini herkes duydu. Üzüntüden harabeye dönmüş olan o vücuttan öyle bir ses çıktı ki, Calais'den Paris'e, Madrid'den Roma'ya dek işitmeyen kalmadı. Katherine unvanını ve haklarını sonuna dek savunacağını haykırırken, İngiltere'den İstanbul'a kadar tüm camlar takırdadı.

"Ne kadın ama," dedi Thomas Cromwell İspanyolca olarak, belirli bir kimseye değil de, daha çok kendi kendine konuşurmuş gibi.

Kardinal temmuz ortasında Manş Denizi'nin karşı kıyısına yapacağı seyahat için hazırlıklara başladı. Londra'da, sıcaklayan havayla birlikte terleme hastalığı salgını baş gösterdi ve şehri adeta kırıp geçirdi. İnsanlar korkunç baş ağrılarından ve uzuvlarındaki sancılardan şikayetçiydi. Halkın tek sohbet konusu, şifalı karışımlar ve ilaçlar üzerineydi. Takanı hastalıktan koruduğuna inanılan madalyaları satan keşişler köşeyi dönmüştü. Bu salgın ilk kez 1485'de, ilk Henry Tudor'u getiren

ordularla birlikte yayılmıştı. Şimdi her birkaç yılda bir mezarlıkları dolduruyordu. İnsanı bir gün içinde öldürüyordu. İnsan kahvaltıda sapasağlam ve neşeliyken, öğleden sonra nalları dikiyordu.

Dolayısıyla da Kardinal şehri terk ettiğine pek memnundu. Fakat kilisenin bir prensi olarak, maiyetindeki insanları beraberinde götürmek zorundaydı. Dolayısıyla da içlerinden hiç kimsenin hasta olmaması için dua etmekten başka çaresi yoktu. Wolsey, Kral François'yı Papa'nın askeri bir harekatla serbest bırakılacağına dair ikna etmeliydi. Ona İngiltere Kralı'nın iyi dileklerini iletecekti. Fakat bunu asker ya da para vaadinde bulunmadan yapmak pek güçtü. Eğer Tanrı yardımcısı olursa, Kardinal ülkesine Majesteleri'nin evliliğinin iptaline ilişkin belgeyle ve İngiltere'yle Fransa arasında imzalanarak, genç imparatorun koca çenesini zangır zangır titretip kısık gözlerini yaşartacak bir müttefiklik anlaşmasıyla dönecekti.

Öyleyse York Sarayı'ndaki özel dairesini arşınlarken neden daha mutlu değildi? "İstediğim her şeyi elde edersem bundan benim nasıl bir kazancım olacak Cromwell? Kral, benden hoşlanmayan kraliçesinden ayrılacak ve eğer budalaca kararında ısrarcı olursa, benden zerre kadar hoşlanmayan Boleynler çok güçlü bir konuma gelecek. Kız zaten bana karşı, babasıyla yıllardır dalga geçiyorum ve dayısı Norfolk da beni bir hendekte ölü görmek için varını yoğunu verir. Sence ben dönene dek bu uğursuz salgın biter mi? Tüm hastalıklar Tanrı'dan geliyor elbette ama sebeplerini biliyormuşum gibi davranamayacağım doğrusu. Ben yola çıktığımda, sen de şehirden hemen uzaklaşmalısın."

Cromwell sıkıntıyla iç geçirdi. Wolsey onun tek işini kendisi sanıyordu herhalde. Tamam, Wolsey daimi ilgisini

isteyen tek patronuydu ama işleri her geçen gün biraz daha artıyordu.

Kardinal için Londra'da ya da başka bir yerde çalışırken, kendi masraflarını ve Wolsey'nin işlerini halletsin diye sağa sola gönderdiği personelin harcamalarını cebinden ödüyordu.

Kardinal, para konusunu Cromwell'e bırakmıştı ve onun mesele sonlandığında sadece hakkı kadarını alacağını biliyordu. Zira Thomas Cromwell'le Kardinal Wolsey'nin çıkarları ortaktı. Cromwell, avukatlık stajını başarıyla tamamlamıştı. Yüksek meblağlarda faizli borç verecek kadar parası vardı ve uluslararası pazarda simsarlık yapıyordu. Piyasa değişkendi -İtalya'dan iki gün üst üste iyi haber geldiği görülmemişti- ama bazı adamlar nasıl at ya da sığırdan anlarsa, Cromwell de para konusunda risk alabilme yeteneğine sahipti. Bir sürü asilzade ona minnettardı. Zira onlara hem başları sıkıştığında borç veriyor hem de arazilerinden daha iyi kar sağlamalarının yollarını gösteriyordu. Önemli olan, arazi sahibinin toprağını iyi tanıması, ürün verimi ve su kaynakları konusunda bilgi sahibi olmasıydı. Bunların değerlendirmesi yapıldıktan sonra sıra araziyi işleyecek kişilere geliyordu. Zira bir asilzadenin, yanında çalıştırdığı adamların zekasına daima ihtiyacı vardı. Düzgün bir muhasebe sistemi kurulması ve kar zarar hesaplarının dikkatle yapılması da aynı derecede önemliydi. Şehirdeki tüccarlardan denizaşırı ülkelerdeki şirket ortaklarına dek herkes, ondan tavsiye istiyordu. Ek iş olarak, çoğunlukla ticari meselelerdeki anlaşmazlıkların karara bağlanması için hakemlik yapıyordu. Sorun çözmedeki yeteneğine ve engin bilgisine dayanarak verdiği kararlara İngiltere'de, Calais'de ve Antwerp'te güvenmeyen yoktu. Eğer ihtilaflılar, mahkemeye başvurup zaman kaybetmemek konusunda hemfikirse, başvu-

racakları adam kesinlikle Cromwell'di. Ücretini alır ve genelde iki tarafı da evine memnun gönderirdi.

O zamanlar Cromwell için iyi günlerdi. Zira her gün kazanacak bir kavgası vardı. "Bakıyorum hala İbrani Tanrı'na hizmet ediyorsun," derdi Sör Thomas More. "Yani tapındığın Faiz Tanrısına." Tüm Avrupa'da saygın bir din adamı olan More, Chelsea'deki evinde sabah duasının beklentisiyle uyanırken, Cromwell piyasayı sürekli dalgalandıran bir Tanrı'yı düşünerek kalkardı yatağından. More kendini kırbaçlama seansı için hazırlanırken, Cromwell ve Rafe döviz kurlarını öğrenmek için Lombard Sokağı'na koşardı. Bazen eski yarası ağrı yapar ve ayağı sanki kendine doğru yürüyormuşçasına hafif içe dönerdi. İnsanlar bunun, Cesare Borgia'yla geçirdiği bir yazın hatırası olduğunu söylerdi. Cromwell kendisi hakkında anlatılan öykülere bayılırdı. Ama Cesare şimdi neredeydi? Çoktan toprağa karışmıştı bile.

"Thomas Cromwell mi?" derlerdi. "Onun kadar beceriklisi yok. Yeni Ahit'i ezbere biliyormuş." Eğer Tanrı hakkında bir tartışma çıkarsa ya da kiracılar, onlardan alınan kiranın son derece uygun olduğunu açıklayacak on iki sebep öğrenmek istiyorsa, başvurulması gereken adam oydu. Üç nesildir devam eden hukuki meseleleri şıp diye çözüme bağlar, bulunan koca adayıyla asla evlenmeyeceğine yeminler edip ağlayan kızı beş dakikada ikna ederdi. Hayvanlara, kadınlara ve utangaç davacılara daima şefkatle yaklaşır ama alacaklılarının anasını ağlatırdı. Roma imparatorları konusunda herkesle saatlerce sohbet edebilir ya da uygun fiyata Venedik camı alınmasına aracı olabilirdi. Eğer konuşmak isterse, onu kimse susturamazdı. Ve hiç kimse, piyasa altüst olmuşken ve insanlar kredi mektuplarını yırtıp ağlarken, ondan daha soğukkanlı olamazdı.

"Liz," dedi bir gece. "Sanırım bir ya da iki sene içinde zengin olacağız."

Karısı, Kraliçe'nin bir desenini taklit ederek Gregory için gömlek işliyordu. Zira Kraliçe Katherine, Kral'ın gömleklerini daima kendisi dikerdi.

"Katherine'in yerinde olsaydım içlerinde iğne unuturdum," dedi Cromwell.

Liz sırıttı. "Bilirim, yapardın."

Cromwell karısına, Kral'ın Kraliçe'yle yaptığı konuşmayı anlatınca, Lizzie sessizleşip surat asmaya başladı. Kral askıda kalan evliliklerinin bir an önce noktalanması gerektiğini açıklamaya çalışmış ve Kraliçe'nin saraydan ayrılmasının daha doğru olacağını söylemişti. Katherine karşı çıkmış, "Bu mümkün değil," demişti. Kilise hukukundan anlayan avukatlardan tavsiye alacaktı. Dolayısıyla da Kral, kendine daha iyi avukatlar ve rahipler bulmalıydı. Katherine bağırması bitince, -kulaklarını duvara dayayan insanların anlattığına göre- ağlamaya başlamıştı.

"Erkekler hep şöyle der," diyen Liz, makasa uzandı. "*Kadınların ağlamasına tahammül edemiyorum.* Sanki yağmura dayanamıyorum, der gibi rahat söylerler bunu. Sanki kadınların ağlamasında, onların parmağı yokmuş gibi."

"Ama ben seni hiç ağlatmadım, öyle değil mi?"

"Sadece gülmekten," dedi Lizzie.

Sohbetleri, rahat bir sessizliğe dönüştü. Lizzie kendi düşüncelerine dalmış nakışını işlerken, Cromwell parasını akıllı yatırımlara dönüştürmenin planlarını yapıyordu. Cambridge Üniversitesi'nde okuyan iki öğrenciye, eğitimlerinde destek oluyordu. Zira armağan, onu vereni de kutsardı. *Bursların meblağlarını arttırabilirim,* diye düşündü ve "Sanırım bir vasiyetname hazırlasam iyi olur," dedi.

Lizzie ona elini uzattı. "Lütfen, asla ölme Tom."

"Tanrım, hayır. Benim böyle bir dileğim yok."

Belki henüz zengin değilim ama çok şanslıyım, diye düşündü. Bak, Walter'ın botlarının altından, Cesare'nin yazından ve arka sokaklardan nasıl kurtuldum. Bir erkek, bilgeliğinin oğullarına geçmesini isterdi. Cromwell ise kendi oğlunu, bildiklerinin dörtte birinden bile korumak için her şeyini verebilirdi. Acaba Gregory'nin tatlı tabiatı kime çekmişti? Herhalde annesi çok dua etmişti de ondan böyle olmuştu.

Kat'in oğlu Richard Williams sert, zeki ve meraklıydı. Kız kardeşi Bet'in oğluysa akıllı ve hevesli. Bir de oğlu gibi güvendiği Rafe Sandler vardı. *Belki bir hanedan değil,* diye düşündü, ama iyi bir başlangıç. Gün içinde böyle huzurlu geçirdiği dakikaların sayısı pek azdı. Zira evi, Kardinal'le görüşmeyi isteyen adamlarla dolup taşardı. Salonunda hep, portresini yapacak müşteri arayan ressamlar, kollarının altına sıkıştırdıkları kitaplarıyla ağırbaşlı Hollandalı din adamları, Almanca şakalar duydukları anda makaraları koyuveren Lübeck'li tüccarlar olurdu. Tuhaf enstrümanlarını akort eden müzisyenlerle İtalyan bankalarının gürültücü temsilcileri de eksik olmazdı. Simyacılar reçetelerini sunmak isterdi, astrologlar hayırlı fallar bakmak için uğrardı ve Polonyalı yalnız kürk tacirleri de *buralarda dilimizi konuşan birileri var mı*, diye bakmaya gelirdi. Matbaacılar, nakkaşlar, tercümanlar ve muhasebeciler, şairler, bahçıvanlar, komisyoncular ve matematikçiler kapısından eksik olmazdı. Peki, bu gece hepsi nereye kaybolmuştu böyle?

"Şştt," dedi Liz. "Evi dinle."

İlk kez, tek bir ses bile gelmiyordu. Sonra kirişler nefes alırcasına belli belirsiz çıtırdadı. Bacalara yuva yapan kuşlar kanatlarını çırptı. Nehirden esen rüzgar, ağaç tepelerini titretti.

Odalarında uyuyan çocukların nefes alıp verişini duyduklarını hayal ettiler. "Haydi, yatağa gel," dedi Cromwell.

Kral, karısına böyle diyemiyordu. Ya da -ne şanslılardı ki- aşık olduğu öbür kadına.

Kardinal'in Fransa'ya götüreceği çantalar hazırlanmıştı. Beraberindeki kafile, yedi yıl önce Field of the Cloth of Gold*'a götürdüğünden çok daha gösterişsizdi. Seyahat programı gayet rahattı: Dartford, Rochester, Faversham. Sonra üç ya da dört gün Canterbury'de kalıp Becket'in kabrinde dua edecekti.

"Bak, Thomas," dedi Kardinal. "Kral Anne'e sahip olursa, bana hemen o gün mektup yaz. Buna ancak senden duyarsam inanırım. Nasıl mı anlayacaksın? Kral'ın yüzündeki ifadeden tabii ki. Eğer öyle bir ifade göremezsen de ne mutlu bize."

"Kral, Anne'den hemen sıkılmazsa," dedi Thomas, Kardinal'e, "ne yapabileceğinizi bilmiyorum. Prensler ellerindekileri abartmaya bayılır. Ama Leydi Anne ona ne verebilir ki? Ne bir anlaşma, ne arazi, ne para. Böylesini, nasıl takdire şayan bir birliktelik olarak göstereceksiniz?"

Wolsey dirseklerini çalışma masasına dayayıp parmaklarını kapalı gözkapaklarına bastırdı. Sonra derin bir nefes alıp İngiltere hakkında konuşmaya başladı.

"Albion**'u, insanların onu düşünmediği kadar eski çağlara gitmeden tanımana imkan yoktur. Sezar'ın lejyonlarının da öncesine, bir gün Londra'nın kurulacağı yerde dev hayvanların ve eski insanların yaşadığı günlere gitmelisin. Truva'ya, Kudüs'e, Arthur'un yırtık pırtık sancağının altında at koşturan, denizden gelen ya da yumurtadan çıkan balıklar gibi pul-

* VIII. Henry ile I. Francis'in 1520 haziranında buluştuğu, Calais yakınlarındaki yer. Ç.N.

** İngiltere'nin bilinen en eski adı. Ç.N.

lu, yüzgeçli yahut kuşlar gibi tüylü kadınlarla evlenen kralların işlediği günah ve suçlara bakmalısın ki Kral'ın Anne'le birlikteliğini daha az tuhaf bulasın. Bunlar çok eski hikayeler," dedi Kardinal, "ama bazıları onlara hala inanıyor."

Kralların ölümlerinden bahsetti. II. Richard'ın Pontefract Şatosu'nda bir cinayete kurban gidişinden ya da açlıktan ölüşünden; tahta hile ile geçen IV. Henry'nin çılgıncasına korktuğu cüzzama yakalanışından ve bedeninin büzülerek bir çocuğunki kadar kalışından. V. Henry'nin Fransa'daki zaferlerini anlattı, Agincourt'u. Büyük Prens'in evlendiği Fransız Prensesi'nden söz etti. Ne kadar güzel olduğundan ve kaçık babasının camdan yapıldığına inandığından. V. Henry'yle Cam Prenses'in evliliğinden, kış kadar karanlık, soğuk, kıraç ve felaketlerle dolu bir İngiltere'ye hükmedecek başka bir Henry doğmuştu. York Dükü'nün oğlu Edward Plantagenet, ilkbaharın ilk müjdecisiydi. Edward, yeni başlangıçları temsil eden koç burcundandı.

Edward on sekiz yaşındayken Tanrı'nın verdiği işaretin yardımıyla krallığı ele geçirmişti. İngiltere'nin en karanlık çağlarıydı. Ordusu savaş yorgunuydu. Babasının ve en küçük erkek kardeşinin Lancaster birlikleri tarafından katledildiğini öğrendiğinde, Hazreti Meryem yortusuydu. Edward komutanlarını çadırına çağırmış ve hep birlikte, boğazlanan ruhlar için dua etmişlerdi. Sonra Aziz Blaise Günü gelip çatmıştı. Şubatın üçüydü. Havada kesici bir soğuk vardı. Fakat sabahın onunda gökyüzünde tam üç tane güneş belirivermişti. Gümüş rengi ışıklar saçan daireler dondurucu ayazı dağıtmış, hüzünlü tarlalarla Galler sınırındaki ıslak ormanlar birdenbire canlanmış, Edward'ın bitkin ve moralsiz adamlarının içi ısınmıştı. Şövalyeler ve askerler, hepsi de dua etmek için buz tutan toprağa

diz çökmüşlerdi. Edward o parlak ışıkta geleceğini görmüş, krallığın ne demek olduğunu anlamıştı. Mortimer's Cross Savaşı'nda Owen Tudor'u tutsak almış ve Hereford çarşısında idam ettirip kesik kafasının pazar yerindeki haçın üzerinde çürümeye bırakılmasını emretmişti. Hatta kimsenin tanımadığı bir kadın, kafayı, yanında getirdiği leğendeki suyla yıkamış ve kanlı saçlarını taramıştı.

Bu olaydan sonra -Aziz Blaise Günü'nde üç güneşin doğması- Edward ne zaman kılıcına dokunsa o savaşı hep kazanmıştı. Üç ay geçmeden de Londra'da tahta çıkmıştı. Ama geleceği, bir daha asla öylesine net görememişti. Astrologlara ve kutsal kişilere inancı tamdı. Diğer krallıklara olan ilişkilerini düzenleyecek bir evlilik yapmamış fakat bir çok kadına sürüyle vaatte bulunmuştu. Bunlardan biri de Eleanor adında bir Talbot kızıydı. Onun ne özelliği mi vardı? Herkes, kızın yarı-kuğu bir kadının soyundan geldiğini söylüyordu. Peki, Edward nihayetinde neden bir Lancester şövalyesinin dul karısına bağlanmıştı? Tıpkı bazılarının inandığı gibi; Kral'ın nabzını attıran, kadının soğuk, sarışın güzelliği miydi? Hayır, değildi. İşin aslı, genç dulun Melusine adında bir yılan kadının soyundan gelmesiydi. Melusine'den eski parşömenlerde de sık sık bahsedilir, kuyruklarını Bilgi Ağacı'na dolamış şekilde resmedilirdi. Melusine sıradan ve ölümlü bir prenses gibi yaşarken, bir gün kocası onu çıplak görmüş ve kuyruğunu fark etmişti. Kocasının elinden zor kurtulan Prenses bir kehanette bulunmuş ve çocuklarının bir gün sonsuza dek hüküm sürebilecekleri bir hanedanlık kuracağını söylemişti. Güçleri sınırsız olacaktı, zira şeytan bunun garantisini vermişti. "Sonra kaçıp gitmiş," dedi Kardinal, "ve bir daha onu gören olmamış."

Mumların bazıları sönmüştü ama Wolsey onları yakmaları için hizmetkarlarına seslenmedi. "Kral Edward'ın danışmanları onu bir Fransız prensesiyle evlendirmeye çalışmış," dedi. "Tıpkı benim, Kralımıza, Fransız bir eş bulmaya niyetlenmem gibi. Ama bak, sonunda kimi seçmiş?"

"Kaç yıl önce olmuş? Melusine ne zaman yemin etmiş?"

Saat bayağı ilerlemiş, kocaman York Sarayı sessizleşmişti. Tüm şehir uyuyor, nehrin çamurlu suları akmaya devam ediyordu. "Böyle meselelerde," dedi Kardinal, "zamanın önemi yoktur. Bu kaygan, dönek ve sinsi ruhlar, çağlar boyu elimizden kayıp gider."

"Ama şu Kral Edward'ın evlendiği kadın. O en azından Kral'ın Kastilya tahtı üzerinde hak iddia etmesini sağladı, öyle değil mi?"

Kardinal kafasını salladı. "Üç güneşin anlamı da buydu zaten. İngiltere, Fransa ve Kastilya tahtları. Şimdiki Kralımız Katherine'le evlendiğinde, eski haklarını alma yolunda bir adım atmış oldu. Gerçi kimse, Kraliçe Isabella ve Kral Ferdinand'ın yanında bundan bahsetmeye cesaret edememiştir ama Kralımızın, üç krallığın hükümdarı olduğunu ara ara hatırlamak ve hatırlatmakta fayda var."

"Kralımızın Plantagenet büyükbabasının, Tudor büyük büyükbabasının kafasını kestirdiğinden söz etmiştiniz."

"Bilinmesi ama konuşulmaması gereken bir mesele.

"Ya Boleynler? Onların tüccar olduğunu sanmıştım. Peki, yılan dişleri ya da kanatları olduğunu da anlamalı mıydım?"

"Benimle dalga mı geçiyorsun Efendi Cromwell?"

"Kesinlikle hayır. Madem sizin yokluğunuzda onları benim takip etmemi istiyorsunuz, öyleyse edinebildiğim kadar bilgi edinmeliyim."

Kardinal, öldüren ve öldürülenleri anlattı. Günahtan ve kefaretinin ödenmesi gerektiğinden bahsetti. Kule'de öldürülen Kral VI. Henry'den, gizli anlaşmaların, belanın ve ahlaksızlığın burcu akrep olarak doğan Kral Richard'dan. Akrebin öldüğü Bosworth'da yanlış seçimler yapılmış, Norfolk Dükü kaybeden tarafta savaşmış, varisleri dükalıklarından vazgeçmek zorunda bırakılmıştı. Onu geri almak için çok uzun bir süre çabalamaları gerekmişti. "Kral öfkelendiğinde Norfolk'un neden titrediğini merak etmiş miydin hiç?" diye sordu Kardinal. "Çünkü sahip olduklarını, sinirli bir adamın kaprisi yüzünden kaybetmekten korkuyor."

Kardinal, adamının bunu aklının bir köşesine yazdığını bilerek konuşmaya devam etti. Kule'nin altına gömülü kemikleri, onlardan örülen duvarları ve bazılarının da Thames'in çamurlu sularına karıştığını anlattı. Kral Edward'ın iki oğlu sırra kadem basmıştı. Küçüğü, dirilmeye ya da diriltilmeye pek meraklıydı ve Henry Tudor'u krallığından atmasına ramak kalmıştı. Tahtta hak iddia ederken, Tudor Kralı'na madeni paralar göndermişti. Üzerlerinde şöyle yazıyordu: "Günlerin sayılı. Terazide tartıldın ve noksan bulundun."

İngiltere'deki herkesi yeni bir iç savaş korkusu sarmıştı. Katherine'in İngiltere'ye gelin gideceği en başından belliydi. Hatta üç yaşından beri *Galler Prensesi* unvanını taşıyordu ama ailesi onu Corunna'dan yola çıkarmadan önce kızlarına kan ve kemikten oluşan bir fiyat biçmişti. Henry'nin, tahtta hak iddia eden Kral Edward ve onu on yaşından beri Kule'de tutan ahlaksız Richard'ın yeğeni olan Plantagenet'a dikkat etmesini istiyorlardı. Kral Henry de baskıya daha fazla dayanamamış; yirmi dört yaşındaki 'Beyaz Gül' kafası kesilerek Tanrı'nın

rahmetine kavuşturulmuştu. Ama her zaman başka bir Beyaz Gül olacaktı. Zira Plantagenetlar, gözetimsiz şekilde üremeye devam etmişti. "Öldürmeye daima ihtiyaç duyulacak," dedi Kardinal. "Gerçi benim midem idamları kaldırmıyor. Onlara ancak dua edebiliyorum. Hatta bazen ahlaksız Kral Richard için bile dua ediyorum. Oysa Thomas More, onun cehennemde yandığını söylüyor."

Wolsey ellerine baktı ve parmaklarındaki yüzükleri çevirdi. "Hangisi acaba?" diye mırıldandı. "Hangisinden bahsediyorlar?" Kardinal'i kıskananlar, onun, sahibini uçurabilen, düşmanlarından kurtulmasını sağlayan bir yüzüğü olduğunu söylüyordu. Sözüm ona bu yüzük onu zehirlere karşı uyarıyor, boğulmasını engelliyor, Kral'a karşı koruyor, yırtıcı hayvanları zararsız kılıyordu.

"Eminim, bunu söyleyenler hangisi olduğunu biliyordur lordum. Çünkü yüzüğünüzün aynısını yaptırmak için büyücüler tutuyorlar."

"Eğer hangisi olduğunu bilseydim, ben de aynısından yaptırıp sana verirdim."

"Bir keresinde bir yılanı elimde tutmuştum. İtalya'dayken."

"Neden yaptın bunu?"

"Bir bahis uğruna."

"Zehirli miydi?"

"Bilmiyorduk. Bahsin en can alıcı noktası da buydu zaten."

"Peki, seni soktu mu?"

"Tabii ki."

"Neden tabii ki?"

"Eğer onu hiçbir zarar görmeden tutup sonra da gitmesine izin verseydim, anlatılmaya değer bir hikaye olur muydu sizce?"

Kardinal gönülsüzce güldü. "Ben sensiz ne yapacağım?" dedi. "O çatal dilli Fransızların arasında?"

Cromwell, Austin Friars'taki evine gittiğinde Liz'i yatakta buldu. Yanına uzanınca, karısı uykulu bir sesle ismini fısıldayıp ona sokuldu. Cromwell, Liz'in saçlarını öptü ve şöyle dedi: "Kralımızın büyükbabası bir yılanla evlenmiş."

Liz, "Rüya mı görüyorum ben?" diye mırıldandı. Daha o anda da arkasını dönüp kolunu yastığa attı ve daldı gitti. Cromwell, karısının rüyasında ne göreceğini merak etmişti doğrusu. Yatakta öylece uzanıp düşüncelere daldı. Edward, tüm savaşlarını ve fetihlerini, Medici parasının sağladığı imkanlarla yapmıştı. Onların kredi mektupları, işaretlerden ve kehanetlerden çok daha önemliydi. Eğer Kral Edward, bir çoğunun dediği gibi, gerçekte York Dükü'nün oğlu değilse; eğer annesi, inanıldığı üzere, onu dürüst bir İngiliz askerinden -Blaybourne adında bir okçudan- peydahlamışsa ve *eğer Edward, yılan bir kadınla evlenmişse, dölü güvenilmez olur,* diye geçirdi içinden. Eğer eski hikayelere inanacak olunursa, şimdiki Kral, bir okçunun piçinin ve kimliğini gizleyen bir yılanın soyundan geliyordu, Galli kanı taşıyordu ve İtalyan bankalarına büyük miktarda borcu vardı. Cromwell'in gözleri kapanmaya başlamıştı. O meşhur mantığı kayboldu, adeta hayali bir dünyaya doğru çekildi. Kardinal her zaman, *insanların kıyafetlerinin içine ne giydiğini öğrenmeye çalış,* derdi. Kral'ın gösterişli giysilerinin altında, korkutucu atalarının izlerine rastlar mıydı acaba? Onları çıkarsa, soğuk, sert ve yılanımsı derisi gözler önüne serilir miydi?

İtalya'dayken girdiği bir iddia uğruna, bir yılanı on saniye tutmuştu. Ona kadar, en yavaş hangi dilde sayılırsa, onu seçmişlerdi: *Eins, zwei, drei...* Dörtte yılan, kafasını ani bir hareketle

çevirip onu sokmuştu. Dörtle beş arasında elini daha da sıkmıştı. Bazıları, "Tanrı aşkına, bırak şunu artık!" diye bağırıyordu. Bazıları dua ediyor, kimileri küfrediyor ve diğerleri hala sayıyordu. Yılan, ölecek gibi görünüyordu. On olduğunda -kesinlikle daha önce değil- parmaklarını gevşetmiş ve yılanı dikkatle yere bırakarak geleceğine doğru kayıp gitmesine izin vermişti.

Acı hissetmiyordu ama sipsivri dişlerin açtığı delikler rahatça görülebiliyordu. Tamamen içgüdüsel olarak kanın tadına bakmıştı. Neredeyse kendi bileğini ısırıyordu. Kolunun iç kısmındaki bembeyaz, İngiliz cildine, sanki ilk kez görüyormuş gibi şaşkınlıkla bakmış, yılanın zehrini akıttığı mavimsi-yeşil damarları seyretmişti.

Kazandığı parayı toplamış ve ölümü beklemişti. Fakat Cromwell ölmemiş, aksine daha da güçlenmiş ve çevikleşmişti. Milanolu hiçbir levazım subayı onu haşlamaya cesaret edemez, Bern'den ithal edilen hiçbir yüzbaşı onunla zıtlaşamazdı. Zira Cromwell'in ünü *önce kan sonra pazarlık* olarak yayılmıştı bir kere.

Aylardan temmuz olduğu için, gece pek sıcaktı. Uykuya dalınca rüya görmeye başladı. İtalya'da bir yerde bir yılanın çocukları vardı. Yılan, onları *Thomas* diye çağırıyordu. Hepsi kafalarında Thames Nehri'nin resimlerini taşıyorlardı. Gelgitin ulaşamadığı çamurlu ve sığ kıyıların resimlerini.

Thomas ertesi sabah uyandığında Liz hala uyuyordu. Çarşaflar nemliydi. Karısının teni ılık, yüzü genç bir kızınki gibi pürüzsüzdü. Thomas uzanıp karısının alnını öptü. Dudaklarında tuz tadı kalmıştı. "Ne zaman döneceksin?" diye mırıldandı Liz.

"Gitmiyorum," dedi. "Ben Wolsey'yle gitmiyorum." Karısını yatakta bıraktı ve onu tıraş etmek için gelen berberinin yanı-

na gitti. Sonra aynanın yanından geçerken, kendi görüntüsüyle göz göze geldi. Gözleri ne kadar da canlı ve parlaktı. Tıpkı bir yılanınkiler gibi. "Ne acayip bir rüyaydı," diye mırıldandı.

Aşağı inerken, Liz'in peşinden geldiğini sandı. Sanki karısının beyaz başlığını görür gibi olmuştu. Dönüp, "Daha çok erken, sen yat," diye fısıldarken, birden Liz'in orada olmadığını fark etti. Yanılmıştı. Evraklarını toplayıp Gray's Inn'e gitti.

Görüşme gizliydi. Tartışma, dini metinler ve Tyndale'ın (Almanya'da olduğu söyleniyordu) yeri hakkındaydı. Aynı zamanda bir rahip vardı ve Trinity Hall'dan arkadaşı olan Thomas Bilney de kendisi gibi avukattı. (Dolayısıyla da kimse burada bulunmaması gerektiğini iddia edemezdi.) *Küçük Bilney* derlerdi ona. Bu lakabı, ufak tefek oluşu sebebiyle almıştı. Bilney bir banka çökmüş, miskin bir tavırla planlarından bahsediyordu.

"Kutsal kitapları okudum," dedi zayıf poposunun üzerinde dönüp kısacık bacaklarıyla havayı tekmeleyerek. "Tanrı'nın sözleri içime işledi."

"Yapma be adam!" diye bağırdı Cromwell. "Kardinal gitti diye deliğinden çıkabileceğini mi sanıyorsun? Chelsea'deki dostumuzu unutuyorsun galiba?"

"Ayinler, oruç, arife gecelerindeki ibadetler, günah çıkarma... Hepsi de gereksiz," dedi Bilney. "Gün gibi meydanda bu. Dolayısıyla da derhal Roma'ya gidip Papa'yla görüşmem gerek. Eminim, neticede o da benim bakış açımı doğru bulacaktır."

"Sen bakış açının pek orijinal olduğunu mu sanıyorsun?" dedi Cromwell, iç karartıcı bir sesle. "Eğer Papa'nın senin tavsiyelerine kulak asacağını sanıyorsan, bunu bir daha düşün derim Peder Bilney."

Dışarı çıkarken, "Burada kendini seve seve ateşe atabilecek biri var," dedi Cromwell. "Efendiler, dikkatli olun. Çok dikkatli olun."

Rafe'i bu tip toplantılara götürmüyordu. Hane halkından hiç kimseyi göz göre göre tehlikeye atmazdı. Cromwell'in evindekiler, Londra'daki diğer tüm evlerdekiler gibi, gayet dini bütün insanlardı. "Aleyhlerinde söyleyecek tek bir laf bulamamalılar," derdi Cromwell.

Günün geri kalan kısmı sıradandı. Eğer Alman yerleşim bölgesi Steelyard'da buluştuğu Rostocklu adamın Stettinli arkadaşı ona Polonyaca öğretmeyi teklif etmeseydi, eve daha da erken dönebilirdi.

"Polonyaca, Galce'den bile betermiş," dedi akşama doğru. "Çok fazla pratiğe ihtiyacım olacak. Evime buyurun," diye ekledi. "Önceden haber verseydik ringa balığı yiyebilirdik ama şimdi, ne pişirdilerse ona razı olmak durumundayız."

Alacakaranlıkta geldiği evinin tüm meşaleleri yanıyorsa bir terslik var demekti. Fakat havanın tatlı kokusundan başı dönen Cromwell, en ufak bir endişeye kapılmadan içeri girmişti. Sonra hüzünle kararan yüzleri gördü ve anladı.

Mercy gelip tam karşısında dikildi. "Söylesene, ne oldu?" diye yalvardı Cromwell.

Kadın gözlerini onunkilerden kaçırıp "Çok üzgünüm," diye mırıldandı.

Önce oğlu Gregory'nin öldüğünü sandı. Ama hayır, öyleyse Liz neredeydi? Tekrar yalvardı. "Söyle, haydi."

"Seni çok aradık. Rafe'e, *Gray's Inn'e koş,* dedik fakat kapıdakiler, seni bütün gün hiç görmediklerini iddia etmiş. Rafe seni bulacağına emindi. Şehrin altını üstüne getirdi ama boşuna."

Cromwell sabahı hatırladı. Nemli çarşafları, karısının nemli alnını. *Liz,* diye düşündü, *savaşmadın mı? Ölümünün yaklaştığını bilseydim, onu defolup gidene dek yumruklar, hatta hayır, belki de bir daha hiç gelemesin diye duvara çivilerdim.*

Küçük kızları hala ayaktaydı. Sanki sıradan bir geceymiş gibi, biri, geceliklerini giydirmişti. Bacakları ve ayakları çıplaktı, annelerinin diktiği dantel gece boneleri çenelerinin altından bağlanmıştı. Anne'in yüzü taştan oyulmuş bir heykeli andırıyordu. Grace'in elini tutmuştu. Grace kafasını kaldırıp babasına kuşkucu bir ifadeyle baktı. Onu neredeyse hiç görmezdi, bugün neden buradaydı ki? Ama ona güvendi ve Cromwell'in kendisini kucağına almasına izin verdi. Sonra da başını omzuna dayayıp anında uyuyakaldı. Kollarını babasının boynuna dolamış, kafasını boynuna gömmüştü. "Anne," dedi Cromwell, "Grace'i yatırmalıyız. O daha çok küçük. Uykun olmadığını biliyorum ama kardeşinin yanında oturmalısın ki üşüdüğünde ona sarılasın."

"Ben de üşüyebilirim," dedi Anne.

Çocukların odasına doğru giderlerken, Mercy önden yürüdü. Derin uykudaki Grace, yatağına yerleştirildi. Anne sessizce ağlamaya başladı. "Ben onlarla otururum," diye mırıldandı Mercy. Ama Cromwell, "Bana bırak," dedi ve Anne'in gözyaşları durana dek kızının elini hiç bırakmadı.

Böyle şeyler olurdu ama onlara olmamalıydı.

"Şimdi bırakın da Liz'i göreyim," dedi.

Oda, hastalığın bulaşmasını engellemek için kaynattıkları otların kokusuyla dolmuştu. Liz'in başında ve ayaklarında mumlar yanıyordu. Çenesini bir parça keten kumaşla bağlamışlardı. Dolayısıyla da daha şimdiden kendi gibi görünmüyordu. Yüzünde ölülere özgü o korkusuz ifade vardı: Sanki

seni yargılayabilirmiş gibi. Savaş meydanlarında gördüğü bağırsakları dökülmüş adamlardan çok daha ölü görünüyordu.

Aşağı, ev halkıyla konuşmaya indi. Mercy anlatmaya başladı. Liz sabah saat onda bir koltuğa çökmüş ve *Tanrım, amma da yorgunum. Halbuki daha öğle bile olmadı,*" demişti. Mercy elini Liz'in alnına koymuş ve ateşi olduğunu anlayınca da ona yatmasını söylemişti. Terleyip ateşi düşürmek gerekti. Fakat Liz itiraz etmiş, "Başım dönüyor, belki de bir şeyler yemeliyim," demişti. Ne var ki masaya oturduğunda, yüzünü buruşturarak tabağını itmişti.

Cromwell, Mercy'ye kısa kesmesini, kelimesi kelimesine tüm hikayeyi anlatmasına gerek olmadığını söylemeyi istiyordu. Fakat Mercy'nin buna ihtiyacı olduğunu bildiği için sustu. Sanki kelimelerden bir paket yapıyordu. Bitirdiğinde ona verecek, *al bunu, şimdi hepsi senin,* diyecekti.

Liz, öğlen yatmak zorunda kalmıştı. Cildi ateş gibi yanmasına rağmen zangır zangır titriyordu. Rafe'in evde olup olmadığını sormuş, "Gidip Thomas'ı çağırsın," demişti. Rafe ve daha bir sürü kişi Cromwell'i aramış ama bulamıştı.

Mercy, "Saat yarımda, *Thomas'a çocuklarıma iyi bakmasını söyleyin,* dedi," diye mırıldandı. Sonrasında başının çok ağrıdığından şikayet etmişti. "Bana başka bir şey demedi mi?" diye sordu Cromwell. Hayır, sadece susadığından yakınmıştı. Liz, zaten asla gereğinden fazla konuşmazdı.

Saat birde rahibi çağırmışlardı. İkide günah çıkarmıştı. Bir keresinde, İtalya'da bir yılan tuttuğunu anlatmıştı. Rahip yüksek ateş yüzünden sayıkladığını düşünmüş, günahlarının bağışlandığını söylemişti. "Sonra apar topar gitti," dedi Mercy. "Çünkü hastalığın kendisine bulaşmasından korkuyordu."

Liz, saat dörtte hayata gözlerini yummuştu.

"Herhalde ilk kocasının yanına gömülmek ister," dedi Thomas.

Neden böyle düşünmüştü ki?

Çünkü ben daha sonra geldim. Dışarı çıktı. Ev halkının yas kıyafetleri giymesini, duacıların çağrılmasını ve mum yakılmasını söylemesine gerek yoktu. Zira Liz bu hastalığın tüm kurbanları gibi bir an önce gömülmeliydi. Gregory'yi çağıramayacak ya da aileyi biraraya toplayamayacaktı. Kural gereğince kapıya, evde bulaşıcı hastalık olduğunu bildiren bir saman demeti asılacak ve kırk gün kimse dışarı çıkmayacaktı.

Mercy, "Sıradan bir ateş de olabilir," dedi. "Terleme hastalığından öldüğünü itiraf etmek zorunda değiliz. Hiçbirimiz evden çıkmazsak Londra'nın hali nice olur?"

"Hayır," dedi Cromwell. "Bunu yapmak zorundayız. Lordum Kardinal'in koyduğu kurallara uymamazlık edemeyiz."

"Bunca zamandır neredeydin sen?" diye sordu Mercy. Cromwell onun yüzüne baktı ve "Bilney'yi biliyor musun? Hani Küçük Bilney'yi. İşte onunlaydım," dedi. "Onu kendini ateşe attığı konusunda uyardım."

Ya sonra? "Sonra, Polonyaca öğreniyordum."

"Tabii ya," dedi Mercy, "öyle yapmışsındır."

Söylediklerinin mantıklı olması gerekmiyordu. Mercy öylesine konuşuyordu işte.

Sonra o sabahı düşündüğünde yine karısının beyaz başlığını görmeyi diledi. Onu, arkasında bıraktığı evinin eşiğinde, "Ne zaman döneceksin?" diye seslenirken hayal etmek istedi. Ama gözlerinin önünde sadece tek bir görüntü canlandı. Liz yine bir kapının önündeydi ama arkasında alabildiğine uzanan çorak bir arazi ve mavi bir ışık vardı.

Evlendikleri geceyi hatırladı, kuyruğunu peşinden sürüklediği tafta elbisesini, ihtiyatlı bir tavırla kollarını göğsünde kavuşturmasını. Ertesi gün, "Bu iş tamam o zaman," deyişini.

Ve gülümsemişti. Ondan kalan tek hatıra buydu işte. Asla gereğinden fazla konuşmayan Liz'den.

Cromwell bir ay boyunca evden hiç çıkmadan okudu. Ne yazdığını bilse de vasiyetnamesini okudu, pek sevdiği Petrarch'ı okudu, doktorları nasıl küçümsediğini. Onu ateşliyken ölüme terk etmişler ama o inadına yaşamıştı. Doktorlar ertesi sabah geri geldiğinde, masasının başında yazı yazıyordu. Şair, bu olaydan sonra hiçbir doktora güvenmemişti. Fakat Liz, bir hekimin tavsiyesine başvurmalarına fırsat verecek kadar bile yaşamamıştı.

Niccolo Machiavelli'nin kitabı *Principalities*'i okudu. Napoli'de basılmış adi bir Latince kopyaydı ve elden ele dolaşırken oldukça yıpranmıştı. Niccolo'yu savaş meydanında düşündü ve işkence odasında. O da kendini bir işkence odasında gibi hissediyordu ama bir gün, dışarı açılan kapıyı bulacağını biliyordu çünkü o kapının anahtarı kendisindeydi. Biri, "Şu küçücük kitapta ne yazıyor?" diye sorunca, "Birkaç basmakalıp laf, herkesin bildiği şeyler işte," diye cevap verdi.

Ne zaman kitabından kafasını kaldırsa, Rafe Sadler hep oradaydı. Rafe pek bir çelimsizdi. Hatta Richard ve diğerleri hep aynı şakayı yapar, onu görmemiş gibi davranıp birbirlerine, "Ah, Rafe nerede acaba?" diye sorar, sonra da üç yaşındaki veletler gibi kıkırdarlardı. Rafe'in gözleri mavi, saçları bal sarısıydı. Dolayısıyla da Cromwell ailesinden biri olmadığı kolaylıkla anlaşılabilirdi. Ama mizacı, kendisini kurtaran ve hayran olduğu adama benzerdi. Sebatkar, alaycı ve hazırcevaptı.

Rafe'le Cromwell, satrançla ilgili çok eski bir kitap okumuştu. Neyse ki resimliydi. Orada gösterilen hamlelere kafa yorup bu oyundaki ustalıklarını arttırmaya çalışmışlardı. Şimdi ikisi de hamle yapmayalı saatler olmuştu. İşaretparmağını piyonun üzerine koyan Rafe, "Seni bulamadığım için kendimi suçluyorum," dedi. "Gray's Inn'de olmadığını söylediklerinde, yerini tahmin etmeliydim."

"Nasıl tahmin edecektin ki? Bilirsin, ben olmamam gereken yerler konusunda güvenilir biri değilimdir. O piyonu oynayacak mısın, yoksa sadece okşuyor musun?"

"*J'adoube**." Rafe elini çekti.

Uzun süre satranç tahtasını seyrettiler. Oyun pata gidiyordu. Yenişemeyeceklerdi. "Birbirimiz için fazla iyiyiz," dedi Cromwell gülerek.

"Belki de başkalarıyla oynasak daha iyi olur."

"Sonra. Hele bir herkesi altedecek duruma gelelim de."

"Ah, dur bir dakika!" dedi Rafe ve atına uzandı. Sonra da hamlesinin sonucuna dehşet içinde bakakaldı.

"Bak, işte şimdi hapı yuttun, Rafe!"

"O kadar emin olma," dedi Rafe alnını ovuşturarak. "Hala aptalca bir şey yapabilirsin."

"Haklısın. İnsan umudunu hiçbir zaman yitirmemeli kesinlikle."

Evin içinden sesler geldi. Dışarıdansa güneş ışığı. Çok uykusu vardı ama uyuduğunda Liz Wykys geri geliyor ve uyandığında, onun yokluğuna yeni baştan alışması gerekiyordu.

Uzak bir odadan bir ağlama sesi yükseldi. Telaşlı ayak sesleri duydu ve ağlama kesildi. Şahını alıp nasıl yapıldığına bak-

* Satrançta tahta üzerindeki herhangi bir taşı düzeltirken, oynama zorunluluğunda kalmamak için söylenen söz. Ç.N.

mak için tersini çevirdi. Sonra, *"J'adoube,"* dedi ve taşı eski yerine koydu.

Dışarıda yağmur vardı. Anne Cromwell'le birlikte oturmuş, kızının Latince çalışmasını izliyordu. Anne şimdiden sık kullanılan fiillerin neredeyse tamamını öğrenmişti. Bu konuda, ağabeyinden daha başarılıydı. Cromwell de bunu ona söyledi ve elini uzattı. "Ver bakayım defterini." Kızı her yere adını yazmıştı. *Anne Cromwell, Anne Cromwell...*

Fransa'dan Kardinal'in zafer haberleri geliyor, onun için düzenlenen geçit törenlerinin, halka açık ayinlerin ihtişamından ve Kardinal'in Latince olarak doğaçlama yaptığı konuşmaların başarısından söz ediliyordu. Picardy'deki hemen her kilisede mihraba çıkıp onu dinlemeye gelen herkese günahlarının bağışlandığını söylemişti ki böylesi, birkaç bin Fransızın hayata bir bebek gibi tertemiz başlaması demekti.

Kral zamanının çoğunu Essex'te, Vikont Rochford unvanını verdiği Sör Thomas Boleyn'den satın aldığı Beaulieu adındaki malikanede geçiriyordu. Yağışlı havaya aldırmadan tüm gün avlanıyor, geceleriyse eğleniyordu. Kral'a akşam yemeklerinde Suffolk, Norfolk ve taze Vikont eşlik ediyordu. Suffolk Dükü, Kral Henry'nin çok eski arkadaşıydı ve Kral ona, *beni uçuracak kanatlar ör,* dese, *ne renk olsun istersiniz,* diye sorabilecek bir adamdı. Howard ailesinin reisi ve Boleyn'in kayınbiraderi Norfolk Dükü'yse daima kendi çıkarlarını kovalardı.

Cromwell, İngiltere'deki herkesin, Kral'ın Anne Boleyn'le evleneceğini konuştuğunu Kardinal'e yazmadı. Kardinal'in duymak istediği şeyleri söylemedikten sonra, mektup yazmasının anlamı yoktu. Katiplerine sadece, Wolsey'ye kanuni ve mali meselelerle ilgili düzenli olarak bilgi vermelerini söyledi

hepsi o. "İyi olduğumuzu yazın," dedi. "Ona saygılarımı iletin. Lordum Kardinal'i hepimiz çok özledik."

Ev halkından, başka hastalanan olmadı. Londra bu sene paçayı ucuz kurtarmıştı. Herkes öyle diyordu. Şehrin kiliselerinde şükran duaları edildi. Geceleri düzenlenen özel toplantılarda Tanrı'nın maksadı tartışıldı. Londra, günahlarını iyi biliyordu. İncil'in dediği gibi, bir tüccar kendini hata yapmaktan güçlükle korurdu. Ve başka bir yerde de şöyle yazıyordu: *Zengin olmakta acele edenlerden masumiyet beklenemez.* Oradan buradan alıntı yapma alışkanlığı dertli bir kafanın baş göstergesiydi ve *Tanrı cezalandırabildiklerini sever*'di.

Eylülün ilk günlerinde salgın tehlikesi geçti ve aile Liz'e dua etmek için biraraya geldi. Şimdi, onları ansızın terk edip gittiğinde mahrum kaldığı seremonilerine kavuşabilirdi. Cemaatten on iki fakir adam seçilip onlara siyah paltolar dağıtıldı. Aynı matemciler, tabutun arkasından dolaştı. Ailenin tüm erkekleri Liz'in ruhu için yedi yıl ayinler düzenletmeye yemin etti. Hava açık ama serindi. "Hasat geçti, yaz bitti ve biz henüz kurtarılamadık."

Küçük Grace, gece ağlayarak uyandı ve annesini kefeninde gördüğünü söyledi. Çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ve gürültülü bir şekilde değil de yetişkin bir kadın gibi dehşet ve keder gözyaşları döküyordu.

"Tüm nehirler denize akar, ama denizler dolu değildir henüz."

Morgan Williams her geçen yıl biraz daha küçülüyordu. Ama bugün daha bir ufak tefek, gri ve yorgun görünüyordu. Cromwell'in kolunu tuttu. "Neden hep en iyiler gider?" Sonra ekledi. "Onunla mutlu olduğunu biliyordum Thomas."

Austin Friars'a geri dönmüşlerdi. Bir sürü kadın, çocuk ve erkek. Avukatlar, tüccarlar, muhasebeciler ve komisyoncular. Cromwell'in ablaları Kat Williams ve Bet Wellyfed, Bet'in iki oğlu ve küçük kızı Alice de oradaydı. İki kız kardeş, buraya hangisinin taşınıp kızların bakımında Mercy'ye yardımcı olacağına karar vermeye çalışıyordu. "Tabii, sen tekrar evlenene dek Tom," diyorlardı sürekli.

Yeğenleri -iki tatlı, küçük kız- hala tespihlerini ellerinden bırakmamıştı. Etraflarına bakınıp şimdi ne yapacaklarını anlamaya çalışıyorlardı. İnsanların tepelerinde dikilip onlara hiç dikkat etmediklerini fark edince, duvara sırtlarını dayayıp birbirlerine göz kırptılar ve yavaş yavaş aşağı kaymaya başladılar. Bir yandan da topukları üzerinde dengede durmaya çalışıyorlardı. Fakat biri, "Alice! Johane!" diye bağırınca, suratlarına ciddi bir ifade oturtup hemen doğruldular. Grace yanlarına gidince kızın başlığını çıkarıp saçlarını karıştırdılar ve tutam tutam örmeye koyuldular. Kayınbiraderler, Kardinal'in Fransa'da ne yaptığını konuşurken, Cromwell'in dikkati küçük kızına kaydı. Kuzenleri kafasını arkaya çekip saçlarını örerken, can acısıyla ağzını açmıştı. Nihayet ufacık bir çığlık attı ve Liz'in ablası Johane odada boydan boya yürüyüp Grace'i kucağına aldı. Cromwell, Johane'i seyrederken yine her zamanki gibi, iki kız kardeşin birbirlerine ne kadar benzediğini düşündü. Ama artık Liz yoktu.

Kızı Anne, kadınlara sırtını dönüp enişteşinin koluna girdi. "Benelüks ticaretinden bahsediyorduk," dedi Morgan ona.

"Kesin olan bir şey var ki, Wolsey, Fransızlarla bir anlaşma imzalarsa, Antwerp'tekiler bu işe hiç memnun olmaz enişte."

"Biz de babana bunu açıklamaya çalışıyorduk zaten. Ama o, Kardinalinin kararlarını asla sorgulamaz. Yapma ama

Thomas! Sen de Fransızlardan en az bizim kadar hoşlanmıyorsun."

Fakat Cromwell onların bilmediği bir şey biliyordu. Kardinal'in, Kral François'nın dostluğuna çok ihtiyacı vardı. Zira Avrupa'daki belli başlı krallıkların hükümdarları onun tarafında yer almazsa, Kral'ı karısından nasıl ayıracaktı?

"Edebi Barış Anlaşması ha? Dur bir düşüneyim. En son ne zaman böyle bir anlaşma imzalanmıştı? Bakalım bu seferkini kim bozacak? Ancak üç ay veriyorum." Konuşan, kayınbiraderi Wellyfed'di. Johane'in kocası John Williamson bahse girmeyi teklif ettiyse de bir cenaze evinde olduklarını hatırladı. "Kusura bakma Tom," dedikten sonra bir öksürük krizine tutuldu.

Johane odanın diğer ucundan bağırdı. "Eğer yaşlı kumarbaz böyle öksürmeye devam ederse kışı çıkaramaz. O zaman ben de seninle evlenirim Tom."

"Sahi yapar mısın bunu?"

"Ah, elbette. Roma'dan gerekli belgeyi almam yeter."

Odadakiler gülmelerini bastırmaya çalışırken, yüzleri şekilden şekle girdi. Herkesin birbirine imalı bakışlar fırlattığını gören Gregory atıldı, "Bunun nesi komik anlamadım. İnsan karısının kardeşiyle evlenebilir mi ki?" Cromwell'in oğlu, erkek kuzenleriyle sohbet etmek için bir köşeye çekilmişti. Bet'in oğulları Christopher ve Will, Kat'in oğulları Richard ve Walter'la. Bu oğlana da neden Walter ismini vermişlerdi ki? Sanki gaddar babalarını ölümünden sonra da hatırlamaya pek ihtiyaçları varmış gibi! Cromwell, babasının artık kendileriyle olmadığına gayet memnundu. Bazen, babasının hatırasına daha saygılı olması gerektiğini söylerdi kendi kendine. Ama Walter'ın ruhuna ayin düzenlemeleri için para vermekten daha ileri gidemezdi merhameti.

İngiltere'ye dönmeden önceki yıl, kararsızlık içinde bir o tarafa bir bu tarafa savrulmuştu. Antwerp'de bir sürü ahbabı ve iş bağlantıları vardı. Üstelik şehir, her geçen yıl biraz daha gelişiyordu. Uğruna sıla hasreti çektiği bir yer varsa, o da İtalya'ydı. Güneşli havayı, neşeli İtalyancayı ve ona Tommaso demelerini özlüyordu. Venedik, Thames kıyılarında yaşadığı acı günlerin açtığı yaraları iyileştirmişti. Floransa ve Milano, olaylara bakış açısını ve fikirlerini esnekleştirmişti. Ne var ki bir şey onu geri çağırıyordu. Kimlerin öldüğünü, kimlerin doğduğunu öğrenmek ve ablalarının kahkahalarını tekrar işitmek istiyordu. Dolayısıyla da Morgan Williams'a gönderdiği mektupta, İngiltere'ye gelmeyi düşündüğünü yazmıştı. "Ama babama söyleme," demişti. "Ona eve döneceğimi söyleme."

İlk aylarda onu tatlı dille ikna etmeye çalışmışlardı. "Bak, Walter çok değişti. İnan, görsen tanımazsın. İçkiyi azalttı. Bunun onu yavaş yavaş öldürdüğünü anladı. Artık mahkeme kapılarında yatıp kalkmıyor. Hatta bir ara kilise görevlisi olarak çalıştı."

"Ne?" demişti Cromwell. "Herhalde ayinde kullanılan şarabın hepsini bitirmiştir. Ya da mumları araklayıp satmıştır."

Anlatılan hiçbir şey, onu Putney'ye gitmek için ikna edememişti. Ancak aradan bir yıl geçip evlendiğinde ve baba olduğunda, kendini güvende hissetmişti.

On iki yıldan uzun zamandır İngiltere dışındaydı. İnsanlardaki değişiklik onu hayrete düşürmüştü. Genç bıraktıkları, şimdi orta yaşın verdiği sertliğe ya da yumuşaklığa bürünmüştü. Son derece çevik adamlar, artık iki büklüm ve pörsüktü. Balık etindekiler, şişko sayılabilirdi. Güzel ve taze yüzler solmaya başlamış, pırıl pırıl gözler donuklaşmıştı. Hele bazıla-

rının kim olduğunu, değil ilk bakışta, oturup konuşsa bile çıkaramıyordu.

Fakat Walter'ı nerede görse tanırdı. Alkolün onu mahvettiğini söylemişlerdi ama Walter gözüne hiç de yarı ölü gibi görünmemişti. Her zamanki gibiydi. İstediği zaman insanı yere serebilecekmiş gibi duruyordu. Belki tıknaz ve güçlü bedeni biraz genişlemiş ve hantallaşmıştı o kadar. Gür, kıvırcık saçlarının neredeyse tek bir teli bile beyazlamamıştı. Bal rengine çalan kahverengi, küçücük gözleri parlak, bakışları hala keskindi. *Bir demircinin gözleri sağlam olmalı,* derdi. Aslında kim olursan ol gözlerin daima açık olmalı, yoksa seni soyup soğana çevirirler.

"Nerelerdeydin?" demişti Walter. Sesi ondan bekleneceği gibi öfkeli değil de daha çok tedirgindi. Sanki oğlunu görmeyeli bir iki gün olmuş gibi, sorgularcasına sormuştu bunu.

"Orada burada."

"Yabancılara benzemişsin."

"Öyleyim zaten."

"Peki, ne yapıyorsun?"

Kendini, "Şunu bunu," derken hayal etmiş ve hakikaten de böyle cevap vermişti.

"Neymiş bu *şunu bunu?* Hele bir anlat da duyalım."

"Hukuk öğreniyorum."

"Hukukmuş! Kanun denen şey olmasaydı, buranın beyi biz olurduk be!"

Bak, bu çok ilginç bir bakış açısı, diye düşünmüştü Cromwell. Eğer kavgacılıkla, bağırıp çağırmayla, başkalarından daha yürekli ve edepsiz olmakla lord olunuyorsa evet, Walter kesinlikle lord unvanı alabilirdi. Fakat babasının kastettiği bu değildi. Neredeyse bütün çocukluğu şu cümleyi dinleyerek

geçmişti: "Cromwelller bir zamanlar çok zengin bir aileydi. Geniş arazilerimiz vardı."

"Ne zaman? Nerede?" diye sorardı. "Şu tarafta, kuzeyde!" diye cevap veren Walter, ona boş boş konuştuğu için bağırırdı. Babası, düpedüz yalan söylediğinde bile, kendisine hiç sorgu sual edilmeden inanılsın isterdi. Thomas, "Peki, bu berbat yere nasıl düştük?" dediğindeyse Walter, "Lanet olası avukatlar yüzünden. O it oğlu itler bizi dolandırdı," diye karşılık verir ve devam ederdi. "Neden soruyorsun ki? Sanki anlayacaksın da. Olanı biteni ben anlamadım be! Şimdi beni mahkemeye çağırıp hayvanlarımı ortak alanda dolaştırmama laf ediyorlar. Eğer avukatlar işlerini doğru düzgün yapsaydı, ortak alan dedikleri yer benim topraklarım olacaktı."

Madem aile arazisi kuzeydeydi, o dediği nasıl olacaktı ki? Ama bunu söyleyemezdi çünkü alacağı tek cevap Walter'ın yumruğu olurdu. "Peki, paramız yok muydu?" demeye cesaret ederdi bir tek. "Ona ne oldu?"

Sadece bir keresinde, Walter ayıkken, kendi standartlarına göre oldukça anlamlı sayılabilecek bir laf etmişti. "Sanırım hepsi çarçur oldu," demişti. "Bir kere gitti mi tam gidiyor. Servet kaybedilince bir daha yerine konmuyor."

Cromwell yıllar içinde buna epey kafa yormuştu. Putney'ye geri döndüğü gün de babasına sormuştu. "Cromwelller'den arta kalan paranın ya da toprakların peşine düşmemi ister misin?"

Sesi yumuşak ve yatıştırıcıydı ama Walter memnun edilmesi zor bir adamdı. "Ah, sonra da sizinle bölüşeyim, öyle mi? Seninle ve o lanet Morgan'la. Eğer bir para varsa, hepsi benimdir."

"Hayır, aile parasıdır." *Ne yapıyoruz biz,* diye düşünmüştü Cromwell, *sokak ortasında dikilmiş aslında varolmayan bir ser-*

vetin kavgasını mı ediyoruz? "Artık bir torunun var. Bir oğlan." Sonra son derece kısık bir sesle eklemişti. "Ve onun yanına bile yaklaşamayacaksın."

"Bende onlardan bir sürü var zaten," demişti Walter. "Kız kim? Hollandalı mı?"

Walter'a Liz Wykys'i anlatmıştı. Ayrıca evlenecek ve çocuk yapacak kadar uzun bir süredir İngiltere'de olduğunu da itiraf etmişti. "Kendine zengin bir dul ayarladın, ha?" demişti Walter, kıs kıs gülerek. "Herhalde öylesi, beni görmeye gelmekten daha önemliydi. Nasıl olsa ölmüşümdür diye mi düşündün? Demek avukat oldun? Zaten oldum olası çok konuşurdun. Ağzına yediğin tokatlar bile iyileştiremedi seni."

"Üzülme canım, sen elinden geleni yaptın."

"Artık demirciliğe de burun kıvırırsın. Ya da amcan John'a yardım edip şalgam kabukları arasında uyumaya."

"Yapma baba," demişti Thomas, "Lambeth Sarayı'nda şalgam falan yedikleri yoktu. Kardinal Morton ve şalgam! Nereden aklına geldi bu?"

Cromwell küçük bir çocukken, amcası John, o büyük adamın aşçılığını yapıyordu. Thomas da sık sık Lambeth Sarayı'na giderdi çünkü sarayın geniş mutfaklarında daima karnını doyurma imkanı bulurdu. Nehrin yakınındaki girişin orada dolanır -Morton daha o zamanlar ana kapıyı inşa ettirmemişti- ve içeri girip çıkan insanları seyreder, kimin kim olduğunu sorar, onları kıyafetlerinin renginden, hayvanlarından ya da kalkanlarındaki armalarından tanımaya çalışırdı. "Oyalanma da bir işe yara," diye bağırırdı bazen birileri.

Diğer çocuklar mutfakta çalışır, öteberi taşır, küçük parmaklarını ötücü kuşların tüylerini yolmak ya da çilekleri

ayıklamak için kullanırdı. Akşam yemeği saatinde kahyalar mutfakla yemek odası arasındaki koridora dizilip masa örtülerini ve servis takımlarını elden ele geçirirdi. Amcası John ekmek somunlarını ölçer, uygun bulmadıklarını hizmetçilerle uşaklar yesin diye bir sepete atardı. Testten geçenlerse, içeri giderken sayılırdı. Kendini onun yardımcısı gibi gören Cromwell, sayı saymayı böyle öğrenmişti. Başpiskopos'un -o zamanlar henüz kardinal olmamıştı- masasına türlü türlü etler, peynirler, şekerli meyveler ve baharatlı kurabiyeler giderdi. Artıklar mutfağa geri gönderilince de kendi aralarında paylaşırlardı. İlk seçim hakkı, mutfak personelinindi. Kalanlar, yoksullar eviyle hastaneye yollanır ve kapıdaki dilencilere dağıtılırdı. Onlara uygun olmayanlarsa, domuzların ve çocuklarındı.

Çocuklar, her akşam ve sabah arka merdivenlerden yukarı çıkıp Kardinal'in yanında görev yapan genç beylerin dolaplarına bira ve ekmek koyarak üç beş kuruş daha kazanırdı. Söz konusu centilmenler, iyi ailelerin oğullarıydı. Yemek sırasında masanın başında bekledikleri için, önemli adamlarla içli dışlı olurlardı. Onların konuşmalarını dinler ve pek çok şey öğrenirlerdi. Masada beklemedikleri zamanlardaysa Yunanca konuşan ve evin içinde ellerinde çiçek demetleri ve güzel kokulu baharat kutularıyla dolaşan hocalardan dersler alırlardı. Thomas Cromwell, genç beylerden birini tanıyordu. Zira pek çok kereler ondan söz edildiğini duymuştu. Başpiskopos'un kendisi bile, "Efendi Thomas More bilgeliği ve zekası sayesinde büyük bir adam olacak," diyordu.

Bir gün dolaba buğday ekmeği koyduktan sonra etrafa bakınırken, Efendi Thomas, "Neden sallanıyorsun?" demiş ama kafasına hiçbir şey fırlatmamıştı. "O büyük kitapta ne var?"

diye sormuştu Cromwell ve Efendi Thomas, "Kelimeler," demişti. "Sadece kelimeler."

"Efendi More bu sene on dördüne basacak," demişti birisi, "yakında Oxford'a gidecek." Cromwell, Oxford'un neresi olduğunu bilmiyordu. Yahut oraya gitmek ya da gönderilmek isteyip istemeyeceğini. Öyle ya, bir oğlan ancak birileri tarafından bir yerlere gönderilebilirdi. Efendi Thomas da henüz bir yetişkin değildi.

"On dört, yedinin iki katı. Ben yedi yaşında mıyım?" diye sormuştu. "Sadece evet deme. Öyle miyim söyle." Babası ablasına bağırmıştı. "Tanrı aşkına Kat, şuna bir doğum tarihi uydur da çenesini kapasın artık."

Babası ne zaman ondan bıktığını söylese, Putney'den Lambeth'e giderdi. Amcası John, "Bu hafta çok çocuk var, boş durana şeytan iş bulur," deyince de kös kös Putney'ye doğru yola çıkardı. Bazen eve bir armağanla dönerdi. Kimi zaman amcası ona ayaklarından bağlanmış, üç beş ölü güvercin verirdi. Aralık gagaları kanlı olurdu hep. Kıyı boyunca yürürken, onları kafasının üzerinde çevirirdi. Tıpkı uçuyormuş gibi görünürlerdi. Ama biri, "Kes şunu!" diye bağırırsa, hemen durdu. İlla birilerini bağırtacaktı. "Başını belaya soktuğunda daima bir mazeretin var," derdi John, "ve gitmemen gereken yerlerde bulunmak konusunda gayet güvenilirsin."

Mutfağa açılan koridorlardan birindeki küçük, soğuk odada Isabella adında bir kadın, Başpiskopos ve dostları yemekten sonra eğlensin diye badem ezmesinden heykelcikler yapardı. Bazen hamuru tıpkı bir heykeltıraş gibi şekillendirerek tarihteki kahramanlara, mesela Büyük İskender'e ya da Jül Sezar'a benzetirdi. Bazen de azizlere. "Bak, bu Aziz Thomas," derdi. Kadın, vahşi hayvanlar yaptığı bir gün, Thomas'a bir aslan

vermişti. "Yiyebilirsin," demişti ama Cromwell saklamak istiyordu. Fakat Isabella itiraz etmiş ve birkaç gün içinde parçalanacağını söylemişti. Sonra, "Senin annen yok mu?" diye sormuştu.

Un, kuru fasulye, ördek yumurtası ve arpa için verilen yazılı siparişler sayesinde okumayı öğrenmişti. Walter'a bakılırsa, okumanın amacı, okuyamayan insanları kullanmaktı ve aynı sebepten ötürü yazmayı da öğrenmeliydi. Dolayısıyla da babası onu rahibe göndermişti. Fakat her yerde olduğu gibi orada da azar işitip durmuştu. Zira rahiplerin pek acayip kuralları vardı. Derse gelirken çantasında kurbağa ya da bilenmesi gereken bıçaklar olmamalıydı. Derse, yaralı bereli, dudağı patlak yahut gözü mor da gitmemeliydi. Rahip ona sürekli bağırıp çağırıyor ve yiyecek bir şeyler vermeyi unutuyordu. O da tekrar Lambeth'in yolunu tutuyordu.

Putney'ye geldiği günler babası, eğer içeride bir üvey annesinin üzerinde meşgul değilse, "Nerelerdeydin sen?" diye sorardı. Bazı üvey anneleri o kadar kısa kalırdı ki, arada bir eve uğrayan Cromwell onları görmezdi bile. Ama Kat'le Bet, ona kadınları kikirdeyerek anlatırdı. Hatta bir keresinde üstü başı kir pas içinde eve döndüğünde o günkü üvey anne, "Bu da kimin oğlu?" diyerek onu kovmaya çalışmıştı.

Bir gün evin yakınlarında ilk Bella'yı görmüştü. *Sahibi var mı,* diye etrafına bakındıysa da kimsenin onu ister gibi bir hali yoktu. Ancak bir fare büyüklüğündeydi ve öylesine üşümüştü ki havlamayı bile beceremiyordu. Onu avcunda eve götürmüştü. Diğer elindeyse adaçayı yapraklarına sarılı bir peynir kalıbı vardı.

Fakat köpek çok geçmeden ölünce ablası Bet, "Başka bir tane daha bulabilirsin," demişti. Cromwell bildiği tüm sokak-

ları arayıp taradıysa da eve götürebileceği başka bir köpeğe rastlamamıştı. Gördüklerinin hepsi sahipliydi.

Lambeth'deyken hizmetkarların peşinde dolaşıyor, ona söylenen her rakamı aklında tutabiliyordu. Herkes, "Yazacak zamanın yoksa John'un yeğenine söyle, o hatırlar," demeye başlamıştı. Siparişlerin getirildiği çuvallara dikkatle bakar, bir tanesi gözüne hafif gözüktüğü takdirde hemen amcasını uyarırdı.

Lambeth'deki çocuklar, kazanların temizliğini erken bitirdikleri günlerde, eğer hava da hala kararmamışsa, dışarıda futbol oynardı. Bağrışmaları taa uzaklardan bile duyulur, birileri onları azarlayana dek küfredip birbirlerini yumruklar ve ısırırlardı. Yukarılarındaki açık pencerelerden genç beylerin müzik dersinde öğrendiği şarkılar yükselirdi.

Bazen camlardan birinin ardında, Efendi Thomas More'un yüzü belirirdi. Ona el sallardı ama Efendi Thomas onu asla tanımaz, sadece onlara hafifçe gülümsemekle yetinir ve bembeyaz eliyle kepengi kapatırdı. Ay çıktığında genç beyler karyolalarına giderken, mutfak çocukları çuvallara sarınıp şömine başında uykuya dalardı.

Bir yaz gecesi futbolcuların aniden susup kafalarını yukarı kaldırdığını hatırlıyordu. Alacakaranlık çökmüştü. Avluya tek bir flütün keskin sesi yayılmıştı. Notayı kapan bir karatavuk, kapının yanındaki çalılıkta neşeyle şarkı söylemeye başlamış, nehirden geçen bir kayıkçı da ona ıslığıyla eşlik etmişti.

1527'de Kardinal Fransa'dan döndüğünde, hemen şölenler düzenlenmesini emretti. Fransız büyükelçileri konkordatosuna mühür basacaktı. "Bu beyler için ne yapsak az gelir," diyordu.

Saray, Beaulieu Malikanesi'nden ağustosun yirmi yedisinde ayrıldı. Çok geçmeden de Henry'yle Kardinal, haziran

başından beri ilk kez karşı karşıya geldi. "Kral'ın bana soğuk davrandığını duyabilirsin," dedi Wolsey. "Ama işin aslı öyle değil. Ama onun, yani Leydi Anne'in de görüşmemizde hazır bulunduğu doğru."

İlk bakışta, seyahati pek amacına ulaşmamış gibi görünüyordu. Kardinaller onunla Avignon'da buluşmayı reddetmiş, bu sıcakta güneye gidemeyiz, diye bahane uydurmuştu. "Ama şimdi," dedi Kardinal, "daha iyi bir planım var. Papa'dan bana bir elçi göndermesini isteyeceğim ve Kral'ın meselesini İngiltere'de çözüme ulaştıracağım."

"Siz Fransa'dayken karım Elizabeth öldü," dedi Cromwell.

Kardinal kafasını kaldırdı ve ellerini kalbine götürdü. Sağ eli, boynundaki İsa'lı haça gitti. Bunun nasıl olduğunu sordu ve cevabı dinledi. Başparmağı, işkence gören bedenin üzerinde gidip geldi. Sonra kafasını eğdi ve "Tanrı sevdiklerini..." diye mırıldandı. Bir süre sessizlik içinde oturdular. Cromwell, sırf bu sessizliği bozmak için Kardinal'e gereksiz sorular sormaya başladı.

Aslında geçen yazın muhasebesini yapmaya hiç ihtiyacı yoktu. Kardinal, İtalya'ya gidecek ve İmparator'u oradan çıkarmaya çalışacak olan Fransız ordusunu, mali açıdan destekleyeceğine söz vermişti. Sadece Vatikan'ı değil, tüm papalık arazilerini kaybeden ve Medici akrabalarının Floransa'dan atıldığını öğrenen Papa, Kral Henry'ye mecbur ve minnettar kalacaktı. Fakat Fransa'yla kalıcı bir yakınlık kurma konusunda Cromwell de şehirdeki arkadaşlarının görüşlerine katılıyordu. Paris ya da Rouen sokaklarında yürürken, annelerin, mızmızlanan çocuklarını, "Kes bağırmayı, yoksa seni İngilizler'e veririm," dediğini duyardınız ki bu da insana iki ülke arasındaki dostluğun resmi ve kısa süreli olacağını düşündürüyordu. İn-

gilizlerin kendi adalarının dışına çıktıklarında sebep olduğu yıkım asla bağışlanmayacaktı. İngiliz orduları, geçtikleri her yeri harabeye çevirmişti. Sanki bunu sistematik bir şekilde yapıyormuşçasına, şövalyeliğin tüm nezaket kurallarını çiğnemişler ve savaşın tüm kanunlarına karşı gelmişlerdi.

Savaşlar neydi ki? Asıl iz bırakan, onların arasında ne yaptığındı. Yürüyüş yollarının çevresindeki altmış yetmiş kilometrelik alandaki tüm şehir ve kasabaları yağmalamışlar, kadınlara tecavüz etmişlerdi. Tarlalardaki mahsulleri ve çiftlikleri, içindeki insanlarla birlikte ateşe vermişlerdi. Halktan sürekli haraç toplamışlar, kamplarının civarında yaşayanlardan onları rahat bıraktıkları her gün için kendilerine para ödenmesini istemişlerdi. Rahipleri öldürmüş ve cesetlerini çırılçıplak soyup pazar yerlerine asmışlardı. Sanki kendileri imansızmış gibi kiliseleri altüst etmişler, ayin kadehlerini çalmışlar, yemek pişirmek için yaktıkları ateşleri değerli kitaplarla beslemişler, kutsal emanetleri etrafa saçıp mihrapların altın yaldızlarını soymuşlardı. Ölülerin ailelerini bulup onlardan cesetler için fidye istemiş, aileleri para ödeyemeyecek durumda olanların cesetleriniyse sevenlerinin gözleri önünde tek bir dua bile okumadan, insanın ancak hastalıklı sığırlarının leşlerine yapacağı gibi, meşalelerle yakmışlardı.

Durum böyleyken, krallar birbirlerini affedebilirdi ama insanların, yaşananları unutması kolay değildi. Cromwell bunu Wolsey'ye söylemedi. Zaten Kardinal'i bekleyen yeterince kötü haber vardı. Onun yokluğunda, Kral gizli müzakereler için Roma'ya kendi elçilerini göndermişti. Kardinal, sonunda bu ziyaretten haberdar olmuştu tabii. "Kral bana dürüst davransaydı da bunun davamıza faydası olmazdı," demişti sadece.

Wolsey ilk kez böylesi bir ikiyüzlülükle karşılaşmıştı. Aslında Kral, davasının kanuni bakımdan zayıf olduğunun farkındaydı. Ama bu gerçeği bir türlü kabule yanaşmıyordu. Çünkü kendini daha önce hiç evlenmediğine ve şimdi de evlenmekte özgür bir adam olduğuna inandırmıştı. Daha da açık konuşmak gerekirse, sadece gönlü tatmin olmuştu, vicdanı değil. Kilisenin kanunlarını zaten iyi biliyordu. Eksik kaldığı noktaları da çalışıp neredeyse bir uzman haline gelmişti. Zira Henry, Kral'ın küçük oğluydu ve kilisenin en yüksek mevkileri için eğitim görmüştü. "Eğer Majesteleri'nin ağabeyi Arthur yaşasaydı, benim yerime Majesteleri kardinal olacaktı," dedi Wolsey. "Thomas, farkında mısın, gemideki o günden beri bir saat bile boş zamanım olmadı. Hani Dover'da midem tutmuştu."

Bir keresinde Manş'ı beraber geçmişlerdi. Kardinal tüm gün uzanıp Tanrı'ya dua ederken, deniz yolculuklarına alışkın olan Cromwell, güvertede yelkenlerin, halat donanımlarının ve bir de hayali gemilerin resmini çizerek zaman geçirmişti. Bir de kaptanla uğraşmıştı. "Sen üzerine alınma ama bu gemiyle daha hızlı gitmek mümkün." Kaptan onun söylediğini düşünmüş, "Bir gün kendi ticaret gemin olunca istediğin gibi yönetirsin," demişti. "Tabii, o zaman da bütün Hıristiyan gemileri sizi korsan sanır. Dolayısıyla da başınız belaya girerse kimseden yardım beklemeye kalkma." Sonra ona bakmış ve eklemişti. "Denizciler yenilikten hiç hoşlanmaz."

"Anladığım kadarıyla kimse hoşlanmıyor," demişti Cromwell.

İngiltere'de yeni şeylere yer yoktu. Ya eskiler tekrar takdim edilecek ya da yeniler eskiymiş gibi gösterilecekti. Walter gibi, köklü ailelere sahip olmayan adamlar, eski bir soydan geliyormuş gibi davranmaya ya da eski ailelerin hizmetine girmeye

mecburdu. Çünkü insanların güvenini ancak böyle kazanabilirlerdi. Hızlı gitmeye kalkışmamalıydın, yoksa seni korsan zannederlerdi.

Cromwell, Kardinal tekrar ülkeye döndüğünde o yolculuğu hatırlamıştı. Wolsey'yle ikisinin artık düşmanı beklemekten ve sonraki hamlelerini düşünmekten başka çaresi kalmamıştı.

Ama şimdilik mutfağa gitmeli ve Fransız büyükelçileri etkilemek için yapılan hazırlıkların nasıl gittiğini kontrol etmeliydi. Aşçılar, St. Paul'ün şeker hamurundan modelinin tepesindeki kubbenin üzerine minicik bir haç yerleştirmekle meşguldü. "Badem ezmesinden aslan da yapın," dedi Cromwell. "Kardinal onlardan da istiyor."

Adamlar gözlerini devirdi. Bu taleplerin bir sonu gelecek miydi acaba?

Kardinal, Fransa'dan döndüğünden beri, tabiatına hiç de uymayan bir şekilde keyifsizdi. Onu üzen tek şey, herkesçe bilinen başarısızlıkları değildi. Arkasından dönen pisliklere de bir o kadar bozuluyordu. Aleyhine hicivler basılıyor, yoğun bir karalama politikası yürütülüyordu. Basılanların hepsini toplatsa bile ertesi gün bir başka parti yayılıveriyordu. Görünüşe bakılırsa, Fransa'nın tüm hırsızları eşyalarının yüklendiği arabalara üşüşmüştü. Altın sofra takımlarını koruması için başlarına bir muhafız yerleştirdiyse de Compiégne'de bir hırsızın yetiştirdiği küçük çocuğun onları araklarken suçüstü yakalanmasına ramak kalmıştı.

"Ne oldu? Sonradan onu yakalayabildiniz mi bari?"

"Çocuğu yetiştiren hırsız ceza boyunduruğuna vuruldu ama oğlan kaçtı. Sonra bir gece bir hain gizlice odama girmiş ve pencerenin yanındaki tahta kaplamayı oyarak bir resim

yapmış..." Ertesi sabah sisin arasından görünen güneşin ilk ışıkları, darağacının ve ipin ucunda sallanan Kardinal şapkasının resmini gözler önüne sermişti.

Yaz yağmurlu geçiyordu. Hatta neredeyse, bir kere bile güneş açmamıştı. Hasat mahvolacaktı. Kral ve Kardinal, karşılıklı ilaç reçeteleri değişiyordu. Kral nezleye tutulup ülke işlerini boşlamış, günlerini müzikle ya da yağmurdan fırsat kalırsa bahçelerinde yürüyüş yaparak geçirmeye başlamıştı. Bazı öğleden sonraları da Anne'le baş başa kalıyordu. Söylentiye bakılırsa Leydi Anne, Kral'ın onu soymasına izin veriyordu. Serin geceleri kraliyet mahzeninin en seçkin şaraplarıyla ısıtıyorlar, İncil okuyan Anne ona kutsal kitaptan öğrendiklerine de dayanarak bazı tavsiyelerde bulunuyordu. Henry akşam yemeğinden sonra karamsarlaşıyor, Fransa Kralı'yla İmparator'un onun arkasından güldüğünü iddia ediyordu. Karanlık bastığındaysa aşk hastalığına tutuluyor, kapıldığı derin melankoli yüzünden, kimseler yanına yaklaşamıyordu. Çok içiyor, yatağını kimseyle paylaşmadığı için derin uyuyordu. Ama sabahları, güne ayık ve iyimser başlıyordu. Zira hala genç bir adamdı. Her yeni gün, davası için yeni bir başlangıç olabilirdi.

Fakat Kardinal, işlerini hastayken bile aksatmıyordu. Hapşırıp tıksırarak ve ağrılarından yakınarak masasının başına oturuyordu.

Cromwell geçmişi düşündüğünde, Kardinal'in çöküşünün ne zaman başladığını kolayca görebiliyordu ama o zamanlar bunu yapmak hiç de kolay değildi. Maziye baktığında denizin üzerinde olduğunu hatırladı. Kıyı şeridi sislerin arasında kaybolurken, ufuk çizgisi başını döndürüyordu.

Ekimde Cromwell'in ablalarıyla Mercy ve Johane, ölü karısının kıyafetlerini kesip biçerek yeni modeller yarattı. Hiçbir şey ziyan olmamalıydı. Dolayısıyla da tüm kumaş parçaları başka bir şeye dönüştürüldü.

Noel'deyse saray şarkı söylüyordu:

Yeşerdikçe çobanpüskülü
Değiştirmez rengini
Ben de değişmedim, değişmem
Sadık kalırım leydime

Yeşerir çobanpüskülü; sarmaşık da öyle
Essin isterse kış rüzgarları bir öyle, bir böyle

Yeşerir çobanpüskülü
Sarmaşıkla birlikte,
Çiçekler görünmez olur
Yapraklar terk eder ormanı
Ama yeşerir ya çobanpüskülü

1528 ilkbaharında Thomas More, pejmürde kıyafeti ve yüzünde o yumuşak ifadesiyle salınarak yürüyordu "Thomas. Thomas Cromwell. İşte tam da görmek istediğim adam," dedi.

More her zamanki gibi güler yüzlüydü. "Bu sene Frankfurt'a gidecek misin Efendi Cromwell? Hayır mı? Oysa ben Kardinal'in seni kafir kitapçıları tespit etmen için fuara göndereceğini sanmıştım. Onların kitaplarını piyasadan toplatmak için tonla para harcıyor ama ahlaksızlık akıntısının asla önü kesilemez, öyle değil mi?"

More, Luther'e karşı bastırdığı küçük el kitaplarında, Alman'dan *aşağılık herif ve bok* diye söz ediyordu. Luther'in ağzı, tüm dünyanın anüsü gibiydi. Thomas More'a bakan, onun asla böyle konuşmayacağını düşünürdü ama konuşuyordu işte. Hatta daha önce hiç kimse Latinceyi ondan daha edepsiz bir şekilde kullanmamıştı.

"Onlar benim işim değil," dedi Cromwell. "Yurtdışındaki kafirlerle, yurtdışındakiler ilgileniyor. Kilise evrenseldir."

"Ah, bir keresinde kilise görevlilerinin Antwerp'e gittiğini hatırlıyorum da... Ne şehirmiş ama! Ne bir piskopos, ne üniversite, ne bir ilim irfan yuvası, ne de böyle şeytani ve insanları yanlış yönlere saptırabilecek sözde çevirilerin çoğalmasını engelleyecek bir otorite varmış. Ama sen bunu zaten biliyor olmalısın. Ne de olsa orada birkaç yıl geçirmişsin. Duydun mu, şimdilerde Tyndale'ın Hamburg'da görüldüğünü söylüyorlar. Onu görsen tanırdın, değil mi?"

"Tıpkı Londra piskoposunun ve belki senin de tanıyacağın gibi."

"Doğru, doğru." More bir an duraksayıp dudaklarını ısırdı. "Ve o zaman da *yanlış çevirilerin peşinden koşmak bir avukatın görevi değildir,* dersin. Ama ben insanları kışkırtıp ahlaksızlığa sevk edenlerle hepimizin savaşması gerektiğini düşünüyorum. Eğer ülkeye karşı bir suç işleniyorsa, belirli uluslararası anlaşmalarımız devreye girer ve suçluların bize iadesini sağlayabilirim. Böylece yargılanma haklarını kullanıp kendilerini savunabilirler."

"Tyndale'ın kitaplarında herhangi bir tahrik unsuruna rastladın mı?"

"Ah, Efendi Cromwell!" More avuçlarını birbirine sürttü. "Seninle konuşmaktan cidden büyük bir keyif alıyorum. Bak

işte, şimdi kendimi rendelenen bir hindistancevizi gibi hissediyorum. Tabii ben hindistancevizlerinin hislerini bilemem ama inan, duygularımın en uygun tarifi buydu. Senin kadar zeki olmayan bir adam ya da bir avukat şöyle derdi: *Tyndale'ın kitaplarını okudum ve ben orada herhangi bir kışkırtmaya rastlamadım.* Ama Cromwell asla tongaya düşmez. Dolayısıyla da beni sorgular ve *sen Tyndale'ı okudun mu?* diye sorar. Evet, kabul ediyorum ki okudum ve kitapları üzerinde çalıştım. O sözde çevirilerini alıp harf harf inceledim. Hem de bunu Piskopos'umun izniyle yaptım."

"Ecclesiasticus'ta, *zifte dokunan kirlenir,* denir. Eğer ki bu kişi Thomas More değilse."

"Senin İncil'i okuduğunu biliyordum. Çok zekice. Bir rahip şehvetle ilgili bir itiraf dinlediğinde kendisi de ahlaksızlaşır mı hiç?" More şapkasını çıkarıp dalgın bir tavırla katladı ve parlak, yorgun gözleriyle etrafa bakındı. "Eminim, York Kardinal'i de Kardinal Üniversitesi'ndeki genç papazlardan bazılarını tarikatçıların kitaplarını okumakla yetkilendirmiştir. Hatta belki sana da özel izin vermiştir."

Wolsey'nin böyle bir istisnayı avukatı için tanıması garip olurdu tabii ama avukatların tüm işleri garipti zaten. "Evet, hepimiz toplanıp kafirlerle savaşıyoruz."

More gülümsedi. "Eh, ne de olsa bahar geldi. Yakında bahar bayramı direğinin etrafında dans edeceğiz. Tam deniz yolculuğu havası. Belki fırsattan istifade biraz yün ticareti yapabilirsin. Kardinal, Frankfurt'a gitmeni isteseydi giderdin herhalde? Ya da şöyle iyi bağış toplayan ve kapattırabileceği küçük bir manastır bulmanı istese. Rahipler yaşlıysa -Tanrı onları kutsasın- ve biraz da akılları kıtsa, tabii bir de ambarları dolu, sığırları şişman, gölleri bol balıklıysa, Thomas Cromwell

kuzey, güney, doğu, batı dinlemez anında göreve koşar. O ve küçük çırakları."

Başka bir adam böyle konuşsa, kavga çıkarmaya çalıştığı düşünülebilirdi. Ama Thomas More böyle konuşursa, arkasından bir akşam yemeği daveti gelmesine şaşırmamak gerekirdi. "Haydi, Chelsea'ye gel," dedi. "Seninle sohbet etmek bir harika. Yemeklerimiz basit ama iyidir."

Tyndale, *Tanrı'nın gözünde mutfakta bulaşık yıkayan çocukla vaiz kürsüsündeki papaz ya da Galilee kıyısındaki havari aynı derecede hoştur,* diyordu. *Belki de hakikaten öyledir,* diye düşündü Cromwell ama Tyndale'ın fikirlerinden bahsetmedi tabii.

"Yeniden evlenmeyi planlıyor musun Thomas? Hayır mı? Belki akıllılık ediyorsun. Babam her zaman, *evlenecek kadını seçmek, elini kaygan yaratıklarla dolu torbaya sokup altı yılan içinden bir yılanbalığını bulabilmeye benzer*, der. Eh, böylesi de çok düşük bir ihtimal, öyle değil mi?"

"Baban kaç kere evlenmişti? Üç mü?"

"Dört." More içtenlikle gülümseyince, gözlerinin kenarındaki kırışıklıklar belirginleşti. "Sağlığına duacı Thomas," dedi ve yine salına salına yürüdü gitti.

More'un ilk karısı öldüğünde, ikincisi, kadının cesedi bile soğumadan eve yerleşmişti. More bir rahip olabilirdi ama bir türlü insan etinin çağrısına kulak tıkayamıyordu. Kötü bir rahip de olmak istemediği için koca olmaya karar vermişti. On altı yaşındaki bir kıza aşık olmuş ama kızın on yedi yaşındaki ablası hala evlenmediği için, sırf ablanın gururu kırılmasın diye onu almıştı. Onu sevmemişti, kız okuma yazma bilmiyordu. More bu durumun düzeltilebileceğini düşündüyse de çok geçmeden umudunu kaybetmişti. Karısına dinsel öğütle-

ri ezberletmeye çalışınca da kadın durmadan şikayet etmeye başlamıştı. More kızı evine geri götürmüş, babası More'a onu dövmesini tavsiye etmiş, kız da korkup daha fazla dırdır etmeyeceğine yemin etmişti. "Ve bir daha da hiç yakınmadı," diyecekti More, "ama dini öğütlerin hiçbiri de öğrenmedi." Anlaşılan, aralarındaki anlaşmayı adil bulmuş ve kadının üzerine daha fazla gitmemişti. İnatçı karısı ona çocuklar vermiş ve yirmi dört yaşında da bu dünyadan göçüp gitmişti. More sonra şehirli bir dulla evlenmişti. Fakat o da okumayı bilmiyordu. Kural şuydu: Eğer kendine bir kadınla yaşamakta ısrar edecek kadar anlayış gösteriyorsan, o kadının hoşlanmadığın biri olmasına dikkat et ki ruhun huzur bulsun.

Papa'nın, Wolsey'nin talebiyle İngiltere'ye yollayacağı Kardinal Campeggio da rahip olmadan önce evli bir adamdı, ki böylesi de onu evlilik meseleleri konusunda hiçbir tecrübesi bulunmayan Wolsey'nin gayet işine yarayacak bir adam haline getiriyordu. Belki bir sonraki aşamada, arzularının esiri olan Kral'ı elbirliğiyle bir yanlışın eşiğinden döndürebilirlerdi. İmparatorun ordusu Roma'dan çekilse de karşılıklı müzakerelerde hiçbir sonuca varılamamıştı. Stephen Gardiner, Kardinal'in Leydi Anne'i öven ve Kral'ın gelin seçiminde havai ve mantıksız davranmadığını anlatan mektubunu Roma'ya götürmüştü. Wolsey bu mektubu kendi elleriyle yazmış, Leydi'nin meziyetlerini kağıda geçirmek için saatlerce kafa patlatmıştı. Kadınsı, alçakgönüllü, iffetli... "İffetli demem uygun mu?"

"Öyle deseniz iyi olur."

Kardinal kafasını kaldırmıştı. "Bir şeyler mi biliyorsun?" dedikten sonra duraksamış ve mektubuna geri dönmüştü. "Çocuk doğurmaya elverişli? Evet, ailesi gayet doğurgan. Kilisenin müşfik ve sadık bir hizmetkarı... Belki biraz fazla

abartıyorum zira odasında Fransızca bir Kutsal kitap varmış. Nedimelerine onu okutuyormuş ve ben böylesini hiç yerinde bulmuyorum."

"Ama Kral François Fransızca İncil'e izin veriyor. Leydi Anne'in din eğitimini bu şekilde aldığını sanıyorum."

"Kadınların kutsal kitabı okuması tamamen farklı bir tartışma konusu. Acaba Peder Martin'in kadınlar hakkında ne düşündüğünü biliyor mu? *Karımız ya da kızımız doğum sırasında ölürse yas tutmamalıyız,* der, zira Tanrı onu ne için yaratmışsa onu yapıyordur. Pek acımasızca, öyle değil mi? Ve belki Leydi Anne çok da dindar bir hanım değildir. Belki sadece din adamlarına karşı sabrını yitirmiştir. Keşke yaşadığı sorunlar için beni suçlamasaydı. Keşke bana bu kadar beddua etmeseydi."

Leydi Anne, Kardinal'e dostça mesajlar gönderiyor fakat Wolsey bunun sahte bir samimiyet gösterisi olduğunu düşünüyordu. "Eğer," demişti Wolsey, "Kral'ın evliliği için bir iptal ihtimali görseydim, bizzat Vatikan'a gidip damarlarımı keser ve belgelerin benim kanımla yazılmasını isterdim. Sence Anne bunu bilse memnun olur muydu acaba? Hayır, hiç sanmıyorum. Ama Boleynler'den birini görürsen onlara bu teklifimden bahset. Bu arada, sanırım Humphrey Monmouth adında birini tanıyorsun, değil mi? Tyndale, kaçmadan önce altı ay onun evinde yaşamış. Hatta ona hala para yolladığını söylüyorlar ama ben bunun doğru olduğunu sanmıyorum. Zira parayı nereye yollayacağını nereden bilecek ki? Monmouth... İsmini öylesine söylüyorum işte..."

Londra Piskoposu kendi hapishanelerini çoktan doldurmuştu. Lüteriyenleri ve Newgate'le Fleet'deki tarikatçıları adi suçlularla aynı yere kapatıyordu. Fikirlerini değiştirene ve ke-

faretlerini ödeyene dek orada kalıyorlardı. İkinci bir hatalarıysa asla bağışlanmıyor ve yakılarak öldürülüyorlardı.

Monmouth'un evi arandığında, tek bir şüpheli kitaba rastlanmamıştı. Sanki önceden uyarılmış gibiydi. Tyndale ve arkadaşlarıyla bağlantısı bulunduğuna dair tek bir kitap ya da mektup yoktu. Ancak yine de Kule'ye götürülmüştü. Ailesi doğal olarak dehşete kapılmıştı. Monmouth iyi huylu ve babacan bir adamdı. Kumaşçılık yapıyor, esnaf loncasında ve şehirde pek sevilip itibar görüyordu. Fakirlere yardım etmesiyle tanınıyordu. İşleri iyi gitmediği dönemde bile, dokumacıları işsiz bırakmamak için kumaş alıyordu. Bu tutuklamanın, direncini kırmaya yönelik olduğu şüphe götürmezdi. Salıverilene kadar işleri sallantıya girecekti. Ama Monmouth'u, çok geçmeden kanıt yetersizliğinden bırakmak zorunda kaldılar. Çünkü insan, şöminedeki küllerden fazla bir anlam çıkaramaz.

Thomas More amacına ulaşsaydı, Monmouth kül olacaktı. "Daha bizi görmeye gelmedin Efendi Cromwell," demişti More. "Hala mahzendeki kuru ekmeklerle mi meşgulsün? Bence gel, zira dilim hak ettiğinden daha keskindir. Dolayısıyla da dost olmalıyız."

Sözleri bir tehdit gibiydi. More kafasını sallayarak uzaklaşmıştı. "Kesinlikle dost olmalıyız."

Kül ve kuru ekmek. "İngiltere daima zavallı bir ülke olmuştur," derdi Kardinal. Toplum dışına itilen ve terk edilen, yargılanacakları güne doğru yavaş yavaş ilerleyen ve Tanrı'nın sık sık türlü çilelerle ziyaret ettiği insanların ülkesi. Eğer Tanrı İngiltere'yi lanetlediyse ya da ülke bir kara büyünün etkisi altındaysa, Altın Kral ve Altın Kardinal'i o büyüyü bir süreliğine bozmuştu. Ama artık altın yıllar bitmişti ve bu kış deniz

donacak, buna şahit olanlar, gördüklerini hayatları boyunca unutamayacaktı.

Johane, kocası John Williamson ve kendisiyle aynı adı taşıyan küçük kızıyla birlikte Austin Friars'taki eve taşınmıştı. Çocuklar onu *Jo* diye çağırıyordu. Sanki tam bir isim için fazla küçükmüş gibi. John Williamson, Cromwell'in işinde çalışacaktı. "Thomas," dedi Johane, "bugünlerde tam olarak nasıl bir iş yapıyorsun?"

Belli ki onu sorgulamak niyetindeydi. "Bizim işimiz insanları zenginleştirmek," diye cevap verdi Cromwell. "Bunu yapmanın bir sürü yolu var ve John bana yardım edecek."

"Ama John, Lordum Kardinal'in meseleleriyle ilgilenmek zorunda kalmayacak, değil mi?"

Söylentilere bakılırsa bir takım etkili kişiler Kral'a manastırların kapatılmasıyla ilgili şikayetlerini belirtmişler, Kral da Wolsey'ye bu konudaki rahatsızlığını dile getirmişti. Kimsenin, Kardinal'in bu mülkleri ülke için yararlı bir hale dönüştürmesini taktığı yoktu. Kurduğu okulları, kütüphaneleri, koruyup kolladığı öğrencileri ve din adamlarını düşünmüyorlardı. Tek işleri, bu son derece faydalı çalışmalarına çomak sokmak, bir nevi, meyve veren ağacı taşlamaktı. Kapatılan manastırlardaki keşişlerin dımdızlak bırakıldığını ve sefil bir hayata terk edildiğini sanıyorlardı. Halbuki hepsi de çok daha büyük manastırlara nakledilmişti. Çok genç olanlarınınsa gitmelerine izin verilmişti. Cromwell onları sorguladığında hiçbir şey bilmediklerini anlamıştı. Halbuki manastırların hedefi, bu gençleri aydınlatmak olmalıydı. Latince duaları bir solukta okuyabiliyorlardı ama, "Evet, şimdi de bana bunun anlamını söyle," dediğinde ona şaşkın şakın bakıyorlardı. "Anlamı mı

efendim?" diye soruyorlardı hayretle, sanki kelimelerle anlamlar birbirlerine bağlı değilmiş gibi.

"İnsanların sözlerine aldırma," dedi Cromwell, Johane'e. "Ben bütün sorumluluğu alıyorum."

Kardinal, kendisiyle ilgili bu şikayetleri müthiş bir azametle karşılamış, şikayetçilerin isimlerini ciddi bir yüzle dosyasına kaydetmişti. Sonra da bu listeyi gergin bir gülümsemeyle adamına vermişti. Onun tek düşündüğü, yeni binaları, rüzgarda uçuşan sancakları, kabartmalı taşlardaki armaları ve Oxford'daki öğrencileriydi. En yetenekli genç doktorları Kardinal Üniversitesi'ne almak için Cambridge'in altını üstüne getiriyordu. Fakat dekan, Paskalya'dan önce yeni adamlarından altısını yasaklanan kitaplarla yakalayınca büyük bir sorun çıkmıştı. "Derhal kilit altına alınıp ikna edilmeye çalışılsınlar," demişti Kardinal. "Eğer hava çok sıcak olmazsa, oraya gelip onları bizzat ben ikna edeceğim.

Bunu Johane'e açıklamaya gerek yoktu. Kadın sadece kocasının güvenliği için endişeliydi. "Ne yaptığını bildiğine eminim Tom," dedi Johane, onun gözlerinin içine bakarak. "En azından her zaman öyleymişsin gibi görünürsün."

Kadının sesi, ayak sesleri, tek kaşını kaldırışı, alaycı gülüşü ve onunla ilgili diğer her şey, Cromwell'e Liz'i hatırlatıyordu. Bazen odaya karısının girdiğini sanıp hızla arkasını dönüyordu.

Evdeki yeni düzen Grace'in kafasını karıştırmıştı. Annesinin ilk kocasının isminin Tom Williams olduğunu biliyordu. Evdekiler dualarında onun adını da anardı. "Peki, Williamson enişte de onun oğlu mu?*" diye sordu kız.

* Williamson isminin sonundaki 'son' İngilizce'de oğul manasına gelir. Ç.N.

Johane açıklamaya çalışınca, Anne atıldı, "Boşuna nefesini harcama." Eliyle kafasına kapı çalar gibi vurdu. Ardından küçük parmaklarını bonesinin incilerinde gezdirdi. "Aptal işte."

Cromwell daha sonra, "Grace aptal değil, sadece çok küçük," dedi ona.

"Ama ben hiç onun kadar aptal olduğumu hatırlamıyorum."

"Bizim dışımızdaki herkesin aptal olduğunu düşünüyorsun, öyle mi?"

Anne'in yüzüne bakan herkes, kızın, içinden böyle geçirdiğini anlardı. "İnsanlar neden evlenir?"

"Çocukları olsun diye."

"Atlar evlenmiyor ama tayları oluyor."

"Çoğu insan," dedi Cromwell, "evliliğin, mutluluklarını arttırdığını düşünür."

"Ah, şu mesele. Peki, ben kocamı kendim seçebilir miyim?"

"Tabii," dedi Cromwell ve *mantıklı olduğun sürece,* diye düşündü.

"Öyleyse Rafe'i seçiyorum."

Cromwell, bir iki dakika, böylesinin hayatını kolaylaştıracağını düşündü. Ama Rafe'den o kadar beklemesini isteyebilir miydi? Bir an önce kendi ailesini kurmak onun da hakkıydı. Bundan beş yıl sonra bile, Anne çok genç bir gelin olurdu.

"Biliyorum," dedi Anne, "zaman bir türlü geçmek bilmiyor."

Doğruydu; insan daima bir şeyleri bekliyordu. "Evlilik üzerine bayağı düşünmüşe benziyorsun," dedi kızına. Kızını belirli bir konuya pek çok kadının isteyeceği gibi lafı eveleyip geveleyerek sürüklemek zorunda değildi. O bir çiçek ya da bülbülden çok... *Evet, bir tacire ya da bir maceracıya benziyor,* dedi içinden. Bir bakışıyla niyetini anlar, bir el çırpışıyla işi bitirir.

Anne bonesini çıkarıp üzerindeki kum incilerini kurcaladı. Koyu renk saçlarını burup boynuna doladı. "Boynum daha ince, saçım daha uzun olsaydı, iki kere dolayabilirdim," dedi. Sonra huysuz bir tavırla söylendi. "Grace, Rafe'le evlenemeyeceğimi çünkü bizim akraba olduğumuzu söylüyor. Zaten bu evdeki herkesi birbirinin kuzeni sanıyor."

"Sen Rafe'in kuzeni değilsin."

"Emin misin?"

"Evet, eminim. Anne... Boneni tak lütfen. Yoksa teyzen kızacak."

Anne, teyzesi Johane'i taklit etti. "Ah, Thomas," diye mırıldandı. "Sen her zaman her şeyden eminsindir zaten!"

Cromwell kahkahasını bastırmak için elini ağzına götürdü. "Haydi, boneni tak," dedi daha yumuşak bir sesle.

Anne denileni yaparken, *daha çok küçük,* diye düşündü. Anne sordu. "Rafe buraya nasıl geldi?"

Rafe oraya Essex'ten gelmişti çünkü babası o sıralar oradaydı. Babası, Henry Grey ailesinin kuzeni ve böylece de Dorset Markisi'nin akrabası olan Sör Edward Belknap'in kahyasıydı. Dorset Markisi de, Kardinal Oxford'da öğrenim görürken onun müdürüydü. Cromwell İngiltere'ye döndükten bir ya da iki yıl sonra Wolsey'nin hizmetine girmişti. Hiçbir zaman o büyük adamın yerine göz dikmemişti ama gerçekten de çok işe yarar biriydi. Dorset ailesinin pek çok karışık davasını çözüme ulaştırmıştı. Yaşlı markiz ondan, kendisi adına halı ve yatak örtüsü almasını isterdi. Onu gönder. Şurada ol. Markiz her şeyi hafife alırdı; ona göre dünya anlamsız bir yerdi. Eğer bir ıstakoz ya da mersinbalığı isterse onu sipariş ederdi ve eğer ince bir zevke ihtiyacı olursa onu da aynı şekilde sipariş ederdi.

Elini Floransa ipeklileri üzerinde dolaştırırken zevk çığlıkları atardı. "Bunu siz aldınız Efendi Cromwell," derdi. "Ve gerçekten de muhteşem. Yeni görevinizse parasını ödemenin bir yolunu bulmak."

Cromwell tüm bu yükümlülüklerinin ve görevlerinin arasında, bir şekilde Henry Sadler'la tanışmış ve oğlunu evine almaya ikna olmuştu. "Ona bildiğiniz her şeyi öğretin," demişti Henry, biraz da korka korka. Cromwell, Rafe'i iş için şehir dışına çıktığında alacağına söz vermişti. O gün hava berbattı. Hiç durmadan yağan yağmur, çamur, gölgeleri kıyının üzerine vuran bulutlar... Kapılarına geldiğinde saat ikiyi biraz geçiyordu ama hava kararmaya başlamıştı bile. Henry Sadler kalmalarını önermişti, zira kapılar kapanmadan Londra'ya dönmeleri pek zor görünüyordu. Ama Cromwell, "Bu gece mutlaka eve gitmeliyim," demişti. Çünkü ertesi sabah erkenden, Leydi Dorset'in alacak tahsildarlarıyla ilgilenmesi gerekecekti. Bayan Sadler endişeyle dışarıya ve sonra ayaklarının dibinde duran yedi yaşındaki oğluna bakmıştı.

Rafe o kadar küçüktü ki, Cromwell hafifçe bocalamıştı. Çocuğun bebek buklelerini kesmişler, tepesinde sarımsı kızıl birkaç tutam kalmıştı. Annesiyle babası yere diz çöküp ona cesaret verici sözler söylemiş, sırtını sıvazlamıştı. Sonra onu bir sürü kumaşa sarmışlar, küçük oğlan adeta ufacık bir fıçıya dönüşmüştü. Cromwell ise bir çocuğa, bir yağmura bakmış, *bazen ben de diğerleri gibi sıcak ve kuru olmalıyım*, diye düşünmüştü. Her nedense bunu bir türlü başaramıyordu. Bayan Sadler oğlunun yüzünü elleri arasına almış, "Sana söylediklerimizi unutma," diye fısıldamıştı. "Mutlaka dua et. Efendi Cromwell, lütfen dua ettiğinden emin olun."

Kat kat kumaşların altındaki çocuk titriyordu. Biraz daha oyalanırsa ağlamaya başlayacaktı. Cromwell pelerinini omzuna atmış, etrafa sıçrayan yağmur damlacıkları o sahneyi adeta vaftiz etmişti. "Eee Rafe, ne düşünüyorsun? Eğer yeterince erkeksen..." Çocuk, uzattığı eldivenli elini tutmuştu. "Görelim bakalım, başarabilecek miyiz?"

Bunu çabucak yapalım ki arkana bakma şansın olmasın, diye düşünmüştü Cromwell. Yağmur ve rüzgar, eşikte durmaya çabalayan anne babayı içeri savurup duruyordu zaten. Rafe'i eyerine atmış ve yağmur altında ilerlemişlerdi. Fakat Londra'nın dış mahallelerine ulaştıklarında rüzgar hafiflemişti. Cromwell o zamanlar Fenchurch Sokağı'nda oturuyordu. Kapıyı açan uşak, küçük oğlanı kollarından almak için uzanınca, "Gerek yok, onunla ben ilgilenirim," demişti.

Çocuğun üzerindeki yedi kat yün, iyice su çekip ağırlaşmıştı. Cromwell, Rafe'i şöminenin önüne götürünce oğlandan buharlar yükselmişti. Çocuk, buz kesen minik parmaklarını hareket ettirebilecek kadar ısınınca üzerindeki yünleri tutan bağları açmaya girişmiş, son derece kibar ve mesafeli bir ses tonuyla, "Burası neresi?" diye sormuştu.

"Londra," demişti Cromwell. "Fenchurch Sokağı. Ev."

Sonra bir havlu alıp yolculuğun izlerini çocuğun yüzünden silmiş, kafasını kurulamıştı. Liz yanlarına geldiğinde oğlanın diken diken saçlarına bakıp "Tanrım, bu ne? Çocuk mu, kirpi mi?" demişti. Rafe de ona bakıp gülümsemiş ve ayakta uyuyakalmıştı.

1528 yazında *terleme hastalığı* tekrar hortlayınca, insanlar bunun hiç düşünülmemesi gerektiğini, sakınan göze çöp batar misali, hastalığın ondan en çok korkanlara bulaştığını söyle-

meye başlamıştı. Gel gör ki rahat davranmak hiç kolay değildi. Cromwell de kızlarını Londra dışına, ilk Stepney evine yolladı. Salgın bu kez saraya da sıçramıştı. Henry bir av köşkünden diğerine geçerek hastalıktan kaçmaya çalışıyordu. Anne, ailesinin Hever'daki kalesine yollanmıştı. Fakat salgın Boleynler'e kadar ulaştı ve önce Leydi'nin babası hastalandı. Sonuçta o kurtuldu ama kız kardeşi Mary'nin kocası öldü. Anne yataklara düştüyse de yirmi dört saat içinde iyileştiği haberi geldi. "İnsan nasıl bir sonuç için dua etmesi gerektiğine karar veremiyor doğrusu," dedi Kardinal.

Wolsey, "Kraliçe Katherine... Ve pek tabii, sevgili Leydi Anne için dua ediyorum," diyordu. "Kral François'nın İtalya'daki ordularının başarısı için dua ediyorum. Ve bu başarının, dostu ve müttefiki Kral Henry'yi unutturacak kadar büyük olmaması için. Majesteleri ve konsey üyeleri, tarlalardaki hayvanlar ve Papa Hazretleri'yle papalık divanı için dua ediyorum. Martin Luther ve onun zehirlediği tüm günahkar ruhlar için ve ayrıca onlara savaş açan Lancaster Dükalığı ve sevgili dostumuz Thomas More için dua ediyorum. Bereketli bir hasat ve yağmurun durması için dua ediyorum. Herkes için dua ediyorum ve her şey için. İşte kardinal olmak böyle bir şey. Fakat ne zaman, *ve Thomas Cromwell,* diye başlayacak olsam, Tanrı hep şöyle diyor: *Ben sana ne söyledim Wolsey? Nerede durman gerektiğini bir türlü öğrenemeyecek misin sen?*"

Salgın Hampton Court'a da ulaşınca Kardinal kendini dış dünyaya kapadı ve sadece dört tane uşağın kendine yaklaşmasına izin verdi.

Yaz sonunda kızlar Londra'ya döndüğünde, Cromwell onları çok büyümüş buldu. Saçları güneşten açılan Grace, ondan iyice çekinir olmuştu. Acaba küçük kızıyla bir daha Liz'in öl-

düğü geceki kadar yakın olabilecek miydi? Anne gelecek yaz, dünya bile batsa, evden ayrılmayacağını ilan etti. Salgın şehri terk etse de Kardinal'in dualarının bazıları işe yaramamıştı. Zira hasat iyi geçmemişti, Fransız orduları İtalya'da feci bir bozguna uğramak üzereydi ve komutanları vebadan ölmüştü.

Sonbahar gelmişti. Ne var ki Gregory eğitimine devam etmek konusunda gönülsüzdü. Cromwell, "Ne oldu?" diye sordu ona. "Neyin var?" Ama oğlan tek kelime etmedi. Gregory başka insanların yanında gayet canlı ve neşeliydi fakat babasıyla birlikteyken temkinli ve kibar davranıyor, mesafeyi korumaya çalışıyordu. Cromwell, "Gregory benden korkuyor mu?" diye sordu bir gün Johane'e.

"Böyle düşünmenin sebebi nedir Thomas? Bence sen çok iyi bir babasın. Hatta fazlasıyla iyi bir baba."

"Eğitimine devam etmek istemiyorsa onu Antwerp'e, arkadaşım Stephen Vaughan'a gönderebilirim."

"Gregory asla bir ticaret adamı olamaz."

"Haklısın." Onu faiz oranları hakkında konuşurken ya da babasının işleriyle ilgilenirken görmek mümkün değildi. "Peki, onunla ne yapacağım?"

"Dur ben sana söyleyeyim. Hazır olduğunda onu iyi bir ailenin kızıyla evlendir. Gregory tam bir beyefendi."

Anne, Yunanca öğrenmek için pek hevesliydi. Cromwell kızı için iyi bir öğretmen soruşturuyordu. Onlarla birlikte yaşayacak, akşam yemeğinde sohbet edebileceği, canayakın, genç bir öğrenci arıyordu. Oğlu ve yeğenleri için yaptığı öğretmen seçimine pişmandı ama bu noktadan sonra da onu değiştirmesi mümkün değildi. Adam son derece kavgacıydı. Bir keresinde oğlanlardan biri, yatağında kitap okurken mumu devirmiş ve odasında yangın çıkarmıştı. "Bunu yapan Gregory değildi

umarım?" diye sormuştu Cromwell. Ama öğretmen onun durumu hafife aldığını sanıp öfkelenmişti. Ayrıca sürekli para istiyordu. *En iyisi eve bir muhasebeci almak,* diye düşündü.

Cromwell, Ipswich ve Kardinal Üniversitesi'nden gelen çizimler, planlar, Wolsey'nin bitkilendirme projeleri için zanaatkarların gönderdiği tahmini hesaplar ve faturalarla dolu masasında oturuyordu. Avcundaki yara izine baktı. Eski bir yanıktı ve tıpkı bir sicime benziyordu. Putney'yi düşündü. Walter'ı, korku içindeki bir atın huysuz kişneyişini. Lambeth'in mutfağını düşündü. Ve yılanbalıklarını getiren soluk sarı saçlı çocuğu. Onu saçlarından tutup kafasını bir su teknesinin içine bastırışını hatırladı. *Bunu cidden yaptım mı,* diye düşündü. *Ama neden? Belki de Kardinal haklıdır, benim günahlarımdan arınmam mümkün değil.* Yara bazen kaşınırdı. *Benim bir muhasebeciye, bir Yunanca hocasına ve Johane'e ihtiyacım var,* diye geçirdi içinden. Ama kim her istediğini alabilmiş ki?

Bir mektup açtı. Thomas Byrd adında bir rahipten gelmişti. Acilen paraya ihtiyacı vardı ve görünüşe bakılırsa Kardinal ona olan borcunu henüz ödememişti. Borcun derhal ödenmesine ilişkin not aldı ve diğer mektuba geçti. Bunda Clerke ve Sumner adında iki adamdan bahsediliyordu. Cromwell onların isimlerini daha önce de duymuştu. Oxford'da Lüteriyen kitaplarla yakalanan altı kişiden ikisiydiler. Kardinal sorguya çekilmelerini istemişti. Mektubu elinden bırakmadan bakışlarını yazıdan kaçırdı. Kötü bir şey olduğunu sezmişti.

Az sonra kendini zorlayarak okudu. Clerke ve Sumner ölmüştü. *Kardinal'in bilgisine,* demişti mektubu yazan kişi. Onları kilit altında tutmak için daha uygun bir yer bulamayan dekan, adamları, balık saklamak için kullanılan buz gibi kilere attırmıştı. Fakat o gizli, sessiz ve soğuk yerde bile, yaz salgını

onları rahat bırakmamıştı. Karanlıkta ve yanlarında bir rahip olmadan ölmüşlerdi.

Yaz boyunca dua ettik ama demek yeterince edememişiz, diye düşündü. Kardinal kendi kafirlerini unuttu mu acaba? Gidip ona söylemeliyim.

Eylülün ilk haftasıydı. Bastırdığı üzüntüsü öfkeye dönüşmüştü. Ama öfkesi ne işe yarardı ki? Dolayısıyla onun da bastırılması gerekiyordu.

Ama nihayet yıl dönerken, Kardinal, "Thomas, sana yeni yıl hediyesi olarak ne vereyim?" diye sorduğunda, "Küçük Bilney'yi," diye cevap verdi. Kardinal'in cevap vermesini bile beklemeden de devam etti. "Lordum, Bilney bir yıldır Kule'de. Kule herkesi korkutur ama o iyice çıtkırıldım ve zayıf bir adamdır. Korkarım tutukluluğunu da pek kolay şartlar altında geçirmiyor. Lordum, belki Sumner ve Clerke'nin nasıl öldüğünü de hatırlar. Siz gücünüzü kullanıp Kral'dan bir af dileyebilirsiniz."

Kardinal arkasına yaslanıp parmakuçlarını birleştirdi. "Thomas," dedi. "Benim sevgili Thomas Cromwell'im. Çok iyi diyorsun ama öyleyse, Peder Bilney, Cambridge'e geri dönmeli ve Roma'ya gidip Papa'yı ikna etmekle ilgili planından vazgeçmeli. Zira Vatikan'ın mahzenlerine benim elim bile yetişemez."

O sırada dilinin ucuna kadar geldi. Az daha, "Siz kendi kurduğunuz okulun mahzenlerine kadar bile ulaşamıyorsunuz," diyecekti ama kendine hakim oldu. Kardinal onun aykırı düşüncelerine daima hoşgörüyle yaklaşırdı. Kötü kitaplardan ve Alman tüccarların yaşadığı Steelyard'daki son dedikodulardan haberdar olmaya bayılırdı. Ama Kardinal'le konuşurken kelimeleri iyi seçmeli, asla kavgacı davranmamalıydı. Tehlikeli

fikirler, esprilerle beslenip adeta şeker kıvamında sunulmalıydı. Cromwell, Wolsey'ye kilerde ölen adamlardan bahsettiğinde Kardinal gözyaşlarına boğulmuş, "Bundan neden daha önce haberim olmadı?" diye hayıflanmıştı. "Ah, o zavallı genç adamlar!"

Son aylarda çok kolay ağlıyordu zaten. Gerçi böylesi, samimiyetini yitirdiği anlamına gelmiyordu. Şimdi de yaşaran gözlerini silmesinin sebebi, hikayeyi bilmesiydi. Küçük Bilney'nin Gray's Inn'de söylediklerini, Polonyaca konuşan adamı, Cromwell'i aramak için şehrin altını üstüne getiren Rafe'i, serseme dönen çocukları ve Elizabeth Cromwell'in ölümün haşinliğiyle çarpılan ifadesini. Masasına yaslanıp şöyle dedi: "Lütfen üzülme Thomas. En azından çocukların var. Zaman içinde tekrar evlenirsin."

Ben asla teselli edilemeyen bir çocuğum, diye düşündü. Kardinal, elini Cromwell'inkinin üzerine koydu. O tuhaf taşlar, ışığı yakaladığında tüm derinliklerini gözler önüne serdi. Lal, bir kan damlası gibiydi; turkuvaz, gümüş rengi bir parlaklık yaydı; elmaslar, tıpkı bir kedinin gözleri gibi, sarımsı-gri yanıp söndü.

Cromwell, ani bir istek duysa da Kardinal'e Mary Boleyn'den bahsetmeyecekti. Wolsey gülebilir, onu utandırabilirdi. Dolayısıyla da ona durumu üstünkörü anlatmalıydı.

Cromwell, 1528 sonbaharında Kardinal'in bir işi için saraydaydı. Mary etekleri uçuşarak ona doğru koştuğunda yeşil, ipekli çorapları da gözler önüne serilmişti. Yoksa ablası Anne de peşinde miydi? Olduğu yerde durup bekledi.

Genç kadın beceriksiz ve yapmacık bir tavırla durdu. "Ah, siz misiniz?"

Mary'nin kendisini tanıdığından haberi yoktu. Genç kadın bir elini tahta kaplamaya, diğerini de sanki duvarın bir parçasıymışçasına Cromwell'in omzuma dayadı. Mary sarışın, yumuşak ifadeli ve hala göz kamaştıracak kadar güzeldi. "Dayım -yani Norfolk Dükü- bu sabah size bağırıyordu. Ben de ablama, *kim bu korkunç adam,* diye sordum ve o da..."

"Şu duvara benzeyen adam mı dedi?"

Mary elini çekip gülümserken hafifçe de kızarmıştı. Hala nefes nefeseydi ve elbisesinden taşan göğüsleri inip kalkıyordu.

"Lordum Norfolk'un şikayeti neydi?"

Sonra elini bir yelpaze gibi sallamaya başladı. "Ah," dedi Cromwell. "Kardinaller, papalık elçileri. Kardinaller aramızda olduğu sürece İngiltere asla huzur bulamıyor. Lordum Norfolk, York Kardinali'nin, asilzadelerin evlerini yağmaladığını söylüyordu. Her yeri kendisi yönetmeye kalkışıyormuş. Gerçi siz beni pek dinlemiyorsunuz ama..."

Mary hala nefes nefeseydi ama hafifçe gülümsedi. "Kardeşim George da bağırdı. York Kardinali'nin yoksullar hastanesinde doğduğunu söyledi ve yanında da su yolunda doğan bir adamı çalıştırdığını. Babam da, *oğlum açık konuşmakla bir şey kaybetmezsin,* dedi. *Su yolu değil, birahane avlusu.*" Mary gerileyip onu baştan aşağı süzdü. "Ama siz bir centilmen gibi görünüyorsunuz. Gri kadifenizi pek beğendim. Bunu nereden buldunuz?"

"İtalya'dan almıştım."

Bir anda *duvar*'lıktan centilmenliğe yükseltilmişti. Mary elini uzatıp ceketini okşadı. "Bana da alır mısınız? Gerçi belki bir kadın için fazla kasvetli ama..."

Bir dul için değil ama, diye düşündü Cromwell. Aklından geçenler yüzüne yansımış olmalıydı ki, Mary hemen açıkla-

maya girişti. "Şey, William Carey öldü de... O yüzden yastayım."

Cromwell kafasını hafifçe eğdi. "Saray onu çok özlüyor," dedi. "Tıpkı sizin gibi."

Mary iç geçirdi. "Kocam iyi bir adamdı. Yani şartlar göz önünde bulundurulduğunda..."

"Sizin için zor olmalı."

"Kral aklını Anne'e taktığında... Ne de olsa Fransa'da işlerin nasıl yürüdüğünü biliyor. *Belki sarayda belirli bir konumu kabul eder,* diye düşündü ve bunu dile getirdi. Diğer bütün metreslerinden vazgeçeceğini söyledi. Kendi eliyle yazdığı mektuplarda..."

"Demek Kral mektup yazıyor?"

Oysa Kardinal, Kral'ın, mektuplarını daima başkalarına yazdırdığını söylüyordu. Başka ülkelerin krallarına ve hatta Papa'ya gönderdiği mektupları bile başkaları kaleme alıyordu söylenene göre.

"Evet, geçen yazdan beri yazışıyorlar. Bazen onları *Henricus Rex* diye imzalamak yerine..." Mary, Cromwell'in elini tutup avcunu açtı ve işaretparmağını yarasının üzerinde dolaştırdıktan sonra bir kalp çizdi. "Böyle yapıyor ve içine isimlerinin baş harfini yazıyor. Ah, gülmeyin..." Kendisi de kahkahasını güçlükle bastırıyor gibiydi. "Ve aşk acısı çektiğini söylüyor."

Mary, o mektupları benim için çalabilir misin, diye sormak istedi Cromwell.

"Ablam, *burası Fransa değil ve ben de senin kadar aptal değilim Mary,* diyor. Benim Henry'nin metresi olduğumu biliyordu ve nasıl terk edildiğime de şahit oldu tabii. Anlayacağınız, durumumdan ders çıkarmayı bildi."

Cromwell onu rahatsız etmemek için nefesini bile tuttuysa da Mary zaten coşmuştu bir kere ve hiçbir şey, zehrini akıtmasına engel olamazdı.

"Size söylüyorum, evlenmek için cehenneme bile gider onlar. Birbirlerine yemin ettiler. Anne, onu ne pahasına olursa olsun elde edeceğini söylüyor. Katherine'in ya da İspanyolların ne dediği umrunda bile değilmiş. Anne de Henry de istediğini alır. Bunu biliyorum çünkü ikisini de çok iyi tanıyorum." Gözleri yaşardı. "İşte bu yüzden William Carey'yi özlüyorum. Şimdi Anne göklere çıkarılıyor ve ben tıpkı kullanılmış bir mendil gibi kenara fırlatıldım. Artık kimsenin karısı değilim. Dolayısıyla da benim için istediklerini söyleyebilirler. Babam için beslenecek bir ağız, dayım Norfolk içinse bir fahişeyim."

Sanki seni bu hale getiren o değilmiş gibi, diye düşündü Cromwell ve sordu. "Paranız var mı?"

"Ah, evet var. Evet, evet, evet ve bunu daha önce düşünen ya da soran olmadı bile. Biliyorsunuz ki, çocuklarım var." Elini titreyen dudaklarına bastırdı. "Oğlumu görmüş olsaydınız... Kral onu da Richmond gibi kabul edebilirdi. Ama ablam buna engel oldu. Kral da onun sözünden çıkmıyor. Anne ona kendisi bir prens vermeyi planladığı için, benimkini istemiyor."

Kardinal'e Mary Boleyn'in oğluyla ilgili raporlar geliyordu. Çocuk kızıl-sarı saçlı ve son derece sağlıklıydı. Mary'nin bir de yaşça daha büyük kızı vardı ama kız çocuklar pek de önemli değildi. Cromwell sordu. "Oğlunuz kaç yaşında Leydi Carey?"

"Martta üç olacak. Kızım Catherine de beş yaşında." Birden duraksayarak elini tekrar ağzına götürdü. "Ah, az daha unutuyordum. Sizin karınız öldü, öyle değil mi?" Cromwell, Leydi Carey'nin bunu bildiğine şaşırmıştı doğrusu ama Mary'nin onun merakını gidermesi uzun sürmedi. "Anne,

Kardinal için çalışanların hepsiyle yakından ilgilenir. Devamlı sorular sorar ve cevapları not eder." Ona baktı. "Çocuklarınız var herhalde?"

"Evet... Biliyor musunuz bana da bunu kimse sormamıştı." Cromwell tek omzunu tahta kaplamaya yasladı ve Mary ona bir adım yaklaştı. "Büyük bir oğlum var," dedi Cromwell. "Cambridge'te okuyor. Küçük kızımın adı Grace. Çok güzel bir kız. Gerçi karım güzel bir kadın değildi ve ben de gördüğünüz gibiyim işte. Bir de Anne var. O da bu aralar Yunancaya merak saldı."

"Tanrım," dedi Mary hayretle. "Bir kadın için... Yani bilirsiniz..."

"Evet ama *Thomas Cromwell'in kızı neden diğerlerinden üstün olmasın ki,* diyor. Ağzı çok iyi laf yapıyor doğrusu ve bu özelliğini pek güzel kullanıyor."

"En çok onu seviyorsunuz."

"Anneannleri bizimle yaşıyor ve karımın kız kardeşi de. Aslında evin şimdiki halinin, Anne için pek uygun olduğunu düşünmüyorum. Onu birilerinin yanına da gönderebilirim fakat o zaman da... Yunancası ne olacak?" Cromwell uzun zamandır -Wolsey dışında- hiç kimseyle bu kadar uzun konuşmamıştı. "Babanız sizin masraflarınızı karşılayabilir ve ihtiyaçlarınızı giderebilir," dedi. "Kardinal'den onunla konuşmasını isteyeceğim." *Kardinal bundan pek hoşlanacak,* diye geçirdi içinden.

"Ama benim yeni bir kocaya ihtiyacım var. Bana isimler takmalarını engellemek için tek çıkar yolum bu. Kardinal bana koca da bulabilir mi?"

"Kardinal istediği her şeyi yapabilir. Nasıl bir koca isterdiniz acaba?"

Mary bir an düşündü. "Çocuklarıma iyi bakacak, beni aileme karşı savunacak birini. Ha, bir de hemen ölmeyecek tabii." Parmaklarını birleştirdi.

"Genç ve yakışıklı da demelisiniz. Bazı şeyleri elde edebilmek için, önce istemek gerekir."

"Sahi mi? Oysa ben çok daha farklı büyütüldüm."

Öyleyse ablanla farklı bir evde yetişmiş olmalısın, diye düşündü Cromwell. "York Sarayı'ndaki maskeli baloyu hatırlıyor musunuz? Siz Güzellik miydiniz yoksa İyilik mi?"

"Ah..." Gülümsedi. "Yedi yıl önceydi, öyle değil mi? Pek hatırlayamıyorum. O zamanlar o kadar çok balo için giyinip süslenirdim ki. Tek düşündüğüm oydu. Yani süslenmek. Ama Anne'i hatırlıyorum. O Sebat'tı."

"Şimdi de o özelliğini test ediyor zaten."

Kardinal Campeggio, Roma'dan Londra'ya Kral'ın evliliğine engel olmak için gelmişti. Dolayısıyla da Henry'nin meselesini sürüncemede bırakmak için elinden geleni ardına koymuyordu.

"Anne sürekli mektup ya da o küçük defterine bir şeyler yazıyor. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor. Babamı gördüğünde tek kelime etmeye cesaret edemiyor ama ben ne zaman yanından geçsem oramı buramı çimdikliyor. İşte böyle yapıyor..." Mary elini havaya kaldırıp ablasını taklit etti. Sonra parmaklarını boynunda, köprücük kemiklerinin üzerinde dolaştırdı. "Bazen çimdiklediği yer morarıyor. Benim güzelliğimi bozmaya çalışıyor."

"Kardinal'le konuşacağım," dedi Cromwell.

"Lütfen."

Cromwell'in gitmesi gerekiyordu. Yapacak işleri vardı.

"Artık bir Boleyn olmak istemiyorum," dedi Mary. "Ya da bir Howard. Kral oğlumu kabul etseydi her şey farklı olacaktı

ama artık ne maskeli balolara gitmek, ne de ortalıkta meziyet kılığında dolaşmak istiyorum. Onların hiçbir meziyeti yok. Sadece şov yapıyorlar. Beni görmezden gelmek istiyorlarsa, ben de onların yüzünü bile görmek istemiyorum. Gider dilencilik yaparım daha iyi."

"İşi o noktalara kadar vardırmak zorunda değilsiniz Leydi Carey."

"Ne istediğimi biliyor musunuz? Onları üzecek bir koca istiyorum. Onları korkutacak bir adamla evlenmek istiyorum."

Genç kadının mavi gözleri, aklına bir fikir gelmişçesine parladı. Parmağını, çok beğendiği gri kadifenin üzerinde dolaştırırken, "Az önce ne söylediniz? İnsan önce istemeli ki sonra alsın," dedi.

Dayısı Thomas Howard, babası Thomas Boleyn, ablasının müstakbel kocası kraldı ama Mary Boleyn, onları korkutacak bir koca istiyordu.

"Sizi öldürürler," dedi Cromwell.

Söylediğini daha açıkça anlatmasına gerek yoktu. Gerçek gün gibi ortadaydı.

Mary hafifçe tebessüm ettikten sonra dudaklarını ısırdı. "Elbette öyle yaparlar," dedi ve ekledi. "Huzurlu geçen sabahım için size minnettarım. Çünkü size öfkelendiklerinde, beni rahat bırakıyorlar." Derin bir nefes aldı. "Bir gün Anne sizinle konuşmak isteyecek. Sizi çağırtacak ve gururunuz okşanacak. Zira sizin için ufak tefek bir iş yaratacak ya da bir konuda tavsiyenizi isteyecek. Bence önce benim tavsiyemi dinleyin ve ablamdan ne kadar uzak kalırsanız o kadar iyi olacağınızı unutmayın."

İşaretparmağının ucunu öpüp Cromwell'in dudaklarına bastırdı.

Cromwell, Kardinal'in o gece kendisine ihtiyacı olmadığı için, Austin Friars'a gitti. Boleynler'le mesafesini korumalıydı. Belki bazı erkekler, iki krala metres olmuş bir kadından etkilenirdi ama Cromwell onlardan biri değildi. Onun aklını kurcalayan Anne'di. Acaba neden kendisiyle ilgileniyordu? Belki de Thomas More'un onun Protestanlara olan yakınlığıyla ilgili imalarını duymuştu. Ne var ki Boleynler hiç de dindar bir aile gibi görünmüyordu. Dayı Norfolk'un dini görevlerini, rahipleri yerine getiriyordu. Fikir tartışmalarına girmekten ve kitap okumaktan nefret ederdi. Erkek kardeş George, kadınlara, kıyafetlere, mücevherlere ve tenise meraklıydı. Sevimli ve çekici diplomat Thomas Boleyn'se sadece kendisiyle ilgiliydi.

Olanları birine anlatmak istiyordu ama paylaşabileceği kimse yoktu. O da Rafe'le konuştu. "Bence bunları hayal etmişsin," dedi Rafe ciddi bir suratla. Kral'ın çizdiği kalplerle ve içine yazdığı baş harflerle ilgili hikayeyi duyunca soluk renkli gözleri hayretle açıldıysa da gülümsemedi bile. Mary Boleyn'in imalı evlilik teklifine ise şüpheci bir tavırla yaklaştı. "Başka bir şeyi kastetmiş olmalı," dedi, yine aynı ciddiyetle.

Cromwell omzunu silkti, tüm bu lafların başka ne sebebi olabilirdi ki? "Norfolk Dükü üzerimize saldırır," dedi Rafe. "Buraya gelip evimizi ateşe verir." Kafasını salladı.

"Peki, Leydi Carey'nin çimdiklenmesine nasıl bir çare bulacağız?"

"Madem rahatsız, zırh taksın."

"Ah, ama öylesi, insanların akıllarında bir sürü soru işareti yaratabilir."

"Bugünlerde kimsenin Mary'ye baktığı yok," dedi Rafe ve suçlarcasına ekledi. "Tabii, senin dışında."

Papa'nın elçilerinin Londra'ya gelişiyle birlikte, Anne Boleyn'in sözde kraliçeliği de son bulmuştu. Zira Kral hiçbir kafa karışıklığına fırsat vermek istemiyordu. Kardinal Campeggio, Katherine'le yaptığı evlilikten ötürü duyduğu vicdani endişelerle ilgilenmek için buradaydı ki Kral bunların Leydi Anne'e olan zaafıyla hiçbir alakası bulunmadığı konusunda ısrarcıydı. Anne, Hever'a postalanmış ve kız kardeşi de onunla birlikte gitmişti. Londra, Mary'nin hamile olduğuna ilişkin dedikodularla çalkalanıyordu. Rafe, "Sadece duvara yaslandığına emin misin Efendi Cromwell?" diye dalga geçiyordu onunla. Ölen kocanın ailesi, çocuğun, oğullarından olmadığını söylüyordu. Kral da sorumluluk kabul etmiyordu. İnsanların Kral'ın yalan söylediğiyle ilgili kuşku duymaya bu kadar hevesli olduğunu görmek üzücüydü doğrusu. Anne ne yapacaktı acaba? Zira kırlardaki sıkıcı kalesinde bu konuyu irdelemek için yeterince zaman bulacağı kesindi. "Mary fena çimdiklenecek," diyordu Rafe.

Şehirdeki herkes, bu meselenin Cromwell'i ne kadar ilgilendirdiğini bilmeden ona bir şeyler anlatıyordu. Böylesi de onu üzüyor, şüphelendiriyor ve Boleynler'i daha da çok merak etmesine sebep oluyordu. Mary'yle yaptığı konuşmayı farklı değerlendirmeye başlamıştı. Eğer ondan etkilenip Anne'in kız kardeşiyle evlenmeye kalkışsaydı pek yakında kendisine değil de Tudorlar'a benzeyen bir bebeğin babası olacaktı. İyi numaraydı doğrusu. Mary bebek gibi gözükebilirdi ama aptal değildi. Yeşil çoraplarını göstere göstere ona doğru koştuğunda, gözünü çoktan avına dikmişti. Boleynler, diğer insanları kullanılıp köşeye atılmak için birer araç olarak görüyorlardı. Başkalarının hislerinin, saygınlıklarının ya da aile isimlerinin hiç önemi yoktu.

İkisinin arasında geçen konuşmayı nereye çektiğinin önemi yoktu. Zira bundan hiçbir şey çıkmayacaktı. Mary bir yanılgıya düşmüş ya da onun Cromwell'le görüşmesini ailesi istemiş olabilirdi. Belki bebeği kaybetmişti. Zaten söylentilerin arkası da bıçak gibi kesilmişti. Kesin olan, kadının şu anda hamile olmadığıydı. Bu da tıpkı Kardinal'in yılan kadınlarla ilgili tuhaf peri masallarından birine benziyordu.

Kraliçe Katherine'in de bir çocuğu kaybolmuştu. Henry'yle evliliklerinin ilk yılında düşük yapmıştı. Ama doktorlar, ikiz bebeklere hamile olduğunu, bir tanesinin hala yaşadığını söylemişlerdi. Kardinal, Kraliçe'nin ipleri gevşetilen korsesini ve yüzündeki gizli gülümsemeyi hatırlıyordu. Doğum öncesi odalarına çekilmiş, bir süre sonra da sımsıkı korsesi ve dümdüz karnıyla ortaya çıkmıştı.

Böylesi, Tudorlar'a özgü bir özellik olmalıydı.

Kısa bir süre sonra Anne'in, kız kardeşinin oğlu Henry Carey'nin vesayetini aldığı haberi gelince, Cromwell, *acaba onu zehirleyecek mi yoksa yiyecek mi,* diye düşünmeden edemedi.

1529'da Stephen Gardiner hala Roma'daydı ve Kral'ın namına Papa Clement'i tehdit etmekle meşguldü. Fakat bu tehditlerin içeriğinden Wolsey'nin haberi yoktu. Clement kolayca paniğe kapılan bir adamdı ve Efendi Stephen'ın kulağına fısıldadığı zehirli sözcükler yüzünden hastalanmıştı. Herkes, onun yakında öleceğini konuşuyordu. Kardinal'in casusları Avrupa'da ne kadar önemli insan varsa hepsinin ağzını arıyordu. Wolsey Papa olduğu takdirde, Kral'ın sorununa acil bir çözüm bulunacaktı. Ne var ki Wolsey, muhtemelen alacağı papalık unvanı için biraz mırın kırın ediyordu. Zira Kardi-

nal, ülkesinin narin kuşlarını ve mayıs çelenklerini seviyordu. Kabuslarında tuzaklarla dolu ormanlar, cesetlerin saçıldığı ovalar ve kaba saba İtalyanlar görüyordu. "Senin de benimle gelmeni istiyorum Thomas," dedi. "Yanımdan ayrılmaz ve eğer kardinaller beni bıçaklamaya kalkışırsa, onlardan hızlı davranırsın."

Cromwell, efendisini Aziz Sebastian gibi oklarla değil de tüm vücuduna bıçaklar saplanmış halde hayal etti. "Papa neden Roma'da olmak zorunda ki? Buna dair yazılı bir kanun mu var?"

Kardinal'in dudaklarında hafif bir tebessüm uçuştu. "Papalığı eve getirmek, ha? Neden olmasın?" Wolsey cesur planları severdi. "Ama onu Londra'ya getiremem. Ancak Canterbury Başpiskoposu olsaydım, Lambeth Sarayı'nda kalabilirdim Fakat yaşlı Warham ölmek bilmedi. Zaten daima yoluma taş koymuştur."

"Kardinal Hazretleri baba yurduna da taşınabilir."

"Ama York çok uzak ve sapa. Peki, Winchester'a ne dersin? Eski başkentimize? Hem Kral'a da yakın olurum."

Kim bilir ne garip bir düzen olurdu. Kral, aynı zamanda Lordlar Kamarası Başkanı olan Papa'yla akşam yemeğinde... Öyle bir durumda Kral, ona peçetesini verip hizmet mi edecekti?

Clement'in iyileştiği haberi gelince, Wolsey böylesine muhteşem bir fırsatın kaçtığına hayıflanacağına, "Şimdi ne yapıyoruz Thomas?" dedi. "Bir an önce papalık mahkemesi açmalıyız. Daha fazla oyalanamayız. Git bana Anthony Poynes denilen adamı bul."

Cromwell ayağa kalkıp Wolsey'nin açıklama yapması için bekledi.

"Wight Adası'nı dene. Ayrıca bana Sör William Thomas'ı çağır. Onu da Carmarthen'de bulacağınızı sanıyorum. Sör William yaşlıdır, adamların işini ağırdan alsın."

"Yanımda çalışanların hiçbiri yavaş değildir." Cromwell kafasını salladı. "Ama demek istediğinizi anladım. Tanıkları öldürmeyeceğiz."

Kral'ın önemli meselesinin konuşulacağı duruşmanın tarihi yaklaşıyordu. Kral, Kraliçe Katherine'in ona geldiğinde bakire olmadığını ve ağabeyi Arthur'la olan evliliğinin tam anlamıyla gerçekleştiğini kanıtlamak niyetindeydi. Dolayısıyla da Arthur ve Katherine'e Baynard's Şatosu'ndaki düğünlerinde, sarayın o yıl kasım ayında taşındığı Windsor'da ve nihayetinde de Galler Prensi ve Prensesi unvanlarıyla gönderildikleri Ludlow'da eşlik eden beyleri toparlamaya çalışıyordu. "Arthur yaşasaydı seninle aynı yaşlarda olacaktı Thomas," dedi Wolsey. Doğal olarak da zamanında ona hizmet eden asilzadeler en az bir nesil yaşlıydı. Aradan bunca zaman geçmişken -tam yirmi sekiz yıl- hafızalarına nasıl güven olacaktı ki?

Aslında mesele buraya hiç gelmemeliydi. Kardinal Campeggio bile Kraliçe'den, halkın önünde aşağılanmaktansa, Kral'ın emrine boyun eğmesini, evliliğinin geçersizliğini kabul edip bir manastıra çekilmesini rica etmek zorunda kalmıştı. Katherine her zamanki uysal tavrıyla cevap vermişti: "Tabii ki rahibe olurum, eğer Kral da keşiş olursa."

Bu arada da davayı papalık mahkemesinin görmemesiyle ilgili bazı sebepler sunmuştu. Dava henüz Roma'da karara bağlanmamıştı. Ayrıca kendisi, bu tuhaf ülkede yaşayan bir yabancıydı. Yargıçların ona karşı önyargılı olduğunu savunuyordu ki buna inanmak için mantıklı sebepleri vardı. Campeggio ise elini kalbine götürüyor ve yaşamının tehlikede ola-

cağını bile bilse, kadının adil yargılanması için elinden geleni yapacağını söylüyordu. Fakat Katherine onu Kardinal'le gereğinden fazla samimi buluyordu ve Kraliçe'nin görüşüne göre, Wolsey'yle zaman geçiren biri dürüstlüğün ne demek olduğunu unuturdu.

Katherine'e kim mi akıl öğretiyordu. Rochester Piskoposu John Fisher. "O adama neden katlanamıyorum biliyor musun?" dedi Kardinal. "Bir deri bir kemik oluşu yüzünden. Resmen iskelet gibi ve adamın o tipi, hepimizin kötü kişilermişiz gibi görünmesine sebep oluyor. Oysa insanın bedensel bir ağırlığı olmalı."

Kral ve Kraliçe'nin Blackfriars'ta iki kardinalin karşısına çıkacakları gün, Wolsey en güzel kırmızı cüppesi içinde fazlasıyla görkemli ve kibirliydi. Herkes Katherine'in bir vekil göndereceğini söylüyordu ama Kraliçe kendisi geldi. Tüm piskoposlar oradaydı. Kral, mücevherlerle kaplı göğsünü şişirerek ismini söyledi. Halbuki Cromwell ona başını hafifçe eğmesini, mırıldanmasını ve mahkemenin hakimiyetini kabul ediyormuş gibi davranmasını önerirdi. Alçakgönüllük, sahte bir davranış biçimi olmasına rağmen, insana çok şey kazandırabilirdi.

Salon hıncahınç doluydu. Rafe'le ikisi uzakta kalmışlardı. Kraliçe savunmasını yaptığı sırada, seyircilerden bazıları ağlamıştı. Sonrasında tekrar gün ışığına çıktıklarında, Rafe, "Keşke yakında olsaydık," dedi. "Acaba Kral, onun gözlerinin içine bakabildi mi?"

"Herkesin merak ettiği de bu zaten."

"Bunu söylediğim için üzgünüm ama ben Katherine'e inanıyorum."

"Şştt. Kimseye inanma."

Birdenbire bir şey ışığı engelledi. Stephen Gardiner her zamanki gibi kapkara ve çatık kaşlıydı. Roma gezisi, görünüşünü hiç değiştirmemişti.

"Efendi Stephen!" dedi Cromwell. "Yolculuğun nasıl geçti? Eve boş dönmek pek iyi değildir herhalde. Senin için çok üzüldüm. Zira elinden geleni yaptığına şüphem yok."

Gardiner'ın kaşları daha da çatıldı. "Eğer bu mahkeme Kral'a istediğini veremezse, efendinin defteri dürülecek. Ve o zaman ben de senin için üzüleceğim."

"Ama sen paçayı kurtaracaksın, öyle mi?"

"Aynen öyle," diyen Gardiner yürüyüp gitti.

Kraliçe, duruşmanın iğrenç ayrıntıları için dönmedi. Onun adına vekili konuştu ve Kraliçe'nin günah çıkartırken, Arthur'la birbirlerine dokunmadan geçirdikleri geceleri anlattığını ve papazına, aslında gizli kalması gereken açıklamalarını, savunmasının bir parçası olarak beyan etme izni verdiğini söyledi. Katherine bu mahkemeden önce Tanrı'nın mahkemesinde hesap vermişti ve ruhunun lanetleneceğini bile bile yalan söylemesi mümkün değildi.

Ayrıca herkesin kafasını kurcalayan bir başka konu daha vardı. Arthur öldükten sonra Katherine müstakbel damat adaylarına -eski krala ve genç Prens Henry'ye- taze et olarak takdim edilmişti. O zamanlar onu muayene edecek bir doktor getirtebilirlerdi. Belki Katherine korkar ve ağlardı ama neticede durumu kabullenmek zorunda kalırdı. Belki şimdi, *keşke öyle olsaydı, keşke beni buz gibi elli tuhaf bir adama götürselerdi,* diye düşünüyordu. Ama ilk kocası öldüğünde ondan bakireliğini kanıtlamasını istememişlerdi. Herhalde insanlar o zamanlar şimdiki kadar utanmaz değildi. Zaten Henry'yle evlenmesi için verilen özel izinde, bakireliğinin önemi belirtilmemişti.

İspanyol belgeleri, İngiltere'dekilerden farklıydı. Aslında şimdi de bir deri parçası ve çarşaftaki kan lekesi üzerine konuşacaklarına, belgeleri inceliyor olmalıydılar.

Eğer Cromwell, Katherine'in danışmanı olsaydı, Kraliçe ne kadar ciyaklarsa ciyaklasın onu mahkemede tutardı. Zira tanıklar onun yüzüne karşı da arkasından konuştukları gibi rahatça konuşamazlardı. Onların zamanla kırışan yüzlerine, buraya kendisini mahvetmek için geldiklerini bilerek bakmak zordu belki ama Cromwell, Katherine'den bu beyleri içtenlikle selamlamasını ve aradan çok uzun yıllar geçtiği için onları pek hatırlamadığını söylemesini isterdi. Ve adamlara torun sahibi olup olmadıklarını ya da yaz sıcağının ağrılarına iyi gelip gelmediğini sormasını. İşte o zaman asıl utanan onlar olurdu. Zira Kraliçe'nin dürüst bakışları altında ifade verirken, bocalamamaları mümkün olmazdı.

Ama Katherine'in yokluğunda, mahkeme müstehcen bir eğlenceye dönüşmüştü. Shrewsbury Kontu, eski kralla birlikte Bosworth'da çarpışmıştı. Kendi düğün gecesini hatırlatarak tıpkı Prens Arthur gibi on beş yaşında ve daha önce tek bir kadınla bile yatmamış bir çocuk olarak yine de gelinine karşı vazifesini yerine getirdiğini anlattı. Arthur'un düğün gecesinde, Prens'i Katherine'in odasına kendisi ve Oxford Kontu götürmüştü. "Evet," dedi Dorset Markisi, "ben de oradaydım. Katherine yorganın altında yatıyordu ve Prens yanına uzandı." "Neyse ki oturup izlemeye kalkışmamışlar," diye fısıldadı Rafe.

Mahkemede, ertesi sabah yaşananlar da anlatıldı. Prens, gelinin odasından çıktığında çok susadığını söylemiş ve Sör Anthony Willoughby'den bir kupa bira istemişti. "Dün gece İspanya'daydım," demişti. Çok uzun zaman önce ölen bir ço-

cuğun kaba saba şakası da böylece gün yüzüne çıkmıştı. Genç ölmek ve karanlığa yapayalnız gitmek ne garipti. Worcester Katedrali'ndeki mezarında, yanında ne Maurice St. John vardı, ne Mr Cromer, ne William Woodall, ne de onun, "Efendiler, insanın karısı olması iyi bir oyunmuş," dediğini duyan buradaki beyler.

Tüm bunları dinleyip sonrasında dışarı çıktıklarında, Cromwell tuhaf bir şekilde çok üşüdü. Elini yüzüne götürüp yanağına dokundu. Rafe, "Ne bekliyorlardı ki?" diyordu. "Damadın, *günaydın efendiler, hiçbir şey olmadı,* demesini mi? Prensin on beş yaşında olduğunu unuttular mı? Herhalde sadece abartıyordu."

Onlar davayla uğraşırken, Kral François, İtalya'daki savaşı kaybediyordu. Papa Clement, Katherine'in yeğeni olan İmparator'la yeni bir anlaşma imzalamak üzereydi. Cromwell, "Bugün kötü bir gün. Avrupa'ya bize kahkahalarla gülmeleri için tüm fırsatları tanıdık," dediğinde henüz bunu bilmiyordu bile.

Yan yan Rafe'e baktı. Ama onun tek sorunu, on beş yaşındaki aceleci bir delikanlıyı bile Katherine'le ilişkiye girerken hayal edememesiydi. Böylesi, bir heykelle çiftleşmek gibi olmalıydı. Tabii ki Rafe, Kardinal'in Katherine'in genç kızlığındaki çekiciliği hakkında anlattıklarını duymamıştı. "Ben kendi yargımı sonraya bırakıyorum," dedi, "ki mahkemenin yapacağı da bu zaten." Cromwell gülümsedi. "Rafe, aslında sen bu meselelerde benden çok daha bilgili olmalısın. Ben on beş yaşımı hatırlamıyorum bile."

"Emin misin? Fransa'daki olay sırasında o yaşta değil miydin?"

"Evet, sanırım öyleydim." Wolsey, "*Arthur yaşasaydı seninle aynı yaşlarda olacaktı, Thomas,*" demişti. Dover'daki kadı-

nı hatırladı. İncecik kemiklerini, genç, soğuk ve soluk renkli yüzünü. Birden panikledi. Ya Kardinal'in şakasında gerçeklik payı varsa, ya sorumluluğunu almadığı bir sürü çocuğu olmuşsa? Halbuki insan çocuklarına bakmalıydı. "Rafe," dedi, "henüz vasiyetnamemi yapmadım. Yapacağımı söyleyip durdum ama yapmadım. Bence eve gidip derhal taslağını hazırlasam iyi olacak."

"Neden?" Rafe hayrete düşmüştü. "Neden şimdi? Kardinal seni görmek isteyecektir."

"Eve gidiyoruz," dedi Cromwell, Rafe'in kolunu çekiştirerek. Sol eline birinin dokunduğunu hissetti. Kemikten parmakların. Bir hayalet, onlarla birlikte yürüyordu. Arthur'un hayaleti. *Kral Henry,* diye geçirdi içinden, *onu sen dirilttin, şimdi yine sen mezara koyacaksın.*

Temmuz 1529: Londralı Thomas Cromwell, Tanrı'nın rahmetine kavuştuğunda, oğlu Gregory'ye altı yüz altmış altı pound on üç şilin ve dört pens verilecektir. Ayrıca kuştüyü yataklar, yastıklar ve sarı, saten yorgan, Flamanya işi karyola, oymalı dolapla diğer dolaplar, gümüşler ve on iki gümüş kaşık Gregory Cromwell'indir. Kızları Anne ve Grace'in büyütülmesi ve çeyizi için gerekli para vasilerine verilecektir. Yine kız yeğeni Alice Wellyfed'in çeyiz masrafları da merhuma aittir. Kıyafetleri, ceketleri ve yelekleri, erkek yeğenleri arasında pay edilecektir. Mercy evdeki çanak çömleği, gümüşlerden bir kısmını ve vasiyeti yerine getiren kişilerin tayin edeceği birkaç parça eşyayı alabilir. Ölen karısının kız kardeşi Johane'le kocası John Williamson'a belirli bir miktar para ve kızlarına çeyiz parası verilecektir. Hizmetkarlar mağdur olmayacak kadar para alacaktır. Kırk pound, evlilik masraflarında kullanmak üzere kırk

fakir genç kız arasında pay edilecektir. Yirmi pound, yolların onarılmasına bağışlanacaktır. On poundla Londra hapishanelerindeki fakir mahkumlar doyurulacaktır.

Naaşı ya öldüğü yerdeki kiliseye ya da vasiyeti uygulayanların uygun gördüğü bir başka yere gömülecektir.

Mallarından geri kalanlar, anne babasının ayinleri için harcanacaktır.

Ruhu Tanrı'ya kavuşacak, kitapları Rafe Sadler'a verilecektir.

Cromwell yaz salgını yeniden hortladığında, Johane'le Mercy'ye çocukları evden gönderip göndermeyeceklerini sordu.

"Nereye göndereceğiz ki?" dedi Johane, karşı çıkmak için değil de sırf merakından.

Mercy, "Bu sefer atlatamaz mıyız?" diye sordu. Salgının çok insan öldürdüğü, dolayısıyla da bu sene eskisi kadar şiddetli olmayacağı konuşuluyordu. Cromwell ise bunu doğru bulmuyordu. Madem salgın bir hastalığı bir insanın ya da vahşi bir hayvanın içgüdüleriyle karşılaştırıyorlardı, öyleyse şunu da göz önünde bulundurmakta fayda vardı: Kurt, sürüye çobanlarla köpeklerinin onu beklediği gecelerde dalmazdı. Salgının arkasında Tanrı vardı ve eski oyunlarına başvurmayı severdi.

Temmuzun son günü, Kardinal Campeggio bayramı ve tatil dönemini bahane ederek papalık mahkemesini sona erdirdi. Kral'ın yakın arkadaşı Suffolk Dükü, Wolsey'nin masasını yumruklamış ve onu tehdit etmişti. Hepsi de işlerin karışacağının farkındaydı. Zira Kardinal bozguna uğramıştı.

Cromwell, Wolsey'yle geçirdiği o akşam, hayatında ilk kez Kardinal'in sonunun geldiğini hissetti. *Eğer o düşerse ben de onunla birlikte mahvolacağım,* diye düşündü. Zaten pek de iyi bir ünü yoktu. Yine Kardinal'in şakasını hatırladı. Ardında

yetimler bırakmasını. İnsanlar, "Cromwell kötü bir adam," diyecekti. Kardinal İtalya'da ya da papalık mahkemesinde olanlardan bahsetmeye yanaşmıyordu. "Bana terleme hastalığının geri geldiğini söylediler," dedi. "Ne yapacağım? Ölecek miyim? Onunla tam dört kere savaştım. Kaç yılıydı? Sanırım 1518'de, bak buna çok güleceksin, hastalık beni öyle bir vurdu ki Piskopos Fisher'a döndüm. Resmen kadidim çıktı. Tanrı beni feci sarstı."

"Kardinal Hazretleri kadide mi döndü?" dedi Cromwell, gülümsemeye çalışarak. "Keşke o zamanlar bir portrenizi yaptırtsaymışsınız."

Piskopos Fisher, mahkemede hiçbir insanın ya da ilahi gücün Kral'la Kraliçe'nin evliliğini bozamayacağını söylemişti. Cromwell ona, *insan asla büyük konuşmamalı*, demeyi isterdi. Kendisinin de hukukun neyi yapıp neyi yapamayacağıyla ilgili bir fikri vardı tabii. Fakat Kral'ın meselesine Piskopos Fisher'la aynı açıdan bakmadığı da kesindi.

Bugüne dek Wolsey'ye bir şeyin imkansızlığından bahsetseniz ancak gülüp geçerdi. Bu geceyse, "Dostum Kral François bozguna uğradı ve ben mahvoldum. Ne yapacağımı bilmiyorum. Salgın olsun olmasın sanırım öleceğim," diyordu.

"Eve gitmeliyim," dedi Cromwell. "Ama önce beni takdis eder misiniz?"

Wolsey'nin önünde diz çöktü. Kardinal elini kaldırdı, sonra sanki ne yaptığını unutmuş gibi bir an öylece durdu. "Thomas," dedi, "henüz Tanrı'yla buluşmaya hazır değilim."

Cromwell kafasını kaldırıp gülümsedi. "Belki Tanrı da sizinle buluşmaya hazır değildir."

"Umarım ölürken yanımda olursun."

"Bunun için uzun bir süre beklemeniz gerekecek."

Wolsey kafasını iki yana salladı. "Dün Suffolk'un nasıl üzerime geldiğini görseydin böyle demezdin. Suffolk, Norfolk, Thomas Boleyn, Thomas Lord Darcy, hepsi de benim mahkemede başarısız olmamı bekliyordu. Duyduğuma göre, çeşitli makalelerden oluşan bir kitap hazırlatıyorlarmış. Beni suçlayacaklar, asilleri küçülttüğümü söyleyecekler. Herhalde adını da, *Yirmi Yıllık Hakaret* koyarlar. İçlerinde ne kadar çerçöp varsa hepsini bir tencereye boşaltıp karıştırıyorlar. Onlara haklı yere söylediğim gerçekleri çarpıtıyorlar." Hışırtılı bir nefes aldı ve Tudor gülünün kabartmasıyla süslü tavana baktı.

"Kardinal Hazretleri'nin mutfağına öyle tencereler sokamayacaklar," dedi Cromwell. Kardinal'e baktıysa da yaşlı adamın yüzünde sadece yapması gereken işleri gördü.

"Liz Wykys kızlarının kırlara sürülmesini istemezdi," dedi Mercy. "Özellikle de Anne seni göremeyeceği için ağlayıp duruyor."

"Anne mi ağlıyor?" Cromwell buna çok şaşırmıştı.

"Sen ne sanıyordun ki?" diye çıkıştı Mercy. "Çocuklarının seni sevmediğini mi düşünüyordun?"

Cromwell kararı Mercy'ye bıraktı ve kızlar evde kaldı. Ama karar yanlıştı. Mercy çok geçmeden kapıya saman demetini astı. "Bu nasıl oldu?" diyordu. "Sürekli yerleri ovup fırçalıyoruz. Koca Londra'da bizimkinden daha temiz bir ev bulamazsın. Dualarımızı ediyoruz. Daha önce hiç Anne gibi dua eden bir çocuk görmedim. Sanki dua ederken savaşıyor."

İlk hastalanan Anne oldu. Mercy'yle Johane onu uyanık tutmak için durmadan bağırıp çağırdı ve uyursa öleceğini söyledi. Ama hastalık onlardan daha ağır bastı ve Anne harap hal-

de yatağa düştü. Önceleri güçlükle nefes almaya ve gözlerini kapamamaya çalıştıysa da sonra bilincini kaybetti ve sadece yumruğunu sıkıp açmaya başladı. Cromwell kızının elini sımsıkı tutup onu sakinleştirmeye çabaladı ama Anne'in eli, savaşmak için sabırsızlanan bir askerinkinden farksızdı.

Kız bir süre sonra doğrulup annesini sordu ve her yerine ismini yazdığı defterini. Şafakta ateşi düştü. Johane mutluluk gözyaşlarına boğuldu, Mercy onu uyumaya yolladı. Anne yatağında oturmaya çalıştı. Babasını görünce de gülümseyip ismini söyledi. Kıza yüzünü yıkaması için gül yaprakları serpiştirilmiş bir leğen su getirdiler. Anne parmağını uzatıp onları dikkatle ve çok hafifçe suya batırdı. Şimdi hepsi de hoş kokulu suyla dolu minicik kaselere dönüşmüştü.

Ama güneş yükseldiğinde kızın yine ateşi çıktı. Cromwell, kadınların onu tekrar çimdiklemesine ve sarsmasına izin vermeyecekti. Dolayısıyla da kızını Tanrı'nın ellerine teslim etti ve ona iyi davranması için yalvardı. Anne'le hiç durmadan konuştuysa da kızı onu duyduğuna dair hiçbir belirti göstermedi. Cromwell salgından korkmuyordu. *Eğer Kardinal bu hastalığı dört defa yenmeyi başarmışsa, ben de tehlikede değilimdir,* diye düşündü. Zaten ölecek olsa bile, vasiyeti hazırdı. Anne'le oturdu, kızın göğsünün inip kalkışını, verdiği savaşı ve kaybedişini izledi. Öldüğünde yanında değildi. Hastalanan Grace'e bakmaya gitmişti. Onu tekrar büyük kızının odasına götürdüklerinde, Anne'nin küçük, ciddi yüzünün tatlı bir huzura kavuştuğunu gördü. Son derece uysal görünüyordu ve eli çoktan ağırlaşmıştı.

Odadan çıktığında, "Yunanca öğreniyordu," dedi Cromwell. "Elbet öğrenecekti," diye karşılık verdi Mercy, "o muhteşem bir çocuktu." Sonra omzuna yaslanıp "Çok akıllı ve iyi

kalpliydi. Ve biliyor musun, bir bakıma güzel bile sayılabilirdi," diye ağladı.

Cromwell'se şöyle düşündü: Yunanca öğreniyordu, belki şimdi Yunancayı sular seller gibi biliyordur.

Grace, Cromwell'in kollarında öldü. Geldiği gibi kolayca gidivermişti. Onu tekrar nemli çarşafa yatırırken, çocuğun inanılmaz kusursuzluğunu ve narin, beyaz yapraklara benzeyen ellerini son kez, hayretle seyretti. *Onu asla tanıyamadım,* diye geçirdi içinden. Nedense Liz'le o unutulmaz gece, hiç planlamadan ona hayat verdiklerine bir türlü inanamazdı. Adını erkek olursa Henry, kız olursa Katherine koyacaklardı. Liz, "Hem Kat'e de jest olur," demişti. Ama Cromwell, kusursuz güzellikteki bebeği gördüğünde başka bir isim önermiş ve karısı da kabul etmişti. Demek kızının zarafetine layık değildi.

Papaza, büyük kızını her yerine ismini yazdığı defteriyle gömüp gömemeyeceğini sordu. Papaz hayatında hiç böyle bir şey duymadığını söyledi. Cromwell de savaşamayacak kadar yorgundu.

Kızları Araf'taydı, hafif ateşlerin ve buzların diyarında. İncil'de Araf'tan nerede söz ediyordu?

Tyndale, *geriye iman, ümit ve sevgi kalır ve bu üçünden en yücesi sevgidir,* diyordu.

Thomas More ise bunun kötü bir çeviri olduğunu düşünüyordu. O *iyilik* konusunda ısrar ediyordu. İnsanı, yanlış tercüme yaptığı için zincire vurdurabilirdi.

Cromwell, ölülerin tercümanlara ihtiyacı olup olmadığını merak etti. Belki de bir anda bilmedikleri her şeyi öğreniyorlardı.

Tyndale, "Sevgi hiçbir zaman eksilmez," diyordu.

Ekim ayı gelip çatmıştı. Wolsey her zamanki gibi Kral'ın meclis toplantılarına başkanlık ediyordu. Ama Aziz Michael yortusunda Kardinal aleyhinde bazı bildiriler yayınlanmıştı. Başarısı ve ülke yönetimindeki hakimiyeti yüzünden, özellikle de krallıkta başka bir milletin yargı yetkisini tanımakla ve Papalık provası yapmakla suçlanıyordu. Asıl söylemek istedikleri, Wolsey'nin *alter rex* *olduğuydu. Kardinal her zaman Kral'dan daha çok otorite sahibiydi. Eğer bu bir suçsa, evet Wolsey suçluydu.

Suffolk Dükü'yle Norfolk Dükü, yani krallığın iki büyük lordu York Sarayı'na geldiklerinde, kurumlarından yanlarına varılmıyordu. Sarı sakallı Suffolk'un, halinden pek memnun bir görüntüsü vardı. Cromwell onun gibi sarışın ve al yanaklı adamların, Kardinal'i rahatsız ettiğini hatırlamıştı. Norfolk daha bir tedirgin gibiydi. Belki de Kardinal'in eşyaları arasında orasına burasına iğneler batırılmış, balmumundan bir heykelciğini bulmayı bekliyordu. Zira Norfolk, Kardinal'in tüm bu meziyetlerine şeytanla işbirliği yaparak sahip olduğuna inanıyordu.

Cromwell onları geri gönderdi ama tekrar geldiler. Bu sefer ellerinde çok daha büyük yetkilerle daha önemli imzalar vardı ve yanlarında Temyiz Mahkemesi İstinaf Dairesi Hakimi'ni de getirmişlerdi. Kardinal'den mührü teslim aldılar.

Norfolk yan yan Cromwell'e bakıp kısacık ve sinsi bir gülücük fırlattı. Cromwell bunun sebebini anlamadı.

"Gelip beni görün," dedi Dük.

"Neden lordum?"

Norfolk hiçbir açıklama yapmadı.

* Resmi olarak kral ya da hükümdar olmasa da asıl yöneticiliği onun yaptığına inanılan kişi. Latincede *alter* öbür, *rex* kral anlamına gelir. Ç.N.

"Ne zaman?" diye sordu Cromwell bu kez.

"Acele etme," dedi Norfolk. "Davranışlarına çekidüzen verdiğin zaman gel."

Tarih 19 Ekim 1529'du.

III

Ya Bat Ya Çık

Azizler Yortusu 1529

Cadılar Bayramı: Dünya ile öte-dünya arasındaki duvarın inceldiği gün.

Eskiden, senenin bu zamanında Cromwell ve Liz gece ibadeti yapardı. Liz'in babası Henry Wykys, Liz'in ölen kocası Thomas Williams, Walter Cromwell ve isimlerini bile hatırlayamadıkları, çok uzun zaman önce ölen akrabaları için dua ederlerdi.

Thomas dün gece ibadetini tek başına yapmıştı. Tüm gece uyanık kalıp Liz'in geri gelmesi için dua etmiş, karısının yanına uzanmasını beklemişti. Austin Friars'taki evde değil, Kardinal'le birlikte Esher'daydı. Ama Liz'in her durumda kendisini bulacağını biliyordu. *İki dünya arasındaki perdeyi aralayıp Kardinal'i arayacaktır,* diye düşündü, ve *Kardinal neredeyse ben oradayım.* Bir ara uyumuş olmalıydı. Gün ışıdığında oda bomboş geldi, sanki kendisi bile yoktu içinde.

Azizler Yortusu: Izdırabı dalga dalga yayılıyor, onu alabora etmekle tehdit ediyordu. Ölülerin geri gelebileceğine inan-

mazdı ama böylesi, onların parmaklarının ya da kanatlarının uçlarını omzunda hissetmesine engel olmuyordu. Dün geceden beri dokuları deniz hayvanlarınkine dönüşmüş, görüntüleri bulanıklaşmıştı.

Şimdi elinde Liz'in dua kitabıyla mazgal şeklinde bir pencere boşluğunda duruyordu. Kızı Grace bu kitaba bakmayı çok severdi ve bugün onun ufacık parmaklarını kendininkilerin altında hissedebiliyordu. Bunlar dini tören için belirlenmiş Meryem şiirleriydi ve sayfalar, kuğularla ve vazo içinde zambaklarla süslüydü. Meryem, sabah ibadeti için yere çökmüş. Onu selamlayan meleğin söylediği sözler, kavuşturduğu ellerinden sarkan bir parşömende yazılı. Meleğin kanatları cennet mavisi.

Cromwell sayfayı çevirdi. Burada, Ziyaret'in resmi vardı. Yine sabah saatleri. Henüz karnı pek küçük olan Meryem, kuzeni Aziz Elizabeth tarafından karşılanıyor. Alınları geniş, kaşları ince ve ikisinin yüzünde de şaşkın bir ifade. Biri bakire, diğeri yıllar içinde yorgun. Ayaklarının dibinde ilkbahar çiçekleri açmış ve ikisinin başında da aynı yaldızlı ışık halesi.

Bir sayfa daha çevirdi. Grace de sessizce ona eşlik etti. İsa'nın doğuşu. Küçük ve beyaz İsa annesinin pelerininin kıvrımlarında yatıyor. Ardından, günlük yedi duanın dördüncüsü. Üç müneccim mücevherlerle süslü kupalar sunuyor. Arka fonda bir İtalyan şehri. Ağaçların tepesinden yükselen çan kulesi. Bir başka resimde, Yusuf tapınağa bir sepet dolusu kuğu taşıyor. Ve bir başkası. Bu sefer akşam duası. Kral Herod'un gönderdiği hançer, bebeğin vücudunda bir yara açıyor. Bir kadın kollarını havaya kaldırmış. Ya itiraz ya da dua etmek için. Hali öylesine dokunaklı ve çaresiz ki. Bebeğin cesedin-

den, gözyaşı şeklinde üç kan damlası sıçrıyor. Üç ateş kırmızısı gözyaşı.

Cromwell kafasını kaldırdığında, kendi gözlerinde biriken yaşlar görüntüleri bulanıklaştırdı. Gözlerini kırpıştırdı. Arkasından birinin yaklaştığını duymuştu. Gelen George Cavendish'ti. Yüzünde endişe dolu bir ifade vardı.

Ne olur benimle konuşmasın, diye dua etti Cromwell, *ne olur geçip gitsin.*

"Efendi Cromwell," dedi George. "Ağlıyor musun? Ne oldu? Yoksa efendimiz hakkında kötü bir haber mi aldın?"

Liz'in kitabını kapamaya çalıştıysa da Cavendish bunu görmüştü. "Ah, demek dua ediyorsun?" Hayretle söylemişti bunu.

Cavendish, Grace'in sayfalara dokunan parmaklarını ya da karısının kitabı tutan elini göremiyordu. George, sadece resimlere bakıyordu o kadar. Derin bir nefes alıp tekrar konuştu. "Thomas..."

"Kendim için ağlıyorum," dedi. "Hayatım boyunca uğruna çalıştığım her şeyi kaybedeceğim. Çünkü ben de Kardinal'le birlikte mahvolacağım. Hayır George, lütfen sözümü kesme. Çünkü benden ne istediyse onu yaptım, onun dostu ve sağ kolu oldum. Eğer taşrada dolaşıp kendime bir sürü düşman edinmek yerine şehirdeki işlerimle meşgul olsaydım, şimdiye dek zengin bir adamdım. Seni de kırlardaki yeni evime davet edip mobilya ve çiçek tarhları konusundaki fikirlerini soruyordum. Oysa şu halime bak! Resmen bittim."

George cılız sesiyle konuşmaya çabaladı. Onu avutacak bir şeyler söylemeye çalıştı.

"Benim oğlanı, Rafe'i, Westminster'a yolladım," dedi Cromwell.

"Ne yapacak orada?"

Cromwell cevap vermek yerine tekrar ağlamaya başladı. Hayaletler toplaşıyordu, durumunun ne kadar ümitsiz olduğunun farkındaydı ve üşüyordu. İtalya'dayken, her şeyi hatırlamasını sağlayacak bir yöntem öğrenmişti. Şimdi de onu buraya getiren tüm aşamaları bir bir anımsıyordu. "Sanırım onun peşinden gitmeliyim," dedi.

"Lütfen, akşam yemeğinden önce olmaz."

"Neden?"

"Çünkü lordumun hizmetkarlarının ücretini nasıl ödeyeceğimizi düşünmemiz gerek."

Cromwell, kısa bir sessizlikten sonra dua kitabını kapayıp koltuğunun altına sıkıştırdı. Cavendish ona ihtiyacı olanı vermiş, nihayet çözümünü bekleyen bir hesap kitap sorunu bulmuştu. "George," dedi, "biliyorsun, lordumun tüm din görevlileri buraya üşüştü. Senede ne kadar kazanıyorlar? Kardinal'in eli açıklığı sayesinde yüz ya da iki yüz pound mu? Bence hizmetkarların parasını da onlar ödesin. Gördüğüm kadarıyla hizmetkarları, lordumu papazlarından daha çok seviyor. Şimdi yemeğe gidelim. Daha sonra da papazları ikna edip kesenin ağzını açmalarını sağlayacağım. Evdekilere ücretlerinin en azından dörtte birini vermek gerek. Lordumun itibarı söz konusu."

"Bu işi senden başka kimse beceremez zaten," diye yorum yaptı George.

Cromwell birden gülümsediğini fark etti. Bu belki de acı bir gülümsemeydi ama bugün gülebileceğini hiç düşünmemişti doğrusu. "O işi bitirdiğimde seni yalnız bırakmak zorunda kalacağım. Mecliste söz hakkı almaya çalışacağım."

"Ama onlar iki günden önce toplanamaz. Şimdiden nasıl ayarlayacaksın?"

"Bilmiyorum ama birinin lordum adına konuşması gerekiyor. Yoksa onu öldürecekler."

George'un suratındaki hayreti ve kederi görünce bunu söylediğine pişman oldu. Fakat gerçekleri bilmesi gerekliydi. "Sadece deneyeceğim. Ya batarım ya çıkarım."

George neredeyse önünde eğiliyordu. "Bat ya da çık. Sen hep böylesindir zaten."

Bir zamanlar, Tesalya'da Simonides adında bir şair yaşarmış. Bir gün Scopas isminde bir adamın verdiği şölende ev sahibine övgü maiyetinde lirik bir şiir okuması için görevlendirilmiş. Şairlerin tuhaf kaprisleri vardır ya, Simonides de şiirinde ev sahibinden bahsetmiş bahsetmesine ama Kutsal İkizler, Castor ve Pollux'a da methiyeler düzmüş. Bu işten hiç hoşlanmayan Scopas ona sadece ücretin yarısını vereceğini söylemiş. "Gerisini de İkizler'den alırsın," demiş.

Çok geçmeden salona bir uşak gelmiş ve Simonides'in kulağına dışarıda onu bekleyen iki genç adam olduğunu fısıldamış.

Şair şölen salonundan çıkıp etrafına bakınmış ama uşağın sözünü ettiği iki genç adamı görememiş.

Yemeğini bitirmek için sofraya dönmek üzereyken, korkunç bir gümbürtüyle irkilmiş. Bir bakmış ki salonun tavanı çöküyor, insanlar kafalarına düşen taş parçalarıyla yerlere seriliyor. O kalabalık ziyafetten, geriye bir tek o kalmış.

Cesetler öyle bir ezilmiş ki akrabaları onları tanıyamamış bile. Ama Simonides çok dikkatli bir adammış. Bir gördüğünü bir daha unutmazmış. İnsanları harabeye dönen salonda dolaştırıp yakınlarını bulmasına yardım etmiş. Hafızasına kazıdığı oturma planından, ölüleri isimleriyle eşleştiriyormuş.

Bize bu hikayeyi aktaran Cicero'dur. O gün, Simonides'in hafıza sanatını nasıl icat ettiğini anlatır. Şair o ziyafet günü, isimleri, yüzleri, kimin övündüğünü, kimin eğlendiğini, kimin sıkıldığını, tavan çöktüğünde herkesin tam olarak nerede oturduğunu tek bir hata bile yapmadan anımsamıştır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

I
ÜÇ KART OYUNU
1529 KIŞI - 1530 İLKBAHARI

"*Rafe git, bana yeni mecliste bir koltuk ayarla,* diyorsun ve o da çamaşırları getirmesi söylenen bir kız gibi denileni yapıveriyor," dedi Johane, Cromwell'e.

"O söylediğinden biraz daha zor oldu tabii," dedi Rafe.

"Anlatsana nasıl yaptın bunu?" diye sordu Johane.

Avam kamarasındaki koltuklar asillere, piskoposlara ve krala aitti. Seçmenler, çoğunlukla yukarıdan gelen emirleri uygulardı.

Rafe ona Taunton'ı almıştı. Burası Wolsey'nin arazisindeydi ve Kral'la Thomas Howard evet demeseydi, talebi asla kabul edilmezdi. Cromwell, Rafe'i Dük'ün niyetini ve o sinsi gülümsemenin ardında neyin yattığını öğrenmesi için Londra'ya göndermişti.

Artık biliyordu. "Norfolk Dükü, Lordum Kardinal'in gömülü bir hazinesi olduğunu ve senin de bunun yerini bildiğini düşünüyor," demişti Rafe.

Cromwell'le yalnız kaldıklarında, "Sana, onun için çalışmanı teklif edecek," dedi Rafe.

"Evet, belki."

Cromwell durumu tartarken Rafe'in suratını inceledi. Norfolk, Kral'ın piç oğlu sayılmazsa, krallığın en önemli asilzadesiydi. "Onu saygınlığın, hürmetin ve şeyin... konusunda ikna ettim."

"Emirlerine uyacağım konusunda mı?"

"Evet, öyle de denebilir."

"Peki, o ne dedi?"

"Hımmm, dedi."

Cromwell güldü. "Peki, nasıl bir tonda söyledi bunu?"

"Her zamanki tonunda."

"Suratını asıp kafasını da salladı mı?"

"Evet."

"Güzel. Azizler Yortusu'ndan kalan göz yaşlarımı siliyorum. Kardinal'le birlikte Esher'ın bir odasında şöminenin karşısında oturuyorum. *Lordum,* diyorum, *sizi yüzüstü bırakır mıyım sanıyorsunuz? Bacalar ve şöminelerle ilgilenmesi için bir adam tuttum. Ona gereken talimatları verdim. Şimdi Londra'ya, Blackfriars'a gidiyorum.* Hava sisli, bugün Aziz Hubert Günü ve Norfolk bana iyi bir efendi olacağını söylemek için bekliyor."

Dük altmış yaşına yaklaşmış olmasına rağmen çelik gibi sert hatlara ve zeki gözlere sahipti. Vücudu, kemirilmiş bir kemik gibi sıska; yüzü, bir baltanın ucu kadar soğuktu. Yürürken, sanki uzuvları birbirlerine zincirlerle bağlıymış gibi, bedeni hafifçe takırdardı. Giysilerinin katmanları, taşıdığı kutsal emanetleri bazen gizler, bazen de gözler önüne serердi. Minicik, mücevherli keseciklerinde deri parçaları ve saç

tutamları, madalyonlarının içinde azizlerin kemik kıymıkları vardı. Bazen, "Tanrım!" diye bağırıp madalyonlarından birini coşkuyla öper ve azizlere onu kutsamaları için yalvarırdı. "Aziz Jude bana sabır ihsan et!" derken, onu muhtemelen küçük bir çocukken ilk pederinin anlattığı hikayedeki Job'la karıştırırdı. Dük'ü küçük bir çocuk ya da daha genç ve şimdiki halinden farklı olarak hayal etmek zordu. Norfolk, İncil'i din adamları haricindeki kişiler için gereksiz bulurdu. Zaten kitap okumak, başlı başına yapmacık bir davranış biçimiydi ve saraydakilerin buna daha az zaman ayırmasını dilerdi. Yeğeni Anne Boleyn sürekli okuyordu ve yirmi sekiz yaşında hala bekar olmasının muhtemel sebebi de buydu. Mektupları beyler yazacaksa, katipler ne işe yarıyordu?

Şimdi de barut gibi bakışlarını Cromwell'e dikmişti. "Parlamentoda şehir temsilcisi olmandan hoşnutum Cromwell," dedi.

Cromwell kafasını hafifçe eğdi. "Lordum."

"Kral'la senin için konuştum ve o da memnun oldu. Avam Kamarası'nda onun ve benim talimatlarıma göre hareket edeceksin."

"Bu talimatlar aynı mı olacak lordum?"

Dük kaşlarını çattı. Kemiklerini takırdatarak odada bir aşağı bir yukarı dolaştı ve dayanamayıp patladı. "Lanet olsun Cromwell, sen neden böyle birisin? Neyine güveniyorsun?"

Cromwell gülümseyerek bekledi. Dük'ün neyi kastettiğini biliyordu. Onun kişilikli biri olduğunu Norfolk da biliyordu. Odanın köşesindeki gölgelerin arasında beklemeye alışıktı ama artık o günler sona ermişti.

"Gül bakalım," dedi Dük. "Wolsey'nin evi adeta bir engerek yuvası gibi. Tabii kendisi...Tanrı korusun." Eli, madalyonlarından birine gitti.

Kilisenin bir prensini yılanla kıyaslamak olacak iş değildi. Dük, Kardinal'in parasını ve Kral'ın yanı başındaki yerini istiyor ama bunlara sahip olduktan sonra cehennemde yanmayı da istemiyordu. Odanın karşısına doğru yürüyüp kavuşturduğu ellerini birbirine sürttü ve Cromwell'e döndü. "Majesteleri seninle tartışmak niyetinde. Senin konuşmanı sağlayacak çünkü Kardinal'in maksadını iyice anlamak istiyor ama pek yakında öğreneceksin ki Kral'ın çok iyi bir hafızası vardır. Dolayısıyla da seni Parlamento'da bir temsilci değil, savaşına karşı çıkan bir adam olarak görecek."

"Umarım hala Fransa'yı istila etme arzusunda değildir."

"Lanet olsun! Hangi İngiliz istemez ki? Fransa zaten bize ait. Onu geri almalıyız." Cromwell, Dük'ün dudağının seğirdiğini gördü. Norfolk, bundan rahatsız olarak elini ağzına götürdü, sonra son derece kontrollü bir sesle devam etti. "Aslında haklısın."

Cromwell cevap vermeden bekleyince, "O savaşı kazanmamıza imkan yok," dedi Dük. "Ama kazanacağımıza inanarak savaşmalıyız. Yapılacak masrafı, harcanacak adamları, atları ve gemileri boşver. Wolsey'nin sorunu da bu zaten. Daima anlaşma peşinde. Bir kasabın oğlu bunu nereden anlayacak zaten!"

"Zafer duygusunu mu?"

"Sen de bir kasabın oğlu musun?"

"Hayır, nalbantın."

"Sahi mi? Baban atları nallıyordu yani?"

Cromwell omzunu silkti. "Aslına bakarsanız lordum, ben de Kardinal'le aynı..."

Norfolk sözünü bitirmesine izin vermedi. "Sen de mi hayal edemiyorsun Cromwell? Savaş meydanını, kampı, savaştan

önceki geceyi... Bunların ne demek olduğunu hiç mi bilmiyorsun?"

"Yanlış anladınız lordum. Zira ben de bir askerdim."

"Öyle mi? Ama kesin İngiliz ordusunda değildin." Dük sırıttı. "Bir sırrın olduğunu tahmin etmiştim zaten. Senden neden hoşlanmadığımı bulmaya çalışıyordum. Peki, neredeydin?"

"Garigliano."

"Kiminle?"

"Fransızlarla."

Dük ıslık çaldı. "Yanlış tarafı seçmişsin dostum."

"Çok geçmeden fark ettim zaten."

"Fransızlarla ha?" diye kıkırdadı Norfolk. "O cehennemden çıkıp nasıl ayakta kaldın, anlatsana."

"Kuzeye gittim." Tam, *para işine girdim*, diyecekken kendini tuttu. Dük bunu anlamazdı. "Kumaş işine girdim," dedi onun yerine. "Özellikle ipekli. Askerlerin olduğu bir yerde, piyasanın durumunu tahmin edersiniz herhalde."

"Tanrım, evet! Johnnie Freelance çuvalla para kazandı. Hele o İsviçreliler! Sanırsın tiyatro kumpanyası. Danteller, kurdeleler, süslü püslü şapkalar. Kolay hedef olmaktan başka bir işe yaramıyorlar. Yaycı mıydın?"

"Ara sıra." Gülümsedi. "Ama boyum biraz kısa kalıyordu."

"Benim de. Şimdi onları Henry kullanıyor. Hem boyu uygun, hem de kolları. Artık savaşlar bunlarla kazanılmıyor zaten."

"Öyleyse savaşmayalım lordum. Anlaşma yapalım. Böylesi çok daha ucuz olur."

Dük birden kükredi. "Buraya ne yüzle geldin bilmiyorum Cromwell."

"Lordum, beni siz çağırtınız."

"Öyle mi?" Norfolk birden paniklemişti. "Demek bugünleri de görecektik."

Kral'ın danışmanları, Kardinal aleyhinde en az kırk dört ayrı suçlama hazırlıyordu. Bunlar, krallık dışında başka bir mahkemeye başvurarak ülkenin itibarını sarsmaktan, hane halkına Kral'la aynı fiyattan et almaya, Lüteriyen kafirlerin yayılmasını engellemekteki başarısızlığa kadar uzanıyordu.

Memleket dışındaki bir mahkemeye başvurulmasının suç sayıldığı kanun başka bir yüzyıldan kalmıştı. Şu anda hayatta olan hiç kimse bunun tam olarak ne anlama geldiğini bilmiyordu. Dolayısıyla da Kral'ın yorumu esas alınacaktı. Avrupa'daki tüm sohbetlerde, bu kanundan söz ediliyordu. Tüm bunlar olurken, Kardinal evinde oturup bazen kendi kendine mırıldanıyor, bazen de yüksek sesle bağırıyordu. "Thomas, okullarım! Bana ne olursa olsun, onlar kurtulmalı. Kral'a git. Bana beslediği garez, eğitimin ışığını söndürmemeli!"

Wolsey, Esher'daki sürgün günlerini genellikle surat asarak geçiriyordu. Bir zamanlar Avrupa'nın önemli meseleleri üzerine kafa yoran bu zeki adam, şimdi durmaksızın kendi kayıplarını düşünüp taşınıyordu. Karanlık bastığındaysa iyice kendi kabuğuna çekiliyordu. "Thomas, Tanrı aşkına, eğer sözünü tutamayacaksan geleceğim deme," diye yalvardı Cavendish.

"Bunu isteyerek yapmıyorum," dedi Cromwell. "Bazen mecbur kalıyorum. Meclistekiler geç saatlere kadar oturuyor ve Westminster'dan ayrılmadan önce, Lordum Kardinal'e gelen mektup ve dilekçeleri toparlamak, ona mesaj göndermek isteyen ama bunu yazıya dökmeye çekinen insanlarla konuşmak zorunda kalıyorum."

"Anlıyorum," dedi Cavendish, "ama sen gelmeyince ağlamaya başlıyor. Esher'da kapalı kalmak onu çok sarstı. Durmadan saati soruyor, senin kaçta geleceğini. Bizi meşalelerle dışarıya hava durumuna bakmaya yolluyor. Sanki rüzgar ya da yağmur seni durdurabilirmiş gibi. Sonra evhamlanmaya başlıyor. Ya yolda başına bir kaza geldiyse diye endişeleniyor. *Londra yolu soyguncularla doludur, karanlık çökünce ne kadar uğursuz varsa etrafta cirit atmaya başlar,* diyor ve konuyu hep aynı yere getiriyor*: Bu dünya tuzaklarla ve hilelerle dolu ve ben nasıl bir günahkarım ki bunca oyuna geldim.*"

Cromwell nihayet pelerininden kurtulup ateşin yanındaki iskemleye çöktü. Ne var ki daha soluklanmaya bile fırsat bulamamıştı ki Kardinal yanında bitti. Lordum Suffolk ne dedi? Lordum Norfolk nasıldı? Kral, Kral'ı gördün mü? Seninle konuştu mu? Ya Leydi Anne? Eskisi gibi güzel ve afiyette mi? Onu memnun edecek bir şeyler söyledin mi? Onun bizden hoşnut olması çok önemli.

"O hanımı mutlu etmenin tek yolu başına kraliçelik tacını takmaktır," dedi Cromwell. Anne hakkında daha fazla konuşmak istemiyordu. Mary Boleyn, ablasının onu keşfettiğini söylemişti ama Anne o zamandan beri, Cromwell'e karşı en ufak bir girişimde bulunmamıştı. Bir keresinde dikkatini çeken birine bakmak için döndüğünde, gözleri çok kısa bir an ona takılmıştı hepsi o. Leydi Anne'in kopkoyu kahverengi gözleri hafifçe patlak ve bir abaküsün boncukları kadar parlaktı. Anne çıkarlarını hesaplarken, onlar daima etrafı gözlerdi. Ama Norfolk ona Cromwell'i gösterip "İşte, Kardinal'in tüm sırlarını bilen adam," demiş olmalıydı. Çünkü artık ne zaman onu görse uzun boynunu uzatıp boncuk gözlerini kırpıştırıyor ve Cromwell'i sanki ondan nasıl faydalanaca-

ğını bulmak istercesine baştan aşağı süzüyordu. Kardinal, Leydi'nin afiyette olup olmadığını soruyordu ya, herhalde sağlıklıydı. Zira ne hasta bir at gibi öksürüyor, ne de topallıyordu. Herhalde eskisi gibi de güzeldi. Eğer Wolsey'nin duymak istediği buysa.

Noel'den hemen önce, bir gece Esher'a geç saatte vardı ve Kardinal'i tek başına oturmuş lavta çalan bir çocuğu dinlerken buldu. Wolsey onu görünce, "Teşekkürler Mark. Artık gidebilirsin," dedi. Oğlan Kardinal'in önünde eğildi, Cromwell'e de güçbela selam verip kapıya doğru yürüdü. "Mark çok becerikli ve şirin bir çocuk. Bence onu burada tutmak yerine Kral'a göndermeliyim. Ya da belki Leydi Anne'e. Sence ondan hoşlanır mı?"

Çocuk, Kardinal'in övgülerini işitmek için kapının orada oyalanıyordu. Ne var ki Cromwell'in tekmeden bile etkili bakışını görünce, apar topar dışarı çıktı. Cromwell, insanların ona Leydi Anne'in neden hoşlanıp hoşlanmayacağını sormamalarını tercih ederdi.

"Lordlar Kamarası Başkanı More bana bir mesaj gönderdi mi?" diye sordu Kardinal.

Cromwell elindeki bir tomar kağıdı masaya fırlattı. "Hasta görünüyorsunuz lordum."

"Evet, hastayım. Thomas, söyle ne yapacağız?"

"Rüşvet vereceğiz," dedi. "Cömert davranacağız ve geri kalanları uygun şekilde kullanacağız. Zira maaşınız ve arazileriniz duruyor. Dinleyin lordum. Kral elinizdekilerin tümünü alsa bile insanlar, *Kral, Kardinal'e ait olanları başkasına hediye edebilir mi,* diyecektir. Siz tasdik etmedikçe, kimse unvanından emin olamayacaktır. Dolayısıyla da hala bazı kozlarınız var."

"Ama Kral beni ülkeye ihanetle suçlarsa... Ben... Mallarım..." Kardinal kekelemeye başlamıştı.

"Sizi ihanetle itham edecek olsa, şimdiye dek çoktan Kule'ye kapatılırdınız."

"Kesinlikle. Hem kafamla vücudumu birbirinden ayırırsa, ona ne faydam olacak ki? Bence Kral beni aşağılayarak Papa'ya bir ders vermek niyetinde. *Ben İngiltere Kralı olarak kendi evimin efendisiyim,* diyor. Ama gerçekten öyle mi acaba? Yoksa asıl efendi, Leydi Anne ya da Thomas Boleyn mi? İşte sana bu odanın dışında sorulmaması gereken bir soru."

Kral'ı yalnız yakalayıp niyetini öğrenmeli -tabii kendisi bunu biliyorsa- ve bir anlaşmaya varmalıydı. Kardinal'in acilen nakit paraya ihtiyacı vardı. Cromwell günlerce Kral'la görüşmek için bekledi. Ne var ki Henry sadece mektupları almak için elini uzatıyor, yüzüne bile bakmadan ve son derece dalgın bir tavırla, "Teşekkürler," diye mırıldanıyordu. Bir gün yine ona bakmadan, "Kardinal hakkında konuşamam Efendi Cromwell," demişti. Cromwell tam ağzını açacaktı ki, "Anlamıyor musun? Onun hakkında konuşamam," diye yinelemişti. Ses tonu sevecen ve biraz da şaşkındı. "Başka bir gün," demişti, "söz veriyorum, seni çağırtacağım."

Kardinal ona, "Kral bugün nasıl görünüyordu?" diye sorduğunda, "Uykusuz," diye cevap verdi Cromwell.

Kardinal güldü. "Uyumuyorsa, avlanmadığı içindir. Yerler buz tuttu. Köpeklerin ayakları kayıyor. Temiz hava alamadığı için uyuyamıyor Thomas. Vicdanı rahatsız olduğu için değil."

Cromwell sonraları, aralık ayının sonuna doğru, Kardinal'i müzik dinlerken bulduğu o geceyi hatırlayacak, bunu kafasında pek çok kereler canlandıracaktı.

Çünkü Kardinal'i bırakıp yola çıkmaya hazırlanırken, aralık bir kapının ardından bir çocuğun sesi gelmişti. Mark'tı. Kardinal'in lavtacısı. Biriyle konuşuyordu: "Yeteneğimi göz önünde bulundurduğunda beni Leydi Anne'e vermeyi uygun gördüğünü söyledi. Ben de bundan çok memnun olurum. Kral yaşlı dostumuzun kafasını kestirecekken burada onunla oturmanın ne faydası var ki? Bence bunu yapmalı da zaten. Zira Kardinal çok kibirli bir adam. Bugün bana iyi bir şey söylediği tek gündür."

Kısa bir duraksama. Biri boğuk bir sesle konuştu ama Cromwell kim olduğunu anlayamamıştı. Sonra çocuk devam etti. "Avukatın da onunla birlikte sonu gelecek. Avukat diyorum ama o aslında kim ki? Bunu bilen yok. Söylediklerine bakılırsa çıplak elle bir sürü kişiyi öldürmüş ve asla günah çıkartmamış. Ama o tip sert adamlar celladı görünce çocuk gibi ağlamaya başlar."

Mark'ın bahsettiği, onun idamıydı. Çocuk devam etti. "Leydi Anne'in yanına gittiğimde beni keşfedecek ve bana hediyeler verecek." Kıkırdadı. "Bana iltifatlar edecek. O işini iyi biliyor. Hala Kral'ı reddetmesinden belli."

Kısa bir duraksama. "O bakire değil," dedi Mark. "Kesinlikle değil."

Şu hizmetkarların konuşmaları da pek öğreticiydi doğrusu. Yine boğuk bir cevap geldi. "Sence o kadar zaman Fransız sarayında kalmış biri, eve bakire dönebilir mi?" dedi Mark. "Kız kardeşinin haline baksana. Mary, oradaki tüm erkeklerin binek atıydı."

Cromwell hayalkırıklığına uğramıştı. Zira bunlar sadece söylentiden ibaretti ve ona daha somut bilgiler gerekliydi. Yine de biraz daha bekledi.

"Hem Tom Wyatt ona sahip olmuş. Bunu Kent'teki herkes biliyor. Kardinal'le Penshurst'e gitmiştim. Saray, Leydi'nin ailesinin yaşadığı Hever'a yakındır. Wyattlar'ın evinden oraya gitmek çok kısa bir zaman alır."

Tanık var mıydı? Ya da tarihler?

Kim olduğunu anlayamadığı kişi, "Şştt," diye susturdu lavtacı çocuğu. Ardından yine bir kıkırdama geldi.

Cromwell bununla hiçbir şey yapamazdı. Sadece duyduklarını aklının bir köşesine yazacaktı o kadar. Mark anadilinde, yani Flamanca konuşmuştu.

Noel gelip çatmıştı ve Kral, Kraliçe Katherine'le birlikte Greenwich'teydi. Anne ise York Sarayı'ndaydı ve Kral onu istediği zaman görebilecek durumdaydı. Fakat nedimelerinin anlattığına göre -ne tuhaftır ki- Kral'ın ziyaretlerinin sayısı ve süresi azalmıştı.

Esher'daki Kardinal, yatak döşek yatıyordu. Bir zamanlar çok hasta olsa bile bunu asla kabul etmezdi. "Kral ve Leydi Anne birbirlerine yeni yıl öpücüğü verirken hiçbir şey olmaz," dedi Wolsey. "On ikinci geceye dek güvendeyiz." Kafasını yan çevirip yastığa gömdü ve hiddetle tısladı. "Tanrı aşkına Cromwell, artık eve git."

Austin Friars'taki ev çoban püskülü, sarmaşık, defne yaprağı ve kurdeleli porsuk ağacı çelenkleriyle süslenmişti. Mutfaktakiler, yaşayanları beslemek için harekete geçmişti ama bu sene şarkı söylemeyecek, Noel oyunları oynamayacaklardı. Zira hiçbir yıl böylesine korkunç bir yıkıma uğramamışlardı. Thomas'ın ablası Kat ve enişteşi Morgan Williams, Cromwell'in kızları kadar büyük bir hızla hayattan çekilip alınmıştı. Bir gün ortalıkta dolaşıp kahkahalar atarken, ertesi gün Thames kıyısındaki mezarlarında taş kadar soğuk ve katı

yatıyorlardı. Mezarları gelgitin ve nehrin kokusunun ulaşamayacağı bir yere kazılmıştı. Artık Putney'nin çatlak sesli kilise çanına kulaklarını tıkamışlardı. Artık şerbetçi otunun, maltlaştırılmış arpanın, hayvanların, yün balyalarının, çam reçinesinin, elmalı mumların ve Ruhlar Günü'nde pişen keklerin kokusunu da almıyorlardı. Yıl bitmeden, ev halkına iki yeni yetim katılmıştı. Richard ve küçük Walter. Morgan Williams pek geveze ve tafracı bir adamdı ama kendince uyanık biriydi, ailesi için de çok çalışırdı. Kat ise son zamanlarda kardeşini, ancak yıldızların hareketini anladığı kadar anlıyordu. "Seni asla çözemiyorum," diyordu ablası, ki bu aslında tamamen Cromwell'in hatasıydı. Oysa Kat'e parmaklarıyla sayı saymayı ve fatura okumayı öğreten kendisi değil miydi?

Cromwell kendine bir Noel öğüdü vermek isteseydi şöyle derdi: Kardinal'i bir an önce terk et, yoksa öyle bir oyuna geleceksin ki kendini sokaklarda bulacaksın. Ama o, sadece tavsiyelerini dinleyenlere laf anlatırdı.

Austin Friars'ta yılbaşı gecesi büyük salonlarına astıkları, devasa büyüklükle, altın yaldızlı bir yıldızları vardı. Bu yıldız bir hafta boyunca orada ışıldar ve 6 Ocak'taki yortuya dek eve gelen misafirleri karşılardı. Liz'le ikisi yazdan itibaren Üç Kral'ın kostümlerini düşünür, gözlerine çarpan her tuhaf kumaş parçasını ya da aksesuarı bir kenara istiflerlerdi. Sonra, ekimde, Liz gizli gizli dikiş dikmeye başlar, önceki yılın kostümlerinin üzerlerine parıltılı süsler işleyerek, omuzlarını yamalayarak ya da kenarlarını bastırarak son derece fantastik kıyafetler üretirdi. Cromwell'in göreviyse kralların kutularına koyulacak hediyeleri düşünmekti. Bir keresinde, aldığı müzikli mücevher kutusu zamanından önce çalmaya başlayınca, çocuklar pek şaşırıp sonra gülüşmüşlerdi.

Bu sene kimsenin yıldızı asacak hali yoktu. Ama Cromwell, onun durduğu karanlık sandık odasına girdi. Üzerindeki kılıfı kaldırıp tamir gerektiren bir yeri var mı diye baktı. Bundan daha iyi yılları olacak ve onu yine asacaklardı. Ama şimdilik bunu hayal bile edemiyordu. Yıldız şeklinde dikilen kılıfı dikkatle kapatırken, ne kadar büyük bir ustalıkla yapıldığını düşünüp karısını bir kez daha takdir etti. Üç Kral'ın kostümleri, koyun rolü oynayacak çocukların kostümleriyle birlikte katlanıp bir sandığa yerleştirilmişti. Çobanların değnekleri bir köşeye yaslanmıştı ve tavana asılan bir ipten, melek kanatları sarkıyordu. Onlara dokundu. Eli tozlanmıştı. Mumunu başka bir tarafa koyup kanatları indirdi ve iyice silkeledi. Hafifçe titreşmişler ve odaya belli belirsiz bir amber parfümü yayılmıştı. Kanatları tekrar asıp tüylerini düzeltti. Mumunu aldı ve odadan çıkıp kapıyı kapadı. Sonra, anahtarı geri vermek için Johane'in yanına gitti.

"Keşke bir bebeğimiz olsaydı," dedi baldızına. "Bu evde çok uzun zamandır bir bebek yok."

"Bana hiç bakma," diye karşılık verdi Johane.

"Neden? John Williamson bugünlerde sana karşı görevlerini yerine getirmiyor mu?"

"Onun görevleri artık bana zevk vermiyor."

Cromwell onun yanından ayrıldığında, *bu konuyu açmamam gerekirdi,* diye düşündü.

Yeni yıl günü, hava kararmaya başladığında çalışma masasının başına oturmuş, Kardinal için bir takım mektuplar yazıyor, bazen de para tahtasına gidip hesap yapıyordu. Görünüşe bakılırsa Kral, Wolsey'nin özrünü kabul edecek ve sınırlı özgürlükler çerçevesinde hayatını yaşamasına izin verecekti. Fakat bun-

dan sonraki hayatını, eski geliriyle kıyas kabul etmeyecek bir miktarla idame ettirmek zorunda kalacaktı. York Sarayı zaten alınmıştı, Hampton Court gideliyse çok olmuştu ve Kral, zengin Winchester piskoposluğunu soyup soğana çevirmenin peşindeydi.

Gregory içeri girdi. "Sana mum getirdim. Teyzem Johane, *babanın yanına git,* dedi."

Oğlu oturup beklemeye başladı. Bir yandan da huzursuzca kıpırdanıyor, durmadan iç çekiyordu. Sonunda kalkıp babasının çalışma masasının önünde dikildi. Sanki biri, "Haydi, biraz işe yara," demişçesine kağıtları düzenlemeye girişti.

Cromwell kafası eğik haldeyken gözlerini kaldırıp oğluna baktı. Gregory'nin bebekliğinden beri, ilk kez oğlunun ellerine dikkat ediyordu. Bunların artık yumuk yumuk ve bebeksi değil de bir centilmenin rahat yaşayan oğlunun bakımlı elleri olduğunu görünce hayrete düştü. Gregory ne yapıyordu? Belgeleri üst üste koyuyordu. Bunu bir düzene göre mi yapıyordu? Hayır. Çünkü onları tersten okuyamazdı. Konuları da bilmiyordu. Yoksa onları tarih sırasına göre mi diziyordu? Tanrım, ne yapıyordu bu çocuk böyle?

Hayati önem taşıyan cümlesini bitirmek üzere, dikkatini önündeki mektuba verdi. Tekrar kafasını kaldırdığında Gregory'nin kağıtları inanılmaz bir basitlikle düzenlediğini gördü. Büyükleri alta, küçükleri üste koymuştu.

"Baba..." dedi oğlu. İç çekti. Sonra para tahtasına gidip taşlara dokundu. Onları biraraya toplayıp tek tek dizdi.

Cromwell'in iyice dikkati dağılmıştı. "Onunla oynamasan iyi edersin. Hesap yapıyordum."

"Ah, özür dilerim," dedi Gregory kibarca. Şöminenin yanına oturup nefes almaya bile korkarak bekledi.

Bazen en yumuşak bakışlar bile hükmedici olabilirdi. Cromwell oğlunun ısrarcı gözlerini üzerinde hissederek sordu. "Ne var?"

"İşine biraz ara verebilir misin?"

"Bir saniye," dedi Cromwell ve mektubu her zamanki gibi, "Güvenilir dostunuz Thomas Cromwell," diye bitirdi. Gregory ona bu evdeki başka birinin daha ölümcül hasta olduğunu, bir çamaşırcı kıza evlenme teklif ettiğini ve hatta Londra Köprüsü'nün yıkıldığının söylese, bunu erkekçe karşılayacaktı. Ama önce şu mektubu mühürlemesi lazımdı. Nihayet, "Evet?" dedi. "Ne vardı?"

Gregory gözlerini kaçırdı. Ağlıyor muydu? Bu pek de garip olmazdı herhalde, zira kendisi de bir süre önce Cavendish'in yanında ağlamıştı. Ayağa kalkıp oğlunun karşısına, şöminenin önüne oturdu. Kadife başlığını çıkarıp ellerini saçlarında gezdirdi.

Uzun bir süre ikisi de konuşmadı. Cromwell kendi kalın parmaklarına, yara ve yanık izleriyle dolu avuçlarına baktı. *Centilmen ha,* dedi içinden. *Sen kendine böyle diyorsun da kimi kandırmayı umuyorsun acaba? Sadece seni görmeyen ya da mesafeli olduğun insanları, müvekkillerini, saraylıların hizmetkarlarını ve saraydakileri mi?* Aklı, yazması gereken başka bir mektuba kaydı. Sonra Gregory neredeyse fısıldayarak sordu. "O Noel'i hatırlıyor musun? Hani tiyatro oyununda bir dev vardı?"

"Evet, tabii."

"*Ben bir devim ve adım, Marlinspike,* demişti. Onun Cornhill bahar direğinden daha uzun olduğunu söylemişlerdi. Cornhill direği nedir?"

"Onu indirdiler. İsyanların olduğu yıl. Şeytanın Bahar Bayramı'nı kutlamayız dediler. Sen o zamanlar bebektin."

"Peki, direği nereye götürdüler?"

"Şehirde bir depoya kaldırmışlardır."

"Gelecek yıl yıldızımızı asacak mıyız?"

"Şansımız dönerse, evet."

"Kardinal gözden düştüğüne göre, biz de fakir mi kalacağız?"

"Hayır."

Gregory şöminedeki alevlerin dans edermiş gibi atlayıp zıplayışını seyretti. "Hani bir yıl yüzümü siyaha boyamıştık ve siyah bir dana derisine bürünmüştüm. Noel oyununda şeytanı oynuyordum. Hatırladın mı?"

"Evet," dedi Cromwell. Yüzünün ifadesi yumuşayıvermişti. "Çok iyi hatırlıyorum."

Anne, *ben de boyanacağım,* diye tutturmuş, annesi bunun küçük bir kız için uygun olmayacağını söylemişti. *Keşke Anne'in de melek olmasına izin verseydim,* diye düşündü. Koyu renk saçlarına rağmen, daima yana kayan ya da çocukların gözlerine kadar düşen şu sarı, yün peruklardan birini takabilirdi.

O yıl, Grace bir melekti. Kanatları tavuskuşu tüyündendi. Cromwell onu kendi tasarlamıştı. Diğer küçük kızlar pek kılıksızdı ve kanatları düşüp duruyordu. Ama Grace muhteşem kanatları, saçlarındaki gümüş kurdeleler ve omuzlarındaki çiçeklerle göz kamaştırıyor, nefes alıp verişi bile adeta odanın havasını güzelleştiriyordu. Lizzie, "Thomas, senin yeteneklerinin bir sınırı yok, öyle değil mi?" demişti. "Bu şehrin gördüğü en şahane kanatları sen yaptın."

Gregory ayağa kalkıp ona iyi geceler öpücüğü vermek için yanına geldi. Oğlu üzerine eğildiğinde, birden kendini ufacık bir çocuk gibi hissetti.

Oğlan kapıyı ardından kapadığında, masasındaki kağıtları dağıtıp kendine göre düzenlerken, *Şeytanın Bahar Bayramı*'nı düşündü. Gregory neden isyan çıktığını sormamıştı. İsyanlar yabancılara karşıydı. O da eve döneli çok olmamıştı.

1530 yılının 6 Ocak yortusunda ziyafet düzenlemedi. Çünkü çoğu kişinin, Kardinal'in itibarını yitirişini göz önünde bulunduracağını ve davetini kabul etmeyeceğini biliyordu. Onun yerine evdeki genç adamları *On ikinci Gece cümbüşü* için Gray's Inn'e götürdü. Ne var ki buna pişman oldu, zira gittikçe daha gürültücü oluyorlardı ve açık saçık şakalar ağızlarından düşmüyordu.

Hukuk öğrencileri, Kardinal'le ilgili bir oyun hazırlamıştı. Şimdi de onun, kayığına binip York Sarayı'ndan kaçışını canlandırıyorlardı. Bazıları nehri taklit etmek için boyalı çarşafları çırparken, diğerleri onların üzerine deri kovalarla su atıyordu. Kardinal kayığına güçbela binince av çığlıkları yükseldi ve bu kara cahillerden biri, tasmalarından tuttuğu av köpekleriyle salona daldı. Diğerleri de Kardinal'i geri getirmek için balık ağı atmıştı.

Sonraki sahnede Kardinal, Esher'daki sığınağına kaçarken Putney çamurlarının içinde debeleniyordu. Kardinal ağlayıp dua ederken öğrenciler tezahürat yaptı. Demek bu sahneye şahit olanlardan biri, Kardinal'in halini pek komik bulup bunu bir komedi malzemesi yapma cüretini göstermişti. Cromwell, *dilerim daha kötüsü kendi başlarına gelir,* diye dua etti içinden.

Kardinal şimdi de kırmızı bir dağ gibi yatıyor ve ellerini uzatıp ona katırına binmesi için yardım edecek kişiye Winchester piskoposluğunu öneriyordu. Katırı canlandıran öğrenciler eşek derisine bürünmüştü. Latince şakalar yapıp

Kardinal'in suratına gaz çıkarıyorlardı. Oyunda kullanılan müstehcen kelime oyunları, ancak çöpçülere yaraşır cinsteydi. Cromwell, hukuk öğrencilerinden daha iyisini yapmalarını beklerdi doğrusu. Daha fazla dayanamayıp yerinden kalkınca, beraberindekiler de aynısını yapmak zorunda kaldı.

Çıkıp gitmeden önce, kıdemli avukatlardan bazılarıyla konuşmak için durdu. Böylesine bir rezilliğe nasıl izin verilmişti? "York Kardinali hasta bir adam ve ölebilir," dedi. "O zaman siz ve öğrencileriniz Tanrı'nın huzurunda nasıl hesap vereceksiniz? Burada yetiştirdiğiniz genç adamlar bunlar mı? Birkaç hafta önce yardım rica etmek için yaltaklandıkları yüce bir kişiye, şimdi zor zamanlar geçiriyor diye saldırmaları doğru mu?"

Avukatlar ona kapıya kadar eşlik edip af dilerken, içeriden hala kahkahalar yükseliyordu. Cromwell'in evindeki gençlerse gizlice arkalarına bakmaya ve gitmeden önce birkaç espri daha yakalamaya çalışıyordu. Kardinal şimdi de katırına binmesine yardım edecek kişiye kırk bakireden oluşan haremini teklif etmekle meşguldü. Yerde oturmuş sızlanırken, kıyafetinin altından kırmızı yünden örülmüş, yılan gibi bir uzuv fırlamıştı.

Dışarıda yanan meşaleler buz gibi havayı biraz olsun ısıtmıştı. Cromwell, "Eve gidiyoruz," dediğinde Gregory'nin, "Sadece o izin verirse gülebiliriz zaten," diye fısıldadığını duydu.

"Sonuçta burada patron o," diye karşılık verdi Rafe.

Onlarla konuşabilmek için adımlarını yavaşlattı. "Kırk kadını olan Alexander Borgia'ydı," dedi, "ve hiçbiri de bakire değildi."

Rafe omzuna dokundu. Richard solunda yürüyordu. "Beni taşımana gerek yok," dedi Cromwell, tatlı-sert bir sesle. "Ney-

se ki henüz Kardinal'in durumunda değilim." Bir an durdu. "Sanırım..."

"Evet, çok eğlenceliydi," dedi Richard. "Kardinal Hazretleri'nin amma kocaman göbeği vardı."

Gece, kemiklerin takırtısıyla gürültülü, meşalelerin alevleriyle canlıydı. Şarkı söyleyen bir grup çocuk, bacaklarının arasına sıkıştırdıkları tahta atlarıyla yanlarından geçti. Sonra topuklarındaki çanları çıngırdatarak yürüyen ve geyik boynuzları takan adamlar gördüler. Eve yaklaştıklarında, portakal ve limon kılığında iki çocuğa rastladılar. "Gregory Cromwell!" diye seslendiler ve şapkalarını çıkarıp yerlere kadar eğilerek Cromwell'e selam verdiler. "Tanrı size güzel bir yıl versin."

"Size de," diye bağırdı Cromwell. Ve limona, "Babana söyle, Cheapside'daki kirayla ilgili beni görmeye gelsin," dedi.

Eve girdiklerinde, "Artık yatın," dedi. "Çok geç oldu," ve ekledi, "Tanrı sizi sabaha sağ salim görmemi nasip etsin."

Tek başına kalınca çalışma masasında oturdu. Grace'in melek olarak geçirdiği günün akşamında, şöminenin önünde dikilişini hatırladı. Yüzü yorgunluktan bembeyaz kesilmişti ama gözleri pırıldıyordu. Liz, "Şömineden uzak dur tatlım. Yoksa kanatların alev alır," diye uyarmıştı onu. O zaman küçük kızı gölgelere doğru bir adım gerilemişti. Tüyler, merdivenden çıkarken kül ve kömür rengine dönüşmüştü. "Grace, yatağa kanatlarınla mı gideceksin?" deyişini anımsadı.

"Dualarımı edince çıkaracağım," diye yanıt vermişti kızı, omzunun üzerinden bakarak. Cromwell onu takip etmişti. Çünkü korkuyordu. Ateşten ya da ne olduğunu bilmediği başka bir tehlikeden. Grace merdivenden karanlığa doğru çıktıkça, tüyleri de kuzguni bir renk almıştı.

Ah yüce Tanrım, diye geçirdi içinden, *en azından onu kimseye vermek zorunda kalmayacağım. Grace öldü ve onu, tek derdi, drahoması dolgun bir kızla evlenmek olan ekşi suratlı bir centilmene vermekten kurtuldum. Benim kızım bir unvan isterdi. Kocasının onu sırf güzelliğinden ve masumiyetinden ötürü Leydi Grace yapacağını sanırdı. Keşke Anne burada olsaydı. Keşke onu Rafe Sadler'la evlendirebilseydim. Anne daha büyük, Rafe daha küçük olsaydı ve eğer Anne hala hayatta olsaydı...*

Yine Kardinal'in mektuplarına gömüldü. Wolsey, Avrupa'daki tüm krallara mektup yazıp desteklerini istemişti. Thomas Cromwell ise onun bunu hiç yapmamış olmasını dilerdi. Ya da daha karmaşık bir şifreleme kullanmalıydı. Zira Wolsey'nin onları Kral'a karşı kışkırttığı düşünülebilir ve vatan hainliğiyle suçlanabilirdi. Henry, Kardinal'i karalamak isteyenlere inanabilirdi. Oysa Wolsey onlardan, kendi adına Kral'a karşı savaş açmalarını istemiyordu. Tek derdi, sevilmekten ve takdir görmekten pek hoşlanan Kral'ı bu konuda onaylamadıklarını göstermeleriydi.

Sırtını arkaya yaslayıp sanki kendi düşüncelerini kendinden saklamak istercesine eliyle ağzını kapadı. *Neyse ki Lordum Kardinal'i seviyorum,* diye düşündü. Çünkü onu sevmeseydim ve düşmanı olsaydım, mesela Suffolk, Norfolk ya da belki Kral, onu en geç gelecek haftaya kadar mahkemeye çıkarırdım.

Kapı açıldı. "Richard? Uyuyamadın mı? Biliyordum zaten. Oyun senin için fazla heyecanlıydı."

Şimdi kolayca gülümsüyordu ama Richard'ın suratı asıktı. "Bir sorum var efendim. Babamız öldü ve şimdi babamız sizsiniz."

Richard Williams ve büyükbabasıyla aynı ismi taşıyan Walter Williams artık onlarla yaşıyordu. "Otursana," dedi.

"Peki, ismimizi değiştirelim mi?"

"Beni çok şaşırttın. Zira durumumu biliyorsun. Bugünlerde, isimleri Cromwell olanlar bile Williams diye anılmak istiyor."

"Ben sizin ismini taşısaydım ona sahip çıkardım."

"Baban bundan hoşlanır mıydı? Biliyorsun, o soyunun Galler prenslerine kadar uzandığını söylüyordu."

"Evet, öyle derdi. İçki içtiğinde de *kim prensliğime karşılık bana bir şilin verir,* diye sorardı."

"Yine de soyunda Tudor ismi var."

"Yapmayın," diye yalvardı Richard. "O işi bir türlü anlayamadım zaten."

Cromwell güldü. "O kadar zor değil. Dinle bak. Eski kralın Jasper Tudor adında bir amcası varmış. Jasper'ın iki piç kızı olmuş. Joan ve Helen. Helen, Gardiner'ın annesiydi. Joan ise William'la evlenmiş. O senin büyükannendi."

"Hepsi bu kadar mı yani? Peki, babam neden bunu olduğundan çok daha karmaşık gösteriyordu? Eğer ben Kral'ın kuzeniysem," Richard duraksadı, "ve Stephen Gardiner'ın... Bunun bana ne faydası olacak ki? Biz sarayda değiliz ve olmayacağız. Şimdi Kardinal de...." Gözlerini kaçırdı. "Efendim... Siz ülke dışındayken, öleceğinizi düşündünüz mü hiç?"

"Evet, düşündüm."

Richard ona, *ne hissettiniz,* dercesine, baktı.

"Çok garipti. Bazen o kadar uzağa gitmek anlamsız gelirdi. Denizleri aşmak. Ne uğruna öleceğini bilmemek."

"Babam için her gün mum yakıyorum."

"Sana yardımı oluyor mu bari?"

"Hayır. Sadece öylesine yapıyorum işte."

"Peki o, senin bunu yaptığını biliyor mu?"

"Neyi bilip bilmediğini hayal edemiyorum. Tek bildiğim, geride kalanların birbirlerini rahatlatmaları gerektiği."

"Konuşmamız beni çok rahatlattı Richard Cromwell."

Richard ayağa kalkıp dayısının yanağını öptü. "İyi geceler. *Cysga'n dawel.*"

İyi uykular, demekti. Onların memleketlileri, babalar ve ağabeyler böyle derdi. Seçtiğimiz isim önemliydi. İnsanlar savaş meydanında öldüklerinde isimlerini kaybederdi. Onlar belirli bir soyları olmayan sıradan cesetlerdi. Onları arayacak bir hanedan armacıları yoktu. Kimse kilisede dualarının okunması için bağış yapmazdı. Londra'nın karanlıktan kurtulamadığı, ölümün kol gezdiği bir zamanda ruhunu teslim etmiş olsa bile, Morgan'ın soyu kaybolmayacaktı. Cromwell bundan emindi. Boynuna dokundu. Parmakları Kat'in verdiği kutsal madalyonu aradı. Onu neden çıkarıp denize attığını ilk kez anladı. Çünkü hiçbir elin, onu oradan söküp almasını istememişti. Madalyonu dalgalar almıştı ve hala onların koynundaydı.

Esher'ın bacası tütmeye devam ediyordu. Cromwell, kendisini daima görmeye hazır olan Norfolk'a gitti ve Kardinal'in ev halkı konusunda ne yapılacağını sordu.

Bu tip meselelerde iki dük de işe yarardı. "Hiçbir şey, efendisiz bir adamdan daha huzursuz olamaz," dedi Dük. "Ve daha tehlikeli. York Kardinali konusunda her kim ne düşünürse düşünsün, ona daima en iyi şekilde hizmet edildi. Onları bana gönder. Artık benim adamlarım olsunlar."

Sonra Cromwell'e ne düşündüğünü anlamak istercesine baktı. O da kibirli bir tavırla gözlerini başka bir noktaya dikti. Norfolk'un onun kendi hesabına çalışmasını istediğini biliyordu.

Cromwell, Dük için kredi ayarlıyordu. Ama yabancı bağlantıları bu işe pek heyecanlanmamıştı doğrusu. "Kardinal düştü," diyordu Cromwell, "Dük sabah güneşi gibi yükseldi ve Henry'nin sağ yanına oturdu." "Tommaso," diyorlardı onlar da, "bize garanti olarak ne sunuyorsun? Yaşlı Dük yarın ölebilir. Sizin o barbar adanızda her an bir iç savaş çıkabilir. Hem başka bir büyük savaşın eşiğindesiniz. Zira bildiğini okuyan Kralınız, İmparator'un teyzesini bir kenara fırlatıp fahişesini kraliçe yapmak niyetinde."

Yine de bir anlaşma yapmanın yolunu bulmuştu.

Charles Brandon, "Her zamanki gibi isim listenle gelmişsin Efendi Cromwell," dedi. "Bana tavsiye edebileceğin özel biri var mı?"

"Evet, ama düşük seviyeli pozisyonlar için mutfak kahyanızla konuşsam daha iyi."

"Hayır, bana söyle," dedi Dük. Suffolk, askıda bırakılan işlere tahammül edemezdi.

"Şömine ve baca tamiratı yapan bir adam için Dük Hazretleri'ni yormaya değmez. Bence..."

"Tamam, onu işe alacağım," dedi Brandon. "Evimin sıcak olmasını severim."

Wolsey aleyhindeki yazıların altına imzasını ilk atan, Lordlar Kamarası Başkanı Thomas More'du. Herkes onun, suçlamalar listesine çok tuhaf bir madde eklediğini söylüyordu. Güya Kardinal frengiydi ve Kral'ın kulağına fısıldayıp yüzüne nefesini üflemek suretiyle Majesteleri'ne hastalık bulaştırmaya çalışmakla itham ediliyordu.

Cromwell bunu duyduğunda, More'un kafasının içinde yaşamanın nasıl olacağını hayal etti. Böyle bir suçlamayı kağıda geçirmenin, matbaada bastırmanın, sarayda elden

ele dolaştırmanın, insanların duydukları her şeye inandıkları yerlere göndermenin, ona kendini nasıl hissettirdiğini. Şimdi Kardinal aleyhindeki broşürler, tepelerdeki çobanlardan, Tyndale'ın çiftçi yamağına ve sokaklardaki dilencilere kadar herkese ulaşmıştı. Keskin kış rüzgarlarıyla uçuşmuşlar, solgun sabah güneşinde Londra bahçelerine düşen karların üzerine saçılmışlardı.

Bitkin bir sabahtı. Bulutların arkasına saklanan güneşin ölgün ışığı camdan sızdığında, içerinin karanlığıyla buluşuyor ve kurşuni bir renk alıyordu. Oysa Kral, yeni bir deste iskambil kağıdından fırlamışçasına renkliydi.

Henry Tudor'un etrafındaki asil beyler, Cromwell'in gelişini fark etmedi bile. İçlerinden yalnızca Harry Norris gülümsedi ve ona iyi sabahlar diledi. Kral işaret edince, beyler birkaç adım geri çekildi. Bu sabah ava çıkacaklardı. Dolayısıyla da hepsi, parlak renkli binici pelerinlerine bürünmüştü. Kalabalık grup şöyle bir titredi, fırıldak gibi döndü, kümelere ayrıldı, birbirlerine fısıldadılar. Ardından kafalar sallandı, omuzlar silkildi.

Kral pencereden dışarı bakmaya başlamıştı. "Eee?" dedi. "Nasıl?" Kardinal'in adını anmamıştı.

"Majesteleri'nin yüzünü göremezken, iyi olması mümkün değil."

"Kırk dört suçlama," dedi Kral. "Tam kırk dört."

"Bunların hepsine verecek cevaplarımız var. Yeter ki Majesteleri bizi dinlemek istesin."

"Savunmanı burada yapabilir misin?"

"Majesteleri oturmak lütfunda bulunurlarsa."

"Senin her an her şeye hazırlıklı biri olduğunu duydum."

"Buraya hazırlıksız gelme cüretini gösterebilir miydim?"

Neredeyse hiç düşünmeden konuşuyordu. Kral gülümsedi ve kırmızı dudakları hafifçe yukarı doğru kıvrıldı. Ağzı bir kadınınki kadar biçimli ve yüzüne göre fazla küçüktü. "Başka bir gün seni test ederim," dedi. "Ama Lordum Suffolk beni bekliyor. Sence bulutlar dağılacak mı? Keşke sabah ayininden önce gitseydim."

"Hava açacak," dedi Cromwell. "Bir şeyler kovalamak için güzel bir gün."

"Efendi Cromwell?" Kral ona dönüp hayretle yüzüne baktı. "Sen Thomas More'la aynı fikirde değilsin galiba?"

Cromwell bekledi. Kral'ın, lafı nereye vardıracağını kestirememişti.

"*La chasse*. O bunu çok barbarca buluyor."

"Ah, şimdi anladım. Hayır Majesteleri, ben savaştansa ucuz sporları destekliyorum. Hatta..." Bunu nasıl söylemeliydi? "Bazı ülkelerde ayı, kurt ve yaban domuzu avlanıyor. Bir zamanlar, bu hayvanlar İngiltere'de de yaşardı. Büyük ormanlarımız varken."

"Kuzenim Fransa Kralı'nın yabani domuzları var. Ara sıra bana onlardan göndereceğini söylüyor. Ama ben..."

Sizinle alay ettiğini düşünüyorsunuz.

Kral konuşmaya devam etti. "Biz asiller, avın bizi savaşa hazırladığını söyleriz ki bu da bizi asıl can alıcı meseleye getiriyor Efendi Cromwell."

"Evet, öyle," diye karşılık verdi neşeyle.

"Altı yıl önce mecliste, savaşmaya paramın yetmeyeceğini söylemiştin."

Yedi yıl olmuştu. 1523 senesiydi. Bu konu sadece altı, yedi dakika konuşulmuş ve bir şeyden kesinlikle emin olmuştu. Geri çekilmesine gerek yoktu; bunu yaparsa Henry peşine dü-

şerdi. Ama üzerine gidilirse bocalıyordu. Şöyle dedi: "Dünya tarihinde hiçbir hükümdarın parası savaşmaya yetmemiştir. Çünkü savaşlar, mali açıdan kolay kaldırılabilecek şeyler değildir. Hiçbir prens, *bütçeme göre savaşacağım,* diyemez. Dolayısıyla da bir savaşa girdin mi, bir daha yakanı kurtaramaz, elinde avcunda ne varsa harcar ve iflas edersin."

"1513'te Fransa'ya gidip Thérouanne şehrini ele geçirdiğimde... Sen, konuşmanda orası için bir tanım kullanmıştın."

"*Köpeği bağlasan durmaz,* demiştim Majesteleri."

"Peki, bunu nereden biliyorsun?"

Cromwell omzunu silkti. "Orada bulunmuştum."

Kral birden hiddetlendi. "Ben de. Üstelik ordumun komutanı olarak. Bana, savaşmamamı çünkü vergilerin ülkemi mahvedeceğini söylemiştin. Peki, prensini davasında destekleyemeyecek bir ülkeyi ne yapayım ben?"

"Sanırım tam olarak, sizin bir yıl sürecek seferiniz için yeterli altınımızın olmadığını söylemiştim Majesteleri ve ülkedeki tüm altınların, savaş tarafından yutulacağını. İnsanların bir zamanlar madeni para bulamamaktan ötürü deri para kullandığını okumuştum. Mecliste de o günlere dönebileceğimizi hatırlatmıştım."

"Birliklerime benim kumanda etmememi de söylemiştin. Tutsak alınırsam, ülke benim için istenen fidyeyi ödeyemezmiş. Peki, ne istiyorsun? Savaşmayan bir kral mı? Korkak bir kadın gibi sarayda oturmamı mı bekliyorsun?"

"Mali açıdan en uygunu bu."

Kral derin ve hırıltılı bir nefes aldı. Az önce bağırıyordu. Ama şimdi gülümsemeye karar vermişti. "Tutumlu olmayı savunuyorsun. Tutumluluk bir meziyettir. Ama prenslere özgü başka meziyetler de vardır."

"Yiğitlik gibi mi?"

"Evet. Buna ne diyeceksin?"

"Yiğitlik, savaş meydanındaki cesaret anlamına gelmez."

"Bana ders mi veriyorsun?"

"İnsanın amaçlarındaki kararlılığı anlamına gelir. Dayanıklılığı anlamına gelir. Ve bir takım kısıtlamalara rağmen, gücünü kaybetmemesi."

Henry binici çizmelerini yere vura vura yürüdü. *La chasse* için hazırdı. İzleyenlerin üzerinde görkemli bir etki bırakmak için yavaşça döndü. "Bunu düşüneceğiz. Peki, beni kısıtlayan ne?"

"Mesafe," dedi Cromwell. "Limanlar. Arazi, insanlar. Kış yağmurları ve çamur. Majesteleri'nin ataları Fransa'da savaşırken, vilayetlerin hepsi İngilizler'in elindeydi. Oralardan erzak ve diğer ihtiyaçlarını tedarik edebiliyorlardı. Şimdi sadece Calais kaldı. Ordumuzu oradan nasıl destekleyebiliriz?"

Kral gümüş rengi sabaha bakıp dudaklarını ısırdı. Acaba bir öfke krizinin eşiğinde miydi? Ama tekrar Cromwell'e döndüğünde, gülümsemesi ışıltılıydı. "Biliyorum," dedi. "Bir dahaki sefere Fransa'ya gittiğimizde, deniz kıyısında bir yere ihtiyacımız olacak."

Tabii ya. Normandiya'yı ya da Britanya'yı almamız gerek. Hepsi bu kadar.

"Mantıklı konuşuyorsun," dedi Kral. "Bunları kötü niyetle söylediğini düşünmüyorum. Ama politika ya da bir seferin nasıl kumanda edileceği konusunda en ufak bir fikrin bile yok."

Cromwell kafasını salladı. "Hayır, hiç yok, Majesteleri."

"Meclisteki konuşmanda krallıkta bir milyon poundluk altın olduğunu söylemiştin."

"Aşağı yukarı bir rakamdı."

"Peki, bu rakama nasıl bir hesap bilgisiyle ulaştın?"

"Floransa ve Venedik'teki bankalarda eğitim gördüm."

Kral ona dikkatle baktı. "Howard, sıradan bir asker olduğunu söylemişti."

"O da var."

"Ya başka bir şey?"

"Majesteleri ne olmamı ister?"

Kral, Cromwell'in doğruca gözlerinin içine baktı ki böylesi, onun için çok nadir bir davranıştı. Genelde insanların arkasındaki bir noktaya dikerdi gözlerini. "Kötü bir ünün var Efendi Cromwell."

Cromwell başını eğdi.

"Kendini savunmayacak mısın?"

"Majesteleri, kendi değerlendirmesini yapabilecek kudrettedir."

"Öyle ve bunu yapacağım."

Tam o sırada kapıdaki muhafızlar mızraklarını araladı, beyler kenara çekilip eğildi. Suffolk gelmişti. Charles Brandon, av kıyafetleri içinde pek gösterişli görünüyordu. "Hazır mısın?" dedi Kral'a. "Ah, Cromwell." Sırıttı. "Senin şişko rahip nasıl?"

Kral'ın yüzü hoşnutsuzlukla kızardı. Fakat Brandon bunu fark etmemişti. "Biliyor musun," diye kıkırdadı, "Kardinal bir keresinde uşağıyla birlikte gezintiye çıkmış ve bir tepede atını kontrol ederken, aşağıda çok güzel bir kiliseyle arazilerini görmüş. Uşağı Robin'e dönüp *burası kimin? Keşke kazancı benim olsaydı,* demiş. Robin de şöyle cevap vermiş: Zaten sizin lordum. Zaten sizin."

Hikayesi pek hoş karşılanmasa da kendi kendine güldü.

Cromwell, "Lordum, bu hikayeyi İtalya'nın her yerinde anlatırlar. Ama kardinaller hep değişir," dedi.

Brandon'ın suratı asıldı. "Aynı hikayeyi mi?"

"*Mutatis, mutandis.* Yani ülkeden ülkeye bazı değişiklikler var elbette. Mesela, uşağın ismi Robin değil."

Kral'la göz göze gelince belli belirsiz gülümsediler.

Dışarı çıktığında, Kral'ın sekreteriyle burun buruna geldi. "Günaydın, günaydın!" Genelde sözcükleri iki kere tekrar etmezdi ama o an sanki bunu gerektirmişti.

Gardiner kocaman, morumsu ellerini ovuşturuyordu. "Üşüdün mü?" diye sordu Cromwell. Gardiner, cevap vermek yerine alaycı bir ifade takındı. "Nasıldı Cromwell? Pek hoş değildi sanırım."

"Tam tersine," dedi. "Ne yazık ki beklemek zorunda kalacaksın. Suffolk'la dışarı çıkıyor." Tam yürümeye başlamıştı ki geri döndü. Göğsünde müthiş bir ağrı vardı. "Gardiner, artık buna bir son veremez miyiz?"

"Hayır," dedi Gardiner, gözlerini kırpıştırarak. "Pek sanmıyorum."

"Öyle olsun." Yürürken, *bekle,* diye düşündü. *Bir iki yıl sürebilir ama bekle.*

İki gün sonra Esher'ın kapısına varmıştı ki, Cavendish avludan ona doğru koştu. "Efendi Cromwell! Kral dün..."

"Biraz daha sakin lütfen George."

"...dün bize dört araba dolusu mobilya gönderdi. Gel de bak. Goblenler, tabaklar, yatak örtüleri. Bu senin başının altından mı çıktı?"

Kim bilebilirdi ki? Doğrudan hiçbir talepte bulunmamıştı. Zaten Cromwell, istekleri konusunda daha kesin davranırdı. "O perdeyi değil, şunu istiyorum. Lordum onu beğenir. Lordum bakire azizelerdense tanrıçaları sever. Azize Agnes'ı değil

de, Venüs'ü alalım. Lordum Venedik camına bayılır. Onun için de şu gümüş kupaları götürebilirsiniz."

Kardinal gelen eşyaları küçümseyerek inceledi. "Putney'li çocuklara böylesi gelir işte," dedi Wolsey. Sonra af dilercesine ekledi. "Belki de Kral bana bunları göndermeyi istememişti. Bu bayağı seçimler bayağı insanlar tarafından yapıldı."

"Bu mümkün," dedi Cromwell.

"Yine de daha rahat edeceğimiz kesin."

"Taşınmamız gerekiyor," dedi Cavendish. "Bu evin köşe bucak silinip süpürülmesi ve havalandırılması lazım."

"Haklısın," diye onayladı Kardinal. "Azize Agnes, Tanrı onu korusun, tuvaletlerin kokusundan bayılabilir."

"Eee, Kral'ın meclisinde konuşacak mısın?" diye sordu Cavendish.

Cromwell iç çekti. "George, bunun ne önemi var? Dinle, ben artık Thomas Howard'la ya da Brandon'la değil, doğrudan *onunla* muhatap oluyorum."

Kardinal babacan bir tavırla gülümsedi.

Kardinal için finansal bakımdan uzlaşmaya varmaya çalışırlarken, Cromwell, Henry'nin ayrıntıları kolayca kavramasına şaşırmıştı. Wolsey daima Kral'ın çok akıllı olduğunu söylerdi. Babası kadar, hatta ondan bile daha kıvrak bir zekası vardı. Eski Kral, yaşlandıkça daha sert ve dik kafalı bir kişiliğe bürünmüştü. İngiltere'yi katı kurallarla yönetiyordu. Tüm asilleri borç senetleriyle kendine bağlıyor ve açıkça, "Beni sevmiyorlarsa bari korksunlar," diyordu. Henry'nin tabiatı farklıydı farklı olmasına ama o da hiç kolay anlaşılabilen bir adam değildi. Wolsey, "Sana bir el kitabı hazırlamalıyım," demişti gülerek. Fakat Kral'ın taşınması için izin verdiği Richmond'daki küçük evin bahçelerinde gezerken, Kardinal'in kafasında yine bulut-

lar dolaşıyordu. Kehanetlerden ve İngiltere'deki din adamlarının düşüşünden bahsediyor ve "Beklenen oldu," diyordu.

Cromwell kehanetlere inanmasa da sorunun büyüklüğünü görebiliyordu. Kardinal kendi yargı yetkisinin sınırları içinde, Kral'ın davasını papalık elçilerinin karara bağlamasını isteyerek suç işlemişse, onun verdiği hükümleri onaylayan tüm piskopos ve rahipler de aynı şekilde suçlu muydu? Bunu düşünen tek kişi kendisi olamazdı. Fakat Wolsey'nin düşmanları, ondan ötesini görmekten acizdi. Kardinal'in kırmızı cüppesiyle Kral'ın yanı başına dönmesinden ve intikamını almasından korkuyorlardı. "Bunlar, gururlu din adamları için kötü zamanlar," demişti Brandon, bir sonraki görüşmelerinde. Cesaretini toplamak için ıslık çalan bir adam misali, son günlerde pek şen şakraktı. "Bu krallığın kardinallere ihtiyacı yok."

"Brandon Kral'ın kız kardeşiyle gizlice evlendiğinde, onu Kral'ın gazabından kim kurtardı acaba?" diye söylendi Wolsey, öfkeden köpürerek. "Kral'ın kardeşinin kocası öleli ancak birkaç gün olmuştu. Brandon, Majesteleri'nin onu başka bir krala vermeyi düşündüğünü biliyordu. Ben -bu basit Kardinal- Majesteleri'ne yalvarmasaydım, şimdi kafasıyla vücudu toprağın altında ayrı ayrı yatacaktı."

Demek artık *basit kardinal* diyordu kendine.

"Peki Brandon, Kral'a nasıl bir mazeret sundu dersin?" diye devam etti Wolsey. *"Ah, Majesteleri, kız kardeşiniz Mary öyle çok ağladı ki. Bana, kendisiyle evlenmem için yalvardı. Daha önce hiçbir kadının bu kadar ağladığını görmemiştim!* Brandon da onun gözyaşlarını dindirmiş ve kendine bir düklük edinmiş oldu. Şimdiyse bu unvanı Adem'le Havva'dan beri taşıyormuş gibi konuşuyor. Dinle Thomas, eğer Piskopos Tunstall ya da Thomas More gibi iyi eğitimli adamlar karşıma geçip kilisenin

ıslah edilmesi gerektiğini söylerse, onları ciddiyetle dinlerim. Ama Brandon kim, gururlu din adamlarından söz etmek kim! Adam resmen Kral'ın seyisi! Üstelik ben ondan çok daha zeki atlar tanıyorum."

"Lordum, ne olur daha ılımlı olun," diye yalvardı Cavendish. "Siz de biliyorsunuz ki Charles Brandon eski bir ailenin mensubu. O bir centilmen."

"Centilmen mi! Hah! Sen o kasıntıya centilmen mi diyorsun?" Kardinal yorularak oturdu. "Başım ağrıyor," dedi. "Cromwell, saraya git ve bana daha iyi haberler getir."

Cromwell, Ricmond'daki Wolsey'den aldığı günlük talimatlarla, Kral neredeyse oraya gidiyordu. Kardinal, Kral'ı, işlemesi gereken bir arazi gibi görüyordu. Ya da denize kıyısı olmayan ve hiçbir şey tedarik edemediği bir kara parçası gibi.

Henry'nin, Kardinal'inden neler öğrendiğini anlayabiliyor, değişken siyaset anlayışını, sürekli anlam karmaşaları yaratmasını kimden aldığını biliyordu. Kral'ın, bu özelliklerini, başbakanını yavaş yavaş ve ona hiç hissettirmeden mahvetmekte kullandığını görebiliyordu. Henry'nin iyiliklerinin peşinden hep bir zalimlik, bir ceza geliyordu. Kardinal bir gün, "Artık buradan gitmek istiyorum," diye inledi.

"Winchester," diye önerdi Cromwell düklere. "Lordum Kardinal, sarayını oraya taşımayı arzu ediyor."

"Orası Kral'a çok yakın," dedi Brandon. "Bizi aptal mı sandınız Efendi Cromwell?"

Kardinal'in adamının Kral'a yakınlığı, tüm Avrupa'da Wolsey'nin itibarını yeniden kazanacağı şeklinde yorumlanıyordu. *Kral, Kardinal'le anlaşmaya varmak üzere,* diyorlardı. *Karşılığında kilisenin gelirini kendisi alacak.* Dedikodular,

Kral'ın özel odalarından meclise sıçramıştı: Kral yeni düzeninden memnun değildi. Norfolk, cahil ve görgüsüz bulunuyordu, Suffolk ise insanın sinirini bozacak şekilde gülmekle suçlanıyordu.

"Lordum kuzeye gitmeyecek," dedi Cromwell. "Henüz buna hazır değil."

"Ama ben onun kuzeyde olmasını istiyorum," diye üsteledi Howard. "Ona gitmesini söyle. *Norfolk hemen yola çıkmanı istedi* de. Yoksa olduğu yere gelip onu dişlerimle ikiye ayırırım."

"Lordum." Cromwell kibarca eğildi. "Bunun yerine *ısırma* kelimesini kullanabilir miyim acaba?"

Norfolk ona doğru yürüyüp neredeyse burnunun dibine kadar girdi. Gözleri kan çanağı gibiydi. Yüzündeki tüm kaslar seğiriyordu. "Hiçbir şeyi değiştiremezsin, anladın mı piç?" Dük, işaretparmağıyla Cromwell'i dürttü. "Sen kim oluyorsun ha? Şeytanın destekçisi avukat!"

Cromwell orada öylece dikilip Dük'ün onu pişmemiş ekmeğin üzerinde çukurlar açan fırıncı gibi dürtüklemesini bekledi. Eti sıkı, duruşu sağlamdı. Dolayısıyla da o parmak ona her değdiğinde sekip durdu.

Esher'dan ayrılmadan önce, Kardinal'in odalarında bir kedi yavruladı. Hayvan haddini aşmıştı ve bunu canıyla ödeyecekti. Ama dur bir dakika! Kardinal'in odasında yeni bir hayat başlamıştı. Bu bir kehanet olabilir miydi? Cromwell, *ya başka bir gün de bacadan aşağı ölü bir kuş düşerse,* diye endişeleniyordu. Kardinal kesin, "Vay başıma gelenler," diye dövünmeye başlardı.

Ama Wolsey, kediyle yavrularının kurtulduğuna memnun gibiydi. Bebek kedileri açık bir sandığın içine koyduğu mindere yerleştirmiş, büyümelerini izliyordu. Bir tanesi siyah ve

daima açtı. Yavrular annelerini ememeyecek kadar büyüdüklerinde, Cromwell siyah olanını eve getirdi. Paltosunun cebinden çıkarıp oğluna doğru tuttu. "Gregory, bak. Ben bir devim ve adım da, Marlinspike."

Gregory, babasına ve hayvana şaşkınlıkla baktı. "Köpekler onu öldürür," dedi sonra.

Marlinspike semirmesi ve evcilleşmesi için aşağı, mutfağa götürüldü. Yaz yaklaşmıştı ama Cromwell bunun zevkini çıkarabilecek halde değildi. Yine de bazen bahçede yürürken Marlinspike'ı görüp gülümsüyordu. Küçük yavru ya elma ağaçlarının altında hoplayıp zıplıyor, ya da güneşte keyif yapıyordu.

1530 ilkbaharında Antonio Bonvisi adındaki tüccar, Cromwell'i Bishopsgate'teki görkemli evine akşam yemeğine davet etti. "Geç kalmam," dedi Richard'a. Herkesin aç kalacağı o tatsız toplantılardan biri olacağını tahmin edebiliyordu. Zengin bir İtalyan'ın yaratıcı aşçıları bile yılanbalığı ya da tuzlanmış morinayla pek fazla tarif üretemezdi herhalde. Büyük perhizdeki tüccarlar, koyun pirzolalarını ve şaraplarını, kuştüyü yastıklarında karılarıyla ya da metresleriyle koklaşmayı özlüyordu.

Ama beklediğinden daha büyük bir davetti. Lordlar Kamarası Başkanı da oradaydı. Bir grup, belediye meclisi üyesi ve avukatla sohbet ediyordu. More'un bir zamanlar tutuklattırdığı Humphrey Monmouth, ondan uzak bir köşeye oturtulmuştu. Gayet havasında görünen More, etrafındakileri sevgili dostu Erasmus'la ilgili hikayeleriyle oyalıyordu. Ama kafasını kaldırıp da Cromwell'i görünce, cümlesini yarıda kesip onu buz gibi bir bakışla baştan aşağı süzdü.

"Benim hakkımda konuşmak istemiyor muydunuz?" dedi Cromwell. "Bunu ben buradayken de yapabilirsiniz. Merak etmeyin, gayet pişkin biriyimdir." Eline bir kadeh şarap alıp şerefe kaldırdı. "Brandon'ın ne söylediğini biliyor musunuz? Benim hayatımı bir türlü anlayamıyormuş. Yaptığım seyahatleri. Hatta önceki gün bana seyyar satıcı dedi."

"Bunu yüzünüze karşı mı söyledi?" diye sordu ev sahibi kibarca.

"Hayır. Bana Kral anlattı. Fakat sonra Lordum Kardinal de Brandon'a seyis dedi."

Humphrey Monmouth lafa karıştı. "Bugünlerde antrelere pek meraklısın Thomas. Yoksa artık saraylı mı oldun?"

Masadakilerden gülüşmeler yükseldi. Çünkü bu fikir çok gülünç, Cromwell'in durumuysa geçiciydi. More'un yanındakiler şehirliydi ama hiçbiri çok yüksek tabakadan değildi. Fakat Cromwell, More'un onlardan ne kadar saygı gördüğünü biliyordu. Zira o bir *sui generis*, yani nevi şahsına münhasır bir kişilikti. Üstelik bir alimdi. More, "Bence daha latif konulardan söz edelim," dedi sakin bir tavırla.

Kumaşçılar loncasının yaşlı bir mensubu, masanın üzerinden eğilip sessizce uyardı. "Thomas More bu gece Kardinal'i de, Leydi'yi de tartışmayacağını söyledi."

Cromwell etrafına bakındı. "Gerçi Kral beni tolerans gösterdikleri konusunda pek şaşırttı."

"Kendi yaptıklarından mı söz ediyorsun?" diye sordu More.

"Hayır, Brandon'ı kastetmiştim. Ava gitmek üzerelerken Kral'ın huzuruna, *hazır mısın,* diye bağırarak çıkabiliyor."

"Efendiniz Kardinal, zamanında bunun için az savaş vermedi," dedi Bonvisi. "Kral'ın arkadaşlarının onunla fazla içli dışlı olmasını istemiyordu."

"Çünkü onunla bir tek kendisi samimi olsun isterdi," diye atıldı More.

"Yine de Kral kimi yükselteceğine bir tek kendi karar verir."

"Sadece bir noktaya kadar Thomas," dedi Bonvisi ve masada gülüşmeler oldu.

"Ve Kral dostlarından gayet memnun. Bu iyi bir şey, öyle değil mi?"

"Bunlar senden alışık olmadığımız türde sözler Efendi Cromwell."

"Hiç de bile," dedi Monmouth. "Efendi Cromwell, arkadaşları için her şeyi yapan bir kişi olarak bilinir."

"Ben..." More durup masadakilere baktı. "İnsanların bir prensi dostum diye nitelendirebileceğinden pek emin değilim."

"Ama siz Henry'yi çocukluğundan beri tanıyorsunuz," dedi Bonvisi.

"Evet, lakin dostluklar yorucu değil, canlandırıcı olmalıdır." More ilk kez yorumunu beklermiş gibi, Cromwell'e döndü. "Oysa bu bazen Yakup'un melekle güreş tutması gibi oluyor."

"Ve Tanrı bilir, kavga neyle ilgiliydi," dedi Cromwell.

"Evet, tıpkı Habil ve Kabil gibi. Kim bilir?"

Cromwell masada kaygılı bir sessizlik olduğunu hissetti. Belki dindarlıktandı, ya da sırada hangi yemeğin olduğunu düşünüyorlardı. Halbuki bunun için fazla beklemelerine ve hayal kurmalarına gerek yoktu. Masaya, tabii ki balık servisi yapıldı.

"Henry'yle konuşurken, senden rica ediyorum ki hırs ve azimle değil, iyi niyetle konuş," dedi More.

More'dan sözünü biraz açmasını isteyecekti ki yaşlı kumaşçı ona el sallayıp şarap istedi ve sordu. "Arkadaşınız Stephen Vaughan nasıl? Antwerp'ten ne haberler var?" Sonra

ticaret konuştular, deniz nakliyatından, faiz oranlarından. Ne var ki bu muhabbet, zapt edilemez bir spekülasyonun fondaki uğultusu olmaktan ileri gidemedi. Eğer bir ortama girip de bu gece filanca kimseden ya da konudan bahsetmeyeceğim dersen, o gece tek konuştuğun onlar olurdu. Lordlar Kamarası Başkanı burada olmasaydı ithalat vergilerinden ve gümrük antrepolarından söz edecek, kırmızı Kardinal'i düşünmeyecek, perhizdeki zihinleri, Kral'ın parmaklarının üzerinde dolaştığı diri göğüslerle meşgul olmayacaktı. Cromwell arkasına yaslanıp bakışlarını Thomas More'a kilitledi. On beş dakikadır hiç konuşmamıştı ki More öfkeli bir sesle patladı. "York Kardinali," dedi gözlerini tabağındaki artıklara dikerek, "diğer insanları yönetmek konusunda doymak bilmez bir iştaha sahiptir."

"Sayın Başkan," dedi Bonvisi, "balığınıza nefretle bakıyorsunuz."

Kibar konuk More hemen itiraz etti. "Hayır, ringa balığı gayet güzel olmuş."

Cromwell tartışmak için öne eğildi. More'un az önce söylediğinin arada kaynamasına izin vermeyecekti. "Kardinal bir kabine üyesi. Siz de öyle. Otoritesini azaltması gerektiğini mi söylüyorsunuz?"

"Evet." More kafasını kaldırdı. "Evet, bence biraz da olsa yapmalı bunu. İştahını bu kadar gözler önüne sermemeli."

"Kardinal'e alçakgönüllük dersi vermek için çok geç bir saat değil mi?" dedi Monmouth.

"Gerçek dostları ona bu dersi yıllar önce vermeye çalıştı ama ne yazık ki sözleri kulak arkası edildi."

"Siz kendinizi onun dostu mu addediyorsunuz?" Cromwell arkasına yaslandı. "Bunu ona söyleyeceğim Sayın Başkan ve

İsa'nın kanı üzerine yemin ederim ki sürgün evinde oturup sizin ona neden iftira ettiğinizi düşünürken, bu sözlerinizle teselli bulacak."

"Beyler..." Bonvisi gergin bir yüzle ayağa kalktı.

"Hayır," dedi Cromwell, "lütfen oturun. Önce şunu bir açıklığa kavuşturalım. Thomas More size, *babam bana hukuk okutmasaydı basit bir keşiş olabilirdim,* diyor. Böyle bir seçeneğim olsaydı, hayatımı kilisede geçirebilirdim. Ben servet meraklısı değilim. Kendimi maneviyata adadım. Dünya malına kıymet vermem." Masadakilere baktı. "Öyleyse nasıl Lordlar Kamarası Başkanı oldu? Kazara mı?"

Tam o sırada kapı açılınca, Bonvisi derin bir oh çekerek ayağa kalktı. "Buyursunlar," dedi. "Beyler, İmparator'un Büyükelçisi."

Tatlı servisiyle birlikte gelen, Eustache Chapuys'ti. Geçen sonbahardan beri görev başında olmasına rağmen ona hala, *yeni büyükelçi* deniyordu. Hayranlık uyandırmayı istediği belli olan Chapuys eşikte poz verircesine dikildi. Oysa çöp gibi bacaklı, eciş bücüş adamın tekiydi. "Bu kadar geç kaldığım için üzgünüm," derken pişmiş kelle gibi sırıttı. *"Les dépêches, toujours les dépêches."*

"Bir büyükelçinin hayatı böyledir işte. "Cromwell, Chapuys'in söylediklerini tercüme ettikten sonra kafasını kaldırıp ona gülümsedi. "Thomas Cromwell," diye tanıttı kendini.

"Ah, *c'est le juif errant*!*"

Büyükelçi hemen özür dilediyse de şakasının başarısına gülümsüyordu.

---

* Fransızcada serseri Yahudi. Ahasverus (Gezgin Yahudi) olarak da bilinen, çarmıha giden İsa'ya kötü muamele ettiği için sonsuza dek yürümeye mahkum edilen kişi. Ç.N.

"Oturun lütfen," dedi Bonvisi. Hizmetkarlar aceleyle koşturdu, masadakiler arkalarına yaslandı. Sadece Thomas More, hiç kıpırdamadan, öylece duruyordu. Baharatlı şarapla birlikte, sonbahardan beri özenle saklanan meyveler getirildi ve Chapuys, More'un yanına oturtuldu.

"Artık Fransızca konuşacağız beyler," dedi Bonvisi.

Fransızca, İmparatorluk ve İspanya Büyükelçisi'nin anadiliydi ve asla İngilizce öğrenme zahmetine katlanmamıştı. "Çok naziksiniz," dedi Büyükelçi, oymalı ve kakmalı iskemlesinin arkasına yaslanarak. Kısa boyu yüzünden ayakları yerden kesilmişti. More birdenbire canlanmış gibi Büyükelçi'nin kulağına eğildi ve bir süre fısıldaştılar. Cromwell'in, kendilerini izlediğini fark ettiklerinde de ona kızgın bakışlar fırlattılar.

Az sonra Cromwell konuşmalarına ara vermelerini fırsat bilerek lafa karıştı. "Monsenyör Chapuys. Ben de kısa bir süre önce Kral'la şu malum olayları konuştum. Yani Efendinizin birliklerinin Kutsal Şehri yağmalamasını. Belki bize durumu açıklayabilirsiniz. Zira bu saygısızlığın sebebini hala anlayabilmiş değiliz."

Chapuys kafasını salladı. "Yaşananları esefle kınıyoruz."

"Thomas More bunu yapanın İmparator'un ordusundaki gizli Müslümanlar ve pek tabii, benim insanlarım, yani gezgin Yahudiler olduğunu söylüyor. Ama ondan önce de zavallı bakirelere Almanların, yani Lüteriyenlerin tecavüz ettiğini iddia ediyordu. Kutsal emanetleri yerle bir edenler de onlarmış. Sayın Lordlar Kamarası Başkanı'nın da dediği gibi, İmparator öncelikle kendisini suçlamalı pek tabii. Fakat yine de olayların perde arkasını merak ediyoruz. Belki siz bu konuda bize yardımcı olabilirsiniz."

"Sevgili Başkan!" Büyükelçi şok olmuş gibiydi. Bakışlarını Thomas More'a çevirdi. "Gerçekten, efendim hakkında böyle mi konuştunuz?" Sonra Latince olarak devam etti.

Masadakiler boş boş birbirlerine bakarken Cromwell, "Gizli konuşmak istiyorsanız Yunancayı deneyin," diye önerdi. "Haydi Monsenyör Chapuys. Merak etmeyin, Lordlar Kamarası Başkanı sizi rahatlıkla anlayacaktır."

Çok geçmeden akşam sona erdi ve Thomas More gitmek için ayağa kalktı. Fakat masadakilerle son kez kendi dillerinde konuşmayı da ihmal etmedi. "Görüyorum ki Efendi Cromwell kilisenin değil, tek bir rahibin dostudur. Hem de tüm Hıristiyan alemindeki en namussuz ve en yozlaşmış rahibin."

Misafirlerin kendisini kafalarıyla onayladıklarını gördükten sonra da çekip gitti. Büyükelçi, Thomas More'un arkasından bakarken düşünceli bir tavırla dudaklarını ısırdı. Belli ki Lordlar Kamarası Başkanı'ndan daha çok destek görmeyi beklemişti.

Cromwell, Chapuys'in son derece yapmacık ve ancak aktörlere yaraşacak cinsten tavırları olduğunu fark etmişti. Düşünürken iki parmağını alnına dayıyor, üzüldüğünde derin derin iç geçiriyor, aklı karıştığında çenesini sıvazlıyor ve hafifçe gülümsüyordu. Adeta kendini yanlışlıkla sahnede bulan ve oyunun komedi olduğunu anlayınca da orada kalmaya karar veren bir adam gibiydi.

Yemek bitmişti. Akşam karanlığı bastırdığında misafirler yavaş yavaş dağıldı. "Sanırım davet beklediğinden erken bitti," dedi Cromwell, Bonvisi'ye.

"Thomas More benim çok eski dostumdur. Buraya gelip ona saldırmamalıydın."

"Ah, yoksa partini benim mahvettiğimi mi söylüyorsun? Ama sen de Monmouth'u davet etmişsin. Bu, Thomas More'a saldırmak değil de ne?"

"Bunu kasıtlı yapmadım. Monmouth da dostumdur."

"Ya ben?"

"Tabii ki öylesin."

Son derece doğal bir şekilde İtalyanca konuşmaya başladılar. "Beni bir konuda aydınlatmanı istiyorum," dedi Cromwell. "Thomas Wyatt hakkında ne biliyorsun?" Wyatt diplomatik bir görevle İtalya'ya gideli üç yıl olmuştu. Asıl öğrenmek istediği, onun İngiliz sarayından neden böylesine apar topar kaçtığıydı.

"Ah! Wyatt ve Leydi Anne," dedi Bonvisi. "Yoksa şu eski hikayeyi mi merak ediyorsun?"

Cromwell ona müzisyen çocuk Mark'ın anlattıklarından söz etti. Madem bu söylenti hizmetçilerin ağızlarına kadar düşmüştü, Kral'ın hiçbir şey duymaması tuhaf değil miydi?

"Bence yöneticiliğin önemli bir şartı da kulaklarını ne zaman tıkayacağını iyi bilmektir. Ve Wyatt yakışıklı bir adam," dedi Bonvisi. "Tabii, İngiliz tarzında. Uzun boylu, sarışın. Benim ülkemdekiler, onun gibileri hayretle karşılar. Ayrıca da bir şair!"

Cromwell gülümsedi. Çünkü Bonvisi de diğer tüm İtalyanlar gibi, Wyatt'ın ismini telaffuz edemiyor, ağzından *Guvit* gibi bir şey çıkıyordu. Şövalyeler zamanında Hawkwood adında Essex'li bir şövalye, tecavüzleri ve cinayetleriyle tüm İtalya'da nefret uyandırmış, İtalyanlar ona *Acuto*, yani İğne adını takmıştı.

"Evet, fakat Anne..." Cromwell gözlemlerine dayanarak, Leydi'nin güzellik gibi gelip geçici bir özellikten etkilenme-

yeceğini tahmin edebiliyordu. "O yıllarda bir kocaya ihtiyaç duyuyordu. Fakat şimdi Wyatt evli. Ona ne sunabilir ki?"

"Belki şiirlerini," dedi Bonvisi. "Onu İngiltere'den kaçıran diplomasi değil, Leydi Anne'in işkenceleriydi. Artık onunla aynı odada bulunmaya bile cesaret edemiyordu. Ya da aynı sarayda ve aynı ülkede." Kafasını salladı. "İngilizler biraz tuhaf."

"Öyle mi dersin?"

"Dikkatli olmalısın. Leydi'nin ailesi sınırlarını zorluyor. *Papa'yı niye bekleyelim ki?* diyorlar. Evlilik sözleşmesini onsuz da yapacaklarını söylüyorlar."

"Başladıkları işi bitirmeye çalışacaklardır elbet."

"Şu badem şekerlerinden alsana."

Cromwell gülümsemekle yetinince, Bonvisi konuşmaya devam etti. "Tommaso, sana bir öğüt vermemi ister misin? Kardinal bir daha düze çıkmaz."

"O kadar emin olma."

"Onu sevmeseydin, bana kolayca hak verirdin."

"Kardinal bana hep çok iyi davrandı."

"Ama kuzeye gitmesi gerek."

"Tüm dünya peşinden gelecektir. İstersen büyükelçilere de sorabilirsin. Mesela Chapuys'e. Kime çalıştıklarını sor. Kimin için raporlar hazırladıklarını. Esher'da ve Richmond'da, olanlardan daima haberdar olduk."

"Kardinal de bununla suçlanmıyor mu zaten? Krallıkta farklı bir otorite yaratmaya çalışıyor."

Cromwell iç çekti. "Biliyorum."

"Peki, bu konuda ne yapmayı planlıyorsun?"

"Belki de ondan daha mütevazı davranmasını isterim."

Bonvisi güldü. "Ah, Thomas. Lütfen anla artık. Kardinal kuzeye giderse sen efendisiz bir adam olacaksın. Tamam, şim-

dilik Kral'la görüşüyorsun. Ama bu daha ne kadar sürecek sanıyorsun? Kardinal'e uygun bir sus payı verip onu unutacak. O zaman sen ne yapacaksın?"

Cromwell bir an duraksadı. "Kral beni seviyor."

"Krallar vefasız aşıklardır."

"Anne'e karşı değil ama."

"Ben de seni bunun için uyarıyorum. Hayır, Guvit yüzünden değil... Ya da herhangi bir söylenti yüzünden. Ben seni uyarıyorum çünkü yakında her şey bitecek. Leydi kendini ona verecek. Ne de olsa o sadece bir kadın. Düşünsene ondan önce de kardeşi vardı. Bir erkeğin tüm servetini bir kadına bağlaması olacak iş değil."

"Öyle."

Cromwell etrafına bakındı. Lordlar Kamarası Başkanı az önce burada oturuyordu. Solunda aç tüccarlar, sağında yeni elçiyle birlikte. Şurada Humphrey Monmouth vardı. More'un kafirlikle suçladığı adam. Şurada Antonio Bonvisi ve şurada da Thomas Cromwell vardı. Ve masada, yaşayan insanların hayaletlerini gördü. İri yarı ve sarışın Suffolk Dükü'nü, kutsal madalyonlarını coşkuyla öpüp *Tanrım!* diye bağıran Norfolk'u. Kral için de ayrılmış bir yer vardı. Yanında zırhlı kıyafetiyle kahraman Kraliçe ve huzursuz gözleriyle etrafı süzen, hiçbir şey yemeyen, konuşulanların tek kelimesini bile kaçırmadan boynundaki incileri okşayan Leydi Anne. William Tyndale'a da bir yer ayrılmıştı ve tabii ki Papa'ya da. Şekerli ayvalara bakarken Medici dudağını büken Clement'e. Ve işte, Martin Luther de oradaydı. Yağlı ve şişko. Balığının kılçıklarını tükürürken, onlara dik dik bakıyordu.

Bir hizmetkar, "İki centilmen sizi bekliyor," diye haber verdi.

Cromwell kafasını kaldırdı. "Adları?"

"Efendi Richard Cromwell ve Efendi Rafe. Sizi eve götürmek için bekliyorlar."

Bonvisi, "Bakıyorum, özel bir ordun var Tommaso," dedi. "Arkanı kollaman önemli tabii."

"Sanırım öyle." Bakışları son kez odaya kaydı. "İyi geceler. Çok güzel bir yemekti. Yılanbalığını beğendim. Aşçını gönder de benimki ona yeni sosunun tarifini versin. Biraz hindistancevizi ve zencefil gerekiyor. Kuru nane yapraklarını ince ince kıyıyorsun..."

"Senden rica ediyorum, çok dikkatli ol," dedi arkadaşı.

"...sonra çok az sarımsak..."

"Bir sonraki yemek davetinde..."

"...ve bayat ekmek..."

"Boleynler'le aynı sofraya oturmamak için dua et."

II
PEK SEVGİLİ CROMWELL
İLKBAHAR-ARALIK 1530

York Sarayı'na erkenden vardı. Kafeslerdeki martılar nehirdeki özgür kardeşlerine sesleniyor, onlar da sarayın üzerinde uçarak yanıt verircesine çığlıklar atıyordu. Arabacılar, kayıkçıların getirdiği malları taşıyor, yeni pişen ekmeklerin kokusu tüm sarayı dolduruyordu. Sırtlarında taze hasırotu balyaları taşıyan bazı çocuklar onu ismiyle selamladı. Cromwell de nezaketlerinden ötürü her birine para verdi ve onlarla konuşmak için durdu. "Demek şeytan hanımı görmeye gidiyorsunuz?" dediler. "Kral'ı büyüledi. Sizi koruyacak bir madalyonunuz var mı efendim?"

"Evet, bir tane vardı ama onu kaybettim."

"Kardinal'e söyleyin de size yeni bir tane daha versin," dedi çocuklardan biri.

Hasırotlarının kokusu keskin ve tazeydi. Çok güzel bir sabahtı ve York Sarayı'nın odalarına aşinaydı. Koridorda yürürken tanıdık bir yüze rastladı. "Mark?"

Oğlan onu görünce yaslandığı duvardan ayrılıp doğruldu. "Çok erkencisin," dedi Cromwell. "Eee, nasılsın bakalım?"

Mark somurtarak omzunu silkti.

"Yine York Sarayı'nda yaşamak garip gelmiş olmalı."

"Yoo."

"Lordum Kardinal'i özlemiyor musun?

"Hayır."

"Burada mutlu musun?"

"Evet."

"Lordum buna sevinecek." Sonra içinden, *bizi unutmuş olabilirsin Mark*, diye geçirdi. *Ama ben seni unutmadım. Bana hain deyişini ve idam edileceğimi öngördüğünü.* Kardinal daima, "Bu dünyada güvenli bir yer ya da mühürlü odalar yok," der. Ha bir rahibe günah çıkartmışsın, ha Cheapside'a gidip günahlarını haykırmışsın. Ama ben Kardinal'e cinayetten bahsedip duvarda gölgeler gördüğümde, bizi duyabilecek hiç kimse yoktu. Mark beni bir katil olarak addediyorsa, sırf öyle birine benzediğim içindir.

Sekiz antre sonra, Kardinal'in olması gereken yerde Anne Boleyn'i buldu. Süleyman ve Saba Melikesi yine duvardaydı. Hafif hava akımında Saba Melikesi hafifçe dalgalandı. *Anselma,* diye düşündü, *seni bir daha asla görmeyeceğimi sanıyordum.*

Antwerp'e gizlice haber uçurup Anselma'yı yoklamış ve Stephen Vaughan onun genç bir bankacıyla evlendiğini söylemişti. "Adam ölürse haber ver," diye yazmıştı Cromwell. Vaughan da şöyle cevap vermişti: "Yapma Thomas." Ben İngiltere'nin dullar ve taptaze genç kızlarla dolu olduğunu sanıyordum.

Anne, Saba Melikesi'nin yanında, olduğundan da renksiz ve sert hatlı görünüyordu. Pencerenin kenarında durmuş,

elindeki biberiye filiziyle oynuyordu. Cromwell'i gördüğünde filizi yere atıp elbisesinin kollarını çekiştirdi.

Kral aralık ayında Thomas Boleyn'in Wiltshire Kontu oluşu şerefine bir ziyafet vermişti. Kraliçe başka bir yerdeydi ve Anne, Katherine'in yerine oturmuş, bu da buz gibi bir etki yaratmıştı. Hatta daima kızacak bir şeyler bulan Norfolk Düşesi, Anne'in kendini kraliçe gibi takdim etmesine bozulmuş, Henry'nin kız kardeşi Suffolk Düşesi de yemek yemeyi reddetmişti. İki hanım da Boleyn'in kızıyla tek kelime konuşmamıştı. Bununla birlikte onların bu tepkisi, Anne'in, krallığın en önde gelen hanımı unvanını almasına engel olamamıştı.

Fakat şimdi *Büyük Perhiz* sona ermiş ve Henry, karısına dönmüştü. Zira İsa'nın ıstırap çektiği hafta, metresiyle olmaya cesaret edememişti. Anne'in babası diplomatik bir gezi için yurtdışındaydı. Tıpkı artık Lord Rochford diye anılan ağabeyi George ve işkence ettiği şair Thomas Wyatt gibi. Leydi yalnızdı ve York Sarayı'nda sıkılıyordu. Dolayısıyla da kendisini eğlendirmesi için Thomas Cromwell'i çağırtmıştı.

İçeri girdiği anda Anne'in eteklerinin altından üç tane minicik köpek fırladı ve havlayarak ona doğru koştu. "Ah, sakın kaçmasınlar," dedi Anne ve Cromwell becerikli elleriyle onları yakalayıp dikkatle kucağına aldı. Bunlar incecik, tüylü kuyruklu, yırtık pırtık kulaklı köpeklerdi. Onları Anne'e verene dek yüzünü ve ellerini yalamışlar, sanki uzun zamandır tanışmayı istedikleri biriymiş gibi, meraklı ve pörtlek gözlerini Cromwell'e dikmişlerdi.

İkisini yavaşça yere bırakıp en küçüğünü Anne'e uzattı. "*Vous êtes gentil*," dedi. "Bebeklerim sizi çok sevdi! Ben Katherine'in yanında dolaştırdığı o zincirli maymunlardan hiç

hoşlanmıyorum. Bebeklerim beni sadece ben olduğum için seviyor."

Leydi zarifti. Kemikleri narin, beli incecikti. Nasıl iki hukuk öğrencisi bir kardinal ederse, iki Anne de bir Katherine ederdi. Alçak taburelerde oturan kadınlar dikiş dikiyormuş gibi görünse de aslında gizliden onları süzüyordu. Biri Mary Boleyn'di. Kafasını bile kaldırmamıştı. Anne'in kuzenlerinden biri olan pembe-beyaz Mary Shelton ise onu, *Leydi Carey'nin bulabildiği en iyi koca adayı bu mu,* dercesine incelemişti. Gölgelerin arasında başka bir kız daha vardı. Onu görünce başını çevirip saklanmaya çalışmıştı. Cromwell kızın kim olduğunu bilmiyordu ama gözlerini yere dikişini anlayabiliyordu. Buna Anne sebep olmalıydı. Zira kendisi de köpekleri yere bıraktığından beri onunla göz göze gelmemişti.

"Pekala," dedi Anne, yumuşak bir sesle, "birdenbire sizin adınızdan başka bir şey duymaz olduk. Kral, Efendi Cromwell'in sözlerini dilinden düşürmüyor." İsmini Fransızvari bir şekilde, *Cremuel,* diye telaffuz ediyordu. "O fikirlerinize bu kadar önem verdiğine göre, demek pek doğru konuşuyorsunuz. Ayrıca bizi güldürmeyi de başarıyorsunuz Üstat Cremuel."

"Kral'ın bazen güldüğünü görüyorum. Ama siz... İçinde bulunduğunuz durumda, yine de gülebiliyor musunuz madam?"

Anne omzunun üzerinden ona baktı. "Nadiren de olsa evet. Yani, sanırım. Açıkçası bunu pek düşünmemiştim."

"Hayatınızın böylesine kasvetli bir hal almasına üzüldüm."

Anne ona dönerken eteklerindeki biberiye yaprakları döküldü. Sonra yine pencereden dışarı dikti gözlerini.

"Söyleyin leydim, Lordum Kardinal sürgün edildiğinden beri meselenizde herhangi bir gelişme kaydedebildiniz mi?"

"Hayır."

"Kimse Hıristiyan ülkelerindeki usulleri Lordum Kardinal'den daha iyi bilemez leydim. Kimse krallarla, ondan daha iyi ilişkilere sahip değildir. Şimdi düşünün, eğer onun hakkındaki yanlış anlaşılmaları düzeltebilir ve Kral'ın gözündeki itibarını geri kazandırırsanız, size ne kadar da minnettar kalacaktır."

Anne cevap vermedi.

"Koca İngiltere'de size istediğinizi verebilecek tek adam o."

"Pekala, beni ikna edin öyleyse. Sadece beş dakikanız var."

"Ah, tabii. Zira görüyorum ki çok meşgulsünüz."

Anne ona nefretle bakıp Fransızca konuştu. "Zamanımı nasıl değerlendireceğime sen mi karar vereceksin?"

"Leydim, bu sohbeti İngilizce mi yoksa Fransızca olarak mı sürdüreceğiz? Seçimi tamamen size bırakıyorum ama ikisini birbirine karıştırmazsak sevinirim."

Cromwell dikiş diken hanımların oturduğu yerde bir hareket olduğunu fark etmişti. Gölgelerin arasındaki soluk renkli kız kafasını kaldırmış, hayretle ona bakıyordu.

"Hangisini konuştuğumuz önemli değil yani?"

"Evet."

"İyi. Fransızca devam edelim öyleyse."

Cromwell, sözlerini yineledi. Kardinal Papa'nın onun lehinde karar vermesini sağlayabilecek tek kişiydi. Kral'ın isteklerini duyurabilecek tek kişi.

Anne dinledi. Evet, buna emindi. Cromwell her zaman kadınların, başlıkların ve bonelerin altına gizlenen kulaklarıyla iyi duyup duyamadıklarını merak ederdi ama Anne'in onu duyduğunu biliyordu. Sözlerini bitirmesini beklemiş ve hiç araya girmemişti. Sonra konuştu. "Madem Kral'ın

ve bir zamanlar krallıktaki en önemli şahıslardan biri olan Kardinal'in isteği bu, öyleyse neden böylesine uzun sürdü Efendi Cremuel?"

Kız kardeşi, oturduğu köşeden güçlükle duyulan bir sesle mırıldandı. "Ve geçen zaman onun lehine işlemiyor."

Kadınlar, Cromwell geldiğinden beri tek bir dikiş bile atmamıştı.

"Ama kaldığı yerden devam edebilir. Mutlu sona ulaşmanıza ramak kalmıştı."

"Zaten perhizdeyken sabrımı yeterince ölçtüm Efendi Cromwell."

Cromwell, Anne'i Kardinal'e çamur atanların söylediklerine kulak asmaması konusunda ikna etmeye çalıştı. Wolsey asla onun yoluna taş koymaya çalışmamıştı. Kral'ı, kalbinin arzuladığına kavuşturamamak, ona büyük bir sıkıntı veriyordu. Majesteleri'nin İngiliz tahtına çıkacak bir varis bırakmaya hakkı vardı ve ülkesini sevenler onun için dua ediyordu. Anne'e geçmişte Kardinal'e yazdığı övgü dolu mektupları hatırlattı. Wolsey onları hala saklıyordu.

"Çok güzel konuşuyorsunuz," dedi Anne, Cromwell sözlerini bitirince. "Ama boşuna dil döküyorsunuz Efendi Cremuel. Biz Kardinal'den tek ve çok basit bir şey istedik."

"Basit olmadığını siz de gayet iyi biliyorsunuz."

"Belki de ben basit biriyimdir," dedi Anne. "Sizce öyle miyim?"

"Olabilir. Sizi, sorunuza cevap veremeyecek kadar az tanıyorum."

Anne öfkelenmişti. Mary Boleyn oturduğu köşede yılışık yılışık gülümsedi. "Gidebilirsiniz," dedi Anne ve Mary ayağa fırlayıp Cromwell'i takip etti.

Mary'nin yanakları gene o günkü gibi pembeleşmiş, dudakları aralanmıştı. Yanında nakışı da vardı. Cromwell bunu pek garip bulmuştu doğrusu. Ama belki içeride bıraksaydı da ablası onu paramparça ederdi. "Yine nefesiniz mi kesildi Leydi Carey?"

"Bir an size tokat atacağını sandık. Tekrar gelecek misiniz? Shelton'la ikimiz sizi sabırsızlıkla bekleyeceğiz."

"Leydi de bundan hoşlanır mı dersiniz?" diye sordu Cromwell. "Elbette, kendisi gibi dişli biriyle çekişmeye bayılıyor," diye yanıt verdi Mary. "Ne işliyorsunuz?" dedi bu kez Cromwell. Mary ona nakışını gösterdi. Bu, Anne'in yeni hanedan armasıydı. Cromwell, "Herhalde her şeyi tek tek işliyorsunuzdur," deyince Mary gülümsedi. "Ah, evet. İç etekliklerini, mendillerini, bonelerini. Daha önce hiç kimsenin giymediği elbiseleri var; böylece kollarının içine kendi armasını işletebiliyor. Tabii, duvar resimlerini, sofra peçetelerini saymıyorum bile."

"Peki, siz nasılsınız?"

Mary kafasını eğip bakışlarını kaçırdı. "Gücüm yavaş yavaş tükeniyor. Noel'de biraz karışıklık çıktı da."

"Söylenenlere bakılırsa atışmışlar."

"Kral önce Katherine'le kavga etti. Sonra avunma ümidiyle buraya geldi. Anne ne dese beğenirsiniz! *Sana Katherine'le tartışmaman gerektiğini söyledim. Nasıl olsa haksız çıkan hep sen oluyorsun.* Karşınızdaki bir kral olmasa," dedi Mary biraz da bundan zevk alarak, "ona acıyabilirdiniz. Majesteleri'ni istedikleri gibi yönlendiriyorlar."

"Anne'le ilgili bazı söylentiler dolaşıyor."

"Evet, onları ben de duydum ama doğru değil. Böyle bir şeyi ilk önce ben öğrenirdim. Beli kalınlaşsa elbiselerini ben

genişletirdim. Ayrıca bu mümkün değil, çünkü o işi yapmıyorlar."

"Bunu size söyler miydi?"

"Elbette. Hem de sırf nispet için!" Mary hala Cromwell'in gözlerinin içine bakamasa da kendini ona bilgi vermeye mecbur hissedermiş gibi de bir hali vardı. "Yalnız kaldıklarında, korsesini açmasına izin veriyor o kadar."

"En azından Kral bunu yapmanız için sizi çağırmıyor."

"İç elbisesini aşağı çekip göğüslerini öpüyormuş."

"İyi bari, demek onları bulabiliyor."

Mary şuh bir kahkaha attı. Sesi içeriden duyulmuş olmalıydı ki kapı açıldı ve Cromwell'in daha önce fark ettiği kız göründü. Yüzü çok ciddi, cildi pürüzsüz, hatta neredeyse yarı saydamdı. "Leydi Carey," dedi. "Leydi Anne sizi istiyor."

İki ismi de hamamböceklerinden bahseder gibi bir edayla söylemişti.

Mary, "Azizler adına!" diye oflayıp puflayarak topuğunun üzerinde döndü ve elbisesinin uzun kuyruğunu sürükleyerek içeri gitti.

Sonra Cromwell'i hayrete düşürecek bir şey oldu. Soluk renkli, ufak tefek kız onun bakışlarını yakaladı, gözlerini yukarı dikip bir an havaya baktı ve Mary Boleyn'in peşinden gitti.

Sarayın koridorlarında yürürken -günün geri kalanı için sekiz antre geriye- Anne'in onun kendisini görebilmesi için pencereye doğru bir adım daha attığını biliyordu. Cromwell, sabah ışığının, Leydi'nin gerdanının kavisine vurduğunu görmüştü. Tek kaşını kaldırışını, gülümsemesini, uzun boynunu yana hafifçe eğerek başını çevirişini de öyle. Hazırcevaplığını, zekasını ve insafsızlığını da görmüştü. Cromwell onun

Kardinal'e yardım etmeyeceğini biliyordu ama sormakla ne kaybederdi ki? *Bu ondan ilk talebim*, diye düşündü, *ama sonuncusu olmayacak.*

Onunla konuşurken, Anne'in dikkatini bütünüyle kendisine verdiği bir anı hatırladı. İnsanın içine işleyen karanlık bakışlarını. Kral da o mavi bakışlarını nasıl kullanması gerektiğini iyi bilirdi. Onu tanıyanlar, bu gözlerdeki yumuşaklığın ne kadar aldatıcı olduğuna defalarca şahit olmuştu. Birbirlerine de böyle mi bakıyorlardı? Bir an için ilişkilerinin boyutunu anlar gibi oldu ama sonra yine aklı karıştı. Bir pencerenin kenarında durdu. Kalabalık bir sığırcık sürüsü çıplak bir ağacın kara dalları arasına konmuştu. Sonra adeta o kara dallar açılıp tüm kıvrımlarını gözler önüne serercesine kanatlarını çırptılar ve şarkı söylemeye başladılar. Hava, kanatlar, müzik... Hepsi birbirinin içine geçmişti. Cromwell onları büyük bir zevkle izlediğini fark etti. Neredeyse yok olan bir şey, geleceğe dair ufacık bir hareket, ilkbaharın gelişini hatırlatmıştı. Perhizin sona ermesini, tövbekarlığın bitişindeki Paskalya'yı umutsuz bir özlemle bekliyordu.

O kara dünyanın arkasında bir başka dünya daha vardı. Bazı şeylerin mümkün olduğu bir dünya. Anne'in kraliçe olduğu bir dünyada, Cromwell de Cromwell olabilirdi. Sonra hayali, kuş misali uçup gidiverdi. Ama sezgileri olduğu yerde duruyordu. İnsan, az önce içinde bulunduğu ana geri dönemezdi.

Nereye gideceğini bilirsen, Büyük Perhiz'de sana kırmızı et satacak kasaplar bulabilirdin. Cromwell, Austin Friars'taki mutfağa, çalışanlarıyla görüşmeye indi ve baş adamına, "Kardinal hasta, artık oruç tutamayacak," dedi.

Aşçı şapkasını çıkardı. "Papa'dan izin mi aldı?"

"Hayır, ben öyle uygun gördüm." Gözlerini askılardaki bıçaklarda ve kemikleri kırmak için kullanılan satırlarda dolaştırdı. Sonra birini eline alıp ucuna baktı. Bileylenmesi gerekiyordu. "Sence ben bir katile benziyor muyum?"

Kısa bir sessizliğin ardından Thurston konuştu. "Buna hayır demeliyim herhalde, öyle değil mi Efendi?"

"Hayır, mecbur değilsin. Diyelim ki elimde bir tomar ve mürekkep hokkasıyla Gray's Inn'e gidiyorum. Bunu gözünde canlandırabiliyor musun?"

"Onları katibin taşıması gerekmez mi?"

"Yani hayal edemiyorsun?"

Thurston tekrar şapkasını çıkarıp ters yüz etti. Sonra da ona sanki beynini içinde bulacakmış gibi dikkatle baktı. "Hayır, sizi bir katil olarak düşünemiyorum. Ama beni afederseniz efendi, ben hep sizin, bir kadavrayı nasıl keseceğini bilen bir adama benzediğinizi düşünmüşümdür."

Cromwell, Kardinal için sığır eti ruloları yaptırdı. İçlerini adaçayı ve kekikle doldurtmuş, özenle tepsilere dizdirtmişti. Böylece Richmond'daki aşçıların tek yapması gereken, bunları pişirmek olacaktı. Mart'ta et rulosu yenmezmiş, öyle mi? İncil'in neresinde bahsediyor bundan?

Leydi Anne'i, onun kavgacılıkta sınır tanımayan iştahını ve etrafındaki hüzünlü hanımları düşündü. Hanımlara sepetler dolusu portakallı ve ballı turta, Anne'e de bademli kremayla yapılmış, gül suyuyla tatlandırılmış, şekere bulanmış gül ve menekşe yapraklarıyla süslenmiş özel bir pasta yolladı. Bunları kendi götüremeyecek kadar yükselmiş sayılırdı. Gerçi Floransa'daki Frescobaldi mutfağından beri çok uzun yıllar geçmemişti. Ya da hafızasındaki anılar çok taze olduğu için ona öyle geliyordu. Dananın bacağından çıkan jöleyi ayrıştırırken,

Fransızca, İtalyanca ve *Putneyce*yi karıştırarak havadan sudan konuşuyordu. Sonra biri, "Tommaso, seni yukarıdan istiyorlar!" diye bağırmış, hiç acele etmeden, mutfaktaki çocuğa bir leğen su getirmesini işaret etmiş, ellerini yıkayıp keten bir beze kurulamış, sonra önlüğünü çıkarıp bir mandala asmıştı.

Ondan daha küçük bir çocuğun, elleri ve dizleri üzerinde merdivenleri silerken şarkı söylediğini işitmişti.

Scaramella savaşa gidiyor
Elinde mızrağı ve kalkanı
Savaş borusu ötüyor,
Düt dürü düt düt dürü düt...

"İzin verir misin Giacomo," demiş ve çocuk, onun geçmesi için kenara çekilmişti. Yüzünde meraklı bir ifade görünüp kaybolmuş, sonra şarkısına devam etmişti. *Scaramella savaşa gidiyor... Ama ben hep savaştayım,* diye düşünmüştü.

Merdivenleri birer ikişer tırmanırken, kulaklarında savaş şarkıları yankılanıyordu. Yukarı çıkmış ve bir daha da asla aşağı inmemişti. Zira muhasebe bürosundaki masası onu bekliyordu. *Scaramella fala la gala*, diye mırıldanırken tüy kaleminin ucunu sivriltmiş, kafasında Toscanaca, Putneyce ve Kastilyanca küfürler dolaşmış ama düşüncelerini önündeki kağıda aktarmaya başladığında, dili kusursuz bir Latinceye dönüşmüştü.

Austin Friars'ın mutfağından çıktığı anda, evin bütün kadınları tepesine üşüştü. Zira Anne'le görüşmeye gittiğini biliyorlardı.

"Eee?" dedi Johane. "Kısa mı uzun mu?"

"İkisi de değil."

"Ben çok uzun boylu olduğunu duymuştum. Pek renksizmiş, öyle mi?"

"Evet."

"Çok endamlı olduğunu söylüyorlar. Ustalıkla dans ediyormuş."

"Dans etmedik."

Mercy lafa karıştı. "Ne düşünüyorsun, söylesene. Sence dindar mı?"

Cromwell omzunu silkti. "Dua da etmedik."

Küçük yeğeni Alice atıldı. "Ne giymişti?"

"Ah, bakın bunu söyleyebilirim." Zira Leydi'yi baştan aşağı süzüp kıyafetlerine değer biçmişti. Anne'in başlığı Fransız tarzında ve yüzünün düzgün hatlarını iyice ortaya çıkaracak şekilde yuvarlaktı. Cromwell bunu anlatırken, ses tonu sakin ve tarafsızdı. Fakat kadınlar yine de sözlerinden hoşlanmamıştı.

"Onu beğenmedin, öyle değil mi?" diye sordu Alice. Cromwell, Leydi Anne'i onun hakkında fikir sahibi olacak kadar uzun görmediğini söylerken yeğenine sarıldı ve küçük kız neşeyle kıkırdadı. Jo da, "Efendimiz pek keyifli," dedi.

"Dişleri güzel mi?" diye sordu Mercy.

"Tanrı aşkına be kadın, onları bana geçirdiğinde sana güzel olup olmadıklarını söylerim."

Kardinal, Norfolk Dükü'nün onu dişleriyle ikiye ayırmak için Richmond'a geleceğini öğrenince güldü. "Aman Tanrım! Öyleyse buradan hemen kaçmalıyız Thomas."

Ama Kardinal'in kuzeye gidebilmesi için paraya ihtiyacı vardı. Bu problem, Kral'ın Danışma Meclisi'nin gündemine girdi ve asil beyler Cromwell'in yanında tartışmaya koyuldu. "Neticede," dedi Charles Brandon, "bir başpiskoposu kaşıkları çalan bir hizmetkar gibi yerlerde sürüyerek gönderemeyiz."

"Keşke tek suçu kaşıkları çalmak olsa," dedi Norfolk. "Kardinal tüm İngiltere'yi doyurabilecek yemeği kendi başına yedi. Hatta masa örtüsünü bile yürüttü ve mahzendeki tüm şarapların kökünü kuruttu."

Kral'ı yakalamak zordu. Cromwell bir gün Kral'la olan randevusuna gittiğinde, karşısında Baş Sekreter'i buldu. "Otur," dedi Gardiner. "Otur ve beni dinle. Ben bazı meseleleri açıklığa kavuşturana dek sabrını koru."

Cromwell onun odada, içine şeytan girmiş gibi, bir aşağı bir yukarı dolaşışını seyretti. Gardiner tehditkar görünüşlü bir adamdı. Kocaman, kıllı elleri vardı ve sağ yumruğunu sol avcunun içine bastırarak eklemlerini çıtlatıp dururdu.

Cromwell tehditleri dinledi, gerekli mesajı aldı ve tam çıkacakken eşikte duraksadı. "Kuzenin selamlarını yolladı."

Gardiner kaşlarını kaldırarak ona baktı.

"Kral'dan bahsetmiyorum," dedi Cromwell. "Kuzenin Richard Williams'ı kastetmiştim."

Gardiner dehşetle bağırdı. "Yine mi o eski hikaye?"

"Ah, yapma!" dedi Cromwell. "Kraliyet piçi olmak o kadar aşağılık bir durum değil. En azından bizim aile böyle düşünüyor."

"Sizin aile mi? Onlar görgü kurallarından ne anlar? Bahsettiğin gençle hiçbir alakam yok. Onunla bir akrabalığım olduğunu kabul etmiyorum ve onun için kılımı bile kıpırdatmam."

"Buna gerek yok ki. Zira artık kendine Richard Cromwell diyor. Aman, sakın uykuların kaçmasın Stephen. Benimle hiçbir bağın olmadığını cümle alem biliyor."

Cromwell tatlı tatlı gülümsediyse de içinde öfke kıvılcımları çaktı. Sanki damarlarında akan kan, bir yılanınki

kadar zehirli ve renksizdi. Austin Friars'a döndüğünde Rafe Sadler'a sarılıp saçlarını karıştırdı. "Tanrım, bu ne? Çocuk mu, kirpi mi? Rafe, Richard... Kendimi çok pişman hissediyorum."

"Perhiz yüzündendir," dedi Rafe.

"Çok sakin olmak istiyorum," diye devam etti Cromwell. "İşlerimi ortalığı fazla karıştırmadan halletmek istiyorum. Dayı Norfolk gibi değil de Marlinspike gibi olmak istiyorum."

Richard'la uzun uzun Galce konuştu ve onu güldürdü. Zira eski kelimelerin bir kısmını unutup İngilizce karşılıklarıyla değiştirmişti. Küçük yeğenlerine haftalar önce aldığı inci ve mercan bilezikleri verdi. Mutfağa inip bazı önerilerde bulunarak herkesi neşelendirdi.

Katiplerini çağırdı. "Kardinal'in kuzeye yapacağı seyahati planlamalı ve onu rahat ettirmeliyiz," dedi. "Çok yavaş ilerlemek istiyor. Böylece halkla kaynaşabilecek. Paskalya'dan önceki hafta Peterborough'da olmalı. Oradan Southwell'e geçecek ve York seyahatini planlayacak. Başpiskoposun Southwell'deki sarayının odaları uygun bir şekilde döşenmiş ama biz yine de inşaatçıları çağırtıp..."

George Cavendish, Kardinal'in neredeyse tüm zamanını duada geçirdiğini söylemişti. Richmond'da bazı keşişlerle dost olmuştu. Ona insanın kendini kamçılamasının verdiği huzuru, ekmek ve suyun erdemlerini, yaraya basılan tuzun ve ete batan iğnelerin değerini anlatıyorlardı. "Ah, tamam," dedi Cromwell, duyduklarından rahatsız olarak, "Demek onu yola çıkarmamızın zamanı geldi. Kardinal, Yorkshire'da çok daha iyi olacaktır."

"Lordum?" dedi Cromwell, Norfolk'a. "Onun gitmesini istiyor musunuz? Evet mi? Öyleyse benimle Kral'a gelin."

Norfolk oflayıp pufladı. Mesajlar gönderildi. Birkaç gün sonra da kendilerini sarayın bekleme salonunda buldular. Norfolk huzursuzca dolanmaya başladı. "Aziz Jude bana sabır ihsan et!" dedi Dük. "Biraz temiz hava alalım mı? Yoksa siz avukatlar böyle şeylere ihtiyaç duymaz mısınız?"

Bahçeye çıkıp yürüdüler. Daha doğrusu Cromwell yürüdü, Dük tepindi. "Çiçekler ne zaman açacak?" dedi Norfolk. "Ben küçük bir çocukken hiç çiçeğimiz yoktu. Bahçelerin böyle süslenmesi ve çiçek tarhları ilk kez Buckingham'da moda oldu."

Bahçeye pek meraklı olan Buckingham Dükü'nün, vatan hainliğinden boynu vurulmuştu. 1521 yılıydı. Daha on yıl bile olmamıştı. İlkbaharın yaklaştığı bu günlerde bunu hatırlamak ve sözünü etmek insana hüzün veriyordu.

Nihayet Kral'ın huzuruna çağrıldılar. Norfolk bu görüşme için istekli değildi. Gözleri fildır fildır dönüyor, burun delikleri açılıp kapanıyor ve oyalanıyordu. Cromwell, omzunda Norfolk'un elini hissedince ister istemez adımlarını yavaşlattı. Yan yana, iki eski asker gibi ağır ağır yürüdüler. *Scaramella va alla guerra...* Norfolk'un eli titriyordu.

İçeri girdiklerinde Cromwell, yaşlı Dük'ün Henry Tudor'un huzurunda bulunmaktan ne kadar rahatsız olduğunu daha da iyi anladı. Odanın yaldızlı coşkunluğu, Norfolk'un adeta kıyafetlerinin içinde kaybolmasına sebep olmuştu. Henry onları içtenlikle selamladı. "Ne kadar güzel bir gün," dedi neşeyle. Kollarını açıp kendi etrafında dönerken, yazdığı bir şiiri okudu. Kardinal dışında her şeyden bahsedecekti. Uğradığı hüsran yüzünden suratı kıpkırmızı kesilen Norfolk kendi kendine mırıldanmaya başlamıştı. Tam çıkarlarken Henry, "A, Cromwell..." diye seslendi.

Dük'le göz göze geldiler.

Cromwell ellerini arkada kavuşturup "Siz gidin lordum. Ben az sonra yanınıza gelirim," dedi.

Henry kollarını kavuşturmuş, gözlerini yere dikmişti. Cromwell iyice yaklaşana dek bekledi. "Bin pound?" diye fısıldadı sonra.

Cromwell'in dilinin ucuna kadar gelmişti, az daha şöyle diyecekti: *Güzel, öyleyse bunu York Kardinali'ne on yıldan fazla zamandır borçlu olduğunuz on bin poundun ilk taksidine sayalım.*

Ama bunu söylemedi tabii. Böyle anlarda Henry, her kim olursan ol -dük, kont, sıradan bir adam, yaşlı, genç, şişman ya da zayıf- dizlerinin üzerine çöküp ayaklarına kapanmanı beklerdi. O da bunu yaptı ve eski yaralarının belli belirsiz sızısını duydu. Bu krallıkta kırkına merdiven dayayıp da böyle izler taşımayan pek az adam vardı.

Kral, kalkabileceğini işaret etti. "Görüyorum ki Norfolk Dükü sana dostluk ve muhabbetle yaklaşıyor Efendi Cromwell."

Dük'ün az önce omzuna yaslandığını görmüş, aşağı tabakadan bir adamın her bir kemik ve kasında hissettiği asil titreşimi hissetmiş olmalıydı. "Dük aramızdaki sınıf farkının getirdiği üstünlüğün şartlarını muhafaza etmeye özen gösteriyor," deyince, Henry'nin rahatladığını gördü.

Cromwell'in aklına tuhaf bir fikir gelmişti: *Ya sen Henry Tudor, şuracıkta hastalanıp ayaklarımın dibine yığılsan, seni kaldırmama izin verir miydin, yoksa bunu yapması için bir kont ya da piskopos mu çağırmalıyım?*

Henry pencereye doğru yürürken birden arkasını döndü. "York Kardinali'nin yokluğunu her gün hissediyorum." Bir an duraksadı ve parayı gönül rahatlığıyla kullanmalarını fısıldadı.

Dük'e hiçbir şey söylememeliydiler. Ya da başka birine. "Efendin benim için dua etsin," dedi Henry, "ona elimden ancak bu kadarının geldiğini söyle."

Cromwell diz çöktüğü yerden dokunaklı sözcükler mırıldandı. Henry ona soğuk bir bakış fırlatıp "Ulu Tanrım, yoksa dilin mi tutuldu Efendi Cromwell?" dedi.

Cromwell dışarı çıkarken gülümsememek için kendini zor tuttu. *Scaramella fa la gala...* "York Kardinali'nin yokluğunu her gün hissediyorum."

Kapıda Norfolk'la burun buruna geldi. "Ne? Ne söyledi?" "Ah, hiçbir şey," dedi Cromwell. "Kardinal'e birkaç sert uyarı daha gönderdi, hepsi o."

Seyahat programı belliydi. Kardinal'in eşyaları mavnalara yüklendi. Bunlar doğruca Hull'a gönderiliyordu. Cromwell nakliye için bizzat kendisi pazarlık etmişti.

Richard'a, "bin pound bir Kardinal'in taşınması için çok cüzi bir rakam," dedi. Richard sordu: "Tabii, kendi paranızdan da harcamak zorunda kaldınız, öyle değil mi?"

"Bazı borçların çetelesi tutulmaz," diye karşılık verdi Cromwell. "Ben, bana ne kadar borçlanıldığını, Tanrı da benim Kardinal'e ne kadar borcum olduğunu gayet iyi biliyor."

Daha sonra Cavendish'e sordu. "Yanına kaç tane hizmetkar alıyor?"

"Sadece yüz altmış."

"Sadece mi?" Kafasını salladı. "Anlıyorum."

Hendon, Royston, Huntingdon, Peterborough. Cromwell'den bir sürü talimat alan adamları, çoktan yola çıkmıştı bile.

Son akşam Wolsey ona bir paket verdi. İçinde küçük ve sert bir nesne vardı. Belki bir mühür ya da yüzüktü. "Bunu ben gittikten sonra aç."

İnsanlar Kardinal'in özel odalarına girip çıkıyor, kağıt destelerini ve sandıkları taşıyordu.

"Kuzeye gelecek misin?" diye sordu Kardinal.

"Kral sizi çağırttığı an sizi almak için gelirim." Bunun olacağına hem inanıyor, hem inanmıyordu.

Kardinal ayağa kalktı. Cromwell takdis edilmek üzere diz çökerken, Kardinal, öpmesi için elini uzattı. Turkuvaz yüzüğü yoktu. Bir an Kardinal'in eli omzunda durdu. Parmaklarını açtı, başparmağı tam köprücük kemiğinin üzerinde kaldı.

Gitme zamanı gelmişti. Aralarında öylesine çok şey söylenmişti ki gereksiz bir veda konuşmasına gerek yoktu. Kişisel ilişkilerini süslü püslü sözlerle ve ahlaki derslerle süslemeleri son derece lüzumsuzdu. Coşkuyla kucaklanacak bir durum değildi bu. Kardinal'in söyleyecek bir sözü kalmamışsa, onun da yoktu. Cromwell daha kapıya bile varmadan, Wolsey şömineye dönmüştü bile. İskemlesini alevlere doğru çevirmiş, yüzüne siper etmek için elini kaldırmıştı. Ama eli alevlerle değil de kapıyla kendisi arasında duruyordu.

Cromwell avluya çıktı. Sendeleyerek ışığın gölgelerin arasında kaybolduğu bir köşeye doğru yürüyüp duvara dayandı. Ağlıyordu. *George Cavendish'in seni görmesine ve bunu anlatan bir oyun yazmasına izin verme,* dedi kendi kendine.

Pek çok dilde yavaşça küfretti. Hayata, kendine ve onun isteklerine boyun eğişine. Uşaklar onu fark etmeden önünden geçip giderken, "Efendi Cromwell'in atı hazır," dedi biri. "Efendi Cromwell'in refakatçileri kapıda bekliyor." Kendini toplayıncaya kadar bekleyip gerekli ödemeleri yaptı ve oradan ayrıldı.

Eve döndüğünde uşaklar, boyayla Kardinal'in armasının üzerini kapayıp kapamayacaklarını sordu. "Ah, tabii, ki hayır," dedi Cromwell, hatta boyasını tazeleyin. Geri çekilip armaya baktı. "Kızılca kargalar daha canlı görünmeli. Şapka için de daha güzel bir kırmızı seçin."

Uzunca bir süre uykuya dalamadı. Sonra da rüyasında Liz'i gördü. Acaba karısı pek yakında Kral'ın huzuru için ortalığı kasıp kavurmak ve aynı zamanda kendinden ödünler vermek için ant içecek bu adamı görse, onu tanır mıydı?

Şafağa doğru tavşan uykusundan uyanıp *Kardinal şimdi atına binmek üzeredir,* diye düşündü. *Peki, ben neden onunla değilim?* Nisanın beşiydi. Merdivenlerde Johane'le karşılaştı ve baldızı, yanağına iffetli bir öpücük kondurdu.

"Tanrı bizi neden test ediyor?" diye fısıldadı Johane.

"Bilmiyorum ama O'nun sınavını başarıyla geçeceğimizi sanmıyorum."

"Belki de Southwell'e kendim gitmeliydim," dedi. "İstersen ben giderim," diye önerdi Rafe.

Cromwell ona bir liste verdi. "Başpiskopos'un sarayı köşe bucak silinsin. Kardinal oraya kendi yatağını götürüyor. Ahırı kontrol et. Birkaç müzisyen bul. Geçen gittiğimde sarayın duvarının dibinde bazı domuz ağılları vardı. Sahibini bul, parası neyse ver ve kapatılmalarını sağla. Sakın Crown denen meyhanede içeyim deme, birası babamınkinden bile kötü."

Richard, "Efendim... Artık Kardinal'i bırakmanızın zamanı geldi," dedi.

"Kardinalin geri çekilmesi bir taktik," dedi Cromwell. "Bazılarının söylediği gibi, hezimete uğradığını kabul etmiş değil."

Cromwell'in gittiğini düşünmüşlerdi ama arka oda pek uzak sayılmazdı. Dosyalarına gömülürken, Richard'ın, "Ona kalbi kılavuzluk ediyor," dediğini duydu.

"Ve onun kalbi çok deneyimlidir."

"Fakat bir kumandan, düşmanın nerede olduğunu bilmezse nasıl geri çekilebilir ki? Kral'ın bu mesele hakkındaki fikirleri günden güne değişiyor."

"Belki geri çekilmekteki amacımız doğruca onun kollarına atılmaktır."

"Tanrım. Sen efendimizin de ikili oynadığını mı düşünüyorsun yani?"

"En az üçlü," dedi Rafe. "Yaşlı adamı terk ederek nankör sıfatından başka ne elde edecekti ki? Belki ona sonuna dek bağlı kalmakla hepimiz düze çıkarız."

"Öyleyse git bakalım domuzcu çocuk. Söylesene, başka kim domuz ağıllarını düşünürdü ki? Mesela Thomas More'un asla aklına gelmezdi bu."

"Ya da belki domuzcuya vaaz vermeye kalkışırdı."

"Aşai Rabbani Ayini için hazırlandın mı?" Rafe güldü. "Bu arada sen hazır mısın, Richard?"

"Ben haftanın her günü ekmek bulabiliyorum," dedi Richard.

Paskalya'dan önceki hafta Peterborough'dan haberler geldi. Wolsey'yi görebilmek için şehrin tarihindeki en büyük kalabalık toplanmıştı. Kardinal kuzeye doğru ilerleyişini sürdürürken Cromwell de bu adaların haritasını gözünün önünde canlandırıyordu. Stamford, Grantham, Newark... Kardinal'in kafilesi Southwell'e nisanın yirmi sekizinde vardı. Cromwell onu avutmak ve uyarmak için için bir mektup yazdı. Boleyn'in, Norfolk'un ya da her ikisinin birden, Kardinal'in maiyetine bir casus sızdırdığından endişe ediyordu.

Büyükelçi Chapuys onu bir köşeye çekip "Monsenyör Cremuel, ben de size uğramayı düşünüyordum," demişti. "Biliyorsunuz komşuyuz."

"Sizi ağırlamaktan memnun olurdum."

"Fakat duyduğuma göre bu aralar sık sık Kral'la birlikteymişsiniz. Eski efendinizden her hafta haber alıyorum. Kendisi, Kraliçe'nin sağlığı konusunda tedirgin. Ona iyi dileklerini sunuyor ve pek yakında Kral'ın tekrar gözüne ve yatağına gireceğini söylememi istiyor." Chapuys gülümsedi. Pek eğlendiği belliydi. "Çünkü metresi ona istediğini vermiyor. Kral bunu pek çok kereler denedi ve her seferinde geri çevrildi. Dolayısıyla da Kraliçe'ye geri dönecek."

Cromwell sormaya mecbur oldu. "Peki, Kraliçe bu işe ne diyor?"

"*Umarım Tanrı Kardinal'i bağışlar, zira ben bunu asla yapamayacağım,* diyor." Cromwell tek kelime etmeyince Chapuys tekrar konuştu. "Umarım bu boşanma gerçekleştiğinde ya da belki şöyle demeliyim, Papa Hazretleri ona yöneltilen tehditlere ve üzerinde kurulan baskıya daha fazla dayanamadığı takdirde, yaşanacakların farkındasınızdır. İmparator pek tabii ki teyzesini savunmak isteyecek ve belki de İngiltere'ye karşı savaş açacaktır. Tüccar dostlarınız ekmek paralarından olacak, çoğu hayatını kaybedecektir. Tudor Kralınız alaşağı edilirse, asil beyler birbirlerine girecektir."

"Bana bunları neden anlatıyorsunuz?"

"Ben tüm İngilizleri uyarıyorum."

"Kapı kapı dolaşarak mı?"

Kardinal'e mesajı iletmeliydi. İmparatorun sabrı tükenmek üzereydi. Böylesi, onu Fransız Kralı'na başvurmaya itecekti. İki şekilde de vatan hainliğiyle suçlanabilirdi.

Kardinal'i Southwell'deki papazların arasında hayal etti. Papazlar meclisi binasındaki koltuğunda, o yüksek kemerlerin altında, tıpkı ormanda dolaşan bir prensin yaprak ve çiçeklerin etrafını kuşattığı bir açıklıkta huzur bulması gibi, onlara rahatça başkanlık edişini düşündü. Ve koca koca kolonların esnekleştiğini hayal etti. Kirişlerin hayat bulduğunu, betonun çiçeklendiğini, sütun başlıklarının yaban meyveleriyle süslendiğini, binanın tepesindeki oymaların ilkbahar dalları gibi kıvrılıp büküldüğünü, bacaların güllerle sarıldığını. Gözlerinin önünde yaprakların arasından görünen yüzler canlandı. Köpeklerin, yabani tavşanların ve keçilerin yüzleri. Orada insanlar da vardı. Suratlarının ifadesi sürekli değişiyor, aşağı, Kardinal'in cüppesinin parlak kırmızısına hayretle bakıyorlardı. Belki de gecenin sessizliğinde papazlar uyurken, o taştan adamlar ıslık çalıyor ve şarkı söylüyordu.

İtalya'dayken her şeyi hatırlamasını sağlayan bir yöntem öğrenmiş ve bunu resimlerle pekiştirmişti. Bazıları tahtaya ya da tarladaki toprağa çizilmişti, kimileriyse çalılıklara ve ağaçlıklara. Bitki örtüsünün altında gizlenen ürkek hayvanlardı bunlar. Bazıları tilki ve geyikler, diğerleriyse kartal başlı aslanlar ve ejderhalar. Bazen de kadın ve erkekleri görürdü. Rahibeleri, savaşçıları, rahipleri. Ellerine alakasız objeler verirdi. Azize Ursula'ya yay, Aziz Jerome'a tırpan, Plato'ya çorba kepçesi, Aşil'e ise tahta bir kase içinde mürdüm erikleri. Zira tanıdık yüzleri sıradan objelerle hatırlamanın imkanı yoktu. Şaşırtıcı sıralamalara, tuhaf görüntülere ve hatta biraz da edepsizliğe ihtiyaç vardı. Görüntüleri oluşturduktan sonra her biri, istenen anda ortaya çıkmaları için, kendi kelimeleri ve figürleriyle dünyanın çeşitli noktalarına yerleştiriliyordu. Greenwich'de, bir dolabın arkasında tüysüz bir kedi seni seyredebilir, West-

minster'daki sarayda, kirişin arkasından kafasını uzatan bir yılan ismini tıslayabilirdi.

Bazı görüntüler yassıydı ve onların üzerinde yürüyebilirdin. Bazıları bir insanın cildinde belirir ve onunla birlikte hareket ederdi. Bazıları tıpkı Norfolk gibi kaş çatar, bazıları Suffolk gibi ağızları beş karış açık bakardı. Bazıları konuşur, bazıları manasızca dırdır ederdi. Cromwell onları kendi zihin gözünün yarattığı alanda, daima belirli bir düzene göre saklardı.

Belki de böyle görüntüler yaratmaya alışık olduğu için kafasında binlerce oyun sahneye koyar ve binlerce perde arası verirdi. Ölen karısının merdivenin altında gizlendiğini, bembeyaz yüzünü yukarı kaldırıp ona baktığını görüşü de bu yüzdendi. Fakat şimdi bu hayal, Johane'le birleşmiş, Liz'e ait her şeyi, gülümsemesini, sorgulayan bakışlarını ve hatta çıplak vücudunu bile onunla bağdaştırmaya başlamıştı. Belki bir gün, *bu kadarı yeter*, diyecekti kendi kendine ve onu kafasından silip atacaktı.

Rafe kırlarda at koşturarak, Wolsey'ye yazıya dökülemeyecek kadar gizli mesajları iletti. Cromwell kendi de gidebilirdi ama meclis, Kral'ın emriyle tatil edilmesine rağmen, Londra'dan ayrılamıyordu. Çünkü kendi yokluğunda, Wolsey hakkında konuşmalarından korkuyordu. Uzakta olduğu için efendisini savunamamaktan. Hem Kral ya da Leydi Anne her an onu çağırtabilirdi. "Şahsen yanınızda bulunamasam bile," diye yazdı, "tüm hayatım boyunca kalbim, ruhum, dualarım ve hizmetim sizinle olacak."

Kardinal bir sonraki mektubunda ona şöyle hitap etti: Benim iyi kalpli, güvenilir ve inançlı hizmetkarım, benim pek sevgili Cromwell'im.

Ona bıldırcınları sormak için tekrar yazdı. Ve çiçek tohumlarını sormak için bir kere daha. "Tohum mu?" dedi Johane. "Orada kök salmayı mı planlıyor?"

Alacakaranlık, Kral'ı melankoliye sürüklemişti. Zira evli bir adam olmak için verdiği mücadelede hiçbir sonuca varamadığı bir gün daha geçmişti. Zaten evli bir adam olduğunu da dile getirebilen hiç kimse yoktu tabii. "Cromwell," dedi, "Onlara el koymanın bir yolunu bulmalıyım. Ben..." Ne düşündüğünü söylemekten vazgeçerek bir an duraksadı. "Bazı hukuki zorluklar olduğunun farkındayım. Onları anlıyormuşum gibi de yapmayacağım. Konuşmaya başlamadan önce bilmeni istiyorum ki benim derdim, bana bunları açıklaman değil."

Kardinal, Oxford ve Ipswich'teki okullarını vakfetmişti ve ikisinin arazileri de daimi bir gelir getirebilecek durumdaydı. Henry onların gümüş ve altın levhalarını, kütüphanelerini, yıllık gelirlerini ve arazilerini istiyor, istediğini alamaması için de hiçbir sebep göremiyordu. Yirmi dokuz tane manastırın tüm serveti, söz konusu kuruluşlara gitmişti. Fakat Papa bu gelirin sadece ve sadece okullara harcanmasını şart koşmuştu. "Biliyor musun," dedi Henry, "Papa'yı ve izinlerini giderek daha az önemsemeye başladım."

Yazın ilk günleriydi. Akşamüzerleri uzamaya başlamış, hava, mevsimin mis gibi kokularına bulanmıştı. Henry gibi bir adamın, böylesine güzel bir akşamda istediği yatağa gidebileceği düşünülebilirdi. Zira saray, Kral'ı koynuna almaya hevesli kadınlarla doluydu. Ama bu görüşmeden sonra Leydi Anne'le bahçede yürüyüşe çıkıp derin bir sohbete dalacaklar, sonra Kral boş yatağına dönecek ve Leydi'nin de öyle yaptığı farz edilecekti.

Kral, Cromwell'e Kardinal'den ne haberler aldığını sorduğunda, Majesteleri'nin desteğinin ışığını çok özlediğini ve York'taki taç giyme töreni hazırlıklarının neredeyse tamamlandığını söyledi. "Öyleyse neden York'a gitmiyor? Bana, mahsus oyalanıyormuş gibi geliyor." Henry ona baktı. "Hala efendine bağlılıkta ısrar ediyorsun, öyle değil mi Cromwell?"

"Kardinal bana daima iyilikle muamele etti. Neden öyle yapmayayım ki?"

"Ve başka bir efendin de yok," dedi Kral. "Lordum Suffolk bana *bu adam nereden çıktı,* diye sordu. Ben de Leicestershire'da, Northamptonshire'da Cromwelller olduğunu söyledim. Bunların bir zamanlar toprak sahibi insanlar olduklarını. Sanırım sen de o ailenin şanssız bir kolundan geliyorsun?"

"Hayır."

"Atalarını bilmiyor olabilirsin. Hanedan armacılarından bunu araştırmalarını isteyeceğim."

"Majesteleri çok nazik. Ama herhangi bir sonuç elde edeceklerini sanmıyorum."

Kral öfkelenmişti. Zira Cromwell, soyağacını öğrenme şansını reddediyordu. "Lordum Kardinal benim bir yetim olduğumu ve manastırda büyüdüğümü söyledi."

"Ah, eminim bu da onun küçük hikayelerinden biridir."

"Kardinal bana küçük hikayeler mi anlatmış?" Kral'ın yüzünde aynı anda bir sürü ifade belirdi: Rahatsızlık, keyif ve geçmişi anma isteği. "Sanırım öyle. Bana senin maneviyatla alakan olmadığını söylemişti. Onun için de bu dünyada bir yerlere gelebilmek için sebatla çalışıyormuşsun."

"Sebep bu değil." Kafasını kaldırdı. "Konuşabilir miyim?"

"Ah, Tanrı aşkına," diye bağırdı Henry. "Keşke biri yapabilse bunu."

Cromwell bir an ürktüyse de sonra anladı. Henry, herhangi bir konuda sohbet edebilmek istiyordu. Aşk, savaş ve avcılıkla ilgili olmayan bir konuda. Şimdi Wolsey de gittiğine göre buna pek imkan bulamıyordu. Rahiplerle tartışabileceği konular sınırlıydı. Anne ise sahip olamadıklarını hatırlatıyor olmalıydı.

"Eğer bana keşişleri soracak olursanız sizinle önyargılara değil, tecrübelerime dayanarak konuşurum. İçlerinde bazı istisnalar olabilir ama benim deneyimlerim, yozlaşma ve rezillikten yana oldu hep. Majesteleri'ne bir öneride bulunabilir miyim? Eğer yedi ölümcül günahın resmi geçidini izlemek isterseniz, sarayda bir maskeli balo düzenlemek yerine önceden haber vermeden bir manastıra gidiniz. Ben ekmek alacak para bulamazken, kutsanma peşinde koşan zavallı, fakir insanların bağışlarıyla asil lordlar kadar şatafatlı yaşayan rahipler gördüm. Böylesi, ahlaka sığar mı? Bazıları manastırların birer ilim irfan yuvası olduğunu söylüyor ama ben buna da katılmıyorum. Grocyn rahip miydi? Ya da Colet, Linacre ve diğer tüm büyük alimler? Onlar üniversitede eğitim veriyordu. Oysa keşişler çocukları alıp onları uşakları gibi kullanıyor ve hiçbirine kötü Latince bile öğretmiyorlar. Evet, din adamlarının da hizmete ihtiyaçları vardır ve onlara sırf bunu almaya çalışıyorlar diye kin beslediğim düşünülmesin. Benim asıl kaldıramadığım, riyakarlık, hilebazlık ve aylaklık. Ve bir de kırık dökük kutsal emanetleri, yavan ibadetleri ve bağnaz zihniyetleri. Onlar hiçbir yenilik üretmiyor, sadece tekrar ediyorlar ve yineledikleri şeyler, namussuzluk, yozlaşmışlık ve rüşvetçilikten ibaret. Keşişler yüzyıllardır güya tarihimizi yazıyor ama ben gerçeği yansıttıklarına inanmıyorum. Bence onlar beğenmedikleri tarihi gerçekleri hasır altı edip sadece Roma'nın hoşuna gidecekleri yazıyor."

Henry gözlerini arkasındaki duvara dikmişti. "Yani oralarda köpek bağlasan durmaz diyorsun, öyle mi?"

Cromwell gülümsedi.

"Tarihimiz..." dedi Henry. "Biliyorsun o konuda kanıt topluyorum. El yazmaları. İnsanların görüşleri. Diğer ülkelerle kıyaslamalar yapmaya çalışıyorum. Belki sen de bu işi yapan beylere danışmanlık eder, çabalarına yön verirsin. Dr Cranmer'la konuş. O sana ihtiyacın olan bilgiyi verir. Her yıl Roma'ya aktarılan parayı daha iyi bir amaç uğruna harcayabilirim. Kral François benden kat be kat zengin. Tebaasını istediği gibi vergilendiriyor. Ben ise sadece meclisi toplantıya çağırmakla yetiniyorum. Bunu yapmazsam ayaklanmalar çıkıyor." Acı bir gülümsemeyle ekledi. "Hoş, yaparsam da çıkıyor ya neyse."

"Kral François'yı örnek almayın," dedi. "O savaşı seviyor ve ticarete önem vermiyor."

Henry ona hafifçe gülümsedi. "Belki sen böyle düşünmüyorsun ama bana göre savaşlar kralları yüceltir ve teskin eder."

"Ama ticaret iyi olursa vergiler arttırılabilir ve bu vergilere muhalefet edenler için de farklı çözümler üretilebilir."

Henry kafasını salladı. "Pekala. Öyleyse işe okullarla başla. Avukatlarımla bu konuyu müzakere edin."

Kral'ın özel odasından çıkarken, Cromwell'e Harry Norris eşlik etti. İlk kez gülümsemiyordu. "Onun vergi tahsildarı olmayı hiç istemezdim doğrusu."

Cromwell şöyle düşündü: *Hayatımın en önemli dakikalarını, Henry Norris'in karamsar yorumlarıyla mı geçireceğim?*

"Babamın en iyi adamlarını öldürttü. Empson'ı, Dudley'yi. Kardinal, onlardan birinin evini almamış mıydı?"

Kenardaki taburelerden birinin altından çıkan örümcek, ona gerekli hatırlatmayı yaptı. "Empson'ın Fleet Sokağı'ndaki evini. Majesteleri'nin hükümdarlığının ilk yılıydı. Ekimin dokuzu."

"Majesteleri'nin yüce hükümdarlığı," dedi Norris, sanki düzeltmesi şartmış gibi.

Gregory, yaz başında on beş yaşına bastı. Usta bir binici olup çıkmıştı ve kılıç kullanmadaki başarısı takdir topluyordu. Yunancası... Açıkçası Yunancası da olduğu yerde sayıyordu.

Ama bir sorunu vardı. "Cambridge'tekiler tazılarımla dalga geçiyor."

"Neden?" Gregory'nin iki tane siyah köpeği vardı. İkisi de güçlü kuvvetli hayvanlardı. Üstelik asil ve ağırbaşlıydılar.

"*Gece görünmeyen köpeklerle ne işin var*, diyorlar. Yalnızca kötü adamların böyle köpekleri olurmuş. Yasadışı avlandığımı söylüyorlar. Sadece porsuk avlıyormuşum."

"Peki, ne istiyorsun?" diye sordu Cromwell. "Beyaz mı olsunlar, yoksa benekli mi?"

"Fark etmez."

"Tamam, siyah köpeklerini alacağım." Gerçi dışarı çıkmaya zamanı yoktu ama Richard ve Rafe onları kullanırdı.

"Ya yine dalga geçerlerse?"

"Bak, Gregory," dedi Johane, "sende böyle bir baba varken, buna kimse cesaret edemez."

Hava, ava gidemeyecek kadar yağmurluydu. Gregory de *The Golden Legend*'a dalıp gitmişti. Zira azizlerin hayatını okumayı seviyordu. "Burada yazanların bazıları doğru," dedi, "ama bazıları değil." *Le Morte d'Arthur**'u da okumaya başlamıştı ve kitap yeni bir baskı olduğu için evdeki herkes başı-

* Arthur'un Ölümü. Sör Thomas Malory'nin on beşinci yüzyılda yazdığı eser. Ç.N.

na üşüşmüştü. Kitabın baş sayfasında şöyle yazıyordu: "İşte Büyük Britanya'nın en asil ve şanlı prensi Arthur'un hikayesi böyle başlıyor." Resimde birbirleriyle kucaklaşan çiftler vardı. Arkadaki atlı her biri tombul yılanları andıran, helezon şeklinde şeritlerle süslü, tuhaf bir şapka takmıştı. Alice, "Siz de gençken böyle şapkalar takıyor muydunuz efendim?" diye sordu. Cromwell güldü. "Evet, haftanın her günü için farklı renklerde şapkalar yaptırmıştım. Ama benimkiler daha büyüktü."

Adamın atının terkisinde bir kadın vardı. "Sence bu, Leydi Anne'i mi temsil ediyor?" diye sordu Gregory. "Kral ondan ayrılmaya dayanamadığı için, Leydi'yi çiftçilerin karıları gibi terkisinde gezdiriyormuş." Kitaptaki kadının kocaman gözleri vardı ve atın hareketinden sarsılmış gibiydi. Evet, bu Anne olabilirdi. Resimde açılıp kapanan bir köprüsü olan minicik bir kale de vardı. Tepesinde dolanan kuşlar, uçan hançerleri andırıyordu. "Kralımız Arthur'un soyundan geliyor," dedi Gregory. "O asla ölmemiş. Bir ormanda ya da gölde zamanının gelmesini bekliyormuş. Merlin diye bir büyücü var. O sonradan çıkıyor. Göreceksiniz. Toplam yirmi bir bölüm var. Eğer yağmur böyle yağmaya devam ederse hepsini okuyacağım. Bazıları gerçek, bazıları yalan. Ama hepsi de güzel hikayeler."

Kral, Cromwell'i tekrar saraya çağırttığında, Wolsey'ye bir mesaj yollanmasını istedi. Gemisine sekiz yıl önce İngilizler tarafından el konulan Bretonyalı bir tüccar, söz verilen tazminatı alamadığından yakınıyor ve kimse gerekli belgeleri bulamıyordu. Bu davaya Kardinal bakmıştı. Acaba bunu hatırlar mıydı? "Eminim, hatırlar," dedi Cromwell. "Bu inci tozu yüklü, ambarı tıkabasa Unicorn'ların boynuzlarıyla dolu olan gemi olmalı."

"Tanrı korusun!" dedi Charles Brandon ama Kral güldü. "Evet, o olmalı."

"İzin verirseniz, bu meseleyle ben ilgilenebilir miyim?"

Kral duraksadı. "Malum konuda *locus standi**'n olduğuna emin değilim."

O zaman Brandon kendinden hiç de beklenmeyecek şekilde, ona onay verdi. "Harry, izin ver yapsın. Bu adamın işi bittiğinde, cebinden para çıkacak tek kişi o Bretonyalı olacaktır."

Düklerin ikisi de yanar dönerdi. Bir günleri bir günlerine uymuyordu. Birbirleriyle olmaktan pek hoşlanmıyorlar, her biri kendi yaltakçılarıyla zaman geçirmeyi seviyordu. Brandon Kral'ın köpeklerinden sorumluydu ve Cromwell de onlarla olmayı eğlenceli buluyordu. Henüz kızıl geyik sezonu açılmamıştı. Dolayısıyla da av peşinde koşan köpekler, kulübelerinde semirmekle meşguldü. Müzikal havlamaları, gece havasına karışıyordu. İz süren köpeklerse, eğitimini aldıkları üzere sessizdi. Arka ayaklarının üzerine kalkıp salyalarını akıtarak akşam yemeklerini bekliyorlardı. Kulübelerin orada çalışan çocuklar, sepetler dolusu ekmek, kemik ve kovalarca sakatat ve domuz kanıyla yapılan yulaf lapasıyla geldiğinde, Charles Brandon gül bahçesindeki zengin bir dul gibi derin derin iç geçirdi.

Avcılardan biri, en sevdiği dişi köpeği yanına çağırdı. Dört yaşındaki hayvanın adı, Barbada'ydı. Beyaz tüylerinin üzerinde, kestane rengi benekler vardı. Adam Barbada'nın yanına çöküp kafasını tuttu ve onlara gözlerine inen perdeyi gösterdi. Köpeği öldürmek zorunda kalmaktan nefret ediyordu ama bu sezon fazla işe yaramayacağı da kesindi. Cromwell, Barbada'nın çenesini tuttu. "Kıvrımlı bir iğneyle bu zarı ala-

* Mahkemede dinlenme hakkı. Ç.N.

bilirsiniz," dedi. "Bunun yapıldığını görmüştüm. Titremeyen bir ele ihtiyacınız olacak. Barbada'nın bundan hoşlanacağını sanmıyorum ama kör kalmaktan kurtulacak." Elini hayvanın kaburgalarında gezdirirken, minik kalbinin kuş gibi çırpındığını hissetti. "İğne uygun kaviste olmalı ve tam şu uzunlukta." Başparmağını işaret etti. "Demirci ustanızla ben konuşurum."

Suffolk ona yan yan baktı. "Doğrusu, çok işe yarar bir adamsın."

Köpekle avcının yanından ayrıldıklarında, Dük, "Benim derdim de karımla," dedi. Bir an duraksadıktan sonra da devam etti. "Daima Henry'nin istediğini alması için dua ettim ve ona sadık kaldım. Hatta kız kardeşiyle evlendiğim için boynumu vurdurmaya çalıştığında bile. Ama şimdi ne yapacağımı bilmiyorum. Katherine bir kraliçe ve karım da onun dostu. Dolayısıyla da *Kraliçe için canımı bile veririm*, gibisinden konuşmaya başladı. Ayrıca Norfolk'un yeğeninin bir zamanlar Fransa Kraliçesi olan karım üzerinde üstünlük kurması kabul edilemez. Biz bununla yaşayamayız. Anlıyor musun?"

Cromwell kafasını salladı. "Söylenenlere bakılırsa, Wyatt, Calais'den dönmek üzereymiş," dedi Dük, imalı bir ses tonuyla. "Acaba ona söylemeli miyim? Yani Henry'ye."

"Lordum, bence bu meseleye karışmayın," dedi Cromwell. Ve Brandon yeniden derin düşüncelere daldı. Tabii, böyle bir yetisi varsa.

Yaz gelmiş, Kral avlanmaya başlamıştı. Cromwell onu görmek istediğinde, sürekli peşinden koşturmalıydı. Kral çağırdığındaysa hemen gidiyordu. Henry, Wiltshire, Sussex ve Kent'teki dostlarını ziyaret ediyor, ya kendi ya da Kardinal'den aldığı evlerinde kalıyordu. Kral kendi parkında avlandığında, geyikler okçular tarafından avcılara doğru sürülüyor, Kraliçe

tüm hantallığı ve şişmanlığına rağmen yayıyla bu avlara katılıyordu. Leydi Anne de avlanıyordu. Tabii, Kraliçe'yle farklı günlerde. Ama artık hanımları evde bırakıp ormana gitmenin ve köpeklerle iz sürmenin mevsimi gelmişti. Bu ay şafakla birlikte kalkılır, avcılarla toplanılır, seçilen erkek geyik serbest bırakılırdı. Kovalamacanın nerede ve ne zaman biteceği asla belli olmazdı.

Harry Norris onunla dalga geçti. "Kral sizi böyle el üzerinde tutmaya devam ederse, yakında ava da çıkarsınız Efendi Cromwell. Benden size bir tavsiye: Gün başladığında atınıza binip ormana gidin ve kendinize bir hendek belirleyin. Zira Majesteleri üç iyi atının haşatını çıkarıp başka bir kovalamaca için av borusu öttüğünde, o hendeği ve kuru yaprakların üzerine uzanıp serin hendek suyu içmeyi hayal ediyor olacaksınız."

Cromwell, kendisini kibarca aşağılayan Norris'e baktı ve şöyle düşündü: *Kardinal'im Putney'de çamurların içine diz çöktüğünde sen de oradaydın. Yoksa Gray's Inn'deki öğrencilerin ve tüm dünyanın ağzına laf veren sen miydin? Zira değilsen de başka kim yapabilir ki bunu?*

Ormanda yalnız kaldığında kaybolabilirdin. Haritada görünmeyen bir nehre rastlayabilirdin. Avını kaybedebilir, orada bulunma sebebini unutabilirdin. Bir cüceyle, İsa'yla, eski bir düşmanınla ya da hışırdayan çalılıkların arasında yüzünü ve elindeki hançerin pırıltısını görene dek düşmanın olduğunu bilmediğin biriyle karşılaşabilirdin. Yaprakların üzerine uzanmış uyuyan bir kadın bulabilirdin. Hatta onu tanıdığın biri sanabilirdin.

Austin Friars'ta yalnız ya da biriyle baş başa kalmasına pek imkan yoktu. Alfabenin tüm harfleri onu izliyordu. En baş-

ta, mali işler konusunda eğittiği, genç Thomas Avery vardı. Alfabenin ortasındaki harfi, bahçede gezinip altın rengi, meraklı gözleriyle etrafı gözleyen Marlinspike temsil ediyordu. Alfabenin sonlarına doğruysa, ismi Risley diye telaffuz edilen Thomas Wriothesley vardı. Wriothesley yirmi beş yaşında, gayet parlak bir genç adamdı. York hanedan armacısının oğlu, hanedanlığın en yüksek rütbeli şövalyesinin yeğeniydi. Wolsey'nin evindeyken Cromwell'in emrinde çalışıyordu. Fakat sonra Gardiner onu hizmetine almıştı. Şimdiyse bazen sarayda, bazen Austin Friars'taydı. Çocuklar -Richard ve Rafe- onun, Stephen'ın casusu olduğunu söylüyordu.

Efendi Wriothesley uzun boylu, kızıl-sarı saçlıydı. Fakat o ten rengine sahip diğerleri gibi -mesela Kral- yanakları çabucak pembeleşmiyordu. Her zaman sakin, kendinden emin ve yakışıklıydı. Trinity Hall'dayken öğrencilerin sahneye koyduğu oyunlarla usta bir aktör olduğunu kanıtlamıştı. Gerçi görüntüsünün verdiği özgüvenle bir takım yapmacık tavırlar da sergilemiyor değildi. Richard ve Rafe onun arkasından taklidini yapar, "Adım, Wri-oth-es-ley, ancak sizi bu zahmetten kurtarmak için bana Risley demenizi tercih ederim," diye dalga geçerdi. "Sırf buraya gelip mürekkebimizi harcamak için adını uzatıyor," derlerdi alayla. O ikisine bakılırsa, Gardiner uzun isimlerden nefret ettiği için Risley'ye sadece *sen* diyordu. Bu şakayı öylesine benimsemişlerdi ki ne zaman Bay W gelse, "Sen geldi!" diye bağırırlardı.

"Efendi Wriothesley'ye karşı insaflı olun bakayım," derdi Cromwell. "Cambridge'liler saygımıza layıktır."

Onlara şöyle sormak isterdi: *Richard, Rafe, Efendi Wriothesley, pardon Risley ya da her neyse işte, ben bir katile benziyor muyum? Çünkü böyle düşünen bir çocuk var.*

O yaz, terleme hastalığı hortlamamıştı. Londralılar dizlerinin üzerine çöküp şükretti. Aziz John Yortusu'nda tüm gece boyunca şenlik ateşleri yakıldı. Şafakta tarlalardan beyaz zambaklar getirildi. Şehrin genç kızları onlardan çelenkler yapıp evlerin kapılarına astı.

Cromwell, Leydi Anne'in yanında gördüğü, tıpkı beyaz bir çiçeğe benzeyen o kızı düşündü. Adını kolayca öğrenebilirdi ama bunu yapmamıştı. Çünkü o sırada, Mary'nin ağzından laf almaya çalışmakla meşguldü. Bir dahaki sefer onu gördüğünde... Aman! Bunu düşünmenin ne anlamı vardı ki? Kesin asillerden birinin kızı ya da akrabasıydı. Gregory'ye bir mektup yazıp "Çok tatlı bir kız gördüm. Onun kim olduğunu öğreneceğim ve önümüzdeki birkaç yıl içinde ailemizi istediğim pozisyona getirebilirsem, belki onunla evlenebilirsin," demek istedi.

Ama bunu da yapmadı. Şimdilik durumu belirsizdi. Üstelik Gregory'nin ona yazdığı mektuplara böyle bir karşılık vermek biraz yakışıksız olabilirdi. Oğlu son mektubunda şöyle diyordu: *Sevgili baba, umarım iyisindir. Umarım köpeğin de iyidir. Şimdilik başka zamanım yok.*

Lordlar Kamarası Başkanı More, "Beni görmeye gel," demişti. "Wolsey'nin okullarını konuşuruz. Eminim Kral, zavallı alimler için bir şeyler yapmayı düşünüyordur. Gel ve yaz sıcağı onları mahvetmeden önce güllerimi gör. Hem sana yeni halımı da gösteririm."

Chelsea'ye havanın boğuk ve kasvetli, gökyüzünün kapkara olduğu bir günde geldi. Baş Sekreter'in kayığı kıyıdaydı. Nem yüzünden ağırlaşan Tudor sancağı, gevşekçe aşağı sarkmıştı. Bekçi evinin arkasından görünen bina kırmızı tuğladandı. Burası yeni inşa edilmişti ve parlak cephesi nehre bakıyordu.

Cromwell, dut ağaçlarının gölgesinde eve doğru yürüdü. Stephen Gardiner verandada, bir hanımelinin altında duruyordu. Chelsea'nin bahçesi evcil hayvanlarla doluydu. Ev sahibi onu karşılamak için gelirken, Cromwell, Kral'ın baş danışmanının kucağında sarkık kulaklı, bembeyaz bir tavşan olduğunu fark etti. Hayvan, More'un avcunda tıpkı as kürkünden yapılmış bir eldiven gibi hareketsiz duruyordu.

"Damadınız da bugün bizimle olacak mı?" diye sordu Gardiner. "Hayır mı? Pek yazık. Onun tekrar din değiştirdiğine şahit olmak istiyordum doğrusu."

"Biraz bahçede gezelim mi?" diye önerdi More.

"Duyduğuma göre kışı dostu Luther'in yanında geçirip frenk üzümleri çıktığında kiliseye dönüyormuş."

"Will Roper artık kararını verdi," dedi More, "İngiltere'nin ve Roma'nın inancını kabul etti."

Cromwell iç geçirdi. "Halbuki bu sene üzümler pek tatsızdı."

More ona gözucuyla bakıp gülümsedi. Sonra da onları evine buyur edene dek samimi bir şekilde sohbet etti. More'un hizmetkarı -More bazen onu soytarısı olarak tanıtırdı- Henry Pattinson, peşlerinden hiç ayrılmıyordu. Adam inanılmayacak kadar kavgacı bir tipti. Normalde efendiler soytarılarını korurdu ama Pattinson söz konusu olduğunda misafirlerin ondan korunması gerekiyordu. Acaba gerçekten de göründüğü kadar ahmak mıydı? Zira Thomas More'un insanları utandırmaktan haz alan hınzır bir tarafı vardı. Belki de soytarısının böyle olmasını kendisi istiyordu. Pattinson, sözüm ona kilisenin çan kulesinden düşüp kafasını çarpmıştı. Belinde düğümlü bir sicim taşır ve bazen bunun onun tespihi olduğunu söylerdi. Kimi zamansa bir kamçı ya da düştüğünde onun hayatını kurtaran ip olduğunu iddia ederdi.

Eve girildiğinde, tüm aileyi birarada görebileceğiniz bir tablo karşılıyordu sizi. Sevgili kızı Meg, kucağında kitabıyla, babasının dizleri dibinde oturuyordu. Oğlu John, vesayeti altında büyüyen ve şimdi de gelini olan Anne Cresacre, yine hamisi olduğu Margaret Giggs, yaşlı babası, Sör John More, kızları Cicely ve Elizabeth, pörtlek gözlü Pattinson ve göğsünde koca bir haç bulunan karısı Alice, Lordlar Kamarası Başkanı'nın etrafına toplanmıştı. Holbein Usta onları kendi yorumuyla resmetmiş ve edebileştirmişti. Tabii tablo güvelerin istilasına ya da alevlere maruz kalmadıkça.

Ev sahibi tatil gününde olduğu için basit, yünlü bir kıyafet giymişti. Yeni halı incelemeleri için iki tahta masaya serilmişti. Halının fonu kırmızıydı. *Ama öyle agresif bir kırmızı değil,* diye düşündü Cromwell, daha çok süt beyazıyla karıştırılmış gibi. "Lordum Kardinal, Türk halılarını severdi," diye mırıldandı. "Venedik Dükası bir keresinde ona tam altmış tane yollamıştı." More'un yeni halısı, dağ koyunlarının yumuşak yünüyle dokunmuştu. Fakat belli ki koyunların hiçbiri siyah değildi. Zira koyu desenler, şimdiden hafifçe solmaya başlamıştı. Cromwell parmaklarını düğümlerin üzerinde dolaştırarak, onları bu işe son derece alışkınmış gibi saydı. "Gördes düğümü," dedi sonra. "Ama desen Pergamon'a ait. Şuradaki sekizgenleri ve yıldızları görüyor musunuz?" Halının köşesini düzeltip etrafında döndü. Sonra elini ortadaki hafifçe yamuk eşkenar dörtgenin üzerinde gezdirdi. En kötü ihtimalle, bu halı, birbirine birleştirilmiş iki halıdan oluşuyordu. En iyi ihtimalleyse köyün Pattinson'ı tarafından dokunmuş ve geçen yıl, şehrin arka sokaklarındaki atölyelerden birinde Venedikli köleler tarafından yamanmıştı. Emin olması için halının tersini çevirmesi gerekiyordu. "Kazıklanmış mıyım?" dedi ev sahibi.

"Hayır, gayet güzel bir halı," diye karşılık verdi Cromwell, onun hevesini kırmamak için. *Ama bir dahaki alışverişinde beni de yanında götür,* diye düşündü. Elini yumuşak dokunun üzerinde gezdirdi. Dokumadaki hata önemli değildi. Bu dünyada her şeyin eşit ve kusursuz olmasını isteyen insanlar da vardı, sınırları üzerinde ufak oynamalar yapmaya müsait olanlar da. Cromwell ise her ikisi birdendi. Kontratlardaki belirsizliklere tahammülü yoktu. Fakat içgüdüleri ona, bazı anlaşmaların çok keskin şartlarla yapılmaması gerektiğini söylerdi. Kontratlar, mahkeme emirleri ve kanunlar... Bunların hepsi de okunması için yazılıyorlar, fakat insanlar onları kişisel çıkarlarına göre yorumluyordu. More, "Eee, beyler? Sizce üzerine mi basalım, yoksa duvara mı asalım?" diye sordu.

"Üzerine basın."

"Sen gerçek bir lüks düşkünüsün Thomas." Gülüştüler. Onlara bakan, dost olduklarını düşünebilirdi.

Tekrar dışarı çıkıp kuşhaneye gittiler ve ispinozlar oradan oraya uçup şarkı söylerken derin bir sohbete daldılar. More'un küçük torunlarından biri badi badi yürüyerek ortalıkta geziyor, önlüklü bir kadın da ufaklığın peşinde dolaşıyordu. Çocuk neşeyle ispinozları işaret edip kollarını iki yana açarak kanat çırpışlarını taklit etti. Fakat Stephen Gardiner'ı görünce birden suratı asıldı. Bakıcısı, küçüğün gözyaşlarına boğulmak üzere olduğunu anlayıp onu kucağına aldı ve yanlarından uzaklaştılar. Cromwell, Gardiner'a dönüp çocukların üzerinde bu kadar iyi bir etki bırakabilmeyi nasıl başardığını sorunca, Stephen'ın kaşları çatıldı.

More, Cromwell'in koluna girerek "Gelelim şu okullara," dedi. "Kral'la konuştum ve Baş Sekreter de," -Gardiner'a baktı- "elinden geleni yaptı. Kral, Kardinal Üniversitesi'ni kendi

ismiyle tekrar kurabilir ama Ipswich için hiçbir ümit yok. Sonuçta orası... Bunu söylediğim için üzgünüm Thomas ama orası, sadece artık gözden düşen bir adamın doğum yeri ve bizi hiç ilgilendirmiyor."

"Öğrencilere yazık olacak."

"Öyle, tabii. Evet, artık yemeğe oturalım mı?"

More'un büyük salonunda sohbet Latince olarak devam etti. More'un karısı Alice, üç adamın konuşmasından tek kelime anlamıyordu. Yemekten önceki şükran duasında, Kutsal Kitap'tan bölümler okumayı alışkanlık haline getirmişlerdi. "Bu gece sıra Meg'de," dedi More.

Anlaşılan misafirlerine sevgili kızının yeteneklerini gösterip hava atmak istiyordu. Kız kitabı alıp öptü ve soytarının ara sıra boş boş konuşmasına rağmen Yunancayı akıcı bir şekilde okumaya başladı. Gözlerini sımsıkı kapamış oturan Gardiner dindar değil de, canı sıkılmış gibi görünüyordu. Cromwell Margaret'i izledi. Yirmi beş yaşlarında olmalıydı. Onu tilkiye benzetmişti. More'un evcilleştirdiği ama güvenliği için de kafesinden hiç çıkarmadığı küçük bir tilkiye.

Hizmetkarlar içeri girdi. Yemekleri servis ederken, gözlerini Alice'den bir an olsun ayırmadılar. "Şuraya mı madam? Bunu şöyle mi koyalım?" Tablodaki ailenin, hizmetkarlara ihtiyacı yoktu. Onlar asıldıkları duvarda kendi başlarının çaresine bakıyordu. "Yiyin," dedi More. "Korsesinden taşan Alice dışında herkes bol bol yesin."

İsminin geçtiğini duyan Alice kocasına baktı. "Bu saç tuvaleti yüzünün ifadesini değiştiriyor," dedi More. "Saçlarını arkaya sımsıkı toplayıp kocaman fildişi tokalar takıyor. Çünkü alnının çok dar olduğunu düşünüyor. Haklı da. Ah Alice, ben seninle niye evlendim ki?"

"Evi çekip çevirmesi için baba," diye mırıldandı Meg.

"Evet, evet," dedi More. "Bedensel isteklerimden arınmam için, Alice'e bir kez bakmam yeterli."

Cromwell ortamın tuhaflığının farkındaydı. Sanki zaman durmuştu. Onları duvarda, Hans'ın dondurduğu şekilde görmüştü ve şimdi yüzleriyle sözlerine bazı ifadeler vermeye çalışaraki adeta kendilerini yeniden canlandırmak için müthiş bir çabaya girişmişlerdi. Oysa Cromwell, ev sahibini Hans'ın onu resmettiği haliyle görmeyi tercih ederdi. Thomas More duvarda kalmalı, düşündüğünü görebilmeli ama ne düşündüğünü anlamamalıydın. Ressam onları öylesine ustalıkla kaynaştırmıştı ki figürlerin arasında yeni birine yer yoktu. Bir yabancıyı o sahneye ancak bir mürekkep lekesi ya da kir olarak sokabilirdi. Gardiner de o mürekkep lekesi ve kirdi işte. Baştan aşağı karalara bürünen sekreter, kollarını sallaya sallaya ev sahibiyle tartışıyordu. Aziz Paul, İsa'nın, meleklerden biraz daha düşük yaratıldığını söylerken neyi kastediyordu? Hollandalılar espri yapar mıydı? Norfolk'un varisi için en uygun hanedan arması neydi? Bu boğucu sıcak devam edecek miydi, yoksa fırtınanın eli kulağında mıydı? Tıpkı tablodaki gibi, Alice'in boynuna tasma taktığı ufak bir maymunu vardı. Hayvan, resimde Alice'in eteğinin dibindeydi. Gerçek hayattaysa kucağında oturuyor ve tıpkı bir çocuk gibi onun boynuna sarılıyordu. Alice bazen kafasını eğip maymununa kimsenin duyamayacağı bir şeyler fısıldıyordu.

More misafirlerine ikram etse de kendisi şarap içmiyordu. Yemekler çeşitli fakat lezzetleri hep aynıydı. Etlerin sosu yağlı ve Thames çamuru rengindeydi. More, kaymağı ve peyniri kızlarından birinin yaptığını söylemişti. Zaten evde kadın

kaynıyordu. "Onları bol bol çalıştırmalı," dedi. "Genç kadınlar, haylazlıkla tembelliğe meyillidir."

"Kesinlikle," diye mırıldandı Cromwell. "Boş kalırlarsa sürekli birbirleriyle didişirler." Gözleri, gönülsüzce peynire kaydı. Üzerindeki oyuklar ve tabaktaki titrek haliyle geceyi dışarıda geçiren bir seyis yamağının suratını andırıyordu.

"Henry Pattinson yerinde duramıyor," dedi More. "Umarım bu akşamki yemekler ona çok ağır gelmemiştir."

"Vallahi benim yemekler konusunda hiç şikayetim yok," dedi Gardiner.

Yaşlı John More da -sekseninde olmalıydı- akşam yemeğine katılmıştı. Dolayısıyla ona da biraz söz hakkı tanıdılar. İhtiyar adam hikayeler anlatmaya bayılıyordu. "Siz hiç Gloucester Dükü Humphrey'yle kör olduğunu söyleyen dilencinin öyküsünü duydunuz mu? Ya Bakire Meryem'in Yahudi olduğunu bilmeyen adamın hikayesini?" İnsan, eski ve başarılı bir avukattan -her ne kadar bunak bile olsa- çok daha iyisini bekliyordu. Sonra aptal kadınlarla ilgili fıkralar anlatmaya başladı ve yaşlı adam nihayet uykuya dalınca da bayrağı oğlu devraldı. Leydi Alice kaşlarını çatmış, sessizce oturuyordu. Tüm bu hikayeleri daha önce defalarca duyan Gardiner'sa dişlerini gıcırdatmakla meşguldü.

"Gelinim Anne..." diye başladı Thomas More bu sefer de. Kız gözlerini yere indirerek huzursuzca bekledi. "Anne -hayatım, onlara anlatmamda bir sakınca yok, değil mi?- inci bir kolye istiyordu. Sürekli bunun hakkında konuşuyordu. Genç kızların nasıl olduğunu bilirsiniz. Dolayısıyla da ona içinde tıkır tıkır eden bir şeylerin olduğu bir kutu verdiğimde, suratının halini hayal edebilirsiniz sanırım. Anne kutuyu büyük bir hevesle açtı ve neyle karşılaştı dersiniz? Kurutulmuş bezelye taneleriyle!"

Kız derin bir nefes alıp onlara baktı. Cromwell, bunu yaparken ne kadar zorlandığını fark etmişti. "Baba," dedi, "dünyanın yuvarlak olduğuna inanmayan kadının öyküsünü anlatmayı unutma."

"İyi ki hatırlattın," dedi More neşeyle.

Yemekten sonra kötü ruhlu Kral Richard'dan bahsettiler. Thomas More seneler önce onunla ilgili bir kitap yazmaya başlamıştı. Metnin hangi dilde olacağına bir türlü karar veremediği için de hem İngilizce hem Latince yazmış, sonuçta kitabı asla bitirememişti. "Richard, şeytan olmak için doğmuş," dedi More; "bu onun alınyazısıymış." Kafasını salladı. "Sütü bozukmuş."

"Karanlık günler," dedi soytarı.

"Bir daha asla gelmesinler."

"Amin." Soytarı, misafirleri işaret etti, "ve bunlar da bir daha gelmesin."

Londra'da Norfolk'un büyükbabası, John Howard'ın Kule'ye kapatılan ve bir daha da haber alınamayan çocukların kayboluşuyla bağlantısı bulunduğunu söyleyenler vardı. Şehirdekiler çocukların Howard'ın gözetimi altındayken yok olduğunu düşünüyordu. Thomas More ise katillerin anahtarları Vali Brakenbury'den aldığına inanıyordu. Brakenbury, Bosworth'da ölmüştü. Dolayısıyla da mezarından çıkıp işin doğrusunu anlatma gibi bir şansı yoktu.

Gerçi Thomas More bu aralar Norfolk'la oldukça sıkı fıkıydı. Onun için de Dük'ün atalarının kraliyet kanı taşıyan iki çocuğun kayboluşundan sorumlu olduğuna inanmayı reddetmesi doğaldı. Cromwell zihin gözünde, şimdiki Dük'ü, elinde ufak, sarışın bir cesetle hayal etti. Diğer elindeyse minik bir sofra bıçağı vardı.

Sonra kendine geldi. Gardiner hararetli bir şekilde ev sahibiyle tartışıyordu. Soytarının kendi kendine konuşup inlemesi de dayanılmaz bir hal almıştı. "Baba," dedi Margaret," lütfen Henry'yi dışarı çıkar." More soytarıya fırça çekmek için ayaklandı ve onu kolundan sürükleyerek götürdü. Odadaki tüm gözler onlara çevrilmişti. Fakat Gardiner sessizlikten faydalanıp Cromwell'e doğru eğildi. "Beni bir konuda aydınlatmanı istiyorum. Efendi Wriothesley senin için mi çalışıyor, yoksa benim için mi?"

"Ben, senin için diye düşünüyorum. Mühür katipleri, Baş Sekreter'e bağlı değil miydi?"

"Öyleyse neden sürekli senin evinde?"

"Sözleşmeyle çalışmıyor ki. İstediği yere gidip gelmekte özgür."

"Sanırım din adamlarından sıkıldı. Senden bir şeyler öğrenmeye çalışıyor. Gerçi bugünlerde senin ne iş yaptığını ya da unvanını bilen yok ya."

"Yalnızca bir insanım," dedi Cromwell, yumuşacık bir ifadeyle. "Sıradan biri işte. Norfolk Dük'ü öyle söylüyor."

"Efendi Wriothesley, sadece kendi çıkarlarını kollamanın peşinde."

"Hepimiz öyle değil miyiz? Yoksa Tanrı bize neden akıl fikir vermiş ki?"

"Kendine bir servet edinmeye çalışıyor. Ama bunu senin yanında yapması zor. Zira hepimiz biliyoruz ki sana gelen para ancak ellerine yapışır."

"Hayır," diye iç çekti Cromwell. "Aksine ellerimin arasından kayıp gider. Benim ne kadar lüks meraklısı biri olduğumu konuşup gülmedik mi az önce? Halılar, üzerlerine basılmak içindir."

Soytarısını kovan More, yeniden onlara katıldı. "Alice, sana şarap içmemeni söylemiştim," dedi. "Burnun kıpkırmızı olmuş." Alice'in yüzü korku ve hoşnutsuzlukla asıldı. Söylenenleri anlayan genç kadınlar kafalarını eğip ellerine baktı ve yüzüklerini çevirerek üzerlerine vuran mum ışığını seyretti. Sonra masaya bir şey düştü ve Anne Cresacre anadilinde bağırdı. "Kes şunu Henry!" Yukarıda cumbalı bir salon vardı ve pencerelerin birinden aşağı eğilen soytarı, onları ekmek kabuğu yağmuruna tutmaya başlamıştı. "Korkmayın efendiler," diye bağırıyordu. "Tanrı sizi kutsuyor."

Ekmek kabuklarından biri John More'un suratına çarpınca, ihtiyar adam irkilerek uyandı ve çenesinden dökülen kırıntıları peçetesiyle sildi. "Henry!" diye gürledi More. "Babamı uyandırdın ve Tanrı'ya küfrediyorsun. Üstelik ekmek israfı yapıyorsun."

"Bu adamın kamçılanması gerek," dedi Alice.

Cromwell etrafına bakındı. Göğsünde acıma olarak adlandırabileceği bir sızı vardı. Alice'in iyi bir kalbi olduğuna inanıyordu. Gitmek için izin isteyip ev sahibesine kendi dillerinde teşekkür ederken, Leydi Alice sordu. "Neden tekrar evlenmiyorsunuz Efendi Cromwell?"

"Beni kimse almaz ki Leydi Alice."

"Saçmalamayın. Efendiniz gözden düşmüş olabilir ama siz hala zenginsiniz. Duyduğuma göre paranızı yurtdışındaki bankalarda tutuyormuşsunuz. Güzel bir eviniz var. Kocamın dediğine bakılırsa Kral'ın kulağı da sizdeymiş. Şehirdeki kardeşlerim *her bakımdan* münasip bir koca olacağınızı söylüyor."

"Alice!" dedi More. Gülümseyerek karısının bileğini yakalayıp onu hafifçe sarstı. Gardiner da boğuk bir sesle kıkırdıyordu.

Baş Sekreter'in kayığına bindiklerinde, havada bahçedeki çiçeklerin iç bayıcı kokusu vardı. "More saat dokuzda yatar," dedi Stephen.

"Alice'le mi?"

"İnsanlar öyle olmadığını söylüyor."

"Evde casusların mı var?"

Stephen cevap vermedi.

Alacakaranlıktı; kayığın fenerlerinin ışığı suyun yüzeyinde oynaşıyordu. "Tanrım, çok açım," diye hayıflandı Gardiner. "Keşke soytarının attığı ekmekleri toplasaydım. O beyaz tavşana da itirazım olmazdı tabii. Onu çiğ çiğ yiyebilecek haldeyim."

"More kendini ifade etmeye cesaret edemiyor," dedi Cromwell.

"Kesinlikle," diye karşılık verdi Gardiner. Güneşliğin altına büzülmüş, üşümüş gibi kollarını sıvazlıyordu. "Ama hepimiz, fikirlerini -ki bence tartışmaya açıklar- gayet iyi biliyoruz. Görevi kabul ettiğinde boşanma konusuna burnunu sokmayacağını söyledi ve Kral da bunu kabul etti. Ama Majesteleri onun bu arzusuna daha ne kadar tahammül edebilir şüpheliyim doğrusu."

"Kendini ifade edemiyor derken Kral'dan bahsetmiyordum ki. Ben Alice'e karşı demek istemiştim."

Gardiner güldü. "Haklısın. Onun hakkında söylediklerini anlasaydı, More'u mutfaktaki fırında kızartırdı."

"Alice ölse, More üzülür mü?"

"Ne üzülmesi? Ölüsü soğumadan eve başkasını getirir. Daha da çirkin birini."

Cromwell bir süre arpacı kumrusu gibi düşündü. Sonra, "Şu genç kadın," dedi. "Anne Cresacre... Biliyorsun, kız aslında iyi bir ailenin varisi."

"Sanırım bir skandal olmuştu."

"Babası öldükten sonra komşuları onu oğullarıyla evlendirmek için çalmış. Oğlan da ona tecavüz etmiş. Anne on üç yaşındaymış. Bu olay Yorkshire'da olmuş. Lordum Kardinal olanları duyunca çok öfkelenmiş ve kızı onların elinden alıp More'un yanına vermiş. Orada güvende olacağını düşündü herhalde."

"Öyle değil mi zaten?"

Belki ama aşağılanmaktan kurtulamamıştı işte. "More'un oğlu onunla evlendiğinden beri geçimini karısının topraklarından sağlıyor. Ama kız kendine bir sıra inci almaktan aciz."

"Sence More, oğluyla ilgili hayalkırıklığı yaşıyor mudur? Ne de olsa hiçbir konuda belirli bir başarı gösteremedi. Duyduğuma göre senin de öyle bir oğlun varmış. Herhalde yakında ona da bir varis aramaya başlarsın." Cromwell cevap vermedi. Çünkü Gardiner haklıydı. John More, Gregory Cromwell... *Oğullarımızı yetiştirirken nerede hata yaptık,* diye düşündü. Onlara bizim yaşayamadığımız rahatlığı sunmaya çalıştığımız için suçlu muyuz? Bunun için mi tembel ve aylak genç adamlara dönüştüler? More bir dakikasını bile boş geçirmezdi. Tüm hayatı okumak, yazmak ve Hıristiyanlığın yararı için konuşmaktı. "Tabii, eğer istersen başka oğulların da olabilir. Alice'in sana bulacağı kadınla evlenebilirsin. Seni överken pek samimiydi."

Cromwell birden korktu. İnsanlar, bilemeyecekleri şeyleri uyduruyordu. Tıpkı lavtacı çocuk Mark'ın yaptığı gibi. Johane'le ikisinden, kimsenin haberdar olmadığına emindi. "Peki, sen evlenmeyi düşünmüyor musun?" diye sordu.

Serin bir rüzgar esti. "Ben papazım."

"Yapma Stephen. Kadınlarla beraber olmuyor musun hiç?"

O kadar uzun bir sessizlik oldu ki tek duyabildiği, küreklerin çıkardığı belli belirsiz su sesiydi. Sonra güney kıyısından kesik kesik köpek havlamaları geldi. "Sorguda mıyım?" diye sordu Gardiner, buz gibi bir sesle.

Sessizlik Westminster'a kadar sürdü. Ama bütününde çok da kötü bir yolculuk değildi. İkisi de birbirini nehre atmaya kalkışmamıştı. "Suyun soğumasını bekliyorum," dedi Gardiner. "Kesin, suyun yüzeyine çıkmanı sağlayacak bir numara da biliyorsundur. Bu arada seni neden Westminster'a getirdim?"

"Leydi Anne'le görüşeceğim."

Gardiner gücenmişti. "Ama bunu söylememiştin."

"Sana bütün planlarımı bildirmek zorunda mıyım?"

Gardiner'ın öylesini tercih ettiğini biliyordu. Söylentiye bakılırsa Kral, meclisine karşı sabrını yitirmek üzereydi. Onlara, "Kardinal devlet işlerini idare konusunda hepinizden başarılıydı," diye bağırmıştı. Cromwell düşündü: Eğer *Lordum Kardinal sırf Kral'ın kaprisi yüzünden geri gelirse, Norfolk, Gardiner, More, siz öldünüz demektir.* Wolsey merhametli bir adamdı ama her şeyin de bir sınırı vardı, öyle değil mi?

Gece nöbetindeki Mary Shelton kafasını kaldırıp nazlı bir edayla gülümsedi. Anne koyu renk ipekliden, muhteşem bir gecelik giymişti. Saçları açık, oğlak derisinden yapılmış terliklerin içindeki narin ayakları çıplaktı. Kendini bitkince bir iskemleye bırakmıştı. Ama yine de gözleri parlıyordu. "Nerelerdeydin?"

"Ütopya'da."

"Ah!" Bu konu ilgisini çekmişe benziyordu. "Nasıldı?"

"Bayan Alice'in kucağından hiç inmeyen ufak bir maymunu var."

"Onlardan nefret ediyorum."

"Biliyorum."

Cromwell ona doğru yürüdü. Anne, pek yakında kraliçe olacağını hatırladığı zamanlar dışında, onun kendisine gayet normal davranmasına izin veriyordu. Terliğini inceledi. "Thomas More'un, kendi kızına aşık olduğunu söylüyorlar."

"Haklı olabilirler."

Anne kişnercesine güldü. "Güzel mi bari?"

"Hayır ama eğitimli."

"Benden konuştular mı?"

"O evde sizin adınızı anmıyorlar." *Alice'in bu konudaki yorumunu duymak isterdim doğrusu,* diye düşündü.

"Öyleyse neden bahsediyorlar?"

"Kadınların ahlaksızlıklarından ve budalalıklarından."

"Eminim, sen de bu muhabbete katılmışsındır. Pek de haksız sayılmazlar. Çoğu kadın ahmaktır. Ve ahlaksız. Buna çok kereler şahit oldum. Ben uzun süre kadınların arasında yaşadım."

"Norfolk ve babanız, büyükelçilerle görüşmeler yapmakla meşgul. Şu son iki günde hem Fransız ve Venedik elçileri hem de İmparator'un adamlarıyla konuştular."

Biliyorum, Kardinalimi tuzağa düşürmek için uğraşıyorlar, diye düşündü.

"Senin bu kadar iyi bilgi toplayabileceğini sanmıyorum. Gerçi duyduğuma göre Kardinal için bin pound harcamışsın."

"Onu bir şekilde geri almayı düşünüyorum."

"Kardinal'in topraklarından pay alanlar, sana minnettardır herhalde?"

Cromwell düşündü: *Ağabeyin George, yeni adıyla Lord Rochford ve baban Wiltshire Kontu Thomas, onlar da Kardinalimin*

düşüşüyle zengin olmadı mı? George'un kıyafetlerine baksana. Ya da atlara ve kadınlara harcadığı servete. Ama ben Boleynler'in hiçbirinde minnettarlık göremiyorum. "Sadece devir ve temlik masrafını alıyorum, o kadar."

Anne güldü. "Görüyorum ki o işi iyi beceriyorsun."

"Her zaman bazı yolları vardır. Bazen insanlar bana bir şeyler anlatır."

Bu bir davetti. Anne kafasını eğdi. O da onlardan biri olmanın eşiğindeydi. Ama belki bu gece henüz çok erkendi. "Babam, *insanlara asla güven olmaz,* der. Kimin kim için çalıştığını asla bilemezsin. Ben de düşündüm ki -gerçi sadece bir kadınım ama- bence sen, sadece ve sadece kendin için çalışıyorsun."

Cromwell, *bu da bizim ortak noktamız,* diye düşündüyse de bunu dile getirmedi.

Anne tıpkı bir kedi gibi esnedi. "Yorgunsunuz," dedi Cromwell. "Ben gideyim. Bu arada beni niçin çağırtmıştınız?"

"Nerede olduğunu bilmek istedik."

"Öyleyse beni neden babanız ya da ağabeyiniz çağırtmadı?"

Kafasını kaldırdı. Saat geç olabilirdi ama Anne'in bilmiş gülümsemesi için çok geç değildi. "Onlar çağırtırsa, gelmeyeceğini düşündüler."

Ağustosta Kardinal, Kral'a şikayetlerle dolu bir mektup yazarak alacaklılarının av köpeği gibi peşine takıldığını, ızdırap ve korku içinde yaşadığını anlattı. Ne var ki gelen haberler farklıydı. Söylenenlere bakılırsa, kibar tabakayı ağırladığı şatafatlı akşam yemeği davetleri düzenliyordu. Tıpkı eskisi gibi bağış dağıtıyor, davalara bakıyor, araları bozulan karı kocaları tatlı diliyle kandırıp barıştırıyordu.

Haziranda *Bana-Risley-deyin*, Kral'ın özel meclisinden William Brereton'la birlikte Southwell'e doğru yola çıktı. Henry'nin Papa'ya yollayacağı dilekçe için Kardinal'in imzasını alacaklardı. Clement'den, Kral'a özgürlüğünü vermesinin talep edildiği bu mektubu rahip ve piskoposlara imzalatmak Norfolk'un fikriydi. Dilekçe üstü kapalı tehditler içeriyordu fakat Clement tehdit edilmeye çoktan alışmıştı. Kimse lafı uzatmakta, konuyu alıp bambaşka noktalara çekerek insanların dikkatini dağıtmakta ondan daha yetenekli olamazdı.

Wriothesley'nin dediğine bakılırsa Kardinal çok iyi görünüyordu. İnşaat işlerini birkaç tamirattan ve değişiklikten çok öteye götürmüştü. En iyi sır kaplamacıları, doğramacıları ve tesisatçıları bulmak için tüm ülkeye haber salmıştı. Sağlık hizmetlerini yetersiz görünce bu işe kendisi el atmıştı. Bölge kilisesinin kulesini yükselttirmiş, kanalizasyon planları çizmişti. Pek yakında yeraltı boruları döşenecekti. Sonra da çeşmeler yaptıracaktı. Gittiği her yerde, halkın sevgisiyle karşılaşıyordu.

"Halk mı?" dedi Norfolk. "Onlar bir maymuna da tezahürat yapar. Hepsini asın gitsin."

"Peki, kimden vergi toplamayı düşünüyorsunuz?" diye sordu Cromwell ve Norfolk ona dehşetle bakakaldı.

Ne var ki Kardinal'in popülaritesiyle ilgili haberler, Cromwell'i de endişelendiriyordu. Kral, Wolsey'yi bir kereliğine bağışlamıştı ama Kardinal onu bir kez gücendirmişse, böylesi, aynı şeyin tekrar olabileceği anlamına geliyordu. Kardinal'in aleyhinde kırk dört suçlama yapabiliyorlar, böylesine teklifsizce fanteziler üretebiliyorlarsa, kırk dört tane daha uydurmaları işten bile değildi.

Cromwell, Norfolk'la Gardiner'ı kafa kafaya vermiş konuşurlarken görüyor, yanlarına gittiğinde susuveriyorlardı.

Wriothesley onun gölgesinden bir an olsun ayrılmıyor, Kral'a ve Kardinal'e göndereceği en gizli mektupları yazıyordu. Asla, *yoruldum* ya da *çok geç oldu*, demiyor, sadece hatırlaması gerekenleri hatırlıyordu. Rafe bile ondan daha mükemmel değildi.

Kızları da aile işine katmanın zamanı gelmişti. Johane, küçük kızının kötü dikiş diktiğinden yakınıyordu. Fakat çocuğun iğneyi yanlış eliyle tuttuğu zaman, taklit edilmesi çok güç bir iğneardı dikiş icat ettiği ortaya çıkmıştı. Cromwell de kuzeye gidecek mektup keselerini dikme işini ona verdi.

Kardinal 1530 Eylül'ünde Southwell'den ayrılıp York'a doğru ilerlemeye başladı. Yolda uğradığı tüm şehir ve kasabalarda savaştan zaferle dönen bir komutan gibi karşılanıyor, halk yol kenarlarına üşüşüyor, Kardinal'in onları sihirli elleriyle takdis edebilmesi için çocuklarını havaya kaldırıyorlardı. Wolsey'nin yolculuğu adeta bir ayine dönüşmüştü ve Kardinal, onu bağrına basan halk için durup dinlenmeden dua ediyordu.

"Meclis, Kardinal'i göz hapsinde bulunduruyor," dedi Gardiner, Cromwell'in yanından geçerken. "Limanlardaki görevliler uyarıldı."

"Sevgili Kardinaline yaz, onu bir daha görürsem kemiklerini, etini ve kıkırdaklarını çiğneyeceğim," dedi Norfolk. Cromwell bu cümleyi mektubuna aynen aktarırken, Dük'ün dişlerinin gıcırtısını duyar gibi oldu.

Kardinal ekimin ikisinde Cawood'daki sarayına ulaştı. Burası York'a on altı kilometre uzaklıktaydı. Taç giyme töreninin 7 Kasım'da yapılması kararlaştırılmıştı. Kardinal'in kuzey kilisesinin temsilciler meclisini York'a çağırdığı konuşuluyordu. Bazıları bunu özgürlüğünü ilan etmesi olarak görebilir ya da

daha kötüsü ayaklanacağının alameti sayabilirdi. Zira Kral'a ve yaşlı Canterbury Başpiskoposu Warham'a bununla ilgili en ufak bir bildirimde bulunmamıştı. Cromwell, Kardinal'in yumuşacık ve muzip sesiyle, "Ah Thomas, bu onları niçin ilgilendirsin ki?" diye sorduğunu duyar gibiydi.

Norfolk onu çağırttı. Yüzü kıpkırmızıydı ve bağırmaya başlamadan önce ağzının kenarından köpükler fışkırmıştı. Biraz evvel zırh tamircisiyle görüştüğü için göğüslüğü hala üzerindeydi. Dolayısıyla da ateşte takırdayan bir tencereden farksız görünüyordu. "Orada kendine ait bir krallık kurabileceğini mi sanıyor? Tabii, kasabın oğluna kardinal kepi yetmedi değil mi? İlla bir kral tacı istiyor. Bak, sana söylüyorum..."

Cromwell, Dük gözlerindeki ifadeyi okuyamasın diye, bakışlarını yere indirdi. *Lordum mükemmel bir kral olurdu,* diye düşündü. Son derece sevecen, güler yüzlü, adaletli, tez canlı ve zeki bir kral. Krallığı dünyaya nam salar, şevk ve samimiyetle hizmet alır, konumundan çok ama çok memnun olurdu.

Dük'ün köpürmesini izlerken, onu şaşırtacak bir şey oldu. Norfolk birden dönüp kendi zırhlı kalçasına vurdu ve ya acıdan ya da başka bir sebepten ötürü göz pınarlarında yaşlar belirdi. "Beni sert bir adam mı sanıyorsun Cromwell. Eğer yeterince sert olsaydım, karşımda dikilmene izin vermezdim. Koca İngiltere'de senin gibi tek bir adam daha yoktur. Kimse, gözden düşüp şerefi zedelenen efendisi için senin yaptığını yapmaz. İmparator'un adamı Chapuys bile öyle söylüyor. Wolsey'nin gerçek yüzünü görmemen pek yazık. Ve benim için çalışmaman da öyle."

"Hepimiz aynı şey istemiyor muyuz?" diye sordu Cromwell. "Yeğeninizin kraliçe olmasını. Neden birlikte çalışamıyoruz?"

Norfolk domuz gibi homurdandı. Belli ki onun *birlikte* sözcüğünü kullanmasını uygun görmemişti. "Yerini unutmasan iyi edersin," dedi.

Cromwell kibarca başını eğdi. "Dükümün bana gösterdiği iyi niyetin farkındayım."

"Dinle Cromwell, bence bir ara Kenninghall'daki evime gelip karımla konuşmalısın. Zira canavarca talepleri var. Evde zevk için kullanacağım bir kadın bulundurmamı istemiyor. Peki, onu başka nerede tutacağım? Kış geceleri buzlu yollarda macera peşinde koşmamı mı istersin? Ama kendimi ona bir türlü ifade edemiyorum. Bir gün gel ve davamı çözüme ulaştır." Çabucak ekledi. "Tabii, şimdi değil. Yeğenimle görüşmen daha acil."

"O nasıl?"

"Bana kalırsa," dedi Norfolk, "Anne bir cinayet işlemek üzere. Kardinal'in bağırsaklarını söküp köpeklerine yedirmek, uzuvlarınıysa York Şehri'nin kapılarına çivilemek istiyor."

Karanlık bir sabahtı. Dolayısıyla da insanın gözleri doğal olarak Anne'e çevriliyordu. Fakat o ışık halesi de bulutlarla gölgelenmeye başlamıştı. "Dr Cranmer, Roma'dan yeni döndü," dedi Anne. "Tabii, iyi haberler getirmedi."

Birbirlerini tanıyorlardı. Cranmer de İngiltere'deki diğer herkes gibi, zaman zaman Kardinal için çalışmıştı. Şimdiyse Kral'ın davasıyla meşgul oluyordu. Cambridge'li alim ve Putney'li adam tedbirli bir tavırla kucaklaştı.

"Okulumuza neden gelmedin?" diye sordu Cromwell. "Kardinal Üniversitesi'ne? Kardinal Hazretleri buna çok üzüldü. Seni rahat ettirmek için elimizden geleni yapardık."

"Belki kalıcı bir yerde bulunmak istemiştir," dedi Anne, dudak bükerek.

"Görüşünüze saygı duyuyorum Leydi Anne ama Kral, Oxford kuruluşunu kendisi devralmak istediğini söyledi." Gülümsedi. "Hatta belki oraya sizin isminizi verir."

Anne bu sabah altın bir zincirle İsa'lı haç takmıştı. Bazen kolyesini sabırsız bir tavırla çekiştiriyor, sonra da ellerini yine elbisesinin kollarına sıkıştırıyordu. Bunu o kadar sık yapıyordu ki insanlar Leydi'nin parmaklarındaki sakatlığı gizlemeye çalıştığını söylemeye başlamıştı. Cromwell ise onun elini göstermekten hoşlanmayan bir kadın olduğunu düşünmekle yetiniyordu.

"Dayım Norfolk, Wolsey'nin sekiz yüz tane muhafızı olduğunu söyledi. Katherine'le mektuplaşıyormuş. Doğru mu bu? Roma, Kral'ın benden ayrılması için bir kararname hazırlatıyormuş."

"Böylesi, Roma açısından büyük bir hata olur," dedi Cranmer.

"Kesinlikle. İngiltere Kralı'nı basit bir rahip mi sandılar? Ya da bir çocuk? Böyle bir şey Fransa'da asla olmazdı. Zira onların kralı, din adamlarını kontrol altında tutuyor. Efendi Tyndale, *Tanrı, her krallıkta tek bir kral ve yasa olmasını buyurur,* diyor. Onun kitabını okudum. Bir Hıristiyan'ın İtaati*'ni. Kral'a, kitabı ve otoritesiyle ilgili kısımları bizzat kendim gösterdim. Tebaası Kralına, Tanrı'sına itaat eder gibi itaat etmeli. Papa haddini bilmeyi öğrenmeli."

Cranmer ona hafifçe gülümseyerek baktı. Sanki Leydi Anne okuma öğrettiği bir çocukmuş da, onu yeteneğiyle büyülemiş gibi.

"Bekleyin," dedi Anne, "Size bir şey göstereceğim." Etrafına bakındı. "Leydi Carey..."

* The Obedience of a Christian Man. Ç.N.

"Ah, lütfen," dedi Mary. "Onu herkese göstererek yapanın amacına ulaşmasına yardımcı oluyorsunuz."

Fakat Anne parmaklarını şaklattı ve sarışın Mary gölgelerin arasından çıktı. "Ver," dedi Anne. Sonra kardeşinden aldığı kağıdı açtı. "İnanabiliyor musunuz, bu yatağımdan çıktı. Dün gece o süt suratlı dalkavuk, yorganımı açtığında bunu buldu. Ona dik dik baktığımda bile ağlamaya başlayan bir kızı nasıl sorguya çekerim ki? Dolayısıyla da suçlunun kim olduğunu bilmiyorum."

Onlara resmi gösterdi. Üç insan figürü vardı. Ortadaki Kral'dı. Uzun boylu ve yakışıklıydı. Ama resmi yapan kişi tedbirli davranmış ve başka birisiyle karıştırılmaması için kafasına bir taç oturtmuştu. Solundaki kadının kafası yoktu. "Bu Kraliçe," dedi Anne, "Katherine. Ve bu kafası olmayan da ben." Güldü. "Anne *sans tete**."

Cranmer elini uzattı. "Verin yırtayım şunu."

Anne yumruğunu sıkıp kağıdı buruşturdu. "Bunu kendim de yapabilirim. İngiltere kraliçelerinden birinin yakılacağıyla ilgili bir kehanet var. Ama böyle inanışlar beni korkutamaz. Hem doğruysa bile bu riski alırdım."

Mary tıpkı bir heykel gibi, elinde hala o kağıdı tutuyormuşcasına dikiliyordu. *Tanrım,* dedi Cromwell içinden, *benden onu buradan götürmemi ve bir Boleyn olduğunu unutturmamı istemişti. Bunu yine sorarsa onu yine hayalkırıklığına uğratacağım.*

Anne, yüzünü ışığa döndü. Çöküк yanaklarıyla her zamankinden de daha zayıf görünüyordu. Ama gözleri ışıl ışıldı. "*Ainsi sera,*" dedi. "Varsın herkes kinini kussun. Ben, onu alacağım."

* Fransızca, kafasız. Ç.N.

Cranmer'la ikisi dışarı çıkarken, katlanmış çarşafları taşıyan soluk yüzlü, ufak tefek kızla karşılaşana dek hiç konuşmadılar. Kız, Anne'in sözünü ettiği süt suratlı dalkavuktu.

"Sanırım ağlayıp zırlayan kız bu," dedi Cromwell. "Sakın ona dik dik bakma."

"Efendi Cromwell," dedi kız. "Bu kış uzun geçeceğe benzer. Bize yine portakallı turtalarınızdan gönderin."

"Seni uzun zamandır görmedim. Nerelerdeydin, neler yapıyordun?"

"Çoğunlukla dikiş dikerim." Her bir soruya, uzunca bir süre düşünerek cevap veriyordu. "Yani gönderildiğim yerlerde."

"Ve de casusluk ediyorsun sanırım."

Kafasını salladı. "O işte pek başarılı değilimdir."

"Bilemeyeceğim. Zira göze batmayacak kadar ufak tefeksin."

Cromwell bunu bir iltifat olarak söylemişti. Kız gözlerini kırpıştırdı. "Ben Fransızca bilmiyorum. Onun için de hiçbir bilgi toplayamıyorum."

"Peki, kimin için casusluk ediyorsun?"

"Ağabeylerim."

"Dr. Cranmer'la tanışıyor musun?"

"Hayır." Kız ondan kendisini tanıtmasının beklendiğini anlamamıştı.

Cromwell yol gösterdi. "Şimdi, sen kim olduğunu söyle bakalım."

"Ah, bağışlayın. Ben John Seymour'ın kızıyım. Wolf Hall'dan."

Cromwell şaşırmıştı. "Onun kızları Kraliçe Katherine'in yanında sanıyordum."

"Evet, bazen. Ama şimdilik değil. Söyledim ya, ben nereye gönderilirsem oraya giderim."

"Fakat itibar gördüğün yere değil?"

"Aslında pek öyle sayılmaz. Siz de şahitsiniz işte. Leydi Anne, Kraliçe'nin, kendisiyle zaman geçirmek isteyen nedimelerini geri çevirmiyor." Gözlerinde bir an için bir ışık yanıp söndü. "Ama böylesini de pek azı istiyor zaten."

Yükselmekte olan bütün ailelerin bilgiye ihtiyacı vardı. Kral kendini bekar bir erkek olarak görüyordu. Dolayısıyla tüm küçük kızlar, geleceğin anahtarını ellerinde tutuyor olabilirdi. "Öyleyse iyi şanslar," dedi Cromwell. "Konuşmalarımızda kendi dilimizi kullanmaya özen göstereceğim."

"Buna minnettar olurum." Kibarca reverans yaptı. "Dr. Cranmer."

Cromwell onun kısa ve hızlı adımlarla Anne Boleyn'e doğru yürüyüşünü seyretti. İçinde, yataktaki kağıtla ilgili ufacık bir şüphe belirmişti. Ama sonra, *hayır, bu imkansız*, diye düşündü.

Dr. Cranmer gülümsedi. "Bakıyorum da saraydaki hanımların çoğuyla tanışıklığın var."

"Pek sayılmaz. Mesela bunun, Seymourlar'ın hangi kızı olduğunu bilmiyorum. Onlardan en az üç tane olmalı. Sanırım Seymour'ın oğulları da epey hırslı."

"Onları iyi tanımıyorum."

"Edward'ı Kardinal yetiştirdi. Sert biridir. Tom Seymour da gözüktüğü kadar aptal değildir."

"Ya babaları?"

"Wiltshire'da kalıyor. Onu hiç görmedim."

"İnsan ona özeniyor," diye mırıldandı Cranmer.

Cromwell, kır hayatının huzurunu hiç tatmamıştı. "Kral seni çağırtmadan önce kaç yıldır Cambridge'teydin?"

Cranmer gülümsedi. "Yirmi altı yıldır."

İkisi de binici kıyafetleri içindeydi. "Şimdi Cambridge'e mi dönüyorsun?"

"Evet ama kalmayacağım. Aile, yani Boleynler beni elinin altında istiyor. Ya sen Efendi Cromwell?"

"Özel bir müşterime uğrayacağım. Hayatımı, Leydi Anne'in öfkeli bakışlarını seyrederek kazanamam, öyle değil mi?"

Seyis yamakları atlarını hazır bekletiyordu. Dr. Cranmer kıyafetinin kıvrımları arasından iki paket çıkardı. Birinde uzunlamasına kesilmiş havuçlar, diğerinde dörde bölünmüş, kart bir elma vardı. İki dilim havuçla, elmanın yarısını atına vermesi için ona uzattı ve kendi atını beslerken, "Anne Boleyn'e çok şey borçlusun," dedi. "Senin hakkında olumlu düşüncelere sahip. Gerçi baldızın olmak ister mi bilemiyorum ama..."

Atlar boyunlarını eğip havuçlarla elma dilimlerini kemirirken, zevkle kulaklarını titrettiler. Gerçekten de huzur verici bir andı. "Hiçbir şey gizli kalmıyor, öyle değil mi?" dedi Cromwell.

"Asla." Rahip kafasını salladı. "Bana okulunuza neden gelmediğimi sordun."

"Lafın gelişiydi."

"Cambridge'te duyduğuma göre, o okullar için çok emek harcamışsın. Akademi üyeleri ve öğrenciler seni öve öve bitiremiyor. *Efendi Cromwell'in gözünden hiçbir detay kaçmaz,* diyorlar. Bunlar gurur verici tabii ama..." Sesinin yumuşak tonu hiç değişmedi. "Ya balık kilerinde ölen öğrenciler? Onlar göz ardı edilebilir mi?"

"Lordum, Kardinal o durumu asla hafife almadı."

Cranmer sakin sakin mırıldandı. "Ben de."

"Lordum, insanların benimsedikleri fikirler yüzünden zulüm görmesini onaylamaz. Orada güvende olurdun."

"Seni temin ederim ki bende en ufak bir aykırı düşünce bulamazdı. Sorbonne bile beni suçlayamadı. Korkacak bir şeyim yok." Yorgun bir tavırla gülümsedi. "Zaten belki de... Sadece gerçek bir Cambridge'liyimdir."

Cromwell, Wriothesley'ye sordu. "Cranmer her bakımdan Ortodoks mu?"

"Kesin konuşmak güç. Keşişlerden hoşlanmıyor. Bunu araştırmalısınız."

"Jesus College'da sevilir miymiş?"

"Esaslı biri olduğunu söylüyorlar."

"Sanırım gözünden hiçbir şey kaçmıyor. Yine de... Anne'in faziletli bir hanım olduğunu düşünüyor." İç geçirdi. "Tabii biz ne düşünüyoruz, o da ayrı bir konu."

Bana-Risley-deyin, alaycı bir kahkaha attı. Yakın zamanda Gardiner'ın bir akrabasıyla evlenmişti fakat kadınlarla ilişkilerinin pek de yumuşak ve şefkatli olduğu söylenemezdi.

"Melankolik bir adama benziyor," dedi Cromwell. "Dünyadan elini eteğini çekmek ister gibi bir hali var."

Wriothesley'nin sarı kaşları hafifçe kalktı. "Size şu garson kızdan bahsetti mi?"

Cranmer evine geldiğinde, Cromwell onu lezzetli karaca etleriyle besledi, yemeği baş başa yediler ve ondan, bütün hikayesini yavaş yavaş çekip aldı. Doktor'a nereli olduğunu sorunca Cranmer, "Bildiğin bir yer değil," dedi ve Cromwell de, "Yine de söyle, ben çok gezdim," diye karşılık verdi.

"Eğer Aslockton'a gitseydin, orada bulunduğunu bile bilmezdin. Nottingham'ın on dokuz kilometre doğusunda.

Benim doğduğum yeri oradan ayrıldığı anda unutur insan." Cranmer'ın köyünün kilisesi bile yoktu. Sadece birkaç basit kulübeden ve ailesinin nesillerdir yaşadığı evden ibaretti.

"Baban bir centilmen mi?"

"Elbette." Cranmer belli etmek istemese de bu soruya şaşırmış gibiydi. Tabii ya, başka ne olacaktı ki? "Lincolnshireli Tamworthler akrabalarım. Cliftonlı Cliftonlar ve Molyneux ailesi. Belki onlardan söz edildiğini duymuşsundur."

"Peki, arazileriniz geniş mi?"

"Bunları soracağını bilseydim, muhasebe defterlerimle gelirdim."

"Afedersin. Biz ticaret adamları..."

Cranmer onu bir süre dikkatle inceledikten sonra kafasını salladı. "Hayır, fazla toprağımız yok. Ayrıca ailenin en büyük çocuğu ben değilim. Ama babam beni iyi yetiştirdi. Bana biniciliği öğretti, ilk yayımı ve ilk şahinimi o aldı."

Ölmüş, diye düşündü Cromwell, *babası öleli çok olmuş:* Hala karanlıkta onun elini arıyor.

"On iki yaşına geldiğimde beni okula yolladı. Orada çok sıkıntı çektim. Hocam çok sert bir adamdı."

"Sadece sana karşı mı yoksa diğerlerine de kötü mü davranıyordu?"

"Dürüst konuşmam gerekirse, yalnızca kendimi düşünüyordum. Ben zayıftım, o da zayıflığı bulup çıkarmada ustaydı. Öğretmenlerin hepsi öyle değil midir?"

"Onu babana şikayet edebildin mi bari?"

"Doğrusu, şimdi bunu neden yapmadığımı merak ediyorum. Ama sonra o öldü. On üç yaşındaydım. Orada bir yıl daha kaldım. Ardından annem beni Cambridge'e yolladı. Hocamdan ve onun falaka değneğinden kurtulduğum için mut-

luydum. Yoksa, içimdeki öğrenme ateşinden değil yani. Doğu rüzgarı onu söndürmüştü. O zamanlar senin Kardinalin, Oxford-Magdalen'deydi."

Cromwell düşündü: *Eğer Putney'de doğsaydın ve her gün nehri görüp onun denize döküldüğünü hayal etseydin, okyanusu hiç görmesen de, sırf yabancıların anlattıklarına dayanarak zihninde canlandırsaydın, bir gün mermer kaldırımların, tavuskuşlarının, güneşin ısıttığı tepelerin dünyasına gideceğini, her adımında ayağının altında ezilen yabani otların mis kokusunu alacağını bilirdin. Seyahatlerinin sana toprak çanak çömleklerin ılık dokunuşunu hissettireceğini, geceleri başka bir iklimdeki gökyüzüne bakacağını, bambaşka bitkiler göreceğini ve bambaşka azizlerin taştan bakışları altında nefes alıp vereceğini de öyle. Ama Aslockton'da, gökyüzüyle birleşen uçsuz bucaksız tarlalarda doğmuşsan, ancak Cambridge'i hayal edebilirdin.*

Cranmer biraz da tereddütle konuştu. "Kardinal, bizim kolejden birine, senin bebekken korsanlar tarafından çalındığını anlatmış."

Cromwell bir an ona baktı ve sonra gülümsedi. "Efendimi ne kadar da çok özlüyorum. Şimdi kuzeye gitti ve benim hakkımda böyle hikayeler icat edecek kimse yok."

Cranmer, "Yani doğru değildi?" diye sordu tedbirli bir tavırla. "Demek vaftiz olup olmadığın üzerine herhangi bir şüphe yok. Zira öyle bir durumda, insan bunu düşünmeden edemiyor."

"Söylediğin olay asla olmadı. Zaten korsanlar beni kaçırsa bile, kesinlikle geri verirdi."

Dr. Cranmer kaşlarını çattı. "Çok mu haylazdın?"

"O zamanlar tanışsaydık, senin için hocanı dövebilirdim."

Zaten fazla iştahlı olmayan Cranmer yemeği bıraktı. Cromwell düşündü: *Bu adam içten içe bir kafir olduğuma inanmış hep. Şimdi de onu bundan vazgeçirmeye çalışacak değilim.* Sonra sordu: "Çalışmalarını özlüyor musun? Kral'ın büyükelçisi olup da okyanuslara açıldığından beri onlarla pek ilgilenemiyor olmalısın?"

"Biliyor musun? İspanya'dan dönerken Biscay Körfezi'nde gemimizi terk etmek zorunda kaldık. Denizcilerin günah çıkarmasına şahit oldum."

Cromwell güldü. "Fırtınanın sesine karışan itiraflar, ha? Gerçekten de dinlenmeye değer."

O güç seyahatten sonra -gerçi Kral, büyükelçisinden çok memnundu- Cranmer belki eski hayatına dönerdi. Fakat Gardiner'la tesadüfen karşılaştığında, Avrupa üniversitelerinin Kral'a büyük davasında onay verebileceklerini söyleme gafletinde bulunmuştu. Kilise avukatlarını denemişlerdi ve şimdi sıra ilahiyatçılara gelmişti. "Neden olmasın?" demişti Kral, "Bana hemen Dr. Cranmer'ı getirin." Vatikan, papazlara para teklif edilmediği sürece buna karışmayacaktı. De'Medici soyadı taşıyan Papa'dan hemen bir uyarı gelmişti. Cromwell'e bakılırsa, bu çaba boşunaydı. Fakat Anne Boleyn'i ve kız kardeşi Mary'nin onunla ilgili sözlerini hatırladı. Zaman geçiyor ve Anne yaşlanıyordu. "Anladığım kadarıyla Kral'ın haklı olduğunu söyleyen yüz tane ilahiyatçı bulmuşsun."

"Hayır, çok daha fazla...."

"Tamam, iki yüz tane bulsan ne değişecek? Clement iknaya değil, baskıya açık bir durumda. Kastettiğimin manevi baskı olmadığını da anlamışsındır sanırım."

"Ama Kral'ın davası konusunda ikna etmemiz gereken kişi Clement değil ki. Tüm Avrupa ve tüm Hıristiyan alemi Majesteleri'ni haklı bulmalı."

"Belki erkekler Kral'a destek çıkar ama korkarım ki aynısını kadınlar için söylemenin mümkünatı yok."

Cranmer yüzünü buruşturdu. "Ben karımı hangi konuda ikna edebilmiştim ki zaten? Bunu denemeyi aklıma bile getirmezdim." Duraksadı. "Sanırım ikimiz de duluz Efendi Cromwell ve aynı dava için çalışacaksak seni, insanların anlattığı hikayelerin insafına bırakmak istemem."

Cranmer konuşurken odadaki ışık yavaş yavaş zayıfladı ve her bir mırıltısı, her bir duraksaması akşam karanlığına karıştı. Eve gece sesleri hakim olmuştu. Mutfaktakilerin işlerini bitirme telaşı sırasında, tencerelerin, tavaların askılara asılırken çıkardığı tıngırtılar, çocukların neşeli konuşmaları ve bağrışmaları. Ama Cromwell bunları duymazdan gelip bütün dikkatini rahibe verdi. "Joan, ziyaret ettiğim bir centilmenin evinde hizmetçiydi," diyordu. "Yetimdi. Ne ailesi, ne drahoması vardı. Ona acıdım." Ve Cambridge alacakaranlığında, bataklıkların neminin insanın iliklerine kadar işlediği çıplak odada, şamdanların ışığında doğan aşkını anlattı. "Dayanamadım ve onunla evlendim," dedi Cranmer, "bir erkek buna nasıl engel olabilirdi ki?" Üniversite, verdiği bursu iptal etmişti. Kız da çalıştığı yerden ayrılmak zorunda kalmıştı. Cranmer da orayı işleten bazı akrabaları sayesinde, Dolphin'de oda kiralamıştı.

"Bunda utanılacak bir şey yok. Dolphin gayet iyidir."

Cranmer dudaklarını ısırmakla yetindi.

Cromwell onu inceledi. Gözlerini kırpıştırışını, çenesine dayadığı parmağını, etkileyici gözlerini ve soluk renkli ellerini. Cranmer kafasını salladı. "İnsanların ne söylediğini biliyorum ama Joan bir meyhane garsonu değildi. O, karnında fakir bir alimin çocuğunu taşıyan namuslu bir eşti." Cranmer daha sonra bir centilmenin yanında sekreterlik yapabileceğini dü-

şünmüştü. Öğretmenlik de bir seçenekti. Cambridge'ten, hatta İngiltere'den taşınmanın planlarını bile yapmıştı. Çocuğu doğmadan önce, bağlantılarını kullanıp hayatını kazanmanın bir yolunu bulmalıydı. Fakat Joan, doğum sırasında ölmüştü. "Bebek de yaşamadı," dedi Cranmer. "Kimse bir şey söylemedi. Çünkü bana başsağlığı mı dilesinler, yoksa Jesus College beni geri aldığı için tebriklerini mi sunsunlar bilemiyorlardı. Sonra rahip oldum. Meslektaşlarım, evliliğimi ve sahip olacağımı düşündüğüm çocuğu bir hesap hatası olarak değerlendiriyordu. Hani ormanda yolu kaybedersin ve eve döndüğünde bunu bir daha asla düşünmezsin ya, işte aynı öyle."

"Dünyada bazı tuhaf ve soğuk insanlar vardır," dedi Cromwell. "Bence onların çoğu rahip olur. Daima soğukkanlılıklarını korurlar, kendilerini en doğal hislere karşı kapatırlar. Tabii, bunu insanlığın iyiliği için yaparlar."

"O bir hata değildi. Birlikte bir yıl geçirdik ve onu her gün düşünüyorum."

Kapı açıldı; Alice mum getirmişti. "Kızın mı?" diye sordu Cranmer.

Ailesindeki ilişkileri açıklamaktansa, "Bu benim tatlı Alice'im," dedi Cromwell. "Şamdanı getirme işi sana mı kaldı Alice?"

Kız dizlerini kibarca kırarak Cranmer'a selam verdi. "Hayır ama Rafe ve diğerleri bu kadar uzun süre ne konuştuğunuzu merak etti. Bu gece Kardinal'e bir paket yollanıp yollanmayacağını soruyorlar. Jo, iğne ipliğiyle bekliyor."

"Onlara mektubu benim yazacağımı ve yarın göndereceğimi söyle. Jo yatabilir."

"Ama daha yatmıyoruz ki. Gregory'nin tazılarını koridorda koşturup ölüleri bile ayaklandıracak kadar gürültü yapıyoruz."

"Ah! Beni kontrol etmeye gelişinin asıl sebebi şimdi belli oldu."

"Çok eğleniyoruz," dedi Alice. "Bulaşıkhanedeki hizmetçi kızlar gibi kabayız ve kimse bizimle evlenmek istemeyecek. Eğer Mercy çocukken bizim gibi davransaymış, kafasını kulaklarından kan gelene dek yere vururlarmış."

"Demek ki iyi bir zamanda yaşıyoruz," dedi Cromwell.

Alice çıkıp kapıyı ardından kapadığında Cranmer, "Çocukları dövmüyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır, Erasmus'un önerdiğini yapıyor ve onlara, yanlışlarını örneklerle anlatmaya çalışıyoruz. Ayrıca köpekleri yarıştırıp gürültü yapmayı hepimiz seviyoruz. Dolayısıyla da çocuklar bu konuda bizi pek önemsemiyor." Gülümseyip gülümsemeyeceğine karar verememişti. Gregory'yi düşündü, Alice'i, Johane'i, Jo'yu ve zihninde, Boleynler'in yanında casusluk yapan o genç kız canlandı. Hepsi de onundu. Sesini duyunca, kafeslerinin tellerine yaklaşıp onu dinleyen şahinleri vardı. Peki, bu adamın nesi vardı?

"Kral'ın danışmanlarını düşünüyorum da," dedi Dr. Cranmer, "etrafındaki adamları."

Ve Kardinal vardı. Tabii, onun hakkında hala olumlu düşüncelere sahipse. Oğlunun samur tüylü, ayakucunda oturacak siyah köpekleri vardı.

"Hepsi de değerli ve becerikli adamlar," dedi Cranmer. "Kral'ın istediği her şeyi yaparlar. Ama kanımca, onun durumunu anlamıyorlar. Onu iyilikle ya da sevgiyle değerlendirmiyorlar."

"İşte, bu yüzden de Kardinalimin geri döneceğini düşünüyorum."

Cranmer ev sahibinin yüzünü inceledi. "Korkarım, artık böyle bir şey olmayacak."

Cromwell bastırdığı öfkesini ve ıstırabını kusmak istedi. "İnsanlar bizim aramıza nifak sokmak için uğraşıyor. Kardinal'i, benim kendi çıkarlarım için çalıştığıma ikna etmeye çalışıyor. Anne'i her gün görmemi..."

"Tabii ki onu göreceksin..."

"Başka türlü adımlarımı nasıl hesaplarım? Lordum, burada kalmanın ne demek olduğunu bilmiyor, anlayamıyor."

"Ona gitsen, karşılıklı görüşseniz tüm yanlış anlamaları ortadan kaldırabilirsiniz."

"Bunun için zaman yok. Kardinal'e tuzak kurdular. Dolayısıyla da yerimden kıpırdamaya bile cesaret edemem."

Hava serinlemiş, yaz kuşları uçup gitmişti. Siyah kanatlı avukatlar yeni dönem için Lincoln's Inn'de ve Gray's'te toplanıyordu. Av mevsimi -Kral'ın her gün avlandığı mevsim- yakında sona erecekti. İnsan ava çıktığında dünyada neler olup bittiğini, hayalkırıklıklarını ve arkasından çevrilen entrikaları unutuyordu. Avcı, anı yaşayarak arınıyordu. Henry akşamları eve döndüğünde, vücudundaki bütün kaslar ağrıyor, aklı yapraklardaki ve gökyüzündeki resimlerle meşgul olduğu için belgelerini okumak istemiyordu. Şarap ve yemek, sohbet ve bol kahkahadan sonra yatağına gidiyor ve yine bu rutini tekrarlamak için şafakta uyanıyordu.

Fakat kış kralı o kadar meşgul değildi. Dolayısıyla da vicdanının sesini dinleyecek çok zamanı vardı. Onurunu düşünmeye başlıyordu ve ona istediğini verebileceklere dağıtacağı ödülleri.

Bir sonbahar günüydü. Güneşin beyaz ışığı titrek yaprakların arasından süzülüyor, toprakta oynak gölgeler yaratıyordu. Kral'la birlikte nişan alanına gittiler. Henry aynı anda pek çok iş yapmaktan hoşlanıyordu. Konuşurken hedefe ok atmak

da bunlardan biriydi. "Burada yalnız kalabiliriz," demişti, "ve sana içimi dökebilirim."

Ne var ki etraflarında, küçük bir köyün -mesela Aslockton'ın- nüfusunu oluşturacak kadar adam vardı. Kral yalnız kalmanın ne demek olduğunu bilmiyor, belki rüyalarında bile tek başına olamıyordu. *Yalnız* demek, peşinde Norfolk'la yürümekti. *Yalnız* demek, klasik öfke nöbetlerinden birine tutulup saraydan gönderdiği Charles Brandon'sız olmak demekti. *Yalnız* demek, okçu süvarileri ve danışma meclisi üyeleriyle gezmek demekti. Bu adamlardan ikisi, Kral'ın Kraliçe'yle olmadığı geceler, yatağının ayakucunda uyurdu. Eh, Kral da bir süredir Kraliçe'yle hiçbir münasebette bulunmadığına göre, adamlar daima görevlerinin başındaydı.

Cromwell, Kral'ın yayını gerişini izlerken, *işte şimdi gerçek bir kral gibi görünüyor*, diye düşündü. Sarayında ya da yurtdışında, savaşta ve barışta, mutlu ya da kederliyken, Kral her İngiliz centilmeni gibi, haftada birkaç kez talim yapardı. Boyunun ve kollarındaki güçlü kasların, geniş omuzlarının ve göğsünün avantajını kullanır, tam hedefi tuttururdu. Sonra birinin kraliyet kolluğunun kayışını gevşetmesi ve yeniden sıkması, başka birininse okunu değiştirmesi için kolunu havaya kaldırırdı. Korkudan tir tir titreyen bir köle, alnını silmesi için bir mendil uzatır ve sonra onu Kral'ın attığı yerden alırdı. İngiltere Kralı eğer hedefi bulmayan birkaç atış yaparsa, Tanrı'nın rüzgarın yönünü değiştirmesi için parmaklarını şaklatırdı.

Kral bağırdı. "Çeşitli mercilerden evliliğimin Hıristiyan Avrupa'da geçersiz görülmeye başlandığına ve eğer istersem yeniden evlenebileceğime dair duyumlar alıyorum."

Cromwell cevap vermedi.

"Lakin diğerleri de..." Rüzgar kuvvetlice esince, Kral'ın sözleri, başlarını alıp Avrupa'ya doğru sürüklendi.

"Ben diğerlerinden biriyim."

"Yüce İsa," dedi Henry. "Bu gidişle kısır kalacağım. Benim sabrımın da bir sınırı var, öyle değil mi?"

Cromwell aklından geçirdiklerini Kral'a söylemedi: *Oysa sen hala karınla yaşıyorsun. Aynı çatıyı, aynı sarayı paylaşıyorsunuz ve nereye giderseniz gidin, o kraliçe, sen kralsın. Kardinal'e onun karın değil, kız kardeşin olduğunu söylemişsin. Fakat bugün iyi atış yapamazsan, rüzgar lehine esmezse ya da gözlerin beklenmedik yaşlarla buğulanırsa, bunu ancak kız kardeşin Katherine'e anlatabilirsin. Zira Anne Boleyn'e hiçbir zayıflığını ya da başarısızlığını itiraf edemezsin.*

Cromwell, bir süre Henry'nin atışlarını inceledikten sonra onun davetiyle yayı eline aldı. Bunun, çimlerin üzerinde dikilen, meyve ağaçlarına yaslanan beyler arasında büyük bir şaşkınlık yarattığını hissedebiliyordu. Henry'nin, okçuluk konusunda başarılı olmasına rağmen, doğuştan gelen özel bir yeteneğinin olmadığı da belliydi. Okçu olmak için doğan biri, yayla adeta bir bütün olurdu. Kral'ı, Richard Williams, yeni adıyla, Richard Cromwell'le karşılaştırdı. Richard'ın büyükbabası Evan gerçek bir yay ustasıydı. Cromwell onu hiç görmemişti ama vücudundaki her bir kasın okçuluk için yaratıldığını tahmin edebiliyordu. Ne var ki Kral'ı izlerken, o eski söylentinin doğru olamayacağına kesinlikle kanaat getirmişti. Henry'nin büyük büyükbabasının Blaybourne adındaki okçu değil, York Dükü Richard olduğuna emindi. Majesteleri'nin büyükbabası kraliyet mensubuydu, annesi de öyle. Ve o bir kral olsa da okçuluk konusunda gerçek bir profesyonel sayılmazdı.

Kral, "İyi bir kolun ve iyi gözlerin var," deyince hemen tevazu gösterdi. "Ah, ama hedefe çok yakınım." Sonra ekledi. "Evdekilerle her pazar maç yaparız. Önce ayin için St. Paul's Katedrali'ne gideriz, ardından Moorfields'e. Arkadaşlarla birlikte kasap ve manavlara karşı yarışırız. Sonra hep birlikte yemek yeriz."

Henry aniden ona döndü. "Bir hafta ben de sizinle gelsem? Tabii, kılık değiştirerek. Halk bundan hoşlanır. Senin için atış yaparım. Bir kral da ara sıra kendini göstermelidir, öyle değil mi? Bence pek eğlenceli olurdu."

Bence hiç olmazdı, diye düşündü Cromwell. Emin değildi ama galiba Henry'nin gözleri yaşarmıştı. "Hiç şüphe yok, kazanırdık," dedi bir çocuğu avuturcasına. "Şarap tüccarları okçulukta iddialıdır ama biz havalarını söndürebilirdik."

Yağmur çiselemeye başlamıştı. Ağaçların altına doğru yürürlerken, yüzüne yaprakların gölgesi vuran Kral, "Nan beni terk etmekle tehdit ediyor," dedi, "başka erkekler de varmış ve gençliğini boşuna harcıyormuş."

Norfolk, 1530 ekiminin son haftasında panikledi: "Dinleyin bakın. Bu adam," başparmağını sallayıp suratını çarpıtarak Brandon'u gösterdi -Charles Brandon tabii ki saraya geri dönmüştü- "birkaç yıl önce atlı mızrak dövüşünde neredeyse Kral'ı öldürecekti. Henry, Tanrı biliyor neden, miğferinin önünü kapamamıştı. Lordum Suffolk da mızrağını Kral'ın miğferine indirmeye kalkıştı. Ama ıskalayınca, gözünü oymasına ramak kaldı."

Norfolk bu olayı tekrar canlandırmaya kalkıştığı için sağ elini incitmişti. Öfkeyle devam etti. "Bir yıl sonra Henry şahinini takip ederken bir hendeğe rastladı ve bir sırık yardımıyla karşıya geçmeye kalkıştı. Fakat o melun şeyin kırılacağı tuttu.

Majesteleri de sersemlemiş bir şekilde çamurlu suya düştü. Hizmetkarı onu kurtarmasaydı olacakları düşünmek bile istemiyorum beyler."

Cromwell düşündü: Ne olurdu ki? Durum o kadar tehlikeliyse bir yol bulunur ve Kral her koşulda o hendekten çıkarılırdı.

"Öldüğünü varsayalım," dedi Norfolk. "Ateşli bir hastalığa yakalandığını ya da atından düşüp boynunu kırdığını. O zaman ne olacak? Tahta, piçi Richmond mı çıkacak? Onunla bir sorunum yok, Richmond tatlı bir çocuk ve Anne, onu kızım Mary'yle evlendirmem gerektiğini söylüyor. Anne hiç de aptal değildir. Gelin, *Kral'ın baktığı her yere bir Howard yerleştirelim,* diyor. Dediğim gibi, benim Richmond'a karşı en ufak bir garezim yok ama bu, onun evlilik dışı doğduğu gerçeğini değiştirmiyor. Öyleyse taç giyebilir mi? Bunu kendinize bir sorun bakalım. Tudorlar tahtı nasıl elde etti? Unvanla mı? Hayır. Güç kullanarak mı? Kesinlikle, evet. Tanrı'nın lütfuyla savaşı kazandılar. Eski kralın bileği sağlamdı, kin beslediklerini asla unutmazdı. Peki, affeder miydi? Asla! İşte, insanları böyle yönetirsiniz efendiler." Seyircilerine döndü. Meclis üyelerine, sarayda görevli beylere, Henry Norris'e, arkadaşı William Brereton'a, Sekreter Gardiner'a ve orada şans eseri bulunan Cromwell'e. "Tanrı'nın da yardımıyla, eski kralın oğulları oldu. Ama Arthur öldüğünde Avrupa'da kılıçlar bileylendi. Bu krallığın kökünü kazımak istediler. Henry o zamanlar dokuz yaşında bir çocuktu. Yaşlı Kral birkaç yıl daha dayanamasaydı, yine bir sürü savaş çıkacaktı. Küçük bir çocuk İngiltere'yle baş edemez. Hele piç bir çocuk! Tanrı bana güç versin! Üstelik yine kasım geldi çattı."

Dük'ün söylediklerine itiraz etmek güçtü. Evet, kasım gelmiş, Howard ve Brandon'un York Sarayı'nı ziyaret edişi-

nin ve Kardinal'i evinden sürüşünün üzerinden bir yıl geçmişti.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra biri öksürdü, başka biri de iç çekti. Bir diğeri -muhtemelen Henry Norris- güldü. "Kral'ın evlilik dışı olmayan bir çocuğu da var," dedi Cromwell aniden.

Dük ona döndü. Yüzü mosmor kesilmişti. "Mary mi?" dedi. "O bücür mü?"

"Ama bir gün büyüyecek."

"Hepimiz bunu bekliyoruz," dedi Suffolk. "Şimdi kaç oldu? On dört mü?"

"Ama yüzü başparmağım kadar," diye bağırdı Dük. "İngiltere tahtına bir kadının çıkması, bu ülkenin tabiatına aykırı."

"Anneannesi Kastilya Kraliçesi'ydi."

"O bir orduya kumanda edemez."

"Ama Isabella etti."

Dük birden kükredi. "Cromwell, sen neden buradasın? Neden centilmenlerin konuşmalarını dinliyorsun?"

"Lordum, öyle bir bağırıyorsunuz ki sizi sokaktaki dilenciler bile duyabilir." Ve ekledi. "Calais sokaklarındakileri kastediyorum."

Gardiner merakla ona döndü. "Sen Mary'nin bu krallığı yönetebileceğini mi düşünüyorsun?"

Cromwell omzunu silkti. "Ona kimin danışmanlık ettiğine ve kiminle evlendiğine bağlı.

"Yakında harekete geçmeliyiz," dedi Norfolk. "Avrupa'daki avukatların yarısı, Katherine'e bir belge imzalatmanın peşinde. Ama bizim işimiz, kağıtların çok ötesinde."

"Neden?" diye sordu Suffolk. "Yoksa yeğeniniz yavrulamak üzere mi?"

"Hayır! Belki öyle olsaydı More bir şeyler yapmak zorunda kalırdı."

"Mesela?" dedi Suffolk.

"Bilmem. Belki önce kendi evliliğini iptal ettirirdi."

Centilmenler arasında bir hareketlenme oldu. Birileri iç çekti. Bazıları Dük'e, bazıları ayakkabılarına baktı. Bu odada, Henry'nin arzu ettiğini almasını istemeyen tek bir adam bile yoktu. Zira hayatları ve servetleri buna bağlıydı. Cromwell bir yol gördü. Düz bir arazide, dolambaçlı bir yol. Ufuk, aldatıcı bir berraklığa sahipti. Kırlar, hendeklerle bölünmüştü. Tahttaki Tudor'ın yüzü gözü çamur içindeydi. Hendekten çekip alınırken, temiz havayı oburcasına ciğerlerine çekiyordu. "Kral'ı o hendekten kurtaran iyi adamın ismi neydi?" diye sordu.

Norfolk kuru bir sesle alay etti. "Efendi Cromwell, asil kandan olmayan kişilerin kahramanlık öyküleriyle pek ilgili."

Cromwell adamın adını hiçbirinin hatırlamayacağını düşünüyordu ama Norris, "Ben biliyorum," dedi. "Edmund Mody'ydi."

"Cesur Mody!" dedi Suffolk. "Keşke onu da buraya çağırıp krallıktaki önemli meseleleri bir de kendisine danışsaydık." Sonra sevimsiz bir kahkaha attı ve hepsi de ona buz gibi gözlerle baktı.

O gün Ruhlar Günü'ydü. Norfolk da demişti ya, yine kasım gelip çatmıştı. Alice'le Jo, Cromwell'le konuşmaya geldi. Yanlarında pembe kurdeleli Bella -şimdiki Bella- vardı. Cromwell kafasını kaldırdı. "Evet hanımlar, size nasıl yardımcı olabilirim acaba?"

Alice konuşmaya başladı. "Efendi, hanımınız ve bizim teyzemiz Elizabeth öleli iki yılı geçti. Kardinal'e bir mektup yazıp

ondan Papa'nın teyzemizi Araf'tan çıkarmasını istemesini rica edebilir misiniz?"

"Ya teyzeniz Kat ve küçük kuzenleriniz, yani benim kızlarım ne olacak?"

Çocuklar birbirlerine baktı. "Biz onların orada yeterince kaldığını sanmıyoruz. Anne Cromwell matematik bilmesiyle ve Yunanca öğrenmesiyle övünürdü. Grace ise saçlarıyla böbürlenir, kanatları olduğunu söylerdi ve bu bir yalandı. Onun için belki biraz daha acı çekmelilerdir diye düşündük. Fakat Kardinal yine de deneyebilir tabii."

Bazı şeyleri elde edebilmek için önce istemek gerekir, diye düşündü Cromwell.

Alice, onu cesaretlendirircesine konuştu. "Kardinal'in işleri için öyle çok uğraşıyorsunuz ki sizi asla geri çevirmeyecektir. Kral artık Kardinal'i desteklemese de Papa'nın onu hala sevdiğine eminim."

"Kardinal, Papa'ya her gün mektup yazıyor olmalı," dedi Jo. "Acaba onun paketlerini kim dikiyor? Kardinal, istediğimizi yapması için, Papa'ya bir hediye yollayabilir. Yani biraz para. Mercy Teyze, Papa'nın ancak nakit parayla iş yaptığını söylüyor."

"Benimle gelin," dedi Cromwell. Birbirlerine baktılar. Kızları önüne katıp yürüdü. Bella kısacık bacaklarıyla onlara yetişmeye çalıştı.

Mercy'yle Johane oturma odasındaydı. Mercy dua kitabını okuyor, Johane kucağında nakışıyla karşısındaki duvarı seyrediyordu.

"Söyle ona," dedi Cromwell. "Jo, annene bana ne sorduğunu söyle."

Jo ağlamaya başladı. Dolayısıyla da maruzatlarını bildirmek Alice'e kaldı. "Teyzemiz Liz'in Araf'tan çıkmasını istiyoruz."

"Onlara neler öğretiyorsunuz böyle?" dedi Cromwell.

Johane omzunu silkti. "Çoğu yetişkin de onların inandığına inanıyor."

"Tanrım, bu çatının altında neler oluyor? Bu çocuklar, Papa'nın elinde anahtarlarıyla ahirete gidebileceğini sanıyor. Öte taraftan Richard, ekmek şarap ayinini reddediyor."

"Ne yapıyor, ne yapıyor?" diye bağırdı Johane.

"Richard haklı," dedi Mercy. "Tanrı, *bu benim vücudum*, dediğinde kendi vücudunu kastediyordu. Rahiplere hokkabazlık izni vermedi ki."

"Ama, *bu benim vücudum gibi,* demedi ki. *Vücudum,* dedi. Tanrı yalan söyler mi hiç? O bunu asla yapamaz."

"Tanrı her şeyi yapabilir," dedi Alice.

Johane ona dik dik baktı. "Seni terbiyesiz!"

"Annem burada olsaydı, böyle dediğin için sana vururdu."

"Kavga etmek yok," dedi Cromwell. "Lütfen." Austin Friars dünyanın minyatür bir modeli gibiydi. Son birkaç yıldır evden çok bir savaş meydanını ya da askeri kampları andırıyordu. Fakat bu birlikler Cromwell'in komutasındaydı ve onlara savunma sanatının inceliklerini öğretmek de onun elindeydi. Hayatta kalmak için iki yöne de bakmak zorundaydılar. Papa'yı, Katherine'i ve Anne'i düşündü. Pişmiş kelle gibi sırıtan Mercy'ye baktı. Johane'in yanakları kızarmıştı. Hemen kafasını çevirdi zira Johane'le ilgili düşüncelerinin, maneviyatla pek alakası yoktu. Çocuklara, "Siz yanlış bir şey yapmadınız," dedi Cromwell. Ama asık yüzlerini görünce, hemen tatlı tatlı konuşmaya başladı. "Kardinal'in mektuplarını diktiğin için sana bir hediye vereceğim Jo ve sana da bir hediye vereceğim Alice. Seni ödüllendirmek için bir sebep aramamıza gerek yok, öyle değil mi? Size marmoset alacağım."

Kızlar heyecanla birbirlerine baktı. Jo pek heveslenmişti. "Onları nerede bulacağınızı biliyor musunuz?"

"Sanırım evet. Lordlar Kamarası Başkanı'nın evine gittiğimde gördüm. Karısında onlardan bir tane var. Kucağında oturup boynuna sarılıyor."

"Ama maymun beslemek artık moda değil ki," dedi Alice.

Mercy atıldı. "Yine de *teşekkür ederiz*, demelisiniz."

"Teşekkür ederiz," diye tekrarladı Alice. "Leydi Anne saraya geldiğinden beri maymun görmek istemiyor. Modaya uymak için Bella'nın yavrularından edinmeliyiz."

"Zamanla o da olur," dedi Cromwell. "Yani, belki." Odada anlam veremediği gizli bir elektrik vardı. Köpeğini koltuğunun altına sıkıştırıp George Rochford'a para tedarik etme işine geri döndü. Bella'yı kağıtlar arasında şekerleme yapması için çalışma masasının üzerine yerleştirince, minik köpek, pembe kurdelesinin ucunu çekiştirerek boynundaki düğümü açmak için boşuna bir çabanın içine girdi.

1530 yılının 1 Kasım'ında Northumberland'in genç kontu Harry Percy'ye, Kardinal'i tutuklama görevi verildi. Kont, Wolsey'yi tutuklamak üzere Cawood'a vardığında, Kardinal'in York'taki resmi atama törenine kırk sekiz saat vardı. Kardinal, muhafızlar eşliğinde Pontefract Şatosu'na, oradan Doncaster'a ve en son olarak da Kont Shrewsbury'nin evine, Sheffield Park'a getirildi. Orada hastalandı. Kasımın yirmi altısında Kule Müdürü ve yirmi dört adamı eşliğinde Leicester Manastırı'na gitti. Üç gün sonra da öldü.

Wolsey'den önceki İngiltere ne miydi? Sadece ufacık, fakir ve soğuk bir ada.

George Cavendish, Austin Friars'a geldi. Hem ağlıyor hem konuşuyor, bazen gözyaşlarını kurulayıp nutuk çekiyor ama çoğunlukla ağlıyordu. "Henüz akşam yemeğimizi bile bitirmemiştik," dedi. "Genç Harry Percy içeri girdiğinde, lordum tatlısını yiyordu. Kontun üstü başı çamur içindeydi ve elinde anahtarlar vardı. Onları kapı görevlisinden alıp merdivenlere muhafızlarını dikmişti bile. Lordum ayağa kalkıp *Harry, geleceğini bilseydim, yemek için seni beklerdim. Korkarım ki balığın hepsini bitirdik ama istersen bir mucize olması için dua edeyim,* dedi."

"Sonra Harry Percy bize doğru yürüdü ve, *lordum, sizi vatan hainliğinden tutukluyorum,* dedi."

Cavendish bekledi. Cromwell'in öfkeyle bağırıp çağıracağını düşünmüştü ama o, parmaklarını dua edercesine birleştirmekle yetindi. *Bunu Anne ayarladı,* diye düşündü. Wolsey yüzünden ayrılmak zorunda kaldığı eski sevgilisini, Kardinal'i tutuklaması için göndererek intikamını aldı. "Harry Percy nasıl görünüyordu?" diye sordu Cromwell.

"Zangır zangır titriyordu."

"Ya lordum?"

"Tutuklama emrini ve yetkisini görmek istedi. Fakat Percy, *bana verilen özel yetkide sizin görmememiz gereken bazı maddeler var,* diye itiraz etti. Lordum da *onu bana göstermezsen, ben de sana teslim olmuyorum Harry,* diye ayak diredi. *Gel George,* dedi bana. *Odama gidip biraz sohbet edelim.* Kontun yanındakiler onun peşine takılınca, yolu kapamak için kapıda dikildim. Lordum Kardinal odasına doğru yürürken döndü ve şöyle dedi: *Cavendish, sen benim yüzüme baksana bir. Bende kimseden korkacak göz var mı?*"

Cromwell adamın ızdırabını görmemek için arkasını döndü ve gözlerini duvardaki yeni kumaş kaplamaya dikti. Sonra

parmağını onun üzerinde gezdirdi. "Kardinalimi evden çıkardıklarında, halk dışarıda toplanmıştı," diye anlatmaya devam etti Cavendish. "Hepsi de yere diz çökmüş ağlıyordu. Tüm lanetini Harry Percy'nin üzerine yağdırması için Tanrı'ya yalvarıyorlardı."

Tanrı'nın zahmet etmesine gerek yok, diye düşündü Cromwell, *o işle bizzat ilgileneceğim.*

"Güneye doğru ilerlerken hava kapadı. Doncaster'a çok geç saatte vardık. Orada da halk sokakta toplanmıştı. İğne atsan yere düşmeyecek türden bir kalabalık vardı. Hepsi de ellerinde birer mum tutuyordu. Çok geçmeden dağılacaklarını düşündük ama tüm gece yolda durdular. Mumların ışığı geceyi gündüze çevirmişti."

"Kalabalığın desteğini almak, Kardinalimin yüreğine su serpmiştir."

"Ama sonra tam bir hafta hiçbir şey yemedi."

"Neden? Bunu neden yaptı?"

"Bazıları, kendine bilinçli olarak zarar vermek istediğini söylüyor. Ben, buna inanmak istemiyorum. Zira gerçek bir Hıristiyan... Ona yaban armutlu ve baharatlı yemekten sipariş ettim. İyi yapmış mıyım?"

"Yedi mi?"

"Biraz. Ama sonra elini göğsüne koydu. *İçimde soğuk bir şey var,* dedi, *biley taşı kadar soğuk ve sert.*" Cavendish ayağa kalktı. Şimdi o da odada geziniyordu. "Eczacıyı çağırttım. Hazırladığı tozu üç kaba koydurdum. Birini ben içtim. Diğerini eczacı. Artık kimseye güvenmiyordum Efendi Cromwell. Lordum ilacını içti ve *ağrım biraz azaldı,* dedi. Ben de ertesi gün iyi olacağını sandım."

"Sonra Kingston geldi."

"Evet. Lorduma, *Kule Müdürü sizi almaya geldi,* demek o kadar zordu ki. Lordum bir eşya sandığının üzerine oturdu. *William Kingston mı,* dedi. *William Kingston?* Onun adını tekrarlayıp durdu."

"Onu avutmaya çalıştım. *Olanlara iyi tarafından bakın lordum,* dedim. *Şimdi Kral'ın huzuruna çıkıp kendisinizi ifade etme şansına sahipsiniz.* Kingston da aynısını söyledi ama lordum, *siz beni budala mı sanıyorsunuz,* diye çıkıştı. *Beni ölümün beklediğini biliyorum,* dedi. O gece uyumadık. Lordum, bağırsaklarındaki siyah kanı boşaltttı. Ertesi sabah ayakta bile duramayacak kadar kuvvetten düşmüştü. Fakat yola çıkmak zorundaydık ve Leicester'a geldik. Günler kısa, günışığı solgundu. Pazartesi sabahı saat sekizde kalktı. Tam küçük mumları dolabın üzerine yerleştiriyordum ki *şu duvarda beliren gölge de kimin,* diye sordu ve senin adını haykırdı. Tanrı beni bağışlasın ama senin yolda olduğunu söylemek zorunda kaldım. *Yollar uğursuzlarla doludur,* dedi. Ben de *Cromwell'i bilirsiniz. Şeytan onu geciktiremez. Yoldayım dediyse mutlaka gelecektir,* diye karşılık verdim."

"George, şu hikayeyi kısa keser misin lütfen? Zira artık dayanamayacağım."

Ama George her şeyi en ince ayrıntısına dek anlatmaya kararlıydı. "Ertesi sabah dörtte ona tavuk yahnisi götürdüm ama yemedi. *Bugün etsiz gün, değil mi,* dedi ve yahninin götürülmesini emretti. Sekiz gündür hastaydı, durmadan bağırsaklarını boşaltıyordu. Kanaması vardı ve büyük acı içindeydi. Dolayısıyla da ölümle huzura kavuştu."

"Lordum zorluklarla başa çıkmasını iyi bilirdi. Yeteneği ve kurnazlığıyla her belayla mücadele eder, ondan kurtulmanın bir yolunu bulurdu. Ama zehirle? Bilemiyorum. Bunu yapa-

cak biri de yoktu ki... Ertesi sabah saat sekizde son nefesini verdi. Yatağının etrafında tespihler çekilirken, ahırdaki atların huzursuz kişnemelerini duydum. Cansız kış güneşi, Londra yolunu aydınlatıyordu."

"Uykusunda mı öldü?" diyen Cromwell, onun acı çekmediğini duymak istiyordu. Ama George, "Hayır," dedi, "son dakikaya kadar konuştu."

"Yine benden bahsetti mi?"

Tek bir kelime? Bir veda sözcüğü?

"Onu ben yıkadım," dedi George. "Gömleğinin altında at kılından bir kemer buldum... Bunu söylemek zorunda kaldığım için üzgünüm. Zira böyle ibadetlerden hoşlanmadığını biliyorum. Sanırım bunu Richmond'da o keşişlerin arasına girene dek hiç yapmadı."

"Ne oldu ona? Kemeri ne yaptın?"

"Leicester'daki keşişler aldı."

"Tanrım! Bunu ödeyecekler!"

"Biliyor musun, ona sadece basit bir tabut bulabildiler." George Cavendish başını eğdi. "Floransalı heykeltıraşı ve ona yaptırdığı mezarı düşünüyorum da... Siyah mermerleri, bronz heykelleri, baş ve ayakucundaki melekleri... Ona kardinal cüppesini giydirdim ve eline piskopos asasını tutuşturdum. Halbuki onu York'ta tutacaktı. Sadece iki gün kalmıştı." Eşyalarımız hazırdı. Harry Percy gelmeseydi yola çıkacaktık.

"Biliyorsun George," dedi Cromwell, "ona küllerinden yeniden doğduğu için şükretmesini, York'a gitmesini ve hayatta olduğu için mutlu olmasını söyledim. En az on yıl daha yaşayabilirdi."

"Belediye başkanını ve şehrin önde gelenlerini çağırttık. Onu tabutta görmelerini istedim. Böylece yaşadığıyla ve

Fransa'ya kaçtığıyla ilgili söylentilerin önünü kestik. Bazıları, Kardinal'imin asil kandan olmamasıyla ilgili yorumlar yaptı. Keşke orada olsaydın."

"Bunu ben de isterdim."

"Senin yüzüne karşı böyle konuşamazlardı Efendi Cromwell. Karanlık bastığında tabutunun etrafında ince mumlar yakıp kilise hukukuna uygun olarak sabahın dördüne kadar nöbet tuttuk. Sonra sabah ayinini dinledik ve altıda onu mahzendeki mezarına yatırdık."

Bir çarşamba günü, İsa'nın havarilerinden Aziz Andrew Bayramı'nda, saat sabahın altısında onu orada bırakıp güneye, Hampton Court'taki Kral'ı bulmaya gitmişlerdi. Majesteleri, George'a, "Kardinal'in ölmesini asla istemezdim," demişti.

"Bana bak Cavendish," dedi Cromwell, "sana Kardinal'in son günlerinde neler söylediği sorulursa, onlara tek kelime etme."

George kaşlarını kaldırdı. "Bunu çoktan yaptım zaten. Onlara hiçbir şey söylemedim. Kral ve Lordum Norfolk, beni sorguya çekti bile."

"Norfolk'a ne söylersen söyle, bunu vatan hainliğine yormasını bilir."

"Yine de kendisi, Hazine Sorumlusu olarak bana ücretimi ödedi."

"Sana ne kadar verdiler, George?"

"Yıllık on pound."

"Bana gelmeliydin."

İşte, gerçek buydu. Yarın mecliste bir Lazarus mucizesi yaşansa ve Ölülerin Efendisi, Kral'a yirmi bin pound karşılığında yeni ölen bir adamı diriltebileceğini, onu kilisenin altındaki mezarından çıkarıp karşısında dikeceğini söylese, Henry

Tudor bu parayı bile denkleştiremezdi. Zira, *ölmesini istemezdim,* dediği Kardinal'i geri getirmek için bu kadar parası bile yoktu. Hazine Sorumlusu Norfolk, ha? Pek güzel! Ama asıl önemli olan, bu unvanı ya da boş sandıkların anahtarlarını kimin elinde tuttuğu değildi ki.

"Biliyor musun," dedi Cromwell, "Kardinal bana tıpkı eskisi gibi, *yeni yıl hediyesi olarak ne istersin Thomas,* diye sorabilseydi, ona, krallığın hesaplarına bakmayı arzu ettiğimi söylerdim."

Cavendish bir an duraksayıp yeniden konuştu. "Kral bana Hampton Court'ta bazı şeyler söyledi. *Üç kişi, ancak ikisi uzaktaysa sır tutabilir,* dedi."

"Sanırım, bu bir atasözü."

"Bir de *kepimin, sırrımı bildiğini düşünseydim, onu ateşe atardım,* dedi."

"Sanırım bu da bir atasözü."

"Bence şimdilik kendine bir danışman seçmeyi düşünmüyor. Lordum Norfolk'u, Stephen Gardiner'ı ya da başka birini istemiyor. Ona Kardinal'im kadar yakın olacak birini."

Cromwell kafasını salladı. Mantıklı bir yorumdu.

Cavendish hasta görünüyordu. Uzun geceler boyunca uykusuz kalmış, Kardinal'in tabutu başında nöbet tutmuştu. Kardinal'in seyahat masrafları için bir sürü para harcamış ve onun ölümünden sonra da bunları geri alamamıştı. Yorkshire'daki eşyalarını kendi evine nasıl taşıyacağı konusunda endişeliydi. Belli ki Norfolk, ona seyahat izni sözü vermişti. Cromwell George'a göstermeden parmaklarını bir bir kapayıp avcuna bastırdı. Mary Boleyn, avcundaki çizgilere baktıktan sonra parmağıyla oraya bir şekil çizmişti. *Henry,* diye düşündü, *kalbin benim elimde.*

Cavendish gittiğinde, gizli çekmecesinden Kardinal'in kuzeye doğru yola çıkmadan önce ona verdiği paketi çıkardı ve sabırla, düğüm olan ipini çözdü. Turkuvaz yüzük, bir mezardan çıkmış gibi soğuktu. Gözlerinin önünde, Kardinal'in elleri canlandı. Krallık gemisinin dümenini yıllardır hiç titremeden tutan uzun parmaklı, beyaz ve lekesiz elleri. Fakat yüzük Cromwell'e sanki onun için yapılmış gibi uymuştu.

Kardinal'in kırmızı kıyafetleri, bomboş ve katlı duruyordu. Bunlar harcanamazdı. Kesilip biçilecek ve başka giysilere dönüştürülecekti. Kim bilir seneler içinde nasıl da şekilden şekle gireceklerdi? Bir gün kıpkırmızı bir yastık gözünü alacaktı. Ya da bir sancaktaki kırmızı kumaş parçası. Bir adamın üzerindeki ceketin astarında ya da bir fahişenin iç etekliğindeki parlak kırmızı dikkatini çekecekti.

Başka biri, Kardinal'in öldüğü yeri görmek için Leicester'a gider ve oradaki Başrahip'le konuşurdu. Başka bir adam bunu hayal etmekte zorlanırdı ama o zorlanmıyordu. Bir halının kırmızısında, bir ardıç kuşunun ya da bir ispinozun göğsünde, bir mührün kızıllığında, evinin yahut hayalinin bahçesindeki gül goncasında, bir yakutun ışıltısında ya da kanın renginde yaşayacaktı Kardinal. Ve konuşacaktı: *Sen benim yüzüme baksana, bende kimseden korkacak göz var mı?*

Hampton Court'un büyük salonunda *Kardinalin Cehenneme Düşüşü* adında bir piyes oynanıyordu. Cromwell önceki sene Gray's Inn'de sahneye konulan oyunu hatırlamıştı. Marangozlar, Kral'ın resmi yetkililerinin nezaretinde, işkence sahneleriyle dolu tuvalleri tahta çerçevelere tutturmak için saatlerce canla başla uğraşmıştı. Şimdi bu dekor arka duvara yaslanmış, önlerine de alevleri temsilen kırmızı kumaşlar asılmıştı.

Sırtüstü yatan kocaman, kırmızı bir figür, şeytan kılığındaki aktörler tarafından sürüklenirken inleyip uluyordu. Ölü adamın kollarını ve bacaklarını tutan toplam dört tane şeytan vardı. Hepsi de maskeler takmıştı. Arada bir de diğer ellerindeki üç çatallı mızrakları, Kardinal'e batırıyorlardı. Cromwell, Kardinal'in acı çekmeden öldüğünü ummuştu ama Cavendish, "Hayır," demişti. Bilinci yerindeydi ve son dakikasına kadar Kral'dan bahsetmişti. Uykusundan uyandığında, duvardaki gölgenin kime ait olduğunu sormuştu.

Norfolk Dükü kıkır kıkır gülüyordu. "Gerçekten de müthiş, öyle değil mi? Belki de bu oyunu kitapçık haline getirmeliyiz. Böylece Noel günü evde de oynayabiliriz."

Anne kahkahalar atarak el çırpıyordu. Cromwell onu daha önce hiç bu kadar canlı ve ışıl ışıl görmemişti. Kral, Leydi'nin yanında hiç kıpırdamadan oturuyordu. Bazen gülümsüyordu ama, *eğer ona daha yakın otursaydım gözlerindeki korkuyu görebilirdim*, diye düşündü Cromwell. Kardinal yerlerde yuvarlanıp şeytanları tekmeliyordu. Fakat siyah kıyafetler içindeki şeytanlar onu sürüklemeye devam ediyor ve haykırıyorlardı: "Gel Wolsey, seni cehenneme götürmeliyiz. Zira efendimiz Beelzebub, seni yemeğe bekliyor."

Yerdeki kırmızı kütle kafasını kaldırıp "Öyle mi? Yemekte ne şarabı sunuyor peki?" deyince, Cromwell neredeyse kendini tutamayıp gülecekti. "Ben İngiliz şarabı içmem," dedi ölü adam. "Lordum Norfolk'un ikram ettiği kedi sidiğinden istemem."

Anne kahkahalar atarak dayısını işaret etti. Gürültü, şömineden çıkan dumana karışıp çatı kirişlerine kadar yükseldi. Salonun her bir köşesinde kahkahalar çınladı. Şimdi Kardinal'i şeytanın Fransız olduğuna dair ikna etmişlerdi. İz-

leyiciler yuhalayıp ıslıklamaya başladı. Şeytanlar, Kardinal'in kafasını ilmekli ipe geçirdi. Onu ayağa kaldırmaya çalıştıysalar da Kardinal tüm gücüyle karşı koyuyordu. Anlaşılan, sahnedeki dövüşün pek öyle sahte bir tarafı da yoktu. Zira Cromwell, adamların iniltilerini ve kesik kesik nefes alıp verişlerini duyabiliyordu. Kocaman, kırmızı kütle yerlerde sürünürken, seyirciler, "Onu cehenneme yollayın!" diye bağırıyordu.

Aktörler zorla ayağa kaldırdıkları Kardinal'i tutmayı bırakıp gösterişli bir şekilde geri çekildi ve tekrar düşmesine izin verdi. Sonra çatallı mızraklarıyla ona hücum ettiler ve kırmızı yünden yapılan bağırsaklarını çıkardılar.

Kardinal şimdi de uluyarak dine küfrediyordu. O gürültüyle gaz çıkarırken, salonun dört bir yanında fişekler patlatıldı. Cromwell gözucuyla, bir kadının eli ağzında kaçıp gittiğini gördü. Dayı Norfolk, bağırsakları sökülen Kardinal'i gösterdi. "Şu hale bakın," diye bağırdı, "Sırf bu sahneyi görmek için para verilir!"

Kalabalığın içinden bir ses yükseldi. "Yazıklar olsun Thomas Howard. Sen Wolsey'nin düştüğünü görmek için ruhunu bile satardın." Kafalar sesin geldiği yöne doğru döndü ama kimse, konuşanın kim olduğunu anlamamıştı. Cromwell, *yoksa Thomas Wyatt mı*, diye düşündü. İblisleri oynayan aktörler, üstlerindeki tozu silkip soluklanmaya fırsat bulmuştu. "Şimdi!" diye bağırdılar ve Kardinal, dekoru oluşturan panoların arkasındaki cehenneme sürüklendi.

Cromwell onları takip edip sahne arkasına geçti. Hizmetkarlar, ellerinde keten havlularla, aktör centilmenlere doğru koşturdu. Fakat şeytanlar oyunun başarısından ötürü öylesine coşkuluydu ki paldır küldür içeri girerlerken onlara çarptılar ve çocuklardan biri gözüne dirsek yiyince, sıcak

suyla dolu bir leğeni ayağına düşürdü. Cromwell, iblislerin maskelerini çıkarıp bir köşeye fırlatışını izledi. Sonra sımsıkı kostümlerinden kurtulmaya çalıştılar. Birbirlerinin soyunmasına yardım ederlerken şakalaşıyorlardı. "Adeta Nessus'un gömleği," dedi George Boleyn, Norris, kostümünü kafasından aşırtırken.

George, kafasını arkaya atıp saçlarını düzeltti. Yünlü kumaş beyaz cildini dalayıp kızartmıştı. O ve Henry Norris Kardinal'in ellerini tutan şeytanlardı. Ayakları tutanlarsa hala soyunmaya çalışıyordu. Bunlardan biri Francis Weston adında bir çocuk, diğeri William Brereton'dı. Küfretmeye, şakalaşmaya ve temizlenmeye öylesine dalmışlardı ki Cromwell'in onları izlediğini fark etmediler ya da bunu umursamadılar bile. Birbirlerine sıcak su attılar, terlerini kuruladılar, hizmetkarlardan gömleklerini alıp kafalarından geçirdiler. Ardından ayaklarındaki şeytan toynaklarıyla, izleyicilere selam vermek için tekrar sahneye çıktılar.

Centilmenler sahne arkasını boşaltınca, Cromwell yerde hareketsiz yatan Kardinal'e baktı. Belki de uyuyordu.

Kırmızı kütleye doğru yürüyüp tepesinde dikildi ve aşağı baktı. Aktör, tek gözünü açtı. "Sahiden cehenneme gelmiş olmalıyım," dedi, "zira İtalyan da burada."

Ölü adam maskesini çıkardı. Kardinal'in soytarısı Sexton'dı. Yani, daha bir yıl önce efendisinden ayrılmamak için çığlıklar atan Efendi Patch.

Patch, ayağa kalkmasına yardım etmesi için, Cromwell'e elini uzattı. Cromwell oralı olmayınca da kendi kendine küfrederek zar zor doğruldu. Kırmızı cüppesini yırtarcasına çıkarırken, Cromwell kollarını kavuşturmuş halde bekledi. Kıyafetinin kıvrımları, içine sakladığı ellerinden birini yumruk

yapmıştı. Soytarı, şişman görünmesi için üzerine tutturulan yün yastıkları bir bir çıkarıp sağa sola fırlattı. Sıska göğsü fırça gibi kıllarla kaplıydı. "Ülkeme neden geldin İtalyan? Neden kendi ülkende kalmadın ha?"

Sexton bir soytarıydı ama aklı başı yerindeydi ve Cromwell'in İtalyan olmadığını gayet iyi biliyordu.

"Orada kalmalıydın," dedi Patch, Londra aksanıyla. "Kendi kaleni ve katedralini inşa eder, akşam yemeklerinde badem ezmesinden kardinalini yerdin. Daha büyük bir zorba gelip bunları elinden alana dek, bir-iki yıl rahat rahat yaşardın."

Cromwell, Patch'in fırlatıp attığı kostümü eline aldı. Kırmızısı, ucuz ve çabuk solan kızılağaç boyasındandı ve leş gibi ter kokuyordu. "Bu rolü nasıl oynayabildin?"

"Ben parasını aldığım sürece her rolü oynarım. Ya sen?" Sexton havlarcasına güldü. "Bugünlerde mizah anlayışın körelmiş olmalı. Ne de olsa kimse sana para vermiyor, öyle değil mi emekli tacir Monsenyör Cremuel?"

"Pek emekli sayılmam. Seni yola getirecek gücüm ve param var."

"Bir de belinde taşıdığın hançerin," dedi Patch, arkaya sıçrayarak. Cromwell duvara yaslanıp onu izledi. Bir yerlerden bir ağlama sesi geliyordu. *Belki gözüne dirsek yiyen çocuktur,* diye düşündü. *Leğeni düşürdüğü ya da sırf ağladığı için tekrar dayak yemiş olmalı.* Çocukluk böyleydi işte. Cezalandırılır ve itiraz ettiğin için yine cezalandırılırdın. Böylece, asla şikayet etmemeyi öğrenirdin. Zor bir dersti fakat asla unutulmazdı.

Patch, sonraki performansı için prova yapıyormuş gibi şekilden şekle giriyor, tuhaf tuhaf mimikler sergiliyordu. "Hangi hendeğe düştüğünü biliyorum Tom," dedi, "ve inan, benimkinden çok uzakta değil." Cromwell panellerin ardında,

Kral'ın muhtemelen eğlenceli gününü devam ettirdiği salona doğru döndü. Patch de bacaklarını açıp dilini çıkardı. "Soytarı, Papa'nın hükmü kalmadı, diyor."

Cromwell kafasını çevirip gülümsedi. "On yıl sonra yine görüşelim Efendi Cromwell, o zaman kim soytarıymış anlarız."

"Şakalarını benimle harcama Patch. İnsan, sermayesini israf etmemelidir."

"Soytarılar istedikleri şeyi söyleyebilir."

"Benim sözümün geçtiği yerde değil."

"Neresiymiş orası? Bir su birikintisinde vaftiz edildiğin avluda bile hükmün geçmez senin. On yıl sonra eğer hala hayatta olursan, gelip benimle burada buluş."

"Neden? Ölmüşsem çok mu korkacaksın?"

"Hayır. Beni yere sermene izin vereceğim için yaşıyor olman gerek."

"İstesem şimdi de kafanı patlatabilirim. Seni özleyeceklerini sanmam."

"Doğru," dedi Sexton. "Sabaha cesedimi bir gübre yığınına atarlar. Bir soytarının ne önemi var ki? Nasıl olsa, İngiltere'nin tamamı onlarla dolu."

Gece olduğunu sanıyordu. Dolayısıyla da dışarı çıkıp alacakaranlıkla karşılaşınca şaşırdı.

Cromwell, Austin Friars'a döndüğünde evi ona yabancı ve boş geldi. Hampton Court'tan dönmek saatlerini almış, epey geç olmuştu. Kardinal'in armasıyla süslü duvara baktı. Kendi emriyle boyası tazelenen kırmızı kepe. "Artık burayı beyaza boyayabilirsiniz," dedi.

"Peki, yerine ne yapalım efendim?"

"Boş bırakın."

"Belki hoş bir alegori?"

"Hayır." Arkasını dönüp yürürken, "Boş bırakın," diye tekrarladı.

III

ÖLÜLER, MEZARLIKLARINDAN ŞİKAYETÇİ 1530 NOELİ

Geceyarısından sonra kapı vuruldu. Bekçiler ev halkını önceden uyandırmıştı. Cromwell üzerinde kıyafetleri, yüzünde buz gibi bir ifadeyle aşağı indiğinde, Johane'i geceliği ve açık saçlarıyla buldu. "Neler oluyor," diye sordu baldızı endişeyle. Richard, Rafe ve evin diğer erkekleri Johane'i kenara ittiğinde, eşikte Danışma Meclisi üyesi William Brereton'ı ve muhafızlarını gördü. *Beni tutuklamaya geldiler,* diye düşündü Thomas. Brereton'a doğru yürüdü. "İyi Noeller William. Hayrola?"

Alice ve Jo da uyanmıştı. Liz'in öldüğü geceyi, kızlarının gecelikleri içinde şaşkın ve bitkin bir halde, babalarının eve gelişini beklediğini hatırladı Thomas. Jo ağlamaya başladı. Mercy kızları avutmak için koşarken, George karşısında belirdi. Giyinmişti. "Bana ihtiyacınız olur diye," dedi çekingen bir tavırla.

"Kral Greenwich'te," dedi Brereton. "Seni istiyor." Sabırsızlığını, eldivenini eline vurmak gibi sıradan bir yolla göstermeyi tercih etmişti.

"Siz yatın," dedi Cromwell evdekilere. "Kral beni tutuklatmak isteseydi Greenwich'e çağırmazdı. Usul böyle değil." Gerçi usul neydi bilmiyordu ama onları rahatlatmak istemişti. Brereton'a döndü. "Beni neden istiyor?"

Brereton, bu insanların nasıl yaşadığını anlamak için etrafına bakınmakla meşguldü.

"Seni bu konuda aydınlatamayacağım için üzgünüm."

Cromwell, Richard'a baktı ve onun, bu küçük lord bozuntusunun suratına bir tane yapıştırmamak için kendini zor tuttuğunu gördü. *Bir zamanlar ben de böyleydim*, diye geçirdi içinden, *oysa şimdi bir mayıs sabahı kadar tatlıyım.* Richard, Rafe, Gregory ve Cromwell, hep birlikte dışarı, soğuk ve karanlığa çıktı.

Bir grup meşaleli adam ve evin yakındaki merdivenlerde bir kayık onu bekliyordu. Placentia Sarayı öylesine uzak, Thames öylesine siyahtı ki bir an kendini Styx Nehri*'nde bir yolculuğa çıkıyormuş gibi hissetti. Oğlanlar hiç konuşmadan karşısına oturdular. Birbirlerine son derece bağlı akrabalar gibi görünüyorlardı ama Rafe aslında akrabası değildi tabii. *Ben de Dr. Cranmer'a benzemeye başladım,* dedi içinden: *Lincolnshireli Tamworthler akrabalarım. Cliftonlı Cliftonlar ve Molyneux ailesi. Belki onlardan söz edildiğini duymuşsundur.* Kafasını kaldırıp yıldızlara baktı. *Ne kadar da silik ve uzak görünüyorlar,* diye düşündü ki muhtemelen de öylelerdi zaten.

Ne yapmalıydı? Brereton'la biraz sohbet etmeyi denese miydi acaba? Brereton'ın ailesinin Staffordshire, Cheshire ve

* Yunan mitolojisinde ölüler diyarıyla dünyayı birbirinden ayıran nehir. Ç.N.

Galler sınırında arazileri vardı. Sör Randal bu sene ölmüş, oğlu hatırı sayılır bir mirasın sahibi olmuştu. Kraliyet ödeneğinden yılda en az bir binlik alıyor olmalıydı. *Buna arazilerindeki manastırların gelirini de kat*, dedi içinden. O da en az üç yüz olsa... Kafasında bir hesap yaptı. Brereton onun yaşlarında olmalıydı. Babası Walter, Breretonlar'la iyi anlaşırdı herhalde. Zira onlar da huzuru kaçırmaya meraklı ve kavgacı tiplerdi. On beş yıl önce Westminster'ın yıldızlı mahkeme salonunda onlara karşı açılan bir dava görüşülmüştü. Ama bu, şimdi konuşmak için pek uygun bir konu değildi herhalde. Üstelik Brereton'ın da sohbet havasında olmadığı belliydi.

Her yolculuk biter, meşalelerin beklediği bir iskelede ya da sislerin arasına saklanmış bir limanda son bulurdu. Hemen Kral'ın huzuruna çıkacaklardı. Harry Norris onları bekliyordu, "Nasıl oldu?" diye sorunca, gözlerini devirdi.

"Hep tuhaf şartlar altında karşılaşıyoruz Efendi Cromwell. Bunlar oğulların mı?" diye sordu sonra gülümseyerek. "Ah, belli ki hayır. Tabii, farklı annelerden değillerse."

Cromwell onları tanıttı: Efendi Rafe Sadler, Efendi Richard Cromwell, Efendi Gregory Cromwell. Oğlunun biraz bozulduğunu hissedince açıkladı: "Bu yeğenim, bu da oğlum."

"Haydi, gelin," dedi Norris. "Kral bekliyor." Arkasını dönmüştü ki omzunun üzerinden bakıp sordu. "Kral, soğuk alacağından korkuyor. Şu yakası kapalı, kürklü geceliğini bulabilir misin?"

Brereton anlaşılmaz bir şeyler homurdandı. Chester'da beyliğinin keyfini sürebilecekken, sarayda Kral'ın gecelikleriyle ilgilenmesi pek yazıktı doğrusu.

Cromwell, gözlerini Majesteleri'nin ferah yatak odasında gezdirdi. Oymalı yatak yüksekti. Yatağın perdeleri mum ışı-

ğında mürekkep siyahı görünüyordu. Henry kadife bir tabureye oturmuştu. Tek başınaymış gibi görünüyordu fakat odada tarçınlı bir koku vardı. *Kardinal gölgelerin arasına gizlenmiş olmalı,* diye düşündü. Wolsey ne zaman insan içine çıksa, yanında baharatlarla doldurulmuş bir portakal taşırdı. Tabii ya, ölüler hiç şüphesiz ki yaşayanların kokularını bastırmak isterdi. Ama karşısında Kardinal'in iri gölgesi yerine, Cranmer'in soluk ve oval yüzü belirdi.

Cromwell içeri girdiğinde, Kral ona baktı. "Cromwell, ölen ağabeyim rüyamda bana geldi."

Cromwell cevap vermedi. Buna ne denirdi ki? Gülesi de yoktu. Kral, "Tanrı, Noel'le 6 Ocak Yortusu arasında ölülerin yürümesine izin vermiştir. Bu herkesçe bilinir," dedi.

"Peki, ağabeyiniz nasıl görünüyordu?"

"Tıpkı hatırladığım gibi. Ama solgun ve çok zayıftı. Etrafında beyaz bir ışık vardı. Arthur yaşasaydı kırk beş yaşında olacaktı. Sen de o kadarsın değil mi, Efendi Cromwell?"

"Aşağı yukarı, evet."

"İnsanların yaşlarını tahmin etmede ustayımdır. Acaba yaşasaydı, Arthur kime benzeyecekti? Muhtemelen babama. Ben giderek, büyükbabama benzemeye başladım."

Bir an Kral'ın, *sen kime benziyorsun,* diye soracağını sandı. Ama hayır: Cromwell, hiçbir akrabası bulunmadığını Kral'a söylemişti.

"Ludlow'da öldü. Kıştı. Yollar kapanmıştı. Tabutunu öküz arabasına yüklemek zorunda kaldılar. İngiltere'nin prensi bir kağnıda! Olacak iş değil!"

Brereton, Kral'ın kalın geceliğiyle içeri girdi. Kral ayağa kalkıp geceliği üzerine geçirdi. Yatak kıyafetinin kollarındaki samur kürkler, mumların ışığında canavarımsı bir hayvan gibi

görünmesine sebep olmuştu. "Arthur'u Worcester'a gömdüler. Onun ölüsünü göremediğim için çok canımı sıkıyor."

Dr. Cranmer gölgelerin arasından lafa karıştı. "Ölüler gömüldükleri yerden şikayet etmek için geri dönmez. Bu tip meselelerle ancak yaşayanlar ilgilenir."

Kral kollarını beline sarıp adeta kendini kucakladı. "Bu geceki rüyama dek onun yüzünü bile görmedim. Ve bembeyaz ışıldayan bedenini."

"Ama gördüğünüz onun bedeni değildi ki," dedi Cranmer. "Sadece Majesteleri'nin kafasında yarattığı bir hayaldi. Dilerseniz Augustine'i okuyun. O da bu tip konulardan bahsediyor."

Ama Kral'ın kitaplarla haşır neşir olacak hali varmış gibi görünmüyordu. "Rüyamda karşımda durup bana baktı. Çok ama çok üzgündü. Sanki, *yerimi çaldın,* der gibiydi. Adeta, *krallığımı elimden aldın ve karımı kullandın,* diyordu. Beni utandırmak için geri gelmişti."

Cranmer biraz da sabrı tükenmişçesine konuştu. "Majesteleri'nin ağabeyi, tahta çıkamadan ölmüşse, böylesi, Tanrı'nın dileğidir. Sözümona evliliğinize gelince... Hepimiz biliyor ve inanıyoruz ki, bu kutsal değerlere aykırıdır ve Roma'daki adamın Tanrı'nın hukukunu değiştirecek gücü yoktur. Evet, bir günah işlendi. Lakin, Tanrı yeterince bağışlayıcıdır."

"Ama bana karşı değil," dedi Henry. "Kıyamet günü gelip çattığında, ağabeyim benim aleyhimde konuşacak. Beni utandırmak için geri geldi ve ben buna katlanmak zorundayım." Birden öfkelendi. "Hem de tek başıma!"

Cranmer tekrar konuşacakken, Cromwell onunla göz göze gelmeyi bekleyip belli belirsiz kafasını salladı ve sordu. "Rüyanızda, ağabeyiniz Arthur sizinle konuştu mu?"

"Hayır."

"Size işaret etti mi?"

"Hayır."

"Öyleyse, Majesteleri bunu neden iyiye yormuyor? Sanırım yüzündeki ifadeyi yanlış yorumladınız, ki bu, ölüler konusunda yaptığımız en önemli hatalardan biridir. Beni dinleyin." Cromwell elini Majesteleri'nin kürklü koluna koyup dokunuşunu hissetmesi için hafifçe sıktı. "Avukatların, *le mort saisit le vif*, dediğini duymuşsunuzdur. Ölüler, yaşayanlara sımsıkı tutunur. Prens öldüğünde gücü size intikal etti. Eğer ağabeyiniz sizi ziyaret etmişse, sizi utandırmak için değil, hem ölülerin hem yaşayanların gücüyle ödüllendirildiğinizi hatırlatmak için gelmiştir. Krallığınızı gözden geçirmeniz ve halkınıza gururla göstermeniz adına verilmiş bir işarettir bu."

Henry ona baktı. Dediklerini düşünüyordu. Samurlarını okşarken, "Bu mümkün mü?" diye sordu.

Cranmer konuşacaktı ki Cromwell yine sözünü kesti. "Arthur'un mezar taşında ne yazıyor?"

"*Rex quondam rexque futurus.* Geçmişin kralı, geleceğin kralıdır."

"Babanız açık ve kesin bir dille belirtmiş. O Galler'den gelen bir prens olarak atalarına verdiği sözü tuttu. Ömür boyu sürecek sürgününden geri gelip hakkını istedi. Ama bir krallık üzerinde hak iddia etmek yeterli değildir, onu elinde tutmayı ve nesiller boyunca güvenliğini sağlamayı da bilmek gerekir. Eğer ağabeyinizin size, *yerimi aldın*, der gibi baktığını düşünüyorsanız, sizin onun yerine kral olduğunuzu kastetmiştir. Kendisi, kehaneti yerine getiremediği için, bunu sizden istiyordur. O bunun için yemin etti ve yeminine sadık kalmasını siz sağlayacaksınız."

Kral'ın gözleri, "Buna itirazım yok," diyen Dr. Cranmer'a kaydı. "Ama ben hala rüyaların yorumlanmasına karşıyım."

"Fakat," dedi Cromwell, "bir kralın rüyaları, sıradan insanlarınkine benzemez."

"Haklı olabilirsin."

"Peki, neden şimdi?" diye sordu Henry. "Neden şimdi geri geldi? Tam yirmi yıldır bu ülkenin kralıyım."

Cromwell az daha, *çünkü neredeyse kırk yaşındasın ve seni artık büyümen konusunda uyarıyor,* diyecekti. *Kim bilir kaç kez Arthur'un hikayelerini canlandırtmış, kaç tane maskeli balo ve gösteri düzenletip kağıt kalkanlar ve tahta kılıçlarla savaşan aktörleri izlemişsindir?*

"Çünkü şimdi krallık için önemli bir zaman," dedi. "Çünkü artık krallığınızın yegane hükümdarı olmanızın zamanı geldi. İsterseniz Leydi Anne'e sorun. O da size aynısını söyleyecektir."

"Söylüyor zaten," dedi Kral. "Artık Roma'ya boyun eğmememiz gerektiğini anlatıp duruyor."

"Eğer babanız da rüyanıza girerse, onun sadece ve sadece size güç vermek için geldiğine inanın. Hiçbir baba, oğlunu kendisinden daha zayıf görmek istemez."

Henry hafifçe gülümsedi. Rüyasından, geceden, kefene sarılmış dehşetinden, kurtçuklardan ve solucanlardan sıyrılıp gerinerek ayağa kalktı. Gözleri parlıyordu. Mumların alevi, üzerindeki giysiyi aydınlattı, kumaşın kıvrımları koyu kahverengi ve kırmızımsı sarı bir renge boyandı. Toprağın renklerine. "Güzel," dedi. "Şimdi anlıyorum. Kimi çağırmam gerektiğini biliyordum. Hep bilirim zaten." Dönüp karanlığa doğru konuştu. "Harry Norris? Saat kaç? Dört mü? Sabah ayininde giydiğim şapel cüppemi getir."

"Dilerseniz ayini ben yaparım," diye önerdi Dr. Cranmer. Ama Henry, "Hayır, yorgunsunuz," dedi. "Sizi yataklarınızdan alıkoydum beyler."

İşte bu kadardı. Kendilerini bir anda koridorda buldular. Muhafızların yanından geçip onları bekleyenlere doğru yürürlerken, Cranmer, "Temiz işti," dedi.

Cromwell birden gülmek istediyse de buna cesaret edemedi.

"Ve çok da ustaca. *Eğer babanız da rüyanıza girerse...* Sanırım bir daha geceyarısı uyandırılmamayı garantilemek istedin."

"Ev halkı çok endişelendi de."

Cranmer üzülmüşe benziyordu. "Tabii ya," diye mırıldandı. "Ben evli bir adam olmadığım için böyle şeyleri düşünemiyorum."

"Ben de evli değilim."

"Pardon, unutmuşum."

"Söylediklerime karşı mısın?"

"Hayır, gayet makuldü. Sanki bunları önceden düşünmüş gibiydin."

"Kral'ın beni rüyasını yorumlamam için çağırttığını nereden bileyim?"

"Öyle. Çok yaratıcı ve hazırcevap bir adam olduğunu kabul ediyorum zaten. Yine de...Tanrı'nın sözleri konusunda bu kadar rahat konuşman..."

"Ben başarılı bir gece geçirdiğimizi düşünüyorum."

"Bazen merak ediyorum," diye mırıldandı Cranmer, "acaba İncil'i, Thomas Cromwell'in dilediğini yazabileceği boş sayfalar olarak mı görüyorsun?"

Cromwell durup elini onun koluna koydu. "Yüzüme bakın. Samimiyetime inanmanız gerek. Tanrı bana bir günahka-

rın suretini verdiyse, bunun bir amacı olduğunu varsaymaktan başka ne yapabilirim?"

"Cesaretimi bağışla," diyerek gülümsedi Cranmer. "Ama bence Tanrı, yüzünü düşmanlarımızı huzursuz etmesi için böyle yaratmış. Ve elini de her türlü zorluğu sıkıca kavrayıp onunla mücadele etmen için. Kral'ın kolunu tuttuğunda ben bile irkildim ve bunu Henry de hissetti. Kafasını salladı. "Sen çok güçlü ve azimli birisin."

Din adamları karakterin hakkında yorum yapabilir, senin hakkında hüküm verebilirdi. Ama doktor, onun zaten bildiğinden daha fazlasını söyleyememişti. "Gel," dedi Cranmer, "oğulların seni sağ salim görebilmek için sabırsızlanıyor."

Rafe, Gregory ve Richard etrafına toplandı. Hepsi de merak içindeydi. "Kral bir rüya görmüş," dedi Cromwell.

"Rüya mı?" Rafe'in ağzı hayretle açılmıştı. "Bizi sırf bir rüya gördüğü için mi yataklarımızdan kaldırdı?"

"İnanın bu, her zamanki sebeplerinin yanında gayet önemli kalıyor," dedi Brereton.

"Dr. Cranmer ve ben, Kral'ın rüyalarının sıradan bir adamınki gibi olmadığı konusunda hemfikiriz."

Gregory sordu. "Kötü bir rüya mıymış?"

"Kral ilk başta öyle düşünmüş ama şimdi rahatladı."

Ona boş boş baktılar. Fakat Gregory anlamıştı. "Küçükken rüyamda iblisleri görürdüm. Onların yatağımın altına saklandığını sanırdım. Ama sen bunun olamayacağını, çünkü iblislerin, nehrin bu tarafına gelemediğini söylemiştin. *Muhafızlar onların Londra Köprüsü'nden geçmesine izin vermiyor,* demiştin."

"Yani Southwark'a gitsen korkudan ödün patlayacak, öyle mi?" dedi Richard.

Gregory ona şaşkın şaşkın baktı. "Southwark mu? O da ne?"

"Biliyor musunuz," dedi Rafe, bir okul müdürü edasıyla, "bazen Gregory'de ufacık bir kıvılcım görüyorum ama asla ateşe dönüşmüyor."

"Benimle dalga geçene de bak! Hele de böyle bir sakalla!"

"Sen şu kıtık kıtık kızıl kıllara sakal mı diyorsun?" diye atıldı Richard. "Ben de berberin işini savsakladığını düşünmüştüm."

Hepsi de rahatlamıştı. Birbirleriyle kucaklaştılar. Gregory, "Kral'ın onu zindana attığını sandık," dedi.

Cranmer hoşgörülü bir ifadeyle gülümsedi. "Çocukların seni seviyor."

"O olmazsa, elimiz kolumuz bağlanır," dedi Richard.

Alacakaranlığa saatler vardı. Sonra Londra ışıksız ve kar kokulu bir sabaha uyanacaktı. Kardinal de böyle bir günde ölmüştü.

"Bizi tekrar çağıracağını düşünüyorum," dedi Cranmer. "Senin ona söylediklerini düşündükten sonra."

"Yine de şehre gidip orada bir görünmem gerek." *Kıyafetlerimi değiştirip hazırlanmalıyım,* diye düşündü. "Beni nerede bulacağını biliyorsun William," dedi Brereton'a.

Kayığa doğru yürürken de bağırdı. "Dr. Cranmer, Leydi'ye onun için iyi bir iş çıkardığımızı söyleyin." Sonra kolunu, oğlunun omzuna atarak fısıldadı. "Gregory, hani okuduğun Merlin öyküleri var ya? İnan bana, onlardan çok daha fazlasını yazacağız."

"Ama hepsini bitiremedim ki," dedi Gregory. "Malum, güneş açtı."

Thomas o günün ilerleyen saatlerinde Kral'ın Greenwich'teki odasına döndü. 1530 yılının son günüydü. Amber kokulu, oğlak derisi eldivenlerini çıkardı. Sağ elinin parmakları, bir an turkuvaz yüzüğe gitti.

"Meclis bekliyor," dedi Kral. Kişisel bir başarı elde etmiş gibi gülümsüyordu. "Gidip onlara katıl. Sana yeminini verecekler."

Dr. Cranmer de Kral'la birlikteydi ve çok solgun görünüyordu. Onu görünce, teşekkür eder gibi kafasını salladı ve Cromwell'i şaşırtacak bir canlılıkla gülümsedi.

Kral beklemek istemiyordu ama meclis üyelerinin çoğu da şehir dışındaydı. Dükler, Noel şölenleri vermek üzere kendi evlerine gitmişti. Canterbury Başpiskoposu Warham oradaydı. Wolsey onu Lordlar Kamarası Başkanlığı'ndan edeli, on beş yılı geçiyordu. Kardinal bunu, yaşlı Warham'ın iyiliği için yaptığını iddia ederdi. Onu dünyevi meselelerden kurtarıp son yıllarını duayla geçirmesini sağladığı için memnun olduğunu söylerdi hep. "Vay canına!" dedi Warham. "Demek sen de bir konsey üyesi oldun Cromwell. Şu dünyanın geldiği hale bak!" Yüzü kırışık içindeydi ve gözleri ölü bir balığınki kadar baygın bakıyor, Kutsal Kitap'ı tutan elleri hafifçe titriyordu.

Ferman Mührü Emini ve Wiltshire Kontu Thomas Boleyn de oradaydı. Ve Lordlar Kamarası Başkanı da öyle. Cromwell, *More neden bir türlü doğru düzgün tıraş olamıyor,* diye düşündü, biraz da öfkelenerek. *Yoğun işkence programı yüzünden kendine zaman ayıramıyor herhalde.* More aydınlığa doğru yürüdüğünde, kıyafetinin her zamankinden de hırpani, yüzününse sıska göründüğünü fark etti. Gözlerinin etrafında mor halkalar belirmişti. "Sana ne oldu böyle?" diye sordu Cromwell.

"İşitmedin mi? Babam öldü."

"Ah, o iyi yaşlı adam mı? Hukuk konusundaki engin bilgisini ve tavsiyelerini çok özleyeceğiz."

Ya can sıkıcı öykülerini? Hiç sanmıyorum.

"Kollarımda öldü," diyen More, ağlamaya başladı. "Babam hayatımın ışığıydı. Biz o büyük adamların birer gölgesinden ibaretiz. Austin Friars'takilerden onun için dua etmelerini iste. Çok tuhaf Thomas, ama o gittiğinden beri kendi yaşımı daha çok hissediyorum. Sanki birkaç gün öncesine dek, hala küçük bir çocuktum. Ama Tanrı parmaklarını şıklattı ve en iyi yıllarımın artık çok gerilerde kaldığını anlayıverdim."

"Karım Elizabeth öldüğünden beri..." *Ve kızlarım, ablam ve ev halkımın çoğu öldükten sonra insanlarım asla yastan çıkamadı ve şimdi de Kardinalim gitti*, demek istedi ama kederin, gücünü azalttığını bir an için bile olsa kabul edemezdi. İnsan başka bir babaya sahip olamazdı ama Thomas More kadınlar için aynı şeyi düşünmüyordu. "Belki şimdi bana inanmayacaksın," dedi Cromwell. "Ama yaşama arzun geri gelecek."

"Senin de birçok kayıp verdiğini biliyorum." Lordlar Kamarası Başkanı, burnunu çekip kafasını salladı. "Haydi, artık işimize bakalım."

Ona, yeminini More okudu. Cromwell de danışmanlığının inançlı, açıklamalarının kısa, öz ve tarafsız, tavır ve hareketlerinin ketum ve ölçülü, bağlılığının gerçek olacağına ant içti. Devam etmek üzerelerken kapı hızla açıldı ve kara kıyafetleriyle, tıpkı bir kargaya benzeyen Gardiner içeri daldı. "Bunu Baş Sekreter olmadan yapabileceğinizi sanmıyorum," deyince, Warham gözlerini devirdi. "Kutsal çarmıh adına! Tüm yemini baştan mı alacağız yani?"

Thomas Boleyn sakalını sıvazlıyordu. Gözü Kardinal'in yüzüğüne takılınca hayretle kaşlarını çattıysa da sonra ifadesi yu-

muşadı ve hafif alaycı bir hal aldı. "Biz prosedürü bilmiyorsak bile, eminim Thomas Cromwell bunu araştıracaktır. Bir iki yıla kalmaz hepimiz kendimizi gereksiz hissetmeye başlarız."

"Ben o kadar yaşayacağımı sanmıyorum," dedi Warham. "Devam edebilir miyiz Sayın Lordlar Kamarası Başkanı? Ah, yine mi ağlıyorsunuz? Pek yazık! Sizin için çok üzgünüm ama ölüm hepimizin kaçınılmaz sonu."

Tanrım, diye düşündü Cromwell, *Canterbury Başpiskoposu'nun en özlü sözü buysa, o görevi ben de üstlenebilirim.*

Cromwell, Kral'ın mutlak otoritesini kabul edeceğine yemin etti. Egemenliğini ve yargı yetkisini. Varislerini ve meşru haleflerini tasdik edip destekleyeceğine yemin ederken, piç Richmond'ı ve bücür Mary'yi düşündü. Norfolk'un Prenses'in ufak tefekliğini tarif ederken başparmağını gösterişini hatırlamıştı. "İşte bu kadar," dedi Başpiskopos. "Bizim de amin demekten başka bir seçeneğimiz yok herhalde? Birer kadeh sıcak şarap içelim mi? Soğuk, kemiklerime dek işledi."

Thomas More son sözü söyledi. "Artık, meclisin bir üyesisin. Umarım Kral'a neleri yapabileceğini değil, neyi yapması gerektiğini söylersin. Aslan kendi gücünün farkında olursa, onu yönetmek güç olur."

Dışarıda sulu sepken kar yağıyor, kasvetli havada koyu renkli görünen kar tanecikleri Thames'ın sularına karışıyordu.

Cromwell, York Sarayı'nı boşaltmak zorunda kaldıkları günü düşündü. O ve George Cavendish sandıkların açılıp Kardinal'in kıyafetlerinin çıkarılışını seyretmişti. Cüppeler altın ve gümüş ipliklerle dikilmiş, üzerlerine altın yıldızlar, kuşlar, balıklar, geyikler, aslanlar, melekler, çiçekler ve ışıklar saçarak dönen fişekler işlenmişti. Kral'ın adamları onları bi-

rer bilirkişi edasıyla inceleyip elden ele geçirirken, yumuşacık ışıldamışlardı. İçlerinden biri, "Şunların kalitesini görelim," deyip kumaşı hoyratça çekiştirdiğinde Cavendish, "Bana bırakın," diye atılmıştı. Katlı cüppe hafifçe silkelendiğinde, bir pervanenin kanadı gibi zarifçe salınmıştı. Sandıkların kapakları açıldığında sedir ağacı, lavanta ve baharatların hoş kokusu doldurmuştu odayı. O gün, güzelliklerin hepsi acı vericiydi. Şimdi ise Londra'nın sulu karla ıslandığı bu loş akşamüstünde, havada yazın kokusu vardı.

DÖRDÜNCÜ KISIM

I
Maskeni Tak
1531

Izdırap, korku ya da karakterindeki bir bozukluktan ötürü mü bilinmez, belki yaz sıcağından, ya da uzaklarda öten av borularının sesinden, yahut boş odalarda girdap misali dönen toz zerreciklerinden, uykusuz kalmasından, babasının hizmetkar ordusunun şafaktan itibaren başına üşüşmesinden, artık sebep her neyse, Katherine iyice kabuğuna çekilmiş, gözleri hendek suyu rengine dönüşmüştü. Cromwell, Kraliçe'nin huzuruna çıktığında, her zaman yaptığı gibi kibar Latince sözcükler mırıldanırken, kızın annesinin, iskemlesinin arkalığını daha da sıkı kavradığını fark etti. "Madam, kızınız oturmalı." Bunu dedikten sonra da bir tabure alıp pat diye Katherine'in eteğinin dibine koydu.

Telli korsajının içinde kaskatı duran Kraliçe, arkasına yaslanıp kızına fısıldadı. Son derece gamsız ve neşeli görünen İtalyan hanımlar da ipeklilerinin altına demirden yapılan içlikler giyer, onları soyunmaya ikna etmek için hem bol miktarda

tatlı dil dökmeniz, hem de evliya sabrına sahip olmanız gerekirdi.

Mary annesine Kastilyanca olarak fısıldamak için kafasını öne uzattı. Bir çift göz, Cromwell'inkilerle buluşmak üzere yukarı kalktı. Fakat bakışlarını odaklayamıyordu. Cromwell ancak onun kendisini gördüğünü farz edebilirdi. "Dik durun," diye mırıldandı. "Katherine, İngiltere'nin prensesi gibi." İskemlenin arkasındaki Mary derin bir nefes aldı. Sonra çimdik gibi suratını ona çevirdi. *Norfolk başparmağını gösterirken cömert davranmış,* diye geçirdi Cromwell içinden.

Öğleden sonranın en sıcak saatleriydi. Güneşin lila ve altın rengine boyadığı duvarda pencerelerin kare şeklindeki gölgeleri hiç durmadan yer değiştiriyordu. O pencerelerin dışında, Windsor'un kupkuru ve kırış kırış tarlaları uzanıyordu.

Katherine, kraliçeliğini yaptığı ülkenin lisanında konuştu. "Bu beyin kim olduğunu biliyor musunuz? Efendi Cromwell. Şimdi bütün kanunları o yazıyor."

Kullanacağı dil konusunda tereddütte kalan Cromwell sordu. "Madam, İngilizce mi devam edeceğiz, yoksa Latince mi?"

"Kardinaliniz de aynı soruyu sorardı. Sanki burada bir yabancıymışım gibi. Tıpkı ona daima söylediğim gibi size de söyleyeceğim. Ben Galler Prensesi unvanını aldığımda üç yaşındaydım Efendi Cromwell. Lordum Arthur'la evlenmek üzere buraya geldiğimde on altı, Lordum öldüğündeyse on yedi yaşında ve hala bakireydim. Yirmi dört yaşında İngiltere Kraliçesi oldum. Bunu hiçbir şüpheye fırsat vermemek adına söylüyorum ki şu anda kırk altı yaşındayım, hala kraliçeyim ve artık bir İngiliz kadını olduğuma inanıyorum. Fakat

Kardinal'e söylediğim her şeyi size tekrarlamayacağım. Eminim, size bu konularla ilgili bazı notlar bırakmıştır."

Cromwell reverans yapması gerektiğini hissetmişti. Kraliçe tekrar konuştu. "Yılbaşından beri Parlamento'ya bazı yasa tasarıları sunuldu. Şimdiye dek, Efendi Cromwell'in yeteneği faizcilik konusundaydı ama şimdi kanun hazırlama konusunda da kabiliyetli olduğunu fark etti. Yeni bir kanun istiyorsanız ona sormanız yeterli. Duyduğuma göre, geceleri taslakları evinize götürüyormuşsunuz. Bu arada, eviniz nerede?" Son soruyu, bir köpek kulübesinden bahsedermiş gibi gayet aşağılayıcı bir ses tonuyla sormuştu.

"Son kanunlar, kilisenin aleyhine hazırlanıyor. Çok merak ediyorum, lordlarımız bunlara izin veriyor mu?" diye sordu Mary.

"Biliyorsunuz," dedi Kraliçe, "York Kardinali, lord babanızın İngiltere Kralı olarak hakimiyetini hiçe sayarak ülke içinde yabancı bir yargı sistemini kabul etmekle suçlandı. Şimdi Efendi Cromwell ve dostları, tüm din adamlarını onun suç ortağı olmakla itham ediyor ve onlardan yüz bin pound para cezası ödemelerini istiyor."

"Biz onu para cezası değil de bağış olarak adlandırmayı tercih ediyoruz."

"Bense buna ancak haraç derim." Kızına döndü. "Kilisenin neden müdafaa edilmediğini sorarsanız, size ancak bu ülkede tüm gücünü kiliseyi devirmek için harcamaya ant içen asiller olduğunu söyleyebilirim." Suffolk ve Norfolk'tan bahsediyordu. "Bir daha bir din adamının adeta bir Papalık elçisi kadar yükseldiğine şahit olarak acı çekmek -evet, aynen bu kelimeyi kullanıyorlar- istemiyorlarmış. "Yeni bir Wolsey'ye ihtiyacımız yok," diyorlar ki bu konuda ben de onlarla hemfikirim.

Ama piskoposlara saldırılmasını asla onaylamıyorum. Wolsey düşmanımdı. Ancak onunla aramdaki husumet, benim Kutsal Kilisemize beslediğim hisleri asla değiştirmedi.

Wolsey, benim için çok iyi bir dost ve hatta baba gibiydi, diye düşündü Cromwell. *Ancak ona olan bağlılığım benim de Kutsal Kilisemize beslediğim hisleri asla değiştirmedi.*

"Siz ve Parlamento Başkanı Audley, ikiniz geceleri mum ışığında kafa kafaya veriyorsunuz." Kraliçe, Parlamento Başkanı'nın ismini sanki düşük tabakadan biriymiş gibi hor görerek söylemişti. "Sabah olduğunda da Kral'ı kendini İngiliz Kilisesi'nin başı olarak tanımlaması konusunda kandırmaya çalışıyorsunuz."

"Halbuki," dedi Kral'ın kızı, "tüm kiliselerin başı Papa'dır ve tüm krallıkların kanunları, Aziz Peter'ın tahtından gelir."

"Leydi Mary," dedi Cromwell, "oturmayacak mısınız?" Küçük kızın dizleri kırılıverdi. Cromwell hemen atılıp onu dikkatle taburesine yerleştirdi. "Sıcak yüzündendir," dedi, kız utanmasın diye. Leydi Mary çukura kaçan gri gözlerinde, minnet dolu bir ifadeyle ona baktı. Fakat az sonra ifadesi kuşatma altındaki bir şehrin duvarları kadar soğuk ve katı bir hale büründü.

"Kral'ı kandırmaktan bahsettiniz," dedi Cromwell, Katherine'e. "Ancak Saygıdeğer Kraliçe de pek iyi bilirler ki Majesteleri insanların yönlendirmesiyle hareket eden bir kral değildir."

"Ama güzel sözlerle ayartılabilir." Kraliçe, ellerini karnına dayayan Mary'ye döndü. "Babanız Kral, kilisenin başı olarak anılacak ve piskoposların vicdanını rahatlatmak için de şöyle bir ifade kullanılıyor: İsa'nın kanunları elverdiği sürece."

"O da ne demek?" diye sordu Mary. "Bunun hiçbir anlamı yok."

"Yanılıyorsunuz Ekselansları, aksine gayet anlamlı."

"Evet, akıllıca olduğu aşikar," diye mırıldandı Katherine.

"Sizden bir de bu durumu şu açıdan değerlendirmenizi rica ediyorum," dedi Cromwell, "Kral yalnızca çok daha önceden alması gereken bir hakkı talep ediyor. Atalarının..."

"Bu da son aylarda icat edildi."

"...kendisine bahşettiği ayrıcalığı."

Mary'nin üçgen şeklindeki başlığının altından görünen alnı terden sırılsıklam olmuştu. "Tanımlaması yapılan bir kavram tekrar tanımlanabilir, öyle değil mi?"

"Pek tabii," dedi annesi. "Ancak ben isteklerine boyun eğip kendimi kraliçe ve eş olarak bir kenara atarsam, kilisenin lehine tanımlar yapabilirler."

Prenses haklı, diye düşündü Cromwell. *Kavramlar tartışmaya açıktır. Geri dönülmesi mümkün olmayan bir karar yoktur.*

"Ama hayır, benimle anlaşmak için daha çok beklemeniz gerekecek." Katherine küçük, küt ve şişman ellerini iki yana açtı. "Beni sadece Piskopos Fisher savunuyor. Sadece o daima yanımda. Sadece o, gerçeği yani Avam Kamarası'nın kafirlerle dolu olduğunu söylemeye cesaret edebiliyor." Derin bir iç çekerken, elleri de iki yana düştü. "Şimdi ise kocam, artık nasıl bir ikna yeteneğinin etkisi altındaysa, bana hoşçakal bile demeden çekip gitti. Bunu daha önce hiç yapmamıştı. Hiç."

"Birkaç gün Chertsey'de avlanmayı planlıyor."

"O kadınla," dedi Mary.

"Sonra Lord Sandys'i ziyaret etmek için Guildford'a gidecek. Kral, Lord'un Vyne'de yaptırdığı yeni salonu görmeyi arzu ediyor." Cromwell'in ses tonu, tıpkı Kardinal'inki gibi ra-

hat ve yatıştırıcıydı. "Oradan da havaya ve av durumuna bağlı olarak Basing'deki William Paulet'e gidecek."

"Ben kendisini seyahatinin hangi aşamasında takip edeceğim?"

"Buna gerek yok. Zira Majesteleri, Tanrı'nın izniyle, iki hafta içinde dönecek."

"İki hafta boyunca o kadınla baş başa kalacak yani," dedi Mary.

"Siz bu süre içinde başka bir saraya gideceksiniz madam. Majesteleri zatıaliniz için Hertfordshire'daki More'u seçti ki bilirsiniz orası pek rahattır."

"More'un eskiden Kardinal'in evi olduğu göz önünde bulundurulursa, sarayın her türlü lüksü içinde barındırdığına şüphem yok," dedi Mary.

Kızlarım asla böyle konuşmazdı, diye düşündü Cromwell. "Prenses," dedi, "o meşhur bağışlayıcılığınızı bu konuda da gösterip size hiçbir kötülük etmemiş bir adamın hatırasına karşı biraz daha saygılı davranmanız mümkün mü acaba?"

Mary, elbisesinin yakasından saçlarının diplerine kadar kıpkırmızı kesildi.

"Bağışlayıcılığım konusunda şüphe duyulmasını asla arzu etmem."

"Kardinal sizin vaftiz babanızdı. Ona dualarınızı borçlusunuz."

Mary gözlerini kırpıştırarak Cromwell'e baktı. "Onun Araf'ta kaldığı süreyi azaltması için Tanrı'ya dua..."

Katherine kızının sözünü kesti. "Hertfordshire'a ne istiyorsanız onu gönderin ama ben hiçbir yere gitmiyorum."

"Tüm maiyetiniz de sizinle birlikte geliyor. Hizmetkarlarınızın iki yüz tanesi yola çıkmak için hazır."

"Kral'a yazacağım. Mektubu siz götürebilirsiniz. Benim yerim, onun yanı başıdır."

"Benim tavsiyem," dedi Cromwell, "Majesteleri'nin dileğini yerine getirmeniz yönünde." Prenses'i işaret ederek ellerini kavuşturup sonra iki yana açtı. *Sizi ondan ayırır,* demek istemişti.

Çocuk sıkıntısıyla, annesiyse korku ve öfkesiyle başa çıkmaya çalışıyordu. "Bunu bekliyordum," dedi Kraliçe, "ama beni haberdar etmek için sizin gibi bir adam göndermesini beklemiyordum." Cromwell kaşlarını çattı: *Norfolk gelse daha mı iyiydi?* "Duyduğuma göre, asıl mesleğiniz demircilikmiş."

Cromwell içinden söyle dedi: *Şimdi de, at mı nallıyorsunuz, diye soracak.*

"Babam nalbant ve demirciydi."

"Galiba sizi anlamaya başlıyorum." Katherine kafasını salladı. "Demirciler, kendi araç gereçlerini kendileri yapar."

Gregory ve Rafe bir kapının gölgesinde itişip kakışıyor, birbirlerine tıpkı onun öğrettiği gibi, yiyecek isimleriyle hakaret ediyordu. *Siz ekmeğine yağ sürülmesine bayılan şişko bir Flamansınız, Sör. Tanrı çoluk çocuğunuza sümüklü böcekler yedirsin.* Efendi Wriothesley de güneşin altına uzanmış, suratında tembel bir gülümsemeyle onları izliyor, kelebekler kafasının etrafında dans edercesine uçuşuyordu.

"Ah, bakın burada kimler varmış," dedi Cromwell. "Adeta bir ressama poz verir gibisiniz Efendi Wriothesley. Gök mavisi yeleğiniz ve üzerinize vuran ışığın açısı pek hoş doğrusu."

"Katherine ne söylüyor efendim?"

"Geçmişteki emsallerimizin sahte olduğunu."

"Dr. Cranmer'la ikinizin tüm gece onlar üzerinde çalıştığınızı anlıyor mu?" diye sordu Rafe.

"Şafağı Dr. Cranmer'la karşılamak ne büyük lütuf," diye dalga geçti Gregory.

Cromwell kolunu Rafe'in kemikli omzuna atıp onu sıkıştırdı. Katherine'den ve dayak yemiş dişi bir köpeği andıran kızından uzaklaşmak çok rahatlatıcıydı doğrusu. "Bir keresinde Giovannino ve tanıdığım bazı çocuklarla birlikte..." Birden durdu: *Bu da ne böyle? Ben kendimle ilgili hikayeler anlatmam ki.*

"Lütfen..." dedi Wriothesley.

"Pekala. Evet, bir keresinde bir heykel yaptırmıştık. Pişmiş kelle gibi sırıtan kanatlı bir tanrı heykeli. Sonra antika gibi görünsün diye onu çekiç ve zincirlerle kırdık. Birkaç katır kiralayıp Roma'ya gittik ve heykeli bir kardinale sattık." Kardinal'in huzuruna çıktıkları gün sıcak ve tozluydu. "Bize para verirken gözlerinde yaşlar vardı. O küçük ayaklar ve tatlı kanatlarda bir zamanlar İmparator Agustus'un gözlerinin dolaştığını düşünmek, içini titretmişti. Portinari, çocukları Floransa'ya dönmek için yola çıkarken, cüzdanlarının ağırlığından zor yürüyorlardı."

"Ya siz?"

"Ben kendi payımı alıp katırları da satmak için orada kaldım."

Sarayın bahçelerinden geçerek yokuş aşağı yürümeye başladılar. Cromwell tekrar güneşe çıktığında sanki uzaktaki ağaç tepelerini görmek istiyormuş gibi, ellerini gözlerine siper etmek zorunda kalmıştı. "Kraliçe'ye Henry'yi huzur içinde göndermesini tembihledim. Yoksa Prenses'le ayrılmak zorunda kalacağını ima ettim."

Wriothesley şaşırarak kaşlarını kaldırdı. "Ama buna çoktan karar verildi. Zaten ayrılacaklar. Mary, Richmond'a gidiyor."

Cromwell bunu bilmiyordu. Bir an bocalayarak kendini ele vermediğini umdu. "Tabii. Ama Kraliçe'nin henüz bundan haberi yok. Dolayısıyla da şansımı denemekten zarar gelmez diye düşündüm."

Bak, Efendi Wriothesley ne kadar da faydalıydı. Baş Sekreter Gardiner'dan haber taşıması pek hoştu doğrusu. "Küçük bir kızı annesine karşı koz olarak kullanmak zalimlik değil mi?" diye sordu Rafe.

"Öyle... Ama bir kez prensinin tarafını tutmayı seçmişsen, ona sürekli evet demek durumunda kalıyorsun. Evet, bu mümkün. Evet, bu yapılabilir. Eğer Henry'den hoşlanmıyorsan, yurtdışına gidip kendine başka bir prens bulabilirsin. Fakat sana söylüyorum, bunlar İtalya'da yaşansaydı, Katherine çoktan mezarında çürüyor olurdu."

"Ama yemin ettin," dedi Gregory. "Kraliçe'ne saygılı olacaktın."

"Zaten öyleyim. Ve cesedine karşı da saygıda kusur etmezdim."

"Onun ölüme mahkum edilmesi için çalışmayacaksın, öyle değil mi?"

Cromwell birden durdu. Oğlunun kolunu tutup onu kendine çevirdi. "Söylediğini yeniden gözden geçirsen iyi edersin." Gregory, babasının elinden kurtulmak için debelendi. "Hayır, beni dinleyeceksin Gregory. Az önce ne söyledim? *Kral'ın isteklerini gerçekleştirmesi için ona bir yol sunuyorsun,* dedim. Bir saraylının yapması gereken de budur zaten. Şimdi şunu iyice anlamanı istiyorum. Henry'nin benden ya da başkasından, Kraliçe'ye zarar vermesini talep etmesi mümkün değil. Kral'ı

ne sanıyorsun? Bir canavar mı? Bugün bile hala ona karşı zaafı var. Üstelik Kral, ruhunu kurtarıp vicdanını rahatlatmak istiyor. Papazlarına her gün günah çıkartıyor. Sence İmparator ya da Kral Francis bu kadarını yapıyor mudur? Henry'nin kalbi, seni temin ederim ki sadece iyi duygularla dolu. Henry'nin ruhu, sana yemin ederim ki tüm Hıristiyan alemindeki en irdelenmiş ruh."

"Efendi Cromwell," dedi Wriothesley, "karşınızdaki bir büyükelçi değil, oğlunuz."

Cromwell, Gregory'yi bıraktı. "Nehirden gidelim mi? Belki biraz rüzgar çıkar da serinleriz."

Batı avlusu Lower Ward'da altı çift av köpeği tekerlekli seyahat kafesinin içinde kesik kesik havlıyor, ön patilerini parmaklıklara dayayarak ayakta durmaya çalışıyor, birbirlerinin üzerine çıkıyordu. Kalede genel bir huzursuzluk vardı. Sanki saray her zamanki yaz seyahatlerinden birine çıkmıyor da tahliye ediliyor gibiydi. Ter içindeki hamallar Kral'ın mobilyalarını at arabalarına yüklemekle meşguldü. İki adam kapıya sıkışan çivili bir sandığı çekiştiriyordu. Cromwell'in aklına yol parasını denkleştirebilmek için hamallık yapan, suratı yara bere içindeki çocuk geldi. Kendi çocukluğu. Adamlara doğru yürürken, "Tanrı aşkına, bunu nasıl becerdiniz böyle?" diye sordu.

Sandığın bir köşesini sabitleyip onlara geri çekilmelerini işaret etti. Sonra dönüş açısını ayarladı. Birkaç dakika sonra sandığı yerinden oynattığında, adamlar sanki bunu kendileri başarmış gibi, "İşte, geliyor!" diye neşeyle bağırdılar. "Kral'ın işi bitince Kraliçe'nin eşyalarını hazırlayın," dedi Cromwell. "Kardinal'in, More'daki sarayına gidecekler." Adamlar, şaşkınlıkla birbirlerine baktı. "Efendim, ya Kraliçe gitmek istemez-

se?" diye sordu içlerinden biri. "O halde onu bir halıya sarıp arabaya öyle yükleriz," diye karşılık verdi. Adamların eline birkaç bozukluk tutuştururken de "Yavaşlayın biraz," dedi. "Hava, böylesine ağır bir iş için fazla sıcak." Yavaş yavaş yürüyerek, oğlanların yanına döndü. Köpeklerin kafesinin yüklendiği arabalara koşulan atların son hazırlıkları yapılıyordu. Bir kayığa binip kaleden uzaklaştıklarında bile, köpeklerin heyecanlı havlamalarını uzunca bir süre duydular.

Nehir, kahverengi ve durgundu. Eton kıyısında, suyun yüzeyinde kayarcasına ilerleyen bir kuğu sürüsü gördüler. "Hey, sen Sion Madoc değil misin?" diye sordu Cromwell, kayıkçıya dikkat edince.

"Bakıyorum da bir gördüğün yüzü bir daha unutmuyorsun?"

"İnsan böyle bir çirkinliği nasıl unutabilir ki?"

"Sen hiç aynaya baktın mı acaba?" dedi kayıkçı, elmasını kemirerek.

"Baban nasıl?"

"Öldü." Sion, koçanı suya fırlattı. "Bunlardan hangisi senin?"

"Ben," dedi Gregory.

"Şu da benimki," dedi Sion, küreklerden birini çeken kırmızı suratlı, hantal oğlanı işaret ederek. "Baban hava böyle oldu mu dükkanı kapatıp balığa çıkardı."

"Oltasıyla suyu kamçılardı," dedi Cromwell, "ve balıkları yumruklardı. Parmaklarını solungaçlarından içeri sokup *neye bakıyorsun, ha, seni pullu orospu çocuğu,* derdi."

"Güneşin altında pinekleyecek adam değildi," dedi Madoc. "Size Walter Cromwell hakkında bir sürü hikaye anlatabilirim."

Efendi Wriothesley'nin suratında beliren ifade görülmeye değerdi doğrusu. O, bir kayıkçıyla sohbet etmenin insana neler kazandırabileceğini anlayabilecek bir tip değildi. Cromwell on iki yaşındayken, bu argoyla yüklü, hızlı dili rahatça konuşurdu. Şimdi de eski lisanına böylesine çabuk uyum sağlayabildiğini görmek onu şaşırtmıştı. Son zamanlarda Yunanca çalışmış, Thomas Cranmer ve *Bana-Risley-deyin'le* pratik yapma imkanı bulmuştu. Ama hiçbir Yunan aliminin anlattıkları, bu Putney'li kayıkçınınkiler kadar ilgi çekici olamazdı. Henry, anneyi ve kız kardeşi halletmişti. Eh, zaten krallar bunun için değil miydi? Ama bir yerde de durması gerekti canım. Bizim, tarladaki hayvanlardan bir farkımız olmalıydı.

Sion, Anne'i yılanbalığı ve salyangoz sümüğü diye adlandırıyordu. Cromwell, Kardinal'in ondan yılan düşmanım diye bahsettiğini hatırlamıştı. Sion, Anne'in kardeşiyle yattığını söyleyince, "Ne, George'la mı?" dedi Cromwell hayretle.

"Artık kardeşi kimse, işte onunla. Öyleleri bunu aile içinde yapmaya bayılır. Ahlaksız Fransız oyunları..."

"Bu kadar yüksek sesle konuşmasan olmaz mı?" Sanki casuslar yüzerek kayığı takip ediyormuş gibi suya baktı.

"Henry'yleyken kendini tutuyor tabii. Çünkü bir kere hevesini aldı mı, *haydi artık bas git kızım,* diyeceğini biliyor. Zaten kardeşi her gece içindeymiş. Onu ciğerlerine kadar yalıyormuş. Sonra *afedersin kız kardeşim, şu benim kocaman paketi ne yapayım?* diye sorduğunda, *ah, kendini üzme lord kardeşim, onu arka girişten sok ki bana bir zarar gelmesin,* diyormuş."

"Teşekkürler," dedi Cromwell, "ben de bu işi nasıl beceriyorlar diyordum."

Oğlanlar, üç kelimenin ancak bir tanesini anlayabilmişti. Sion, Cromwell'den yüklüce bir bahşiş aldı. Putney hayal

gücüyle tekrar haşır neşir olmak, her şeye değerdi. Sion'un, gerçeğine hiç benzemeyen Leydi Anne yorumunu, aklının bir köşesinde saklayacaktı.

Daha sonra, eve gittiklerinde Gregory, "İnsanların böyle konuştukları için, bir de para almaları tuhaf değil mi?" diye sordu.

"Sion sadece kendi fikirlerini açıklıyordu." Cromwell omzunu silkti. "Eğer insanların akıllarından geçeni bilmek istersen..."

"*Bana-Risley-deyin* senden korkuyor. Chelsea'den dönerken, Baş Sekreter'i kendi kayığından atıp boğmakla tehdit etmişsin."

Bak sen! Oysa o, Gardiner'la yaptığı sohbeti hiç böyle hatırlamıyordu.

"Peki, *Bana-Risley-deyin,* bunu yapabileceğime ihtimal veriyor mu?"

"Evet. O, senin her şeyi yapabileceğini düşünüyor."

Cromwell, Yeni Yıl'da Anne'e sapları necef taşından yapılmış gümüş çatallar armağan etti. Onları başkalarına batırmak için değil de sadece yemek yemek için kullanacağını umuyordu.

"Venedik işi!" Anne, hediyesinden gayet hoşnut olmuştu. Onları ışığa tutup saplarının parıltısını seyretti.

Cromwell başka bir hediye daha getirmişti. Parlak mavi ipekli kumaşa sarılı nesneyi Anne'e uzatırken, "Bu da sürekli ağlayan küçük kız için," dedi.

Anne'in dudakları hafifçe aralandı. "Bilmiyor musunuz?" Leydi'nin kara gözlerinde muzip bir parıltı belirdi. "Gelin de kulağınıza söyleyeyim." Anne'in yanağı onunkine değdi. Teninde hafif bir amber ve gül kokusu vardı. "Sör John Seymour

mu? Sevgili Sör John? Hani herkesin *Yaşlı Sör John* diye çağırdığı?" Sör John, olsa olsa ondan on-on iki yaş kadar büyüktü. Fakat oğulları Edward ve Tom bir süredir sarayda olduğu için, herkes onu çoktan emekliliğe ayırmıştı. "Nihayet artık onu neden hiç görmediğimizi anladık," diye fısıldadı Anne. "Şimdi kırlarda neler yaptığını biliyoruz."

"Ben avlandığını sanmıştım."

"Pek yanlış bir tahmin de sayılmaz doğrusu. Peki, ağına kimi düşürmüş dersiniz? Edward'ın karısı Catherine Fillol'ı. Hatta iş üzerindeyken görülmüşler ama nerede yakalandıkları hatırımdan çıktı. Belki kadının ya da Sör John'un yatağındalardı. Ya da bir çalılıkta. Samanlıkta da olabilir. Biliyorum, soğuktan donarlar diyeceksiniz ama birbirlerini ısıttıklarına eminim. Sör John oğluna her şeyi itiraf etmiş. Düğünlerinden beri geliniyle her hafta yatıyormuş. Bu da iki sene altı ay olsa..."

"Belli başlı oruçlarda rahat durduklarını düşünürseniz, yuvarlak hesap iki yüz yirmiye geliyor."

"Zinacılar, Büyük Perhiz'e aldırmaz."

"Öyle mi? Ben tersini düşünmüştüm."

"İki bebeği var. Hamilelik süresini de hesaba katmak gerek tabii. Biliyorsunuz, ikisi de erkek. Dolayısıyla da Edward..." Cromwell, Edward'ın atmacaları andıran haşin hatlarını gözünün önünde canlandırdı. "Onları aileden atıyor. İkisi de piç ilan edilecek ve Catherine Fillol bir manastıra kapatılacak. Bence onu manastıra değil, bir kafese tıkmalı ya neyse! Edward, evliliğinin iptalini istiyor. Sevgili Sör John'u da daha uzunca bir süre sarayda göremeyeceğimiz kesin."

"Neden fısıldıyoruz? Ben koca Londra'da bu hikayeyi en son duyan kişi olmalıyım."

"Kral da bilmiyor. Onun böyle konularda ne kadar hassas olduğu malum. Dolayısıyla da, ona bununla ilgili şaka yapan ne siz olun, ne de ben."

"Ya kızları? İsmi Jane'di, öyle değil mi?"

Anne kıs kıs güldü. "O hamur surat şey mi? Wiltshire'a gitti. Bana kalırsa, yengesinin ardından manastıra kapanmalı. Ablası Lizzie iyi bir evlilik yaptı ama muhallebi çocuğunu kimse istemedi. Hele olanlardan sonra hiç şansı kalmadı." Birden gözleri Cromwell'in hediyesine kaydı ve yüzü kıskançlıkla kararardı. "Bu nedir?"

"Sadece bir nakış kitabı."

"Zekasını geliştirmesine yardım edecek bir şey almadıktan sonra, ona armağan göndermenizin ne faydası var?"

"Onun için üzülüyorum." Tabii, şimdi çok daha fazlası vardı.

"Ah, yoksa Soluk Surat'tan hoşlanıyor musunuz?" Doğru cevap, *hayır, leydim Anne, ben bir tek sizden hoşlanıyorum,* idi. "Hem sizin ona hediye yollamanız yakışık alır mı?"

"Boccaccio hikayeleri olmadığı sürece, evet."

Anne güldü. "Wolf Hall'daki o günahkarlar... Asıl onlar, Boccaccio'ya hikaye anlatır."

Şubat sonunda, Thomas Hitton adında bir papaz yakılarak öldürüldü. Fisher ve Rochester Piskoposu, onu Tyndale'ın çevirilerini gizlice ülkeye sokmaktan suçlu bulmuştu. İdamın hemen ardından, Piskopos'un mütevazı sofrasından kalkan bir düzine misafir acıyla kıvranarak yere yığılmıştı. Hiç durmadan kusuyorlardı. Hizmetkarlar hemen doktor çağırıp neredeyse nabızları bile atmayan bu hastaları yataklara yatırmıştı. Dr. Butts buna çorbanın sebep olduğunu söylemişti. Zira

uşakların yeminli ifadesine göre, misafirlerin hepsinin birden tadına baktığı tek yemek oydu.

Zehirlenme doğal yollarla olabilirdi. Dolayısıyla da Doktor, Piskopos'un aşçısını işkenceye göndermeden önce, mutfağı didik didik etmişti. Ancak herkes, bunun kasıtlı yapıldığı konusunda hemfikirdi.

Aşçı da çorbaya beyaz renkli bir toz kattığını kabul etmişti. Peki, bunu ona kim vermişti? Sadece bir adam. Bir yabancı, Fisher ve arkadaşlarına müshil vermenin pek eğlenceli olacağını söylemişti.

Öfke ve korkudan adeta kuduran Kral, kafirlere lanet okuyordu. Dr. Butts kafasını sallayıp alt dudağını sarkıtmış ve Henry'nin zehirlenmekten, cehennemden bile daha çok korktuğunu söylemişti.

İnsan, sırf bir yabancı eğlenceli olacağını söyledi diye bir piskoposun yemeğine zehir koyar mıydı? Aşçı daha fazla açıklama yapmamış ya da yapamamıştı. "Öyleyse soruşturma gerektiği gibi yürütülemedi," dedi Cromwell, Butts'a. "Neden acaba?" Geveze bir adam olan doktor acı acı güldü. "Eğer aşçının konuşmasını gerçekten isteselerdi, Thomas More'u çağırırlardı."

Lordlar Kamarası Başkanı'nın, Tanrı'nın hizmetkarlarını *germe* ve *sıkıştırma* sanatında ustalaştığı söyleniyordu. Ne zaman bir kafir tutuklansa, Kule'ye gidip işkenceyi bizzat yönetiyordu. Chelsea'deki evinin bekçi kulübesinde bir sürü şüpheliyi alıkoyduğu ve onlara vaazlar verirken bir yandan da eziyet ederek ağızlarından laf almaya çalıştığı herkesin dilindeydi. Konuşulanlara bakılırsa kamçı, kelepçe ve *Leşçilin Kızı* denilen özel bir işkence aleti kullanıyordu. Tutuklunun kafasına ve ayaklarına demir bir alet geçiriliyor ve vücudu

daire oluşturacak şekilde bükülüyordu. Elleri ezmek için zırhlı eldivenler kullanılıyor, dirseklere, dizlere ve ayak bileklerine zincirler bağlanıyordu. Kafir yavaş yavaş sıkıştırılırken, vücudu da eziliyordu. Burada asıl can alıcı nokta, işkence gören adamın nefessiz kalmamasıydı. Yoksa, bildiklerini unutabilirdi.

Sonraki hafta Fisher'ın konuklarından ikisi ölürken, Piskopos kendini toparlamayı başarmıştı. *Belki de aşçı konuşmuştur,* diye düşündü Cromwell, *ama söyledikleri, sıradan insanların kulaklarına göre değildir.*

Cromwell, Anne'i görmeye gitti. İki gülün ortasındaki diken misali, kuzeni Mary Shelton'un ve ağabeyinin karısı Leydi Rochford'ın arasında oturuyordu. "Biliyor musunuz Leydim, Kral, Fisher'ın aşçısı için yeni bir ölüm şekli icat etmiş. Adam canlı canlı haşlanacak."

Mary Shelton hafifçe irkilmişti. Sonra da sanki bir centilmen onu çimdiklemiş gibi kıpkırmızı kesildi. Jane Rochford ağır ağır konuştu: *"Vere dignum et justum est, aequum et salutare."* Sonra Mary için tercüme etti: "Pek uygun."

Anne'in yüzü ifadesizdi. Cromwell kadar iyi eğitim görmüş bir adam bile, orada okuyacak hiçbir şey bulamıyordu. "Bunu nasıl yapacaklar?"

"Açıkçası henüz araştırmadım. Bana sorarsanız onu ara sıra zincirlerle yukarı çekerler. Böylece kalabalık, derisinin yüzüldüğünü görüp çığlıklarını duyabilir."

Eğri oturup doğru konuşmak lazımdı. Herhalde Anne'e gidip haşlanacağını söyleseniz, muhtemelen omzunu silker ve size, *c'est la vie,* derdi.

Fisher bir aydır yataktaydı. Kalktığında da yürüyen bir cesedi andırıyordu. Görünüşe bakılırsa, meleklerle azizlerin şe-

faati, gutunun iyileşmesi ve kemiklerinin etle kaplanması için yeterli olmamıştı.

Tyndale acı gerçekleri haykırıyordu. Azizler dostun değildi ve seni korumazlardı. Günahlarından arınmana yardımcı olamazlardı. Dua ederek ya da mumlar yakarak onları hasat işçileri misali hizmetine alamazdın. İsa kendini çarmıha gerildiği tepede kurban etmişti, bunu ayinlerde tekrarlayamazdın. Rahipler, cennete gitmeni sağlayamazdı. Tanrı'yla arana üçüncü bir kişiyi sokmana gerek yoktu.

Mart ayında, kocası bakkal ve Avam Kamarası üyesi olan Lucy Petyt, Cromwell'i görmek için Austin Friars'a geldi. Üzerinde siyah, kuzu derisinden bir palto ve gri yünlü kumaştan sade bir kıyafet vardı. Alice eldivenlerini aldı ve gizlice ipekli astarını okşadı. Cromwell misafirini karşılamak için ayağa kalkıp onu şöminenin önündeki koltuğa götürdü ve eline, bir kadeh baharatlı sıcak şarap tutuşturdu. Lucy'nin elleri titriyordu. "Keşke John da bunlara sahip olabilseydi. Bu şaraba ve şömineye."

Şafak vakti Lion's Quay'e yapılan baskın sırasında kar yağıyordu. Fakat gökyüzünde, çok yakında parlak kış güneşinin doğacağını müjdeleyen kızıl-turuncu bir aydınlık vardı. "O soğuğu aklımdan çıkaramıyorum," dedi Lucy. More, yüzünü kürklerine gömmüş, depoyu ve evi aramak üzere muhafızlarıyla birlikte kapıda dikiliyordu. "Onu latifelerle karşıladım," diye anlatmaya devam etti. "Sonra kocama seslendim: *Hayatım, Lordlar Kamarası Başkanı, parlamentoyla ilgili bir iş için seni görmeye gelmiş.*" Şarap, Lucy'nin yüzünü pençe pençe kızartırken dilini de çözmüştü. "Onlara kahvaltı edip etmediklerini sordum. Emin misiniz, dedim. İsterlerse hemen yiyecek bir şeyler hazırlatabilirdim. Hizmetkarlar da ayaklarının

altında dolaşıp duruyordu." Lucy, neşesiz bir kahkaha attı. "Ve tüm bu süre zarfında, John bir panelin ardında kağıtlarını saklamakla meşguldü."

"Sen elinden geleni yapmışsın Lucy."

"Yukarı çıktıklarında John hazırdı. *Ah, kimleri görüyorum,* dedi. *Lordlar Kamarası Başkanı, yoksul evime teşrif etmiş.* Ama benim zavallı, bahtsız kocam Yeni Ahit'i çalışma masasının altına fırlatmıştı. Daha odaya girdiğimiz anda gözlerim ona kaydı. John'u ele vereceğim diye ödüm koptu."

Bir saatlik aramaları sonuçsuz kalınca, Lordlar Kamarası Başkanı, "Sende şu yeni kitapların hiçbirinden olmadığına emin misin John," demişti, "çünkü aldığım duyumlar o yönde değildi." Ve Tyndale'in çevirisi orada öylece duruyordu. John Petyt, "Bunu size kim söyledi, bilmiyorum," diye yanıt vermişti. "Onunla gurur duydum," dedi Lucy, biraz daha şarap almak için kadehini uzatarak. More yine de işini şansa bırakmak istememişti. "Bugün hiçbir şey bulamadığımız doğru John ama yine de bu beylerle Kule'ye gitmen gerek."

John Petyt genç bir adam değildi. Şimdi More'un emirleri doğrultusunda saman bir döşekte buz gibi taşların üzerinde yatıyordu. Ziyaretçi kabul etmesine bir tek sebeple izin verilmişti. Sefil ve hasta halini cümle aleme göstermek için. "Ona yiyecek ve kalın giysiler yolladık," dedi Lucy. "Ama Lordlar Kamarası Başkanı hepsini geri göndertmiş."

"Belirli bir rüşvet tarifesi mevcut. Gardiyanlara ödeme yapmanız gerek. Halihazırda paranız var mı?"

"Evet ama daha fazlasına gerek duyarsam sizden isterim." Lucy kadehini Cromwell'in çalışma masasının üzerine bıraktı. "Bu adamın planı ne? Hepimizi hapse mi attıracak?"

"Bunun için yeterince yeri var."

"Belki vücutlarımız için evet ama bedenlerimizin ne önemi var ki? Malımızı mülkümüzü de alabilir ama Tanrı bizi yine refaha kavuşturacaktır. Kitapçıları kapatabilir fakat bizim yine kitaplarımız olacak. Onların eski kemikleri, pencerelerde camdan azizleri, mumları ve kutsal emanetleri var ama Tanrı bize matbaayı verdi." Lucy'nin yanakları ışıldamaya başlamıştı. Çalışma masasının üzerindeki çizimlere baktı. "Bunlar ne, Efendi Cromwell?"

"Bahçemin planları. Evin arkasındaki bazı binaları satın almak niyetindeyim. Arazilerine ihtiyacım var da."

Lucy gülümsedi. "Bir bahçe... Bu, uzun zamandır duyduğum en hoş şey."

"Umarım sen ve John beni ziyarete gelebilirsiniz."

"Peki, bu ne? Tenis kortu da mı yaptıracaksınız?"

"Yeterince yerim olursa, evet. Bir de meyve bahçesi istiyorum."

Lucy'nin gözlerinden yaşlar akmaya başladı. "Kral'la konuşun. Size güveniyoruz."

Cromwell, Johane'in ayak seslerini duydu. Lucy'nin eli ağzına gitti. "Tanrı beni affetsin... Bir an sizi kız kardeşiniz sandım."

"Bazıları bu yanılgıya düşebiliyor," dedi Johane. "Bazıları da yanılgısında ısrar ediyor. Bayan Petyt, kocanızın Kule'de olduğunu duyunca çok üzüldüm. Ama bu felaketi evinize siz getirdiniz. Kardinal'e ilk çamur atan sizdiniz. Herhalde şimdi onu mumla arıyorsunuzdur."

Lucy tek kelime etmeden ayağa kalktı ve odadan çıkarken, omzunun üzerinden Cromwell'e baktı. Dışarıda Mercy'nin onu uğurladığını duydu. Neyse ki o, Lucy'ye karşı çok daha ılımlı davranıyordu. Johane şömineye doğru yürüyüp elini sıcağa doğru tuttu. "Onun için ne yapabileceğini sanıyor?"

"Kral'la ya da Leydi Anne'le konuşabileceğimi."

"Peki bunu yapacak mısın? Sakın yapma," dedi. "Yapma!" Sonra yanaklarındaki yaşları sildi. Lucy onu üzmüştü. "More, kocasını gergiye yatırmayacaktır. Bunun duyulmasını göze alamaz. Ama yine de ölebilir." Ona baktı. "Lucy Petyt çok yaşlı. Bence gri giymemeli. Yanaklarının ne kadar sarkık olduğunu fark ettin mi? Artık çocuk yapamaz."

"Ne demek istediğini anlıyorum."

Johane eteğini tutup kumaşı avcunda sıktı. "Ama ya onu gergiye yatırırlarsa? Ya adam konuşursa ve bazı isimler verirse?"

"Bundan bana ne?" Cromwell arkasını döndü. "More zaten benim ismimi biliyor."

Cromwell, Leydi Anne'le konuştu. "Ben ne yapabilirim ki?" diye sordu Anne. "Siz Kral'ı hoş tutmayı iyi biliyorsunuz," diye karşılık verdi Cromwell. Anne güldü. "Ne yani? Bir bakkal için kızlığımı mı vereceğim?"

Ama Anne fırsatını bulduğunda Kral'la konuştu. Fakat Majesteleri ona boş bir bakış fırlatıp "Lordlar Kamarası Başkanı işini bilir," dedi. Anne, "Denedim," dedi, "gerçekten denedim. Biliyorsunuz, Majesteleri'nin eline Tyndale'in kitabını veren ve *Tyndale, krallığınıza geri dönebilir mi?* diye soran bendim." Görüşmeler tüm kış boyunca sürdü, Manş Denizi'nde mektuplar gidip geldi. Baharda, Cromwell'in Antwerp'teki adamı Stephen Vaughan alacakaranlıkta, şehir duvarlarının hemen dışındaki tarlada bir görüşme ayarladı. Cromwell'in mektubunu okuyan Tyndale, "Eve dönmek istiyorum," diyerek ağladı. "Kaçak hayatı yaşamaktan bıktım usandım artık. Kral, Kutsal Kitap'ı anadilinde okumayı kabul ederse kendi tercümanını seçmekte özgür. Ben bir daha tek kelime yazmam. Bana dilediğini yapabilir, işkence ede-

bilir ya da öldürebilir. Yeter ki İngiliz halkının Kutsal Kitap'ı anlamasını sağlasın."

Henry *hayır* ya da *asla* dememişti. Tyndale'in yahut bir başkasının çevirisi hala yasaktı ama bir gün, onayladığı bir alimin tercümesini kabul edebilirdi. Anne'i memnun etmek için daha ne söyleyebilirdi ki?

Fakat yaz geldiğinde, Cromwell uçurumun kenarından döndüğünü ve aklını başına toplaması gerektiğini anladı. Henry fazlasıyla cesaretsiz, Tyndale ise uzlaşılması neredeyse imkansız bir adamdı. Cromwell'in Stephen'a yazdığı en son mektuptaki panik havası hemen seziliyordu. *Gemiyi terk et,* demişti. Zira Tyndale'in saldırganlığı uğruna kendini feda etmeye niyeti yoktu. *Tanrım,* diye düşündü Cromwell, *More'la Tyndale, al birini vur ötekine. İkisinde de katır inadı var.* Tyndale, Henry'nin boşanması konusunu iyice yokuşa sürecek. Luther de öyle. Halbuki insan mantıken İngiltere Kralı'yla dost olmak isteyeceklerini düşünür, öyle değil mi? Ama nerde!

"Tyndale kim ki beni yargılayacak?" diye gürledi Henry. Tyndale'in cevabı da gecikmedi. "Bütün Hıristiyanlar birbirlerini yargılayabilir."

"Bir kedi de bir krala bakabilir," dedi Cromwell, Marlinspike'ı kucaklarken. Ticaret öğrettiği Thomas Avery'yle konuşuyordu. Avery bir süredir Stephen Vaughan'ın yanındaydı. Biraz tecrübe kazanmak için oradaki tüccarların arasına karışmıştı. Ancak her fırsatını bulduğunda bir gemiye atlayıp Austin Friars'a dönmeyi alışkanlık haline getirmişti. İçinde sadece yünlü bir yelekle birkaç gömleğin bulunduğu küçük çantasıyla içeri dalar, Mercy, Johane ve kızlara seslenir, onlara Antwerp'teki sokak satıcılarından aldığı meyveli şekerleri ve incik boncuğu dağıtırdı. Cromwell'in çalışma odasına doğru

koştururken, Rafe, Richard ya da Gregory yoluna çıkarsa onları dostça yumruklar ama çantasını daima koltuğunun altında tutardı.

Şimdi de oğlan onu ofisine dek takip etmişti. "Siz seyahatlerinizde evi özlemez miydiniz efendim?"

Cromwell omzunu silkti. Bir evi olsaydı özlerdi belki. Kediyi yere bırakıp çantayı açtı. İçindeki tespihe şaşkınlıkla bakınca, Avery, "Göstermelik," dedi gülümseyerek. Aferin, akıllı çocuktu doğrusu! Marlinspike çalışma masasının üzerine atlayıp çantaya patisini soktu. "Orada bulabileceğin tek fare, şekerlemeden yapılmış olanlardır." Oğlan kedinin kulaklarını çekiştirip onunla bir süre oynadı. "Efendi Vaughan'ın evinde hiç hayvan yok."

"Stephen bir tek işini düşünür. Üstelik bugünlerde sinirleri tepesinde."

"Hem de nasıl! *Thomas Avery,* diye bağırıyor, *dün gece eve kaçta geldin? Efendine mektup yazdın mı? Ayine katıldın mı?* Sanki çok umrunda ya! Sırf işgüzarlıktan."

"Gelecek ilkbaharda eve dönebilirsin."

Konuşurlarken, Avery yeleğini çıkarıp tersini çevirdi ve ufak bir makasla astarının ortasındaki dikişi sökmeye girişti. "Amma muntazam dikilmiş. Kim yaptı bunu?" diye sordu Cromwell.

Oğlan bir an bocaladı ve yanakları kızardı. "Jenneke."

Astardan, katlanmış bir kağıt çıkardı. Cromwell bunu açarken sordu. "Gözleri keskin olmalı."

"Öyle."

"Peki, aynı zamanda da güzeller mi?" Cromwell gülümseyerek kafasını kaldırdı. Avery bir şey söyleyecek gibi olduysa da sonra bakışlarını kaçırdı.

"Sadece seninle eğleniyorum Tom. Sakın alınma." Sonra Tyndale'ın mektubunu okumaya başladı. "Eğer bu tatlı kız Stephen'ın evinden biriyse, sorun yok demektir."

"Tyndale ne söylüyor?"

"Sen okumadın mı?"

"Yazanları bilmememin daha iyi olacağını düşündüm. Her ihtimale karşı."

Aslında sadece tek bir ihtimal vardı. O da Thomas More'un konuğu olmaktı. Mektup sol elindeydi, sağ elini dalgın bir tavırla yumruk yaptı. "Hele bir benim insanlarıma yanaşmaya kalksın! Onu Westminster'dan sürükleyerek çıkarır, kafasını kaldırım taşlarına vururum. Belki o zaman Tanrı sevgisinin manasını biraz olsun öğrenir."

Avery sırıtarak taburelerden birine çöktü. Cromwell tekrar mektuba döndü. "Tyndale, *Leydim Anne kraliçe olmadan önce İngiltere'ye dönemem,* diyor ki bunun gerçekleşmesi için en ufak bir katkıda bulunmadığını da söylemeliyim. Thomas More hayatta ve görevinin başında olduğu sürece üzerinde Kral'ın imzası olan bir giriş belgesine bile güvenmezmiş. Çünkü More, *bir kafire verdiğin sözün hiçbir değeri yok,* diyormuş. İşte. Al, sen de oku. Lordlar Kamarası Başkanımız ne cehalete, ne masumiyete saygı duyuyor."

Avery kağıdı çekinerek aldı. Demek artık verilen hiçbir sözün anlamı kalmamıştı. "Şimdi söyle bakalım," dedi Cromwell, şefkatli bir ses tonuyla, "kim bu Jenneke? Babasına senin için bir mektup yazmamı ister misin?"

"Hayır." Avery hayretle kafasını kaldırıp kaşlarını çattı. "Hayır. O yalnızca Efendi Vaughan'ın himayesi altındaki bir yetim. Hepimiz ona İngilizce öğretiyoruz."

"Yani sana getirecek parası yok?"

Oğlanın aklı karışmış gibiydi. "Herhalde Stephen ona drahoma verir."

Hava şömine için fazlasıyla ılık, saat mumlar için çok erkendi. Cromwell de Tyndale'in mesajını yakmak yerine yırttı. Marlinspike kulaklarını geriye yatırarak kağıt parçalarından birini yan yan çiğnedi. "Papaz kedi," dedi Cromwell gülerek. "Baksana kutsal yazıları nasıl da seviyor."

Scriptura sola. Size ancak İsa'nın öğrettikleri kılavuzluk edebilir ve sizi ancak onlar teselli edebilir. Boyalı bir yüze mum yakmak değil. Tyndale ilahi müjdeli haberdir, belirli sınırlar içinde dans edilip şarkı söylenebilir diyor, Thomas Avery'yse, "Gerçekten de gelecek baharda eve gelebilir miyim?" diye soruyordu.

Kule'deki John Petyt'ın normal bir yatakta uyumasına izin verilmişti ama Lion's Quay'e dönmesine imkan yoktu.

Bir gece sohbet ederlerken Cranmer, Cromwell'e şöyle demişti: "Aziz Agustine, *evimizin nerede olduğunu sormamıza gerek yok* der, çünkü eninde sonunda hepimiz Tanrı'nın evinde buluşacağız."

Paskalyadan önceki Büyük Perhiz amacına ulaştı ve ruhların bütün takatini alıp götürdü. Cromwell, Anne'e gittiğinde, Mark'ı lavtasının üzerine eğilmiş, kederli bir melodi tıngırdatırken görünce, oğlanın yanından geçerken kafasına bir fiske vurdu. "Haydi, bize neşeli bir şeyler çal!"

Mark neredeyse taburesinden düşüyordu. *Bu insanlar ne kadar da korkak*, diye düşündü. *Daima bir tuzağa düşmeyi bekliyorlar.* Anne daldığı hayallerden uyanıp "Az önce ne yaptınız?" dedi.

"Hiç. Sadece Mark'a vurdum. Bakın şöyle. Tek parmağımla."

"O da kim? Ah, onun adı Mark mı?"

Cromwell 1531 baharında, insanları neşelendirmeyi iş haline getirdi. Kardinal çok dırdırcıydı ama bunu pek komik bir şekilde yapardı. Ne kadar çok şikayet ederse, adamı Cromwell de o kadar çok eğlenirdi. Onların düzeni buydu.

Kral da yakınmaya bayılıyordu. Başı ağrıyordu. Suffolk Dükü salaktı. Hava çok sıcaktı. Ülke ahlaki çöküş içerisindeydi. Ayrıca çok da vesveseliydi. Kehanetlerden ve insanların ona düşmanlık beslemesinden korkuyordu. Kral kuruntulara kapıldıkça, yeni hizmetkarı da bir o kadar sakinleşiyor ve gelecek hakkında daha ümitli konuşuyordu. Ve Kral huysuzlaştıkça, saraya dilekçe vermeye gelenler, Cromwell'i görmeye gider olmuştu.

Bir gün evdeyken, Jo yanına geldi. Artık genç bir hanım olmuştu. Kaşlarını çattığında, tıpkı annesi Johane'e benziyordu. "Paskalyada yumurtalarımızı nasıl boyayacağız efendim?"

"Geçen yıl nasıl boyamıştık?"

"Onlara kardinal gibi kep takıyorduk." Sonra sözlerinin yarattığı etkiyi gözlemleyebilmek için dikkatle Cromwell'in suratına baktı. *Bunu benden almış,* diye geçirdi Cromwell içinden, *oysa sadece öz çocuklarımın bana benzediğini sanırdım.* "Hata mı yapmışız?"

"Hiç de değil. Bilseydim Kardinal'e de bir yumurta götürürdüm. Eminim pek hoşuna giderdi."

Jo yumuşacık, küçük elini onunkinin üzerine koydu. Hala bir çocuğun eliydi. Eklem yerleri çizik içinde ve tırnakları yenmiş. "Artık Kral'ın meclisindeyim," dedi Cromwell. "İsterseniz taç çizebilirsiniz."

Annesiyle yaşadıkları çılgınlık artık bir son bulmalıydı ve Johane de bunun farkındaydı. Kadın eskiden, Cromwell'in ol-

duğu yerde kalabilmek için bahaneler üretirdi. Ama şimdi, o Austin Friars'tayken, Johane, Stepney'deki evdeydi.

"Mercy biliyor," diye fısıldamıştı, bir gün yanından geçerken.

Asıl şaşırtıcı olan, aralarındaki ilişkiyi böylesine uzun bir zaman sonra keşfetmiş olmasıydı. Bundan alınacak bir ders vardı. İnsanların daima seni izlediklerini düşünürdün. Oysa gölgenden bile korkup saklanmanın tek sebebi, içindeki suçluluk duygusuydu. Mercy nihayet iki gözü ve bir dili olduğunu fark edip Cromwell'le yalnız kaldıkları bir anda konuyu açtı. "Kral'ın, önündeki engellerin birini aştığını duydum. Kız kardeşi Mary'yi yatağına aldığı için, Leydi Anne'le evlenememesinden bahsediyorum."

"İyi tavsiyeler aldık da ondan," dedi Cromwell, rahat bir tavırla. "Dr. Cranmer benim önerim üzerine Venedik'e gidip eski metinler hakkında çeşitli uzmanlara başvurdu."

"Yani Kral'ın yaptığı ensest değilmiş? Tabii, kız kardeşlerden biriyle evli olmadıkça?"

"İlahiyatçılar öyle söylüyor."

"Size kaça mal oldu?"

"Dr. Cranmer bunu bilemez. Din adamları müzakere masasına oturur. Sonra onlar kadar ilahi olmayan bir adam parayı almaya gelir. Birbirleriyle karşılaşmazlar bile."

"Yine de Kral'ın davasının sizin durumunuza bir faydası yok," dedi Mercy, açık açık.

"Öyle."

"Johane seninle konuşmak istiyor."

"Söyleyecek ne kaldı ki?" Hepsi de bu işin hiçbir yere gitmeyeceğini biliyordu. Gerçi John Williamson hala öksürüyordu. Johane'in kocasının kimseye usulca yaklaşmasına imkan yoktu. Zira hırıltılı nefesi her yere kendisinden önce ulaşıyor-

du. Dr. Butts ona kır havası almasını önermişti. "Bir anlık zayıflığımıza geldi," dedi Cromwell. Ya sonra ne olmuştu? Diğer seferler için nasıl bir bahanesi vardı?

"Onu dinlemek zorundasın." Mercy'nin yüzü kıpkırmızı kesilmişti. "Bunu ona borçlusun."

"Bu yaşadığımız, geçmişin bir parçası gibi." Johane'in sesi titriyordu. Yarımay şeklindeki başlığını düzeltip peçesini açtı. "Uzun bir süre, Liz'in gerçekten gittiğine inanmadım. Onun bir gün geri döneceğini düşündüm hep."

Johane'in güzel kıyafetleri Cromwell'i daima cezbederdi ama artık kendini tutmasının vakti gelmişti. Mercy insanların Austin Friars'ın kadınlarını Londra kuyumcularına ve kumaşçılarına para akıtırken gördüğünde, huşu içinde fısıldadıklarını söylüyordu. "Yüce Tanrı, Thomas Cromwell'e büyük bir servet bahşetmiş olmalı," diyorlardı.

"Düşünüyorum da," diye devam etti Johane, "bence bunu Liz öldüğü için yaptık. Şoka girdiğimiz için. Çok üzgündük ve birbirimize sığındık ama artık vazgeçmeliyiz. Üzüntümüz hiç geçmeyecek ki. Daima kardeşimin yasını tutacağız."

Cromwell onu anlıyordu. Liz başka bir zaman boyutunda ölmüş gibiydi. Kardinal hala saltanatının doruğundayken ve kendisi de onun adamıyken. Johane kafasını kaldırıp gözlerinin içine baktı. "Eğer evlenmek istersen, Mercy senin için bir aday listesi hazırladı bile. Zira senin bir listen olmadığını hepimiz biliyoruz."

Devam etti. "John Williamson -Tanrı beni affetsin ama her yıl, *bu kışı çıkaramaz,* diyoruz- ölse bile... Kilise yine de izin vermez ki. Kanunlar, evlenmemize karşı çıkar."

"Bunu asla bilemezsin."

Johane kollarını kaldırıp hararetle konuşmaya başladı. "Herkesin dediğine bakılırsa, piskoposları hiçe sayıp Kral'ı kilisenin başına getirmeye kararlıymışsın. Papa'nın gelirini Henry'ye devredecekmişsin. Henry de istediği kanunu koyabilecek, Kraliçe'yi bir kenara fırlatıp Leydi Anne'le evlenebilecek, neyin günah neyin sevap olduğuna karar verebilecekmiş. Ve Prenses Mary, Tanrı onu saklasın, piç ilan edilecek, İngiltere'nin bir sonraki kralı Leydi'nin ona vereceği çocuk olacakmış."

"Johane... Bence meclisin bir sonraki toplantısına katıl ve az önce söylediklerini onlara da tekrarla. İnan, bize bayağı zaman kazandırmış olursun."

"Bunu yapamazsın," dedi Johane, şaşkınlıktan donakalmış bir halde. "Avam Kamarası böyle bir kanuna oy vermez. Lordlar da öyle. Piskopos Fisher, Başpiskopos Warham, Norfolk Dükü, Thomas More... Hepsi karşına dikilir."

"Fisher hasta. Warham yaşlı. Norfolk daha geçen gün bana, *çok yoruldum,* dedi. *Katherine'in lekeli çarşafının sancağı altında savaşmaktan bıktım usandım. Arthur ondan zevkini almış ya da almamış, kimin umrunda?*" Dük'ün edepsiz sözlerinin ancak bu kadarını tekrarlayabilmişti. "*Bırakın yeğenim Anne tahta geçsin*, diyor, *ve elinden geleni ardına koymasın.*"

"Ne yapabilir ki?" Johane'in dudakları hayretle aralanmıştı. Dük'ün sözleri Gracechurch Sokağı'ndan nehre doğru yayılacak, köprüyü geçecek, Soutwark'un boyalı hanımları onları tiksintiyle kulaktan kulağa fısıldayacaktı. Ama Howardlar ve Boleynler herkesçe biliniyordu zaten. Cromwell olsun ya da olmasın, Anne'in karakterinin ayrıntıları er ya da geç, Londra'nın ve dünyanın diline düşecekti.

"Kral'ı kışkırtıyor. Onu öfkelendiriyor," dedi Cromwell. "Henry, Anne'in onunla Katherine'in hayatı boyunca asla kullanmadığı bir tonda konuştuğundan şikayet ediyor. Norfolk, yeğeninin Kral'a bir köpeğe muamele eder gibi davrandığını söylüyor."

"Aman Tanrım! Henry onu kırbaçlatmıyor mu?"

"Belki evlendiklerinde yapar. Bak, eğer Katherine Roma'da açtığı davadan feragat etseydi ve durumunun İngiltere'de karara bağlanmasını kabul etseydi ya da Papa, Kral'ın isteğini onaylasaydı tüm bunlar olmayacaktı. Clement bir sabah uyku sersemi çalışma masasına otursa ve sol eliyle pek de iyi okumadığı bir kağıdı imzalasa, ona kim karşı çıkabilirdi ki? O zaman onu rahat bırakırdık ve otoritesi de geliri de onda kalırdı. Çünkü Henry'nin tek istediği, Anne'i bir an önce yatağına sokmaktı. Ama şimdi, zaman ilerledikçe, inan bana, başka şeyler de istemeye başladı."

"Hiç şaşırmadım doğrusu. Öylesi, onun kişiliğinde var."

"Çünkü Henry bir kral."

"Ya Papa inadına devam ederse?"

"Kral, halkının parasını alacak."

"Ama o zaten zengin."

"Yanılıyorsun. Tam tersi, Henry gayet fakir."

"Peki, kendisi bunun farkında mı?"

"Parasının nereden gelip nereye gittiğinden haberi olduğuna emin değilim doğrusu. Lordum Kardinal hayattayken, asla bir mücevhere, ata ya da güzel bir eve ihtiyaç duymadı. Şimdi Kral'ın kişisel masrafları için ayırılan parayı Henry Norris tutuyor ama onun bu işi hakkıyla yaptığına inanmıyorum." Johane soramadan devam etti. "Henry Norris benim için gerçek bir baş belası." *Ama ne zaman Anne'le yalnız*

konuşmam gerekse, Norris'i onun yanında buluyorum, diye eklemedi.

"Anladığım kadarıyla Henry istese akşam yemeği için buraya gelebilir ama Henry Norris asla. Doğru mu?" Johane ayağa kalkıp da kendini aynada görünce, sanki oradaki yansımasından çekinmiş gibi başını çabucak eğip kaldırdı ve yüzündeki ifade hafifçe yumuşadı. Cromwell kaşlarının belli belirsiz çatılışını ve dudaklarının kıvrılışını izledi. *Eğer yeteneğim olsa, onun resmini yapabilirdim,* diye düşündü. *Ona öylesine uzun zamandır bakıyorum ki.* Ama bakmak, ölüleri geri getirmiyordu. Tersine, ne kadar dikkatli bakarsan o kadar hızlı yok oluyorlar ve eskisinden de uzağa gidiyorlardı. Eğer Liz Wykys cennetten onları izliyorsa, kocasının ablasıyla yaptıklarını görünce gülümsediğini hiç sanmıyordu. *Hayır, ben Liz'i daha da karanlığa ittim,* dedi içinden. Aklına, Walter'ın anlattığı bir şey gelmişti. Karısı, yani Cromwell'in annesi, gencecik bir gelin olarak kuzeyden geldiğinde, bohçasında ufak bir azize heykeli varmış ve akşamları ona dua ediyormuş. Sonra da kocasıyla yatacağı zaman heykelin arkasını çeviriyormuş. Walter şöyle demişti: "Eğer yanılmıyorsam o kahrolası heykel Azize Felicity'di ve seni peydahladığımız gece, yüzü kesinlikle duvara dönüktü."

Johane kocaman ve aydınlık odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüdü. "Tüm bunlar," dedi, "yeni eşyalarımız. Saat, Stephen'a Flamanya'dan sipariş ettiğin oymalı sandık, kendi kulaklarımla duydum, Thomas Avery'ye, *Stephen'a onu istediğimi söyle, parasının önemi yok,* dedin. Tüm bu tanımadığımız insanların resmedildiği tablolar, lavtalar, müzik kitapları... Eskiden bunları almazdık. Küçük bir kızken asla aynada kendime bakmazdım ama şimdi her gün bakıyorum. Ve bana

verdiğin o fildişi tarak. Daha önce hiç kendime ait bir tarağım olmamıştı. Liz saçlarımı örer ve başlığımın içine sokuştururdu. Ben de ona aynısını yapardım. Nasıl görünmemiz gerektiğini bile bilmezdik. Ta ki bir gün, birileri bize bunu söyleyene kadar."

Geçmişteki sıkıntılarımıza ve yokluk günlerimize neden bu kadar bağlıyızdır? Neden sefilliğimizle, soğuktan donduğumuz ve ağzımıza bir lokma et koyamadığımız günlerle gurur duyarız? Sanki o zamanlar, başka şansımız yokmuş gibi. Liz bile bir keresinde Gregory'nin, gömleğini ısıtmak için ateşe tuttuğunu görmüş ve onu azarlamıştı: "Yapma, yoksa her gün sıcak gömlek giymeyi beklersin."

Cromwell, "Liz," dedi. "Pardon Johane..."

Johane'in yüzündeki ifade, *aynı hatayı daha kaç kez yapacaksın,* der gibiydi.

"Senin mutlu olmanı istiyorum. Söyle, ne istersin? Sana ne verebilirim?"

Cromwell, kadının bağırmasını bekledi. Bütün kadınlar öyle yapmaz mıydı? Satın alınamayacaklarını haykırmaz mıydı? Ama Johane tek kelime etmeden dinlemeye devam etti. Gözlerini onunkilere dikmişti. Cromwell bir hikaye anlatmaya başladı. "Floransa'da Fra Savonarola diye bir keşiş varmış. Tüm insanları güzelliğin bir günah olduğuna inandırmaya çalışırmış. Bazıları onun bir büyücü olduğunu düşünmüş ve etkisi altına girmiş. Sokaklarda ateşler yakıp elde etmek için aylarca, hatta yıllarca çalıştıkları ipeklileri, annelerinin zifaf yatakları için işlediği örtüleri, el yazması şiir kitaplarını, kira cetvellerini, tapu senetlerini, köpeklerini, kedilerini, sırtlarındaki gömlekleri, parmaklarındaki yüzükleri, kadınlar peçelerini ve en kötüsü de Johane, aynalarını yakmışlar. Böylece bir daha

yüzlerini göremeyecekler ve tarladaki hayvanlardan ne farkları olduğunu bilemeyeceklermiş. Aynaları eritip bomboş evlerine gitmişler ve yere uzanmışlar. Çünkü yataklarını da yakmışlar ve ertesi sabah ağrılar içinde uyandıklarında, üzerinde kahvaltı edebilecekleri bir masaları da olmadığını fark etmişler. Ayakta kalmışlar. Zira iskemlelerini, koltuklarını, taburelerini, hepsini de şenlik ateşinde kurban etmişler. Fırıncılar unlarını, mayalarını ve ekmek teknelerini yaktığı için açlığa mahkum olmuşlar. En kötüsü de neymiş biliyor musun? Akılları başlarına gelmiş. Çünkü önceki gece, şarap tulumlarını da ateşe atmışlar." Cromwell ellerini iki yana açtı. "Zihinleri açılıp düşünceleri berraklaşınca etraflarına bakmışlar ve acı gerçeği görmüşler."

"Ama az önce, en kötüsü aynalarını kaybetmekti demiştin?"

"Evet, ben öyle düşünüyorum. Umarım ben her zaman kendime bakma fırsatı bulurum. Ve sen Johane, senin de daima bir aynan olmalı. Zira sen, bakılmaya layık bir kadınsın."

Ona birkaç mısra yazabilirdi ya da Thomas Wyatt ona bir şiir yazabilirdi ama asla bu etkiyi vermezdi. Johane kafasını çevirdi. Cromwell yine de kadının yüzünün ışıldadığını görebildi. Çünkü kadınlar tatlı sözlerden hoşlanırdı. Üstelik o, içten gelerek konuşmuştu.

İki arkadaş olarak ayrıldılar. Hatta, *eski zamanların hatırına son bir kez beraber olalım*, bile demeden. Aslında gerçekte ayrılmamışlardı ama artık ilişkileri boyut değiştirmişti. Mercy şöyle diyordu: "Thomas, sen bir taşın altında kaskatı yatarken bile kendini ifade etmeyi bilirsin."

Ev sessiz sakindi. Şehrin kargaşasını kapının dışına hapsetmek için kilitleri yeniletiyordu. Jo ona bir Paskalya yumurtası getirdi. "Bakın, bunu sizin için sakladık." Cromwell çilsiz, be-

yaz yumurtaya baktı. Hiçbir özelliği yoktu. Sadece en tepesine yamuk yumuk bir taç çizilmişti.

"Annem bir mesaj yolladı. *Eniştene söyle, hediye olarak kartal başlı, aslan gövdeli ejderhanın yumurtasından yapılmış bir kupa istiyorum*, dedi. Ama onların nesli tükendiği için bu arzusunu yerine getiremeyeceksin, öyle değil mi?"

"Gidip annene sor bakalım, hangi renginden istermiş."

Jo, Cromwell'in yanağına bir öpücük kondurdu.

Aynaya bakınca, aydınlık odadaki bütün eşyalar ikizlerine kavuştu. Lavtalar, portreler, ipek perdeler... Roma'da Agostino Chigi adında bir bankacı vardı. Aslen Sienalıydı ve oranın yerlileri onun dünyadaki en zengin adam olduğunu iddia ediyordu. Agostino Papa'yı yemeğe çağırdığında onu altın tabaklarda sunduğu yemeklerle besliyordu. Yemek bittikten sonra da etrafına bakınıyor, karınları tıkabasa dolu kardinallere ve onların artlarında bıraktıkları iyice sıyrılmış kemiklere, balık kılçıklarına, istiridye ve portakal kabuklarına bakıyor ve şöyle diyordu: "Mutfaktakileri bulaşık derdinden kurtarmaya ne dersiniz?"

Konuklar açık pencerelerin kenarlarına üşüşüp tabakları Tiber'e fırlatıyordu. Lekeli masa örtüsü de onları takip ediyor, beyaz kumaş peçeteler, yere saçılan ekmek kırıntılarını kapmak için pike yapan açgözlü martıları andırıyordu. Bu sırada şen kahkahalar, Roma gecelerine karışıyordu.

Halbuki Chigi, nehre ağlar gerdirmişti ve kaçanları kurtarmak için de dalgıçları vardı. Keskin gözlü bir hizmetkar şafakla birlikte kıyıya dikilir, nehirden toplanan tabakları tek tek sayardı.

1531 yazı, kuyrukluyıldızın yazıydı. Uzun alacakaranlıkta, yükselen ayın ve o tuhaf, yeni yıldızın ışığı altındaki bah-

çede kol kola gezen siyah cüppeli beyler, ebedi kurtuluştan bahsediyordu. Bu beyler, Thomas Cranmer, Hugh Latimer ve Austin Friars'a ilahiyat sohbeti yapmak üzere gelen, Anne'in hane halkından katip ve din adamlarıydı. Kilise nerede hata yapmıştı? Doğru yolu nasıl bulabilirdi? Cromwell pencereden baktı. "Bu beylerin Kutsal Kitap'ın yorumu konusunda tamamen aynı fikirleri paylaşacağına inanmak hata olur. More'la uğraşmayı bıraktıkları anda, birbirlerini gırtlaklayacaklarına eminim."

Gregory bir mindere çökmüş, bir kuş tüyüyle köpeğinin burnunu gıdıklıyor, hayvan da komik bir şekilde hapşırıyordu. "Efendim," dedi, "köpekleriniz neden hep çok küçük ve isimleri de Bella?"

Onun arkasındaki meşe ağacından masada, Kral'ın astronomu Nikolaus Kratzer oturuyordu. Önünde usturlabı, kağıtları ve mürekkep hokkası vardı. Kalemini bırakıp kafasını kaldırdı. "Efendi Cromwell," dedi kaygısız bir tavırla, "ya benim hesaplamalarım yanlış, ya da evren bizim düşündüğümüz gibi değil."

Cromwell sordu: "Kuyrukluyıldızlar neden iyiye değil de kötüye işaret olarak algılanır? Neden uygarlıkların ve ulusların yükselişinin değil de çöküşünün habercisi kabul edilirler?"

Kratzer, onun yaşında, esmer tenli ve nüktedan bir adamdı. Aslen Münihli'ydi. Buraya bir kısmı kendi dilinde yapılan sohbete katılmaya ve malumatlı beylerle bilgi alışverişinde bulunmaya gelmişti. Bir zamanlar Kardinal'in yanında çalışıyordu ve ona muhteşem bir güneş saati yapmıştı. Wolsey'nin yüzü hediyesini gördüğünde keyifle ışıldamıştı. "Ah dokuz yüzlü, mucizevi Nikolaus, seninkiler Norfolk'unkilerden yedi fazla!"

1456'da da böyle bir kuyrukluyıldız görülmüştü. Alimler onu kayıtlara geçirmiş, Papa Calixtus ise aforoz etmişti. Bugün onu görüp de hayatta olan bir ya da iki adam vardı. Kuyruğunun kılıç şeklinde olduğu söyleniyordu ve o yıl Türkler Belgrat'ı kuşatmıştı. 1524 sonbaharında gezegenlerin balık burcunda hizaya dizilmesinin ardından Almanya'da büyük savaşlar çıkmış, Luther'in mezhebi yükselişe geçmiş, halk ayaklanmış, İmparator'un tebaasından 100.000 kişi ölmüş, yağmur üç yıl boyunca dinmemişti. Roma'nın yağmalanışından on sene önce bununla ilgili bir kehanette bulunulmuştu. Toprağın altından görünmez orduların kılıç sesleri ve ölen askerlerin feryatları yükseliyordu. Cromwell buna bizzat şahit olmamıştı ama tanıştığı bir sürü adamın arkadaşlarının arkadaşları arasında, yerin altından gelen gürültüleri duyduklarını iddia edenler vardı.

"Açılarımın doğru olduğuna eminim diyorsanız, çalışmalarınızı gözden geçirebilirim," dedi Cromwell.

"Dr. Kratzer, bizim ona bakmadığımız zamanlarda kuyrukluyıldız nereye gidiyor?" diye sordu Gregory.

Güneş alçalmış, kuş şakımaları kesilmişti. Pencereden içeri nane, kekik ve biberiye kokuları doluyordu. Uzun parmaklarını birbirine dayayan Kratzer başını öne eğmiş, hiç kıpırdamadan oturuyordu. Bahçede gezinen Dr. Latimer kafasını kaldırıp Cromwell'e el sallayınca, "Hugh acıktı," dedi odadakilere. "Gregory, git, konuklarımızı içeri çağır."

"Ben önce rakamları gözden geçireceğim." Kratzer kafasını salladı. "Luther, *Tanrı matematiğin üzerindedir*, diyor."

Kratzer için getirilen mumların ışığı karanlıkta siyaha dönüşen masanın üzerinde titrek halkalar oluşturdu. Alimin dudakları, dua eden bir papaz gibi kıpırdarken, kaleminden ıslak

rakamlar döküldü. Cromwell eşikte durup son kez odaya baktı ve bu rakamların kağıttan sekerek etrafa saçılışını, duvarlara çarpıp eriyişini seyretti.

Thurston mutfaktan paldır küldür çıktı. "Bazen, insanların burada ne yaptığımızı düşündüklerini çok merak ediyorum doğrusu! Birkaç yemek daveti vermezseniz hepsi bozulacak. Avdan dönen herkes bize et gönderiyor. Mutfaktakilerle koca bir ordu doyar."

"Sen de komşulara gönder."

"Suffolk bize her gün bir koyun yolluyor."

"Monsenyör Chapuys komşumuz ve ona pek fazla hediye yollandığını sanmıyorum."

"Ve Norfolk..."

"Arka kapıdan dağıtın. Kiliseden fakirlerin bir listesini alıp onların evlerine gönderin."

"İyi de kasaplık işi ne olacak? Derisini yüzmek, parçalamak?"

"Gelip size yardım edeyim mi?"

"Bunu yapamazsınız!" Thurston önlüğünü çekiştirdi.

"Neden? Benim için zevk olur." Cromwell, Kardinal'in yüzüğünü çıkardı.

"Oturun oturduğunuz yerde ve bir centilmen gibi davranın! Birine dava açın. Ne bileyim? Bir kanun hazırlayın! Bu tip işleri bildiğinizi bile unutmalısınız."

Cromwell derin bir iç çekerek tekrar iskemlesine çöktü. "Velinimetlerimiz bizden teşekkür mektubu alıyor mu? Onları kendim imzalamak isterim."

"Elbette! Bütün katipleriniz teşekkür etmekle meşgul."

"Sanırım yeni aşçı yamaklarına ihtiyacın var."

"Sizin de daha çok katibe."

Kral onu çağırttığında Londra dışına çıkıyor ve Majesteleri neredeyse oraya gidiyordu. Bir ağustos günü bir grup saraylı güneşin altında dikilmiş, Leydi Marian kılığındaki Anne'in ok atmasını izliyordu. "İyi günler William Brereton," dedi Cromwell onlara yaklaşarak. "Demek Cheshire'da değilsin?"

"Ah, aslında oradayım. Karşında duransa hayaletim."

Ben kaşındım, diye geçirdi içinden Cromwell. "Kendi memleketinde avlanmak isteyebileceğini düşünmüştüm de."

Brereton kaşlarını çattı. "Hareketlerimin hesabını sana mı vereceğim?"

Yeşil ipeklileri içindeki Anne öfkeli görünüyordu. Yayını beğenmemişti. Onu hışımla yere fırlattı.

"Küçükken de böyleydi." Cromwell sesin geldiği yöne dönünce, Mary Boleyn'in tam yanında durduğunu fark etti. Vücudunu neredeyse onunkine yaslamıştı.

"Robin Hood nerede?" diye sordu Cromwell, gözlerini Anne'den ayırmadan. "Kendisine bazı mesajlarım var."

"Güneş batmadan onlara bakmaz."

"Demek geceleri meşgul değil?"

"Leydi kendini santim santim satıyor. Tüm centilmenler, ona sizin tavsiye verdiğinizi söylüyor. Görünüşe bakılırsa Kral, dizlerinin yukarısına doğru ilerlemek için muazzam bir serveti gözden çıkarmak zorunda kalacak."

"Yani sizin gibi değil, öyle mi Mary? Zira sırtüstü uzanmak için sizi hafifçe itmeleri yeterli."

"Eğer iten bir kralsa neden olmasın?" Güldü. "Ama biliyor musunuz, Anne'in bacakları çok uzundur. Kral mahrem yerine ulaşana dek iflas etmese bari. İnanın, Fransa'yla yapılan savaşlarda bile bu kadar para harcanmamıştır."

Anne, Leydi Shelton'un başka bir yay getirme önerisini reddedip çimlerin üzerinde onlara doğru yürüdü. Topuzunu tutan altın filedeki minik elmaslar güneş ışığında pırıldıyordu. "Neler oluyor Mary? Yoksa yine Efendi Cromwell'in saygınlığına tecavüz mü ediyorsun?" Saraylılar arasından kıkırdamalar yükseldi. "Benim için güzel haberleriniz var mı?" diye sordu Cromwell'e. Sesi ve bakışları yumuşadı, elini onun koluna koydu. Gülüşmeler kesilmişti.

"Asıl benim size haberlerim var," dedi Anne, kuzeye bakan bahçede yalnız kaldıklarında. "Gardiner, Winchester'ı alıyor."

Winchester, Wolsey'nin en zengin piskoposluk bölgesiydi. "Bu tercih onu daha yumuşak başlı biri yapabilir."

Anne dudaklarını bükerek hınzırca gülümsedi. "Bana karşı değil ama. Katherine'den kurtulmak için çok uğraştı. Ancak onun yerine benim geçmemi de istemiyor. Hatta bunu Henry'den bile saklamaya gerek görmüyor. Keşke Baş Sekreter o olmasaydı. Siz..."

"Henüz çok erken."

Anne kafasını salladı. "Evet. Belki. Biliyorsunuz, biz korulukta hırsızcılık oynarken Küçük Bilney'yi yaktılar."

Bilney ulu orta vaaz verip izleyicilere Tyndale'ın çevirilerini dağıtırken yakalanıp Norwich Piskoposu'nun karşısına çıkarılmıştı. Yakıldığı gün hava çok rüzgarlıydı ve rüzgar, alevleri ondan uzaklaştırıp duruyordu. Dolayısıyla ölümü çok uzun sürmüştü. "Thomas More, *Bilney alevleri hissedince sözünden döndü,* diyor."

"Oysa idamı izleyenlerden aldığım duyumlar hiç de o yönde değil."

"Bilney aptalın tekiydi," dedi Anne. Kıpkırmızı kesilmişti. "İnsanlar onları hayatta tutacak şekilde konuşup daha iyi gün-

lerin gelmesini beklemeli. Bu günah değil. Siz öyle yapmaz mıydınız?" Cromwell nadiren bocalardı. "Ah, bana bunu hiç düşünmediğinizi söyleyecek değilsiniz ya?"

"Bilney kendini ateşe attı. Onun akıbetini çoktan tahmin etmiştim zaten. Hem daha önce bir kez fikirlerinden caydığını söyleyip serbest bırakılmıştı. Yani bu sefer af dilese de kurtuluşu yoktu."

Anne gözlerini devirdi. "Ne kadar şanslıyız ki biz asla öyle bir noktaya gelmedik." Kollarını açıp gerindi. Teninde lavanta ve yeşil yaprakların kokusu vardı. Elmasları, alacakaranlıkta birer yağmur damlası gibi görünüyordu. "Hakkını bir türlü elde edemeyen bahtsız Kralımız yakında eve döner. En iyisi gidip onu karşılayalım." Sırtını dikleştirdi ve yeşil ipeklilerini sürüyerek yürüdü gitti.

Hasat zamanı gelmişti. Menekşe renkli gecelere, kuyrukluyıldızın altınımsı pırıltısı karışıyordu. Avcılar köpeklerini toplamaya başlamıştı. Kutsal Haç Bayramı'ndan sonra geyikler artık güvende olacaktı. Cromwell'in çocukluğunda senenin bu zamanı, tüm yaz boyunca sokaklarda haytalık eden oğlanlar eve döner, babalarıyla barışmak amacıyla gizlice hasat sofrasına karışıverirlerdi. Zira Beyaz Pazar'dan beri ufak tefek hayvanları avlayarak ya da dilenci taktikleriyle yaşıyor olurlardı. Yakaladıkları kuşları ve tavşanları bakır tencerelerde pişirir, rastladıkları tüm kızları evlerine dek kovalar, ıslak ve soğuk gecelerde ahırlarda yatar, ısınmak için şarkılar söyler, masallar anlatırlardı. Mevsim bittiğinde, Cromwell'in kazanı satma zamanı gelirdi. Kapı kapı dolaşıp onun faziletlerini anlatırdı. "Bu kazan asla boş kalmaz," derdi. "İçine birkaç balık kafası atıp karıştırdınız mı, kocaman bir pisi balığına dönüşüverirler."

"Deliği var mı?"

"Hayır, sapasağlam. İnanmıyorsanız içine işeyebilirsiniz madam. Haydi, bana ne kadar vereceğinizi söyleyin. Merlin'in çocukluğundan beri böyle kazan görülmemiştir. Akşam, ağzında elmasıyla baharatlı bir domuz kafası yemek istiyorsanız içine kapana kısılan farelerden birini atmanız yeterli."

"Kaç yaşındasın?" diye sormuştu bir kadın ona.

"İşte bunu söyleyemem."

"Gelecek yıl yine gel de, beraber kuş tüyü yatağımda yatalım."

Cromwell duraksamıştı. "Gelecek yıl kaçacağım."

"Ne o? Yoksa kazanınla gösteriler mi düzenleyeceksin?"

"Hayır. Ormanda yaşayan bir haydut olacağım. Ya da bir ayı bakıcısı."

"Umarım ayın rahat durur," demişti kadın.

Kral o gece, banyosundan, akşam yemeğinden, dans ve şarkı faslından sonra yürüyüşe çıkmak istedi. Kır havasından ve hendek suyunu andıran şaraptan hoşlanıyordu. Aslında sert bir içki değildi ama Henry ilk kadehini bir dikişte yuvarladığı için, masadan kalkarken Francis Weston'ın koluna ihtiyaç duyuyordu. Kırlara çiy düşmüştü. Ellerinde meşaleler tutan beyler çimleri eze eze yürümeye başladı. Kral nemli havayı ciğerlerine çekti. "Gardiner'la bir türlü geçinemiyorsunuz," dedi sonra.

"Onunla hiçbir alıp veremediğim yok," diye yanıt verdi Cromwell, terbiyeli bir tavırla.

"Öyleyse onun seninle var." Kral karanlığa karıştı ve tekrar konuştuğunda, yüzü alevlerin arasından fırlamış gibi göründü. "Ben Stephen'ı nasıl idare etmem gerektiğini biliyorum. Bugünlerde onun gibi sağlam bir hizmetkara ihtiyacım var.

Etrafımda, karşı fikirlerle zıtlaşmaktan korkan adamlar olsun istemiyorum."

"Majesteleri artık içeri girse. Gece nemi sağlığa pek yararlı değildir."

"İşte şimdi tam Kardinal gibi konuştun." Kral güldü.

Cromwell onun sol koluna yaklaştı. Genç ve naif yapılı Weston'ın dizleri bükülmeye başlamıştı bile. "Bana dayanın efendim," diye önerdi. Kral kolunu boynuna doladı. Bir an Kral'ın ağladığını düşündü.

Ertesi yıl, ayı bakıcılığı ya da başka bir meslek edinmek için kaçamamıştı. Zira o yıl Cornwalllular isyan çıkarmıştı. Asiler Londra'yı yakmaya ve İngiliz Kralı'nı isteklerine boyun eğdirmeye azmetmişti. İsyancı ordu henüz harekete bile geçemeden herkesi bir korkudur almıştı. Zira samanları yaktıkları, sığırları baltalarla sakatladıkları, evleri içlerinde yaşayanlarla birlikte ateşe verdikleri, papazları boğazladıkları, bebekleri yedikleri ve kutsal ekmeği ayaklarının altında çiğnedikleri konuşuluyordu.

Kral birden onu bıraktı. "Haydi, artık soğuk yataklarımıza gitme zamanı. Yoksa bir tek benimki mi öyle? Yarın avlanacaksın. Koşum takımın yeterince iyi değilse başka bir tane ayarlarız. Bakalım seni yorabilecek miyiz? Zira Wolsey bunun imkansız olduğunu söylemişti. Sen ve Gardiner. İkiniz, birbirinizle anlaşmayı öğreneceksiniz. Çünkü bu kış sizi sabana birlikte koşmayı düşünüyorum."

Kral'ın istediği bir çift öküz değil, kendi adına savaşmak için kafa kafaya verecek iki zalimdi. Şu gayet açıktı: Gardiner'la geçinememesi, Kral'ın ona sağlayabileceği imkanlara ulaşma şansını yükseltiyordu. *Böl ve yönet.* Ama diğer taraftan, zaten her koşulda o yönetecekti.

Meclis tekrar toplanmaya çağrılmasa da Cromwell hayatının en yoğun Aziz Michael Yortusu'nu geçirdi. Neredeyse saat başı, Kral'ın işleriyle ilgili şişkin dosyalar gönderiliyor, Austin Friars şehirli tacirlerle, rahiplerle ve onlara beş dakikacık ayırmasını isteyen arzuhalcilerle dolup taşıyordu. Londralılar sanki bu evin sahibine pek yakında bahşedilecek gücü hissetmiş gibi kapıya birikiyor ve içeri girip çıkan adamları birbirlerine göstererek fısıldaşıyorlardı. Şu gelen, Norfolk Dükü'nün adamı değil miydi? İşte, şimdi de Wiltshire Kontu'nun hizmetkarı göründü. Cromwell pencereden baktığında bazılarını tanıdığı hissine kapılıyordu. Bunlar her sonbahar bir nebze olsun ısınabilmek için babasının demirci ocağının kapısında toplanıp dedikodu yapan adamların oğullarıydı. Bir zamanlar Cromwell de onlar gibiydi. Heyecanlı ve bir şeylerin olmasını bekleyen.

Aşağı bakarken yüzüne çekidüzen verirdi. Erasmus, her sabah evden çıkmadan önce böyle yapılması gerektiğini söylüyordu: "Maskeni tak ama gerçekçi olsun." Cromwell nereye girerse girsin, ister bir malikaneye, ister meyhaneye ya da bir asilzadenin huzuruna, mutlaka ifadesini ortama göre ayarlardı. Kardinal'in ölümünden sonra Erasmus'a para yollama işini o devralmıştı. "Kendine yulaf lapası alabilsin, zavallı ruhunu tüy kalemlerinin ve mürekkebinin dünyasında tutabilsin diye," demişti. Erasmus şaşırmıştı. Zira Thomas Cromwell hakkında sadece kötü şeyler duymuştu.

Kral'ın meclisinde yemin ettiği günden beri, yüzünde görünmez bir maskeyle dolaşıyordu. Yılın ilk aylarını diğer insanların yüzlerini inceleyerek geçirmişti. Bir saraylının kibar hatlarına, bir dalkavuğa dönüşmelerinden önce, kısacık bir an için bile olsa şüphe, isyankarlık ya da kuşku aramıştı o yüzlerde. Rafe ona, "Wriothesley'ye güvenemeyiz," dediğinde gül-

müş ve "Ben *Bana-Risley-deyin*'i yeterince tanıyorum," demişti. Sarayda iyi bağlantıları vardı ama o da başlangıçta Kardinal'in evindeydi. Zaten kim değildi ki? Fakat Trinity Hall'daki efendisi Gardiner'dı ve ikisinin de yükselişini izlemişti. Şimdi bu iki dövüş köpeğine bakıyor ve parasını hangisine yatırması gerektiğini kestiremiyordu. Cromwell, Rafe'e açıklamaya devam etti. "Onun yerinde olsam, ben de aynı şekilde hissedebilirdim. Vakti zamanında benim işim kolaydı. Çünkü Wolsey'nin yanındaydım. Cromwell ne Wriothesley'den, ne de onun gibilerden korkuyordu. Karaktersiz adamların hareketlerini hesaplamak kolaydır. Onları beslediğin sürece, sevecen köpekler misali ayaklarına dolanırlar. Oysa Stephen Vaughan gibi adamların ne yapacağını önceden kestirmek zordur. Vaughan bana, *Thomas Cromwell, senin için yapmayacağım şey yok,* diye yazıyor. Seni anladığını söyleyen, bağırlarına basan adamlar, bir bakarsın aynı şevkle seni cehennemin kapılarına sürükleyiverirler."

Evin önünde bekleyen adamlara ekmek ve bira dağıtılmasını emretmişti. Havanın çok sert olduğu günlerdeyse çorba servisi yapılıyordu. Thurston, "Eğer tüm mahalleyi doyurmayı planlıyorsanız, neden olmasın," demişti asık bir suratla. Cromwell de sormuştu. "Daha geçen ay kilerler ağzına kadar dolu, tüm yiyecekler bozulacak, dememiş miydin? Aziz Paul bize yoklukta boş mide, varlıkta tok mide ile yaşamayı bilmemizi öğütlüyor." Mutfağa inip Thurston'ın işe aldığı aşçı yamaklarıyla konuştu. Hepsi de isimlerini ve yeteneklerini söyledi. Cromwell de bunları bir deftere kaydetti: Simon salata sosu yapabiliyor ve davul çalabiliyor. Matthew Rabbin Duası'nı okuyabiliyor. Tüm *garzoni*'ler eğitilebilecek durumda. Bir gün hepsi de tıpkı onun yaptığı gibi merdivenlerden yukarı çıkıp

muhasebe bürosunda bir koltuk elde edebilirdi. Kalın ve doğru düzgün kıyafetleri olmalı, onları satmayıp giymeleri için cesaretlendirilmeliydiler. Zira Lambeth'in kiler odalarındaki soğuğu iyi hatırlıyordu. Hampton Court'ta ise bacalar sıcağı yukarı çeker ve mutfaklar buz keserdi. Hatta bazen kirişlerden aşağı kar taneleri uçuştuğunu görürdü.

Şafak serinliğinde katip ordusuyla birlikte evinden çıktığında, Londralılar da çoktan kapıya toplanmış olurdu. İki yana açılıp onu izlerler, Cromwell onlara, "Günaydın, Tanrı sizi korusun," diye seslenirdi. Bazıları aynı şekilde karşılık verir, bazıları onu düşmanca süzerdi ama Kral'ın meclis üyelerinden biri olduğu için, hepsi de şapkalarını çıkarır ve o geçip gidene dek öylece beklerdi.

Ekimde, İmparator'un büyükelçisi Monsenyör Chapuys, Austin Friars'a akşam yemeğine geldi ve sohbet, Stephen Gardiner üstüneydi. "Winchester'e atandıktan kısa süre sonra yurtdışına yollandı," dedi Chapuys. "Sizce Kral Francis ondan hoşlanacak mı? Bir diplomat olarak Sör Thomas Boleyn'in yapamadığını o mu yapacak? Gerçi sanırım o biraz *parti pris**. Ne de olsa Leydi'nin babası. Gardiner daha... ikircikli biri. Doğru bir kelime kullanabildim mi? Ah, belki de daha tarafsız demeliyim. Kral Francis, Kral'ın evliliğini ne karşılığında onaylayacak? Kralınız ona ne sunuyor? Para? Savaş gemileri? Calais? Ne?"

Ev halkıyla birlikte sofraya oturduklarında, Monsenyör Chapuys şiirlerden, resimlerden ve Torino'daki üniversite yıllarından bahsetti. Fransızcası mükemmel olan Rafe'le, şahinle avlanma konusunda sohbet ettiler. "Efendimizle avlanmalısınız," dedi Rafe ona. "Bugünlerde tek eğlencesi bu."

* Peşin hüküm, taraf tutuculuk. Ç.N.

Monsenyör Chapuys küçük, parlak gözlerini Cromwell'e çevirdi. "Demek Kral'ın sevdiği oyunlara merak sardınız?"

Chapuys masadan kalktıklarında yemekleri, müziği ve mobilyaları övdü. Dikkatli gözlerinin etrafı taradığını ve tüm detayları daha sonra efendisi İmparator'a anlatmak için zihnine kaydettiğini anlamak zor değildi. Hatta belki bir an konuşmasalar büyükelçinin beyninin hızla çalışırken çıkardığı sesleri bile duyabilirlerdi.

Daha sonra Cromwell'in özel çalışma odasına kapandıklarında, Chapuys aklındaki soruları bir bir dökmeye başladı. "Winchester Piskoposu Fransa'daysa, Henry, Baş Sekreteri olmadan ne yapacak? Efendi Stephen'ın büyükelçilik süresinin çok kısa olacağını sanmam. Belki böylesi, size de yükselmeniz için biraz şans verir, ne dersiniz? Söyleyin, Gardiner cidden Henry'nin piç kuzeni mi? Ve sizin şu Richard? O da mı öyle? Bu tip ilişkiler, İmparator'u hayrete düşürüyor. Kanında pek az asalet taşıyan birinin İngiliz Kralı olması da öyle. Belki de Kralınızın fakir bir hanımefendiyle evlenmek isteyişinin sebebi budur."

"Ben Leydi Anne'i fakir diye tanımlamazdım."

"Doğru. Zira Kral ailesini zengin etti," dedi Chapuys kıs kıs gülerek. "Bu ülkede bir hanıma hizmetlerinden ötürü ödeme yapmak doğal sayılıyor, öyle değil mi?"

"Kesinlikle. Bunu aklınızın bir köşesine yazmanızı isterim. Zira sizi sokakta peşinizde alacaklılarınızla yürürken görmeyi arzu etmem."

"Leydi Anne'e siz mi danışmanlık ediyorsunuz?"

"Sadece hesaplarını kontrol ediyorum. Daha çok, sevgili bir dosta yaptığım yardım diyelim."

Chapuys gülümsedi. "Dost mu? Siz o cadıya dost mu diyorsunuz? Kral'ı resmen büyüledi. Baksanıza Hıristiyan birli-

ğinden kovulmayı ve lanetlenmeyi bile göze alıyor. Üstelik bunun farkında bile olduğunu sanmıyorum. Onları beraberken gördüm. Kral'ın adeta aklı başından gidiyor, ruhu bir şahinin karşısında titreyen tavşan gibi siniyor. Belki Leydi Anne sizi de büyülemiştir." Monsenyör Chapuys öne eğilip maymun pençesini andıran, ufacık elini Cromwell'inkinin üzerine koydu. "Bence ikinizi de bu büyüden bir an önce kurtarın *mon cher ami*. İnanın pişman olmazsınız. Zira ben, dünya üzerindeki en cömert prense hizmet ediyorum."

Kasımda Sör Henry Wyatt, Austin Friars'ın salonunda dikilmiş, duvarda, Kardinal'in armasından kalan boşluğa bakıyordu. "Daha gideli sadece bir yıl oldu Thomas. Halbuki bana çok daha uzun geldi. Yaşlandığında, her yılın bir öncekiyle aynı geçtiğini söylerler. Ama ben buna hiç katılmıyorum."

"Haydi gelin efendim," diye bağırdı küçük kızlar. "Bize bir hikaye anlatamayacak kadar yaşlı değilsiniz." Onu yeni kadife koltuklardan birine doğru sürüklediler. Sör Henry herkesin babası ve büyükbabası olabilirdi. Şimdiki Kral Henry'nin ve ondan önceki Kral Henry'nin hazinesinde görev yapmıştı. Tudorlar fakirse, bu onun hatası değildi.

Alice'le Jo, az önce bahçede kediyi yakalamaya çalışıyordu. Sör Henry bir kedinin ev halkınca itibar görmesinden pek memnun olurdu. Şimdi de çocukların isteği üzerine bunun sebebini açıklayacaktı.

"Bir zamanlar, diye başladı. "İngiltere'de Richard Plantagenet adında zalim bir hükümdar varmış..."

"Ah, o isim pek kötü bir şöhrete sahip zaten," diye atıldı Alice. "Biliyor musunuz, onlardan hala hayatta olanlar varmış."

Salondan gülüşmeler yükselince Alice'in yanakları kıpkırmızı kesildi. "Doğru söylüyorum," diye bağırdı öfkeyle.

"Ve ben, size bu hikayeyi anlatan hizmetkarınız Wyatt, o zorba hükümdar tarafından zindana atıldım. Saman bir yatağım ve demir parmaklıklı, ufacık bir pencerem vardı..."

"Sonra kış geldi," diye devam etti Sör Henry, "ve beni ısıtacak bir ateşim yoktu. Gardiyanlar beni unutmuştu. Ne yiyecek veriyorlardı, ne su." Elini çenesine dayayan Richard Cromwell, Rafe'le göz göze geldi. Sonra ikisi de ona bakınca, Cromwell geçmişin dehşetini silmeye çalışırcasına hafifçe gülümsedi. Üçü de Sör Henry'nin Kule'de unutulmadığını biliyordu. Gardiyanlar, çıplak bedenine ateşte akkor haline gelen bıçaklar bastırmışlar, dişlerini sökmüşlerdi.

"Peki bu durumda ne yapacaktım?" dedi Sör Henry. "Neyse ki zindan nemliydi. Duvardan sızan yağmur sularını içtim."

"Ya yemek?" Jo'nun sesi heyecanla titriyordu.

"Ah, şimdi hikayenin en güzel kısmına geldik. Bir gün," dedi Sör Henry, "artık açlıktan öleceğimi düşünürken, penceremden sızan ışık yok oluverdi. Hemen yukarı baktım. Bir de ne göreyim! Orada siyah beyaz bir kedi durmuyor mu! *Hey, Pisicik,* dedim ona ve kedi miyavlayınca, ağzındakini düşürdü. Bana ne getirmişti dersiniz?"

"Bir güvercin!" diye bağırdı Jo.

"Küçük Hanım, ya siz de zindana atıldınız ya da bu hikayeyi daha önce duydunuz."

Kızlar Sör Henry'nin güvercini pişirecek bir ateşi olmadığını unutmuş gibiydi. Fakat genç adamların gözlerinin önünde, kuşun tüylerini yolup çiğ çiğ yiyen bir tutuklu canlandı.

"Sonra saman döşeğimde yatarken çanların çaldığını ve sokaklardaki bağırışları duydum. *Tudor,* diyorlardı. *Tahta bir Tu-*

dor çıkacak! Kedinin hediyesi olmasaydı o günü yaşayamayacak, hücremin kilidinin çevrildiğini ve Kral Henry'nin, *Wyatt sen misin? Haydi, gel. Artık özgürsün,* dediğini duyamayacaktım."

Anlattığında, bağışlanabilir bir abartı vardı. Hücresine gelen Kral Henry değil de Kral Richard'dı. Orada bıçağın ateşte kızdırılışını izlemiş, kafasını hafifçe yana eğerek Henry Wyatt'ın canhıraş çığlıklarını dinlemiş, yanık kokusundan rahatsız olarak dışarı çıkarken de bıçağın tekrar ısıtılmasını emretmişti.

Dediklerine bakılırsa, Küçük Bilney yakılmadan bir gün önce parmaklarını mum alevine tutarak, kendisine acıyla başa çıkmasını öğretmesi için İsa'ya seslenmişti. Kendini önceden sakatlamak pek de akıllıca değildi ama akıllıca olsun ya da olmasın, Cromwell bunu düşünmeden edemiyordu. "Şimdi bize aslan hikayesini anlatın Sör Henry," dedi Mercy. "Onu dinleyene dek uyumayacağız."

"Aslında o, oğlumun hikayesi. Burada olsaydı size daha iyi anlatırdı."

"Eğer oğlunuz burada olsaydı," dedi Richard, "hanımlar ona göz süzüp iç çekmekten -inkar etme Alice, aynen öyle yapardınız- hikayeyi dinleyemezdi."

Sör Henry hapisten kurtulunca, sarayda güçlü bir adam haline gelmiş ve hayranlarından biri ona dişi bir aslan yavrusu hediye etmişti. "Allington Kalesi'nde onu kendi çocuğummuş gibi büyüttüm," dedi Sör Henry. "Ama her kız gibi o da kendi özgürlüğünü ilan etti. Bir gün dikkatsizliğime geldi ve kafesinin kapısını açık unuttum. *Leontina,* dedim ona, *seni kafesine koyana dek bekle.* Ama o yere sinip çok yavaşça sürünmeye başladı. Gözlerinden kıvılcımlar fışkırıyordu. O anda fark ettim ki ben onun babası değil, yemeğiyim.

Alice dehşetle elini ağzına götürdü. "Sör Henry, sonunuzun geldiğini düşünmüş olmalısınız."

"Haklısın ve o sırada oğlum Thomas avluya çıkmasaydı öyle de olacaktı. Durumu hemen kavrayıp aslana seslendi. *Leontina bana bak, buradayım,* dedi ve o da kafasını çevirdi. Dikkatinin dağıldığını anlayınca geri geri birkaç adım attım. *Bana bak,* diye seslendi Tom tekrar. O gün çok parlak renkli bir kıyafet giymişti. Ceketinin kollarından dantel gömleği sarkıyordu. Biliyorsunuz, saçları sarıdır ve o zamanlar daha da uzunlardı. Güneş üzerine vurunca, sanırım aslan onu alev gibi gördü. Sindiği yerden kalkıp oğluma baktı. Ben hala geri geri yürüyordum..."

Leontina dönmüş, babayı bırakıp oğlunu hedefi haline getirmişti. Kocaman patileri ve ağzında kan kokusu vardı. (Bu süre zarfında Henry Wyatt, ecel terleri dökerek yardım çağırabileceği yöne doğru yürüyordu.) Tom Wyatt o tatlı ve büyüleyici sesiyle aslanla konuşuyor, Aziz Francis'e aslanın zalim kalbini iyilikle yumuşatması için yalvarıyordu. Leontina onu izliyor ve dinliyordu. Sonra kükremiş ve ne demişti beğenirsiniz?

"Hay, huy, ham, hum, İngiliz kokusu alıyor burnum!"

Tom Wyatt tıpkı bir heykel gibi kıpırdamadan duruyordu. Durumu haber alan seyisler ellerinde koca bir ağla dışarı çıkmıştı. Aslana arkasından yaklaşacaklardı. Leontina, Wyatt'tan sadece birkaç adım uzaklıktaydı. Ağzının kenarlarından sarkan salyaları görebiliyor, kürkünün küflü kokusunu alabiliyordu. Tekrar yere sinmişti. Her an saldırabilirdi. Wyatt sonra hayvanın kaslarının gerildiğini ve ağzının açıldığını görmüştü. Ona doğru atılmasıyla birlikte kaburgalarına bir ok isabet etmiş ve havada bir takla atarak yere yığılmıştı. Çılgınca kükrüyordu. Toparlanıp yine ayağa kalktığında başka bir ok böğrüne sap-

lanmış, bu esnada seyisler de ağı üzerine atmayı başarmıştı. Sör Henry sakince ona doğru yürümüş ve üçüncü okunu tam boğazına fırlatmıştı.

"Ölürken bile kükrüyordu," dedi. "Ağzından kanlar fışkırırken bile dehşet vericiydi. Seyislerden biri hala pençesinin izini taşır. Postunu Allington'ın duvarına astırdım. Beni ziyarete gelmelisiniz genç hanımlar. Nasıl bir canavar olduğunu görünce çok şaşıracaksınız."

"Tom'un duaları cevapsız kalmış," dedi Richard gülümseyerek. "Aziz Francis, aslanın kalbini hiç yumuşatmamış."

"Sör Henry," dedi Jo, yaşlı adamın kolunu çekiştirerek. "Hikayenin en güzel kısmını anlatmadınız."

"Ah, bak ben onu unutmuşum. Günün kahramanı olan oğlum Tom yanımızdan yürüyüp geçti ve bir çalılığa kustu."

Hepsi de alkışladı. Zamanında bu hikaye saraya kadar ulaşmış, o zamanlar daha genç olan Kral bunu huşuyla karışık bir şaşkınlıkla dinlemişti. Şimdi bile ne zaman Tom'u görse, kafasını sallayıp kendi kendine, "İşte Thomas Wyatt. Aslanları bile terbiye eden adam," diye mırıldanırdı.

Yumuşak meyvelere bayılan Sör Henry bol bol kremalı böğürtlen yedikten sonra, "Seninle yalnız konuşmak istiyorum," demiş ve Cromwell'in çalışma odasına çekilmişlerdi. "Yerinde olsaydım," dedi Sör Henry, "ondan, beni Kraliyet Hazinesi'nin Muhafızı yapmasını isterdim. O makama getirilirsen, devletin hazinesini kontrol etme imkanı bulursun."

"Bunu ona nasıl sorarım?"

"Leydi Anne'in sormasını sağla."

"Belki oğlunuz da Leydi Anne'e sormama yardımcı olur."

Sör Henry güldü. Kent'in birahanelerindeki sarhoşlardan sarayın arka merdivenlerinde dedikodu yapan hizmetkarlara

dek herkes, Leydi Anne'in Thomas Wyatt'a bir erkeğin mantık çerçevesinde arzulayabileceği her türlü hizmeti verdiğini konuşuyordu. Hatta genelevledeki kadınlar bile ancak bu kadarını yapabilirdi.

"Bu sene saraydan emekli olmayı düşünüyorum," dedi Sör Henry. "Vasiyetimi yazmamın zamanı geldi. Seni vasi tayin edebilir miyim?"

"Onur duyarım."

"Hukuki meselelerde senin kadar güvendiğim ikinci bir kişi daha yok. Tanıdığım en istikrarlı adamsın."

Cromwell gülümsedi. Oysa, onun dünyasında hiçbir şey istikrarlı değildi.

"Seni anlıyorum," dedi Wyatt. "Kırmızılı dostumuz az daha mahvolman sebep olacaktı. Ama şimdi en güzel yemekleri yiyorsun, ailen etrafında fır dönüyor, iş hayatında başarılı oldun ve Norfolk gibi adamlarla içli dışlısın." Ne var ki bir yıl öncesine dek Cromwell'in üzerine ayaklarını sildiklerini ekleme gereği duymamıştı. Sör Henry elindeki tarçınlı gofreti ikiye kırıp bir parçasını dikkatle dilinin üzerine koydu. Kule'den beri neredeyse kırk yıl geçmişti ama orada ezilen çenesi hala ağrı yapıyordu. "Thomas, senden bir şey isteyeceğim... Oğluma göz kulak olur musun? Bir baba gibi?"

"Tom kaç yaşında ki? Yirmi sekiz mi? Belki bu saatten sonra başka bir baba istemez."

"İnan bana, benden daha kötü olamazsın. Oğlumla ilgili pek çok pişmanlığım var. En başta da evliliği. Daha on yedi yaşındaydı ve bunu istememişti ama onu zorladım. Çünkü kızın babası Baron Cobham'dı ve Kent'teki komşularımla iyi geçinmek istiyordum. Tom daima iyi, yakışıklı ve efendi bir çocuktu. Kızla mutlu olacaklarını düşündüm ama gelinim

ona bir ay bile sadık kalamadı. Thomas da ona aynı şekilde karşılık verdi. Eve hafifmeşrep kadınları getirdi, Allington'da hangi dolabı açsan, içinden bir fahişe fırlıyordu. Sonra yurtdışına gitti ve kendini İtalya'da bir tutsak olarak buldu. Döndüğünden beri daha da aptallaştı. Terza-rima*'lar yazıp duruyor ama oturup bütün parasını neye harcadığını düşündüğü bile yok." Çenesini sıvazladı. "Ama iş cesarete gelince benim oğlumdan daha cesuru yoktur. Evet... diyeceklerim bu kadardı Thomas."

"Öyleyse içeri gidip diğerlerine katılalım. Siz bizi ziyarete gelince, tüm ev şenleniyor."

Sör Henry yavaşça doğruldu. Genellikle sebzeyle beslenen bir adam olmasına rağmen, epey heybetli bir görüntüsü vardı. "Thomas, ben nasıl bu kadar yaşlandım?"

Salona döndüklerinde, diğerlerini bir oyun sergilerken buldular. Rafe, Leontina rolünü üstlenmişti ve tüm ev halkı ona kükrüyordu. Oğlanlar aslan hikayesine inanmıştı inanmasına ama kendi yorumlarını katmadan da duramıyorlardı işte. Cromwell, tabureye çıkıp bağıran Richard'ın omzuna elini koydu. "Galiba sen Thomas Wyatt'ı kıskanıyorsun?"

"Ah, ne olur bize kızmayın edendim," dedi Rafe, tekrar insan gibi davranmaya çalışarak. "Haydi, bize Floransa anılarınızı anlatın. Siz ve Giovannino başka neler yaptınız?"

"Ben susmayı tercih ediyorum. Yoksa onlardan da bir oyun çıkarırsınız."

Yalvarmalarına daha fazla dayanamayıp ikna olunca, etrafına bakındı. "*Bana-Risley-deyin*'in burada olmadığından emin misiniz? Dinleyin öyleyse. Eskiden boş zamanlarımızda binaları yıkıyorduk."

* Üçer mısralık bentlerle yazılmış bir nazım şekli. Ç.N.

"Binaları yıkmak mı dedin?" Henry Wyatt şaşırmıştı.

"Onları patlatıyorduk. Ama sahibinin izniyle. Binaların yıkılmak üzere olduğuna ve yanlarından geçenler için tehlike arz ettiğine karar veren biz değildik. Biz sadece patlayıcı maddeyi temin ediyor ve onu kullanıyorduk."

"Ki bu da gayet hatırı sayılır bir iş."

"Birkaç dakikalık heyecan uğruna bir sürü kazı yapman gerekiyordu. Sonradan bunu meslek haline getiren çocuklar da oldu. Ne var ki Floransa'da," dedi Cromwell, "tek amacımız deşarj olmaktı. Tıpkı balığa gitmek gibiydi. Bizi beladan uzak tutuyordu." Bir an duraksadı. "Aslına bakarsanız, hayır. Sanırım pek tutmuyordu."

"*Bana-Risley-deyin* Gardiner'a sizin Eros'tan bahsetmiş mi?" diye sordu Richard.

"Sence?"

Kral, Cromwell'e, "Vakti zamanında bir heykeli antikalaştırdığını duydum," demişti. Henry gülüyordu. *Belki de din adamlarının ve kardinallerin düştükleri durumları komik bulmuştur,* diye düşünmüştü Cromwell de.

"Kanunları hazırlarken de aynı yöntemleri mi kullanıyorsunuz?" demişti Sekreter Gardiner.

"Bilakis, geçmişe dayanarak verdiğim emsallerin hepsi de gerçekti."

"Sakın siz onları kendinize göre biraz esnetmiş olmayasınız?"

"Majesteleri, Hıristiyan Birliği Meclisi, dedeniz V. Henry'ye daha önce hiçbir İngiliz kralına bahşedilmeyen ayrıcalıkları tanımış ve İngiliz Kilisesi üzerinde söz sahibi olmasına fırsat vermiş."

"Fakat sözünü ettiğin imtiyazların hiçbiri kalıcı olmamış. Bunun sebebi ne?"

"Bilmiyorum. Belki de yetersizlik."

"Ama şimdi daha iyi danışmanlarımız var, öyle mi?"

"Hayır, daha yeterli krallarımız var Majesteleri."

Henry'nin arkasında dikilen Gardiner ağzını burnunu yamultup gözlerini devirince, Cromwell az kalsın dayanamayıp gülecekti.

Anne, "Gelin, benimle mütevazı bir Advent* yemeği yiyin," demişti. "Hediye ettiğiniz çatalları kullanırız."

Cromwell gitti gitmesine ama yemekteki konuklardan hiç hoşnut kalmadı. Anne, Kral'ın arkadaşlarından ve özel meclisindeki beylerden hayranlar edinmişti. Bunlar Henry Norris ve William Brereton'dı. Tabii bir de ağabeyi Lord Rochford vardı. Anne onların yanında son derece narin, komplimanları konusundaysa yakalanan tarla kuşlarının boyunlarını kıran bir ev kadını kadar zalimdi. Leydi'nin gülümsemesi bir an bile solsa, hepsi de onu neşelendirmek için ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Uğraşsan, bu kadar ahmağı biraraya toplayamazdın.

Cromwell her yere gidebilirdi. Zira her türlü ortamda bulunmuştu. İlk gençliği Frescobaldi ve Portinari ailelerinin sofralarında geçmiş, sonra Kardinal gibi zeki bir fikir adamının yanında yetişmişti. Dolayısıyla da Anne'in etrafında toplanan budalaların arasında zorluk çekmesi imkansızdı. Gerçi, Tanrı biliyor ya, bu centilmenler onun kendini kötü hissetmesi için ellerinden geleni artlarına koymuyordu. Ancak Cromwell rahat, sakin ve son derece sivri dilliydi. Aslında Norris nüktedan bir adamdı ve diğerleri kadar genç değildi. Fakat onun da Anne'in yanında kendini kaybettiği, eli ayağına dolaştığı söyleniyordu.

* Hıristiyanlık'ta İsa'nın doğumunun beklendiği dönem. Noel yortusundan önceki dört hafta. Ç.N.

Yemekten sonra Norris onu bir köşeye çekti. "Anne'in farkında bile değilsin, öyle değil mi?"

Cromwell kafasını iki yana salladı.

"Peki, senin zevkin nasıldır? Yoksa aklın, seyahatlerindeki şişman hanımlarda mı kaldı?"

"Benim aşık olacağım kadın ancak, Kral'ın kesinlikle ilgi duymadığı ve duymayacağı bir kadın olabilir."

"Amacın bana öğüt vermekse, git bunları önce pek sevgili dostun Wyatt'ın oğluna anlat."

"Ah, bence genç Wyatt bu sevdadan vazgeçeli çok oldu. Zaten o artık evli bir erkek." Sonra, *artık sizin zavallılığınızdan şiirler üretiyor,* dedi kendi kendine. "Hepimiz, haysiyetimizin her zedelenişiyle, biraz daha olgunlaşmaz mıyız zaten?"

"Benim olgunlaşabileceğimi aklın alıyor mu?" diye sordu Norris.

Norris'e mendilini uzattı ve onun suratını silişini izledi. Azize Veronica'nın, acı çeken İsa'nın yüzünü peçesiyle temizleyişini hatırlamıştı. Acaba Henry'nin asil hatları, mendilinde herhangi bir iz bırakmış mıydı? O halde onu duvarına mı asması gerekirdi? Norris hafifçe gülümsedi. "Genç Weston, Leydi'nin bazı geceler bize şarkı söylemesi için getirdiği çocuğu kıskanıyor. Ateş yakmaya gelen adamı ve çoraplarını çıkaran hizmetçiyi de öyle. Kime ya da neye baksa hesabını tutuyor. *İşte,* diyor, *şimdi de şu şişko kasaba bakıyor. Hatta son iki saattir ona tam on beş kez baktı.*"

"Şişko kasap dediği Kardinal miydi?"

"Francis için ne fark eder ki? Ona göre tüm esnaflar aynı."

"Bunu anlayabilirim. Üzgünüm ama artık gitmeliyim. İyi geceler."

"İyi geceler Tom," dedi Norris, dalgın bir tavırla Cromwell'in omzuna vurarak. Sanki dostlarmış gibi. Sonra bakışları tekrar Anne'e kaydı ve Cromwell'in yanından uzaklaşarak rakiplerine doğru yürüdü.

Bütün esnaflar birbirinin aynısı mıdır? Hayır, gerçek dünya böyle değildi. Titremeyen bir eli ve bir satırı olan herkes, kendine kasap diyebilirdi. Ama demirci olmadan, satırı nereden bulacaktı? Çekiçleri, tırpanları ve makasları kim yapacaktı? Ya da zırhları, okları, bıçakları ve silahları?

Cromwell, Kelt ordusunun geleceğini duydukları günü hatırladı. On iki yaşında mıydı? Demirci ocağındaydı. Körükleri temizlemiş, derileri yağlıyordu. Walter yanına gelip "Kalafatlamaya ihtiyacı var," demişti.

"Evet." (Walter'la ancak bu kadar konuşurlardı.)

"Kendi kendine yapmayacak herhalde? Haydi, çabuk ol biraz."

"Tamam, yapıyorum."

Kafasını kaldırdığında, komşuları Owen Madoc kapıda duruyordu. "Harekete geçmişler. Henry Tudor savaşmaya hazırmış. Kraliçe'yle çocukları Kule'ye götürülmüş."

Walter ağzını silmişti. "Sence buraya gelmeleri ne kadar sürer?"

"Ancak Tanrı bilir. O kahrolası herifler uçabiliyormuş."

Cromwell doğrulup onlara bakmıştı. Elinde dişbudak ağacından sapı olan iki kiloluk bir çekiç vardı.

Onu takip eden birkaç gün boyunca yorgunluktan ayakta duramayacak hale gelinceye dek çalışmışlardı. Walter arkadaşlarının zırhlarını elden geçiriyor, isyancıların kanını akıtacak tüm silahların ucunu sivriltiyordu. Putney'nin erkeklerinin, asilere tahammülü yoktu. Keltler de tıpkı onlar gibi vergi ver-

mek zorundaydı. Kadınlarsa Keltler'in namuslarını lekeleyeceğinden korkuyordu. "Rahip, o işi ancak kendi kız kardeşleriyle yaptıklarını söylüyor," demişti Cromwell, Bet'e. "Ama rahip, uzuvlarının şeytanınki gibi soğuk ve pullu olduğunu da söylüyor. Belki biraz değişiklik hoşuna gider."

Bet kafasına bir şey fırlatınca, Cromwell hemen dışarı fırlamıştı. Zaten evden kaçmak için hep bir bahanesi vardı.

O hafta dedikodular çoğalmıştı. Keltler yerin altında çalıştığı için yüzleri simsiyahtı. Yarı kör oldukları için onları ağla yakalaman mümkündü. Kral, yakaladığın her bir kişi için bir şilin, eğer adam çok cüsseliyse de iki şilin verecekti.

Şimdi tüm alet edavata farklı bir gözle bakılıyordu. Şişleri, kemik temizleme bıçaklarını, kısacası kendilerini savunabilecekleri her türlü araç gereci yakınlarında tutuyorlardı. Komşular, Walter'ın meyhanesine de öncekinden daha çok rağbet ediyordu. Sanki Keltler gelince bir daha ağızlarına içki koyamayacaklarmış gibi. Bir gün komşuları Owen Madoc demir ocağına gelip avcı bıçağı, el kundağı ve otuz santimlik bir bıçak ısmarlamıştı. "Otuz santim mi?" demişti Cromwell. "Dikkat edin de onu savururken yanlışlıkla kendi kulağınızı kesmeyin."

"Bakalım Keltler seni yakaladığında da böyle yılışıklık edebilecek misin? Duyduğuma göre senin gibi çocukları şenlik ateşlerinde kızartıyorlarmış."

"Onları bir kürekle halledemez misiniz?"

"Biraz daha konuşursan önce seni halledeceğim," diye çıkışmıştı Owen Madoc. "Seni küçük piç! Daha doğmadan önce bile kötü bir şöhretin vardı!"

Cromwell o zaman Madoc'a kendine yaptığı bıçağı göstermişti. Onu iple gömleğinin içine asmıştı. Güdük ama çok keskindi. "Eee, ne düşünüyorsunuz?"

"Tanrım," demişti Madoc, "bence bunu kime saplayacağına çok dikkat et."

"Ben doğmadan önce kötü bir şöhretim varmış. Neden?" diye sorunca, Kat elindeki çekici Pegasus'taki pencerelerden birinin kenarına koyup ona dönmüştü.

"Bunu Morgan Williams'a sor. Kocam sana anlatır. Ah, Tom!" Eğilip erkek kardeşinin kafasını öpmüştü. "Sakın sen kendini ortaya atayım deme. Bırak *o* dövüşsün."

Kat içten içe Keltler'in Walter'ı öldürmesini ümit ediyor ama bunu bir türlü dile getiremiyordu.

"Bu ailenin erkeği ben olduğumda," demişti Cromwell, "her şey değişecek."

Gayet namuslu ve edepli bir adam olan Morgan, ona anlatırken utançla kızarmıştı. "Oğlanlar sokakta annenin peşinde gezer, arkasından, *Şu yaşlı kısrağa da bakın. Bu kocamış haliyle gebe kalmış!* diye bağırırdı."

Bet şöyle diyordu: "Keltler'in Bolster adında bir devi varmış. Bu dev, Azize Agnes'a aşıkmış ve daima onu takip edermiş. Keltler de sancaklarında azizenin resmini taşıdıkları için Bolster, Londra'ya kadar gelecekmiş.

"Bolster ha?" demişti Cromwell küçümseyici bir tavırla. "Eminim dediklerinin dörtte biri kadar yoktur."

"Göreceğiz. Bakalım Keltler gelince de böyle ileri geri konuşabilecek misin?"

Morgan, mahalle kadınlarının, annesinin arkasından yapmacık bir endişeyle gıdakladığını söylemişti. "Acaba çocuk doğduğunda neye benzeyecek? Baksanıza daha şimdiden dağ gibi oldu."

Cromwell sıkılı yumrukları ve ıslak, siyah bukleleriyle feryat figan dünyaya geldiğinde, Walter'la arkadaşları, Putney'de

naralar atarak dolaşmıştı. "Hey, koşun kızlar! Kısır kadınlara çocuk hizmeti verilir!" diye bağırmışlardı kahkahalarla.

Doğumgününü not etmemişlerdi. Cromwell, Morgan'a, "Umrumda değil," demişti. "Bir burcum yok. Dolayısıyla bir kaderim de yok."

Putney'nin kaderinde de savaş yoktu. Kadınlar ekmek bıçakları ve usturalarıyla, erkekler sopaları, kazma ve kürekleriyle çarpışmaya hazırdı ama Putney yerine Blackheath'de büyük bir çatışma çıkmış, Keltler paramparça edilmişti. Artık hepsi de güvendeydi ve asıl tehlike Walter, hala hayattaydı.

Bet, "Şu Bolster denen dev var ya?" demişti. "Azize Agnes'ın öldüğünü duyunca kolunu kesmiş ve kanları denize doğru akmış. Bolster da dünyanın merkezine, cehenneme geri dönmüş."

"Ah, güzel. Çünkü ben Bolster için çok endişelenmiştim."

"Gelecek sefer yine hortlayana dek ölmüş."

Cromwell bilinmeyen bir tarihte doğmuş, üç yaşındayken demir ocağında çıraklık yapmaya başlamıştı. "Benim ufaklığı gördünüz mü?" diyordu Walter, oğlunun kafasına vurarak. Parmakları yanık kokardı, avcuysa nasır içinde ve daima kapkara olurdu.

Son birkaç yıldır, alimler onun kaderini çizmeye çalışıyordu. Gökyüzünü okuyabilen adamlar, şimdi geldiği mevkiye bakarak doğduğu zamanı hesaplamaya çalışıyordu. Jüpiter, zenginlik ve başarının göstergesiydi. Merkür, hazırcevaplığını ve ikna edici konuşma yeteneğini temsil ediyordu. Kratzer şöyle diyordu: "Sen doğduğunda, Mars kesinlikle Akrep burcundaymış." Cromwell'in annesi onu dünyaya getirdiğinde elli iki yaşındaydı ve insanlar, onun bırak çocuk doğurmasına, cinsel ilişkiye girmesine bile hayret etmişti. Hamileliğini uzun süre elbisesinin kıvrımları arasına gizlemeye çalışmıştı. Sonun-

da onu doğurduğundaysa herkesin ağzı beş karış açık kalmış ve "Bu da ne böyle?!" demişlerdi.

Aralığın ortalarında Middle Temple avukatlarından James Bainham, Londra Piskoposu'nun karşısına çıkıp kafir inançlarından döndüğünü açıkladı ve tövbe etti. Şehirdekiler Bainham'ın işkence gördüğünü söylüyordu. More onu gergiye yatırtıp saygın hukuk kurumlarında başka kafirler de olup olmadığını, varsa isimlerini sormuştu. Birkaç gün sonra da eski bir keşişle bir deri tüccarı aynı ateşte yakıldı. Keşiş aptalca davranıp ülkeye Norfolk limanlarından ve Azize Katherine rıhtımından kitap sokmaya çalışmış, pek tabii ki Lordlar Kamarası Başkanı'nın eline düşmüştü. Deri tüccarıysa Luther'in kitabıyla yakalanmıştı. Üstelik metni kendi el yazısıyla çoğaltttığı belirlenmişti. Bunlar Cromwell'in tanıdığı adamlardı. Onuru çiğnenen Bainham, keşiş Bayfield ve Tanrı biliyor ya, kesinlikle bir ilahiyat doktoru olmayan, John Tewkesbury. Yıl böyle son buldu. Bir duman bulutu ve Smithfield'in havasına karışan insan külleriyle.

Cromwell, yeni yıl günü şafaktan önce uyandığında Gregory'yi yatağının ayakucunda buldu. "Gelsen iyi olur. Tom Wyatt tutuklanmış."

Cromwell anında doğruldu. İlk düşüncesi, More'un şimdi de Anne'in etrafındakilere el attığı oldu. "Neredeymiş? Onu Chelsea'ye mi götürmüşler?"

Gregory şaşırmıştı. "Neden oraya götürsünler ki?"

"Kral onun ulu orta sorgulanmasına izin vermez. Anne'in de kitapları var. Onları Kral'a da gösterdi. Henry Tyndale'ı kendisi de okudu. Sırada ne var? Yoksa More, Kral'ı da mı tutuklamayı düşünüyor?"

"Bunun More'la alakası yok ki. Westminster'da kargaşa çıkarmışlar. Sanırım ateş yakıp camları falan kırmışlar." Gregory'nin sesi bezgindi. "Sana bir mesaj yollamışlar. Efendi Cromwell gelip yeni yıl hediyesi olarak onu oradan kurtarabilir miymiş diyorlar."

"Tanrım," dedi Cromwell. Birden çıplaklığının farkına varmıştı. Ayaklarının, baldırlarının, kaba etlerinin, cinsel organının ve kıllarının. Omuzlarından akan terin. Uzun gece gömleğini çekiştirdi. "Önce kahvaltımı edeceğim."

Gregory biraz da kindar bir tavırla konuştu. "Ama ona babalık edeceğine söz vermiştin?"

Cromwell ayağa kalktı. "Richard'ı çağır."

"Ben seninle gelirim."

"İstersen gel ama herhangi bir sorun çıkma ihtimaline karşı Richard'ı da istiyorum."

Sorun çıkmadı fakat sıkı pazarlık etmek zorunda kaldılar. Şafak söktüğünde genç beyler yeniden temiz havaya kavuşmuştu. Toza bulanmış kıyafetleriyle dışarı çıktıklarında, "Francis Weston," dedi Cromwell. "Günaydın." *Bilseydim, seni kurtarmak için kılımı bile kıpırdatmazdım,* diye düşündü. "Neden sarayda değilsiniz?"

"Saraydayım," dedi oğlan, ekşi nefesini yüzüne üfleyerek. "Greeenwich'deyim ve asla burada olmadım. Anlıyor musun?"

"Demek aynı anda iki yerde birden bulunma yeteneğine sahipsiniz? Elbette anlıyorum."

"Ah, Yüce İsa," dedi Thomas Wyatt. Karlı havanın beyaz aydınlığı gözlerini almıştı. Kafasını elleri arasına alarak sıktı. "Bir daha asla böyle bir şey yapmayacağım."

Richard dudak büktü. "Gelecek seneye dek, demek istedin herhalde?"

Şamatacı grubun son üyesi de görünmüştü. "Francis Bryan," dedi Cromwell. "Tabii ya, kambersiz düğün olur mu hiç?"

Yeni yılın ilk soğuğuna maruz kalan Leydi Anne'in kuzeni, ıslak bir köpek gibi titremeye başlamıştı. "Kutsal Agnes'ın memeleri adına! Bu ne soğuk böyle!" Yeleğiyle gömleği yırtılmıştı ve tek ayağı çıplaktı. Eğilip çoraplarını çekti. Beş yıl önce bir atlı mızrak dövüşünde tek gözünü kaybetmişti ve şimdi de kör gözüne kapattığı deri parçasını kaybettiği için morumsu göz çukuru meydana çıkmıştı. Tek gözüyle etrafına bakındı. "Cromwell? Seni dün geceden hiç hatırlamıyorum."

"Çünkü ben yatağımdaydım ve hala da orada olmayı yeğlerdim."

"Bakıyorum evine dönmek için sabırsızlanıyorsun? Söylesene şehirli kadınlar seni mi bekliyor ha? Yoksa Noel'in her gecesi için ayrı bir tane mi buldun?" Cromwell neredeyse gülecekti fakat Bryan ekledi. "Senin gibi tarikatçılar, kadınlarını da ortak kullanıyordur herhalde?"

"Wyatt," dedi Cromwell, "arkadaşına üzerine bir şeyler giymesini söyler misin lütfen? Yoksa bazı uzuvları donabilir. Tek gözle kalmak yeterince kötüyken, başka kayıplarla da uğraşmasını istemem doğrusu."

"Teşekkür edin," diye çıkıştı Thomas Wyatt dostlarına. "Ve Thomas Cromwell'e borcunuzu ödeyin. Ondan başka kim, bir tatil günü buraya gelip kesesinin ağzını açmaya razı olurdu ki? Yarına kadar hapiste kalmak da vardı."

Ne var ki hiçbirinin parası olmadığı belliydi. "Önemi yok," dedi Cromwell. "Bunu da hesabınıza yazarım."

II

Eyvahlar Olsun! Aşk İçin Başka Ne Yapabilirim Ki? 1532 İlkbaharı

Şimdi dünyayı birarada tutan ilişkileri irdeleme zamanıydı. Yönetenle yönetilen, kadınla erkek arasındakileri. Zira ikisi de daimi sadakate ve karşılıklı çıkara dayanır. Efendi ve koca korur ve ihtiyaçları karşılar; kadın ve hizmetkar itaat eder. Efendilere ve kocalaraysa Tanrı hükmeder. O bizim ahmaklık ve çılgınlıklarımızın hesabını tutar ve haddimizi aştığımızda, upuzun kolunu uzatıp suratımıza bir yumruk atıverir.

Bir de bu konuları George'la, nam-ı diğer Lord Rochford'la tartıştığınızı düşünün. O da İngiltere'deki diğer tüm genç adamlar gibi nüktedan, gösterişli ve iyi okumuştu. Ama bugün Cromwell'in asıl gözünü alan, kadife kolluklu alev renkli sateniydi. Kumaşı sürekli olarak kabartması yüzünden tıpkı top çeviren hokkabazlara benzemişti.

İngiltere'nin ne olduğunu, sunduğu imkanları ve sınırlarını konuşmanın zamanı gelmişti. Artık limanların ve sınırların

güvenliğinden daha önemli bir konu vardı: İngiltere'nin kendini yönetme kapasitesi. İnsanlara kralın ne demek olduğunu anlatmanın zamanı gelmişti. Halkını yabancı saldırılardan ahlaki ve fiziksel olarak o koruyacak, İngilizleri Tanrı'yla nasıl konuşmaları gerektiğini söyleyenlerden o kurtaracaktı.

Meclis, ocak ayının ortasında toplandı. Bir önceki ilkbaharda yaşananlar, piskoposların Henry'nin yeni düzenine karşı direnişini azaltmıştı. Kral yeni kanunlar gereğince Roma'yla bağlarını koparacak ve İngiliz Kilisesi'nin tek hakimi olacaktı. Avam Kamarası kilise mahkemelerine karşı bir dilekçe hazırladı. Bu öylesine plansız ve cüretkar bir hareketti ki neredeyse kendi varlıklarını bile sorguluyorlardı. Belgeler elden ele dolaştıktan sonra nihayet Cromwell'e ulaştı ve o gece Rafe ve *Bana-Risley-deyin* ile sabaha dek oturup gerekli değişiklikleri yaptı. Gardiner, Kral'ın sekreteri olmasına rağmen, piskoposların sorumluluklarının azaltılması konusunda gönüllü değildi.

Kral, Efendi Stephen'ı çağırttı. Bay Sekreter içeri girdiğinde, korkusundan büzülmüştü. Kral'ın sesi gürdü ama çok öfkelendiğinde, kulakları tırmalayan tiz bir çığlığa dönüşüyordu. Din adamları onun tebaası mıydı, yoksa yarı yarıya tebaası mıydı? Belki de hiç değillerdi, zira Papa'ya bağlı kalacaklarına ve onu destekleyeceklerine dair yemin etmemişler miydi? "Asıl, bana bağlılık yemini etmeleri gerekmiyor muydu?" diye kükredi Henry.

Stephen dışarı çıktığında, resimlerle süslü tahta kaplamaya yaslandı. Sırtını dayadığı yerde birkaç peri, bir ormanda neşeyle koşuşturuyordu. Mendilini çıkarmış fakat kullanmayı unutmuş gibiydi. Bunu kocaman elinde top yapıyor, sonra tıpkı bir bandaj gibi eklem yerlerine sarıyordu. Yüzünde ter damlacıkları belirmişti.

Cromwell yardım çağırdı. "Lordum Piskopos hasta." Hizmetkarlar bir tabure getirince, Stephen şüpheyle bakıp tedbirli bir tavırla oturdu. "Sanırım dediklerini iyice anladın?" dedi Cromwell.

Hem de her kelimesini anlamıştı. "Eğer tutuklanırsan, hapiste gerekli ihtiyaçlarının giderilmesini sağlarım."

"Lanet olsun Cromwell. Sen kimsin ki? Unvanın ne? Koca bir hiçten başka bir şey değilsin. Bir hiç."

Sadece düşmanları yere sermek yetmez, fikir mücadelesini de kazanması gerekir. Dolayısıyla Cromwell de tüm Avrupa'nın sözüne güvendiği, yaşlı hukuk bilgini Christopher St. German'ı ziyarete gitti. İhtiyar adam onu evinde kibarca ağırladı. "İngiltere'de kilisemiz konusunda acilen reform yapılması gerektiğini düşünmeyen tek bir adam bile yok," dedi, "ve eğer kilise bunu yapamazsa o zaman Kral, mecliste yapmalı. Konuyu uzun zamandır, hatta neredeyse yirmi, otuz yıldır araştırıyorum ve vardığım sonuç bu."

"Fakat," dedi yaşlı adam, "Thomas More benimle aynı fikirde değil. Belki de artık onun zamanı geçmiştir. Zira Ütopya, kimsenin yaşayabileceği bir yer değil."

Cromwell, Kral'la görüştüğünde Henry, Gardiner konusunda burnundan soluyordu. "Sadakatsizlik!" diye bağırdı Henry, "nankörlük. Benimle zıt görüşlere sahip biri nasıl sekreterim olur?" (Oysa bir süre önce Gardiner'ı karşıt fikirlerini cesurca savunabildiği için övüyordu.) Cromwell oturmuş, sessizce Henry'yi izliyordu. Böylece Kral sadece kendi sesini dinleyebilecekti. İngiltere'nin Aslanı'nın öfkesini dindirip onu avutabilirse, kendini büyük bir başarı elde etmiş sayacaktı. "Bence..." dedi Cromwell, yumuşacık bir sesle, "Majesteleri'nin izni olursa, şöyle düşünüyorum... Winches-

ter Piskoposu, hepimizin de bildiği üzere, tartışmayı pek sever. Ama kralıyla değil. Sırf zevki için bunu yapmaya asla cesaret edemez." Duraksadı. "Dolayısıyla beyan ettiği fikirler, her ne kadar yanlış olsalar bile, tamamen kendi gerçek fikirleridir."

"Kesinlikle, fakat..." Birden durdu. Çünkü Henry kendi sesini duymuştu. Kardinal'i alaşağı ederken de aynen bu ses tonunu kullanmıştı. Gardiner, Wolsey değildi. Eğer feda edilirse, pek az insan onu üzüntüyle hatırlayacaktı. Fakat şimdilik, sorun çıkaran bir piskoposu postunda tutmak daha uygun olacaktı. Cromwell, Henry'nin Avrupa'daki saygınlığını düşünüyordu. Onun için de konuşmaya devam etti. "Majesteleri, Stephen size gücünün yettiğince iyi bir büyükelçi olmaya çalıştı. En iyisi, onunla uzlaşmaya varıp sonra hoşnutsuzluğunuzu tavırlarınızla sergilemeniz ve üzerinde bir baskı yaratmanız olacaktır. Böylesi, herkes açısından daha hoş ve şerefli bir çözümdür."

Sonra, Henry'nin yüzünü inceledi. Kral şeref kelimesini duyduğu anda gevşerdi.

"Daima böyle uzlaşmacı tavsiyeler mi verirsin?"

Cromwell gülümsedi. "Hayır."

"Yani her koşulda, krallığımı Hıristiyan uysallığıyla yönetmemden yana değilsin?"

"Hayır."

"Gardiner'dan hoşlanmadığını da biliyorum."

"İşte, Majesteleri bu yüzden tavsiyeme kulak vermeli."

Bana borçlusun Stephen, diye düşündü. *Hesabını taksit taksit ödeyeceksin.*

Cromwell, evinde meclis üyeleriyle, Londra'nın dört ünlü hukuk kurumundan ve zanaatkarlar loncasından beylerle, Parlamento Başkanı Thomas Audley ve himayesindeki Richard

Riche'yle -bu altın saçlı, sevimli genç adamın, hızlı çalışan bir aklı ve dinle hiç alakası olmayan dünyevi fikirleri vardı- bir de lafını zerre kadar sakınmayan bir din adamı olan Rowland Lee'yle görüştü. Bu aylarda, şehirdeki arkadaşlarının çoğunu hastalık ya da doğal olmayan ölümler sebebiyle kaybetmişti. Yıllardır tanıdığı Thomas Somer, İncil'in İngilizce çevirisini dağıtmak suçundan kapatıldığı Kule'den serbest bırakıldıktan hemen sonra ölmüştü. Güzel kıyafetlere ve hızlı atlara düşkünlüğüyle bilinen Somer, Lordlar Kamarası Başkanı'nın engeliyle karşılaşıncaya dek frenlenmesi güç bir adamdı. John Petyt de salıverilmişti ama Avam Kamarası'nda görev yapamayacak kadar hastaydı. Cromwell, onu hasta yatağında ziyaret etti. Yaşlı adamın nefes almak için savaşmasını izlemek çok acı vericiydi. 1532 ilkbaharı geldiğinde, ılık hava bile onu iyileştiremedi. "Sanki göğsümde demir bir çember var," diyordu John, "ve onu giderek daraltıyorlar. Thomas, ben öldüğümde Luce'yle ilgilenir misin?"

Cromwell bahçede parlamentodaki kasaba temsilcileriyle ya da Anne'in din görevlileriyle yürürken, zaman zaman Dr. Cranmer'ın yokluğunu hissediyordu. Cranmer, ocak ayından beri Kral'ın, İmpataror'un yanındaki büyükelçisi olarak görev yapıyor, seyahatlerinde Almanya'daki alimleri ziyaret ederek Kral'ın boşanması konusunda destek toplamaya çalışıyordu. Cromwell, Cranmer gitmeden önce ona şöyle demişti: "Ya sen yokken, Kral yine bir rüya görürse?"

Cranmer gülümsemişti. "Eminim, yine geçen seferki gibi başa çıkmayı bilirsin. Sadece yanında durup kafa sallayacak biri olmayacak o kadar."

Marlinspike'ı bir ağaç dalına tırnaklarını geçirmiş, aşağı sallanır halde gördüğünde onu işaret etti. "Beyler, bu Kardinal'in

kedisiydi." Bir anda konukların tüm ilgisini üzerinde hisseden Marlinspike ok gibi fırlayıp bahçe duvarının altında kayboldu ve diğer tarafa, kim bilir hangi kedi ya da köpeğin bölgesine geçti.

Austin Friars'ın mutfağındaki *garzoni,* baharatlı bisküvi yapmayı öğreniyordu. Bunun için dikkatli gözlere, doğru zamanlamaya ve titremeyen bir ele ihtiyaç vardı. Zira bir sürü aşamada yanlış yapılabilirdi. Karışımın uygun kıvamda olması çok önemliydi. Demir kalıplar iyice yağlanmalı ve kızdırılmalıydı. Karışım, kalıplardan birine dökülüp diğer kalıp üzerine bastırıldığında, hayvan cıyaklamasına benzer bir ses ve buhar tıslaması çıkıyordu. Eğer panikleyip basınç azaltılırsa, çamurumsu karışım her yere saçılıyordu. Buharın azalmasını bekleyip saymaya başlamak lazımdı. Bir anlık dalgınlık, mutfağın yanık kokusuyla dolmasına sebep oluveriyordu. Başarı için, saniyelerin önemi vardı.

Cromwell Avam Kamarası'na Roma'ya verilen paranın durdurulmasıyla ilgili bir yasa tasarısı sunduğunda üyelerin ikiye ayrılmasını önerdi. Bu olağan bir uygulama değildi ve ufak çaplı bir şok yaratmıştı. Fakat üyeler ister istemez Cromwell'in isteğine boyun eğip önergeyi kabul edenler ve etmeyenler olarak iki ayrı köşeye ayrıldı. Bunlar Kral'ın huzurunda cereyan ettiği için, Henry böylece kimin kendi yanında ya da ona karşı olduğunu öğrenme fırsatı buldu. Fakat Cromwell'in bu taktiği, Lordlar Kamarası'nda sökmedi. Kral tam üç kez konuşma yapıp davasını savunmak durumunda kaldı. Eski aristokrasi -Exeter klanı gibi köklü, saygın ve tahtta hak sahibi olduklarını iddia eden aileler - Papa'yı ve Katherine'i destekliyor, Kral'a hayır demekten çekinmiyordu. Ya da en azından şimdilik. Ama Cromwell bu tip kutuplaş-

malar yaratarak, düşmanlarını iyice tanımak konusunda başarılı olmuştu.

Aşçı yamakları övgüye layık bir bisküvi yapmayı başardığında, Thurston onlara yüz tane daha sipariş etti. Sonraki aşama, pişmiş hamuru tek bir bilek hareketiyle tahta bir kaşığın sapına dolayıp ona külah şekli vermekti. Sonra bunlar çıtır çıtır olmaları için kurutma raflarına alınıyordu. Bu işte ustalaştıkça, zamanlamayı iyi yapmak sıradan bir işlem haline geliyordu. Asıl marifet, Tudor armasını üzerlerine doğru düzgün bir şekilde basıp sunulacakları işlemeli kutulara kırmadan yerleştirmekte ve gevrekliklerini muhafaza ederek gül suyuyla ıslatmaktaydı. Cromwell, Thomas Boleyn'e bunlardan bir kutu gönderilmesini emretmişti.

Wiltshire, müstakbel gelinin babası olarak özel bir unvana sahip olması gerektiğini düşünüyordu ve kendisine *monsenyör* denilmesine itiraz etmeyeceğini pek çok kereler dile getirmişti. Cromwell onunla, oğluyla ve arkadaşlarıyla görüştükten sonra, Whitehall koridorları boyunca yürüyerek Anne'i görmeye gitti. Leydi'nin konumu giderek yükselmesine rağmen, o içeri girdiğinde Anne'in etrafındakiler hemen reverans yapıyordu. Cromwell sarayda ve Westminster'da katiyen mevkiinin gerektirdiğinden daha şatafatlı giyinmiyordu. Fakat Lemster yününden bol ve yünlü ceketleri öylesine kaliteliydi ki adeta su gibi akıyor, morları ve lacivertleri öylesine siyaha yakındı ki gece, üzerlerine çökmüş gibi görünüyordu. Siyah, kadife kepi kara saçlı kafasına tam oturuyordu. Baştan aşağı siyah olduğu için gözleri daha bir dikkat çekiyor, zeki bakışları adeta insanın içine işliyordu. Üzerinde hiçbir renk olmadığı için, o konuşurken herkes ellerine ve mavi kıvılcımlar saçan turkuvaz yüzüğüne dikkat ediyordu.

Whitehall'da -eski York Sarayı- hala inşaat çalışmaları vardı. Kral, Noel için Anne'e bir yatak odası hediye etmişti. Onu odaya kendi götürmüş, Leydi'nin duvarlardaki altın ve gümüş ipliklerle işlenmiş goblenlere, oymalı yatağa ve kırmızı saten üzerine çiçek ve çocuk figürleriyle bezeli yatak perdelerine hayranlıkla bakıp iç geçirmesini bizzat izlemek istemişti. Henry Norris'in dediğine bakılırsa, Anne ilk başta Kral'ın beklediği tepkiyi vermeyerek sadece hafifçe gülümsemekle yetinmişti. Fakat sonra ne yapması gerektiğini hatırlayıp kendisine bahşedilen bu büyük onur karşısında, bayılma pozlarına girmişti. Tam yerinde sendelemeye başladığı anda, Kral onu belinden yakalamış, Leydi de soluğu kesilmiş gibi elini göğsüne dayamıştı. Norris eklemişti, "Umarım hayatımızda sadece bir kez de olsa, bir kadını bu hale sokabiliriz."

Anne diz çökerek minnetini ifade ettiğinde Henry'nin artık bu ışıldayan odayı terk etme zamanı gelmişti. Zira yeni yıl şölenine dönmesi gerekiyordu. Bütün Avrupa'nın gözü Kral'ın üzerindeydi ve o gün, yüzündeki ifadenin denizleri aşıp başka ülkelerdeki kralların kulağına tüm ayrıntılarıyla fısıldanacağını biliyordu.

Cromwell, Kardinal'in eski odaları boyunca yaptığı yürüyüşün sonunda Anne'i nedimeleriyle birlikte otururken buldu. Görünüşe bakılırsa, babasıyla ağabeyinin ne söylediğini biliyordu. Onlar Anne'in atacağı her adımı kendileri planladıklarını sanıyordu. Oysa Leydi gayet başarılı bir taktisyendi ve geçmişe dönüp özeleştiri yapmak konusunda son derece başarılıydı. Cromwell, yanlışlarından ders alabilen insanlara hayranlık duyardı. Bir gün, pencereler yuva yapan kuşların kanat seslerine açıkken, Anne, "Bir keresinde bana sadece Kardinal'in, Kral'ı özgür kılabileceğini söylemiştiniz," dedi.

"Şimdi ne düşünüyorum biliyor musunuz? Bence Wolsey bunu yapabilecek en son kişiydi. Çünkü kendini çok beğeniyor ve Papa olmak istiyordu. Halbuki biraz daha mütevazı olsaydı, Clement ona bir iyilikte bulunabilirdi."

"Sanırım bir ders almalıyız," dedi Norris.

Anne, "Sahi mi?" diye sordu. Cromwell de "Neymiş bu ders?" dedi.

Norris birden lafını şaşırmıştı.

"Hiçbirimiz kardinal değiliz," dedi Anne. "Hatta çoğu şeye heves eden Thomas bile bunu istemez."

"Ah, ben olsam o kadar kesin konuşmazdım." Norris sonra sanki sadece asiller öyle yapabilirmiş gibi ağır ağır yürüyerek onu hanımlarla yalnız bıraktı.

"Eee, Leydi Anne. Son Kardinal'den bahsettiğiniz kadar onun ruhu için dua etmeye de zaman ayırıyor musunuz?"

"Bence Tanrı onu yargıladı ve ben dua edeyim ya da etmeyeyim, hükmünü etkilemeyecek."

Mary Boleyn yumuşacık bir sesle lafa karıştı. "Sadece sana takılıyor Anne."

"Hem Kardinal olmasaydı, Harry Percy'yle evlenecektiniz."

"En azından evli bir hanım olacaktım," diye yapıştırdı Anne.

"İyi de kuzenim Harry Percy delirdi," dedi Mary Shelton. "Bunu herkes biliyor. Bütün parasını harcıyor."

Mary Boleyn güldü. "Öyleymiş ve ablam bunu, kendisi konusunda yaşadığı hayalkırıklığına bağlıyor."

"Leydim," dedi Cromwell, Anne'e dönerek. "İnanın Harry Percy'nin memleketine gitmek istemezdiniz. Zira o da tüm kuzeyli beyler gibi sizi soğuk bir kuleye kapatacak ve sadece akşam yemeği için aşağı inmenize izin verecekti. Sofraya otur-

duğunuz anda da size sığır kanıyla karışık yulaf lapası servisi yapılacaktı. Sonra lordunuz elinde bir paketle içeri dalacak, siz de *ah, benim için bir hediye mi getirdiniz,* diyecektiniz ve o da *evet* diye karşılık verip paketi kucağınıza bırakacaktı. Ve bilin bakalım içinden ne çıkacaktı? Tabii ki, kesik bir İskoç kafası!"

"Ah, ne korkunç!" diye fısıldadı Mary Shelton. "Gerçekten böyle mi yapıyorlar?" Anne elini ağzına götürüp kıs kıs güldü.

"Çok iyi biliyorsunuz ki," diye devam etti Cromwell, "siz akşam yemeğinde haşlanmış tavuk göğsüyle kremalı tarhun yemeyi tercih edersiniz. Ve tabii İspanya büyükelçisinin hiç şüphesiz ki Kraliçe için getirttiği ve bir şekilde benim evime kadar ulaşan, iyi kalite peynirden."

"Daha ne kadar iyi hizmet görebilirim ki?" dedi Anne. "Baksanıza, adamlarım yollara pusu kurup Katherine'in peynirlerini bile araklıyor."

"Evet, artık gideyim..." Cromwell köşedeki lavtacı çocuğu işaret etti, "ve sizi pörtlek gözlü aşkınızla yalnız bırakayım."

Anne, Mark'a baktı. "Evet, gerçekten de pörtlek gözlü."

"Onu göndereyim mi? Saray zaten müzisyenlerle dolu."

"Hayır, kalsın," dedi Mary. "Mark çok tatlı bir çocuk."

Sonra Mary Boleyn ayağa kalktı. "Ben de gelip..."

"Şimdi Leydi Carey, Efendi Cromwell'le o meşhur özel görüşmelerinden birini yapacak," dedi Mary Shelton.

Jane Rochford lafa karıştı. "Yoksa yine meziyetlerinden mi söz edecek?"

"Leydi Carey, bizim önümde konuşamayacağınız nedir acaba, pek merak ettim doğrusu." Anne yine de kafasını salladı. Cromwell ve Mary Boleyn çekilebilirdi. Mary muhtemelen onun konuşmak istemediği kadar hassas meselelere değinecekti.

Dışarı çıktılar. "Bazen nefes almaya ihtiyaç duyuyorum," dedi Mary. Cromwell devam etmesini bekledi. "Jane ve ağabeyim George, biliyor musunuz, onlar birbirlerinden nefret ediyor. George onunla yatmıyor. Başka bir kadının yanında değilse, Anne'in odasında sabahlıyor. Şafak sökene dek kağıt oynuyorlar. Anne'in kumar borçlarını Kral kapatıyor. Daha iyi bir gelire ve kendine ait bir eve ihtiyacı var. Londra'ya yakın ama sessiz sakin bir yerde."

"Aklında kimin evi var?" diye sordu Cromwell.

"Kimseyi kapı dışarı etmeyi planladığını sanmıyorum."

"Ama evler tek bir kişiye ait olur." Sonra aklına bir fikir geldi ve gülümsedi.

"Bir keresinde size, ondan uzak durmanızı söylemiştim," dedi Mary. "Fakat şimdi sizsiz yapamıyoruz. Hatta babam ve dayım bile öyle söylüyor. Siz olmasanız, kimse Kral'ın iyiliği için uğraşmayacak. Ve bugünlerde Kral daima sizi yanında istiyor." Mary geri çekilip bir an onu sanki bir yabancıymış gibi baştan aşağı süzdü. "Ablam da öyle."

"Ben bir iş istiyorum Leydi Carey. Meclis üyesi olmam yeterli değil. Resmi bir konuma getirilmem gerek."

"Ona söylerim."

"Hazinede ya da maliyede olabilirsem..."

Mary kafasını salladı. "Anne, Tom Wyatt'ı şair, Harry Percy'yi deli bir adam yaptı. Eminim, sizi ne yapacağı konusunda da bir fikri vardır."

Meclis tekrar toplanmadan birkaç gün önce Thomas Wyatt onu yeni yıl günü, sabahın köründe yatağından kaldırdığı için özür dilemeye geldi. "Bana kızmak için çok geçerli sebeplerinizin olduğunu biliyorum ama sizden anlayış göstermenizi

rica etmeye geldim. Yeni yıl gecesi nasıldır bilirsiniz. Herkes şerefe kadeh kaldırır, içki su gibi akar."

Cromwell odada dolaşıp duran Wyatt'ı seyretti. Genç şairin çekingen ve huzursuz bir hali vardı. Çalışma masasının üzerindeki tahta küreyi çevirerek parmağını İngiltere'nin üzerine koydu. Sonra resimlere baktı ve küçük mihrap heykelini inceleyip meraklı gözlerini Cromwell'e dikti. "Karımındı," dedi Cromwell, "onun hatırasına hürmeten saklıyorum." Efendi Wyatt krem rengi, sırma işli, samur kürkleriyle süslü brokar bir ceket ve açık kahve ipekliden bir yelek giymişti. Mavi gözleri müşfik bakışlıydı ve altın rengi saçları hafifçe seyrelmişti. Bazen, sanki yılbaşı akşamının bitkinliğini üzerinden atamamışçasına elini alnına götürüyordu. Oysa asıl amacı saç çizgisini kontrol edip şu son beş dakika içinde biraz daha gerileyip gerilemediğini kontrol etmekti. Aynanın önünden geçerken daima kendine bakıyordu. "Tanrım," dedi, "kalabalığa karışıp sokaklarda cümbüş yapmak için fazla yaşlı, saçlarımın dökülmesi içinse çok gencim. Sizce kadınlar bunu önemser mi? Belki de dikkati başka yöne çekmek için sakal bırakmalıyım. Yok, bana yakışmaz... Ya da belki... Kral'ın sakalı hoş görünüyor, öyle di mi?"

"Baban sana hiç öğüt vermiyor mu?" dedi Cromwell.

"Evet. Evden çıkmadan önce bir tas süt iç diyor. Bir de haşlanmış ayva ve bal yiyecekmişim. Sizce işe yarar mı?"

Cromwell gülmemek için kendini zor tuttu. Fakat Wyatt'a ciddi bir şekilde babalık etmek istiyordu. "Ben, Kral'ın ilgilendiği kadınlardan uzak durmanı öğütlemedi mi demek istemiştim."

"Uzak duruyorum zaten. İtalya'ya gittim ya. Sonra bir yıl da Calais'de kaldım. Daha ne kadar süre evimden uzak yaşayabilirdim ki?"

Cromwell yıllar önce bu soruyu kendine defalarca sormuştu. Wyatt küçük bir tabureye çöküp dirseklerini dizlerine dayadı. Kafasını eğmiş, parmaklarını şakaklarına koymuştu. *Sanırım kendi kalp atışlarını dinliyor*, diye düşündü Cromwell. *Belki de yeni şiirinin dizelerini oluşturuyordur.* Wyatt birden kafasını kaldırdı. "Babam, Wolsey öldüğü için şimdi İngiltere'nin en akıllı adamının siz olduğunu söylüyor. Dolayısıyla da sözlerimi bir kerede anlayacağınızı ümit ediyorum. Eğer Anne bakire değilse, bunu ben yapmadım."

Cromwell ona bir kadeh şarap koydu. "Çok sertmiş," dedi Wyatt, içkisini bir solukta içtikten sonra. Gözlerini kadehin içine dikerek tekrar konuştu. "Sanırım daha fazla açıklama yapmam gerekecek."

"Madem kendini mecbur hissediyorsun tüm hikayeni burada anlat ve bir daha tekrarlamak zorunda kalma."

"Şu goblenin arkasında biri var mı? Duyduğuma göre Chelsea'deki hizmetkarların bazıları size rapor veriyormuş. Bugünlerde kimse güvende değil. Zira her yer casus kaynıyor."

"Tarihin hangi döneminde casuslar yoktu ki? More'un evinde Dick Purser diye bir çocuk vardı. More onu sırf vicdan azabından yanına almış. Çünkü babasını boyunduruğa vurup Kule'ye kapatmış, adam da fazla dayanamamış. Dick diğer çocuklara ekmek şarap ayinine inanmadığını söyleyince, More onu ev halkının önünde kırbaçlamış. Ben de onu buraya getirttim. Başka ne yapabilirdim ki? Başka çarem kalmazsa More'un kötü muamele ettiği herkesi çatımın altında toplarım."

Wyatt gülümseyerek elini Saba Melikesi'nin, diğer adıyla Anselma'nın üzerinde gezdirdi. Kral, Wolsey'nin goblenini Cromwell'e vermişti. Greenwich'de Kral'ı ziyaret ettiğinde

gözleri goblene takılmış, Henry de muzipçe gülümseyerek "Bu kadını tanıyor musun?" diye sormuştu. "Eskiden tanırdım," demiş ve ona utana sıkıla geçmişteki macerasını anlatmıştı. Kral, "Önemi yok," demişti, "hepimiz gençlikte bir sürü ahmaklık ettik. Hem herkesle evlenemezsin, öyle değil mi?" Sonra alçak bir sesle devam etmişti. "Yanlış hatırlamıyorsam, bir zamanlar York Kardinali'ne aitti. Bu güzel hanımı eve götürdüğünde, onun için özel bir yer hazırla. Bence bundan böyle seninle yaşamalı."

Cromwell kendine ve Wyatt'a şarap doldurdu. "Gardiner'ın dışarıda adamları var. Eve girip çıkanı gözlüyorlar. Burası bir kale değil ama evdekiler bize yaklaşmaması gereken birini gördüklerinde, onu memnuniyetle uzaklaştırıyorlar. Hem de tekme tokat! Biz ailecek kavga etmekten pek hoşlanırız. Aslında geçmişimi geride bırakmayı tercih ederdim ama Norfolk Dayı bir zamanlar sıradan bir asker olduğumu hatırlatmaya bayılıyor."

"Ona böyle mi hitap ediyorsunuz?" Wyatt güldü. "Norfolk dayı diye?"

"Sadece aramızda. Ama sana Howardlar'ın ilişkilerinin ve hislerinin çok değişken olduğunu hatırlatmama gerek yoktur herhalde? Ayrıca bir zamanlar Thomas Boleyn'in komşusuydun. Dolayısıyla kızı için her ne hissedersen et, ki umarım hiçbir şey hissetmiyorsundur, onun gibi bir engeli aşmanın zorluğunu biliyorsundur."

"Tam iki yıl boyunca," dedi Wyatt, "ona başka bir erkeğin dokunduğu düşüncesi bile beni hasta etti. Ama ben ona ne sunabilirdim ki? Evli bir adamım, onun avlamayı düşündüğü türden bir dük ya da prens değilim. Ama benden hoşlanıyordu -yani, sanırım- ya da beni yedekte tutmak onu eğlendiriyordu.

Yalnız kaldığımızda onu öpmeme izin verirdi ve ben her zaman şöyle düşünmüşümdür... *Bu, Anne'in taktiği.* Önce *evet, evet, evet,* diyor ve sonra *hayır.*"

"Ve sen de o kadar kibar bir beysin ki..."

"Ne yapmalıydım? Ona tecavüz edecek halim yoktu ya? Eğer hayır derse, gerçekten durmanı istiyordur. Henry bunu biliyor. Ama başka bir gün onu yine öpmeme izin veriyordu. Evet, evet, evet, hayır. En kötüsü de bana hayır ama başkalarına evet dediğini ima etmesiydi."

"Kimmiş bunlar?"

"Ah, isimler... Onları asla vermez ki. Böylece sarayda ya da Kent'te gördüğün her adamı, *acaba bu mu,* diye süzersin. Kendine sürekli aynı soruları sorarsın. *Benim ne eksiğim var? Onu neden hoşnut edemiyorum? Bu şansı asla elde edemeyecek miyim?*"

"Bu sayede en iyi şiirleri yazıyorsun. Bence kendini böyle avutabilirsin. Majesteleri'ninkilerde çok tekrar var. Ayrıca da fazlasıyla ben odaklı olduklarını söylememe gerek yoktur herhalde?"

"Kral'ın şu şarkısı, *Pastime With Good Company.* Onu ne zaman duysam, içimden küçük bir köpek gibi ulumak geliyor."

"Haklısın. Kral kırkını geçti. Dolayısıyla genç ve aptal olduğu günler hakkında şarkı söylemesi insanı hüzünlendiriyor." Cromwell, Wyatt'ın yüzünü dikkatle inceledi. Genç adam, hafifçe sersemlemiş gibiydi. Gülerken bile gözlerindeki hüzün kaybolmuyordu. Anne'in artık ona acı vermediğini iddia ediyor ama görünüşü hiç de öyle söylemiyordu. Cromwell bir kasap kadar zalimce sordu. "Peki, sence kaç tane aşığı oldu?"

Wyatt önce ayaklarına, sonra tavana baktı. "Bir düzine de olabilir, hiç de. Ya da yüz. Brandon, Henry'ye onun çoktan kirlendiğini söylemeye çalışınca, Kral onu saraydan kovdu. Bir de benim denediğimi düşünsenize. O odadan sağ çıkabilir miyim bilmem. Brandon kendini konuşmaya mecbur hissetti. Çünkü Anne, er ya da geç Henry'nin olacak. Ya sonra? Kral bunu öğrenmeyecek mi sanki?"

"Bence Leydi'yi hafife almamak gerek. Eminim bunun için de bir yol düşünmüştür. Ayrıca Kral, bir kadının bakireliğini anlama konusunda pek başarılı değil. Baksana Katherine'le yirmi yıldır beraber olmasına rağmen ağabeyinin kendisinden önce orada bulunup bulunmadığına bir türlü karar veremedi."

Wyatt güldü. "O gün ya da gece geldiğinde, Anne'in çok inandırıcı olması gerekecek."

"Dinle bak, ben durumu şöyle değerlendiriyorum. Anne, evlilik gecesiyle ilgili hiçbir endişe taşımıyor çünkü ortada endişe duyulacak bir durum yok." *Zira Anne, şehvetiyle değil, soğuk hesaplarıyla hareket eden bir kadın,* demek istiyordu Cromwell. *O aç gözlerinin arkasında, saat gibi işleyen, kurnaz bir beyin var.* "Bence İngiltere Kralı'na hayır diyebilen ve sözünün ardında duran bir kadının sana, Harry Percy'ye ve daha pek çok kişiye de hayır diyecek kadar aklı vardır. Zira o size işkence ederken, kendi yükselişini inşa etmekle meşguldü. Dolayısıyla evet, aptal yerine konduğunu ve kandırıldığını düşünüyorum ama senin sandığın bakımdan değil."

"Bununla avunmalı mıyım?"

"Elbette. Eğer aşığı olsaydın senin için korkardım. Henry, onun bakire olduğuna inanıyor. Ama evlendiklerinde kıskançlığı kabaracaktır."

"Demek gerçekten evlenebileceklerini düşünüyorsunuz?"

"Mecliste sıkı bir çalışma yürütüyorum ve inan bana, sonunda piskoposların üstesinden geleceğim. Ondan sonra ne olacağınıysa ancak Tanrı bilir... Thomas More, Kral John zamanında, Papa, İngiltere'yi Kutsal Kilise'den men ettiğinde, sığırların öldüğünü, mısırların çürüdüğünü, çimlerin sarardığını ve havada uçan kuşların sapır sapır yere döküldüğünü söylüyor. Eğer böyle şeyler olursa," diyen Cromwell gülümsedi, "eminim politikamızı bir daha gözden geçirebiliriz."

"Anne bana şöyle sordu: *Cromwell, o gerçekte neye inanıyor peki?*"

"Demek sohbet ediyorsunuz? Hem de benim hakkımda? Yani ilişkiniz, *evet, evet, evet, hayır*'dan ibaret değil? Doğrusu gururum okşandı."

Wyatt çok mutsuz görünüyordu. "Anne hakkında yanılıyor olamaz mısınız?"

"Hayatta her şey mümkün. Şimdilik onu, kendini bana gösterdiği gibi kabul etmeyi tercih ediyorum. Böylesi, ikimizin de işine geliyor."

Wyatt gitmek için ayağa kalktığında, "Bizi yine ziyaret etmelisin," dedi Cromwell. "Kızlarım, ne kadar yakışıklı olduğunu duymuş. Hayalkırıklığına uğrayacaklarını düşünüyorsan, şapkanı çıkarmayabilirsin."

Wyatt, Kral'ın tenis partneriydi. Dolayısıyla, kendini beğenmişliğini mütevazı tavırlarla örtmesini iyi biliyordu. Hafifçe gülümsedi.

"Baban bize aslandan bahsetti. Hatta oğlanlar, bununla ilgili bir oyun bile hazırladı. Belki, bir gün gelip kendi rolünü oynamak istersin?"

"Ah, şu mesele. Düşünüyorum da şimdiki aklım olsaydı, hayatta o açık alanda durup onun dikkatini üzerime çekmez-

dim." Duraksadı. "Öylesi, daha çok sizin yapabileceğiniz türden bir hareket Efendi Cromwell."

Thomas More, Austin Friars'a geldi. Yemek yemeyi ve içki içmeyi reddettiyse de ikisine de şiddetle ihtiyacı varmış gibi görünüyordu.

Kardinal, *hayır*'ı cevap olarak kabul etmezdi. O olsaydı, More'u oturtup sillabub* yedirirdi. Mevsim müsaitse de koca bir tabak çilek ve minicik bir kaşık getirtirdi.

"Türkler şu son on günde Belgrat'ı aldı," dedi More. "Buda'nın büyük kütüphanesinde kamp ateşleri yaktılar. İki yıl önce Viyana kapılarına dayanmışlardı. Bunlar yetmedi mi? Neden Hıristiyanlığın duvarlarında bir başka gedik daha açmak istiyorsun ki?"

"İngiltere Kralı bir kafir değil. Ben de öyle.

"Sahi mi? Halbuki ben hangi Tanrı'ya dua ettiğinden bile emin değilim. Luther'le Almanlarınkine mi, seyahatlerin sırasında tanıdığın putperest bir tanrıya mı, yoksa kendi icadın olan bir İngiliz ilahına mı? Belki de inançların satılıktır. Eğer önerdiği teklifi beğenirsen, Sultan'a bile hizmet edersin."

Erasmus şöyle diyordu: "Doğa, Thomas More'un karakteri kadar iyi, tatlı ve ahenkli bir şey yarattı mı hiç?"

Cromwell çalışma masasında sessiz sakin oturuyordu. More, onu çenesini yumruklarına dayamış, belgelerini incelerken bulmuştu. Belki bu pozu itibarıyla, dövüşte daha avantajlı pozisyona düşebilirdi.

Lordlar Kamarası Başkanı, üstünü başını yırtabilecek kadar öfkeli görünüyordu. Aslında acınası bir haldeydi ama Cromwell ona acımamaya karar verdi. "Sırf meclis üyesisin diye, Kral'ın arkasından kafirlerle pazarlığa kalkışabileceğini mi dü-

* Şarap ve kaymakla yapılan bir çeşit yemek. Ç.N.

şünüyorsun, söylesene Efendi Cromwell. Ama yanılıyorsun. Stephen Vaughan'la yazıştığını biliyorum. Onun Tyndale'la buluştuğunu da..."

"Beni tehdit mi ediyorsun?"

"Evet," dedi More, üzüntülü bir sesle. "Aynen öyle yapıyorum."

Cromwell, aralarındaki güç dengesinin yer değiştirdiğini gördü. Belki konum olarak değil ama iki erkek olarak.

More oradan ayrıldığında Richard, "Bunu yapmamalıydı," dedi. "Sizi tehdit etmemeliydi. Bugün konumu sayesinde sırtını dönüp gidiyor ama yarının neler göstereceği belli mi olur?"

Cromwell dokuz on yaşlarındayken kaçıp Londra'ya geldiğini hatırlamıştı. O zaman, inançları için acı çeken yaşlı bir kadın görmüştü O hatıra, sel gibi akarak vücudunu önüne katmış gibi yürüyüp giderken, omzunun üzerinden baktı. "Richard, bak bakalım Lordlar Kamarası Başkanı'nın muhafızı yanında mı? Eğer değilse, ona eşlik edecek birini ve Chelsea'ye gidebileceği bir kayık ayarla. Zira Londra'da dolaşıp yolunun üzerindeki her kapının önünde nutuk atmasını istemeyiz."

Her nedense son cümleyi Fransızca söylemişti. Anne'i düşündü. Ona uzattığı elini ve "*Maitre Cremuel, a moi,*" deyişini.

Kaç yılıydı anımsayamıyordu ama nisan havasını, solgun renkli taze yaprakların üzerinde benekler oluşturan şişman yağmur damlaları hala hatırındaydı. Walter'ın neye sinirlendiğini de hatırlayamıyordu fakat kalbi, kaburgalarından fırlayacakmış gibi atıyordu. O zamanlar, eğer Lambeth'deki amcasının yanına kaçamıyorsa, şehre gidip iki üç peni kazanmaya bakardı. Getir götür işlerinde, hamallıkta ve el arabalarını yüklemek konusunda uzmanlaşmıştı. Kim ıslık çalsa hemen koşardı. Pis işlere bulaşıp damgalanmadığı ya da nehirde bu-

lunan o küçük cesetlerden biri olmadığı için şanslıydı. Bunu şimdi anlıyordu. Zira o yaştakilerin muhakeme yeteneği yoktu. Dolayısıyla da biri, "Bak, burada sana uygun bir eğlence var," dediğinde, onu takip ederdi. Yaşlı kadınla hiçbir alakası yoktu ve daha önce yakılan birini görmemişti hiç.

"Suçu nedir?" diye sorduğunda, "O bir kafir," demişlerdi. Kadın, mihraptaki Tanrı'nın bir parça ekmekten ibaret olduğunu söylemişti. "Nasıl yani? Fırıncının pişirdiği ekmek gibi mi?" diye sormuştu bu sefer. "Çocuğu öne geçirin," demişlerdi. "Bunu yakından görsün ki, hayatı boyunca ayinlere gidip pederine itaat etsin." Onu kalabalığın en ön sırasına itmişlerdi. "Gel tatlım," demişti bir kadın, "yanımda dur." Kocaman bir gülümsemesi vardı ve beyaz, temiz bir başlık giymişti. "Sırf bunu izlediğin için günahların bağışlanacak," diye eklemişti. "Bu kafirleri yaktıranlar, Araf'ta kırk gün az kalacak."

Kafir, muhafızların arasında görüldüğünde kalabalık onu yuhalamaya başlamıştı. Kadın Cromwell'in belki de o güne kadar gördüğü en yaşlı insandı. Yürüyemediği için, muhafızlar onu taşımak zorunda kalmıştı. Başlığı ya da kepi yoktu. Saçları yoluk yoluktu. İnsanlar bunu kendisinin yapmış olabileceğini söylüyordu. Günahının sebep olduğu çaresizlik yüzünden. Kafirin arkasında iki papaz vardı. Cromwell onları şişman, gri farelere benzetmişti. Pembe pençelerinde haçlar vardı. Temiz başlıklı kadın, tıpkı bir anne gibi Cromwell'in omzunu sıkmıştı. "Şuna bak," demişti, "seksen yaşında yoldan çıkmış." Kalabalıktan bir erkek sesi yükselmişti: "Baksanıza, kemiklerinde hiç et yok. Rüzgar değişmezse fazla uzun sürmez."

"Ama günahı nedir?" demişti Cromwell.

"Dedim ya. Azizlerin tahta direkler olduğunu söylemiş."

"Nasıl yani? Onu zincirledikleri direk gibi mi?"

"Aynen öyle."

"Ama direk de yanacak."

"Gelecek sefer için başka bir tane bulurlar," demişti kadın, elini Cromwell'in omzundan çekerek. Sonra ellerini yumruk yapıp havayı yumruklayarak, karnının derinliklerinden yükselen, şeytanımsı bir çığlık atmıştı. Seyirciler kafiri ıslıklıyor, yakılma sahnesini daha iyi görebilmek için birbirini itip kakıyor, ayaklarını yere vuruyordu. Cromwell az sonra şahit olacağı manzaranın hayaliyle soğuk terler dökmeye başlamıştı. Ona annelik eden kadının yüzüne bakabilmek için arkasına dönmüştü. "İzle," demişti kadın. Ardından yüzünü şefkatle elleri arasına alıp tekrar idam sahnesine doğru çevirmişti. "Şimdi çok dikkat et." Bu arada muhafızlar da yaşlı kadını kazığa zincirlemişti.

Kazık, bir taş yığınına dikiliydi. Sonra bazı centilmenlerin geldiğini görmüştü. Belki onlar da papaz ya da piskopostu. Kafire sapkınlığından vazgeçmesini söylemişlerdi. Cromwell yaşlı kadının dudaklarının kıpırdadığını gördüğünü hatırlıyordu. Ama sesi duyulmuyordu. Ya fikrini değiştirirse? Onu bırakacaklar mı? "Hayır," diye kıkırdamıştı temiz başlıklı kadın. "Bak, şimdi de kendine yardım etmesi için Şeytan'ı çağırıyor." Nihayet beyler geri çekilmiş, muhafızlar, kafirin etrafına saman balyaları ve odunlar yığmıştı. Başlıklı kadın yine omzuna dokunmuştu. "Umarım nemlilerdir. Bugün manzara iyi. Geçen sefer arkada kalmıştım." Yağmur durup güneş açtığında, cellat elinde meşaleyle gelmişti. Soluk güneş ışığı altındaki alevler bir torbada oynaşan yılan balıklarını andırıyordu. Keşişler dualar okuyor, ellerindeki haçları kafire doğru tutuyordu. Geri çekildiklerinde, kalabalık, odunların tutuşturulduğunu anlamıştı.

Kükreyerek öne doğru atıldılar. Cromwell muhafızların boğuk seslerini duyuyordu. "Çekilin," diye bağırıyorlardı. Seyirciler sanki bir oyunmuş gibi tezahüratlar yapıyor, şarkılar söylüyordu. "Koklayın onu!" diye bağrıştılar. "Yaşlı domuzu koklayın!" Cromwell koklamamak için nefesini tutmuştu. Dumanların ardındaki kafir çığlıklar atıyordu. "Şimdi de azizleri çağırıyor," demişlerdi. Başlıklı kadın Cromwell'e eğildi. "Biliyor musun, ateşte kanamaya başlarlar. Bazıları büzüşüp kuruyuverdiklerini sanır ama ben kaç tanesini yakından seyrettim."

Duman dağılıp tekrar görebildiklerinde, yaşlı kadın tamamen tutuşmuştu. Kalabalık alkışlamaya başladı. Uzun sürmeyeceğini söylemişlerdi ama kadın saatlerce feryat etmiş gibi gelmişti Cromwell'e. "Kimse onun için dua etmiyor mu?" diye sorunca temiz başlıklı kadın, "Ne anlamı var ki?" demişti. Çığlıklar kesildiğinde bile muhafızlar hala ateşi karıştırıyordu.

İzleyiciler artık seyredecek bir şey kalmadığına karar verince evlerine dağılmaya başlamıştı. Kimlerin ateşin yanlış tarafında durduğu hemen anlaşılıyordu. Zira yüzleri isle kararmıştı. Cromwell de eve gitmek istedi ama Walter daha o sabah onu parçalara ayırmakla tehdit etmişti. Dolayısıyla da muhafızların sönen ateşteki insan kalıntılarını toplayışını seyretti. Zincirlerde tek tük deri kalıntıları vardı. Adamlara yaklaşıp kemiklerin erimesi için ateşin ne sıcaklıkta olması gerektiğini sordu. Onların bu konuda bilgili zannediyordu. Ama sorusunu anlamamışlardı bile. Demirci olmayanlar, tüm ateşleri aynı sanırdı. Oysa babası ona kırmızının tonlarını öğretmişti. Kan kırmızısı, vişne çürüğü, turuncumsu kırmızı...

Kafirin kafatasıyla kol ve bacak kemikleri yerde bırakılmıştı. Kırılmış kaburga kemiği, bir köpeğinkinden büyük değildi.

Adamlardan biri, demir bir çubuğu kadının sol göz çukuruna sokup kafatasını kaldırdı ve taşların üzerine yerleştirdi. Şimdi Cromwell'e bakıyor gibiydi. Adam sonra demiri çıkarıp yanık kafatasına vurdu. Birkaç kemik fırladıysa da kafatası hala sağlamdı. "Tanrım," dedi adam. "Sen de denemek ister misin, evlat? Şöyle iyi bir vuruşla onu darmadağın edebilirsin."

Genellikle bütün davetlere evet derdi ama o gün ellerini arkasında kavuşturup geri geri yürümüştü. "Keşke benim de böyle müşkülpesentlik etme imkanım olsaydı," demişti adam. Ardından yağmur yağmaya başlamış, hepsi de burunlarını çeke çeke işleri bitirmiş ve gitmişlerdi. Kafirden geriye birkaç kemik parçası ve vıcık vıcık bir kül tortusu kalmıştı. Cromwell, adamların kullandığı demir çubuklardan birini eline aldı. Ucu sipsivri yontulmuştu. Evden ne kadar uzakta olduğunu ve Walter'ın onu bulup bulamayacağını bilmiyordu ama böyle bir silah işine yarayabilirdi. Acaba bir insan nasıl parçalara ayrılırdı? Yakılarak mı yoksa kesilerek mi? *Keşke muhafızlara sorsaydım,* diye düşündü.

Havada hala kadının kokusu vardı. Çoktan cehenneme mi gitmişti, yoksa sokaklarda mı dolaşıyordu? Bunu çok merak etmişti doğrusu. Aslında önemi de yoktu. Zira Cromwell hayaletlerden korkmuyordu. Beylerin idamı izlemesi için bir platform kurulmuştu. Üzerindeki örtüyü kaldırmışlardı ama alt tarafı, sığınak olarak kullanabileceği yükseklikteydi. Cromwell sürünerek tahtaların arasına girdi ve kadın için dua etti. Bunun bir zararı olmazdı herhalde. Kenarlardan süzülen yağmur damlacıklarının ne sıklıkta damladığını hesaplamaya çalıştı ve suyu çukurlaştırdığı avuçlarında biriktirdi. Kendince oyalanıyordu işte. Alacakaranlık çökmüştü. Sıradan bir gün olsaydı şimdiye dek çoktan acıkır, yiyecek bir şeyler aramaya çıkardı.

Karanlık bastırdığında, birtakım adamlar ve kadınlar geldi. Cromwell, kadınlar da olduğu için, onu incitmeyeceklerini düşünüp dışarı çıktı. "Belki burada neler olduğunu merak ediyorsunuzdur," dedi. Ama ne cevap verdiler, ne de ona baktılar. Dizlerinin üzerine çöktükleri için, *belki dua ediyorlardır,* diye düşündü Cromwell. "Onun için ben de dua ettim," dedi hemen.

"Sahi mi? Aferin sana iyi çocuk," diye mırıldandı adamlardan biri. Yüzüne bile bakmamıştı. *Eğer bana bakarsa, iyi bir çocuk olmadığımı anlar,* dedi içinden. Demiri soğutmak yerine köpeğimle gezmeye gittiğimi. Ne yaptığını ve babasının onu neden parçalara ayıracağını hatırlayınca, midesi bulanmaya başlamıştı.

Sonra adamlarla kadınların dua etmediğini gördü. Elleri ve dizleri üzerindeydiler. Bunlar kafirin dostlarıydı ve onun parçalarını toplamaya gelmişti. Kadınlardan biri çömelip eteğini yere sermişti. Elinde toprak bir kap vardı. Gözleri karanlıkta pırıl pırıl parlıyordu. Cromwell bir kemik parçasını ona uzattı.

Adamlardan biri uzakta duruyordu. "O neden yardım etmiyor?" diye sordu Cromwell.

"Çünkü gözcülük yapıyor. Muhafızlar gelirse ıslık çalacak."

"Bizi götürürler mi?"

"Çabuk olun," dedi başka bir adam.

Toprak kap dolduğunda, onu tutan kadın, "Bana elini ver," dedi.

Cromwell de güvenle eli uzattı. Kadın parmaklarını kaba batırıp elinin arkasına çamur ve küllerden oluşan karşımı sürdü. "Joan Boughton," dedi.

Cromwell kalıntılarını topladığı o kadını asla unutmamıştı. Ama eve gidişini ve Walter'ın onu parçalara ayırmak ye-

rine ne yaptığını ya da neden demiri soğutmadan kaçtığını unutmuştu. Belki de tuzlu suyu dökmüş ve bunu babasına söylemeye çekinmişti. Bazen korku, beraberinde ihmalkarlığı, ihmalkarlıksa daha büyük bir korkuyu getirirdi. Sonunda öyle bir noktaya varırdı ki bir çocuk evinden kaçar ve kalabalığa karışarak bir ölümü izlemek zorunda kalırdı.

Bu hikayeyi hiç kimseye anlatmamıştı. Richard'la ya da Rafe'le geçmişi hakkında konuşmaktan çekinmiyordu ama hayatındaki tüm detayları açık edecek hali de yoktu. Chapuys sık sık akşam yemeğine gelip yanında oturuyor, yaşamıyla ilgili imalarda bulunuyordu.

"Bazıları, babanızın İrlandalı olduğunu söylüyor," dedi Eustache. Sonra yine her zamanki pozlarına bürünerek bekledi.

"Bunu ben de duydum," dedi Cromwell, "ama sizi temin ederim ki babam kendisi için bile bir muammaydı." Chapuys burnunu çekti. "İrlandalılar çok zalim insanlardır," dedi. "Söyleyin, on beş yaşındayken hapisten kaçıp İngiltere'den ayrıldığınız doğru mu?"

"Elbette," dedi. "Hatta zincirlerimi bir melek kopardı."

Bu hikayeyi İmparator'una yazabilirdi. "Cremuel'e kendisi hakkındaki ithamlardan söz ettim ve bana, asil kulağınıza hiç de uygun olmayacak şekilde, dine küfrederek cevap verdi." Eğer haberler yetersizse, Chapuys sadece işin dedikodu kısmından bahsederdi. İngilizce konuşamadığı için Fransızca haberlerini Thomas More'dan, İtalyancaları tüccar Antonio Bonvisi'den ve Latinceyi de masasını sık sık şereflendirdiği Londra Piskoposu Stokesley'den alırdı. Chapuys, efendisi İmparator'a kendi fikirlerini azar azar pazarlama derdindeydi. Sözüm ona İngiliz halkı krallarından o kadar soğumuştu ki

birkaç İspanyol birliğinin vereceği cesaretle isyana kalkışmaları olasıydı. Fakat Chapuys kesinlikle yanlış yönlendiriliyordu. İngilizler, Kraliçe Katherine'i sevebilir, Parlamento'nun son kararlarını uygun bulmayabilirlerdi. Ama Cromwell'in hisleri onların herhangi bir yabancı güce karşı mutlaka kenetleneceğini söylüyordu. Katherine'den hoşlanıyorlardı çünkü onun bir yabancı olduğunu unutmuşlardı. Hem Şeytan'ın Bahar Bayramı'nda yabancılara karşı ayaklananlar onlar değil miydi? Ancak yıkıcı bir güç, bir koalisyon, mesela Francis'le İmparator'un birleşmesi onları yıkabilirdi. Cromwell de böyle bir koalisyonun kurulabilme ihtimalini asla göz ardı etmiyordu zaten.

Akşam yemeği bittiğinde Chapuys, beraberindeki muhafızların yanına döndü. Bunlar genelde Flamanca konuşan iri yarı gençlerdi. Chapuys, Cromwell'in Hollanda ve Belçika'da bulunduğunu biliyordu. Acaba yine de bu lisanı anlamadığını mı düşünüyordu, yoksa bu da mı bir kandırmacaydı? Belki de adamlarını yalan yanlış konuşturup onun gizlice bilgi edindiğini sanmasını istiyordu.

Lizzie'nin ölümünden sonraki günlerde, sabahları kalktığında kim olduğuna karar vermesi gerekmişti. Bazı günler, ölüleri gördüğü rüyalarından uyanıp her yerde onları aramıştı.

Ama artık o günler geride kalmıştı.

Bazen, Chapuys Walter'ın kemiklerini didiklemeyi ve kendi hayatını ona yabancılaştırmayı bitirdiğinde, babasını ve çocukluk hatıralarını savunmamak için zor dururdu. Ama buna gerek yoktu. Açıklama yapmak gereksizdi. Hayatından alıntılar yapmak zayıflıktı. Geçmişi gizli tutmak en akıllıcasıydı. Hatta saklayacak bir şeyin yoksa bile. Bir erkeğin gücü yarı

karanlıkta artardı; elinin hareketleri belli belirsiz çarpmalıydı göze. Ve yüzünün ifadesi asla duygularının göstergesi olmamalıydı. Gerçeklerin azlığı insanları korkutur, senin yarattığın boşluğu, korkuları, fantezileri ve arzularıyla doldururlardı.

1532 yılının 14 Nisan'ında Kral, Cromwell'i Kraliyet Hazinesi'nin Muhafızı yaptı. "O makama getirilirsen, devletin hazinesini kontrol etme imkanı bulursun," demişti Sör Henry.

Kral, saraylılara nispet yaparcasına bağırmıştı. "Neden? Söyleyin neden dürüst bir demircinin oğluna sarayımda iş vermeyeyim?"

Cromwell, Kral'ın Walter'ı böyle tanımlamasına bıyık altından güldü. İspanyol büyükelçinin sözlerinden çok daha onur vericiydi doğrusu. Kral, "Şu anda her ne isen seni ben yaptım. Sadece ben. Sahip olduğun her şey ancak benden gelir," demişti.

Cromwell bu sözlere hiç alınmadı. Zira Henry son günlerde öylesine iyi idare ediliyordu, öylesine eli açık ve uysaldı ki insan onun gerekli gereksiz gösterişlerini hoş görüyordu. Kardinal, "İngilizler onlardan vergi istemediği sürece krallarının her türlü yanlışını bağışlar," derdi. Bir de unvanın ve konumun önemi olmadığını. Biri işinden uzaklaştığı anda muhakkak yerini dolduracak biri bulunurdu.

Bir nisan günü Westminster'da görevdeyken, bir süredir Lambeth Sarayı'nda gözaltında tutulan ve yeni salıverilen Hugh Latimer içeri girdi. "Şu anlamsız yazışmalarına ara ver de bana merhaba de bakalım."

Cromwell, masasından kalkıp onu kucakladı. Latimer'ın ceketi tozlu, kendisi bir deri bir kemikti. "Demek Warham'ı ikna etmesini bildin?"

"Kendi tarzımda, tamamen doğaçlama bir konuşma yaptım. Belki de yaşlı dostumuz birilerini yakmak için hevesini kaybetmiştir. Zira artık kendisi de ölüme oldukça yakın. Tıpkı güneşin altında kuruyup büzülmüş bir bezelye tanesi gibi görünüyor. Hareket ettiğinde, kemiklerinin takırtısını duyabiliyorsun. Gerçi bugün karşında dikilebiliyorsam, iyi bir açıklama yapabilmişim demektir."

"Nasıl?"

"Kütüphanemin çıplak duvarlarını göstererek. Nasıl olsa beynim yazılarla dolu. Giderken beni uyardı. Henüz üzerime ateşin kokusu sinmemişse bile gözleri üzerimdeymiş. Bunu bana daha önce de söylemişlerdi. Galiba on yıl oldu. Kafirlik yüzünden Kırmızı Canavar'ın huzuruna çıkarılmıştım." Güldü. "Ama Wolsey bana papazlık yetkilerimi geri vermiş, bir de barış öpücüğüyle, akşam yemeği lütfetmişti. Eee? Haydi, bana inançlarımızı paylaşan bir kraliçemiz olmasına bir adım daha yaklaştığımızı söyle."

Cromwell omzunu silkti. "Fransızlarla konuşuyorlar. Anlaşma rüzgarları esiyor. Francis'in şamatacı kardinalleri, Roma'da sesimizi duyuracak."

Hugh homurdandı. "Hala Roma'dan medet umuluyor, öyle mi?"

"Buna mecburlar."

"Henry'yi doğru yola döndüreceğiz. Er ya da geç."

"Belki ama bunun birdenbire olmasını bekleme."

"Piskopos Stokesley'den kardeşimiz Bainham'ı ziyaret etmeme izin vermesini isteyeceğim. Sen de gelir misin?"

Bainham geçen yıl More tarafından tutuklanan ve işkence gören avukattı. Noel'den hemen önce Londra Piskoposu'nun karşısına çıkarılmıştı. Tövbe etmiş ve şubatta serbest bırakıl-

mıştı. Fakat özgür kaldığında vicdani hesaplaşmaları yüzünden geceleri uyuyamaz olmuştu. Dolayısıyla bir pazar günü kalabalık bir kiliseye gidip elinde Tyndale'ın İncil'iyle insanların karşısında dikilmiş ve inancından söz etmişti. Şimdi Kule'de idam edileceği günü bekliyordu.

"Evet?" dedi Latimer. "Geliyor musun, gelmiyor musun?"

"Lordlar Kamarası Başkanı'nın eline koz vermemeliyim."

Bainham'ı ikna edebilirim, diye düşündü Cromwell. *Ona, istediğine inan kardeşim, ama tövbe et, diyebilirim.* Fakat artık Bainham'ın ne dediğinin pek bir önemi yoktu. Zira ona merhamet gösterilmeyecek. Dostumuz yanmak zorunda.

Hugh Latimer uzun adımlarla odadan çıktı. O, ilahi merhametten nasibini almıştı. Tanrı onunla küçük kayığa doğru yürümüş ve Kule'nin gölgesi altındaki iskeleden nehre açılmıştı. Böylece Thomas Cromwell'e de gerek kalmamıştı.

More, "Kafirlere yalan söylemek ya da onları tövbe ettirmek için kandırmacalar yapmak anlamsız," diyordu. Zira konuşmaları onları suçlu çıkarsa bile susmaya hakları yok. Hatta suçlarını itiraf etmezlerse parmaklarını kırın, onları demirlerle yakın, bileklerinden asın. Bunların hepsi caiz. Hatta More, ne kadar ileri giderse, Tanrı tarafından o kadar çok kutsanacaktı.

Avam Kamarası'ndan bir grup, Queen's Head hanında papazlarla akşam yemeği yiyordu. Bunlar, Kral'ın boşanmasını destekleyen herkesin lanetleneceğiyle ilgili bir söylenti çıkarmıştı. Sözüm ona Tanrı bu beylerin davasını öylesine destekliyordu ki Parlamento'daki oturumlarda onlara bir melek eşlik ediyor, elindeki parşömene kimin ne yönde oy verdiğini kaydediyor ve Tanrı'dan çok Henry'den korkanların isimlerinin yanına kapkara bir işaret koyuyordu.

Greenwich'de, Fransisken mezhebinin İngiltere'deki başı olan William Peto adında bir keşiş, Kral'ın huzurunda vaaz vermiş ve söylemini desteklemek için İsrail'in yedinci kralı, bahtsız Ahab'ı örnek göstermişti. Kötü ruhlu Jezebel'in etkisi altına giren Kral, bir pagan tapınağı inşa ettirmiş, Baal rahiplerini yüksek mevkilere getirmişti. Bunun üzerine Elijah, Ahab'a kanını köpeklerin yalayacağıyla ilgili bir kehanette bulunmuştu. Ve bunca zaman sonra bile hala anlatılmasından anlaşılacağı üzere kehanet doğru çıkmış, Samiriye'nin köpekleri Ahab'ın kanını yalamıştı. Kral'ın tüm erkek varisleri ölmüş, hepsinin cesetleri sokaklarda kalmıştı. Jezebel ise sarayının penceresinden atılmış, ölüsünü vahşi köpekler parçalamıştı.

Anne, "Ben Jezebel'im," dedi, "ve sen Thomas Cromwell, sen de bir Baal rahibisin." Gözleri parlıyordu. "Bir kadın olduğum için dünyadaki tüm günahları temsil ediyorum. Ben Şeytan'ın dünyaya açılan kapısıyım. Ben Şeytan'ın insanlara saldırmak için kullandığı aracım, zira o öylesine korkak ki ancak benim aracılığımla kötülük yapabiliyor. Ne komik, değil mi? Hepsi de bunlara inanıyor. Bense rahiplerin yeteri kadar bilgili olmadığını düşünüyorum. Ve Papa'nın, İmparator'un, hatta tüm İspanyollar'ın denizde boğulmasını diliyorum. Eğer bir gün birinin saray penceresinden atılması gerekirse, ben kimi atmayı arzu ettiğimi gayet iyi biliyorum. Fakat Mary öylesine zayıf ki korkarım köpekler çiğneyecek tek parça et bulamaz ve Katherine de öylesine şişko ki tıpkı bir top gibi sekerek ellerinden kurtulabilir."

Thomas Avery eve döndüğünde sahip olduğu her şeyi taşıyan seyahat çantasını kaldırım taşlarının üzerine bırakıp efendisini kucaklamak için kollarını bir çocuk gibi iki yana açtı. Cromwell'e yapılan devlet teşvikinin haberleri Antwerp'e ka-

dar ulaşmış, Stephen Vaughan zevkten kıpkırmızı kesilip koca bir kadeh şarabı arada hiç su içmeden yuvarlamıştı.

"İçeri gel," dedi Cromwell. "Beni görmek için bekleyen elli kişi var ama önce bana havadislerini ver." Thomas Avery hemen konuşmaya başladı. Ama çalışma odasına adım attıkları anda sustu. Kral'ın hediye ettiği goblene bakıyordu. Sonra efendisine sordu. "Kim bu hanım?"

"Anlayamadın mı?" Cromwell güldü. "Süleyman'ı ziyaret eden Saba Melikesi. Kral onu bana verdi. Eskiden Lordum Kardinal'indi. Kral onu sevdiğimi anlayınca cömert davrandı. Zaten hediye vermekten çok hoşlanıyor."

"Oldukça değerli olmalı." Avery, goblene genç bir muhasebecinin takdir dolu gözleriyle baktı.

"Bak," dedi Cromwell. "Başka bir hediyem daha var. Belki de bir manastırdan çıkan en iyi şeydir. Luca Pacioli'nin. Yazması otuz yılını almış."

Kitabın cildi koyu yeşil, bordürleri sarıydı. Sayfaların kenarları yaldızlı olduğu için ışığa tutulduğunda parıl parıl parlıyordu. Üzerini süslemek için kullanılan siyahımsı lal taşları pürüzsüz ve saydam görünüyordu. "Bunu açmaya bile cesaret edemem," dedi çocuk.

"Lütfen aç. Bence çok hoşlanacaksın."

Kitap, *Summa de Arithmetica*'ydı. Avery kapağı kaldırdığında, yazarın bir gravürüyle karşılaştı. Önünde bir kitap ve iki pergel vardı. "Yeni bir basım mı?"

"Pek değil ama Venedik'teki arkadaşlarım beni yeni hatırlamış. Luca bunu yazdığında çocuktum." Cromwell parmaklarını sayfanın üzerinde gezdirdi. "Bak burada geometriyi övüyor. Şu sayıları görüyor musun? *Muhasebe hesaplarını denkleştirmeden yatağa gidemezsin,* diyor."

"Sanırım, Efendi Vaughan de bu sözü esas almış. Zira beni şafak sökene dek çalıştırıyordu."

"Ben de pek çok geceler sabahladım." Değişik şehirlerin sabahlarına uyandığı pek çok gece. "Luca fakir bir adammış. Sansepulcro'da doğmuş. Sanatçı ve yazarlardan dostlar edinmiş ve dağlara kurulmuş küçük bir şehir olan Urbino'da kusursuz bir matematikçiye dönüşmüş. Urbino'da büyük *condottiere* Kont Federigo'nun bini aşkın kitaptan oluşan kocaman bir kütüphanesi vardır. Sonra Perugia Üniversitesi'nde ve ardından Milano'da hocalık yapmış. Öyle bir adamın neden bir keşiş olarak kaldığını hep merak etmişimdir. Belki de cebir ve geometriyle uğraşan bazı kişilerin zindana atılmasından sonra, kilisenin kendisini koruyacağını düşünmüştür... Venedik'te onun derslerine katılmıştım. Herhalde yirmi yıl önceydi ve senin yaşlarındaydım. Simetriden bahsediyordu. Bir binadaki, müzikteki, tablolardaki, adaletteki, devletteki oranlardan. Kral'ın ve tebaasının gücünden. Zengin bir vatandaş, muhasebesini iyi tutmalı, dualarını aksatmamalı ve fakirlere yardım etmeliydi. Sonra basılmış bir sayfanın nasıl görünmesi gerektiğinden söz etmişti ve bir yüzü güzel yapan unsurlardan."

"Bu kitapta da bunları mı anlatıyor?" Thomas Avery tekrar Saba Melikesi'ne baktı. "Bence gobleni yapanlar bunları biliyormuş."

"Jenneke nasıl?"

Çocuk hürmetkar bir tavırla sayfaları çevirdi. "Çok güzel bir kitap. Venedik'teki dostlarınız sizi çok seviyor olmalı."

Demek Jenneke sevdası bitmiş, diye düşündü Cromwell. *Ya öldü, ya da başka birine aşık oldu.* "Bazen," dedi, "İtalya'daki arkadaşlarım bana yeni şiirler yolluyor ama bence tüm şiirler burada... Belki rakamlarla dolu sayfaları mısralar olarak kabul

edemeyiz ama kusursuz olan her şey çok güzel değil midir? Kendi içinde dengesi ve simetrisi olan her şey? Sen de böyle düşünmüyor musun?"

Oğlanın dikkatini çekenin Saba Melikesi'nin kendi gücü olduğunu biliyordu. Zira onun Anselma'yı görmüş olması imkansızdı. *Henry'ye ondan bahsettim,* diye düşündü. Kralına pek az şey anlattığı ama onun uzun uzun konuştuğu akşamlardan birinde Henry, Anne'i düşündüğünde şehvetten titrediğini söyledi. Diğer kadınları da denemiş, onu Leydi'nin büyüsünden kurtarabileceklerini ve yeniden mantıklı bir adam gibi davranmasını sağlayabileceklerini ummuştu. Ama ne yaptıysa işe yaramamıştı. İlginç bir itiraftı ama Kral'ı tuhaf bir şekilde haklı çıkarıyordu. Çünkü, "Sadece tek bir geyiğin peşindeyim," demişti, "öyle bir geyik ki hem ürkek, hem vahşi ve beni diğer adamların yürüdüğü yollardan çıkarıp ormanın derinliklerine doğru tek başıma bir yolculuğa çıkarıyor."

"Şimdi," dedi Cromwell, "bu kitabı senin masana koyacağız. Böylece işin içinden çıkamadığın anlarda onunla avunacaksın."

Cromwell'in, Thomas Avery'yle ilgili büyük ümitleri vardı. Rakamlarla dolu sütunları birbiriyle toplayıp önüne koyacak ve onları dosyalayacak birini bulmak ve yetiştirmek kolaydı. Öyleyse bunu neden yapıyordu? Neden bir cebir kitabının sayfalarını kullanımına sunuyordu? Çünkü onlar, kafanı takdirle sallayıp sonra da unutabileceğin şeyler değildi. Onlar düşünmen ve uygulaman içindi. Komşunu sev. Piyasayı araştır. Hayırsever ol. Gelecek yıl daha iyi rakamlar kazan.

James Bainham'ın idam tarihi 30 Nisan olarak belirlenmişti. Cromwell, Kral'a gidip onu affetmesini isteyemezdi. Zira

Henry'ye uzun zaman önce *İnancın Savunucusu* unvanı verilmişti ve Kral bunu hala hak ettiğini göstermek istiyordu.

Smithfield'de kurulan platformda Venedik büyükelçisi Carlo Capello'yla karşılaşınca birbirlerine eğilerek selam verdiler. "Burada ne olarak bulunuyorsun Cromwell? Kafirin arkadaşı statüsünde mi, yoksa konumun gereğince mi? Aslına bakarsan konumunun ne olduğunu sanırım ancak Şeytan biliyor."

"Ve eminim kendisi, Ekselansları'yla bir sonraki sohbetlerinde bunu ona açıklayacaktır."

Alevlerle sarılan Bainham son nefesini vermek üzereyken bağırdı: "Tanrı, Sör Thomas More'u bağışlasın."

Piskoposlar mayısın on beşinde Kral'ın isteklerine boyun eğdiklerine dair bir belge imzaladı. Kral'ın izni olmadan herhangi bir kilise mevzuatı yapamayacaklar ve yürürlükteki yasaların sınıfından olmayan kimselerin de -meclis üyeleri ve Kral tarafından tayin edilen kişiler- bulunacağı bir komisyon tarafından teftiş edilmesini kabul edeceklerdi. Ayrıca Kral'dan izin almadan, Kilise Temsilcileri Meclisi'ni toplayamayacaklardı.

Ertesi gün Cromwell, Whitehall'un bahçelik iç avlusuna bakan salonlarından birinde dikilmiş, Kral'ı ve aşağı yukarı koşuşturan Norfolk Dükü'nü izliyordu. Anne de yanındaydı. Koyu kırmızı damaskodan elbisesi öylesine ağırdı ki beyaz, narin omuzları adeta çökmüştü. Bazen elini Leydi'nin omzuna koyup başparmağıyla köprücük kemiklerini ve boynunu okşadığını, sonra işaretparmağını, korsajından taşan göğüslerinde gezdirdiğini hayal ediyordu.

Anne kafasını hafifçe çevirip gülümsedi. "İşte geliyor. Başkanlık zincirini takmamış."

Thomas More çok kederli görünüyordu. Norfolk'sa gergin. "Dayım aylardır bunu ayarlamaya çalışıyor," dedi Anne.

"Ama Kral bir türlü razı gelmedi. Çünkü More'u kaybetmek istemiyor. Herkesi memnun etmenin derdinde. Onun nasıl olduğunu bilirsiniz."

"Kral, Thomas More'u gençliğinden beri tanıyor."

"Bense gençliğimden beri günahı tanıyordum."

Birbirlerine gülümsediler. "Sizce devlet mührü, şu elindeki deri çantada mı?"

Wolsey'den mührü teslim etmesi istendiğinde, Cromwell bu süreci iki gün geciktirmişti. Ama Kral, şimdi aşağıdaki gizli cennetinde avcunu uzatmış, bekliyordu.

"Sizce kimi seçecek?" dedi Anne. "Dün gece *Lordlar Kamarası Başkanlarım beni daima hayalkırıklığa uğrattı,* dedi. Hatta bu konumu boş bırakmayı bile düşünebilirmiş."

"Avukatlar bundan hoşlanmayacaktır. Birinin mahkemelere başkanlık etmesi gerek."

"Öyleyse kimi öneriyorsunuz?"

"Aklına Parlamento Başkanı'nı sokun. Audley dürüsttür. Kral onu *pro term*[*] denesin. Beğenmezse vazgeçer. Ama bence ondan memnun kalacak. Audley başarılı bir avukat ve nasıl yararlı olunacağını biliyor. Sanırım beni de gayet iyi anlıyor."

"En azından biri anlıyor! Aşağı inelim mi?"

"Daha fazla dayanamadınız, öyle değil mi?"

"Sizin de sabırsızlandığınızı biliyorum."

Merdivenlerden indiler. Anne, parmaklarını Cromwell'in koluna koymuştu. Bahçedeki kafeslerin içinde hoplayıp zıplayan bülbüller neşeyle şakıyordu. Güneş ışığına çıktıklarında birbirlerine daha da sokuldular. Süslü püslü çeşmeden şırıl şırıl su sesi geliyor, şifalı otlardan mis gibi kokular yayılıyordu. Cromwell eğilip bir biberiye filizi kopardı ve bunu avcunda

* Geçici olarak. Ç.N.

ezdi. Koku onu buradan çok uzaklara götürmüştü. More, Anne'i görünce reverans yaptı. Fakat Leydi ona soğuk bir tavırla selam verdikten sonra Henry'nin önünde eğildi ve gözlerini yere çevirerek yanı başında dikildi. Kral, bileğini yakaladı, belki ona bir şey söylemek istedi ya da sadece yalnız kalmalarını.

"Sör Thomas?" Cromwell tokalaşmak istediyse de More başka tarafa döndü. Ancak bir saniye sonra fikrini değiştirip uzattığı eli sıktı. Parmakları buz gibiydi.

"Şimdi ne yapacaksınız?"

"Yazacağım ve dua edeceğim."

"Benim önerimse az yazıp çok dua etmeniz yönünde olacak."

"Bu bir tehdit mi?" More gülümsüyordu.

"Belki. Zira şimdi sıra bana geldi."

Anne'i görünce Kral'ın yüzü aydınlanmıştı. Kalbi coşkuyla çarpıyordu. Fakat danışmanı, onu acıyla yakmasını bilmişti.

Cromwell, Gardiner'ı Westminster'ın, güneş ışığının hiç ulaşmadığı, o kasvetli arka avlularından birinde yakaladı. "Lordum Piskopos?"

Gardiner kaşlarını çattı.

"Leydi Anne, kendisi için bir kır evi bulmamı istedi."

"Bundan bana ne?"

"Bırak da ne düşündüğümü açıklayayım. Burası, nehre yakın bir yerde olmalı. Böylece kayıkla Hampton Court'a, Whitehall'a ve Greenwich'e kolaylıkla ulaşır. Ayrıca yeni inşa edilmiş ya da elden geçirilmiş olması önemli. Zira Leydi, tamirat işlerine hiç tahammül edemiyor. Güzel bahçeleri de olmalı. Sonra birden aklıma geliverdi. *Neden Stephen'ın Hanworth'deki evi olmasın,* dedim kendi kendime. Kralımızın ona Baş Sekreter olduğunda kiraladığı ev."

Loş ışıkta bile Stephen'ın zihnindeki düşüncelerin birbirlerini kovaladığını görebiliyordu. Ah, benim sevgili hendeklerim ve küçük köprülerim, gül bahçelerim ve çilek tarhlarım, şifalı otlarım ve arı kovanlarım, süs havuzlarım ve meyve bahçelerim, ah benim kabartma süslemelerim, oymalarım, kakmalarım, yaldızlarım, salonlarım, deniz kabuklu çeşmem ve geyik parkım.

"Bence kraliyet emri gelmeden önce, orayı Leydi Anne'e önermen çok zarifçe olur. Böylece piskoposların inatçılığı için de af dilemiş olursun. Ah, yapma Stephen. Başka evlerin de var. Suratına bakan da bundan sonra samanlıkta yatacağını sanır."

"Kendin gelmene şaşırdım," dedi Piskopos. "Halbuki beni rüyalarımdan uyandırması için senin oğlanlardan birini ve sıçan gibi köpeğini göndermeni beklerdim."

Gardiner'ın kara gözleri yaşarmıştı. İçinden öfke çığlıkları atıyordu. Ama bir yanı, hesabının çabuk kesilmesine ve bunu karşılayacak gücü olmasına sevinebilirdi.

Gardiner hala Baş Sekreter'di fakat Cromwell artık Kral'ı her gün görüyordu. Henry tavsiye istediğinde verebiliyor, konu kendisinin uzmanlık alanı dışındaysa yardımcı olabilecek birini buluyordu. Kral'ın bir şikayeti olduğunda, "Bana bırakın," diyordu. "İzninizle bu işi ben halledebilir miyim"? Kral'ın keyfi yerindeyse, Cromwell de gülmeye hazırdı. Kral üzüntülüyse, ona karşı şefkatli ve son derece dikkatli davranıyordu. Kral'sa bir gizlilik politikası benimsemiş ve bu tavrı, İspanyol büyükelçisinin keskin gözlerinden kaçmamıştı. "Sizinle kabul salonunda değil, daima yalnız görüşüyor," dedi Chapuys. "Asillerinin ne sıklıkta biraraya geldiğinizi bilmesini istemiyor. Hatta daha ufak tefek bir adam olsanız, neredeyse sizi saraya çamaşır sepetinde getirtecek. Hal böyle olunca size

kin güden özel danışma meclisi üyeleri de dostlarına başarılarınızdan söz etme ya da sizi alaşağı edecek entrikalar kurma fırsatı bulamıyor." Büyükelçi gülümsedi. "İzin verirseniz taşı gediğine koyduğumu söyleyebilirim, öyle değil mi?"

Cromwell, Chapuys'in İmparator'a yazdığı bir mektuptan kendi karakteri hakkında bilgi edinme fırsatı buldu. *Bana- Risley-deyin* bunu ona okudu. "Geçmişinizin karanlık olduğunu ve gençliğinizin delidolu geçtiğini söylemiş. Epeydir kafirmişsiniz ve danışman olarak görev yapmanız rezillikmiş. Ama kişisel olarak sizi neşeli, hür fikirli, cömert ve kibar buluyormuş."

"Benden hoşlandığını biliyordum. Ondan iş istemeliyim."

"Kral'ın güvenini, onu dünya üzerindeki en zengin kral yapacağınızı söyleyerek kazandığınızı yazmış."

Cromwell gülümsedi.

Mayısın sonlarına doğru Thames'te devasa büyüklükte iki balık yakalandı, daha doğrusu çamurlu kıyıya vurdular. "Bu konuda bir şey mi yapmam bekleniyor?" dedi Cromwell, haberi veren Johane'e.

"Sanmıyorum. Ama bu bir felaket habercisi, öyle değil mi? Bir kehanet?"

Temmuzun sonlarında Nuremberg'teki Cranmer'dan bir mektup aldı. Cranmer bundan önce de Hollanda ve Belçika'dan yazıp İmparator'la yaptığı ticari anlaşmalar konusunda tavsiye istemiş, Ren Nehri kıyısındaki şehirlerden umut dolu mektuplar göndermişti. İmparator, Lüteriyen prenslerle bir an önce anlaşmaya varmak zorundaydı. Zira sınırlarına kadar dayanan Türkler konusunda onların desteğine ihtiyacı vardı. İngiltere'nin her zamanki diplomatik oyunlarına alışmak için epey çaba gösterdiğinden söz etmişti. İngiltere Kralı'nın dostluk ve İngiliz altını önerilerini uygun yollarla iletmek için

elinden geleni yapıyordu. Fakat henüz herhangi bir neticeye ulaşamamıştı.

Ancak bu mektup, diğerlerinden farklıydı. Dikte ettirilmiş ve bir katibin elinden çıkmıştı. Kutsal Ruh'un insan üzerindeki etkilerinden bahsediyordu. Rafe bunları ona okudu ve sayfanın sol köşesindeki, Cranmer'ın kendisinin kaleme aldığı birkaç cümleyi gösterdi. "Bir şey oldu," diye yazmıştı. "Mektupta bahsedemem. Ortalık karışabilir. Bazıları aceleci davrandığımı düşünebilir. Senin tavsiyene ihtiyacım var. Bunu sır olarak sakla."

"Vay canına!" dedi Rafe. "Cranmer'ın bir sırrı var ve biz bunun ne olduğunu bilmiyoruz!"

Bir hafta sonra Hans, Austin Friars'a geldi. Maiden Lane'de bir ev kiralamıştı ve orası kullanımı için hazırlanırken, Steelyard'da kalıyordu. "Yeni resmini göstersene Thomas," dedi içeri girerek. Sonra tablonun önünde durup kollarını kavuşturdu. "Bu insanları tanıyor musun?"

İki İtalyan bankacı resmi izleyenlere baksa da birbirleriyle bakışmak için sabırsızlanıyorlarmış gibi bir halleri vardı. Biri ipekliler, diğeri kürkler içindeydi. Bir vazoda karanfiller duruyordu. Resimde ayrıca bir usturlap ve bir saka kuşu vardı. Kemerli bir pencereden görünen geminin yelkenleri saydamdı ve ayna gibi denizde yol alıyordu. Hans tabloyu beğenmişti. "Gözlerdeki bu ifadeyi nasıl yakalıyor? Nasıl hem bu kadar sert hem de muzip görünebiliyorlar?"

"Elsbeth nasıl?"

"Şişko ve mutsuz."

"Hiç şaşırmadım. Eve gidip ona bir çocuk veriyor ve sonra yine buraya geliyorsun."

"Ben iyi bir koca olduğumu iddia etmiyorum ki. Sadece evime para yolluyorum."

"Bizimle ne kadar kalacaksın?"

Hans homurdanarak şarabını kafasına dikti ve arkada bıraktıkları hakkında konuşmaya başladı. Basel, İsviçre kantonları ve şehirleri hakkında. İsyanları ve meydan savaşlarını anlattı. Resimleri, heykelleri ve ikisi de olmayanları. Tanrı'nın vücudunu ve kanını. Rahipler evlenebilir miydi, evlenemez miydi? Yedi ayin mi vardı, üç mü? İsa'lı haçı saygıyla dudaklarımıza mı götürmeliydik, yoksa meydanlarda mı yakmalıydık? "Ben Papa aşığı biri değilim ama bundan da bıktım usandım artık. Erasmus, Freiburg'a kaçıp papacılara sığınmış, ben de sana geldim. Luther, kralınıza, *Saygıdeğer Rezalet Hazretleri İngiltere Kralı*, diyor." Eliyle ağzını sildi. "Benim tek istediğim, iyi işler çıkarıp bunlardan para kazanmak. Ve onca emeğimin, elinde beyaz boya kovasıyla gezen bir tarikatçı tarafında silinip gitmesini istemem."

"Buraya huzur bulmaya geldiğini mi söylüyorsun?" Cromwell kafasını salladı. "Korkarım ki çok geç kaldın."

"Az önce Londra Köprüsü'nün üzerinden geçerken, Meryem heykelinin saldırıya uğradığını gördüm. Biri bebeğin kafasını koparmış."

"Bunu uzun zaman önce yaptılar. Herhalde bizim Cranmer'ın şeytani işlerinden biridir. Bilirsin, biraz içince sapıtır."

Hans sırıttı. "Onu özlüyorsun. İkinizin arkadaş olacağı kimin aklına gelirdi ki?"

"Yaşlı Warham'ın sağlığı iyi değil. Eğer bu yaz ölürse, Leydi Anne, arkadaşım için Canterbury'i önerecek."

Hans şaşırmıştı. "Gardiner'a ne oldu?"

"Kral'la arası bozuk."

"Gardiner'ın en büyük düşmanı kendisi zaten."

"Ben pek öyle demezdim."

Hans güldü. "Canterbury, Dr. Cranmer için esaslı bir terfi demek. Bunu istemeyebilir. Bilirsin, Cranmer debdebe adamı değil. O, kitaplarıyla olmayı seviyor."

"Yine de görevi kabul edecektir. Bugünlerde çoğumuz doğamıza aykırı davranmak durumunda kalabiliyoruz."

"Ne? Yoksa sen de mi?"

"Mesela eski efendinin evime gelip beni tehdit etmesi ve benim bunu sessizce karşılamam, tamamen doğama aykırı bir hareketti. Son günlerde Chelsea'ye gittin mi?"

"Evet. Ne kadar da mutsuz bir ev!"

"Kimseyi mağdur etmemek adına, sağlığının bozulması sebebiyle görevinden istifa ettiği söylendi."

"Acısının burada olduğunu söylüyor," dedi Hans, elini göğsüne koyarak. "Yazmaya başladığında daha da şiddetleniyormuş. Ama diğerleri iyi görünüyor. Duvardaki aileyi kastediyorum."

"Artık Chelsea'ye gitmene gerek yok. Kral beni Kule'de görevlendirdi. Orada bazı restorasyonlar yapılmasını istiyor. İnşaatçılar, boyacılar ve varakçılar kraliyet dairelerini yeni kraliçenin kullanımına sunmak için aralıksız çalışıyor. Bu ülkede kral ve kraliçeler taç giymeden önceki geceyi Kule'de geçirir. Anne'in günü geldiğinde sana da bir sürü iş çıkacak. Geçit törenleri, şölenler ve tüm şehir, Kral'a hediye sunmak için altın ve gümüş siparişi verecek. Hansa Birliği tüccarlarıyla konuş. Onlar bir gösteri düzenlemek isteyebilir. Avrupa'daki sanatkarların yarısı buraya üşüşmeden önce, iş bağlantılarını sağlama al."

"Leydi Anne'e yeni mücevherler sipariş edilecek mi?"

"Hayır, Katherine'inkileri alacak. Neyse ki Kral henüz tüm mantığını yitirmedi."

"Onun bir resmini yapmak isterdim. Anna Bolena!"

"Bilemiyorum. Bunu hoş karşılamayabilir."

"Güzel olmadığını söylüyorlar."

"Evet, belki değildir. Botticelli'nin tablolarındaki kadınlara benzemiyor. Bakire'nin bir heykelini yapmak için, onu model alamazsın."

"Öyleyse ne? Havva ya da Medusa'ya daha mı uygun?" Hans güldü. "Buna cevap verme istersen."

"Leydi Anne'i ilginç kılan, aklının işleyiş tarzı. Belki bunu tablonda yansıtamayabilirsin."

"Demek sanatımın kısıtlı olduğunu düşünüyorsun?"

"Sadece, *bazı modeller sana karşı koyar,* demek istiyorum."

Richard içeri girdi. "Francis Bryan geldi."

"Leydi Anne'in kuzeni," diye açıkladı Cromwell, ayağa kalkarken.

"Hemen Whitehall'a gitmelisin," dedi içeri dalan Francis Bryan. "Leydi Anne etrafı döküp saçıyor."

Cromwell sessizce küfrettikten sonra, "Efendi Holbein'ı yemek sofrasına götürün," diye bağırdı.

Francis Bryan öylesine coşkulu kahkahalar atıyordu ki atı huysuzlanmaya başlamış, yan yan gidiyordu. Whitehall'a varana dek tüm hikayeyi ancak anlatabilmişti. Anne, Harry Percy'nin, karısı Mary Talbot'ın boşanmak için meclise dilekçe vermeye hazırlandığını yeni duymuştu. Kocasıyla tam iki yıldır aynı yatağı paylaşmıyorlardı ve Percy'ye neler olduğunu sorduğunda artık bu oyuna daha fazla devam edemeyeceği, onların gerçekte evli olmadığı cevabını almıştı. Zira genç Northumberland, gerçekte Anne Boleyn'le evli olduğunu söylemişti.

"Leydim çileden çıkmış vaziyette," dedi Bryan. Kıkırdarken mücevherlerle süslü göz bandı pırıldıyordu. "Harry Percy'nin

her şeyi mahvedeceğini söylüyor. Percy'ye hangisi müstahak bir türlü karar veremiyor. Tek bir kılıç darbesiyle ortadan ikiye bölünmesi mi, yoksa İtalya'da yaptıkları gibi kırk gün kırk gece boyunca işkence görüp liflere ayrılması mı?"

"O hikayelerin çoğu abartıdan ibarettir."

Cromwell daha önce Leydi Anne'in kontrol edilemez öfke krizlerinden birine hiç şahit olmamıştı ve onun bu derece esip gürlediğine bir türlü inanası gelmiyordu. Huzura kabul edildiğinde, Anne odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Ellerini kavuşturmuştu ve bu haliyle çok ufak tefek görünüyordu. Üç hanım -Jane Rochford, Mary Shelton ve Mary Boleyn- onu gözleriyle takip ediyordu. Muhtemelen daha önce duvarda asılı duran küçük bir kilim yere fırlatılmıştı. Jane Rochford, "Kırılan camları süpürdük," dedi. Monsenyör Sör Thomas Boleyn, önünde bir tomar kağıtla masada oturuyordu. George yanındaki bir tabureye çökmüş, kafasını elleri arasına almıştı. Bugün kıyafetinin kolları fazla kabarık değildi. Norfolk Dükü gözlerini, çalı çırpıyla dolu fakat yanmayan şömineye dikmişti. Kim bilir, belki de bakışlarının şiddeti, kıvılcımlar çakmasına yetebilirdi.

"Kapıyı kapa Francis," dedi George, "ve içeri kimseyi alma."

Cromwell hariç odadaki herkes birer Howard'dı.

"Anne'in eşyalarını toplayıp onu Kent'e göndermeyi teklif ediyorum," dedi Jane Rochford. "Kral'ın öfkesi korkunçtur."

George öfkeyle onu susturdu. "Tek kelime daha edersen tokadı yiyeceksin."

"Ben sadece dürüstçe tavsiyemi belirttim," dedi Jane Rochford. Tanrı onu korusun ama nerede durması gerektiğini bilmeyen bir kadındı. "Efendi Cromwell, Kral bir soruşturma açılmasını istiyor. Bu mesele meclisin önünde tartışılmalıy-

mış. Bu sefer öyle uyduruk kaydırık bir savunma yapamayız. Zira Harry Percy ifade verecek ve Kral, evliliğini gizleyen bir kadın için daha fazla zahmete girmeyecektir."

"Keşke seni boşayabilseydim," dedi George. "Keşke sen de daha önceden başka biriyle evlenmiş olsaydın ama hiç şansım yok, öyle değil mi? Zira aklı başında olan hiçbir erkek yapmaz bunu."

Monsenyör elini kaldırdı. "Lütfen."

"Efendi Cromwell'e neler olduğunu anlatmayacaksak onu neden çağırttık?" dedi Mary Boleyn. "Kral, ablamla konuştu bile."

"Her şeyi inkar ediyorum," dedi Anne, sanki Kral'ın huzurundaymışçasına.

Cromwell kafasını salladı. "Güzel. Gayet güzel."

"*Kont bana aşkını itiraf edip bir şiir yazdı,* dedim. *Ben de o zamanlar çok genç olduğum için bunda herhangi bir kötülük görmedim.*"

Cromwell neredeyse gülecekti. "Şiir mi? Harry Percy mi? Onu hala saklıyor musunuz?"

"Tabii ki hayır. Çünkü bana yazılı olarak vermedi."

"Kanıt olmaması daha iyi. Ayrıca kimse kimseye bir söz vermedi, hatta böyle bir konu konuşulmadı bile."

"Bu sözde evliliğin hiçbir şartı yerine gelmedi," dedi Mary. "Ablamın bakireliği, herkesçe biliniyor."

"Peki, Kral nasıldı? Yani..."

"Odadan çıkıp gitti," dedi Mary. "Ablamı öylece bıraktı."

Monsenyör kafasını kaldırıp boğazını temizledi. "Bu olay derhal tedbir almayı gerektiriyor. Önümüzde birkaç seçenek var ve bence en münasibi..."

Norfolk birden patlayarak Katolik yortusunda oynanan oyunlardaki iblis gibi yerinde zıpladı. "Ah, yeniden dirilen

Aziz adına! Siz burada karar vermeye çalışırken lordum, tüm ülke kızınız Leydi'ye kara çalmakla ve Kral'ın aklını zehirlemekle meşgul. Bu ailenin geleceği, gözlerimizin önünde yok oluyor."

"Harry Percy," diye başladı George. Ama kimsenin onu dinlemediğini görünce bağırdı. "Konuşmama izin verecek misiniz acaba? Anladığım kadarıyla, Harry Percy bir defa susmaya ikna edilmişti. Dolayısıyla şimdi de..."

"Evet," dedi Anne, "ama onu susturan Kardinal'di ve o da ne yazık ki öldü."

Kısa bir sessizlik oldu. Müzik kadar tatlı gelen bir sessizlik. Cromwell gülümseyerek Anne'e, Monsenyör Boleyn'e ve Norfolk'a baktı. Eğer hayat altın bir zincirse, Tanrı bazen ona alımlı bir kolye ucu takıveriyordu. Bu anı uzatabilmek için odanın diğer tarafına doğru yürüyüp yerdeki kilimi kaldırdı. Dar dokuma, çivit mavisi zemin, asimetrik düğümler. Belki bir İsfahan halısı? Küçük hayvan figürleri ve çiçekler. "Bakın," dedi. "Bunlar ne biliyor musunuz? Tavus kuşları."

Mary Shelton yaklaşıp omzunun üzerinden baktı. "Şu yılana benzeyen, bacaklı şeyler ne?"

"Akrep."

"Tanrı korusun! Onlar ısırmaz mı?"

"Hayır, sokarlar," dedi Cromwell. "Leydi Anne, eğer Papa bile kraliçe olmanızı engelleyemiyorsa, Harry Percy'nin ciddi bir sorun teşkil edeceğini sanmam."

"Öyleyse onu bertaraf etmenin bir yolunu bul," diye tısladı Norfolk.

"Bence genç Northumberland'e zarar vermek, aileniz açısından pek hoş bir..."

"Sana yap dedim!" diye gürledi Norfolk. "Beynini dağıt."

"Herhalde mecazi anlamda, öyle değil mi lordum?"

Anne, hanımlara sırtını dönerek oturup küçücük ellerini yumruk yaptı. Monsenyör kağıtlarıyla oynamaya başladı. Düşüncelere dalan George şapkasını çıkarıp mücevherli iğnesini incelemeye girişti.

Cromwell elindeki kilimi Mary Shelton'a verdi. "Teşekkürler," diye fısıldadı Leydi Shelton. George broşun iğnesini eline batırınca fare gibi cıyakladı. Norfolk Dayı küçümseyerek mırıldandı. "Seni ahmak. Dikkat etsene biraz."

Francis, Bryan Cromwell'e dışarı kadar eşlik etti.

"Beni geçirmenize gerek yok Sör Francis."

"Ben de seninle gelsem iyi olur diye düşündüm. Neler yapacağını görmek istiyorum."

Cromwell aniden Bryan'a dönüp göğsüne vurduğunu düşündü ve kafasının duvara çarptığında çıkardığı sesi duyar gibi oldu. "Ama benim çok acelem var," dedi.

O sırada biri ismini seslendi ve Efendi Wriothesley köşeyi döndü. "Mark ve Aslan adındaki handa. Buraya beş dakika uzaklıkta."

Bana-Risley-deyin, Harry Percy Londra'ya geldiğinden beri onu yakından takip ediyordu. Cromwell, Anne'in saraydaki düşmanlarının -Suffolk Dükü, karısı ve Katherine'in geri geleceğini uman birkaç hayalperest- kontla buluşup onu geçmişi anlatmak konusunda cesaretlendirmesinden korkmuştu. Fakat görünüşe göre böyle bir görüşme gerçekleşmemişti. Tabii Surrey kıyısındaki hamamlarda buluşmamışlarsa eğer.

*Bana-Risley-deyin*le birlikte pis bir han avlusuna girdiler. Cromwell etrafına bakındı. Burası bir süpürge ve biraz da istekle iki saatte mum gibi olurdu. Bay Wriothesley'nin yakı-

şıklı kızıl-sarı kafası, tıpkı bir işaret ateşi gibi parlıyordu. Aziz Mark'ın keşişler gibi tıraş edilmiş kafası tepelerine yıkılacakmış gibi duruyordu. Aslansa küçük ve sevimliydi. "Burası," dedi Cromwell, *Bana-Risley-deyin*'in koluna dokunarak. Tam yan kapıdan içeri gireceklerdi ki birilerinin fısıldadığını duydular. İki kadın, üstlerindeki pencerenin pervazına dayanmış, çıplak göğüslerini hoplata hoplata kıkırdıyordu. "Tanrım," dedi Cromwell. "Howard kadınları buraya kadar gelmiş."

Mark ve Aslan'ın içinde Percy üniformalı bir sürü adam vardı. Bazıları masaların üzerine kafalarını dayamış, bazılarıysa yerlere uzanmıştı. Northumberland Kontu özel bir odada, tek başına içiyordu. Tabii hababam içeri girip çıkan hizmetkarlar sayılmazsa. Kont onu görünce, "Seni bekliyordum," dedi. Sonra gergin bir tavırla, elini diken diken saçlarında dolaştırdı.

Cromwell içeri girip izleyicilere çekilmelerini işaret etti ve kapıyı kapadı. Ama genç kontun karşısına oturduğunda her zamankinden de daha sakin ve şefkatli görünüyordu. "Evet, lordum?" dedi. "Söyleyin size nasıl yardımcı olabilirim? Karınızla yaşayamadığınızı söylüyorsunuz. Ama eşiniz, bu krallıktaki bütün leydiler kadar tatlı ve eğer hataları varsa bile, ben bunlardan bahsedildiğini hiç duymadım. Öyleyse, alıp veremediğiniz nedir?"

Ama Harry Percy, oraya ürkek bir şahin gibi muamele görmeye gelmemişti. O bağırıp çağırmak ve sızlanmak için Londra'daydı. "Eğer onunla ilk evlendiğimde bile anlaşamadıysam, şimdi nasıl anlaşmamı bekliyorsun, sorabilir miyim? Benden nefret ediyor çünkü kanunlara ve adetlere uygun bir şekilde evlenmediğimizi biliyor. Kral vicdan muhasebesi yapmakta özgürse, ben neden değilim? O evliliğinden şüphe ettiğinde

tüm Hıristiyan alemine kafa tutabiliyor ama ben ettiğimde, emrindeki en düşük konumlu adamla muhatap olup onun birkaç tatlı sözüne kanmak ve evime dönmek zorundayım. Mary Talbot, Anne'e söz verdiğimi ve kalbimin hep onunla olacağını biliyor. Bunu daha önce de söyledim. Biz şahitler huzurunda birbirimize yemin ettik. Dolayısıyla ikimiz de özgür değiliz. Ama Kardinal beni zorla susturdu ve babam, beni varisliğinden atmakla tehdit etti. Ama şimdi babam öldü ve artık gerçekleri söylemekten korkmuyorum. Henry kral olabilir ama böylesi, ona başka bir erkeğin karısını çalma hakkını vermez. Anne Boleyn kanunlar önünde benim karımdır. Söyleyin, Kral hüküm günü gelip de taçsız başıyla Tanrı'nın huzuruna çıktığında nasıl hesap verecek?"

Cromwell sessizce onu dinledi. Tüm tutarsız konuşmalarını, gerçek aşktan bahsedişini, Anne'in vücudunu ona sunacağına yemin ettiğini, sadece nişanlı bir kadına yakışacak özgürlükte davrandığını...

"Lordum," dedi Cromwell sonunda. "Söyleyeceğinizi söylediniz. Şimdi beni dinleyin. Siz neredeyse tüm parasını kaybetmiş bir adamsınız. Bense onu nasıl harcadığınızı bilen bir adam. Siz Avrupa'nın her yerinden borç alan bir adamsınız. Bense size kredi açan herkesi tanıyan bir adam. Tek bir lafımla hepsi de borçlarınızı ödemenizi isteyeceklerdir."

"Peki, bana ne yapabilirler?" dedi Percy. "Bankacıların orduları yoktur, öyle değil mi?"

"Hazineniz boş olduğu sürece, sizin de bir ordunuz yok lordum. Şimdi beni dinleyin ve şunu iyice anlayın ki eğer bugün kontluğunuzu hala elinizde tutabiliyorsanız, bu sadece ve sadece Kral'ın sayesindedir. Sizin göreviniz kuzeyi korumak. Percy ve Howardlar bizi İskoçya'ya karşı müdafaa ediyor. Şim-

di Percyler'in bunu yapamadığını düşünün. Çünkü adamlarınız sırf sizin güzel sözlerinizle savaşmaz."

"Onlar benim kiracılarım. Dolayısıyla savaşmak ve sınırı korumak zorundalar."

"Ama bunun için silahlara, erzağa, duvarlarla, kaleleri sağlamlaştırmak için paraya ihtiyaçları var. Eğer saydıklarımı tedarik edemiyorsanız, hiçbir işe yaramaz birisiniz demektir. Majesteleri de unvanınızı, topraklarınızı ve şatolarınızı alıp onları uygun şekilde kullanabilecek birisine verir."

"Bunu asla yapmaz. Çünkü Kral'ın eski asalet unvanlarına ve haklara büyük saygısı vardır."

"Öyleyse bunu ben yaparım." *Senin hayatını alt üst ederim. Ben ve bankacı arkadaşlarım.*

Bunu ona nasıl açıklayabilirdi ki? Dünya, onun düşündüğü şekilde dönmüyordu. Onun sınır kalelerinden ve hatta Whitehall'dan bile ibaret değildi. Dünya Antwerp'ten, Floransa'dan, onun asla hayal etmediği yerlerden yönetiliyordu. Lizbon'dan. İpek yelkenli gemilerin batıya doğru süzüldüğü limanlardan. Kale duvarlarından değil, muhasebe bürolarından, borazan sesleriyle değil, abaküs tıkırtılarıyla, silahlarla değil, onların parasını ödeyen anlaşmaları yazan kalemlerle.

"Sizi unvanınız ve paranız olmadan hayal ediyorum," dedi. "Üzerinizde kaba saba bir kılıkla, derme çatma evinize akşam yemeği için tavşan getirirken hayal ediyorum. Ve karınız Anne Boleyn'i bunu parçalara ayırırken. Size mutluluklar dilerim lordum."

Harry Percy masaya vurdu. Gözlerinden öfke gözyaşları süzülüyordu.

"Siz ön anlaşma falan yapmadınız," dedi Cromwell. "Birbirinize verdiğiniz aptalca sözlerin hiçbir kanuni değeri yok.

Ve başka bir mesele daha var lordum. Bir daha Leydi Anne'in *özgürlüğünden* söz edecek olursanız" -bu kelimeyi tiksintiyle söylemişti- "o zaman sakın benden, Howard ve Boleynler'den ve George Rochford'dan şahsınıza merhamet göstermesini beklemeyin. Düküm Norfolk, yeğeninin şerefine en ufak bir halel geldiğini öğrenirse, sizi hangi deliğe girseniz girin bulup çıkarır ve hayalarınızı dişleriyle koparır. Şimdi," diye devam etti Cromwell, yine nazik hallerine geri dönerek, "umarım durumuzu iyice anlamışsınızdır lordum." Ardından odanın kapısını açıp "Artık içeri girebilirsiniz," dedi. Kapıda yüzler belirdi. Daha doğrusu sadece alın ve gözler. Cromwell tam çıkarken, bir an duraksayıp döndü. "Hiçbir şüpheye mahal vermemek açısından şunu da bilin, eğer Leydi Anne'in sizi sevdiğini sanıyorsanız çok yanılıyorsunuz. Bilakis, sizden nefret ediyor. Dolayısıyla ona verebileceğiniz en iyi hizmet, sizden istenen yemini etmeniz ve ona İngiltere Kraliçesi olma yolunu açmanızdır."

Cromwell dönüş yolunda Wriothesley'ye, "Onun için cidden çok üzülüyorum," deyince *Bana-Risley-deyin* öyle bir gülme krizine kapıldı ki yere düşmemek için duvarlara tutunmak zorunda kaldı.

Cromwell ertesi gün erkenden Kral'ın meclis toplantısına gitti. Norfolk Dükü masanın başındaki yerini almıştı ki Kral'ın oturuma bizzat başkanlık edeceği haberi gelince hemen başka bir koltuğa geçti. "Warham da burada," dedi biri ve kapı açıldı. Bir an hiçbir şey olmadı, sonra yaşlı Piskopos ağır ağır içeri girdi ve koltuğuna oturdu. Kucağında kavuşturduğu elleri titriyordu. Kafası da öyle. Cildi sanki Hans'ın çizimlerinden fırlamışçasına, parşömen rengindeydi. Kaplumbağalarınkine benzeyen gözlerini yavaşça odada gezdirdi.

Cromwell formalite icabı Warham'ın yanına gidip sağlığını sordu. Halbuki yaşlı Piskopos'un ölmek üzere olduğu o kadar belliydi ki. "Piskoposluk bölgenize misafir ettiğiniz şu kadın peygamber. Eliza Barton. O nasıl?"

Warham güçbela kafasını kaldırdı. "İstediğin nedir Cromwell? Komisyonum, kızın aleyhinde hiçbir delil bulamadı. Bunu sen de biliyorsun."

"Duyduklarım doğruysa, müritlerine, Leydi Anne'le evlendiği takdirde Kral'ın hükümdarlığının sadece bir yıl süreceğini söylüyormuş."

"Buna yemin edemem. Zira kendi kulaklarımla duymadım."

"Piskopos Fisher'ın onunla neden görüştüğünü anlayabiliyorum."

"Neden görüşmesin ki? Eliza Barton kutsanmış bir genç kadın."

"Kimin hesabına çalıştığı belli mi?"

Warham'ın kafası, devrilecekmiş gibi titredi. "Belki çok akıllı biri değil. Evet, kandırılmış da olabilir. Sonuçta o basit bir köylü kızı. Ama Tanrı vergisi bir yeteneği olduğuna eminim. İnsanların sıkıntılarını bir çırpıda söyleyebiliyor. Vicdanlarını hangi günahlarının ağırlaştırdığını."

"Sahi mi? Öyleyse gidip onu görmeliyim. Bakalım benim sorunlarımı da bilebilecek mi?"

"Sessizlik," dedi Thomas Boleyn. "Harry Percy geldi."

Kont iki muhafızı eşliğinde salona girdi. Gözleri kıpkırmızıydı ve nefesinin kusmuk koktuğuna bakılırsa hizmetkarları onu temizlemekte pek başarılı olamamıştı. Nihayet Kral da geldi. Ilık bir gün olduğu için pastel renkli ipeklilerini giymişti. Parmaklarındaki yakutlar kan damlaları misali parlıyordu. Yerine oturdu ve mavi gözlerini Harry Percy'ye dikti.

Lordlar Kamarası Başkanı Thomas Audley, konta iddialarını yalanlaması konusunda yardımcı oldu. "Herhangi bir söz verildi mi?" "Hayır." "Bahsini etmekten bile utanç duyuyorum ama herhangi bir bedensel ilişki gerçekleşti mi?" "Hayır. Şerefim üzerine yemin ederim ki, hayır."

"Üzgünüm ama sizin şeref sözünüzden fazlasına ihtiyacımız var," dedi Kral. "Zira bu mesele çok büyüdü lordum."

Harry Percy panikledi. "Öyleyse ne yapmalıyım?"

Cromwell yumuşacık bir sesle konuştu. "Saygıdeğer Canterbury Piskoposu'na yaklaşın lordum. Kutsal Kitaba el basacaksınız."

Warham ayağa kalkmak için debelenip de başaramayınca, Monsenyör ona yardım etmeye çalıştı. Fakat yaşlı Piskopos onun elini itip masaya tutundu ve güçbela doğruldu. "Harry Percy, sürekli olarak bu meseleyi ortaya koyuyor, sonra sözlerini inkar ediyor, sonra yine doğruydular diyorsun. Dolayısıyla şimdi İncil'in üzerine elini koyacak ve benim, Kral'ın ve meclisinin önünde, Leydi Anne'le herhangi bir evlilik bağın bulunmadığına dair yemin edeceksin."

Harry Percy gözlerini ovuşturup elini uzattı. "Yemin ederim," derken sesi titriyordu.

"Hepsi bu kadardı," dedi Norfolk Dükü. "Zaten bu konunun nasıl bu kadar dallanıp budaklandığını anlamaya imkan yok." Harry Percy'ye doğru yürüyüp dirseğinden tuttu. "Artık bu çocuğun bize rahatsızlık vermeyeceğini umuyorum."

Kral, "Onu yemin ederken duydun Howard," dedi. "Artık kontu rahat bırak. Birileri Başpiskopos'a yardım etsin. Görüyorsunuz, pek iyi değil." Kral'ın ruh hali tamamen değişmişti. Şimdi meclis üyelerine gülümsüyordu. "Beyler, gelin özel şapelime gidip Harry Percy'nin yeminini mühürlemesi için

ayine katılmasına fırsat verelim. Sonra Leydi Anne ve ben, öğleden sonrayı duayla geçireceğiz. Dolayısıyla, rahatsız edilmek istemiyorum."

Warham ayaklarını sürüyerek Kral'a doğru yürüdü. "Winchester, ayini yapmak için hazırlanıyor. Ben eve dönüyorum." Henry mırıldanarak Başpiskopos'un yüzüğünü öpmek için eğildi. "Henry," dedi Warham. "Son zamanlarda sarayda ve meclisinde, bazı insanları prensip ve ahlaki değerlerini yeterince sorgulamadan terfi ettirdiğini görüyorum. Tüm Hıristiyanları kedere boğacağını ve çıkacak skandalları bile bile kendini ilahlaştırdın. Bense vicdanımla savaşarak da olsa sana daima sadık kaldım. Ancak bu, senin için yaptığım son şeydi."

Rafe, Austin Friars'ta onu bekliyordu. "Tamam mı?"

"Evet."

"Şimdi ne olacak?"

"Şimdi Harry Percy daha çok borç alıp kendi yıkımına sebep olmaya devam edebilir. Tabii, ben de bu süreci kısaltmaktan memnuniyet duyacağım." Cromwell oturdu. "Sanırım bir gün ondan kontluğunu alacağım."

"Nasıl yapacakmışsınız bunu efendim?" Cromwell omzunu silkti. "Bilmem." "Howardlar'ın, sınırlarda bugün olduklarından da güçlü bir konuma gelmesini istemezsin herhalde?" diye sordu Rafe.

"Hayır, hayır, muhtemelen istemem." Derin düşüncelere dalmıştı. "Warham'ın kadın peygamberiyle ilgili kağıtları getirebilir misin?"

Rafe'i beklerken camı açıp bahçeye baktı. Kameriyedeki pembe güller, güneş ışığında çok solgun görünüyordu. *Mary*

Talbot için üzgünüm, diye düşündü. Hayatı şimdikinden daha kolay olmayacak. Kardinal'i tutuklamak için Cawood'a giden Harry Percy'yi düşündü. Ölmekte olan bir adamın hasta yatağını muhafızlarıyla çevirten Harry Percy'yi.

Pencereden eğildi. İçinden, *acaba şeftali ağaçları da diksem mi,* diye geçiriyordu ki Rafe istediği kağıtları getirdi.

Tomarı tutan ipi kesip mektupları eliyle düzeltti. Bu tatsız iş, altı sene önce Kent'teki bataklık arazinin hemen bitişiğindeki yıkık dökük şapelde başlamıştı. Meryem'in heykeli hacıları oraya çekince, Elizabeth Barton isminde genç bir kadın onlar için bazı gösteriler düzenlemeye başlamıştı. Heykelin ilk başta insanların dikkatini çekecek nasıl bir özelliği olduğunu bilmese de az çok tahmin edebiliyordu. Herhalde hareket ediyor ya da kanlı gözyaşları döküyordu. Kız, Warham'ın kahyalarından birinin evinde büyüyen bir yetimdi. Tek bir kız kardeşinden başka ailesi yoktu. Cromwell, Rafe'e bilgi verdi. "Yirmi yaşına gelene dek kimse yüzüne bile bakmamış. Fakat sonra bir hastalık geçirmiş ve iyileştiğinde, bir takım hayaller gördüğünü iddia etmeye başlamış. Tuhaf sesler çıkararak konuşması da cabası. Cennetin kapılarında elinde anahtarlarıyla Aziz Peter'ı gördüğünü söylüyormuş. Bir de Aziz Michael'ın ruhları tarttığını. İnsanların ölü akrabalarının yerini şıp diye biliyormuş. Eğer cennetteyseler yüksek, cehennemdeyseler boğuk bir sesle konuşuyormuş."

"Onu izlemek eğlenceli olabilirdi," dedi Rafe.

"Öyle mi düşünüyorsun? Ne saygısız çocuklar yetiştirmişim ben böyle?" Cromwell biraz daha okuyup kafasını kaldırdı. "Dokuz on günü ağzına tek lokma atmadan geçirdiği oluyormuş. Bazen birdenbire yere düşüyormuş. O kadar şa-

şırtıcı değil, ha? Kaslarındaki şiddetli kasılmalardan, eklemlerinin burulduğundan yakınıyormuş. Doğrusu pek nahoş. Lordum Kardinal tarafından sorguya çekilmişti ama..." diyen Cromwell, kağıtları dikkatle incelemeye devam etti, "burada görüşmeleriyle ilgili hiçbir kayıt yok. Neler oldu acaba? Kardinalim, muhtemelen ona akşam yemeğini yedirmeye çalışmış, kız da bundan hiç hoşlanmamıştır. Bu durumundan ötürü..." diye okumaya devam etti, "...kız Canterbury'deki bir manastıra alınmış. Yıkık şapel tamir ettirilmiş ve bağışları, yerel din adamları toplamaya başlamış. Hatta bazı hastaların burayı ziyaret ettikten sonra iyileştikleri söyleniyor. Topallar yürümeye, körler görmeye başlamış. Mumlar kendi kendine yanıyormuş. Tabii hacılar yollara düşmüş. Neden bu hikayeyi daha önce de duymuşum gibi bir hisse kapılıyorum acaba? Kızın etrafındaki keşiş ve rahipler, insanların gözlerini cennete dikerken cebelerini boşaltıyor. Onu Kral'ın evliliğiyle ilgili fikir beyan etmeye de muhtemelen aynı keşiş ve rahipler ikna etmiştir."

"Thomas More onunla tanışmış. Fisher da öyle."

"Evet, bunu biliyorum. Ah, şuraya bak... Magdalalı Meryem de ona altın ışıklı bir mektup yollamış."

"Bunu okuyabiliyor muymuş?"

"Görünüşe bakılırsa, evet." Cromwell kafasını kaldırdı. "Eee, ne düşünüyorsun? Bence Kral, kutsal bir bakirenin kendisine sövmesine sabır gösterebilir. Hatta buna gayet alışkın olduğunu düşünüyorum. Zira Anne'den de sık sık fırça yiyor."

"Belki de korkuyordur."

Rafe, Cromwell'le pek çok kereler saraya gitmişti ve Henry'yi, onu hayatı boyunca tanıyan bazı kişilerden iyi anladığı söylenebilirdi. "Kesinlikle. Çünkü o azizlerle konuşabilen sıradan bakirelere inanır. Ayrıca kehanetlere inanmaya da pek

heveslidir. Ben bu işe bir süre daha karışmamamız gerektiğini düşünüyorum. Bakalım Eliza Barton'u kimler ziyaret edecek? Kimler ona vaatlerde bulunacak? Zaten bazı asil hanımlar çoktan onunla temasa geçip geleceklerini öğrenmeyi ve annelerinin Araf'tan kurtulmasını istemiş bile."

"Leydim Exeter," dedi Rafe.

Exeter Markisi Henry Courtenay, eski Kral Edward'ın torunu olarak, Kral'ın en yakın erkek akrabasıydı. Bundan ötürü de birliklerini toplayıp İngiltere'yi işgal etmeye ve Henry'yi devirerek tahtına yeni bir kral oturtmaya hevesli İmparator için gayet önemli bir şahsiyetti. "Ben Exeter'in yerinde olsam, karımın, kafasını şaşkaloz bir kızın safsatalarıyla doldurup bir gün kraliçe olabileceğini hayal etmesine izin vermezdim." Kağıtları katladı. "Biliyor musun, bu kız, bir de ölüleri diriltebildiğini iddia ediyor."

John Petyt'ın cenazesinde kadınlar üst katta Lucy'yle birlikte otururken, Cromwell de yakın dostlarından bazı tüccarları, şehirdeki düzensizliği konuşmak üzere aşağı kattaki Lion's Quay'de toplantıya çağırdı. Fakat More'un arkadaşı Antonio Bonvisi, özür dileyerek eve gitmesi gerektiğini söyledi. "Teslis sizi kutsasın," dedi Bonvisi, beklenmedik gelişinin yarattığı soğuk havayı da beraberinde götürürken. "Biliyorsunuz, eğer Bayan Petyt'ın yardıma ihtiyacı olursa, ben buradayım."

"Gerek yok. Zira kocası onun geleceğini düşündü."

"İyi de belediye, işini devam ettirmesine izin verecek mi?"

Cromwell adamın sözünü kesti. "Ben o meseleyi halledeceğim."

Bonvisi kafasını sallayıp dışarı çıktı. "Buraya gelmesine çok şaşırdım," dedi John Parnell. Parnell şehrin önemli kumaşçılarındandı ve More'la olan çatışması herkesçe biliniyordu.

"Efendi Cromwell, *O meseleyi halledeceğim,* derken, Lucy'yle konuşacağınızı mı kastediyordunuz?"

"Ben mi? Tabii ki hayır."

Humphrey Monmouth, "Önce toplantımızı yapalım mı?" dedi. "Çöpçatanlığı daha sonraya bıraksak da olur. Bonvisi de gittiğine göre burada bulunan herkes..." diyerek etrafına bakındı. "Sevgili kardeşimiz Petyt'ın davamız uğruna şehit olduğunu biliyor. Fakat kanımca, kendimizi kutsal değerlere hakaret edenlerin yozlaşmışlıklarından ayrı tutmalı ve barışı korumalıyız..."

Geçen pazar günü şehirdeki kiliselerden birindeki ekmek şarap ayini sırasında papaz tam, *hoc est enim corpus meum,* dediği sırada birileri, *hoc est corpus, hokus pokus* diye şarkı söylemeye başlamıştı. Komşu bir kilisedeyse azizleri anma töreni yapılırken, papaz, *cum Joanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro...* diye kutsal şehitleri sıralarken birisi şöyle bağırmıştı: "Sakın beni, kuzenim Kate'i ve Dick'i, onun kız kardeşi Susan'ı ve küçük köpeği Posset'i de unutayım deme!"

Cromwell eliyle ağzını kapadı. "Posset'in bir avukata ihtiyacı olursa, beni nerede bulacağınızı biliyorsunuz."

"Efendi Cromwell," dedi Dericiler Loncası'ndan aksi ve yaşlı bir adam, "bu toplantıyı siz istediniz. Söyleyeceğinizi söyleyin."

Ama Monmouth devam etti. "Aynı şekilde, Leydi Anne'le ilgili de burada tekrarlamaya bile utanacağım kadar rezil şarkılar yazılıyor. Thomas Boleyn'in hizmetkarları sokakta yürürken sürekli olarak hakarete uğradıklarından yakınıyor. Pencerelerden üzerlerine dışkı kovaları boşaltılıyormuş. Ustalar, çıraklarının davranışlarına hakim olmalı. Bu tip saygısızlıklar rapor edilmeli."

"Kime?"

Cromwell lafa karıştı. "Mesela bana."

Cromwell, Austin Friars'a döndüğünde Johane'i orada buldu. Baldızı evde kalmak için soğuk algınlığını bahane ediyordu. "Ne öğrendiğimi tahmin et," dedi Cromwell.

Johane burnunun ucunu ovuşturdu. "Dur bir düşüneyim. Kral'ın hazinesini, her bir şilinine kadar öğrendin."

"Ohoo! Hazinedeki çeyrek penileri bile biliyorum. Ama başka bir sırrım var. Haydi, daha yaratıcı bir tahminin yok mu, benim tatlı kız kardeşim?"

Johane'in yeterince tahmin yürüttüğüne karar verince, "John Parnell, Luce'yle evlenecek," dedi.

"Ne? John Petyt'ın ölüsü soğumadan mı yani?" Johane ne hissettiğini belli etmemek için kafasını çevirdi. "Sizin tarikat birbirine çok bağlı anlaşılan. Parnell'ın hane halkı da pek temiz değilmiş. Duyduklarıma bakılırsa, hizmetkarlarından biri, Piskopos Stokesley'nin hapishanesinde tutuluyormuş."

Richard Cromwell kapıdan kafasını uzattı. "Efendi. Kule tuğlaları. Bini beş şilin."

"Hayır."

"Peki."

"Oysa ben Luce'nin daha az tehlikeli biriyle evleneceğini düşünmüştüm."

Cromwell kapıya gidip bağırdı. "Richard, geri gel." Johane'e döndü. "Öyle birini tanıdığını sanmıyorum."

"Evet efendim?"

"Altı peniye indir ve her bir partiyi kontrol et. Aralarından birkaç tane çekip yakından inceleyeceksin."

Johane, "Neyse, sen en doğrusunu yaptın," dedi.

"Mesela onları ölç... Johane, sen benim kazara evleneceğimi falan mı sanıyordun?"

"Pardon ama..." dedi Richard.

"Çünkü onları ölçersen tuğla ustaları panikler ve yüzlerine bakarak herhangi bir numara yapıp yapmadıklarını anlarsın."

"Belki de aklında bir hanım vardır. Saraydan biri. Kral sana yeni bir konum verdiğine göre..."

"Evet, Belgelik Katibi. Yüksek mahkemece görülen davaların maliye işleriyle ilgili bir görev. Yani bir aşk ilişkisine ayıracak fazla zamanım olmuyor." Richard'ın merdivenlerden aşağı indiğini duydu. "Ne düşünüyorum biliyor musun?"

"O kadın kraliçe olana dek beklemen gerektiğini"

"Bence nakliye, maliyeti çok yükseltiyor. Kayıkla yapılsa bile çok pahalıya geliyor. Sanırım en iyisi biraz yer açıp kendi tuğla ocağımı kurmak olacak."

Anne, eylülün birinde ve pazar günü, Pembroke Markizi unvanını almak için Kral'ın önünde diz çöktü. Krallığın en yüksek rütbeli şövalyeleri törende hazır bulundu, İngiltere'nin asil hanımları onun yanında yer aldı ve (Düşes bu görevi reddettiği için) ona tacını bir minderde sunmak, Norfolk'un kızı Mary'ye düştü. Howard ve Boleynler zevkten dörtköşe olmuştu. Monsenyör sakalını okşuyor, Fransız büyükelçisinin tebriklerini kabul ederken kafasını sallayıp gülümsüyordu. Anne'in yeni unvanını Piskopos Gardiner okudu. Leydi, kırmızı kadife elbisesi ve as kürküyle son derece canlı görünüyordu. Beline kadar inen siyah buklelerini, bakirelere yakışacak şekilde açık bırakmıştı. Cromwell, Anne'in mevkiini desteklemek için on beş malikanenin gelirinin ona bağlanmasını organize etmişti.

Te Deum söylendi. Vaaz verildi. Seremoni sona erdiğinde kadınlar, Anne'in elbisesinin kuyruğunu tutmak için eğilince, Cromwell'in gözüne bir yalıçapkınının kanatları renginde, parlak bir mavilik çarptı. John Seymour'ın küçük kızı da Howard hanımları arasındaydı. Eski asker, borazanların sesiyle kafasını kaldırdı ve asil hanımlar ona bakıp gülümsedi. Fakat solgun renkli, küçük Seymour kızı, tören alayı Aziz George Şapeli'nden çıkana dek ürkek bakışlarını bir kez olsun ayaklarından ayırmadı.

Anne şölende Henry'nin yanına, tahta oturdu ve onunla konuşmak için her dönüşünde siyah, uzun kirpiklerinin yanaklarını okşadığını bilircesine gülümsedi. Hedefine ulaşmasına bir adım kalmıştı. Vücudu yay gibi gergin, cildi altın tozu serpilmişçesine parlak, rengi de kayısıyla bal karışımıydı. Güldüğünde küçük, beyaz ve keskin dişleri ortaya çıkıyordu. Katherine'in kraliyet mavnasına el koymayı planlamış, bunu Cromwell'e söylediğinde mavnanın üzerindeki tüm *H&K* armaları sökülüp imha edilmişti. Kral, Katherine'den mücevherlerini de istemişti. Böylece Anne, Fransa gezisinde onları takabilecekti. Cromwell güzel eylül havasında iki ya da üç öğleden sonrasını Kral'ın kuyumcusu ve Anne'le geçirip gerekli değişikliklerin yapılmasına yardımcı olmuştu. Başta Katherine mücevherlerini geri vermeyi reddetmiş ve İngiltere Kraliçesi'ne ait mücevherlerin, Hıristiyanlığın yüzkarasına teslim edemeyeceğini söylemişti. Fakat Kral, kraliyet emri çıkarınca, ganimetler saraya geri gelmişti.

Anne her konuda Cromwell'e danışıyor, gülümseyerek "İşte, benim adamım," diyordu. Rüzgar ve akıntı onu adeta önüne katmış götürüyor, Cromwell kendisini ileri doğru iten kuvveti hissedebiliyordu. Arkadaşı Audley, Lordlar Kamarası

Başkanı olarak deneme sürecindeydi ve Kral ona günden güne daha da fazla alışıyordu. Eski saraylılar, Anne'e hizmet etmektense istifalarını bildirmişti. Hizmetkarların yeni denetleyicisi Sör William Paulet, tıpkı yeni saraylıların pek çoğu gibi Wolsey günlerinden dostuydu ve Kardinal, yanında aptalları çalıştırmazdı.

Cromwell, ayinden ve Anne'in yeni unvanı için düzenlenen törenden sonra, resmi giysisini çıkaran Winchester Piskoposu'nun yanına gitti. "Dans edecek misin?" diye sordu ona. Sonra bir pencerenin çıkıntısına oturup aşağıdaki avluda lavtalar, arplar, obualar, viyolalar ve davullar taşıyan müzisyenlere baktı. "Yoksa piskopos olduğundan beri dans etmiyor musun?"

Stephen'la her konuşmasının kendine özgü bir seyri vardı. "Markiz olmak bir kadına yeter de artar herhalde? Şimdi Kral'a izin verecektir. Umarım Noel'den önce, karnında bir çocuk taşıyor olur."

"Ah, demek onun başarısı için dua ediyorsun?"

"Ben Kral'ın öfkesinin yatışmasını diliyorum ve bundan bir sonuç çıkmasını. Bunca şeyi, bir hiç uğruna yaptığımızı düşünmek bile istemem."

"Chapuys'in senin hakkında ne söylediğini bilmek ister misin? Evinde erkek çocukları gibi giyinen iki kadının varmış."

"Öyle mi?" Gardiner kaşlarını çattı. "Eh, öylesi hiç değilse, kadın gibi giyinen iki erkek olmasından iyidir herhalde? Bak, öylesi pek yüz kızartıcı olurdu." Stephen havlarcasına güldü. Sonra birlikte şölenin yapıldığı salona doğru yürüdüler. Müzisyenler *Trolly-lolly*, diye şarkı söylüyordu. "İyi dostlarla zaman geçireceğim, öldüğüm güne kadar." Filozoflar *ruh, doğası itibarıyla müzikaldir,* demiyor muydu? Kral

kendisiyle birlikte şarkı söylemesi için Thomas Wyatt'ı ve müzisyen Mark'ı çağırtmıştı. "Eyvahlar olsun! Aşk için başka ne yapabilirim ki?"

"Bence her şeyi," dedi Gardiner. "Gördüğüm kadarıyla herhangi bir sınırı yok."

"Kral onun hakkında iyi düşüncelere sahip olanları sever," diye karşılık verdi Cromwell.

"Eğer düşüncelerin sınırsız derecede esnekse ki seninkilerin öyle olduğunu görüyorum, fazla endişelenmene gerek yok gibi."

Cromwell daha sonra Bayan Seymour'la konuştu. "Bakın," dedi kız. Elbisesinin kollarına diktiği parlak mavi kumaşı tanımıştı. Bu, ona hediye ettiği kitabı sardığı ipekti. "Wolf Hall'da işler nasıl?" dedi kibarca. İnsan büyük bir skandalla sarsılan bir ailenin mensubuna daha başka ne sorabilirdi ki? Kız berrak sesiyle yanıt verdi. "Sör John gayet iyi. Sör John her zaman iyidir zaten."

"Ya diğerleri ve siz?"

"Edward öfkeli, Tom huzursuz, leydi annem dişlerini gıcırdatıp kapıları çarpıyor. Hasat zamanı gelmek üzere, dallar elmalarla dolu, hizmetçiler mandırada, vaizimiz duasında, tavuklar yumurtluyor, lavtalar çalınıyor ve Sör John... Sör John her zamanki gibi gayet iyi. Neden Wilstshire'da bir iş ayarlayıp bizi ziyarete gelmiyorsunuz? Kral yeni bir eş alırsa ona refakat edecek hanımlara ihtiyacı olacak ve ablam Liz saraya gelecek. Kocasını tanıyorsunuzdur. Jersey valisi Anthony Oughtred. Bense Kraliçe'nin yanına gitmeyi tercih ederim ama duyduğuma göre tekrar taşınıyormuş ve hizmetkarlarının sayısı azaltılacakmış."

"Eğer babanız ben olsaydım... Daha doğrusu, eğer tavsiyemi isteseydiniz, Leydi Anne'e hizmet etmenizi salık verirdim."

"Markiz'e mi?" dedi. "Tabii, mütevazı olmak iyidir. Zaten o da bizim öyle olmamız için elinden geleni yapıyor."

"Şimdi zor günler geçiriyor. Bence dileğine kavuştuğunda yumuşayacaktır." Cromwell, bunu inanarak söylüyordu.

Jane kafasını eğip gözlerini ona dikti. "Benim en mütevazı surat ifadem bu. Sizce işe yarar mı?"

Cromwell güldü. "İnanın, bu ifade sizi en yükseklere kadar taşıyabilir."

Dansçılar yelpazelenip galliard ve pavane danslarının yorgunluğunu atmaya çalışırken Cromwell ve Wyatt bir asker şarkısı tutturdu: *Scaramella savaşa gitti, kalkanı ve mızrağıyla.* Şarkının sözleri ne olursa olsun, alacakaranlığın düştüğü odada yankılanan insan sesleri, melankolik bir hava yaratıyordu. Charles Brandon, Cromwell'e sordu. "Şarkı neyle ilgiliydi? Bir hanımla mı?"

"Hayır, sadece savaşa giden bir çocukla."

"Peki, kaderinde ne varmış?"

Scaramella fa la gala. "Hepsi ona koca bir tatil gibi gelmiş."

"O günlerde askerlik yapmak bugünkünden çok daha iyiydi," dedi Dük.

Lavtaya eşlik eden Kral'ın sesi gür ve ağlamaklıydı. Bazı kadınlar gözyaşlarını kuruladı.

Canterbury'de Başpiskopos Warham, mermer tablanın üzerinde buz gibi yatıyordu. Göz kapaklarına, sanki Kralının görüntüsünü sonsuza dek beynine kazımak istermiş gibi, kraliyet sikkeleri yerleştirmişlerdi. Pek yakında katedralin altındaki Becket'ın kemiklerinden boşalan mezarlığa gömülecekti. Anne bir heykel gibi oturmuş, gözlerini aşığına dikmişti. Sadece huzursuz elleri kıpırdıyor, kucağına aldığı küçük köpeklerinden birini hiç durmadan okşuyor, ipek gibi tüyleri-

ni parmaklarına doluyordu. Kral'ın şarkısı bitince, mumlar getirildi.

Ekimde Calais yolculuğunun hazırlıklarına başlandı. İki bin kişilik refakatçi ordusu Windsor'dan Greenwich'e, Greenwich'ten Kent'in yeşil tarlalarına ve Canterbury'ye kadar uzanıyordu. Bir dükün refakatçıları kırk kişiyi, bir markizinkiler otuz beşi, kontunkiler yirmi dördü buluyordu. Vikontlar bu sayıyı yirmide tutmak zorundayken, Cromwell yanına sadece Rafe'i ve küçücük kamaralara sığdırabildiği kadar katibi alabilmişti. Henry, kardeşi Fransa'yla buluşacaktı. Bu ziyaretin, Fransa Kralı'nı yeni evliliğini onaylaması için Papa'yla konuşmaya razı edeceğini umuyordu. François, üç oğlundan birini -üç erkek çocuk! Tanrı onu çok seviyor olmalıydı- Papa'nın yeğeni Catherine'de Medici'yle evlendirmeyi önermişti. Hatta Fransa Kralı, bu evliliğin ön koşulunun Kraliçe Katherine'in Roma'daki davasının reddedilmesi ve kardeşi İngiltere'nin evlilik meselesini kendi yargısı ve piskoposlarıyla halletmesine izin verilmesi olduğunu söylüyordu.

İki güçlü kral, Kardinal'in organize ettiği buluşmadan beri birbirlerini ilk kez görecekti. Kral bu seyahatin eskisinden daha az maliyetli olmasını istiyordu. Fakat iş uygulamaya gelince her şeyin daha büyük, daha görkemli ve yaldızlı olmasını arzu etti. Calais'e kendi aşçılarını, yatağını, papazlarını, müzisyenlerini, atlarını, köpeklerini, şahinlerini ve tüm Avrupa'nın odalık ya da metres diye adlandırdığı yeni markizini götürüyordu. Ayrıca Yorklu Lord Montague ve Lancesterli Nevilles de dahil olmak üzere tahtta hak iddia edebilecek herkesi yanına almıştı ki cümle alem onların krallarına ne kadar sadık olduğunu ve kimsenin Tudorlar'ın bileğini bükemeyeceğini görsün. Altın tabaklarını, çarşaflarını, pasta şeflerini, yemeklerini içlerine ze-

meklerini içlerine zehir katılmış olma ihtimaline karşı ondan önce tadan adamı ve hatta kendi şaraplarını bile beraberinde götürüyordu. Bunlar, birçok insana gereksiz gelebilirdi. Fakat konu İngiltere Kralı olduğunda, normalin sınırlarını bir daha düşünmeniz gerekirdi.

Cromwell'in gerekli belgeleri hazırlamasına yardımcı olan Rafe, "Anladığım kadarıyla Kral Francis, Kral'ın davası için Roma'yla konuşacak," dedi. "Ama ben, onun bu anlaşmadan ne elde edeceğini pek anlayamadım."

"Wolsey her zaman şöyle derdi: *Sözleşme yapmak, sözleşmenin kendisidir. Şartların ne olduğunun hiç önemi yoktur. Önemli olan iyi niyettir. Zira bu yok olduğunda, o anlaşmadaki maddeler de tüm önemini yitirir.*"

Önemli olan kafilenin ihtişamı, karşılıklı alınıp verilen hediyeler, düzenlenen kraliyet oyunları, atlı mızrak dövüşleri ve maskeli balolardı. Bunlar görüşme sürecinin başlangıcı değil, ta kendisiydi. Fransız sarayına ve geleneklerine alışkın olan Anne, mevcut zorluğu ustaca dile getirdi. "Eğer ülkesini ziyaret eden Papa olsaydı, Fransa belki onunla gizlice buluşur ve ona doğru adım atmaktan çekinmezdi. Ama iki kralın herkesin gözü önündeki buluşmasında, taraflar birbirlerine doğru eşit sayıda adım atmalıdır ve böylesi daima işe yarar. Tabii, krallardan biri ufacık adımlar atıp diğerinin ona yaklaşmasını beklemediği sürece."

"Tanrım," dedi Charles Brandon, "öyle bir adama ancak hilebaz denir. Francis bunu yapar mı?"

Anne gözlerini hafifçe kısarak ona baktı. "Lordum Suffolk, karınız Leydi Hazretleri seyahat için hazırlar mı acaba?"

Suffolk kıpkırmızı kesildi. "Karım, eski bir Fransa Kraliçesi'dir."

"Bunun farkındayım. François onu tekrar görmekten memnuniyet duyacaktır. Zira kendisi, hanımınızı çok güzel bulur. Tabii, o zamanlar çok gençti ama..."

"Kız kardeşim hala güzeldir," dedi Henry, uzlaşmacı bir tavırla. Fakat Charles Brandon birden patladı. "Karımın size nedimelik yapmasını mı bekliyorsunuz? Bir Boleyn'in kızına? Size eldivenlerinizi vermesini ya da yemek servisi yapmasını mı? Bence bunu bir kere daha düşünün madam, zira o gün asla gelmeyecek."

Anne, Henry'nin koluna yapıştı. "Beni aşağılıyor. Hem de sizin huzurunuzda."

"Charles," dedi Henry, "derhal bizi yalnız bırak ve buraya ancak kendine hakim olmayı öğrendiğin zaman geri gel." Sıkıntıyla iç çekerken, eliyle bir işaret çaktı. "Cromwell, peşinden git."

Suffolk Dükü öfkeden kudurmuş bir vaziyetteydi. "Gelin biraz temiz hava alalım lordum," diye önerdi Cromwell.

Sonbahar gelmişti. Nehirden esen rüzgar yollarının üzerindeki ıslak yaprakları minyatür bir ordunun sancakları misali dalgalandırıyordu. "Ben daima Windsor'un çok soğuk bir yer olduğunu düşünmüşümdür lordum. Sizce de öyle değil mi? Sadece kaleden söz etmiyorum. Civarı da öyle." Cromwell'in sesi, yumuşacık ve avutucuydu. "Kral'ın yerinde olsaydım, Woking'deki sarayda daha çok zaman geçirirdim. Biliyor musunuz, orada en az yirmi yıldan beri hiç kar yağmadı."

"Kral'ın yerinde olsan mı?" dedi Brandon, yokuş aşağı yürürlerken. "Eğer Anne Boleyn kraliçelik tacı takabiliyorsa neden olmasın?"

"Sözümü geri alıyorum. Daha mütevazı bir örnek vermeliydim."

Brandon homurdandı. "Karım, asla o fahişenin maiyetinde yer almayacak."

"Lordum, onu iffetli bir hanım olarak düşünseniz daha iyi edersiniz. Zira biz hepimiz buna inanıyoruz."

"Onu annesi yetiştirdi Cromwell ve annesi büyük bir fahişeydi. Liz Boleyn, o zamanlardaki adıyla Liz Howard. Henry'yi yatağına ilk alan oydu. Bunu çok iyi biliyorum çünkü Kral'la uzun zamandır arkadaşım. On yedi yaşındaydı ve şeyini nereye koyacağını bile bilmiyordu. Çünkü babası onu bir rahibe gibi yetiştirmişti."

"Fakat artık hiçbirimiz Monsenyör'ün karısıyla ilgili bu hikayeye inanmıyoruz."

"*Monsenyör mü*! Ulu Tanrım!"

"Kendisi böyle çağrılmaktan hoşlanıyor ve ben bunda bir kötülük göremiyorum."

"Tabii, bir de kız kardeşi Mary var. O da bir genelevde eğitim aldı. Fransa'da ne yaptıklarını biliyor musun? Bana da karım anlattı. Daha doğrusu, anlatmaya utandığı için Latince olarak yazdı. Erkeklerin kalkan organını ağzına alıyormuş! Bunu hayal edebiliyor musun? Böylesine iğrenç ve ahlaksızca davranabilen bir kadına bakire denir mi?"

"Lordum, eğer karınız Fransa'ya gitmeyecekse, eğer onu ikna edemezseniz... En azından, hasta olduğunu söyleyemez miyiz? Bunu sırf Kral'la olan arkadaşlığınızın hatırına yapamaz mısınız? Böylece Majesteleri de..." Az kaldı, *Leydi'nin sivri dilinden kurtulur,* diyecekti. Yutkunup devam etti, "Söylentilerden kurtulmuş olur."

Brandon kafasını salladı. Hala nehre doğru yürüyorlardı. Fakat Cromwell, Anne'in onu beklediğini bildiği için yavaşladı. Dük ona döndüğünde, adamın yüzü kederle bulutlan-

mıştı. "Zaten söylediğinde de doğruluk payı yok değil. Karım hasta. O küçük, güzel" diyerek, ellerini kaldırıp avuçlarını çukurlaştırdı, "söndü gitti işte. Ama yine de onu seviyorum. İğne ipliğe döndü. Ona diyorum ki, *Mary, bir gün uyandığımda yatakta olmadığını sanacağım, çünkü seni çarşafın ipliklerinden biriyle karıştıracağım.*"

"Çok üzüldüm," dedi Cromwell.

Suffolk yüzünü ovuşturdu. "Ah, Tanrım. Şimdi Harry'ye dön, tamam mı? Ona, bunu yapamayacağımızı söyle."

"Fakat leydi eşiniz rahatsızsa bile, sizin kendisiyle Calais'e gelmenizi bekleyecektir."

"Karımı yalnız bırakamam."

"Anne bağışlayıcı biri değil," dedi. "Onu memnun etmek zor, gücendirmekse çok kolay. Lordum, ne olur tavsiyemi dikkate alınız."

Brandon homurdandı. "Hepimiz öyleyiz. Öyle de olmalıyız. Sen her şeyi yapıyorsun Cromwell. Şimdi her şeyleri sensin. *Bu nasıl oldu,* diyoruz. Kendimize soruyoruz." Dük burnunu çekti. "Kendimize soruyoruz ama İsa'nın buharlaşan kanı üzerine yemin ederim ki hiçbir lanet olası cevap bulamıyoruz."

İsa'nın buharlaşan kanı. Tam da Thomas Howard'a yakışacak türden bir yemin. Ne zamandan beri düklerin sözlerinin yorumlayıcısı haline gelmişti ki? Bunu kendine sordu ama hiçbir lanet olası cevap bulamadı. Kral'ın ve müstakbel Kraliçe'nin yanına döndüğünde, onları aşkla birbirlerinin yüzlerine bakarken buldu. "Suffolk Dükü affınızı rica ediyor," dedi. "Tamam, tamam," dedi Kral. "Seninle yarın tekrar konuşuruz. Ama çok erken gelme." İkisine bakan, çoktan karı koca olduklarını ve evliliğin imkan verdiği haz-

larla dolu bir gecenin onları beklediğini düşünebilirdi. Fakat Mary Boleyn'in sözlerine bakılırsa, Henry aşkını markiz yaparak sadece kalçalarının iç taraflarını okşama hakkına sahip olmuştu. Mary bunu Latince yazmaya gerek görmeden açıkça anlatıyordu. Anne Kral'la ne zaman yalnız zaman geçirse, akrabalarına detaylı bir rapor vermek zorundaydı. İnsan onun ölçülü kusursuzluğuna ve Kral'ın karşısındaki sağlam duruşuna hayran oluyordu. Anne vücudunu adeta bir asker gibi kullanıyor, her türlü imkanını değerlendiriyordu. Tıpkı Padua'daki anatomi okulunun hocaları gibi onu parçalara ayırıyor ve bu parçalardan her birine, ayrı ayrı isimler veriyordu. Bu benim kalçam, bu benim göğsüm, bu benim dilim...

"Belki Calais'de," diye fikir yürütmüştü Cromwell. "Belki Kral orada istediğini alır."

"Ablamın önce ondan emin olması lazım," demişti Mary, yürüyüp giderken. Sonra dönüp kaygılı bir yüzle ona bakmıştı. "Anne, *Cromwell benim adamım,* diyor. Onun böyle söylemesinden hiç hoşlanmıyorum."

Sonraki günlerde İngilizler'in canını sıkacak başka sorunlar da ortaya çıktı. Fransızlar'la karşılaştıklarında, Anne'e hangi asil hanım ev sahipliği yapacaktı? Kraliçe Eleanor İmparator'un kız kardeşiydi ve aile, Saygıdeğer Rezalet Hazretleri İngiltere Kralı'nın Katherine'i terk etmesinden ötürü çok rahatsızdı. Francis'in kız kardeşi Navarre Kraliçesi, İngiltere Kralı'nın metresini karşılamamak için, hasta olduğuyla ilgili bir mazeret uydurmuştu. "Yoksa bu da Suffolk Düşesi'nin muzdarip olduğu o melun hastalık mıymış?" diye sordu Anne. "Belki de," demişti Francis, "yeni markizi, metresim Vendome Düşesi'nin karşılaması daha uygun olur."

Henry buna o kadar sinirlendi ki diş ağrısı tuttu ve Dr. Butts, elinde küçük alet sandığıyla Kral'ın huzuruna çıktı. Fakat doktorun ona verdiği ilaç sayesinde birkaç saat uyuyan Majesteleri kendine geldiğinde acısı iyice dayanılmaz bir hal aldı ve dişi çekmek zorunda kaldılar. Neden kimse anlamıyordu? Anne onun metresi değil, müstakbel kraliçesiydi. Ama Francis, doğası gereği anlayışı kıt bir adamdı. Üstelik istediği bir kadını almak için en fazla bir hafta beklerdi. Tam da şövalyeliğe yaraşacak bir davranış biçimiydi doğrusu. Bir de kendine en dindar Hıristiyan kralı demiyor muydu! "Tek anladığı," diye böğürdü Henry, "kızışmış geyikler gibi çiftleşmek. Ama size söylüyorum, azgınlık dönemi bitince diğer erkek geyikler onu yok edecek. İstediğiniz avcıya sorun!"

Neticede varılan çözüm, Kral Francis'le Boulogne'da buluşurken, müstakbel kraliçeyi Calais'de, hakarete uğramayacağı İngiliz topraklarında bırakmaktı. Calais küçük bir şehirdi. Halk kıyıda toplanıp *Putain!* ve *İngiltere'nin en büyük fahişesi!* diye bağırırsa, onları zaptetmek, Londra'dakinden daha kolay olacaktı. Abuk sabuk şarkılar söylerlerse de Kral ve maiyetindekiler, onları anlamıyormuş gibi yapacaktı.

Canterbury pek çok ülkeden gelen hacıların akınına uğramıştı. Bu kalabalığa bir de kraliyet kafilesi katılınca hiçbir evde adım atacak yer kalmamıştı. Cromwell'le Rafe, Kral'ın yakınında oldukları için biraz olsun rahattılar. Fakat lordlar, pire kaynayan hanlarda; şövalyeler, genelevlerin arka odalarında; hacılar, ahırlarda ya da dışarıda, yıldızların ışığı altında konaklamak durumunda kalmıştı. Neyse ki hava, ekim ayına göre oldukça ılıktı. Bundan önce Kral her yıl, Becket'ın türbesine gidip cömert bir bağış yapardı. Ama Becket Kral'a karşı gelmiş bir haindi ve o tip bir başpiskoposun saygı gör-

mesi, içinde bulundukları günler için hiç de uygun olmazdı. Katedralin içinde Warham'ın cenazesinde yakılan tütsülerin güzel kokusu vardı. Ardı arkası kesilmeyen dualaların uğultusu, binlerce kovandan yükselen arı vızıltılarını andırıyordu. Almanya'da, İmparator'un seyahat eden sarayının konakladığı yerde tembellik eden Cranmer'a bir sürü mektup yollanmıştı. Anne onu başpiskopos olarak önermişti bile. Fakat kimse, Cranmer'ın ne zaman eve döneceğini bilmiyordu. "Ve sırrının ne olduğunu da bilmiyor," dedi Rafe.

"Tabii ya," diyerek iç çekti Cromwell, "sayfanın kenarına yazdığı şu sır."

Rafe türbeyi ziyaret etti. Oraya ilk gidişiydi. Döndüğünde gözleri hayretle açılmıştı. Kaz yumurtası büyüklüğündeki mücevherler aklını başından almıştı.

"Sence gerçek mi onlar?"

"Sana bir kafatası gösteriyorlar ve Becket'ın olduğunu söylüyorlar. Şövalyeler onu paramparça ettiği için gümüş plakalarla tutturulmuş. Paranı hazır edip onu öpüyorsun. Parmak kemiklerinin sergilendiği bir tepsi, sümüklü mendili, bir de ayakkabısının parçası var. Minicik bir şişeyi burnunun ucunda sallıyorlar. Sözüm ona azizin kanıyla doluymuş."

"Walsingham'da da Meryem'in sütüyle dolu bir şişe var."

"Tanrım, bu da ne böyle, ha?" Rafe tiksintiyle başını salladı. "Kan dedikleri, birkaç damla suya karıştırdıkları kilden ibaret. Resmen, içinde yüzen parçaları gördüm."

"Öyleyse Cebrail'in kanatlarına takılı kaz tüylerinden birini kopar da Stephen Vaughan'a bir mektup yazalım ve ondan Thomas Cranmer'ı eve dönmeye ikna etmesini isteyelim."

"Acele etme efendi," dedi Rafe. "Önce Becket'ın kalıntılarını ellerimden temizleyeyim de öyle."

Kral türbeye gitmese de halkın onu ve yanındaki Anne'i görmesini istiyordu. Ayinden çıktığında, aksi yöndeki tavsiyelere kulak asmadan kalabalığın arasına karıştı. Muhafızları peşinde, meclis üyeleri etrafındaydı. Anne'in uzun, ince boynunun üzerindeki kafası, kendisi hakkında yapılan yorumları duyabilmek için bir o tarafa bir bu tarafa dönüyordu. İnsanlar Kral'a dokunabilmek için ellerini uzatmıştı.

Henry'nin hemen yanında duran Norfolk kaygıyla gerilmiş, gözleriyle kalabalığı tarıyordu. "Bu iş hiç hoşuma gitmedi Efendi Cromwell," dedi Norfolk. Cromwell de tetikteydi. Ama etraflarındaki, bir silaha en yakın şey bir grup Fransisken keşişinin taşıdığı devasa büyüklükteki haçtı. Kalabalık iki yana açılarak onlara yol verdi. Birden rahiplerin ve Benedikten papazlarının arasında genç bir kadın belirdi.

"Majesteleri?"

Henry ona döndü. "Tanrım, bu Kutsal Bakire," dedi. Muhafızlar hemen hareketlendiyse de Kral elini kaldırarak durmalarını işaret etti. "Onu görmek istiyorum." Kız çok genç değildi. Belki yirmi sekiz... Esmer yüzü heyecanla parlıyordu. Kral'a doğru ilerlediğinde, Cromwell bir an için Henry'yi genç kadının gözlerinden gördü. Altın-kırmızı bulanık bir şekil, ateş fışkıran bir cilt, cinselliğe aşırı düşkün bir vücut ve rahibe dirseğine doğru uzanan aç gözlü bir el olarak. "Madam, bana diyecek bir sözünüz mü var?"

Kız reverans yapmaya çalıştıysa da Kral'ın kolunu sıkıca tutması yüzünden başaramadı. "Tanrı'dan öğüt aldım," dedi, "ve konuştuğum azizlerden. Etrafınızı saran kafirler ateşe atılmalıymış ve eğer bu ateşi yakmazsanız, asıl yanan siz olacakmışsınız."

"Hangi kafirler? Söyleyin neredeler? Ben asla kafirleri yanımda barındırmam."

"İşte, biri burada."

Anne, Kral'ın arkasında büzülüp altın sırmalı, kırmızı ceketine yapıştı.

"Bu kadınla evlenirseniz hükümdarlığınız yedi ay bile sürmeyecek."

"Yapmayın madam! Gelin şu rakamı biraz yuvarlayalım. Hangi kehanet, *yedi ay* gibi bir süreden bahseder ki?"

"Tanrı'nın bana söylediği buydu."

"Peki, yedi ay bittiğinde yerime kim geçecek? Konuş! Benim yerime kimin kral olmasını isterdin?"

Keşişler ve rahipler, kızı uzaklaştırmaya çalıştı. Zira planları umdukları gibi gitmemişti. "Lord Montague? Exeter Markisi?" Bu sefer Kral'dan uzaklaşmaya çalışan, kızın kendisiydi. "Annenizi gördüm," dedi. "Soluk renkli ateşlerle çevriliydi."

Henry sanki genç kadının teni alev almış gibi elini çekti. "Annemi mi? Nerede?"

"York Kardinali'ni arıyordum. Cennete, cehenneme ve Araf'a baktım ama Kardinal hiçbirinde değildi."

"Kesinlikle çıldırmış," dedi Anne. "Bu kızın kamçılanması gerekir. Hatta belki asılması."

Rahiplerden biri, "Madam, bu genç kadın kutsal biri. Konuşmaları insana ilham veriyor," diye açıklamaya girişti.

"Çekin şunu yolumuzun önünden," diye bağırdı Anne, iyice öfkelenerek.

"Yıldırımlar üzerinize düşecek," dedi rahibe, Henry'ye. Kral gülümsediyse de etkilendiği belliydi.

Norfolk daha fazla dayanamayıp kendini öne attı. Sıktığı yumruğunu havaya kaldırmıştı. "Bu fahişeyi hemen buradan götürmezseniz olacaklara karışmam!" Çıkan arbedede keşişlerden biri elindeki haçla bir diğerine vurdu, gelecekten haber

veren bakire sürüklenerek götürüldü ve kalabalığın sesi iyice yükseldiğinde Henry, Anne'in kolunu tutup onu tekrar katedrale doğru çekiştirdi. Cromwell'se genç rahibeyi takip ederek kalabalıktan çıktı ve onu götüren rahiplerden birinin kolunu tuttu. "Onunla biraz konuşabilir miyim? Ben Wolsey'nin hizmetkarıyım ve mesajını dinlemek istiyorum."

Rahipler kendi aralarında kısa bir görüşme yaptıktan sonra kızı bıraktılar. "Sör?" dedi kız.

"Kardinal'i bulmayı tekrar deneyebilir misin? Tabii, uygun bir teklif karşılığında."

Kız omzunu silkerken, Fransisken papazlarından biri, "Fakat teklifinin oldukça cömert olması gerekir," dedi.

"Adınız?"

"Peder Risby."

"Beklentilerinizi karşılayacağıma şüpheniz olmasın Peder Risby. Zira ben zengin bir adamım."

"Ruhun yeri belirlenince kendin mi dua edeceksin, yoksa duanın kilisede okunması için bağış mı yaparsın?"

"Siz hangisini tavsiye ederseniz. Tabii, önce onun cehenneme gidip gitmediğini öğrenmeliyim. Yapılacak ayinlerin ümitsiz bir vaka uğruna boşa gitmesini istemem."

"Peder Bocking'le konuşmalıyım," dedi kız.

"Peder Bocking, bu hanımın ruhani danışmanıdır."

Cromwell kibarca kafasını eğdi. "Daha sonra tekrar gelin ve sorunuzu sorun," dedi kız. Sonra arkasını dönüp kalabalıkta kayboldu. Cromwell, beraberindekilere biraz para verdi. Görünüşe bakılırsa, bu kutsal hanımın fiyat listesi ve muhasebesi, Peder Bocking'den soruluyordu.

Rahibe, Kral'ın sinirlerini bozmuştu. Biri üzerinize yıldırımlar düşeceğini söylese, siz kendinizi nasıl hissederdiniz ki?

Akşama doğru başının ağrıdığından, yüzünün ve çenesinin acıdığından şikayet etmeye başladı. "Defolun," diye bağırdı doktorlarına. "Bunu ne zaman tedavi edebildiniz ki, şimdi edeceksiniz? Ve siz, madam," dedi Anne'e, "hanımlarınıza sizi yatırmalarını söyleyin. Zira bu akşam gevezelik edecek durumda değilim."

Norfolk sessizce homurdandı: "Tudor işte. Daima bir sorunu var."

Austin Friars'ta, ne zaman biri burnunu çekmeye başlasa ya da bir tarafını sakatlasa, oğlanlar hemen *Norfolk, Doktor Butts olursa* adlı oyunu oynamaya başlardı. Dişin mi ağrıyor? Hepsini çek gitsin! Parmağını kapıya mı sıkıştırdın? Elini kesmemiz lazım! Başın mı ağrıyor? E, onu da kes!

Norfolk, Kral'ın huzurundan çekilmeye hazırlanırken duraksadı. "Majesteleri, kız, yıldırımların sizi öldüreceğini söylemedi ki."

"Konuşmasına fırsat vermediler de ondan," dedi Brandon neşeyle.

"Ölmeyeceğim ama tahttan indirileceğim, ölmeyeceğim ama ateşlerde kavrulacağım. Buna mı sevineyim, söylesene." Kral durumunu özetledikten sonra hizmetkarlarına ateş için odun ve ısınması için şarap istediğini haykırdı. "Ben, İngiltere Kralı, burada sönük bir ateşin başında kuruyan ağzımla oturacak değilim ya!" Üşüyormuş gibi bir hali vardı. "Baksanıza, annemi de görmüş."

"Majesteleri," dedi Cromwell, tedbirli bir tavırla, "katedralin vitraylarından birinde saygıdeğer annenizin bir resmi var. Güneş ışığı o cama vurduğunda, soluk renkli ateşlerle çevrilmiş gibi göründüğüne eminim. Bence rahibenin kastettiği buydu."

"Onun gördüğü hayallere inanmıyor musun?"

"Sadece, belki de kafasının içinde ne gördüğünü dış dünyaya hakkıyla aktaramıyordur diyorum. Bazı insanlar böyledir. Belki de ona acımamız gerekir. Ama bunu da abartmamak gerek tabii."

Kral kaşlarını çatarak "Annemi çok severdim," diye mırıldandı. Sonra yüksek sesle devam etti. "Buckingham bu tip hayallere çok değer verirdi. Hatta geleceği gören bir rahibi vardı. Ona kral olacağını söylemişti." Cromwell, *Buckingham bir haindi ve on yıl önce öldü,* diye eklemeye gerek duymadı.

Saray Fransa'ya yelken açtığında, Cromwell Kral'la birlikte *Swallow* adlı gemideydi. Henry'nin piçi Dük Richmond'la beraber güvertede durup İngiltere'nin yavaş yavaş uzaklaşmasını seyrettiler. İlk deniz yolculuğuna çıktığı ve babasının himayesinde bulunduğu için son derece heyecanlı olan Henry Fitzroy, on üç yaşında, sarışın, yaşına göre oldukça uzun boylu ve yakışıklı bir çocuktu. Kral Henry de o yaşlarda onun gibiydi herhalde. Kendinden emin ve gücünün farkında. "Efendi Cromwell," dedi Fitzroy, "sizi Kardinal'in çöküşünden beri hiç görmemiştim." Bir an tuhaf bir sessizlik oldu. "Başarılı olmanıza çok sevindim. Zira Saraylı adlı kitapta, düşük seviyeli insanlarda da büyük yeteneklere rastlanabileceğinden bahsediliyor."

"Demek İtalyanca biliyorsunuz?"

"Hayır, fakat kitabın bazı bölümleri, okumam için kendi dilimize tercüme edildi. Benim için çok faydalı bir kitap." Duraksayıp etrafa bakındı. "Kardinal'in ölmemesini dilerdim. Zira artık hamim Norfolk Dükü."

"Duyduğuma göre, kızı Mary'yle evlenecekmişsiniz?"

"Evet ama bunu istemiyorum."

"Neden?"

"Onu gördüm. Hiç göğsü yok."

"Fakat çok iyi yetişmiş bir genç hanım olduğunu söylüyorlar. Ayrıca zamanla, az önce bahsettiğiniz mesele de kendiliğinden çözülecektir. Castiglione'nin kitabında genç hanımların nasıl olması gerektiğine dair bir bölüm de var. Belki, sizin için orayı da tercüme etmelerini isterseniz, Mary Howard'ın kıymetini daha iyi anlarsınız."

Umarım sizinki de Harry Percy'nin ya da George Boleyn'in evliliğine dönmez, diye düşündü. Kızın mutluluğu da önemliydi tabii. Castiglione, erkeklerin anladığı her şeyi kadınların da anlayabileceğini söylüyordu. İki cinsin de idrak yeteneği aynıydı. Nefret ve aşk kapasiteleri de öyle. Castiglione, karısı Ippolita'ya aşıktı ve kadın, evliliklerinin dördüncü yılında ölmüştü. Castiglione de onun için ağıt niteliğinde bir şiir yazmıştı. Fakat şiir, Ippolita'nın ağzındandı. Sanki ölü kadın, onunla konuşuyormuş gibi.

Geminin üzerinde kanat çırpan martılar, kayıp ruhlar gibi çığlık atıyordu. Kral güverteye çıktığında baş ağrısının geçtiğini müjdeledi. "Majesteleri," dedi Cromwell, "biz de Castiglione'nin kitabından bahsediyorduk? Acaba onu okumak için zaman bulabildiniz mi?"

"Elbette. *Sprezzatura*'yı övüyor. Her şeyi zarafet ve güzellikle ama bunun için hiçbir çaba göstermiyormuş gibi görünerek yapma sanatı. Prenslerin kendini geliştirmesi gereken bir yetenek." Biraz da tereddütle ekledi. "Kral Francis, bu konuda ustadır."

"Evet. Fakat bununla beraber, insanın toplum içindeyken vakur ve ölçülü davranması gerektiği anlamına da geliyor. Düşünüyordum da belki bu kitabı Lordum Norfolk'a armağan maiyetinde tercüme ettirebilirim."

Canterbury'de kutsal rahibeye yumruk sallayan Thomas Howard'ın görüntüsü gözlerinin önüne gelen Kral sırıttı. "Bunu kesinlikle yapmalısın."

"Umarım iyi niyetimi yanlış anlamaz. Zira Castiglione, erkeklerin saçlarını kıvırmamaları ve kaşlarını almamaları gerektiğini söylüyor. Lakin lordum ikisini de yapıyor."

Genç prens kaşlarını çattı. "Lordum Norfolk mu?" Henry hiç de vakur ve ölçülü olmayan bir kahkaha attı. Geminin keresteleri gıcırdayınca Kral, elini Cromwell'in omzuna koyarak dengesini buldu. Rüzgar yelkenleri kabartırken, güneş ışığı suyun üzerinde dans ediyordu. "Bir saate kadar limanda oluruz."

Calais, İngiltere'nin en uzak karakol bölgesiydi. Cromwell'in burada bir sürü dostu ve müvekkili vardı. Watergate'i ve Lantern Gate'i, Aziz Nicholas ve Bizim Leydi Kilisesi'ni, kuleleri, surları, pazarları, sarayları ve rıhtımları, valinin yaşadığı Staple Inn'i, Whethill ve Wingfield ailelerinin gölgelikli bahçelerle çevrili evlerini, o bahçelerde dolaşan centilmenlerin İngiltere'den uzak ve keyifli hayatlarını biliyordu. Harap durumdaki şehir duvarlarının ötesinde uzanan Pale topraklarını, ormanlarını, köylerini, bataklıklarını, bentlerini, hendeklerini ve kanallarını biliyordu. Boulogne'a ve İmparator'un bölgesi olan Gravelines'e çıkan yolları ve her iki kralın da -Francis ve Charles- kararlı davranırsa bu şehri kolayca alabileceğini de biliyordu. İngilizler tam iki yüz yıldır buradaydı fakat sokaklarda İngilizce'den çok Fransızca ve Flamanca konuşulur hale gelmişti.

Majesteleri'ni vali karşıladı. Lord Berners eski bir asker ve alimdi. Hafifçe topallaması olmasa ve Kral'ın gelişiyle oluşan büyük masrafların altından nasıl kalkacağını düşündüğü suratına bu kadar yansımasa, insan onun *Saraylı* adlı kitaptan

fırladığını sanabilirdi. Kral'la markizin kalacağı odaların arasında geçiş olmasına özellikle dikkat etmişti. "Bence bu gayet münasip olmuş lordum," dedi Cromwell. "Tabii her iki kapıda da sağlam birer sürgü olduğu sürece."

Çünkü ana karayı terk etmeden önce, Mary ona şöyle demişti: "Şimdiye kadar ablam yapmıyordu fakat şimdi o istiyor, Kral kaçıyor. Zira Anne'in, evlilik yemini edildikten sonra hamile kalmasını istiyor."

Krallar beş gün Boulogne'da, beş gün de Calais'de görüşecekti. Anne, geride bırakılacağı için pek dertleniyordu. Cromwell onun huzursuzluğunun farkındaydı. Bu topraklar tekin değildi. Dolayısıyla da başına gelecekleri kestiremiyordu. Bu arada Cromwell'in de Calais'de halletmesi gereken özel bir işi vardı. Rafe'i bile yanına almadan, Calkwell Sokağı'nın arkasındaki avlulardan birindeki hana doğru yola koyuldu.

Burası is, balık ve küf kokulu, sefil bir yerdi. Cromwell içeri girdiğinde, duvarlardan birinde asılı aynada yüzünü gördü. Çok solgun görünüyordu. Sadece gözleri canlıydı. Birden şaşırmıştı. Zira böyle bir mezbelede, yüzünü görmek tuhafına gitmişti.

Bir masaya oturup bekledi. Beş dakika sonra odanın arka tarafında bir tatsızlık çıktıysa da fazla uzamadı. Onu bekleteceklerini tahmin ediyordu zaten. Zaman geçirmek için, geçen yıl Cornwall Dukalığı'nın Kral'a kestiği makbuzlardaki rakamları kafasından geçirdi. Tam Chester haznedarının gönderdiği rakamları hesaplamaya geçecekti ki içeri karanlık bir şekil girdi ve aydınlığa doğru yürüyünce, uzun cüppeli, yaşlı bir adama dönüştü. Adam sendeleyerek ilerlerken, peşinde iki kişi daha belirdi. Uzun sakalları ve boğuk öksürük-

leriyle, adeta ikiz gibiydiler. Aralarında homurdanarak, öncelik sırasının kimde olduğuna karar verip ona göre oturdular. Cromwell simyacılardan nefret ederdi ve bu adamlar da tıpkı simyacılara benziyordu. Kıyafetleri lekeli, gözleri suluydu ve sürekli olarak burunlarını çekiyorlardı. Onları Fransızca olarak selamladı. Hafifçe ürperdiklerini gördü. Sonra içlerinden biri Latince konuştu. Bir şey içip içmeyeceklerini soruyordu. Cromwell servis yapan oğlanı çağırıp fazla da bir beklentisi olmadan, ne tavsiye edeceğini sordu. "Başka bir yerde içmenizi," dedi çocuk.

Çocuk az sonra, bir sürahi dolusu ekşi şarap getirdi. Cromwell yaşlı adamlara içkilerini yudumlamaları için biraz zaman tanıdıktan sonra sordu. "Hanginiz Üstat Camillo'sunuz?"

Adamlar birbirlerine baktı. Cromwell onları, bir gözü ve dişi paylaşan Graiae'lere benzetti.

"Üstat Camillo Venedik'e gitti."

"Neden?"

Biraz öksürük. "Konsültasyon için."

"Ama Fransa'ya dönmeyi düşünüyor, öyle değil mi?"

"Muhtemelen evet."

"Sizdeki şeyi, efendim için istiyorum."

Sessizlik. *Acaba işime yarayacak bir bilgi verene kadar şarabı önlerinden alsam mı,* diye düşündü. Fakat adamlardan bir tanesi önce davranıp titrek eliyle sürahiyi kaldırdı ve şarap, masanın üzerine döküldü. Diğerleri, koyun melemesine benzer sesler çıkararak öfkelerini belli etti.

"Ben resimleri de getireceğinizi düşünmüştüm," dedi Cromwell.

Birbirlerine baktılar. "Ah, hayır."

"Ama resimler var, öyle değil mi?"

"Pek sayılmaz."

Tahta, dökülen şarabı emmeye başlamıştı. Kasvetli bir sessizlik içinde oturup damlacıkların kurumasını seyrettiler. İçlerinden biri, cüppesinin kolundaki güve yeniğini incelemekle meşguldü.

Cromwell oğlana başka bir sürahi daha getirmesini söyledi. "Sizi gücendirmek istemeyiz," dedi adamlardan biri. "Fakat şunu anlamalısınız, Üstat Camillo halihazırda Kral Francis'in koruması altında."

"Onun için bir model yapacak mı?"

"Mümkündür."

"İşler durumda bir model mi?"

"Doğası gereği evet."

"Kral'ın şartlarını tatmin edici bulmazsa, benim efendim Henry, ona İngiltere'de iş vermekten memnuniyet duyacaktır."

Oğlanın yeni sürahiyi masaya koyup uzaklaşmasını beklediler. Cromwell bu sefer kupaları kendi eliyle doldurdu. Yaşlı adamlar birbirleriyle bakıştı ve nihayet biri konuştu. "Ustam, İngiliz ikliminden hoşlanmayacağını düşünüyor. *Orası sisten geçilmiyor,* diyor. Üstelik tüm ada cadılarla dolu."

Görüşme hiç de umut verici gitmemişti. Ama şansını zorlamalıydı. Çıkarken, servis yapan oğlana, "Gidip masayı silsen iyi edersin," dedi.

"Bırakın da biraz bekleyeyim Monsenyör. Nasıl olsa ikinci sürahiyi de devirecekler."

"Haklısın. Öyleyse onlara yiyecek bir şeyler götür. Neyiniz var?"

"Sebze çorbası. Ama hiç önermem. Bir fahişenin entarisini yıkadığı çamaşır suyuna benziyor."

"Calais kızlarının kıyafetlerini yıkadığını bilmiyordum. Okuman var mı?"

"Biraz."

"Yazman?"

"Yok Monsenyör."

"Öğrenmelisin. O zamana dek de gözlerini kullan. Eğer biri adamlarla konuşursa ve onlar çizimler, parşömenler ya da o tip bir şeyler çıkarırsa, bunu bilmek istiyorum."

"Çok merak ettim. Ne satıyorlar?"

Cromwell neredeyse ona söyleyecekti. Bundan ne zarar gelirdi ki? Ama sonra, bir türlü doğru kelimeleri bulamadı.

Boulogne'daki görüşmelerin bir kısmı tamamlanmıştı ki Cromwell, Francis'in onu görmek istediğine dair bir mesaj aldı. Henry, ona izin vermeden önce, bu isteği uzunca bir süre düşündü. Zira krallar sadece diğer krallarla, asillerle ve yüksek rütbeli din adamlarıyla görüşürdü. Gemideyken Cromwell'e karşı gayet dostane bir tutum izleyen Brandon ve Howard, karaya ayak basar basmaz araya mesafe koymuştu. Sanki Fransızlara, Cromwell'in hiçbir değeri olmadığını ispat etmeye çalışıyor gibiydiler. O sadece Henry'nin gelgeç heveslerinden biriydi ve Kral pek yakında kendine asil bir danışman seçecekti.

Fransız elçi, "Bu resmi bir kabul değil," dedi Cromwell'e.

"Anlıyorum. Ben de öyle düşünmemiştim zaten."

Francis oturmuş bekliyordu. Yanında, sarayından birkaç kişi vardı. Fransa Kralı, sırık gibi bir adamdı. Upuzun kolları ve bacaklarıyla, tahtına zar zor sığıyormuş gibiydi. Kocaman ayaklarını hiç durmadan hareket ettiriyordu. "Cremuel," dedi. "Gallisin, öyle değil mi?"

"Hayır Ekselansları."

Kral kederli gözleriyle onu baştan aşağı süzdü. "Demek Galli değilsin?"

Cromwell, Kral'ın kafasının neden karıştığını anlamıştı. Tudorlar'ın hizmetkarlarından birinin ailesine mensup değilse, saraya nasıl girmişti? "Kral'ın işleriyle ilgilenmemi sağlayan, eski Kardinal'di."

"Evet, bunu biliyorum," dedi Francis, "ama ben başka bir sebebi daha vardır diye düşünmüştüm."

"Belki öyledir Ekselansları," diye karşılık verdi, "Fakat bunun Galli olmakla bir alakası yok."

Francis uzun, gaga burnunun ucunu ovuşturdu. İnsanın her gün bakmak isteyeceği biri değildi. Oysa Henry, pembe beyaz cildiyle ne kadar da sıhhatli ve zinde görünüyordu. Bakışları başka bir noktaya kayan Francis, "Duyduğuma göre bir zamanlar Fransa için savaşmışsın," dedi.

Cromwell, savaşın o korkunç hatıralarıyla sarsılmış gibi, bir an için gözlerini yere indirdi. "Ne yazık ki çok talihsiz günlerdi."

"Yine de... bunlar gelip geçiyor. Şimdi kim Agincourt'u hatırlıyor ki?"

Cromwell neredeyse gülecekti. "Doğru," dedi. "Bir ya da iki, haydi bilemediniz üç ya da dört nesil sonra her şey unutuluyor."

"O hanımla aranın çok iyi olduğunu söylüyorlar," dedi Francis, dudaklarını emerek. "Söyle, kardeşim Kral ne düşünüyor? Bunu çok merak ediyorum doğrusu. Cidden onun bakire olduğuna mı inanıyor? Gerçi ben, Leydi'yi hiç denemedim. Zira burada, benim sarayımdayken çok genç ve tahta gibiydi. Ama kız kardeşi..."

Cromwell onu susturmak isterdi ama bir krala bu yapılamazdı. Francis, Mary'nin çıplak halini çenesinden ayak parmaklarına kadar detaylı bir şekilde tarif ettikten sonra, bir de arkasını çevirip enseden topuklara dek her bir ayrıntıyı anlattı.

Sözlerini bitirdiğinde, yanındakilerden biri, Kral'a ağzının kenarındaki salyaları silmesi için temiz bir mendil uzattı.

"Pekala," dedi Francis. "Görüyorum ki, Galli olduğunu kabul etmeyeceksin ve böylesi de teorilerimi tamamen çürütüyor." Resmi olmayan kabul bitmişti. "Monsenyör Cremuel," dedi. "Bir daha karşılaşamayabiliriz. Zira beklenmedik şansın çabuk dönebilir. Öyleyse yanıma gel ve bir Fransız askeri gibi bana elini ver. Bundan sonra, dualarında beni de unutmamanı dilerim."

Cromwell eğildi. "Daima duacınızım efendim."

Çıkarken, saraylılardan biri yanına yaklaşıp "Majesteleri'nden bir hediye," diye mırıldandı ve eline bir çift işlemeli eldiven tutuşturdu.

Belki başka biri Kral'ın ona hediye vermesinden memnun olup eldiveni denerdi ama Cromwell, bunu biraz yoklayınca aradığını buldu. Avcunu açıp eldiveni yavaşça silkeledi.

Sonra doğruca Henry'ye gitti. Onu güneşli havada Fransız asilzadeleriyle dokuz kuka oyunu oynarken buldu. Henry, katıldığı her oyunu bir turnuvaya çevirmekte ustaydı. Bağırıp çağırıyor, homurdanıyor, kah gülüyor, kah küfrediyordu. Kral ona soran gözlerle baktı. Cromwell, *yalnız kaldığımızda,* diye cevap verdi, sadece bakışlarını kullanarak. Tek kelime konuşmamalarına rağmen anlaşmışlar ve bu süre zarfında Kral şakalarına devam etmişti. Sonra kırpılmış çimenlerin üzerine doğru eğilerek atışını yaptı ve yanındakilere Cromwell'i gösterdi. "Şu danışmanımı görüyor musunuz? Bakın, sizi uyarıyorum, sakın onunla hiçbir oyun oynamaya kalkışmayın. Zira asaletinize saygı duymayacaktır. Belki hanedan armasıyla unvanı yok ama bu hayata, kazanmak için geldiğine inanıyor."

Fransız asillerinden biri, "Centilmenler, saygınlıklarını koruyarak kaybetme yeteneğini de edinmelidir," dedi.

"Bunu ben de öğrenmek isterim," diye yanıt verdi Cromwell. "Eğer bana örnek teşkil edecek birini tanıyorsanız lütfen gösterin."

Cromwell, hepsinin de oyunu kazanıp İngiltere Kralı'ndan bir parça altın koparabilmeyi umduğunu görüyordu. Kumar, paran yettiğin sürece ahlaksızlık sayılmazdı. *Belki de ona sadece Westminster'da paraya çevrilebilen oyun jetonları yaptırabilirim,* diye düşündü. *Bu işlemi de biraz karmaşık hale getirdim mi, biraz tasarruf edebiliriz.*

Fakat Henry'nin atışı isabetliydi ve zaten oyunu kazanıyordu. Fransızlar onu kibarca alkışladı.

Kral'la yalnız kaldıklarında Cromwell, "Hoşlanacağınızı düşündüğüm bir şeyim var," dedi.

Henry sürprizlere bayılırdı. Temiz, pembe tırnaklı işaret-parmağıyla yakutu hafifçe dürttü. "Çok güzel bir taş," dedi. "Ben bu tip şeylerden anlarım." Kısa bir duraksama. "Buradaki baş kuyumcu kim? Bana gelmesini söyle. Taş koyu renk. Dolayısıyla Francis onu mutlaka tanıyacaktır. Görüşmelerimiz bitmeden önce onu parmağıma takmak istiyorum. Fransa, bana nasıl hizmet edildiğini görmeli." Kral pek neşeliydi. "Fakat sana değerini ödeyeceğim tabii." Kafasını sallayıp ona çıkmasını işaret ederken, "Kuyumcuyla konuşup taşa değerinden yüksek fiyat biçmesini ve karı paylaşacağını söyleyebilirsin... Ama meraklanma, çünkü ben zaten gayet cömert davranacağım."

Maskeni tak.

Kral güldü. "Kendininkini ayarlayamayan bir adama benim işlerim konusunda nasıl güvenebilirim ki? Bir gün Francis

sana maaş vermeyi teklif ederse, mutlaka almalısın. Bu arada ne sordu?"

"Galli olup olmadığımı. Bu konunun çok önemli olduğunu sanıyordu. Dolayısıyla onu hayalkırıklığına uğrattığım için üzgünüm."

"Ah, inan bana hiç de hayalkırıklığına uğratıcı biri değilsin," dedi Henry. "Ama öyle olduğunda, bunu sana hemen söylerim."

İki saat. İki kral. Eee, ne diyorsun Walter? Tuzlu havayı içine çekip ölmüş babasıyla konuştu.

Francis'in kardeş kralı görmek için Calais'e geldiği gece büyük bir şölen düzenlendi ve Anne onu dansa kaldırdı. Yanaklarına renk gelmişti ve yaldızlı maskesinin ardındaki gözleri adeta kıvılcımlar saçıyordu. Maskesini indirip Fransa Kralı'na baktığında, yüzünde tuhaf bir gülümseme belirdi. Sanki maskesinin altında başka bir maske daha varmış gibi. Francis'in resmen ağzının suyu akmıştı ve bunu saklamaya bile gerek görmüyordu. Anne parmaklarını onunkilere dolayıp Kral'ı bir pencerenin içindeki oturma yerine sürükledi. Bir saat kadar fısır fısır Fransızca konuştular. Fransa Kralı, esmer, zarif kafasını ona doğru uzatmıştı. Ara sıra kahkahalar atıyorlar, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. Yeni müttefiklik anlaşmasını konuştuklarına şüphe yoktu ve Fransa Kralı, sanki Anne'in korsajının içinde başka bir anlaşma varmış gibi dikkatle orayı inceliyordu. Francis'in frengi tedavisi olduğu biliniyordu. Fakat işe yarayıp yaramadığı muammaydı.

Henry, Calais'in önde gelen beylerinin eşleriyle gigue ve saltarello oynamakla meşguldü. Geride bıraktığı karısını unutan Charles Brandon'sa hanımları havaya fırlatarak çığlık çığlığa bağırtıyor, böylece açılan eteklerinden görünenleri daha

iyi izleme imkanı buluyordu. Ama Henry'nin gözü, Anne'le Francis'teydi. Gülümsemeye çalışsa da çektiği ızdırap yüzünden okunuyordu.

Buna bir son vermem gerek, diye düşündü Cromwell. Sonra, *acaba gerçekten kralımı seviyor olabilir miyim?* diye sordu kendi kendine.

Hızlı ve kararlı adımlarla, valinin karısıyla dans etmek zorunda kalmamak için karanlık bir köşeye sinen Norfolk'un yanına gitti. "Lordum, artık yeğeninizi alsanız iyi edersiniz. Zira yeterince diplomasi yaptı ve Kralımız, ikisini kıskanmaya başladı."

"Gene ne şikayeti varmış?" diye homurdandı Norfolk. Fakat o da neler olduğunun farkındaydı. Küfrederek, dans edenlerin etrafından dolaşmak yerine, doğruca ortalarından geçti ve Anne'in bileğine yapıştı. "İzninizle Ekselansları," diye tısladı. "Leydim, gelin de biraz dans edelim." Evet, dans etmesine ettiler ama daha önce hiçbir salonun şahit olmadığı türden bir danstı bu. Dük, iblis toynaklarıyla ter ter tepinirken, beti benzi atan Anne tek kolunu bir kuşun kırık kanadı gibi öylece aşağı sarkıtmıştı.

Cromwell, Henry'ye baktı. Kral'ın yüzünde ağırbaşlı bir memnuniyet vardı. Anne cezasını çekmeliydi ve bunu akrabasının yapması münasip olmuştu. Fransız asilleri kendi aralarında kıkır kıkır gülerken, Francis gözlerini kısmış dans pistini izliyordu.

O gece, Kral erkenden odasına çekilip danışma meclisinin üyelerini bile yanından kovaladı. Sadece Henry Norris ara sıra peşindeki hizmetkarla içeri girip çıkıyordu. Kral'a önce şarap ve meyve servisi yapıldı, sonra da kocaman bir yorganla, kömür ızgarası götürüldü. Oda soğumuş olmalıydı. Anne'in

yükselen sesi duyuldu. Kapılar çarpıldı. Cromwell, Thomas Wyatt'la konuşurken Bayan Shelton hızla onlara doğru yürüdü. "Leydim bir İncil istiyor."

"Efendi Cromwell, Yeni Ahit'i ezberinden okuyabilir," dedi Wyatt, yardımcı olmak için.

Kız bir an ne söyleyeceğini bilemezmiş gibi kıvrandı. "Onu, üzerine el basıp yemin etmek için istiyor," dedi sonra.

"Bu durumda işine yarayacağımı sanmıyorum."

Wyatt genç kadının ellerini tuttu. "Bu gece seni kim ısıtacak söylesene genç Shelton?" Mary Shelton ellerini kurtarıp İncil arayışına devam etmek için uzaklaştı. "Öyleyse ben söyleyeyim. Tabii ki Henry Norris."

Cromwell, Leydi Shelton'un arkasından baktı. "Ne o? Yoksa kura mı çekiyor?"

"Ben de o şanslılardan biri olmak şerefine eriştim."

"Ya kral?"

"Belki."

"Bu yakınlarda mı?"

"Deli misiniz? Anne, ikisinin de kalplerini söküp ızgarada kızartır."

Cromwell, Henry'nin onu çağırtabileceği ihtimaline karşı fazla uzaklaşmamaya karar vererek, bir köşede Edward Seymour'la satranç oynamaya başladı. "Kız kardeşin Jane..." dedi.

"Ne tuhaf bir ufaklık değil mi?"

"Kaç yaşında?"

"Bilmiyorum... Belki yirmi? Bir ara Wolf Hall'daki herkese elbisesinin kollarını gösterip *bunlar Thomas Cromwell'in,* diyordu. Kimse ne dediğini anlamadı." Güldü. "Kendinden pek hoşnut gibiydi."

"Babanız, onun için uygun bir damat adayı düşündü mü?"

"Birtakım konuşmalar oldu tabii..." Edward birden kafasını kaldırdı. "Neden soruyorsun?"

"Sadece dikkatini dağıtmaya çalışıyordum."

Tam o sırada, Tom Seymour fırtına gibi içeri daldı. "Hayırlı akşamlar," diye bağırdı ağabeyine. Şapkasını çıkararak saçlarını karıştırdı. "Kadınlar bizi bekliyor."

"Buradaki dostum, onlara bulaşmamamızı öğütlüyor," dedi Edward, şapkasını silkeleyerek. "Tıpkı İngiliz kadınları gibi ama daha da pislermiş."

"Tecrübe mi konuşuyor?"

Edward tekrar şapkasını taktı. "Kız kardeşimiz Jane'in kaç yaşında olduğunu biliyor musun?"

"Yirmi bir, yirmi iki. Neden?"

Edward satranç tahtasına eğilip vezirine uzanınca, köşeye sıkıştığını gördü. Kafasını kaldırıp Cromwell'e bakarken, gözlerinde takdir dolu bir ifade belirmişti. "Bunu nasıl yaptın, söylesene."

Cromwell önünde boş bir kağıtla oturuyordu. Cranmer'a bir mektup yazmak ve onu, Avrupa'nın dört bir yanını dolaşıp dostuna ulaşması için göndermek niyetindeydi. Kalemi eline aldıysa da aklı, Henry'yle yakut hakkında yaptıkları konuşmaya takılmıştı. Kral, onun kuyumcuyla anlaşıp kendisini aldatacağını ima etmişti. Onu hala sahte Eros'lar yapıp kardinallere antika diye yutturan genç adam sanıyordu. Ama böylesi suçlamalar karşısında kendini savunmak, insanı gerçekten suçluymuş gibi gösterebilirdi. Henry'nin ona yüzde yüz güvenmemesi çok mu şaşırtıcıydı? Zira bir prens daima yalnız olurdu. Meclis salonunda, yatak odasında ve sonunda da cehennem kapısında -tıpkı Harry Percy'nin dediği gibi- taçsız başıyla yargılanacağı anı beklerken.

Seyahat, sarayın anlaşmazlıklarını ve entrikalarını daha da yoğunlaştırmış, onları bu şehrin duvarları arasındaki ufacık alana sıkıştırmıştı. Zira Kral'ın kafilesindekiler, birbirlerine bir destedeki iskambil kağıtları kadar yakınlaşmıştı. Belki bitişiktiler ama kağıttan gözleri kördü. Tom Wyatt'ın nerede olduğunu merak etti. Başının nasıl bir belada olduğunu. Uyuyabileceğini sanmıyordu ama Wyatt için endişelendiğinden değil. Pencerenin kenarına gitti. Ay, siyah bulutların arkasına saklanmıştı.

Bahçe duvarlarında yanan meşalelere uzak durarak karanlıkta yürüdü. Dalgaların huzur verici sesini dinlerken, yalnız olmadığını biliyordu. Nitekim bir saniye sonra ayak sesleri ve bir eteğin hışırtısını duydu. Ardından, kolunda bir elin temasını hissetti. "Sen," dedi Mary.

"Evet, ben?"

"Aralarındaki sürgülerin açıldığını biliyor musun?" İnsafsızca kıkırdadı. "Anne, Kral'ın kollarında, doğduğu günkü kadar çıplak yatıyor. Artık fikrini değiştiremez."

"Ben bu gece kavga edeceklerini sanmıştım."

"Ettiler zaten. Onlar tartışmaya bayılır. Anne, Norfolk'un kolunu kırdığını iddia etti. Henry ise ona *Magdalalı* dedi ve hatırlayamadığım başka isimler taktı. Ama Lucrece demedi."

"Neyse ki. Peki İncil'i neden istedi?"

"Ona yemin ettirmek için. Hem de tanıkların önünde. Benim, Norris'in. Kral'la Tanrı'nın huzurunda karı koca oldular. Henry, İngiltere'ye döndüklerinde onunla evlenmeye ve ilkbahar geldiğinde de Anne'in kraliçelik tacını takacağına dair yemin etti."

Cromwell, Canterbury'deki rahibeyi düşündü: *Bu kadınla evlenirseniz hükümdarlığınız yedi ay bile sürmeyecek.*

"Şimdi geriye tek bir soru kaldı," dedi Mary. "Bakalım Kral, kocalık görevini yerine getirmeyi başarabilecek mi?"

"Mary." Cromwell uzanıp onun elini tuttu. "Beni korkutma lütfen."

"Henry çok ürkektir. Çünkü ondan krallara layık bir performans beklendiğini sanıyor. Ama utangaçlığı tutarsa, Anne ona nasıl yardım edeceğini biliyor." Sözcüklerini dikkatle seçerek ekledi. "Ona çeşitli tavsiyeler verdim." Elini Cromwell'in omzuna doğru kaydırdı. "Ya biz? Onları bu noktaya getirene dek çok mücadele verdik. Dolayısıyla biraz dinlenmeye hakkımız var diye düşünüyorum."

Cromwell cevap vermeyince sordu. "Hala dayım Norfolk'tan mı korkuyorsun?"

"İnan bana, dayın Norfolk ödümü koparıyor Mary."

Fakat tereddüdünün asıl sebebi bu değildi. Mary Boleyn'in dudakları onunkilere değdi. "Ne düşünüyorsun?" diye sordu sonra.

"Kral'ın, görevine en bağlı hizmetkarı olmasam, limandan kalkacak ilk gemiye bineceğimi."

"Peki, nereye giderdik?"

Cromwell onu davet ettiğini hatırlamıyordu ama kibarca cevap verdi. "Doğuya. Gerçi bu pek iyi bir başlangıç noktası olmazdı." *Boleynler'in doğusuna,* diye düşündü. *Herkesin doğusuna.* Kuzey sularını değil de, Akdeniz'i düşünüyordu. Özellikle de tek bir geceyi. Ilık bir geceyarısı Larnaca'daki bir evi. Tehlikeli kıyıya vuran Venedik lambalarının ışıklarını görebiliyor, köle ayakların seramik zeminde yankılanan seslerini duyabiliyor, tütsü ve kişniş otlarının kokusunu alabiliyordu. Kolunu Mary'nin boynuna doladığında, tilki kürklerinin beklenmedik yumuşaklığıyla irkildi. "Çok akıllıca," dedi.

"Ah, neyimiz var neyimiz yoksa getirdik. Belki kışa kadar burada kalırız diye."

Bir an için Mary'nin cildine bir ışık vurdu. Boynu çok bembeyaz ve yumuşacıktı. Dük içeride kaldığı sürece her şey mümkündü. Thomas, parmağını kadının kürkünün üzerinden tenine doğru kaydırdı. Mary'nin omuzları ılık, hoş kokulu ve hafifçe de nemliydi. Nabzının atışlarını hissedebiliyordu.

Cromwell birden arkasında bir ses duydu ve hançerini çekerek aniden döndü. Mary tiz bir çığlık atıp onun kolunu tutmaya çalıştı. Fakat hançerin ucu, çoktan adamın yeleğine dayanmıştı bile. "Hey," dedi beriki. "Çek şunu."

"Tanrım!" diye bağırdı Mary. "Neredeyse William Stafford'ı öldürüyordun."

Cromwell yabancıyı ışığa doğru itti ve ancak yüzünü gördüğünde, hançerini indirdi. Stafford'ın kim olduğunu bilmiyordu. Belki birinin seyisiydi. "Gelmeyeceğini sanıyordum," dedi Mary, Stafford'a.

"Bakıyorum, yedeğin hazırmış."

"Kadınların hayatı nasıldır bilemezsin! Bir adamla anlaştığını düşünürsün ama yanılıyorsundur. Seninle buluşacağını söyler ama ortalarda görünmez."

Bu, kalpten gelen bir çığlık gibiydi. "Size iyi geceler dilerim," dedi Cromwell. Mary, *hemen dönüp gitme,* dercesine baktı ona. "Artık akşam duamı etsem iyi olur."

Boğazdan esen rüzgar limandaki gemilere vuruyor, karadaki pencereleri tıngırdatıyordu. *Yarın yağmur yağacak*, diye düşündü Cromwell ve bir mum yakıp mektubuna döndü. Fakat bir türlü dikkatini toplayamıyordu. Meyve bahçelerindeki yaprakların hışırtısını dinledi. Camın ardında uçuşan martı-

ları hayaletlere benzetti. Elizabeth'in öldüğü günün sabahı, onun kendisini takip ettiğini sanmıştı. Halbuki karısı nemli çarşaflara dolanmış, sarı yorganının altında yatıyordu. Beş yıl önceki o sabah, koltuğunun altında Wolsey'nin dosyalarıyla, evli bir adam olarak Austin Friars'tan çıkarken mutlu muydu? Bunu da bilmiyordu.

Kıbrıs'taki gecenin üzerinden çok uzun zaman geçmişti. Bankasından istifa etmenin eşiğindeydi ve doğuya gitmesine olanak sağlayacak tavsiye mektuplarına ihtiyacı vardı. Kutsal Topraklar'ı, oradaki bitki örtüsünü ve insanları çok merak ediyor, havarilerin üzerinde yürüdüğü taşları öpmek istiyor, tuhaf ve büyülü şehirlerin kuytu köşelerinde ve peçeli kadınların dolaştığı karanlık çadırlarda iş bağlantıları yapmaya can atıyordu.

Limanın ışıklarını seyrettiği oda sanki ardında kalmış gibi, bir kadının boğuk kahkahasını ve fildişinden zarları avcunda sallarken *elhamdülillah* diye mırıldanışını duyar gibi oldu. Zarlar kısa bir an tıkırdayıp hareketsiz kaldığında, "Ne geldi?" diye sorduğunu hatırladı.

Doğu kazandı, değil mi? *Kumar, paran yettiği sürece ahlaksızlık sayılmaz.*

"Üç üç."

Kader onu sırtından itmemiş, daha çok hafifçe dokunmuştu. "Eve döneceğim."

"Ama bu gece olmaz. Çok geç oldu."

Ertesi gün tanrıların bir esintiye dönüşüp onu önüne kattıklarını hayal etmiş, sonra da Avrupa'ya dönmüştü. O zamanlar *yuvam* dediği yer, sessiz bir kanal üzerindeki, birbirine bitişik dar evlerden biriydi. Sırtında sadece yeşil damaskodan, uzun kuyruklu geceliği olan Anselma, mum ışığının aydın-

lattığı yatak odasında küçük, gümüş bir mihrap heykelinin önünde diz çökerdi. "Bu benim sahip olduğum en değerli şey," demişti bir keresinde ona. Kendi dilinde dua ettikten sonra, ayağa kalkar ve minicik gümüş azizlerinin zarafetinden tedirgin olmuş ya da parıldayan namusları onda ters bir etki yaratmış gibi Cromwell'e dönüp "Artık hazırım," der ve göğüslerini avuçlarına alabilsin diye geceliğinin ipek bağcıklarını çözerdi.

III
Erken Ayin
1532 Kasım

Rafe tepesinde dikilerek saatin yedi olduğunu haber verdi. Kral, ayine gitmişti bile.

Cromwell, bütün geceyi hayali görüntülerle geçirmişti. "Kırk yılda bir geç saate kadar uyumuşken seni kaldırmak istemedik."

Yine rüzgarın sesini duydu. Yağmur camları dövüyordu. "Bir süre Calais'de kalabiliriz," dedi.

Wolsey, beş yıl önce Fransa'ya gittiğinde, ondan sarayda olup biteni dikkatle izlemesini ve Kral, Anne'le yatağa girerse kendisine bildirmesini istemişti. Cromwell, "Bunun olduğunu nasıl bileceğim?" diye sormuştu. Kardinal de, "Kral'ın yüzüne bakman yeterli," diye yanıt vermişti.

Kiliseye vardığında, rüzgar ve yağmur durmuştu. Sokakların çamur içinde olmasına aldırmayan halk, ceketlerini kafalarına kadar çekmiş, asilleri görmek için bekleşiyor, bu halleriyle tuhaf, başsız yaratıkları andırıyorlardı. Kalabalığı yararak

ilerlerken, "*S'il vous plait, c'est urgent,*" diye fısıldadı, "Büyük günahkara yol açın," diyerek herkesi güldürdü.

Anne, Vali'nin kolunda dışarı çıktı. Adam çok gergin görünüyordu -belki gut hastalığı yüzündendi- ama yine de markize, cevabını alamadığı övgüler yağdırmaktan geri durmuyordu. Anne'in yüzünde düşünceli bir ifade vardı. Wingfield leydilerinden birini koluna takan kralsa, sözde hanımla sohbet ediyor, fakat onu kesinlikle dinlemiyordu. Sanki birdenbire daha da heybetli bir görüntüye bürünüvermişti. Asil bakışlarıyla kalabalığı taradı ve gülümsedi.

Henry, kiliseden çıktıklarında şapkasını taktı. Yeni ve gösterişliydi. Ve bu şapkanın üzerinde bir tüy vardı.

BEŞİNCİ KISIM

I
Anna Regina
1533

İki çocuk, Austin Friars'ın salonundaki bir bankta oturuyordu. Öylesine ufaklardı ki kısacık bacaklarını bükemeyip doğruca öne doğru uzatmışlardı. Üzerlerindeki bebek kıyafetleri yüzünden, kız mı yoksa erkek mi oldukları anlaşılmıyordu. Başlıklarının çerçevelediği gamzeli yüzleri pırıl pırıldı. Besili ve mutlu görüntüleri, hikayesini anlatan genç anneleri Helen Barre'ye artı bir puan kazandırıyordu. Helen, iflas eden Essex'li bir tüccarın kızı ve onu dövüp terk eden Matthew Barre'nin karısıydı. "Beni, şuradaki karnımdayken bıraktı," dedi genç kadın.

Komşular bir sorunları oldu mu Cromwell'in kapısını çalardı. Emniyetsiz kiler kapıları. Gürültülü bir kaz kümesi. Geceleri kavga edip ortalığı ayağa kaldıran karı kocalar. Bunlar, dinlediği dertlerden sadece bir kaçıydı. Komşuları ve yardımını rica etmek için gelenler fazlaca zamanını alsa da suratını asmamaya çalışıyordu. Hayalinde Helen'i şu kaba saba ve ucuz

yün elbisesinden kurtarıp ona geçen gün gördüğü kadifeyi giydirdi. Genç kadının elleri soyulup şişmişti. Bir çift oğlak derisi eldiven taksa hiç fena olmazdı.

"Beni terk etti diyorum ama ölmüş de olabilir. Küp gibi içer, önüne gelenle dalaşırdı. Onu tanıyanlardan birinin dediğine göre bir kavgada kötü hırpalanmış. Bana kocamı nehirin dibinde aramam gerektiğini söyledi. Ama başka biri de onu elinde çantasıyla Tilbury rıhtımında görmüş. Bu durumda ben hangisiyim? Bir eş mi, yoksa bir dul mu?"

"Bunu biraz araştırmam gerek. Ama onu bulmamı istemiyor gibisin? Peki, geçiminizi neyle sağlıyorsun?"

"İlk gittiğinde, bir yelkenci için dikiş dikiyordum. Sonra onu aramaya Londra'ya geldiğimde günlük işlerde çalıştım. Aziz Paul'ün yakınındaki bir manastırda yıllık çarşaf yıkama işi vardı. Beni beğendiler ve eğer istersem tavan arasında kalabileceğimi söylediler ama çocukları kabul etmiyorlar."

İşte, kilisenin yardımseverliğine başka bir örnek daha! "Bir grup riyakar kadının kölesi olmanı istemem. Buraya gel. Eminim, işe yararsın. Bu ev, sürekli olarak insan kaynıyor. Üstelik inşaatın da ardı arkası kesilmiyor." *İyi bir kız olmalı,* diye düşündü. Zira malum yoldan kolayca para kazanabilirdi. Sokağın sonuna kadar yürüse, bir sürü teklifle karşılaşacağına hiç şüphe yoktu. "Bana okumayı öğrenmek istediğini söylediler. Böylece İncil'i okuyabilecekmişsin."

"Tanıştığım bazı kadınlar, beni gece okuluna götürdü. Broadgate'te bir mahzendeydi. Ondan önce Nuh'u, Üç Kral'ı ve İbrahim'i biliyordum ama Aziz Paul'den bahsedildiğini bile duymamıştım. Çiftlik evimizde cinler vardı fakat bana onların Hıristiyan olmadığını söylediler. Keşke çiftçiliğe devam etseydik. Babam şehir hayatına bir türlü uyum sağlayamadı."

Endişeli gözleri çocuklarına kaydı. Ufaklıklar oturdukları yerden kalkıp parkelerin üzerine emekleyerek, duvarda giderek büyüyen resme bakmaya gitmişlerdi ve anneleri onların her hareketinde nefesini tutuyordu. Duvara resim yapan genç adam, Hans'ın tavsiye ettiği bir Alman'dı. Dillerini bilmese de çocuklara ne çizdiğini açıklamak için arkasını dönmüştü. Bir gül. Üç aslan, bakın sıçrıyorlar. İki karga.

"Kırmızı," diye bağırdı çocuklardan daha büyük olanı.

"Renkleri biliyor," dedi yanakları gururla pembeleşen Helen. "Üçe kadar saymaya da başladı."

Wolsey'nin armasının olduğu duvara, Cromwell'in yeni arması çizilmişti: *Mavi, haçlı kalkanın etrafında şaha kalkmış üç aslan ya da kırmızı bir gül ve Kelt kızılca kargaları.* "Şunları görüyor musun Helen?" dedi Cromwell. "Kargalar, Wolsey'nin amblemiydi." Güldü. "Onları bir daha asla görmeyeceğini uman insanlar vardı."

"Bizim gibilerden de bunu anlamayan pek çok kişi var."

"Gece okulundakileri mi kastediyorsun?"

"İncil'i seven bir adam, öyle bir adamı nasıl sevdi diyorlar."

"Ben Kardinal'in kibirli tavırlarından asla hoşlanmadım. Gösterişe olan aşırı düşkünlüğünden de öyle. Fakat İngiltere kurulduğu günden beri, ülkesi için bu kadar çalışmış bir adam daha yoktur. Ayrıca, bir kere güvenini kazandın mı dünyanın en zarif ve huzur verici insanı haline dönüşürdü... Helen, bugün buraya yerleşebilir misin?" Rahibeleri ve yılda bir kez yıkadıkları yatak çarşaflarını düşündü. Kardinal'in nasıl da dehşete düşeceğini hayal etti. Zira nereye gitse, fahişelerin orduyu takip etmesi gibi çamaşırcı kadınlar da onun kafilesinin peşinden ayrılmazdı. York Sarayı'nda bir adamın içinde ayakta durabileceği derinlikte bir banyo yaptırmıştı. Oda, Belçika ve

Hollanda'da kullanılan ocaklarla ısınıyordu ve Cromwell pek çok kereler Kardinal'in banyonun tepesinden uzanan kıpkırmızı yüzüne bakarak iş konuşmak durumunda kalmıştı. Şimdi o banyoyu Henry kullanıyordu. Kral'ın üzerlerine su atıp şakalaştığı yakın dostlarıysa, her an Majesteleri'nin ruh halinin değişip onları boğma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Ressam, elindeki fırçayı çocuğa uzatınca Helen, "Dikkat et, canım," dedi hemen. Ufaklık, duvardaki resme mavi bir noktacık koydu. "Çok yeteneklisin," diye iltifat etti Alman ressam. Sonra Cromwell'e döndü. *"Gefallt es Ihnen Herr Cromwell, sind Sie stolz darauf?"*

"Resimden hoşnut olup olmadığımı soruyor," diye açıkladı Cromwell, Helen'e. "Siz olmasanız da arkadaşlarınız sizin adınıza gururlanacaktır," dedi genç kadın.

Sürekli tercüme yapıyorum, diye düşündü Cromwell. Lisandan lisana olmasa da insandan insana. Anne'in söylediklerini Henry'ye. Henry'nin söylediklerini Anne'e. Kral'ın destek beklediği bu günlerde, Anne bir yılbaşı çalısı kadar dikenliydi. Henry'nin gözleri kazara başka bir kadına kayacak olsa, Anne bir hışımla kendi dairesine kapanıyordu. Sonra da Cromwell, bir şair misali o odadan o odaya geçip birbirlerini affetmeleri için uzun süre dil döküyordu.

Saat üç bile olmamasına rağmen oda yarı karanlıktı. Çocuklardan küçük olanı, neredeyse onu kucağına aldığı anda uykuya dalmıştı. "Helen," dedi, "bu ev bir sürü yılışık genç adamla dolu. Sana okumayı öğretmeye gönüllü olacaklarına ve bir sürü hediyeyle günlerini şenlendirmeye çalışacaklarına eminim. Öğrettiklerini öğren, hediyeleri al ve burada bizimle mutlu ol ama içlerinden biri fazla ileri giderse, bunu bana ya da Rafe Sadler'a söylemelisin. Hani şu küçücük kızıl sakalı

olan çocuk. Gerçi pek de çocuk sayılmaz ama." Pek yakında, Rafe'i yine böyle karanlık ve yağmurlu bir günde babasının evinden alalı, tam yirmi yıl olacaktı.

Fırtına yüzünden on gündür Calais'de mahsurdular. Boulogne'dan hareket eden gemiler alabora olmuş, Antwerp'ü sel basmış, kırlık arazinin çoğu sular altında kalmıştı. Cromwell dostlarını merak ediyor, onlara sağlıklarının yerinde, mallarının güvende olup olmadığını soran mektuplar yollamak istiyordu ama yollar kapalıydı ve Calais'in kendisi adeta bir adaya dönüşmüştü. Mutsuz bir hükümdarın yönettiği, mutsuz bir adaya. Kral'la görüşmek için odalarına gitti -işler beklemezdi- fakat, "Kral bu sabah meşgul. Leydi Anne'le birlikte arpta çalınabilecek bir beste yapıyorlar," cevabını aldı.

Bir an için Rafe'le göz göze geldiler ve sonra yürürlerken, "Umarım yakında küçük bir şarkımız olur," dedi.

Thomas Wyatt ve Henry Norris, sefil bir meyhanede sarhoş olup sonsuza dek dost kalacaklarına yemin etmiş fakat beraberlerindekiler, hanın avlusunda kavgaya tutuşup çamurların içinde yuvarlanmıştı.

Cromwell son zamanlarda Mary Boleyn'i hiç görmemişti. Stafford'la ikisinin beraber olabilecekleri bir sığınak bulup oradan hiç dışarı çıkmadıklarını tahmin ediyordu.

Lord Berners bir öğleden sonra, Cromwell'i mum ışığının aydınlattığı kütüphanesinde gezdiriyor, topallamasına rağmen son derece enerjik bir tavırla oradan oraya koşturup tercüme ettiği eski kitapları gösteriyordu. İçlerinde Kral Arthur'un bir aşk romanı da vardı. "Bunu okumaya başladığımda, neredeyse projeden vazgeçiyordum. Zira bana gerçek olamayacak kadar fantastikmiş gibi geldi. Fakat sonra bölüm bölüm, sindire

sindire okudum ve hikayede gerçek bir ahlak dersi olduğunu anladım." Fakat bunun ne olduğunu söylemedi. "İşte, bu da Majesteleri'nin beni çevirmem konusunda yüreklendirdiği bir Froissart. Zaten kabul etmeme gibi bir seçeneğim de yoktu. Zira bana daha yeni beş yüz pound borç verdi. İtalyanca tercümelerimi de görmek ister misiniz? Çok özel oldukları için onları matbaaya göndermedim."

Cromwell bütün öğleden sonrayı el yazması kitapları inceleyerek geçirdi ve akşam yemeğinde de bunları tartıştılar. Henry, Lord Berners'a hayat boyu maliye bakanlığı görevi vermişti fakat lord, Londra'dan uzakta olduğu için makamının gerekliliklerini yerine getiremiyor, dolayısıyla da onun getireceği parayı ve yükselme şansını değerlendiremiyordu. "Sizin, iş konusunda başarılı biri olduğunuzu biliyorum. Acaba benim hesaplarıma da bir bakabilir misiniz? Tabii, bu aramızda bir sır olarak kalacak. Zira pek de düzenli olduklarını iddia edemeyeceğim," dedi yaşlı adam.

Lord Berners onu yalnız bıraktığında, berbat durumdaki muhasebe defterlerine bakmaya başladı. Çatıları yalayıp geçen rüzgar vahşice ıslık çalıyor, mum ışıkları titriyor, sağanak yağmur camlara vuruyordu. Bir saat kadar geçmişti ki ev sahibinin ağır aksak ayak seslerini duydu ve Lord Berners'ın endişeli yüzü kapıda belirdi. "Ne durumdasınız?"

Tek bulabildiği, alınan borçlardı. Sarayda çıkarını kollayabilecekken, kendini ilim irfana adayıp da denizaşırı bir bölgede kralına hizmet etmenin bedeli buydu işte. "Keşke beni daha önce çağırsaydınız. Ama hiçbir şey için geç değildir," dedi Cromwell.

"İyi de sizi tanımıyordum ki Efendi Cromwell," dedi yaşlı adam. "Evet, Wolsey ve Kral'ın işleri için bir iki kere mektup-

laşmıştık ama nasıl biri olduğunuzu bilmiyordum. Dolayısıyla da şu ana dek sizi tanıma ihtiyacı hissetmemiştim."

Nihayet Londra'ya dönmek için yola çıkacakları gün, simyacılar meyhanesindeki çocuk yanına geldi. "Sonunda! Söyle bakalım, bana ne haberler getirdin?"

Günlük hayatında Fransızca kullanmaya alışık olan çocuk, ellerini iki yana açıp çat pat konuşmaya çalıştı. "Söylediklerine bakılırsa, o sihirbazlar Paris'e gitmiş."

"Bak şimdi hayalkırıklığına uğradım."

"Ama sizi bulmak çok zor oldu monsenyör. *Le roi Henri* ve *Grande Putain*'in kaldığı yere gittim, *je cherche milord Cremuel*, dedim ama oradakiler kahkahalarla gülüp beni dövdü."

"Çünkü ben bir asilzade değilim."

"İyi de ben sizin ülkenizdeki asillerin neye benzediğini bilmiyorum ki." Cromwell gösterdiği çaba ve yediği dayak için çocuğa biraz para uzattıysa da o, kafasını iki yana salladı. "Ben, sizin için çalışabileceğimi düşünmüştüm monsenyör. Yolculuk yapmaya hazırım."

"Adın ne?"

"Christophe."

"Bir soyadın var mı?"

"*Ça ne fait rien.*"

"Ya annen baban?"

Oğlan omzunu silkti.

"Kaç yaşındasın?"

"Sizce?"

"Okuman olduğunu biliyorum. Peki, kavga edebilir misin?"

"Sizin oralarda çok mu kavga ediliyor?"

Çocuğun vücut yapısı tıpkı kendisininkine benziyordu. Biraz beslenmeye ihtiyacı vardı ama bir iki yıla kalmaz, sağlam

bir genç haline gelirdi. En fazla on beş olmalıydı. "Kanunla başın belada mı?"

"Fransa'da evet," dedi Christophe, "yani çok uzaklarda."

"Hırsız mısın?"

Oğlan, elindeki görünmez bıçağı saplar gibi yaptı.

"Birini mi öldürdün?"

"Onu bıraktığımda pek iyi görünmüyordu."

Cromwell sırıttı. "Christophe ismini kullanmak istediğine emin misin? Dilersen bunu şimdi değiştirebilirsin ama sonra olmaz."

"Siz beni çok iyi anladınız monsenyör."

Tanrım, tabii ki anladım. Hatta oğlum bile olabilirsin. Cromwell ona dikkatle baktı. Hani Wolsey, "Senin piçlerin Thames kenarında oynuyordur," demişti ya. Ama Christophe'un kocaman ve kaygısız gözleri masmaviydi. "Deniz yolculuğundan korkmuyor musun?" diye sordu. "Londra'daki evimde bir sürü Fransızca konuşan vardır. Çok geçmeden bizden biri olursun."

Christophe şimdi Austin Friars'ta onu sorularıyla bunaltmakla meşguldü. O sihirbazlar ne satıyordu? Yoksa kayıp bir hazinenin haritasını mı? Ya da bir uçma makinesinin nasıl yapılacağıyla ilgili bilgileri mi? Çocuk bunu sorarken, kollarını iki yana açmıştı. Ah, belki de büyük patlamalar yapabilen bir aletin ya da ağzından alevler çıkan bir ejderhanın planlarını?

Cromwell sordu. "Cicero diye birinden bahsedildiğini duydun mu hiç?"

"Hayır. Ama anlatın. Zira bugüne dek Piskopos Gardineur'dan söz edildiğini de duymamıştım. Söylediklerine bakılırsa, onun çilek tarhlarını çalıp Kral'ın metresine hediye

etmişsiniz. O da o kadar sinirlenmiş ki..." Çocuk yine ejderhadan bahsederken olduğu gibi heyecanla ekledi, "şimdi tek amacı sizi mahvetmekmiş."

"Eğer adamımı tanıyorsam, onun bana vermeyi planladığı cezanın yanında bu dediğin hiç kalır."

O artık Kral'ın metresi değil, demek istedi ama bu sırrı ifşa etmek, onun üzerine vazife değildi.

1533 yılının 25 Ocak günü şafak vaktinde, Whitehall'da bir şapelde Anne ve Henry, Cromwell'in yakın dostu Rahip Rowland Lee'nin önünde Calais'de ettikleri yeminleri tekrarladı. Bu, sadece birkaç şahidin katıldığı, neredeyse gizli bir seremoniydi ve evli çift, mecbur kalmadıkları sürece birbirleriyle hiç konuşmadı. Henry Norris çok solgun ve ciddiydi. Zira Anne'in başka bir adama verilmesine tam iki kez şahitlik etmek zorunda kalmıştı.

William Brereton da şahitlerden biriydi. "Gerçekten burada mısın?" diye sordu Cromwell. "Yoksa başka bir yerde misin? Zira bir gün bana iki yerde birden bulunabileceğini ima etmiştin. Tıpkı büyük azizler gibi."

Brereton ona öfkeyle baktı. "Chester'a mektuplar yolluyormuşsun."

"Evet, Kral'ın bir takım işleri için."

Rowland o sırada gelinle damadın ellerini birleştirdiği için, fısıldayarak konuşmak zorundaydılar. "Bunu sana sadece bir kez söyleyeceğim Cromwell. Sakın aile meselelerime burnunu sokayım deme. Yoksa başına hayal bile edemeyeceğin kadar büyük belalar açılır."

Anne'in yanında, nedimesi olarak sadece kız kardeşi vardı. Şapelden çıkarlarken, Henry, karısının koluna yapışmıştı.

Mary arkasını dönüp Cromwell'e göz kamaştırıcı bir gülümsemeyle baktı ve eliyle zafer işareti yaptı.

Her zaman demez miydi zaten? *Bunu ilk ben öğrenirim, zira korsesinin iplerini sıkan benim.*

Cromwell, William Brereton'ın kulağına eğilip son derece kibar bir ses tonuyla konuştu. "Beni tehdit etmekle büyük bir hata yaptınız."

Sonra işlerini halletmek için Westminster'a gitti. Acaba Kral biliyor muydu? Muhtemelen hayır.

Çalışma masasına oturup kağıtlarını önüne çekti. Karanlık bastırınca mumlarını getirdiler. Kağıdın üzerine kendi elinin, kadife bir eldivenin altına saklanmayan yumruğunun gölgesi düşmüştü. Kağıtla ve ıslak mürekkeple arasına hiçbir şey girmesini istemediği için yüzüklerini çıkardı. Wolsey'nin turkuvazını ve Francis'in yakutunu. Yeni Yıl'da Kral onu kendi parmağından çıkarıp Cromwell'inkine takmış ve "Bu aramızda bir işaret olsun," demişti. "Bir gün mührünü bulamasan bile, bununla yolladığın her mektubun senin elinden kaleme alındığını varsayacağım."

O sırada yanlarında Henry'nin yakın dostlarından ve dert ortaklarından Nicholas Carew vardı. "Majesteleri'nin yüzüğü size tam geldi," demişti Carew.

Bir an duraksadıktan sonra yazdı. "İngiltere bir imparatorluktur." *İngiltere bir imparatorluktur ve Kral, bu imparatorluğun en üst mertebesindedir...*

Saat on birde, Cranmer'ın Cannon Row'daki evine gitti. Cranmer yeni konumu onaylanana dek orada yaşayacak, daha sonraysa Lambeth Sarayı'na taşınacaktı. Şimdilerde yeni Canterbury Başpiskoposu olarak imzasını çalışıyordu. Pek yakında debdebeli akşam yemeklerinden kafasını kaldıramayacaktı

ama bugün, çulsuz bir alim gibi, masasının üzerindeki kağıtları kenara iterek, sofra örtüsüne yer açmış, şükran duasının ardından tuzlu balığını yemeye koyulmuştu.

"Tanrı aşkına, aşçın kim? Sana yemek yapması için birini yollayacağım," dedi Cromwell.

"Demek evlendiler?" dedi Cranmer, bu meseleden bahsetmek için daha fazla beklemeye tahammülü yokmuş gibi.

"Evet. Rowland, görevini hakkıyla yerine getirip Anne'i Norris'le ya da Kral'ı Leydi'nin kız kardeşiyle evlendirmeye kalkışmadı." Peçetesini silkeledi. "Bir şey biliyorum ama beni tatlı sözlerinle kandırarak bunu kendin öğrenmelisin."

Belki sonra o da Cranmer'ı tatlı sözleriyle kandırıp mektubun köşesine not düştüğü sırrını açıklamasını sağlayabilirdi. Fakat arkadaşının hiç oralı olmayarak balığının kılçıklarını ayıklamaya devam ettiğini görünce, ağzındaki baklayı çıkarıverdi. "Anne'in karnı şimdiden dolu."

Cranmer nihayet kafasını kaldırdı. "Eğer bunu bu tonda söylersen, insanlar söz konusu hamileliğin gerçekleşmesine bir katkı sağladığını düşünebilir."

"Ne o? Yoksa sevinmedin mi?"

"Elbette sevindim. Fakat pek şaşırdığımı söyleyemeyeceğim. Zira Kral'ın evliliğinin tertemiz olduğunu ve bir varisle kutsanacağını zaten biliyordum."

"Şuna bir bak," dedi Cromwell, üzerinde çalıştığı belgeleri çıkararak. Cranmer balıklı ellerini temizleyip mum ışığına doğru eğildi. "Paskalya'dan sonra," dedi yazılanları okuyarak, "Papa'ya başvurmak yasaya aykırı hale gelecek, ancak Kral bu imtiyaza sahip olacaktır. Dolayısıyla da Katherine'in davası geçersiz ilan edilecektir. Ve ben, Canterbury, Kral'ın davasına kendi mahkemelerimizde karar ve-

rebileceğim. Eh, bunun olduğunu görebilmek için uzun bir yol kat ettim."

Cromwell güldü. "Gerçekten de öyle." Cranmer, Kral'ın kendisine bahşetmeyi planladığı onuru öğrendiğinde Mantua'daydı. Hemen dönüş yolculuğuna başlamış, Stephen Vaughan onu Lyon'da karşılamış, Picardy'deki kar fırtınalarını aşıp sağ salim gemiye binmesini sağlamıştı. "Neden geciktin? Bütün çocuklar bir gün başpiskopos olmak istemez mi? Gerçi geçmişi düşünüyorum da ben sadece kendime ait bir ayım olmasını istiyordum."

Cranmer'ın yüzünde, anlaşılması güç bir ifade belirdi. "Eminim, senin için bir tane ayarlayabilirim."

Gregory ona sormuştu. "Dr. Cranmer'ın şaka yaptığını nereden anlayacağız?" Cromwell, "Bunu anlamanız imkansız. Zira Cranmer'ın şakaları da tıpkı elma ağaçlarının ocak ayında çiçeklenmesi kadar nadir görülen bir durumdur," diye yanıt vermişti. Şimdi ise birkaç haftadır, kapısına bir ayı bırakılmasının korkusu içindeydi. O gün ayrılırlarken, Cranmer ona bakıp "Tabii, ben bunu resmi olarak bilmiyorum," demişti.

"Bebeği mi?"

"Hayır, evliliği. Kral'ın eski evliliği üzerine hüküm vermeye hazırlanırken, onun yeniden evlendiğini bilmem yakışık almaz."

"Haklısın," demişti Cromwell. "Rowland'ın sabah erken saatlerde neler yaptığı bir tek kendisini ilgilendirir." Sonra da Cranmer'ı, balığından arta kalanları, sanki onları tekrar biraraya getirebilecekmiş gibi dikkatle incelerken bırakıp gitmişti.

Vatikan'la henüz tam manasıyla ilişiklerini kesmedikleri için yeni başpiskoposu Papa'nın ataması gerekiyordu. Dolayısıyla da Clement'i ikna etmek için Roma'ya elçiler gönde-

rilmişti. Kral, "Papa'nın Canterbury için bildiri yayınlaması, bize kaça mal olur bileniniz var mı?" dedi dehşetle. "Üstelik bu parayı onlara ödemem şart!" Ve ekledi, "Yine de her şeyin usulünce yapılması önemli."

"Bu, Majesteleri'nin Roma'ya göndereceği son para olacak," dedi Cromwell.

"Ve biliyor musun?" diye fısıldadı Kral, sanki çok ayıp bir sır keşfetmiş gibi. "Cranmer'ın kendine ait hiç parası yok. Yani bana hiçbir katkıda bulunamayacak."

Cromwell, Salvago adında zengin bir Cenovalı'dan kraliyet adına borç aldı. Borcunun teminatı olarak da Salvago'nun evine bir gravür yolladı. Gravürde genç bir adam bir bahçede dikilip gözlerini boş bir pencereye dikmiş, az sonra orada belirecek hanımı bekliyordu. Dallardaki kuşlarsa şarkı söylemeye hazır bir vaziyette aşağıdaki manzarayı izliyordu. Genç adamın havaya kaldırdığı ellerinde, kalp şeklinde bir kitap vardı.

Cranmer her gün Westminster'ın arka odalarında toplantılar düzenliyordu. Kral için bir belge hazırlamakla meşguldü. O belgede, Katherine'in Arthur'la yaptığı evlilik tamamlanamasa bile onların Tanrı önünde evlendiği, aynı yastığa baş koymak ve bu dünyaya çocuklar getirmek üzere yemin ettikleri söyleniyordu. Dolayısıyla da Henry'nin, yengesiyle olan evliliğinin kesinlikle geçersiz olduğundan söz ediliyordu. Komitedekiler Henry'yi ve Katherine'i yalancı çıkarmamak için evliliğin ya tam anlamıyla ya da *neredeyse* gerçekleştiğinde hemfikirdi. Zira bir erkek ve kadın karanlık bir odada yalnız kaldığında, her türlü utanç gerçekleşebilirdi. Cromwell, "Çıkardığınız işten memnun musunuz?" diye sordu komitedekilere. Cranmer yazılarında Kraliçe'den, *Yüce Katherine* diye söz etmişti. Sanki onu, karanlıkta el yorda-

mıyla kalçalarını okşayan genç prensin gark ettiği utançlardan kurtarmak ister gibi.

Bu sırada İngiltere'nin gizli kraliçesi Anne de etrafında dolanıp duran centilmenlerden kurtulmuş, Whitehall'un koridorlarında kırıtarak yürürken, mutlulukla gülümsüyordu. Beyler neredeyse koşarak ona yetiştiyse de Anne kollarını iki yana savurarak onları yine geride bıraktı ve bir kahkaha attı. "Biliyor musunuz, bugünlerde canım sürekli elma çekiyor. Kral bunun aşerdiğim manasına geldiğini söylüyor ama ben *hayır, olamaz,* diyorum." Kendi etrafında döndü. Yanakları pembeleşmiş, göz pınarlarında yaşlar birikmişti.

Thomas Wyatt kalabalığı yararak Anne'in yanına geldi. "Anne..." Ellerini yakalayıp onu kendine doğru çekti. "Anne, sakin ol hayatım... Şştt..." Yeni Kraliçe hıçkırıklara boğularak başını onun omzuna dayayınca, Wyatt sanki birinin gelip onu bu utançtan kurtarmasını beklercesine, çabucak etrafına bakındı. Bu manzarayı seyredenler arasında Chapuys de vardı. Büyükelçi, yüzünde küçümseyici bir gülümsemeyle oradan ayrıldı.

Haberler, İmparator'a kadar ulaşmıştı. Eski evlilik iptal edilir edilmez yenisi ve Anne'in özel durumu, tüm Avrupa'ya ilan edilecekti. "Fakat sonra Kral'ın hizmetkarları olarak bizler, bir daha asla cennetin kuş tüylü yataklarının hayalini kurmamalıyız," diyordu Thomas More.

İki gün sonra Cromwell, Anne'le yalnız kaldı. Leydi bir pervaza oturmuş, miskin bir kedi misali gözlerini kapamış, kış güneşinin keyfini çıkarmakla meşguldü. Elini öpmesi için uzatırken, gözlerini açıp onun kim olduğuna bakma zahmetinde bile bulunmamıştı. Ancak Cromwell parmakuçlarına dokunduğunda gözkapaklarını araladı ve yüzünde, *günaydın,*

Efendi Cromwell, söyleyin bugün birbirimize satacak nelerimiz var, dercesine bir ifade belirdi.

"Mary'den çok sıkıldım," dedi. "Ondan kurtulmak istiyorum."

Katherine'in kızından mı bahsediyordu, yoksa kendi kız kardeşinden mi? "Şimdiye dek çoktan evlenmesi gerekirdi. Artık onu düşünmek istemiyorum."

Cromwell merak içinde bekledi.

"Ben kötü bir eş olacağını sanmıyorum. Tabii, onu duvara zincirleyecek bir koca bulduğu sürece."

"Ah, Mary'den bahsediyorsunuz: Kız kardeşinizden."

"Siz kim sanmıştınız ki?" Birden güldü. "Yoksa Henry'nin piçinden bahsettiğimi mi düşündünüz? Bakın, iyi ki aklıma getirdiniz. Tabii, onun da evlenmesi lazım. Söyleyin, Mary kaç yaşındaydı?"

"Bu sene on yedi olacak."

"Hala cüce mi?" Anne sorusunun cevabını beklemedi. "Onun için yaşlı bir centilmen bulacağım. Çocuk yapamayacak ve onu saraydan uzak tutacak bir bey. Peki, Leydi Carey konusunda ne yapacağız? Sizinle evlenemez. Zaten sizi tercih ettiği için onunla çok dalga geçiyoruz. Tabii, bazı kadınların halk tabakasına karşı özel bir zaafları vardır. Diyoruz ki, *Mary, bir demircinin kollarında kendini güvende hissedebilecek misin?*"

"Siz mutlu musunuz?" diye sordu Cromwell.

"Evet." Anne'in gözleri, karnında birleştirdiği ufacık ellerine kaydı. "Evet, çünkü artık bu var. Daima arzulandım ama şimdi itibar da görüyorum."

Cromwell, devam etmesini bekledi. "Duyduğuma göre, yeğeniniz Richard bir bakıma Tudor sayılırmış. Bana bu durumu açıklasanıza."

"Dilerseniz bir soyağacı çizeyim."

Anne kafasını sallayarak gülümsedi. "O kadar zahmet vermek istemem. Zira bundan beri," karnını işaret etti, "sabahları kalktığımda ismimi bile zor hatırlıyorum. Kadınların neden bu kadar aptal olduğunu merak ederdim ama şimdi anlıyorum."

"Yeğenimden bahsediyordunuz."

"Onu gördüm. Çok azimli bir çocuğa benziyor. Belki kız kardeşim için uygun olabilir. Zaten kürkten ve mücevherden başka bir beklentisi yok. Bunları ona verebilirsiniz, öyle değil mi? Ve her sene de bir çocuk."

"Ben kız kardeşinizin zaten biriyle bağı olduğunu sanıyordum."

İntikam peşinde değildi. Sadece durumun açıklığa kavuşturulmasını istiyordu.

"Öyle mi? Boşverin. Ne de olsa Mary'nin ilişkileri çoğu zaman gelgeçtir. Bunu siz de biliyor olmalısınız. Çocuklarınızı saraya getirin Efendi Cromwell. Onları görmek isteriz."

Cromwell onun yanından ayrılırken, Anne yine gözlerini kapayıp kendini şubat güneşine teslim etti.

Kral, Cromwell geç saatlere kadar çalıştığında kalabilmesi için Westminster'daki eski sarayda konaklayabileceği bir oda tahsis etmişti. Bu da demekti ki çoğu zaman zihninde Austin Friars'taki odalarına yolculuk yapacak ve hayali görüntülerini, onları bıraktığı pencere pervazlarından, tabure altlarından ve Anselma'nın ayaklarının altına serpiştirilmiş çiçeklerin yünden yapraklarından toplayacaktı. Bitmek bilmeyen yorucu günlerin ardından Cranmer ve Rowland Lee'yle akşam yemeği yiyordu. Bazen Lordlar Kamarası Başkanı Audley de onlara katılıyor, aralarında hiçbir mevki

gözetmeden, Cranmer'ın yatma saatine dek sohbet ediyorlardı. Cromwell bu insanları iyice inceliyor, onlara ne kadar güvenebileceğini ve zayıf noktalarını saptamaya çalışıyordu. Audley tedbirli bir avukattı. Her bir cümleyi, pirincin içindeki taşları ayıran bir aşçı misali dikkatle inceleyip irdeliyordu. Konuşmaları güzel ve etkileyici, azmi takdire şayandı. Lordlar Kamarası Başkanı olarak pozisyonuyla uyuşan bir gelir istiyordu. Tarafların karşılıklı anlaşmasından ve tüm sorunların uzlaşmacı çözümlerle halledilmesinden yanaydı. Meclise ve Kral'ın gücüne inanıyor, maneviyat konusundaysa esnek bir tutum sergiliyordu. Lee'nin Tanrı'ya bile inandığından şüpheliydi fakat görüntüsü son derece piskoposvariydi. Cromwell, "Rowland," dedi, "Gregory'yi evine alır mısın? Bence Cambridge onun için yapabileceği her şeyi yaptı ve şunu da kabul ediyorum ki Gregory, Cambridge için hiçbir şey yapmadı."

"Kuzeyli piskoposlarla tartışmaya gideceğim ya," diye karşılık verdi Rowland, "bırak onu da yanımda götüreyim. Gregory iyi bir çocuk. Tamam, belki yaşıtlarından çok önde değil ama onu işe yarar biri haline getirebileceğimize inanıyorum."

"Gregory'yi kilisenin hizmetkarı yapmayı düşünmüyorsun, değil mi?" diye sordu Cranmer.

"Duymadın galiba? Ben onu işe yarar biri haline getirebiliriz dedim."

Westminster'da katipleri Cromwell'e yeni haberleri, dedikoduları ve belgeleri taşırken, o Christophe'u hiç yanından ayırmıyordu. Çocuk, sözde kıyafetleriyle ilgileniyordu ama onu yanına almasının asıl amacı, biraz olsun neşelenebilmekti. Zira Cromwell, Austin Friars'taki müzik dolu geceleri ve diğer odalardan gelen kadın seslerini özlüyordu.

Haftanın büyük bir kısmını Kule'de ustabaşıları adamlarını yağmur çamur dinlemeden çalıştırmaları için ikna etmeye çalışarak, maaş katibinin hesaplarını kontrol ederek ve Kral'ın mücevherleriyle altın tabaklarının envanterini yaparak geçiriyordu. Darphane Müdürü'nü çağırıp Kral'ın madeni paralarını tartmasını önerdi. "İngiliz paralarını öyle sağlam yapacağız ki denizaşırı ülkelerdeki tacirler onları tartmaya bile gerek görmeyecek."

"Bunun için yetkiniz var mı?"

"Neden? Yoksa bu seni rahatsız mı etti?"

Kral için bir beyanat hazırladı. Bunda kraliyetin yıllık gelir kaynakları ve hangi hükümet dairesi kanalıyla geldikleri detaylandırılmıştı. Az ve öz bir listeydi. Kral, Cromwell'in beyanatını tekrar tekrar okuduktan sonra, belki orada daha karmaşık bir hesap vardır diye kağıdın arkasını çevirdi. Fakat arka taraf boştu.

"Bunların yeni şeyler olmadığını biliyorum," dedi Cromwell, biraz da özür dilercesine. "Son Kardinal, bu tip bilgileri hafızasında saklardı. Fakat ben, Majesteleri'nin de izni olursa, darphaneyi sık sık denetlemeye devam edeceğim."

Kule'de John Frith adlı mahkumu ziyarete gitti. Frith, Cromwell'in isteği üzerine sıcak bir döşekte yatıyor, yeterli beslenmesi sağlanıyor, kendisine şarap, kağıt ve mürekkep temin ediliyordu. Ama Frith, kilidin sesini duyduğu anda yazılarını saklamalıydı. Cromwell'in tavsiyesi bu yöndeydi. Cromwell, gözlerini yere dikip gardiyanın kapıyı açmasını bekledi. Az sonra karşılaşacağı manzara onu huzursuz ediyordu. Fakat ince uzun, gencecik bir Yunanca hocası olan John Frith, masasındaydı. Onları görünce hemen doğrularak "Efendi Cromwell, geleceğinizi biliyordum," dedi.

Frith'in ona uzattığı mürekkep lekeli elleri kuru, soğuk, adeta safi kemikti. *O kadar uzun süre dayanabildiyse, göründüğü kadar kırılgan olmamalı,* diye düşündü Cromwell. Zira Frith, daha güvenli bir yer olmadığı için, Wolsey'nin kolejinin kilerine kapatılan alimlerden biriydi. Ancak yaz salgını orayı da vurunca günlerce yerin altında cesetlerle birlikte kapalı kalmış, neden sonra birileri oraya bakmayı akıl edip Frith'i kurtarmıştı.

"Efendi Frith," dedi, "tutuklandığınızda Londra'da olsaydım..."

"Siz Calais'deyken, Thomas More çalışmalarına bir gün olsun ara vermedi ki."

"İngiltere'ye neden döndünüz? Hayır, söylemeyin. Zira Tyndale'la ilgili bir işse, bunu bilmemem daha yerinde olur. Duyduklarıma bakılırsa evlenmişsiniz, doğru mu? Antwerp'te? Kral'ın tahammül edemediği bir şey varsa -aslında çok şey var da- o da evli rahiplerdir. Üstelik Luther'den nefret ediyor ve siz Luther'i İngilizce'ye tercüme ettiniz."

"Cezai takibatım için konuyu pek güzel özetlediniz."

"Size yardım edebilmem için yardımınıza ihtiyacım var. Size Kral'la bir görüşme ayarlayabilirsem... Ama çok iyi hazırlanmalısınız. Zira kendisi, cin gibi bir ilahiyatçıdır. Acaba sırf onu yatıştırmak açısından, cevaplarınızı biraz yumuşatamaz mısınız?"

Ateş yanmasına rağmen odaya Thames'ın nemli soğuğu hakimdi. Frith güçlükle duyulabilen bir sesle cevap verdi. "Thomas More, Kral'ı hala etkileyebiliyor. Ve ona bir mektup yazıp benim Wycliffe, Luther ve Zwingli'nin karışımı olduğumu söylemiş. Dolayısıyla da beni yok etmek, kazın içine doldurulmuş tavuğu ve tavuğun içine doldurulmuş sülünü yemek gibi

olacakmış. More benimle kendine bir ziyafet çekmek istiyor Efendi Cromwell. Onun için boşuna uğraşıp kendi güvenilirliğinizi de zedelemeyin. Cevaplarımı yumuşatmaya gelince de... Hakimin önünde sadece inandıklarımı konuşacağım."

"Yapma John."

"Yargılanma günümde ne konuşacaksam, hakim kürsüsünün karşısında da onları söyleyeceğim. Bir ekmek parçası, İsa'nın etini temsil edemez. Kefaret ödemeye ihtiyacımız yoktur ve Araf, dini yanlış anlayanların bir icadı..."

"Eğer buraya bazı adamlar gelip, *bizimle gel, Frith* derse, anlayın ki benim adamlarımdır. Dediklerini yapın, tamam mı?"

"Beni Kule'den çıkarabileceğinizi mi düşünüyorsunuz?"

Tyndale'ın İncil'inde, *Tanrı hiçbir şeyi imkansız kılmamıştır,* der. "Kule'den çıkamasanız bile sorgulanmaya götürüleceksiniz. Lütfen bunun son şansınız olduğunu bilerek konuşun."

"Neden? Söyleyin, nasıl bir amaç uğruna?" dedi Frith, genç bir öğrencisiyle konuşurcasına sakin bir sesle. "Beni evinizde ağırlayıp Kral'ın fikrini değiştirmesini bekleyebileceğinizi mi sanıyorsunuz? Oradan kaçıp meydana gider gitmez, inandıklarımı tüm Londralıların huzurunda söylemez miyim sanıyorsunuz?"

"Biraz bekleyemez misiniz? Zira bunların da günü gelecek."

"Henry'nin yönettiği krallıkta mı? Belki hepimiz iyice kocayınca, evet."

"Sizi yakacaklar."

"Ve acıya dayanamam diye düşünüyorsunuz? Haklısınız da. Ama bana başka hiçbir seçenek bırakmıyorlar. More'un da dediği gibi, *bir direğe zincirlenip yakılmayı kabul etmek, kim-*

seyi kahraman yapmaz. Fakat bir sürü kitap yazdım ve onları tekrar yazamam. İnandığıma inanmamazlık edemem. Hayatımı, geçmişi silerek yaşayamam."

Cromwell oradan ayrıldı. Saat dörttü. Nehirdeki trafik azalmış, sudan yükselen ferahlatıcı nem, havaya nüfuz etmeye başlamıştı.

Ertesi gün gökyüzü masmaviydi ve kesici bir soğuk vardı. Kral yeni Fransız sefiriyle birlikte kraliyet mavnasından indi. Henry elini de Dinteville'in bir yastık kadar şişkin omzuna koymuştu. Fransız, üzerindeki onca kat kıyafet yüzünden neredeyse kapılardan sığmamasına rağmen hala titriyordu. "Dostumuz, kanını kaynatmak için biraz spor yapmalı," dedi Kral. "Fakat yay konusunda oldukça acemi. Geçen gün atış talimi yaparken eli o kadar çok titredi ki bir an kendi ayağını vuracak sandım. O da bizi, şahinle av konusunda yetersiz buluyor. Dolayısıyla kendisine, seninle ava gitmesini önerdim Cromwell."

Nihayet biraz dinlenebilecek miydi? Kral, uzaklaşarak onları yalnız bıraktı. "Tabii, hava böylesine soğuk olursa avdan hiçbir zevk alamam," dedi sefir. "Bu rüzgarda bir tarlanın ortasında dikilecek değilim. Söyleyin, bir daha güneşi ne zaman görürüz?"

"Ah, ancak haziranda. Fakat o zaman da şahinler tüy dökme mevsimine girer. Ben kendiminkini ağustosta uçurmayı planlıyorum. *Nil desperandum** monsenyör, er ya da geç, biraz spor yapma imkanı bulabileceğimizden eminim."

"Taç giyme törenini ertelemeyeceksiniz, öyle değil mi?" Sefir hep böyle yapıyordu. Önce biraz havadan sudan konuşuyor, sonra mutlaka büyükelçiliğini hatırlatma gereği duyu-

* Umutsuzluğa düşme. (Latince) Ç.N.

yordu. "Çünkü efendim, İngiltere'yle anlaşma imzaladığında, Henry'nin sözde karısının kocaman göbeğiyle gösteriş yapmasını beklemiyordu."

Cromwell, kafasını iki yana salladı. Herhangi bir erteleme söz konusu değildi. Henry piskoposların, asilzadelerin, hakimlerin, meclisin ve halkının onayını aldığını iddia ediyordu. Anne'in taç giyme töreni de bunu ispatlaması için bir şans yaratacaktı. "Yarın Papalık Elçisi'ni ağırlayacağız. Efendimin onu nasıl idare edeceğini göreceksiniz," dedi.

Henry, surların üzerinden onlara seslendi. "Yukarı gelin Sayın Elçi. Gelin de nehrimin manzarasını seyredin."

"Karşısında titrememi mi bekliyor?" dedi Fransız hararetle. "Benim nehrim, benim şehrim, benim ebedi kurtulusum. İngiliz Tanrı'mın sadece bana bahşettiği nimetler." Sonra sessizce küfrederek merdivenleri tırmanmaya başladı.

Papalık Elçisi Greenwich'e ulaştığında Henry onun elini tuttu ve Tanrı tanımayan meclis üyelerinin ona işkence ettiğinden, oysa kendisinin Papa Clement'in muhteşem dostluğunu çok aradığından dem vurdu. Üstelik bu sözlerinde gayet samimiydi.

Henry'yi on yıl boyunca gözlemleseniz, bir gününün bir gününe uyduğunu göremezdiniz. Cromwell ona gittikte daha çok hayranlık beslemeye başlamıştı. İngiltere Kralı bazen zayıf ve düşüncesiz, bazen tıpkı bir çocuk gibi huysuz, bazense işinin erbabı biri olup çıkıyordu. Kimi günler Cromwell, karşısında gerçek bir sanatçı buluyordu. Hatta Kral daha düşük bir seviyede dünyaya gelseydi gezgin bir aktör olabilir, kendi kumpanyasını yönetebilirdi.

Anne'in emri üzerine yeğenini ve Gregory'yi saraya getirmişti. Kral, Rafe'i zaten tanıyordu. Zira genç adam, Cromwell'in

yanından nadiren ayrılıyordu. Henry, Richard'ı baştan aşağı süzdü. "Bunu görebiliyorum. Kesinlikle görebiliyorum."

Richard'ın yüzünde Tudor kanı taşıdığına ilişkin hiçbir ipucu yoktu ama Kral, ona akrabaları olmasını isteyen bir adamın gözleriyle bakıyordu. "Büyükbaban Evan, kral babamın sadık bir hizmetkarıymış," dedi Henry. "Sağlam bir duruşun var. Seni atlı mızrak dövüşlerinde, kendi renklerini taşırken görmek isterim."

Richard eğildi. Sonra Kral, Gregory'ye dönüp "Ve seni de öyle Efendi Gregory. Zira sen de gayet sağlam bir genç adama benziyorsun," dedi kibarca.

Kral yürüyüp giderken, Gregory'nin yüzü mutlulukla aydınlanmıştı. Elini koluna, Kral'ın dokunduğu yere koydu. Sanki kraliyet asaletini kendi parmaklarına geçirmek ister gibi bir hali vardı. "Muhteşem biri. Muhteşem! Bu kadarını hayal bile edemezdim. Üstelik benimle konuştu!" Babasına döndü. "Her gün karşısına çıkıp onunla konuşmayı nasıl başarıyorsun?"

Richard alaycı bir tavırla suratını buruşturunca, Gregory koluna bir yumruk attı. "Büyükbabanın okçu olmasını boşver de babanın şu kadar kocaman olduğunu bilseydi, ne söylerdi acaba?" İşaretparmağıyla başparmağını açarak Morgan Williams'ın boyunu gösterdi. "Artık gerçekten dövüşebileceğiz. Bunca yıldır talim yapıyoruz zaten. Kafirlerin modellerine kılıcımı saplıyorum. Hem de tam kalplerine."

"Evet," dedi Richard sabırla. "Ama gerçek şövalyeler gerçek kafirlerle savaşır, tahta mankenleriyle değil, anladın mı deli fişek? Çıkacak masrafı hiç düşünmüyorsun. Armalı zırh, eğitimli atlar..."

"Bu masrafı karşılayabiliriz," dedi Cromwell. "Görünüşe bakılırsa, piyadelik günlerimiz sona erdi."

Cromwell o gece Austin Friars'ta, Richard'a akşam yemeğinden sonra baş başa görüşmek istediğini söyledi. Belki de Anne'in ona önerdiği evliliği bir iş teklifi olarak değerlendirmek yanlıştı. "Zaten henüz Kral'ın onayını almadık," dedi.

"Ama beni tanımıyor bile," diye mırıldandı Richard.

Bu bir itiraz mıydı? "Seni zorlamayacağım."

Richard kafasını kaldırdı. "Emin misiniz?"

"Ben ne zaman birini herhangi bir konuda zorladım ki," diye başlayacak olduysa da Richard araya girdi. "Hayır, zorlamazsınız efendim. Ama ikna kabiliyetiniz o kadar yüksek ki insan bazen gerçekten ikna olduğunu mu yoksa bunu istemeden mi yaptığını anlayamıyor."

"Leydi Carey'nin yaşça senden büyük olduğunu biliyorum ama çok güzeldir. Hatta belki de saraydaki en güzel kadındır. Üstelik herkesin düşündüğü gibi budala biri de değil. Fesatlık bakımından ablasına çekmemiş." *Ne gariptir ki, benim için daima iyi bir dost oldu,* diye düşündü. "Bu evlilikle, Kral'ın tanınmayan kuzeni olmaktan kurtulup bacanağı konumuna geleceksin ve hepimiz kazançlı çıkacağız."

"Muhtemelen ben ve siz birer unvan kazanacağız. Alice ve Jo için iyi kısmetler bulunacak. Ya Gregory? Herhalde onun payına da bir kontes düşer?" Richard'ın sesi, kendi kendine konuşurmuş gibi sakin ve ruhsuzdu. *Bazen insanın ailesi, ona yabancılardan daha uzak geliyor,* diye düşündü Cromwell. Kimi zaman onların kafasından geçenleri okumak çok daha zordu. "Thomas Boleyn kayınpederim olacak. Norfolk dayıysa gerçek dayımız."

"Yüzünün alacağı şekli düşünsene."

"Ah, evet yüzü. İnsan onu o halde görmek için çıplak ayakla kızgın kömürlerde yürüyebilir."

"Bunu bir düşün Richard. Ama henüz kimseye bahsetme."

Richard tek kelime etmeden başını eğdi ve odadan çıktı. Görünüşe bakılırsa, *kimseye söyleme*'yi *Rafe hariç kimseye söyleme* olarak algılamıştı ki on dakika sonra Rafe içeri dalıp karşısına dikildi. Kaşlarını kaldırmıştı. "Richard'a, Mary Boleyn'in bir zamanlar kendini bana teklif ettiğini söyleme," dedi Cromwell. "Bizim aramızda hiçbir şey geçmedi ve Richard'ın, evimizin Wolf Hall'a döneceğini düşünmesini istemiyorum. Senin de öyle."

"Ya gelinin aklında başka fikirler varsa? Neden onu Gregory'yle evlendirmiyorsun?"

"Gregory çok genç. Richard ise yirmi üç yaşına geldi. Paran varsa, evlenmek için gayet uygun bir yaş. Ayrıca artık senin de evlenmen gerektiğini düşünüyorum."

"Elimi çabuk tutsam iyi olur. Yoksa benim için de bir Boleyn buluverirsin." Rafe odadan çıkmak üzereyken döndü. "Bence Richard tek bir konuda kararsız efendim," dedi yumuşacık bir sesle. "Bütün hayatımız ve servetimiz, o hanıma bağlı hale geldi. Fakat o da hepimiz gibi bir ölümlü ve Kral'ın bir önceki evliliğinden de bildiğimiz üzere, rahimdeki bir bebek, beşikteki bir varis anlamına gelmeyebiliyor."

Martta Calais'den, Lord Berners'ın öldüğü haberi geldi. Lord'un kütüphanesinde oturduğu ve rüzgarın sesini dinlediği o akşamdan beri, Cromwell kendine bir saatçik bile zaman ayıramamıştı. Leydi Berners'a yardım olsun diye yaşlı adamın kitapları için iyi bir teklif yapmak istedi ama hepsi de raflarından aşağı atlayıp Lord Berners'ın yeğeni Francis Bryan'a ve bir başka akrabası Nicholas Carew'e gitmiş gibiydiler. "Borçlarını bağışlamanız mümkün mü acaba?" diye sordu Cromwell, Henry'ye. "En azından karısı yaşadığı sürece. Biliyorsunuz..."

"Evet, bir oğlu yok," dedi Henry. Kral'ın aklından geçenleri tahmin edebiliyordu. Bir zamanlar o da bu durumdaydı ama şimdi karısının karnı, varisiyle doluydu.

Cromwell, Anne'e İtalyan çinisinden kaseler getirdi. İçlerinde gürbüz ve sarışın bebek resimleri vardı. Ufacık erkeklik organları hemen göze çarpıyordu. Anne güldü. "İtalyanlar, bebeğin erkek olması için kendini sıcak tutmalısın der," diye bilgi verdi Cromwell. "Kanını ısıtması için şarabını ısıtmalısın. Soğuk meyve ve soğuk balık yasak."

Jane Seymour lafa karıştı. "Sizce cinsiyetine karar verilmiş midir, yoksa Tanrı bunu daha sonraya mı bırakıyordur? Peki, bebek kız mı oğlan mı olduğunun farkında mıdır? İçinizi görebilsek, ne olduğunu anlayabilir miydik?"

"Keşke hala Wiltshire'da olsaydın Jane," dedi Mary Shelton.

"Beni kesmenize gerek yok Bayan Seymour," diye azarladı Anne, genç nedimesini. "Bebeğim erkek ve kimsenin aksini düşünmesini istemiyorum." Sonra öfkeyle kaşlarını çatıp düşüncelere daldı.

"Ben de bir bebek isterdim," dedi Jane.

"Kendinize dikkat edin," diye tembihledi Leydi Rochford. "Eğer karnınız çıkarsa, sizi canlı canlı gömmek zorunda kalabiliriz."

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" dedi Anne. "Bence ailesi ona bir buket çiçek bile verebilir. Zira Wolf Hall'dakiler, ölçülü olmayı bilmez."

Jane'in yüzü kıpkırmızı kesilmiş, tüm vücudu titremeye başlamıştı. "Ben kötü bir şey demek istememiştim."

"Bırakın şunla uğraşmayı," dedi Anne. "Tıpkı bir tarla faresini kızdırmaya benziyor." Cromwell'e döndü. "Yasa tasarınız hala meclisten geçmedi. Neden bu kadar gecikti?"

Roma'ya başvurmayı engelleyen yasa tasarısından bahsediyordu. Cromwell buna çoğu kişinin karşı çıktığını anlatmaya başlamıştı ki, Anne kaşlarını kaldırarak sözünü kesti. "Babam, lordlar ve Norfolk'la konuştu. Kim bize karşı çıkmaya cesaret edebilir ki?"

"Endişelenmeyin. Paskalya'ya kadar onaylanacaktır."

"Canterbury'de gördüğümüz kadın var ya? Yaltakçıları, onun mucizeleriyle ilgili bir kitap çıkaracakmış."

"Ama onu kimse okuyamayacak. Zira ben bunu engelleyeceğim."

"O kadın Aziz Catherine Günü'nde, yani biz Calais'deyken, sözde prenses Mary'nin başına kraliçelik tacının takıldığını görmüş." Anne'in coşkulu sesi adeta çağıl çağıl akıyordu. Kadın peygamber ve onun etrafındakiler düşmanlarıydı. Katherine, İmparator'la entrikalar kurmanın peşindeydi. Kızı Mary, Mary'nin eski dadısı Leydi Salisbury ve tüm ailesi, oğlu Lord Montague, yurtdışındaki oğlu Reginald Pole, hepsi düşmanlarıydı. Hatta Reginald Pole, hiç utanmadan tahtta hak iddia ediyor ve onu Kral'a olan bağlılığını kanıtlaması için İngiltere'ye getiremiyorlardı bile. Exeter Markisi Henry Courtenay de tahtta hakkı olduğunu söylüyordu fakat oğlu doğduğunda, bu insanların hepsi korkunç bir bozguna uğrayacaktı. Leydi Exeter -Gertrude- sürekli olarak asillerin yerinden edildiğinden, halk tabakasından düşük insanlarınsa göklere çıkarıldığından şikayet ediyordu. "Bununla kimi kastettiğini biliyorsunuz herhalde?" dedi Anne.

"Leydim," diye mırıldandı kız kardeşi, "ne olur kendinizi sıkıntıya sokmayın."

"Ben sıkıntıda falan değilim," dedi elini büyüyen karnına koyan Anne. "Ama bu insanlar benim ölmemi istiyor."

Günler hala kısaydı ama Kral'ın öfkesi, onlardan bile kısa sürüyordu. Chapuys, Kral'ın önünde eğilip bükülürken, sanki onu dansa kaldırmaya hazırlanıyormuş gibi bir görüntü oluşmuştu. "Dr. Cranmer'ın vardığı sonuçları biraz da aklım karışarak okudum..."

"Başpiskoposumdan bahsediyorsunuz," dedi Kral, buz gibi bir sesle.

"...Kraliçe Katherine'le ilgili varılan hükümler..."

"Kim dediniz? Herhalde ağabeyimin karısı, Galler Prensesi'ni kastediyorsunuz?"

"Majesteleri de biliyorlar ki evliliğinizin geçerli kılınması için önceki evliliğin tamamlanıp tamamlanmamasının herhangi bir önemi olmadığına dair özel izin alınmıştı."

"Bir daha bu özel izinden bahsedildiğini duymak istemiyorum," dedi Henry. "Evliliğimle ilgili yorum yapmanızı da öyle. Papa'nın ensest bir ilişkiyi meşru kılmaya gücü yetmez. Artık Katherine'le ancak sizin ya da başka herhangi bir beyin olduğu kadar alakam var."

Chapuys saygıyla eğildi.

"Eğer o izin geçerli olsaydı," dedi Henry, öfkesini güçlükle bastırarak, "Tanrı beni çocuklarımın ölümüyle cezalandırmazdı."

"Fakat kutsal Katherine'in başka çocukları da olabilir." Chapuys, kurnaz bakışlarını Henry'nin yüzüne dikmişti.

"Söylesenize sizce bunu neden yapıyorum?" Kral'ın sesinde meraklı bir ifade vardı. "Şehvet yüzünden mi? Düşündüğünüz bu mu?"

Kastettiği, bir kardinali öldürmek miydi, yoksa ülkesini ikiye bölüp Kutsal Kilise'den ayrılması mı? "Böylesi çok mantıksız olurdu," diye mırıldandı Chapuys.

"Ama siz yine de öyle düşünüyor ve İmparator'a da bunu söylüyorsunuz. Lakin büyük bir yanılgı içindesiniz. Ben ülkemin sadık bir hizmetkarıyım sör ve şimdi Tanrı'nın kutsadığı evlilik bağıyla bir kadını kendime eş olarak alıyorsam, ondan bir oğul istediğim içindir."

"Fakat Majesteleri'nin oğlu olacağına dair bir garanti yok ki. Ya da çocuklarının yaşayacağına dair."

"Neden?" Henry giderek kızarmaya başlamıştı. Birden ayağa fırladı. Yanaklarından öfke gözyaşları süzülüyordu. "Ben erkek değil miyim? Niçin bir oğlum olamasın? Sorarım size, niçin?"

İmparator'un adamı, cesur biriydi. Fakat bir kralı ağlattığı zaman, geri çekilmesini bilecek kadar da akıllıydı. Chapuys, Henry'nin huzurundan çekilirken, "Bu ülkenin selametiyle, Tudorlar'ınki arasında büyük bir ayrım var," dedi. "Yoksa siz bunu göremiyor musunuz?"

"Peki, sizin taht için önerdiğiniz aday kim? Courtenay mi, Pole mu?"

"Kraliyet kanı taşıyan kişileri küçümsemek büyük bir hata olur Efendi Cromwell." Büyükelçi, kıyafetinin kollarındaki hayali tozları süpürdü. "En azından artık Leydi'nin durumundan resmi olarak haberdarım. Böylece kendisinin yavrulamak üzere olduğunu kendi gözlemlerime dayanarak aktarmaktan kurtulmuş oldum. Bir kadının vücudu için neleri tehlikeye attığının farkında mısın Cremuel? Öyleyse hepimiz, hanımefendiye hiçbir halel gelmemesini umalım."

Cromwell, büyükelçinin kolunu yakaladı. "Neden bahsediyorsunuz? Açık konuşun."

"Önce sizden ceketimi bırakmanızı rica etsem. Teşekkürler. Demek artık kaba kuvvete başvurmaktan da çekinmiyor-

sunuz. Ama böylesi, hiç de şaşılacak bir durum değil tabii. Zira şiddet, sizin yetiştirilme tarzınızda var." Büyükelçi meydan okurcasına konuşuyordu ama titrediği, Cromwell'in gözünden kaçmamıştı. "Size kendinize gelmenizi tavsiye ederim. Leydi'nin haddini bilmezliği ve ortalıkta afra tafra yaparak dolaşması herkesi canından bezdirdi. Kendi dayısı bile onun bu numaralarına güçlükle tahammül ediyor. Kral'ın en eski dostları, saraydan uzak durmak için bahaneler üretir oldu."

"Başına kraliçelik tacını takmasını bekleyin," dedi Cromwell. "Hepsi de koşa koşa gelip ayaklarına kapanacaktır."

12 Nisan Paskalya Günü Anne, Kral'la birlikte ayine katıldı ve İngiltere Kraliçesi olarak ibadet etti. Cromwell'in yasa tasarısı meclisten geçeli sadece bir gün olmuştu. Cromwell mütevazı bir ödül beklerken, Kral ona Lord Berners'dan boşalan Maliye Bakanlığı görevini verdi. "Seni Berners tavsiye etmişti," dedi Henry gülümseyerek. İnsanlara hediyeler ve payeler vermekten hoşlanıyor, tıpkı bir çocuk gibi onların bunu nasıl karşılayacağını önceden kestirmeye çalışıp kendi kendine eğleniyordu.

Cromwell ayin boyunca şehirdeki işlerini düşünüp durdu. Kim bilir evde onu kaç tane kaz kümesi sorunu bekliyordu? Kilise merdivenlerine kaç bebek bırakılmıştı? Kaç itaatsiz çırağın kulağını çekmek zorunda kalacaktı? Alice'le Jo, Paskalya yumurtalarını boyamış mıydı? Artık çok büyümelerine rağmen evin en küçükleri olarak kalmak hoşlarına gidiyordu. Fakat Cromwell'in onlar için uygun koca adayları bulmasının zamanı gelmişti. Anne hala yaşıyor olsaydı, şimdiye dek kesin Rafe'le evlenmişti. Helen Barre'yi düşündü. Okumayı nasıl da çabuk sökmüştü. Artık Austin Friars'ın vazgeçilmez bir üyesiydi. Cromwell, genç kadının kocasının öldüğüne ina-

nıyordu. *Onunla konuşmalıyım,* diye geçirdi içinden, *ona artık özgürsün demeliyim.* Helen buna memnun olduğunu belli etmeyecek kadar kibar bir kızdı ama kim, öyle bir adamdan kurtulduğuna sevinmezdi ki?

Henry, ayin boyunca alçak sesle konuştu. Meclis üyelerinin verdiği belgeleri inceleyip yorum yapıyordu. Sadece takdis ve tahsis töreni sırasında dizleri üzerine çöktü. Rahip, "*Ita, missa est,*" der demez de Cromwell'e fısıldadı. "Derhal odama gel. Yalnız."

Önce saraylılar Anne'e reveranslarını yapmalıydı. Nedimeleri geri çekilip hanımlarını ona saygılarını sunmak isteyenlerle baş başa bıraktı. Cromwell, asilleri ve meclis üyelerini seyre dalmıştı. Bunların arasında Kral'ın çocukluk arkadaşları da vardı. Bilhassa Sör Nicholas Carew'ü izliyordu. Yeni kraliçesine saygıda kusur etmemesine rağmen suratı asılmıştı. Maskeni tak Nicholas Carew, soylu ailenin maskesini. Anne'in, *bunlar benim düşmanlarım,* dediğini duyar gibi oldu ve Carew'ü de listeye ekledi.

Devlete ait odaların arkasında, Kral'ın kendi özel odaları vardı. Sadece en yakın dostlarının görebildiği bu odalarda, büyükelçilerden ve casuslardan biraz olsun kurtulma imkanı buluyordu. Burası Henry Norris'in bölgesiydi. Norris, Cromwell'i yeni görevi konusunda tebrik ettikten sonra, sessiz adımlarla ortadan kayboldu.

"Biliyorsunuz, Cranmer fesih için bir dava açacak..." Henry artık evliliğiyle ilgili tek laf duymak istemediğini söylemişti. Dolayısıyla Cromwell de evlilik lafını zikretmiyordu. "Kendisinden, mahkemeyi Dunstable'da yapmasını rica ettim," dedi Kral. "Zira orası, Prenses'in yaşadığı Ampthill'e sadece yirmi kilometre uzaklıkta ve isterse avukatlarını gönde-

rebilir. Ya da kendisi mahkemeye teşrif edebilir. Gidip onunla görüşmeni istiyorum. Gizli olarak."

Son dakikada bir sorun çıkarmasına engel ol.

"Giderken, Rafe'i yanımda bırak." Kral, söylediklerinin bu kadar çabuk anlaşılmasına sevinerek gülümsedi. "Zira onun tıpkı senin gibi konuşacağına güvenebilirim. Rafe iyi bir çocuk. Üstelik hislerini saklamak konusunda senden daha başarılı. Meclis salonunda bazen sana bakıyorum. Elinle ağzını kapıyorsun. İşte o zaman kahkahalarla gülmek istiyorum." Henry kendini bir koltuğa atıp elini gözlerine siper etti. Kral ağlamak üzereydi. "Brandon, kız kardeşimin ölüm döşeğinde olduğunu söylüyor. Doktorların yapabileceği hiçbir şey kalmamış. Bir zamanlar saçları ne kadar da sarıydı. Kızımın da öyle. Yedi yaşındayken, tıpkı halasına benziyordu. Bir azize gibiydi. Söyle Cromwell, kızım konusunda ne yapacağım?"

Cromwell bunun gerçek bir soru olduğuna kanaat getirene dek bekledikten sonra cevap verdi. "Ona karşı merhametli olun lordum. Onun gönlünü almaya çalışın. Böylece acı çekmeyecektir."

"Ama kızımı piç ilan etmek zorundayım. İngiltere'yi meşru çocuklarımın ellerine bırakmalıyım."

"Meclis bu konuyu halledecektir."

"Evet," dedi Kral, burnunu çekerek. "Anne taç giydikten sonra. Cromwell, bir şey daha var. Sonra kahvaltımızı ederiz çünkü gerçekten çok acıktım. Kuzenim Richard'ın evliliğiyle ilgili şu mesele..."

Cromwell bir an onun kimden bahsettiğini anlayamayarak, İngiliz asilzadelerinin isimlerini aklından geçirdi. Ama hayır, Kral'ın kastettiği onun Richard'ıydı. Yani Richard Cromwell. "Leydi Carey..." Kral'ın sesi yumuşadı. "Bu konuyu biraz dü-

şündüm ve uygun bulmadım. En azından içinde bulunduğumuz durumda olmaz."

Cromwell kafasını salladı. Kral'ı anlamıştı. Ama Anne bunu anladığında, bütün tırnaklarını kemirecekti.

"Bazen fazla konuşmak zorunda kalmamak beni çok rahatlatıyor," dedi Henry. "Belki sen, beni anlamak için doğmuşsundur."

Henry bu dünyaya gözlerini açtığında, o altı yaşlarında olmalıydı. Cromwell çocukluk yıllarını iyi değerlendirmişti doğrusu. Kral işlemeli başlığını çıkarıp ellerini saçlarının arasında gezdirdi. Tıpkı Wyatt'ın altın yelesi gibi, onun saçları da azalmaya başlamış, kafatasının şekli ortaya çıkmıştı. Bir an için taştan oyulmuş bir heykeli andırdı, sanki kendi değil de kaba saba atalarından biriydi. Çok eskiden İngiltere'de hüküm süren ve artlarında hiçbir iz bırakmadan kaybolan devlerden biri gibi.

Cromwell, Kral'dan kurtulduğunda, Austin Friars'a gitti. Bir güncük tatil yapabilirdi, öyle değil mi? Kapısının önünde biriken kalabalık, Thurston'ın onlara Paskalya yemeği vermesiyle dağılmıştı. Önce mutfağa uğradı. Adamının halini hatırını sorup cebine biraz para atmak niyetindeydi. "En az yüz kişiyi besliyoruz," dedi Thurston. "Akşama kalmaz, gene kapıya üşüşürler."

"Halkın dilencilik yapması ne fena."

"Hah dilenciymiş! Bu mutfaktan çıkanlar o kadar iyi ki belediye meclisi üyeleri bile dışarıda bekliyor. Ama onları tanımayalım diye, kukuletalarını yüzlerine kadar indiriyorlar. Ayrıca ev de ağzına kadar dolu. Burada olmasanız bile, Fransızlar, Almanlar, Floransalılar ve daha bir sürü kişi geliyor. Hepsi de sizi tanıdığını iddia ediyor. Hepsi de akşam yemeğini kendi

zevkine göre hazırlamamızı istiyor. Bırak onları, bir de hizmetkarları var. Buraya gelip tencereye biraz ondan biraz şundan kat diyorlar. Ya daha az boğaz doyuralım ya da daha büyük bir mutfak yaptırın."

"Bu meseleyi halledeceğim."

"Efendi Rafe, Kule için Normandiya'daki koca bir taş ocağını satın aldığınızı söylüyor. Fransızlar yerin altına girip en iyi taşları çıkarıyormuş."

Yağ rengindeki Fransız taşları muhteşemdi. Kule'de dört yüz adam çalışıyor, işi biten, Austin Friars'taki inşaat işlerine yönlendiriliyordu. "Thurston, sakın kimsenin yemeğimize bir şeyler katmasına izin verme." Aklına ölümden dönen Piskopos Fisher gelmişti. Ama Thurston, tencerelerini bizzat kontrol ederdi. "Richard'ın nerede olduğunu biliyor musun?" diye sordu sonra.

"Arka tarafta soğan doğruyor. Ah, Efendi Richard'ı mı diyorsunuz? Yukarıda yemek yiyor."

Cromwell yukarı çıktı. Paskalya yumurtalarında kendi suratını gördü. Jo saçlarını ve kepini aynı renge boyadığı için, kocaman tavşan kulakları varmış gibi görünüyordu. Gıdısıysa iki kattı. "Giderek şişmanladığınız doğru efendim," dedi Gregory. "Stephen Vaughan sizi gördüğünde çok şaşırdı."

"Kardinal'im de çok yağlanmıştı," dedi Cromwell. Bunun nasıl olduğuysa gerçek bir muamma. Nadiren, işlerden kafasını kaldırıp sofraya otururdu. Oturduğunda da konuşmaktan yemek yemeye fırsat bulamazdı. Kendime acıyorum doğrusu. Zira dün geceden beri ağzıma bir lokma koymadım." Ekmeğini bölüp devam etti. "Hans benim bir portremi yapmak istiyor."

"Umarım hızlı koşabiliyordur," dedi Richard.

"Richard..."

"Önce yemeğinizi yiyin."

"Kahvaltınızı demek istedin herhalde? Boşver, gel."

"Mutlu damat," diye dalga geçti Gregory.

"Çeneni tutmayı öğrensen iyi dersin Gregory," dedi Cromwell kaşlarını çatarak. "Çok yakında Rowland Lee'yle kuzeye gideceksin. Eğer benim sert biri olduğumu düşünüyorsan, henüz Rowland'ı görmediğin içindir."

Ofisine gittiklerinde, "Atlı mızrak dövüşleri için hazırlıklar nasıl gidiyor?" diye sordu.

"İyi. Cromwelller herkesi darmaduman edecek."

Oğlu için endişeleniyordu. Onun attan düşüp sakatlanacağından ya da öleceğinden. Richard için de korkuyordu. Zira bu çocuklar, ailesinin geleceğiydi. Richard sordu. "Eee, cidden öyle miyim? Yani mutlu damat mıyım?"

"Kral, *hayır,* dedi. Senin ya da benim ailem yüzünden değil. Senden kuzenim diye söz ediyor. Ama şimdilik Mary'yi kendisi için istiyor. Bebek yaz sonu doğacak ve Anne'e dokunmaya korkuyor. Ne var ki bir takım zevklerden de mahrum kalmak istemiyor."

Richard kafasını kaldırdı. "Size böyle mi söyledi?"

"Benim anlamamı bekledi. Ve ben de anladığım kadarını sana aktarıyorum. Biliyorum ikimiz de şaşırdık. Ancak üstesinden gelebiliriz diye düşünüyorum."

"Belki kız kardeşler birbirlerine benzeseydi, bunu anlayışla karşılayabilirdik."

"Belki," dedi Cromwell.

"Bir de kilisemizin başı olacak. Yabancıların halimize gülmesine şaşmamak gerek."

"Eğer Henry özel hayatında bir ahlak timsali gibi davransaydı, insan bu yaptığını hayretle karşılayabilirdi ama ben sa-

dece onun krallığıyla ilgileniyorum. Eğer gaddar biri olsaydı Parlamento'nun otoritesini geçersiz kılıp Avam Kamarası'nın sözlerine kulak asmaz ve İngiltere'yi tek başına yönetirdi. Ama böyle bir girişimde bulunmadı. Dolayısıyla da kadınlarına nasıl davrandığı benim umrumda değil."

"Ama bir kral olmasaydı..."

"Bak, bu dediğine katılıyorum. Evet, hapse atılırdı. Ama Richard, eğer Mary'yi bir kenara bırakırsak, Kral hayatı boyunca yeterince düzgün davrandı. İskoç kralları gibi bir sürü piç yapmadı. Metresleri oldu tabii ama onları dile düşürmedi. Yalnızca Richmond'ın annesini ve Boleynler'i biliyoruz. Gerisi konusunda çok ketumdu."

"Bence Katherine, hepsinin isimlerini biliyordu."

"Ondan sadık bir koca olmasını bekleyemezsin, öyle değil mi? Sen olur muydun?"

"Bunu test etme şansını bulamayabilirim."

"Bilakis, senin için bir eş buldum. Thomas Murfyn'in kızı. Londra Belediye Başkanı'nın kızı iyi bir kısmet, öyle değil mi? Senin servetinin de onunkinden aşağı kalır yanı yok. Üstelik Frances senden hoşlanıyor. Bunu biliyorum çünkü ona sordum."

"Müstakbel karıma, benimle evlenmeyi isteyip istemediğini mi sordunuz?"

"Dün onlarda yemekteydim ve ben bu işi geciktirmek için bir sebep göremiyorum."

"Öyle tabii." Richard gülerek oturduğu iskemlede sırtını doğrulttu. Kral'ı böylesine etkileyen, güçlü ve düzgün vücudu, rahatlayarak gevşemiş gibiydi. "Frances," dedi. "Güzel. Çünkü ben de ondan hoşlanıyorum."

Müstakbel gelini, Mercy de onaylamıştı. Cromwell onun Leydi Carey'ye ne tepki vereceğini hiç kestiremiyordu doğ-

rusu. Bu meseleyi henüz hanımlara açmamıştı. "Gregory'ye uygun bir aday bulmakta da gecikme," dedi Mercy. "Bazı erkekler, kendi oğulları olana dek büyümez."

Bunu daha önce hiç düşünmemişti ama Mercy haklı olabilirdi. Demek İngiltere Krallığı için hala bir ümit vardı.

İki gün sonra Kule'ye döndü. Paskalya'yla Anne'in taç giyeceği Beyaz Pazar Tatili arasındaki zaman, su gibi akıp geçiyordu. Cromwell onun yeni daireleri teftiş edip alçının çabuk kuruması için mangallar getirtti. Freskoları da bir an önce bitirmek için Hans'ı bekliyordu fakat ressam, de Dinteville'in bir portresini yapmakla meşguldü ve büyükelçi onun Fransa'ya yeniden kabul edilmesini sağlayabilirdi. "Yeni kraliçe için av sahneleri ve bakire azizelerin resimlerini yapmayacağız," dedi Cromwell. Tanrıçalar, kuğular, beyaz şahinler ve yeşil yapraklarla süslü çardaklar daha çok hoşuna gidecektir. Arka fona tepelere kurulu şehirler, ön planaysa tapınaklar, koruluklar, sütunlar ve masmavi bir gökyüzü resmedilecekti. Bordürler parlak kırmızı, toprak rengi, bakır, çivit mavisi ve mor olmalıydı. Cromwell, sanatkarların çizimlerini masasının üzerine serdi. Minerva'nın baykuşu kanatlarını açmıştı. Çıplak ayaklı Diana yayına ok takıyor, beyaz bir kuğu ağacın tepesinden onu izliyordu. Ustabaşına bir not yazdı: *Ok altın rengi, tüm tanrıçaların gözleri siyah olacak.* Birden içine müthiş bir endişe düştü. Ya Anne ölürse? Henry başka bir kadın isteyecek ve onu bu odalara getirecekti. Belki onun gözleri mavi olacaktı. O zaman yüzleri siler, yeni Kraliçe'ninkileri çizeriz.

Dışarıda bir taş ustasıyla, tuğlacıların şefi kavgaya tutuşmuştu. İki adam birbirlerine tahta parçalarıyla saldırıyordu. Cromwell sıvacıların yanına gidip sordu. "Nedir alıp veremedikleri?"

"Hiç işte. Taşçılarla tuğlacılar daima dalaşır."

"Lancaster ve York gibi mi yani?"

"Aynen öyle."

"Towton'daki çarpışmadan söz edildiğini duydun mu hiç? Kral bana orada yirmi bin İngilizin öldüğünü söyledi."

Adamın ağzı beş karış açık kalmıştı. "Kiminle savaşıyorlarmış ki?"

"Birbirleriyle."

1461 yılında, Paskalya'dan bir hafta önce iki kralın orduları lapa lapa yağan karın altında karşı karşıya gelmişti. Savaşın galibi, Kral Henry'nin büyükbabası Kral Edward'dı. Tabii, eğer illa bir galip bulunması gerekiyorsa. Cesetler üst üste yığılarak nehirde bir köprü oluşturmuştu. Sayısız asker kendi kanlarının oluşturduğu göletlerde yitip giderken, bir çoğu da bir daha iyileşmemek üzere sakatlanmıştı.

Anne'in rahmindeki bebek, başka bir iç savaş çıkmayacağının garantisiydi. Cromwell yeni ve umut vaat eden bir geleceğin eşiğinde durduğunu hissetti.

Sonra kavgayı ayırmaya gitti. Bağırıp çağırması kafi gelmeyince, ikisini de göğüslerinden sertçe itti. Adamlar yere yuvarlanmıştı. İki adet kolayca altedilen İngiliz, ha? Agincourt'un muzafferleri! *Neyse ki Chapuys burada değil,* diye düşündü. Zira büyükelçinin bu manzarayı görmesini hiç istemezdi.

Resmi olmayan bir görev için Bedfordshire'a doğru at sürerken ağaçlar tamamen yapraklanmıştı. Yanındakilerden biri de Christophe'tu. Çocuk hiç durmadan soru sorarak başını ağrıtmakla meşguldü. Bana Cicero'nun kim olduğunu söyleyecektiniz? Peki, Reginald Pole kim?"

"Cicero bir Romalıydı."

"Yoksa bir komutan mıydı?"

"Hayır, bu görevi diğerlerine bırakmıştı. Tıpkı benim Norfolk'a bıraktığım gibi."

"Ah, Norferk." Christophe, Dük'ün ismini kendi aksanıyla telaffuz etmişti. "Sizin gölgenize işeyen adam."

"Tanrım! Gölgeye tükürmek denir, işemek değil."

"Evet, ama Norferk söz konusu olduğunda her şey mümkün. Cicero'yu anlatıyordunuz?"

"Biz avukatlar, onun her sözünü hatırlamaya çalışırız. Eğer bugün Cicero kadar bilge biri yaşasaydı..." Eee, ne olurdu? "Cicero, Kral'ın tarafını tutardı."

Christophe pek etkilenmişe benzemiyordu. "Ya Pole? O komutan mı?"

"Hayır, rahip. Daha doğrusu kilisede görev yapıyor fakat ona papazlık rütbesi verilmedi."

"Neden?"

"Hiç şüphesiz, evlenebilsin diye. Damarlarında akan kan onu tehlikeli biri haline getiriyor. Pole bir Plantagenet. Erkek kardeşleri bu krallıkta ve gözümüzün önündeler. Ama Reginald yurtdışında ve İmparator'la birlik olup Kral aleyhine entrikalar kurmasından endişeleniyoruz."

"Öyleyse onu öldürmesi için birini yollayın. Ben giderim."

"Hayır Christophe. Yağmurun şapkalarımı mahvetmemesi için sana ihtiyacım var."

"Nasıl isterseniz." Çocuk omzunu silkti. "Ama bir gün benden bunu talep ederseniz, bir Pole'u memnuniyetle öldürebilirim."

Ampthill'deki malikanenin yüksek kuleleri ve görkemli bir kapısı vardı. Koruluklarla dolu araziyi rahatça görebilmesi için bir tepenin üzerine inşa edilmişti. Huzur verici bir yerdi,

hani insanın ağır bir hastalıktan sonra güç toplamak için konaklayabileceği türden bir yer. Malikane, İngilizler'in savaşları kazandığı günlerde Fransızlardan elde edilen ganimetler sayesinde yaptırılmıştı.

Henry, Katherine'in yeni unvanına yaraşır olması açısından hizmetkarlarının sayısını azaltmıştı. Fakat Galler'in Dul Prensesi'nin etrafından din adamlarıyla, papazlar eksik olmuyordu. Tabii, kasaplarla, oymacılar, doktorlarla, aşçılar, bulaşıkçılarla, maltçılar, arpçılarla lavtacılar, bahçıvanlarla çamaşırcılar, eczacılarla, nedimeler ve onların hizmetçileri de öyle. Fakat Cromwell içeri girdiğinde Katherine herkese çekilmelerini işaret etti. Belli ki yoldaki casusları, gelişini haber vermişti. Prenses'in kucağında bir dua kitabıyla, nakışı vardı. Cromwell diz çökerken kafasıyla bunları işaret etti. "İkisinden de vazgeçemiyorsunuz madam."

"Demek bugün ana dilinizi konuşuyorsunuz? Ayağa kalkın Cromwell. Son görüşmemizde olduğu gibi zamanımızı hangi lisanı kullanacağımıza karar vererek geçirmeyelim. Zira bugünlerde çok meşgulmüşsünüz."

"Formaliteleri boşverin," dedi Katherine. "Öncelikle şunu belirteyim, Dunstable'daki mahkemenize katılmayacağım. Buraya, bunu öğrenmeye geldiniz, öyle değil mi? Çünkü o mahkemeyi tanımıyorum. Benim davam Roma'da, Kutsal Papa'nın ilgisini bekliyor."

"Sizce de kendileri işi oldukça ağırdan almıyor mu?" dedi Cromwell gülümseyerek.

"Bekleyebilirim."

"Ama Kral, meselelerini bir an önce çözüme ulaştırmak ister."

"Öyle ya, ne de olsa bunun için bir adamı var. Ben kendisine başpiskopos demeyi uygun bulmuyorum."

"Fakat Clement onu çoktan onayladı."

"Çünkü yanlış yönlendirildi. Dr. Cranmer bir kafirdir."

"Belki, artık Kral'ın da öyle olduğunu düşünüyorsunuzdur."

"Hayır, sadece bir hizipçi olduğunu düşünüyorum."

"Eğer kilisenin genel konseyi toplanmış olsaydı, Majesteleri, kararlarına saygı duyardı."

"Kral aforoz edilirse, her şey için çok geç olacak Efendi Cromwell."

"Hepimiz ve eminim siz de o günün asla gelmemesi için dua ediyoruz madam."

"*Nulla salus extra ecclesiam.* Kilisenin dışında selamet yoktur. Krallar karara vardı bile. Henry bunu biliyor ve korkuyor."

"Madam, bırakın şimdilik kendi yolunda ilerlesin. Yarının neler getireceğini bilemeyiz ki. Lütfen tüm uzlaşma seçeneklerini yok etmeyin."

"Thomas Boleyn'in kızı, karnında bir bebek taşıyormuş diye duydum."

"Evet, ama..."

Herkesten çok Katherine biliyor olmalıydı ki hamile olmak, Anne için bir garanti değildi. Cromwell'in *ama* ile neyi kastettiğini anlayan Galler Prensesi kafasını salladı. "Bana dönmesi için umutlanabilirim Efendi Cromwell. Zira Leydi'nin karakterini analiz etme fırsatı buldum ve gördüğüm kadarıyla kendisi ne sabırlı ne de iyi yürekli."

Bunların önemi yoktu ki. Ona sadece şans lazımdı. "İkisinin çocukları olmaması durumunda, kendi kızınız Mary'nin geleceğini düşünmelisiniz madam. Kral'ı öfkelendirmezseniz, ileride onu varisi ilan edebilir. Ayrıca davanızdan vazgeçtiğiniz takdirde, sizi her türlü onurlandıracaktır. Düşünün madam, büyük bir servete sahip olacaksınız."

"Servet mi?" Katherine ayağa fırlayınca nakışı eteklerinden kaydı, dua kitabı yere düştü, gümüş yüksükleri odanın dört bir köşesine dağıldı. "Bana böyle budalaca teklifler yapmadan önce, belki hayatımı biraz öğrenmek istersiniz Efendi Cromwell. Lordum Arthur öldüğünde beş yılımı sefalet içinde geçirdim. Hizmetkarlarımın parasını ödeyemiyordum. Bulabildiğimiz en ucuz yiyecekleri alıyorduk. Çürük meyveleri, bir önceki günden kalan balığı. Basit bir tüccarın bile İspanya Prensesi'nden daha mükellef bir sofrası vardı. Eski kral Henry, babama dönmeme izin vermiyor, ona borcu olduğunu söylüyordu. Tıpkı bayat yumurta satan köylü bir kadın gibi, benim üzerimden pazarlık yapıyordu. Kaderimi Tanrı'nın ellerine bıraktım ve bir gün bile ümitsizliğe düşmedim. Fakat aşağılanmanın ne demek olduğunu çok iyi biliyorum. Zira ben, en büyüğünü yaşadım."

"Öyleyse kendinizi yine aynı duruma düşürmeyin"

Bir an birbirlerine baktılar. "Çünkü Kral'ın niyeti sizi aşağılamak."

"Açık konuşun."

"Eğer vatan hainliğinden suçlu bulunursanız, konumunuza bakılmaksızın yasanın öngördüğü ceza uygulanacak. Yeğeniniz, isminizi kullanarak bizi, ülkemizi işgal etmekle tehdit ediyor."

"Böyle bir şey olmayacak. Benim ismim, bu tip bir amaç uğruna kullanılamaz."

"Ben de bunu söyleyip duruyorum madam." Ses tonu yumuşadı. "Diyorum ki İmparator Türkler'le öylesine meşgul ki teyzesinin onurunu korumak için başka bir ordu daha toplamaya o kadar da sıcak bakmıyor. Ama herkes, *ah, sus bakayım, Cromwell, sen ne bilirsin ki,* diye cevap veriyor. Onlara

bakılırsa limanlarımızı güçlendirmeli, birliklerimizi toplamalı, tüm ülkeyi savaş havasına sokmalıyız. Sizin de bildiğiniz üzere Chapuys, Charles'ı limanlarımızı ablukaya alması, mallarımıza ve ticaret gemilerimize el koyması hususlarında sürekli olarak kışkırtıyor. Yazdığı her bir mektup, savaşı tetikleyici ifadeler taşıyor."

"Chapuys'in mektuplarında ne yazdığına dair bilgim yok."

Bu öylesine büyük bir yalandı ki Cromwell, Katherine'in sakinliğine hayran olmadan edemedi. Fakat Galler Prensesi, yalanının altında ezilmiş gibi tekrar koltuğuna çöktü ve Cromwell'e fırsat vermeden eğilip nakışını aldı. Parmakları şişmiş, eğilmek onu soluk soluğa bırakmıştı. Bir an öylece oturup bekledikten sonra, serinkanlı bir tavırla konuştu. "Sizi hayalkırıklığına uğrattığımı biliyorum Efendi Cromwell. Belki ülkenizin geleceğini kararttığımı düşünüyorsunuz ama burası benim de ülkem. Kral bana çok iyi bir koca oldu fakat ben bir eşin en önemli vazifesini yerine getiremedim. Yine de ben bir kadın ve bir eşim. Dolayısıyla son yirmi yıldır fahişelik yaptığımı kabul etmem mümkün değil. Belki İngiltere'ye pek az faydam dokundu. Lakin asla onun kötülüğü için çalışmadım."

"Fakat şimdi tam olarak bunu yapıyorsunuz madam. Kötülüğünüzün farkında olmamanız, onu ortadan kaldırmıyor."

"İngiltere'ye yalanlarla hizmet edilemez."

"Dr. Cranmer sizinle aynı fikirde değil ve evliliğinizi geçersiz ilan edecek. Siz mahkemeye gelseniz de gelmeseniz de."

"Dr. Cranmer da aforoz edilecek. Bundan en ufak bir pişmanlık duymuyor mu? Kendini bu kadar mı kaybetti?"

"Bu başpiskopos, kilisemizin yüzyıllardır gördüğü en iyi muhafız." Bainham'ın yakılmadan önceki sözlerini hatırlamış-

tı. "İngiltere sekiz yüz yıldır büyük bir aldanmanın içindeydi. Sadece altı yıldır, yani İncil İngilizce'ye çevrildiğinden beri gerçekliği yaşayabiliyoruz," demişti Bainham. "Cranmer kafir değil. O, Kral'ın inandığına inanıyor. Sadece gerekli reformları yapacak, hepsi o."

"Ben bunun nasıl bir noktaya varacağını biliyorum. Kilise'nin arazilerini elinden alıp hepsini Kral'a vereceksiniz." Katherine güldü. "Ah, bakıyorum susuyorsunuz? Amacınızı doğru tahmin ettim, değil mi?" Sesinde pek yakında öleceğini öğrenen insanların umursamazlığı vardı. "Efendi Cromwell, Kral'ı üzerine bir ordu salmayacağım konusunda ikna etmelisiniz. Onun için her gün dua ettiğimi söyleyin. Onu tanımayanlar, her ne pahasına olursa olsun istediğini elde edeceğini söyleyebilir. Fakat ben kocamın, aydınlığın tarafında yer almak istediğini biliyorum. Çünkü Kral, sizin gibi bir adam değil. O, günahlarını heybesinde taşıyıp fazlasıyla ağırlaştıklarında da katır tutacak biri değil. Henry büyük bir hataya düştü ve bağışlanmaya ihtiyacı var. Dolayısıyla da er ya da geç Tanrı'nın yoluna döneceğine inanıyorum. Neticede hepimizin asıl isteği huzurdur, öyle değil mi?"

"Tıpkı bir başrahibe gibi konuşuyorsunuz madam. Manastıra kapanmamak konusundaki ısrarcılığınız, insanı hayrete düşürüyor doğrusu."

Katherine gülümsedi. "Sizi tekrar görmezsem çok üzüleceğim. Zira düklerden çok daha hazırcevapsınız."

"Dükler, yakında sizi ziyarete gelecektir."

"Öyleyse kendimi hazırlayayım. Leydim Suffolk'tan ne haberler var?"

"Kral ölüm döşeğinde olduğunu söyledi. Brandon pek keyifsiz."

"Bakın buna inanırım," diye mırıldandı Katherine. "Leydi Suffolk'un Fransa'nın Dul Kraliçesi olarak hatırı sayılır bir geliri var. Fakat öldüğü takdirde maaşı kesilecek ve bu maaş da Suffolk'un servetinin önemli bir kısmını oluşturuyor. Ama hiç şüphe yok ki siz ona borç para ayarlarsınız. Tabii gayet insafsızca faiz oranlarıyla." Kafasını kaldırdı. "Kızım sizinle görüştüğümü duyunca pek meraklanacak. Ona karşı çok iyi davrandığınızı düşünüyor."

Cromwell, *sadece oturması için bir tabure vermiştim,* diye düşündü. *Eğer bunu hatırlıyorsa, hayatı düşündüğümden de sıkıcı demektir.*

"Aslında oturmak için benden işaret beklemeliydi," dedi Katherine. "En uygunu bu olurdu."

Katherine, kendi küçük kızından bahsediyordu. Hasta kızından. *Julius Caesar bile daha vicdanlıdır,* diye düşündü Cromwell.

"Söyleyin," dedi Katherine. "Kral'a bir mektup yazsam, okur mu?"

Henry eski karısından gelen mektupları ya okumadan yırtıyor ya da yakıyordu. Onlardaki aşk ve sadakat dolu ifadelerden tiksindiğini söylüyordu. Fakat Cromwell, Katherine'e bunu söyleyemedi. "Öyleyse bir saat dinlenin. Ben de mektubumu yazayım. Dilerseniz bu gece bizimle kalabilirsiniz. Akşam yemeğinde sohbet etmek hoşuma gider."

"Çok naziksiniz fakat geri dönmeliyim. Zira yarın meclis toplantısı var. Hem burada kalırsam, katırlarımı nereye koyacağım?"

"Ah, ahırların yarısı boş. Kral, hizmetkarlarımı da yanıma alıp Flamanya'ya kaçmamdan korkuyor."

"Bunu yapar mıydınız?"

Katherine, Cromwell'in uzattığı yüksüğü alıp tıpkı bir zar gibi avcunda salladı.

"Hayır, burada kalacağım. Ya da gönderildiğim yere gideceğim. Kral ne isterse o olacak. Ben itaatkar bir eşim Efendi Cromwell."

Afaroza kadar, diye düşündü Cromwell. O, seni bir eş olarak tüm yükümlülüklerinden kurtaracak. "Sanırım bu da sizin," dedi. Avcunda, ucu Katherine'e dönük bir iğne duruyordu.

Şehirde dolaşan söylentilere bakılırsa, Thomas More sefalete düşmüştü. Cromwell, Baş Sekreter Gardiner'la birlikte bu iddialara güldü. "Alice onunla evlendiğinde zengin bir duldu," dedi Gardiner. "More'un kendine ait arazileri var. Kızlarının hepsi iyi evlilikler yaptı. Nasıl fakir olabilir ki?"

"Ayrıca Kral'dan emekli maaşı alıyor." Cromwell, Dunstable'da Henry'nin baş avukatı olarak görev yapacak Gardiner için bir takım belgeler hazırlamakla meşguldü. Mahkeme dışında alınan yeminli ifadelerin hepsini dosyalamıştı.

"Melekler bizi koruyor," dedi Gardiner. "Dosyaya koymayı unuttuğun bir şey var mı?"

"Bir tek babanın annene yazdığı aşk mektupları! İşte, hazırlar." Kağıtları masaya attı. "Stephen, John Fritch için ne yapabiliriz? Ne de olsa Cambridge'de öğrencindi. Onu dışlamamalısın."

Fakat Gardiner kafasını iki yana sallayarak, belgelerle ilgilenmeye devam etti. Bir yandan da kendi kendine mırıldanıyordu. "Vay canına, bunu kim tahmin ederdi! İşte, bu belgedeki bilgi çok işimize yarayabilir!"

Cromwell kayıkla Chelsea'ye gitti. Eski Lordlar Kamarası Başkanı oturma odasında dinleniyor, kızı Margaret'se güçlükle

duyulabilir bir sesle Yunanca'dan çeviri yapıyordu. Fakat More bir hata bulmuştu bile. "Bizi yalnız bırak kızım," dedi More, Cromwell'i gördüğünde. "Bu şeytanın yakınında bulunmanı istemiyorum." Fakat Margaret kafasını kaldırıp gülümsedi ve More da iskemlesinde doğrularak elini uzattı.

Cromwell'in şeytan olduğunu iddia eden, İtalya'daki Reginald Pole'du. İşin tuhafı, bunu gerçekten inanarak söylemesiydi.

"Taç giyme törenine gelememenin sebebi, paranın yeni bir ceket almaya yetmemesiymiş. O gün aramıza katılmayı kabul edersen, Winchester Piskoposu sana bir tane hediye edecekmiş."

"Stephen mı? Sahi mi?"

"Yemin ederim." Cromwell Londra'ya döndüğünde, Gardiner'dan on pound borç aldığını hayal etti. "Esnaf loncası da senin için yeni bir başlıkla bir yelek hazırlatacakmış."

"Peki siz ne giyeceksiniz?" diye sordu Margaret, bir çocukla konuşurmuş gibi yumuşacık bir sesle.

"Benim için de bir kıyafet hazırlıyorlar. Bu işle ilgilenmeyi başkalarına bıraktım."

Anne, "Taç giyme törenimde bir avukat gibi giyinmeyeceksiniz," demişti. Sonra Jane Rochford'ı çağırıp ondan istediklerini not almasını istemişti: "Thomas kırmızı giymeli..."

"Bayan Roper," dedi Cromwell, "Kraliçe'yi taç takarken görmeyi istemez miydiniz?"

More, kızının konuşmasına fırsat vermeden atıldı. "O gün, İngiltere'nin tüm kadınları için bir utanç günüdür. Hatta *İmparator geldiğinde, kadınlar tekrar haklarına kavuşacak,* diyorlar. Düşün, bu noktaya geldik!"

"Baba, eminim bunu Efendi Cromwell'in yanında söylememeye özen gösteriyorlardır."

Cromwell iç çekti. Zira tüm fahişelerin onun tarafını tuttuğunu bilmek, çok da mutluluk verici bir durum değildi. Gerçi Anne, evlendikten sonra çok değişmişti. Leydi Carey, onun Mary Shelton'u tokatladığını söylemişti. Genç kadının tek suçu, dua kitabına bir bilmece yazmaktı. Kraliçe bugünlerde sinir küpüydü. Karnında çocuğu, elinde nakışıyla bütün gün somurtarak oturuyor, Norris, Weston ve diğer beyler ziyaretine gelip komplimanlar yaptığında onları tersliyordu. Yeni Kraliçe'ye yaklaşmanın tek yolu, İncil hakkında konuşmaktı.

"Bakire seni tekrar ziyarete geldi mi?" diye sordu. "Hani şu kadın peygamber?"

"Evet," diye atıldı Meg, "ama onu kabul etmedik."

"Duyduğuma göre Leydi Exeter onu evine davet etmiş."

"Leydi Exeter aptal ve hırslı bir kadın," dedi More.

"Bakire ona İngiltere Kraliçesi olacağını söylemiş."

"Az önce yaptığım yorumu tekrarlıyorum."

"Gördüklerine inanıyor musun? Onların kutsal olduğuna."

"Hayır. Bence kız bir sahtekar. Bunu dikkat çekmek için yapıyor."

"Sadece bu mu yani?"

"Genç kadınların neler yapabileceğini tahmin bile edemezsin. Oysa benim bir ev dolusu kızım var."

Cromwell duraksadı. "Çok şanslısın."

Meg Cromwell'in kayıplarını hatırlayarak aniden kafasını kaldırdı. "Bundan önce de kutsal bakireler çıktı. Biri Ipswich'teydi. Sadece on iki yaşındaydı. İyi bir aileden geliyordu ve onun mucizeler yarattığını söylediler. Kız, bundan hiçbir kişisel çıkar elde edemedi ve genç yaşında öldü."

"Bir de Leominster Bakiresi vardı," dedi More, acı acı gülümseyerek. "Şimdi Calais'de fahişelik yapıyormuş. Akşamları

müşterilerine, vakti zamanında insanları nasıl kandırdığını anlatıp kahkahalar atıyormuş."

Demek Thomas More kutsal bakirelerden hoşlanmıyordu? Ama aynısını Piskopos Fisher için söylemek mümkün değildi. Zira Piskopos, genç kızı sık sık ziyaret ediyor ve ona akıl veriyordu. More, lafı ağzından alırcasına, "Tabii Fisher'ın tamamen farklı bir bakış açısı var," dedi.

"Fisher, onun ölüleri dirilttiğine inanıyor," diye mırıldandı Cromwell. More tek kaşını kaldırınca devam etti. "Ceset ayağa kalkıp günah çıkarıyor, sonra yine ölüyormuş."

More gülümsedi. "Ne mucize ama!"

"Belki de bir cadıdır," dedi Meg. "Kutsal Kitap'ta cadılardan söz ediyor. İsterseniz size o bölümü okuyabilirim."

Lütfen yapma. "Mektubu sakladığım yeri sana göstermiş miydim Meg?" diye sordu More. Meg, Yunanca metnin üzerine bir iplik koyup kaldığı yeri işaretleyerek ayağa kalktı. "Bu genç kadına bir mektup yazdım. Barton'a....Gerçi belki de onu Rahibe Elizabeth diye çağırmalıyız. Ona krallığımızın huzurunu bozmamasını, tuhaf kehanetleriyle kralımızı üzmemesini, soylularla görüşmekten vazgeçip ruhani danışmanlarını dinlemesini, kısacası evinde oturup dua etmesini tembihledim."

"Hepimiz öyle yapmalıyız Sör Thomas. Kendimize seni örnek almalıyız." Cromwell enerjik bir tavırla kafasını salladı. "Herhalde bu mektubun bir kopyasını saklamışsındır?"

"Getir şunu Meg. Yoksa Efendi Cromwell'den kurtulmamız mümkün olmayacak."

More kızına bir takım direktifler verdi. Cromwell, onun Meg'e sahte bir mektup yazması için imada bulunmadığına kanaat getirince, "Aksine, artık gitmeyi planlıyorum," dedi. "Taç giyme törenini kaçırmaya hiç niyetim yok doğrusu. Hem

yeni kıyafetlerim de var. Gelip bize eşlik etmeyecek misin Sör Thomas?"

"Merak etme, yalnız kalmazsın. Hepiniz cehennemde birbirinize eşlik edeceksiniz zaten."

More böyleydi işte. Kendi, istediği gibi şaka yapar, biri onunla biraz alaycı konuşsa dikleniverirdi.

"Kraliçe çok iyi görünüyor," dedi Cromwell. "Senin kraliçeni kastediyorum, benimkini değil. Ampthill'de rahatı yerinde. Ama sen bunu zaten biliyor olmalısın."

More gözünü bile kırpmadan, "Benim Galler'in Dul Prensesi'yle herhangi bir temasım yok," dedi. "Güzel," dedi Cromwell, "çünkü Katherine'in mektuplarını yurtdışına taşıyan iki rahibi izlettiriyorum ve giderek tüm Fransiskenler'in Kral'a karşı olduğuna inanmaya başladım. Eğer onları yakalar ve şüphelerimin doğruluğunu onaylamaları konusunda ikna edemezsem, ki bilirsin ben çok ikna edici biriyimdir, ikisini de bileklerinden asıp aralarında bir müsabaka yaptırmak zorunda kalabilirim. Bakalım, hangisi önce ötecek diye. Tabii, bana kalsa onları evime götürüp karınlarını doyurur ve dillerini sert bir içkiyle çözerim ama ben daima seni örnek almam gerektiğini düşünmüşümdür Sör Thomas. Ve sen de bu tip uygulamaların ustası olduğuna göre..."

Cromwell, Margaret Roper geri gelmeden önce, diyeceğini demeliydi. More'un dikkatini çekmek için parmaklarını masaya vurdu. "John Frith," dedi. "Henry'ye onunla görüşmek istediğini söyle. Seni memnuniyetle karşılayacaktır. Onunla konuş ve Frith'le yüz yüze görüşmene izin vermesi için ikna et. John'la aynı görüşleri paylaşmanı beklemiyorum. Zira sen onun bir kafir olduğunu düşünüyorsun ve belki de sahiden öyledir. Fakat Kral'a Frith'in masum olduğunu söyleyecek ve

yaşamasına izin vermesini isteyeceksin. Eğer fikirleri sana ters geliyorsa onunla konuşur, hatta dilersen Roma'ya bile götürebilirsin. Sen ikna kabiliyeti yüksek bir adamsındır Thomas. Fakat Frith ölürse, onun ruhunu kazanma şansını asla elde edemeyeceksin."

Margaret'in ayak sesleri duyuldu. "İstediğin bu muydu baba?"

"Mektubu Efendi Cromwell'e ver."

"Bu kopyanın da bir kopyası vardır herhalde?"

"Bizden, tedbirli davranmamızı istiyormuş gibi bir haliniz var," dedi More'un kızı.

"Babanızla keşişleri ve rahipleri tartışıyorduk. Başka hükümdarlara, mesela Fransa Kralı'na ya da İmparator'a kulluk ederken, Kralımıza nasıl bir faydaları olabileceğini konuşuyorduk."

"Bir de kendilerine İngiliz demiyorlardır umarım?"

"Ne yazık ki bu tip davranışlar sergileyen bazı insanlar var. Babanız sözlerimi daha net bir şekilde açıklayacaktır." Cromwell, eğilerek ona selam verdi. Sonra More'a elini uzattı. Avcundaki yaralar kaybolmuştu. Artık elleri, gerçek bir centilmene yaraşacak şekilde bembeyaz ve lekesizdi. Oysa babasının demirci dükkanının bıraktığı izleri, sonsuza dek taşıyacağını sanmıştı.

Eve döndüğünde onu Helen Barre karşıladı. "Chelsea'de balık tutuyordum," dedi Cromwell.

"More, oltanıza takıldı mı bari?"

"Henüz değil."

"Kıyafetiniz geldi."

"Ve?"

"Kırmızı."

"Ulu Tanrım!" Cromwell güldü. "Helen... Kocanı bulamadım."

Genç kadın ellerini önlüğünün cebine sokmuştu. Sonra bunları kavuşturdu. "Öldüğünü mü düşünüyorsunuz?"

"Sanırım en mantıklı açıklama bu. Onu nehre atılırken gören bir adam buldum. Ciddi bir tanığa benziyor."

"Tekrar evlenebileceğim, öyle mi? Yani beni isteyen biri çıkarsa?"

Helen, gözlerini Cromwell'in yüzüne dikmişti. Başka tek kelime etmedi. Sadece olduğu yerde dikildi. Sanki zaman durmuştu. Neden sonra, "Resmimize ne oldu?" dedi. "Adamın, kalp şeklinde bir kitap tuttuğuna? Yoksa kitabı kalp şeklinde olan mı demeliydim?"

"Bir Cenovalı'ya verdim."

"Neden?"

"Bir başpiskoposun parasını ödemem gerekiyordu."

Helen gönülsüzce kıpırdandı. Sonra bakışlarını kaçırdı. "Hans burada. Uzun zamandır sizi beklediği için çok öfkeli. Zaman, para demekmiş."

"Kaybını telafi ederim."

Hans, taç giyme töreni için aralıksız çalışıyordu. Gracechurch Caddesi'ne Parnas Dağı'nın bir modelini inşa etmişti ve bugün de Kral'la Kraliçe'nin yürüyeceği yola Dokuz Peri Kızı'nı yerleştirmesi gerektiği için Thomas Cromwell tarafından bekletilmek hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. Cromwell yan odadan gelen gürültüleri duyunca irkildi. Galiba Hans, mobilyaların yerlerini değiştiriyordu.

Cranmer'ın incelemesi için, Frith'i Başpiskopos'un Croydon'daki sarayına götürdüler. Yeni Başpiskopos, mahkumu Lambeth'te de görebilirdi ama Croydon, Londra'ya daha uzaktı ve bir korunun içindeydi. Ona demişlerdi ki: "Eğer elimizden kurtulup korulukların derinliklerinde kaybolursan, bizim

için çok kötü olur. Bak, Wandsworth tarafındaki ağaçlar ne kadar da sık. İnsan orada bir orduyu bile gizleyebilir. İki gün boyunca seni ararız ama ya doğuya, Kent'e doğru gidersen? O zaman seni asla yakalayamayız."

Fakat Frith izleyeceği yolu iyi biliyordu; ölüme gidecekti. Yolda ıslık çalarak ve havadan sudan sohbet ederek dikildiler. Biri, bir ağaç dibine işedi. Diğeri, gözlerini daldan dala atlayan bir ala kargaya dikip dakikalarca oyalandı. Fakat arkalarını döndüklerinde, Frith'in yola devam etmek için beklediğini gördüler.

Geçit töreni için hazırlanan, çanlar ve sancaklarla süslü elli mavna, şehre iki saat uzaklıktaki Blackwall'dan yola çıkmıştı. Tıpkı Cromwell'in dualarında Tanrı'ya yakardığı gibi, ılık ama rüzgarlı bir hava vardı. Mavnalar yan yana dizilerek Greenwich Sarayı'nın önüne demirlediğinde, müstakbel Kraliçe eskiden Katherine'e ait olan mavnanın içinde göründü. Yanında nedimeleri ve bu töreni sabote edeceklerine yeminler eden asiller vardı. Nehrin üzerindeki üç yüz küçük kayık müzisyenlerle, kıyıysa Londra halkıyla doluydu. Ağzından alevler saçan bir ejderha maketine, havai fişekler atan adamlar eşlik ediyordu. Açık denize açılmaya hazırlanan gemiler, yeni Kraliçe'yi top atışlarıyla selamlıyordu.

Kule'ye vardıklarında güneş batmak üzereydi ve Thames sanki alev alev yanıyordu. Henry, Anne'i karşılamak için bekliyordu. Onu hiç de resmi olmayan bir şekilde öperken eteklerini de iyice geriye doğru itmişti ki tüm Londra halkı yeni eşinin koca göbeğini görebilsin.

Sonra Henry, bir sürü Howard ve Boleyn'i şövalye ilan etmeye gittiğinde, Anne biraz dinlenme fırsatı bulabildi.

Norfolk Dayı bu şovu kaçırıyordu. Çünkü Henry iki krallığın müttefikliğini mühürlemek için onu Kral Francis'e yolla-

mıştı. Aslında Kraliyet Protokol Başkanı olarak taç giyme törenini o yönetmeliydi ama yokluğunda yerine bakacak başka bir Howard bulmuşlardı ve Thomas Cromwell, hava durumu da dahil olmak üzere her şeyi denetliyordu.

Taç giyme töreni kapsamında verilecek ziyafete Arthur Plantagenet -Lord Lisle- başkanlık edecek, tüm bu işler bittiğindeyse Lord Berners'dan boşalan valilik görevi için Calais'e gidecekti. Dolayısıyla Cromwell bu yolculuktan önce kendisini bazı konularda bilgilendirmeliydi. Lisle'ın Plantegenetlar'a has, uzun ve kemikli bir yüzü vardı. Tıpkı babası Kral Edward gibi uzun boyluydu. Edward'ın şüphesiz bir sürü piçi olmuştu fakat hiçbiri Boleyn'in kızının önünde reverans yapan bu yaşlı adam kadar kibar ve saygıdeğer değildi. Ondan yirmi yaş küçük olan ikinci karısı Honor, ufak tefek ve hoş bir hanımdı. Bugün sarımsı kahverengi ipekli bir elbise giymiş, üzerinde altın kalpler olan mercan bilezikler takmış, yüzüne memnuniyetsiz ve tedbirli bir ifade oturtmuştu. Cromwell'i baştan aşağı süzdü. "Cromwell dedikleri, siz olmalısınız." Eğer sizinle bu tonda konuşan kişi bir erkek olsaydı, onu dışarı çağırır ve birisinden ceketinizi tutmasını rica ederdiniz.

İkinci gün Anne, Westminster'a getirilecekti. Cromwell şafak bile sökmeden önce kalktı, mazgallı siperlerin arasından, Bermondsey kıyısının üzerindeki incecik bulutların dağılışını izledi. Sabahın serinliği giderek yerini altın bir sıcağa bıraktı.

Anne'in tören alayının başında Fransız Büyükelçisi'nin heyeti vardı. Onları kırmızı kıyafetleri içinde hakimler izliyordu. Bath Şövalyeleri mavi ve menekşe rengi giyinmişti. Hemen arkalarında piskoposlar vardı. Lordlar Kamarası Başkanı Audley'yle maiyeti, koyu kırmızı kadifelere bürünmüştü. On altı şövalye, Anne'in oturduğu beyaz tahtırevanı taşıyor,

her adımlarında, tahtırevanın basamaklarındaki gümüş çanlar çıngırdıyordu. Kraliçe, beyazlar içindeydi. Yüzü, vakur bir gülümsemeyle aydınlanmıştı. Saçlarını açık bırakıp değerli taşlarla süslemişti. Arkasından beyaz kadifelerle süslü atlarıyla nedimeler ve iki tekerlekli at arabalarıyla ekşi suratlı yaşlı dullar geliyordu.

Neredeyse adım başı yeni Kraliçe'nin şerefine düzenlenen bir gösteriyle karşılaşıyorlar, Anne kendisine methiyeler düzen insanlara muzaffer bir tavırla gülümsüyordu. Beyaz şahinli arması taçlandırılmış ve güllerle süslenmişti. On altı şövalyenin ayaklarına serilen güller, üzerlerine her basılışında mis gibi kokular çıkarıyordu. Yol boyunca tüm duvar ve çatılara goblenlerle sancaklar asılmıştı. Cromwell atların kaymasını engellemek için yerleri çakıl taşıyla kaplatmıştı. Kanun adamları halkın arasında kol geziyordu. Çünkü Cromwell ileride kimsenin, *ah, Kraliçe Anne'in taç giyme töreni mi? O gün paramı çaldırmıştım,* demesini istemiyordu. Fenchurch, Leadenhall, Cheap, Paul's Churchyard, Fleet, Temple Bar, Westminster. İşte Kraliçe'nin izlediği rota buydu. Neredeyse tüm çeşmelerden, su yerine şarap akıyordu. Diğer Londralılarsa tepeden onları seyrediyordu: Gökyüzünde yaşayan canavarlar, şehrin kimsenin aklına gelmeyen sakinleri -taştan oyulan erkek, kadın ve canavarlar- ve ne insan ne hayvan yaratıklar, sivri dişli, uçan tavşanlar, dört bacaklı kuşlar, kanatlı yılanlar, pörtlek gözlü iblisler, vücutları yapraklarla kaplı, oğlak ya da koç kafalı erkekler, deri kanatlı, kıllı kulaklı, ayakları toynaklı yaratıklar... Bazıları gülüyor, bazıları şarkı söylüyor, bazılarıysa parmaklarını ağızlarına sokmuş, dudaklarını iki yana çekerek dişlerini gösteriyordu. Aslanlar ve papazlar, eşekler ve kazlar, mideleri yedikleri çocuklarla dolu şeytanlar, belki feryat ede-

rek ya da içten içe kıs kıs gülerek yeni Kraliçe'nin görkemli kafilesini izliyordu.

Cromwell o gece Kral'ın izniyle Austin Friars'a gitti. Evine dönmeden önce de tüm kepenklerini ve kulaklarını sokaklardaki coşkulu gürültüye kapayan Chapuys'e uğradı. Tabii ki büyükelçiyi avutmak için yanında kocaman bir pastayla, Suffolk Dükü'nün hediye ettiği bir şişe kaliteli İtalyan şarabını da götürmeyi ihmal etmedi.

Chapuys onu asık bir suratla karşıladı. "Kardinal'in beceremediğini siz başardınız. Henry sonunda istediğini aldı. İmparator'a diyorum ki, herhalde İngiltere Kralı, Cromwell'i yıllar önce yanına almadığına pişmandır. O zaman işleri çok daha yolunda giderdi." Cromwell tam, *bana bildiğim her şeyi Kardinal öğretti,* diyecekti ki Chapuys sözlerine devam etti. "Kardinal, kapalı bir kapıya rastladığında hemen ona yağ çekmeye başlar, sonra da onu kandırarak açtırmaya çalışırdı. Ve siz de tıpkı onun gibisiniz." Kendine Dük'ün şarabından bir kadeh doldurdu. "Ama bu son meselede, kapıyı tekmeleyerek açmayı yeğlediniz."

Şarap tam da Brandon'un zevkini yansıtacak şekilde, gövdeliydi. Chapuys bundan bir yudum alıktan sonra takdirle başını salladı. "Artık bu cahil ülkede olup biten hiçbir şeyi anlamıyorum," dedi sonra. "Şimdi Cranmer Papa mı oldu? Yoksa Papa, Henry mi? Hatta siz bile Papa olabilirsiniz. Bugün halkın arasına karışan adamlarım, Kral'ın metresi için sadece birkaç tezahürat yapıldığını, geri kalan herkesin gerçek Kraliçe Katherine'i kutsaması için Tanrı'ya yakardığını söyledi."

"Öyle mi? Adamlarınız neredeydi acaba? Zira bugün benimle aynı şehirde olmadıkları kesin."

Chapuys, *siz kendinizi avutun,* dercesine burnunu çekti. Kral bugünlerde Fransızları yere göğe sığdıramıyordu. Boleyn'in kızı da yarı Fransız sayılırdı. Ne de olsa onlar tarafından yetiştirilmişti ve tüm ailesi Francis'in yaltakçısıydı. "Ya sen Thomas," dedi Chapuys, "Fransızlar, seni de satın almadı, öyle değil mi?"

Cromwell hemen onu ikna etmeye girişti. "Ah, tabii ki hayır sevgili dostum."

Chapuys'in gözlerinden yaşlar gelmişti. Halbuki hiç de sulu göz bir adam değildi ama Brandon'un şarabında bir hikmet olsa gerekti. "Efendim İmparator'u hayalkırıklığına uğrattım. Katherine'i de öyle."

Boşversene, diye düşündü Cromwell, *ne de olsa her yeni gün, yeni bir mücadele demek.*

Cromwell şafakta kilisedeydi. Tören alayı saat altıda toplanacaktı. Henry seremoniyi bir kafesin ardından izleyecekti. Kral, sekizde kadife bir yastığa oturmuş bekliyor, önünde diz çöken bir hizmetkar da kahvaltısını hazırlıyordu. "Fransız Büyükelçisi de benimle olacak," dedi Henry ve sözünü ettiği beyi karşılamak için ayağa kalktı.

"Duyduğuma göre siz de resminizi yaptırmışsınız Maitre Cremuel. Peki, portrenizin son halini görebildiniz mi bari?"

"Henüz değil. Hans çok meşgul." Büyükelçi, bu sıcak sabahta bile üşümüş gibi görünüyordu. "Evet," dedi Cromwell, "görünüşe bakılırsa, bu kraliçenin taç giymesi, ülkelerimiz arasındaki dostluğu kusursuz bir seviyeye taşıdı. Sorarım size monsenyör, insan, kusursuzluğu nasıl geliştirebilir ki?"

Büyükelçi saygıyla eğildi. "Belki ancak yokuş aşağı?"

"Biz yine de elimizden geleni yapıp karşılıklı çıkarlarımızı kollayalım derim. Yani krallarımız birbirleriyle didişmeye başladığında."

"Başka bir Calais buluşması ayarlamaktan mı söz ediyorsunuz?"

"Belki bir yıl içinde."

"Daha çabuk olmaz mı?"

"Kralımı sebepsiz yere denizaşırı yolculuğa çıkarmaya niyetim yok."

"Bunları konuşuruz Cremuel." Büyükelçi, Cromwell'in göğsüne, tam kalbinin üzerine hafifçe vurup Kral'ın yanına gitti.

Anne'in korteji dokuzda kiliseye vardı. Yeni Kraliçe, kenarları as kürkleriyle süslü, mor kadifeden bir pelerine sarınmıştı. Mihraba kadar uzanan mavi yolluk üzerinde, beş yüz metre kadar yürüyecekti. Yüzünde büyülenmiş gibi bir ifade vardı. Hemen arkasında yürüyen Norfolk'un dul düşesi, müstakbel kraliçenin maiyetindekilere önderlik ediyordu. Winchester ve Londra Piskoposları, Anne'in uzun elbisesinin eteklerini tutmuştu. Gardiner ve Stokesley, boşanma meselesinde Kral'ın tarafını tutmuştu. Fakat şimdi ikisinin de yüzlerinden düşen bin parçaydı. Kraliçe'nin eteğini iki piskoposun tutacağı nerede mi yazıyordu? Tabii ki eskiliği yüzünden kimsenin dokunmaya bile cesaret edemediği büyük kitapta. Ama Lisle, orada yazanları ezbere biliyordu. *Belki de kitap kopyalanıp basılsa daha iyi olur,* diye düşündü Cromwell.

Bunu aklının bir köşesine not ettikten sonra, dikkatini tekrar Anne'e verdi. *Ya mihrabın önünde dua etmek için eğilirken tökezlerse,* dedi içinden. Neyse ki nedimeleri ona yardım etmek için öne atılmıştı. Kendini bir dua mırıldanırken buldu: "Tanrım, şu anda yarı gelişmiş kalbi taş zeminin üzerinde atan bu çocuğu kutsa ve onun babasının babası ve Tudor amcaları gibi güçlü, uyanık, fırsatlarını iyi kollayan biri olmasını sağla." Eğer Wolsey'nin yarattığı Henry yirmi yıl daha yaşarsa ve vari-

si olarak bu çocuğu tayin ederse, ben de kendi prensimi yaratmak için fırsat bulurum. İşte o zaman, İngiltere'nin geleceği kurtulur. O zamana dek ben de fazla yaşlanmam. Norfolk'a baksana. Altmışında olmasına rağmen ne kadar da kuvvetli. Babasıysa, yetmişinde Flodden'da savaşmıştı. Üstelik Henry Wyatt gibi erkenden emekli olmaya da niyetim yok.

Anne güçbela doğruldu. Yoğun bir tütsü bulutunun ardında hayal meyal seçilen Cranmer, Kraliçe'nin eline kraliyet asasını verdi ve Aziz Edward'ın tacını kafasına koydu. Sonra bunu gayet ustaca bir el çabukluğuyla, daha hafif ve kolay taşınabilir bir taçla değiştirdi.

Kutsal yağ sürülen Kraliçe geri çekilirken, etrafını saran tütsü dumanı dağıldı. Anna Regina, artık yatak odasına gidip Westminster'daki ziyafet için hazırlanabilirdi. Cromwell, asil beyleri bir kenara itip kendine yol açmaya çalıştı. *Hepiniz,* diye düşündü, *burada olmayacağınızı söylemiştiniz.* Ve onların arasında, beyaz atına binmiş, saraya dönmeye hazırlanan Charles Brandon'u gördü. Bu yapılı ve görkemli adama bakarken, Charles, *sen de benden daha uzun yaşamayacaksın,* diye geçirdi içinden. Bir köşede, görünüp kaybolan kırmızı bir cüppe dikkatini çekmişti. Hiç şüphesiz, tören alayından sıvışan bir hakime aitti.

Venedik Büyükelçisi, Henry'nin kafesli bölmesinin kapısında dikiliyordu fakat Kral onu eliyle kenara itti. "Karım çok güzel görünüyordu, öyle değil mi Cromwell?" dedi Henry. "Onu ziyarete gittiğinde bunu ver..." Elindeki elmas yüzüğü çıkarıp öptükten sonra, Cromwell'in avcuna koydu.

"Böylesine duygusal bir mesajı iletmekten onur duyarım," dedi Cromwell iç çekerek.

Kral güldü. "Bugün benim en mutlu günüm."

"Doğuma kadar öyle Majesteleri," dedi Venedik Büyükelçisi, reverans yaparak.

Kapıyı Norfolk'un küçük kızı Mary Howard açtı. "Hayır, kesinlikle içeri giremezsiniz," dedi. "Kraliçe giyinik değil."

Richmond haklı, diye düşündü Cromwell, "gerçekten de hiç göğsü yokmuş." Yine de on dört yaşındaki kızı biraz pohpohlamaya karar verip elbisesini ve mücevherleri övdü. Az sonra yatak odasından mırıltılar yükseldi ve Mary Howard, "Ah, tabii," dedi, "madem Kraliçe öyle istiyor."

Yatağın perdeleri kapalıydı. Onları açtığında, Anne'i geceliğiyle yatarken buldu. Altı aylık karnı dışında sıska ve bir hayalet kadar solgun görünüyordu. Halbuki seremonideki kılığı hamileliğini pek belli etmemiş, sadece mihraba eğildiğinde, bebek bekleyen bir kadın gibi görünmüştü. Fakat şimdi geceliğin altındaki kocaman göğüsleri ve şiş ayakları, sere serpe gözlerinin önündeydi.

"Tanrı aşkına," dedi Kraliçe, "Howard kadınlarını bir dakika bile rahat bıraktığınız yok. Çirkin bir adama göre, kendinizden fazla eminsiniz doğrusu. Durun size şöyle bir bakayım." Kafasını kaldırdı. "Bu kırmızı mı şimdi? Neredeyse siyah. Yoksa emirlerime karşı mı geldiniz?"

"Kuzeniniz Francis Bryan, ayaklı bir çürük gibi dolaştığımı söyledi."

"Devlet kurumunda bir çürük ha?" Jane Rochford bir kahkaha attı.

"Bunu yapabilecek misiniz?" diye sordu Cromwell, samimi bir endişeyle. "Çok yorgun görünüyorsunuz."

"Ah, bence kesinlikle dayanacaktır." Mary'nin sesinde ve yüzünde, ablasıyla gururlandığına dair hiçbir iz yoktu. "Ne de olsa bunun için doğdu, öyle değil mi?"

Jane Seymour sordu. "Kral töreni izledi mi?"

"Onunla övündüğünü söyledi." Cromwell, Anne'e dönerek sözlerine devam etti. "Ayrıca her zamankinden de daha güzel göründüğünüzü de söyledi ve size bunu gönderdi."

Anne hafifçe inledi. Hani hem minnettar olmuş, hem de biraz sıkılmış gibi. "Ne? Bir elmas daha mı?"

"Size bir de öpücük yolladı ama ben bunu kendisinin iletmesini tavsiye ettim."

Anne yüzüğü almak için hiçbir girişimde bulunmadı. Cromwell neredeyse yüzüğü dağ gibi göbeğinin üzerine bırakıp gidecekti fakat Mary'ye vermeyi tercih etti. Sonra, "Şölen sizi bekleyecektir Majesteleri," dedi. "Kendinizi ne zaman iyi hissederseniz, o zaman gelin."

Ama Anne derin bir nefes alarak doğruldu. "Şimdi geliyorum." Mary Howard öne eğilip beceriksizce sırtına destek olmaya çalıştıysa da Anne onu kovaladı. "Ah, çekil şuradan!" Cromwell'e döndü. "Dün gece neredeydiniz? Sizi görmeyi isterdim. Halk benim için tezahürat yapıyordu. Onları duydum. Herkes Katherine'in çok sevildiğini söylüyor ama onu yalnızca kadınlar seviyor. Hatta bana kalırsa, acıyorlar desek daha iyi. Bu yaratık karnımdan çıktığında, beni daha da çok sevecekler."

Jane Rochford lafa karıştı. "Ama madam, Katherine'i seviyorlar çünkü o iki hükümdarın kızı. Buna alışsanız iyi edersiniz, zira sizi ondan daha çok sevmeyecekler. Eminim, Efendi Cromwell de bana katılacaktır. Hem bunun, sizin erdemlerinizle hiçbir alakası yok ki. Bence gerçekleri çarpıtmak gereksiz."

"Bence bu kadarı yeter," dedi Jane Seymour ve Cromwell dönüp ona bakınca, kızın ne kadar büyüdüğünü fark etti.

"Leydi Carey," dedi Jane Rochford, "artık ablanızı ayağa kaldırıp giydirmemiz gerek. Onun için neden Efendi

Cromwell'le dışarı çıkıp günlük sohbetlerinizden birini etmiyorsunuz? Zira geleneğinizi bozmanız için hiçbir sebep göremiyorum."

Odadan çıktıklarında, "Mary?" dedi Cromwell, genç kadının gözlerinin altındaki kara gölgeleri fark ederek.

"Evet?" diye mırıldandı Mary, *yine ne var,* dercesine.

"Yeğenimle evliliğinizin gerçekleşmediğine üzülüyorum."

"Bana bu konuda fikir danışılmamıştı zaten," dedi Mary gülümseyerek. "Ama evini göremeyeceğime üzülüyorum doğrusu. Oysa hakkında o kadar çok şey duymuştum ki."

"Neymiş duyduğun?"

"Ah... Çil çil altınla dolup taşan sandıklar varmış."

"Sandıkların taşmasına asla izin vermeyiz Mary. Gider daha büyüklerini alırız."

"Onların Kral'ın parası olduğunu söylüyorlar."

"Tabii ki, hepsi Kral'ın parası. Üzerlerinde resmi var ya. Mary, bak," Cromwell uzanıp genç kadının elini tuttu, "ne yapıp ettimse de onu senden vazgeçiremedim. Kral..."

"Bunun için, söylediğin kadar uğraştığına emin değilim."

"Ne olur inan, bizimle güvende olmanı çok isterdim. Gerçi Kraliçe'nin kardeşi olarak, belki daha iyi bir kısmetin beklentisi içindesindir."

"Eminim, her gece yaşadıklarımın beklentisi içinde olan bir sürü kız kardeş vardır."

Henry'den, başka bir çocuk daha yapacak, diye düşündü Cromwell. *Ve Anne onu beşiğinde boğduracak.* "Arkadaşın William Stafford saraya gelmiş. Tabii, onun hala arkadaşın olduğunu varsayıyorum?"

"İçinde bulunduğum durum için ne düşündüğünü hayal et bakalım! Neyse, en azından babam tekrar benimle konuşma-

ya başladı. Zira monsenyörün bu ara bana ihtiyacı var. Tanrı korusun, Kral başka ahırlardaki kısraklara binmeye kalkışırsa ne yapar sonra?"

"Hepsi bitecek Mary. Seni serbest bırakacak. Onunla konuşup sana aylık bağlamasını rica edeceğim."

"Kirli bulaşık bezleri ne zamandan beri aylık alır oldu?" Mary'nin gözlerinden yaşlar süzülmeye başladı. Cromwell elini uzatıp onları silerken, avutucu birkaç sözcük mırıldanmaya çalıştı. O anda başka bir yerde olmalarını ne kadar da çok isterdi. Genç kadının yanından ayrıldıktan sonra dönüp arkasına baktı. Mary eşikte yapayalnız dikiliyordu. *Onun için bir şeyler yapmalıyım,* diye düşündü. *Zira güzelliğini yitirmek üzere.*

Henry, Westminster'ın üst katındaki salonların birinde durmuş aşağıya bakıyordu. Kraliçesi, sofradaki yerini almıştı. Nedimeleri -diğer deyişle, sarayın çiçekleri- ve İngiltere'nin asilleri etrafını sarmıştı. Kral incecik dilimlenmiş elmalarını tarçına batırıp yerken, beraberindeki üç bey, haziran serinliğine karşı kürklere bürünmüş olan Jean de Dinteville, şık brokarları içindeki Lavaur Piskoposu ve Cromwell sohbet ediyordu.

"Tüm bunlar gerçekten de çok etkileyiciydi Cremuel," dedi de Selve, cin gibi gözlerini Cromwell'e dikerek. O da Piskopos'un kırmızı dut rengi brokarının dikişlerini, süslemeleri ve boyasını takdirle süzdü. Bu iki Fransız'ın, Hıristiyanlığın esaslarını onayladığını duymuştu. Fakat Fransız Sarayı'nın alimleri, Kral Francis'in etrafında dolanıp onun isteklerini yerine getirmekten başka bir şey yapamazdı. Francis de asla kendi Thomas More'unu ya da Erasmus'unu yaratamamıştı.

"Kraliçe'ye bakın," dedi Henry aşağı eğilerek. "Sergilemeye değer görünüyor, öyle değil mi?"

"Onu daha iyi görebilmeniz için, bütün camları tekrar parlattırdım," dedi Cromwell.

"*Fiat lux**," diye mırıldandı de Selve.

"Kraliçe bugün çok iyi dayandı," dedi de Dinteville. "Herhalde en az altı saat ayakta kalmıştır. Majestelerini köylü kadınları gibi güçlü kuvvetli bir eş aldığı için tebrik etmek gerek doğrusu. Sakın sözlerimden yanlış bir mana çıkarıp alınmayın lütfen."

Paris'te Lüteriyenleri yakıyorlardı. Cromwell, Fransızlarla bu konuyu konuşmak istemesine rağmen, aşağıdan gelen kızarmış kuğu ve tavuskuşu kokuları arasında aklını güçlükle toparlıyordu.

"Beyler," dedi, "Guido Camillo adında bir adam tanıyor musunuz acaba? Duyduğuma göre kendisi, efendinizin sarayındaymış."

De Selve ve arkadaşı birbirlerine imalı bakışlar fırlattı. "Tahta kutuyu inşa eden adamdan söz ediyor olmalısınız," diye mırıldandı Jean. "Evet, tanıyoruz."

"Onun adı, hafıza tiyatrosu," dedi Cromwell.

De Selve kafasını salladı. "Siz de oyunun ta kendisi oluyorsunuz."

"Erasmus, yazılarında bundan bahseder," dedi Henry, omzunun üzerinden onlara bakarak. "Marangozlardan kendisi için tahtadan ufak raflar ve çekmeceler yapmasını söyler. Her biri, birbirinin içine geçecek şekilde. Bu, Cicero'nun da konuşmalarını hatırlaması için kullandığı bir hafıza sistemidir."

"İzninizle belirtmeliyim ki sözünü ettiğimiz, eski Vitruvian sisteminde bir plan. Ama oyunlarda kullanılmak üzere yapıl-

* Latincede *ışık olsun*. Eski Ahit'e göre Tanrı tarafından ışığın yaratılışını tanımlayan cümle. Ç.N.

mıyor. Lordum Piskopos'un da dediği gibi, siz tiyatronun sahibi olarak en ortada duruyorsunuz ve kafanızı kaldırıp yukarı bakıyorsunuz. Etrafınız bilgiyle dolu. Tıpkı bir kütüphane gibi ama sanki her kitap birbirinin içine geçmiş."

Kral ağzına anasonlu bir şekerleme attı. "Dünyada öylesine çok kitap var ki. Ve her gün de yenileri yazılıyor. Hiç kimse, onların hepsini okuyamaz."

"Buna neden bu kadar önem verdiğinizi anlayamadım," dedi de Selve. "Ayrıca sizi uyarmalıyım ki Guido, kendi bölgesine ait bir lehçeyle konuşuyor Mösyö Cremuel."

"Efendiniz parasını harcamaktan hoşlanıyorsa bu bizi ilgilendirmez, öyle değil mi?" diye araya girdi Kral. "Umarım bu Guido dedikleri adam büyücü falan değildir. Zira Francis'in öylelerinin eline düşmesini istemem. Bu arada, Stephen'ı Fransa'ya geri yolluyorum Cromwell."

Stephen Gardiner. Demek Fransızlar, *Norferk*'le anlaşamamıştı. Hiç şaşırmamıştı doğrusu. "Peki, görevi uzun sürecek mi?" diye sordu.

De Selve'yle göz göze gelmişti. Piskopos atıldı. "İyi de Baş Sekreter'in işlerini kim yapacak?"

Henry gülümsedi. "Ah, pek tabii ki, Cromwell yapacak. Öyle değil mi Cromwell?"

Cromwell koridora çıktığında, Efendi Wriothesley yolunu kesti. Bugün protokol görevlileri, çocukları ve arkadaşları için büyük bir gündü; onları dolgun bahşişler bekliyordu. Bunu söyleyince, "Asıl sizi dolgun bir maaş bekliyor," dedi *Bana-Risley-deyin*. Çünkü Henry, Winchester'ın kendisine muhalefet edip durmasından sıkılmış, tartışmaktan yorgun düşmüştü. Artık evli bir adamdı ve biraz huzur arıyordu. Cromwell, "Anne'le birlikteyken mi?" diye sorunca, *Bana-Risley-deyin*

güldü. "Siz onu benden çok daha iyi tanıyorsunuz elbette ama herkes Kraliçe'nin sivri dilinden yaka silkiyormuş. Dolayısıyla da Kral, kendisine iyi davranan bakanlara ihtiyaç duyuyor. Bence kendinizi Stephen'ı yurtdışında tutmaya adayın. Böylece Kral, pek yakında yeni unvanınızı tasdik edecektir."

Akşam için giyinmiş olan Christophe etrafta dolanarak ona işaret çakıp duruyordu. "Artık gitmeliyim," dedi Cromwell ama Wriothesley şans dilercesine kırmızı kıyafetine dokundu ve şöyle dedi: "Siz evinizin olduğu kadar cümbüşlerin de efendisisiniz. Kral'ın neşe kaynağısınız. Kardinal'in yapamadığını ve daha pek çok şeyi başardınız. Sırf bu bile -sözlerini yutup şölene katılan asillerin oturduğu ziyafet sofrasını gösterdi- yeter. Baksanıza, herkesin her türlü ihtiyacını düşünmüşsünüz."

Cromwell kafasını eğerek teşekkür etti ve Wriothesley uzaklaşınca çocuğu yanına çağırdı. "*Bana-Risley-deyin*'in yanında konuşmak istemedim," dedi Christophe, "Rafe onun her şeyi Gardineur'a yetiştirdiğini söylüyor. Şimdi size bir mesajım var. Ziyafet sona erince hemen Başpiskopos'un yanına gidecekmişsiniz." Cromwell, Anne'in yanında oturan Cranmer'a baktı. İkisi de yemek yemeden etrafı gözlüyordu.

"Pekala," dedi. "Nerede buluşacakmışız?"

"Eski evinde. Siz orayı biliyormuşsunuz. Çok gizliymiş. *Yanında kimseyi getirmesin,* dedi."

"Ama sen gelebilirsin Christophe. Zira sen henüz, kimse değilsin."

Oğlan sırıttı.

Fakat Cromwell endişelenmişti. Karanlıkta sokaklar sarhoşlarla dolacaktı ve arkasını kollayacak biri olmadan dışarı çıkmak istemiyordu. Ne yazık ki insanların iki tane ön tarafı yoktu.

Neredeyse Cranmer'ın evine varmışlardı ki yorgunluk, demirden bir pelerin misali omuzlarına çöktü. "Bekle, bir dakika," dedi Christophe'a. Son birkaç gecedir doğru düzgün uyumamıştı. Derin bir nefes aldı. Manastırın bahçesindeki dehlizler ıslak ve soğuktu. Sessizliği, Westminster sokaklarından gelen gürültüler bozuyordu.

Cranmer'ı çalışma masasında buldu. "Bunlar asla unutamayacağımız günler," dedi Başpiskopos. "Şahit olmayanlar inanamaz. Kral bugün senden övgüyle söz etti. Üstelik bunu sana iletmemi ister gibiydi."

"Kule'nin tuğlaları için yapılan masrafı neden o kadar çok düşündüm bilmem. Zira şimdi ne kadar da önemsiz bir mesele gibi görünüyor. Yarın atlı mızrak dövüşleri var. Sen de geleceksin, değil mi? Oğlum Richard da bir karşılaşma yapacak."

"Kesin kazanacak," dedi Christophe. "Rakibini tek vuruşta indirecek."

"Şştt," diye susturdu Cranmer onu. "Sen burada değilsin çocuk. Cromwell, gel lütfen."

Başpiskopos odasının arka tarafındaki kapıyı açtığında, Cromwell kafasını içeri uzattı ve loş ışıkta bir masayla sandalye gördü. Genç bir kadın, yüzünde dingin bir ifadeyle kitap okuyordu. Sonra kafasını kaldırıp ona baktı. *"Ich bitte Sie, ich brauch eine Kerze."*

"Christophe, bir mum getir."

Cromwell, kadının kitabını tanımıştı. Luther'indi. "Bakabilir miyim?" dedi, kitabı eline alarak.

Satırdan satıra atlarken, *yoksa Cranmer'ın sakladığı bir kaçak mı*, diye düşündü. Burada bulunursa, başına neler gelebileceğini biliyor mu? Yarım sayfa kadar okumuştu ki Başpiskopos içeri daldı. "Bu kadın..?"

"Margarete," dedi Cranmer, "karım."

"Tanrım!" Luther'i masaya fırlattı. "Ne yaptın sen? Onu nereden buldun? Belli ki Almanya'dan. Dönüşün, onun için bu kadar gecikti ha? Peki, neden?"

Cranmer sakince kafasını iki yana salladı. "Dayanamadım."

"Kral'ın bunu öğrendiği zaman sana ne yapacağını biliyor musun? Paris'in baş celladı, bir makine icat etmiş. Kafirler yakılırken onları arada sırada yukarı çekip seyircilerin eğlenmelerini sağlıyorlarmış. Şimdi Henry de ondan bir tane isteyecektir. Ya da belki kafanı kırk günde omuzlarından ayıracak yeni bir alet sipariş eder."

Genç kadın araya girdi. *"Mein Onkel...*

"O da kimmiş?"

Kadın, bir ilahiyatçının ismini verdi. Andreas Osiander Nürnberg'li bir Lüteriyendi. "Amcasıyla arkadaşları ve şehirlerinin tüm okumuş kişileri şuna inanıyordu ki..."

"Sizin ülkenizde rahiplerin evlenmesine sıcak bakıldığını biliyorum madam ama burası öyle değil. Yoksa Dr. Cranmer sizi bu konuda uyarmadı mı?"

"Lütfen," diye yalvardı Cranmer, "ne diyor? Beni suçluyor mu? Yoksa evine dönmek istediğini mi söylüyor?"

"Hayır, senin iyi biri olduğunu söylüyor. Peki, sana gözünü böylesine kararttıran nedir?"

"Bir sırrım var demiştim."

Evet, sayfanın kenarına öyle yazmıştı. "İyi de, onu burada, Kral'ın burnunun dibinde saklamak niye?"

"Karım taşrada kalıyordu ama kutlamaları görmek için yalvarınca buraya getirdim."

"Ne yani, bir de sokağa mı çıktı?"

"Onu kimse tanımıyor ki."

Doğruydu, şehirde kaybolmak kolaydı. İnsan ormandaki bir ağacı saklayabilirdi. Cranmer ona yaklaşıp kutsal yağın lekelediği ellerini uzattı. "Seni buraya dostum olarak çağırdım. En iyi dostum olarak."

İnsan, bir dostun elini tutmaktan başka ne yapabilirdi ki? "Tamam. Bir yolunu bulacağız. Hanımın gizli kalacak. Ama ben yine de onu kendi ailesinin yanında bırakmalıydın diyorum. En azından Kral, bizim yolumuzu benimseyene dek."

Margarete, mavi gözlerini bir kocasına bir Cromwell'e kaydırarak onları dinliyordu. Sonunda ayağa kalkıp masayı itti. O an Cromwell'in kalbi çılgıncasına çarpmaya başladı. Çünkü kendi karısını da bunu yaparken görmüştü. Belini doğrultmak için masadan destek alışını. Margarete uzun boyluydu ve kocaman göbeği, masanın hemen üzerinde kalıyordu.

"Tanrım," dedi.

"Umarım kız olur," diye mırıldandı Başpiskopos.

"Doğum ne zaman?" diye sordu Cromwell, Margarete'ye.

Genç kadın ona cevap vermek yerine elini tutup karnına dayadı. Bebek, dans ediyor gibiydi. Kadının avcunu ittiren, ya bir topuktu ya da yumruk. "Bir arkadaşa ihtiyacınız var," dedi Cromwell. "Yanınızda olacak bir hanıma."

Cranmer'la peş peşe odadan çıktılar. "John Frith..." dedi Cranmer.

"Evet?"

"Croydon'a getirildiğinden beri onunla üç kez yalnız görüşme imkanı buldum. Gerçekten çok değerli bir genç adam. Dolayısıyla da onunla geçirdiğim saatlerin bir dakikasını bile zaman kaybı olarak görmüyorum. Ama onu yolundan çeviremedim."

"Koruluğa kaçmalıydı. Asıl izlemesi gereken yol oydu."

"Bağışla ama," dedi Cranmer, bakışlarını yere dikerek, "hepimiz, önümüzde senin kadar çok yol göremiyor olabiliriz."

"Öyleyse onu Stokesley'ye teslim etmek zorunda kalacaksın. Ne de olsa Frith, onun piskoposluk bölgesinde tutuklandı."

"Kral bana bu kudreti bahşettiğinde, ilk görevlerimden birinin Frith gibi bir genç adamı inancından vazgeçirmeye çalışmak olacağını hiç tahmin etmemiştim."

Gerçek dünyaya hoşgeldin. "Üzgünüm ama daha fazla bekleyemem," dedi Başpiskopos.

"Karın da öyle."

Austin Friars'ın etrafındaki sokaklar terk edilmiş gibiydi. Şehrin çeşitli yerlerinde yakılan şenlik ateşlerinden çıkan duman, yıldızları ardına gizlemişti. Cromwell kapıdaki muhafızlarının ayık olduğunu görünce takdirle başını salladı ve onlarla bir çift laf etmek için duraksadı. Çok acelesi olup da hiç yokmuş gibi davranmak da başka bir sanattı doğrusu. İçeri girdiğinde, "Bana Bayan Barre'yi çağırın," dedi.

Evdekilerin çoğu şenlik ateşlerini izlemeye gitmişti ve geceyarısına dek dışarıda olacaklardı. Buna izinleri vardı. Zira İngiltere'nin yeni kraliçesini ilk kutlaması gereken onlardı. John Page yanına geldi. "Bir şey mi istiyorsunuz efendim?" Sonra, elinde kalemiyle, bir zamanlar Wolsey için çalışan William Brabazon göründü. Öyle ya, Kral'ın işleri asla beklemezdi. Thomas Avery hesaplarını yeni bitirmişti. Zira para giriş çıkışı da asla bitmezdi. Wolsey gözden düştüğünde ev halkı onu terk etmişti ama Thomas Cromwell'in hizmetkarları, tüm zorluklara rağmen daima yanı başındaydı.

Kapının açılıp kapanmasıyla arkasını döndü. Rafe, diken diken saçlarıyla karşısına dikilmişti. Yanakları kızarmış, gözlerinde meraklı bir bakış belirmişti. "Efendim?"

"Şimdi seninle konuşamam. Helen burada mı?"

"Neden?"

Tam o sırada Helen göründü. Saçlarını temiz bir başlığın içine sokuşturarak yanlarına yaklaştı. "Gidip çantanı topla," dedi Cranmer, "benimle geliyorsun."

"Gittiğim yerde ne kadar kalacağım efendim?"

"Bunu bilmiyorum."

"Peki, Londra dışına mı gidiyoruz?"

Cromwell, *bazı düzenlemeler yapmalıyım,* diye düşündü. *Belki dostlarımın karıları bana ağzı sıkı hizmetkarlar bulabilir. Tabii, bir de çocuğunu Cranmer'ın kucağına verecek becerikli bir ebe lazım.* "Belki kısa bir süreliğine," diye cevap verdi Helen'e.

"Çocuklar..."

"Merak etme, biz onlara bakarız."

Helen kafasını sallayıp hazırlanmak için odasına gitti. İnsan, hizmetindeki tüm erkeklerin onun kadar hızlı olmasını isterdi. Rafe arkasından seslendi. "Helen..." Bu durumdan rahatsız olmuşa benziyordu. "Onu nereye götüreceksin? Gecenin bir yarısı çocuklarından ayrılması doğru mu?"

"Bırak da buna ben karar vereyim Rafe."

"Ama ben de bilmeliyim."

"İnan ki hiç gerek yok." Sonra insafa geldi. "Ya da şimdilik sırası değil, tamam mı? Çok yorgunum ve daha fazla açıklama yapmak istemiyorum."

Helen'i Austin Friars'ın sıcağından manastır dehlizlerinin serinliğine götürme işini Christophe'a ya da sabaha bırakabilirdi. Ama Cranmer'ın karısının yalnızlığı ve Cannon Row'un manastır hırsızlarının gölgeleriyle dolu sokakları, onu tedirgin ediyordu. O bölge, Kral Richard zamanında bile soyguncuların yatağıydı. Geceleri sokaklarda fink atarlar, şafak söktü-

günde de yine o kutsal mabetlere saklanıp ganimetleri din adamlarıyla paylaşırlardı. *Orayı temizlemeliyim,* diye düşündü. *Adamlarım onların kökünü kazımalı.*

Geceyarısı havası yosun kokulu, kaldırım taşları kaygandı. Helen, elini tuttu. Bir hizmetkar, gözlerini bir an olsun yerden kaldırmadan onları içeri aldı. Cromwell de adamın eline birkaç bozukluk tutuşturdu. Başpiskopos ortalıkta yoktu. Güzel. Cranmer'ın karısı ufak bir karyolada yatıyordu. Helen'e döndü. "Bu hanımın, şefkatine ihtiyacı var. Durumunu görüyorsun. Dilimizi bilmiyor. Yani ona ismini sormana gerek yok."

Sonra Margarete'ye, "Bu Helen," dedi, "onun da iki çocuğu var. Size yardım edecek."

Bayan Cranmer gözlerini kapayıp gülümsedi. Fakat Helen şefkatli elini ona uzatınca, uzanıp bu eli okşadı.

"Kocanız nerede?"

"*Er betet.*"

"Umarım benim için de dua ediyordur."

Frith'in yakılacağı gün, Cromwell Kral'la birlikte Guilford'da avlanıyordu. Şafak söktüğünden beri yağmur yağıyor, şiddetli rüzgar, ağaçların tepelerini dalgalandırıyordu. Henry'nin ruh hali pek iyi değildi. Windsor'da kalan Anne'e bir mektup yazmaya karar vermişti. Fakat tüy kalemi bir süre parmaklarında evirip çevirdikten sonra, "Ben söyleyeyim, sen yaz Cromwell," dedi.

Frith'le birlikte, Andrew Hewitt adında bir terzi çırağı da yakılacaktı.

"Katherine çocuklarına hamileyken kendisine kutsal emanetler getirilmesini istemişti," dedi Henry. "Ben de Kutsal Bakire'nin kuşağını kiraladım."

"Kraliçe'nin bunu isteyeceğini pek sanmıyorum."

"Bir de Azize Margaret'e dua edilmesini. Kadınca şeyler işte."

"Öyleyse, bunları yine onlara bırakalım efendim."

Daha sonra Frith'le çocuğun çok acı çektiğini duyacaktı. Zira rüzgar, alevleri alıp götürmüş, uzunca bir süre can çekişmişlerdi. Ölüm öyle kahpeydi ki onu çağırdığında gelmezdi. Karanlıklarla gizlenen ve yüzünü siyah örtüyle örten bir şakacıydı o.

Londra'da yaz ateşi hortlamıştı. Halkını temsil eden Kral da hemen her gün hastalığın tüm belirtilerini gösteriyordu.

Henry şimdi yağmuru seyrediyordu. Kendi kendini neşelendirmek istercesine, "Belki yakında diner," dedi. "Zira Jüpiter yükseliyor. Şimdi Kraliçe'ye de ki..."

Cromwell elinde kalemiyle bekledi.

"Yok, yok, bu kadarı yeter. Ver de imzalayayım Thomas."

Kral kalp çizecek mi diye bekledi ama karşılıklı kur yapma döneminin havailiği çoktan son bulmuştu. Ne de olsa evlilik ciddi bir işti. *Henricus Rex.*

"Mideme kramp giriyor," dedi Kral. "Başım ağrıyor. Bulantım da var. Şu gözlerimin altındaki kapkara gölgeleri görüyor musun? Sakın bu bir işaret olmasın?"

"Belki Majesteleri biraz dinlense iyi olur," dedi Cromwell. *Ve biraz da cesaretini toplasa.*

"Bu hastalık hakkında ne dediklerini biliyorsun. Kahvaltısını sapasağlam edenler, akşama nalları dikiveriyor. İki saat içinde ölüyormuşsun."

"Bazı insanların da sırf korkudan öldüğünü duydum," dedi Cromwell.

Akşamüzeri güneş yüzünü gösterince, Henry kahkahalar atarak atını yapraklarından sular süzülen ağaçların altında koşturmaya başladı. Smithfield'deyse Frith'in zarafetinden, ya-

kışıklılığından, bilgeliğinden arta kalan çamur ve kömürleşen kemikler, küreklerle toplanıyordu.

Kral'ın iki bedeni vardı. Biri fiziksel varlığıydı. Bunu tıpkı Henry'nin de sık sık yaptığı gibi kolaylıkla ölçebilirdin. Belini, omuzlarını... İkincisiyse prensliğiydi. Böylece aynı anda birden fazla yerde bulunabiliyordu. Henry ormanda avlanırken, prens ikizi kanun yapıyordu. Biri savaşırken, diğeri barış için dua ediyordu. Biri krallığının verdiği gizem perdesinin ardında saklanırken, diğeri bezelyeli ördek yiyordu.

Papa, Henry'nin Anne'le yaptığı evliliğin geçersiz olduğunu ilan etmişti. Eğer Katherine dönmezse, İngiltere Kralı'nı aforoz edecekti. Henry Hıristiyanlıktan atılacak, tebaasının yüz karası olacak, hiçbir Hıristiyan evinde hoşgörüyle karşılanmayacak, öldüğünde, cesedi hayvan kemikleriyle birlikte gömülecekti.

Cromwell, Henry'ye Papa'yı *Roma Piskoposu* olarak adlandırmasını öğretmişti. Ve ismi geçtiğinde, kahkahalarla gülmesini. Zira bu belirsiz kahkahalar, önceki diz çöküşlerinden çok daha iyiydi.

Cranmer, Elizabeth Barton'u Kent'teki evine çağırmıştı. Sahiden de Katherine'in kızı, Mary'yi kraliçelik tacıyla görmüş müydü? Evet. Ya Leydi Exeter'i? Evet. Cranmer sakin bir sesle bunların ikisinin de doğru olamayacağını söyledi. Fakat Bakire ısrarcıydı. "Ben sadece gördüklerimi söylerim," dedi. Cranmer da genç kadının kendine aşırı derecede güvendiğini yazdı. Başpiskoposlarla uğraşmaya alışmıştı ve Cranmer'ı da Warham gibi görüp dikleniyordu.

Halbuki Elizabeth Barton, kedinin pençesindeki fareydi.

Kraliçe Katherine yine taşınıyordu. Hizmetkarlarının sayısı ciddi şekilde azaltılmıştı ve bir sonraki durağı, Lincoln Piskoposu'nun Buckden'deki evi olacaktı. Burası, kırmızı

tuğlalı büyük bir malikaneydi ve bahçeleri uçsuz bucaksız koruluklara ve bataklıklara açılıyordu. Eylül ona sonbaharın ilk meyvelerini verecek; ekim, sisleri beraberinde sürükleyecekti.

Kral, Katherine'den, kızı Mary'nin vaftiz edildiği kıyafeti istemişti. Thomas Cromwell, Katherine'in verdiği cevabı duyunca güldü. "Doğa, Katherine konusunda hata yapmış," dedi, "zira bir erkek olarak doğsaydı, geçmişin tüm kahramanlarının pabucunu dama atabilirdi." *Dul Prenses'e* diye başlık atılan kağıt önüne koyulunca, Katherine yeni unvanının üzerini karalamış ve bunu tek kelime etmeden geri yollamıştı.

Kısa yaz gecelerinde yeni yeni dedikodular filizleniyor, daha şafak bile sökmeden tüm Londra'yı dolaşıyorlardı. Thomas Cromwell'in evindekiler, sabahın erken saatlerinde bir ebe aramaya başlamıştı. Kır evlerinin birinde yabancı bir kadın saklıyordu ve bu kadın, ona bir kız çocuğu vermişti. "Ne yaparsan yap," dedi Cromwell, Rafe'e, "sakın benim onurumu korumaya çalışma. Hatta, başka kadınlarım da olduğunu söyle."

"Buna inanacaklardır," dedi Rafe. "Şehirde bir söylenti dolaşıyor. Thomas Cromwell'in çok büyük bir..."

"Evet, çok büyük bir muhasebe defterim var," dedi Cromwell, "ve harika bir dosyalama sistemim. Böylece, aleyhimde konuşanlarla ilgili her türlü bilgiye kolayca ulaşabiliyorum."

Kral'ın tüm astrologları, bir oğlu olacağını söylüyordu. Ama bu insanların lafına güven olmazdı. Birkaç ay önce, bir adam Cromwell'le görüşmek istemiş ve Kral'a bir felsefe taşı yapmayı önermiş, onu başından atmaya çalıştığındaysa diğer tüm simyacılar gibi aniden kabalaşıp Kral'ın bu yıl içinde öleceğini söylemişti. "Kral Edward'ın oğlu Saksonya'da bekliyor," demişti. "Hepiniz onun Kule'nin basamakları altına gömülü bir iskelet olduğunu, yerini sadece katillerinin bildiğini sanı-

yorsunuz ama o çoktan büyüdü ve krallığını geri almaya hazırlanıyor."

Cromwell aklından hesaplamıştı: Eğer V. Edward yaşıyorsa gelecek kasımda altmış dördüne basacak demekti. Savaşmak için biraz fazla yaşlı değil mi?

Simyacıyı, ona ne olacağına daha sonra karar vermek üzere, Kule'ye kapattırmıştı.

Paris'ten haber yoktu. Anlaşılan Efendi Guido çalışmalarını gizlilik içinde yürütüyordu.

Hans Holbein, "Thomas," dedi, "ellerini bitirdim ama yüzünle fazla ilgilenemedim. Fakat söz veriyorum, bu sonbaharda seni bitireceğim."

Her kitabın içinde başka bir kitap olsa, mektupların her bir sayfası içine başka sayfalar gizlense ama bunlar çalışma masanda dağınıklık yaratmasa. Bilginin özü çıkarılabilse, bir resimde, bir işarette ya da hiç yer kaplamayan bir yerde saklanabilse. İnsan kafatası genişlese, tıpkı bir arı kovanı misali yeni bölümler açılabilse. Düşünün dünya nasıl da değişirdi.

Katherine'in muhasebecisi Lord Mountjoy, İngiltere Kraliçesi'nin içinde bulunduğu sürgün günlerindeki ihtiyaçlarının bir listesini Cromwell'e yollamıştı. Katherine'in etrafındakilerin kadına hala bir kraliçeymiş gibi davranması, onu pek eğlendiriyordu doğrusu. Fakat Lord Mountjoy'un, her şeyden sorumlu adam olarak onu muhatap alması gözünden kaçmamıştı.

Cromwell, Greenwich'e gidip Anne'in odalarını hazırlattı. Prens'in doğumunu tüm İngiliz halkına ve Avrupa krallarına müjdeleyecek bildiriler hazırlanıyordu. "Bence *prens* kelimesinin sonunda biraz boşluk bırakın," diye önerdi. "Belki oraya bir ek yapmamız gerekebilir." Fakat herkes ona bir vatan ha-

iniymiş gibi bakınca, daha fazla fikir beyan etmeyip oradan ayrıldı.

Bir kadın doğum yapmak üzere odasına çekildiğinde, dışarıda güneş parlıyor olabilirdi. Ama içeride kendi havasını yaratması için, kepenklerin sıkı sıkıya kapalı olması gerekiyordu. Karanlıkta kalmalıydı ki rahatça hayal kursun ve hayalleri onu bu dünyadan uzaklara, geniş toprakların, bataklıkların, ormanların ötesine, nehrin sis yüzünden görünmeyen kıyılarına, yeryüzüyle gökyüzünün birleştiği noktaya, yaşamla ölümün arasındaki o diyara götürsün. Sadece kadınların kürek çektiği bu kayıklarda, erkeklerin asla duyamadığı dualar edilir, Tanrı'yla anlaşmalar yapılırdı. Ne de olsa nehrin suları değişkendi ve her an kadınların istediği yöne doğru akabilirlerdi.

26 Ağustos 1533'te, Kraliçe bir tören alayı eşliğinde Greenwich'teki mühürlü odalarına gitti. Kocası Kral onu öptü, *adieu ve bon voyage*, Anne ne gülümsedi, ne konuştu. Çok solgun, çok kocamandı. Elinde dua kitabıyla sarsak adımlar atarak kıyıya doğru yürüdü. Son bir kez arkasına baktı ve gözleri Cromwell'den Başpiskopos'a kaydı. Sonra nedimelerinin de yardımıyla kayığına bindi.

II

Şeytanın Tükürüğü
Sonbahar ve Kış 1533

Muhteşemdi. O ilk şok anında Kral'ın gözleri yuvalarından uğradı ve dayanabileceği bir yer aradı. Fakat bu darbeyi kusursuzca karşılayarak savuşturmayı bildi. Ne rengi ne ses tonu değişmişti.

"Sağlıklı mı?" dedi. "Öyleyse Tanrı'ya şükrediyorum ve size de bana böyle güzel bir haber getirdiğiniz için teşekkür ederim lordlarım."

Henry kesinlikle prova yapmış, diye düşündü Cromwell, *bunu çalışmış. Sanırım hepimiz yaptık.*

Kral kendi odalarına çekilirken, omzunun üzerinden bakarak, "Ona Elizabeth ismini verdim," dedi. "Atlı mızrak dövüşlerini iptal edin."

Boleynler'den biri cılız bir sesle sordu: "Diğer seremoniler, planlandığı gibi mi olacak?"

Ne var ki Henry cevap vermeden yürüdü gitti. Cranmer, "Aksi bir emir gelmediği takdirde evet," diye atıldı. "Prens... esin vaftiz babası ben olacağım." Birden duraksadı. Belli ki

buna bir türlü inanamıyordu. Kendisi için bir kız evlat istemiş ve dileğine kavuşmuştu. Ama Kral'ın bir varise ihtiyacı vardı. "Kraliçe'yi sormadı," diye mırıldandı. "Onun nasıl olduğunu."

"Bunun pek de önemi yok, öyle değil mi?" dedi Edward Seymour, herkesin aklından geçeni gaddarca dile getirerek.

Sonra Henry birden dönüp onlara seslendi. "Lordum Başpiskopos ve Cromwell. İkinizle yalnız görüşeceğim."

Cromwell, Henry'nin odasındaydı. Henry'nin tam karşısında.

"Buna inanabiliyor musunuz?"

Bazıları gülümseyebilirdi ama Cromwell bunu yapmadı. Kral bir koltuğa çöktüğündeyse elini omzuna koymak için duyduğu şiddetli isteği bastırarak, Henry'nin kalbini avuçları arasına alırcasına parmaklarını birbirine kenetledi. "Bir gün, onun için harika bir eş bulacağız," dedi.

"Zavallı ufaklık. Kendi annesi bile onun istemeyecek."

"Majesteleri henüz çok genç," dedi Cranmer. "Kraliçe de güçlü ve ailesi çok doğurgan. Yakında yeni bir çocuğunuz olur. Belki Tanrı, bu prensesi size şans getirsin diye yollamıştır."

"Sevgili dostum, eminim haklısın." Fakat Henry bundan şüpheliydi. Adeta Tanrı'nın kendisine gönderdiği mesajı ararcasına etrafına bakındı. Sonra derin bir nefes alarak ayağa kalktı ve gülümsedi. Az önce harap bir adamdı. Şimdiyse halkına yol gösteren bir kral.

Henry çok geçmeden Greenwich'e doğru yola çıktı. "Daha çok genciz," diyordu. "Eminim gelecek sefere erkek olacak. Bir gün kızım için harika bir eş bulacağız. İnanın, Tanrı bu prensesi bana şans getirsin diye yolladı."

Boleyn suratları tekrar aydınlanmıştı. Pazar günü öğleden sonra, canı biraz eğlence çeken Cromwell, bildirilerine prens

yazan ve şimdi diğer iki harfi nereye sığdıracaklarını düşünen katiplerin yanına gitti. Ardından da yeni prensesin hizmetkarları için ayrılacak bütçeyi düzenlemeye girişti. Çocuğun vaftiz annelerinden biri olarak Leydi Exeter'i önermişti. Sayın hanımefendiyi neden bir tek Bakire Elizabeth Barton görecekti ki? *Gelsin tüm sarayın önünde, dudaklarında sahte bir gülücük, elinde Anne'in bebeğiyle dikilsin de hepimiz onun nurlu yüzünü seyretme fırsatı bulalım,* diye düşündü Cromwell.

Bakire, Londra'ya getirtilerek özel bir eve yerleştirildi. Yatağı yumuşak, etrafı seslerle çevriliydi. Ama Cromwell, kadınları onu dua ederken asla rahatsız etmiyor, yağlı kilitte dönen anahtar çıt bile çıkarmıyordu. "Yemeklerini yiyor mu?" diye sordu Cromwell, Mercy'ye. "En az senin kadar iştahlı," diye karşılık verdi Mercy. "Gerçi yok, kimse senin iştahınla boy ölçüşemez, Thomas."

"Hani bir tek kutsanmış ekmekle beslenecekti?"

"Onu bu yola sokan rahip ve keşişler burada değil ki. Dolayısıyla da nasıl yemek yediğini asla göremezler."

Rahibe sıradan bir kadın gibi davranmaya başlamış, yaşamak isteyen herkes gibi vücudunun ihtiyaçlarına boyun eğmişti. Fakat bunun için çok geç kalmış olabilirdi. Cromwell, Mercy'nin, "Ah zavallı, zararsız kızcağız," dememesinden memnundu. Zira onu sorgulamak için Lambeth Sarayı'na götürdüklerinde, pek de zavallı olmadığı ortaya çıkmıştı. İnsan, Lordlar Kamarası Başkanı Audley'nin heybetli görüntüsünün, sıradan bir köylü kızını hizaya getirmeye yeteceğini sanırdı. Canterbury Başpiskoposu'nun önüne atılan genç bir rahibenin, huşu içinde kalacağı düşünülebilirdi. Ama Elizabeth Barton gözünü bile kırpmadı. Hatta Cranmer'ın sorularına cevap

vererek Başpiskopos için bir lütuf gösteriyormuş gibi davrandı. Her bir beyanatının ardından, "Bunu nereden biliyorsun?" diye sorduklarında hiç istifini bozmadan gülümsüyor ve "Bir melek söyledi," diyordu.

Audley not alması ve onların gözden kaçırdığı bir şey olursa hatırlatması açısından, ikinci sorgulamaya Richard Riche'yi de getirmişti. Artık Sör Richard diye anılan ve başsavcılık görevine getirilen Riche, öğrencilik günlerinde iftiracılığı, sivri dili, kendisinden kıdemlilere karşı sergilediği saygısız tutumu, içkiye ve kumara olan düşkünlüğüyle tanınırdı. İnsanlar yirmi yaşındaki halleriyle değerlendirilseydi kimse başını dik tutamazdı zaten. Riche mevzuat tasarıları konusunda büyük bir yeteneği olduğunu kanıtlamıştı. Sarı saçlarının çevrelediği sakin ifadeli yüzü, işine konsantre olduğunda öyle bir kırışırdı ki oğlanlar ona *Sör Buruşuk Surat* adını takmıştı. Ona bakan, bir zamanlar hukuk öğrencilerinin yüz karası olduğunu asla tahmin edemezdi. Cromwell, kızın getirilmesini beklerken onunla biraz dalga geçince, "Peki size ne demeli Efendi Cromwell?" dedi Riche. "Halifax'taki başrahibe ile ilgili hikayeyi duymadığımı mı sanıyorsunuz?"

Kardinal'in anlattığı hikayeleri yalanlamanın anlamı yoktu. "Ah, o mu?" diye gülümsedi Cromwell. "Öylesi, Yorkshire için çok alışılagelmedik bir durum değil."

Bir an, Elizabeth Barton'un bu konuşmayı duyduğundan endişelendi. Zira rahibe, onun için konulan iskemleye otururken Cromwell'e öfkeli bir bakış fırlatmıştı. Sonra eteklerini toplayıp kollarını kavuşturarak, karşısındaki beylerin onu eğlendirmesini beklemeye başladı. Cromwell'in yeğeni Alice Wellyfed, kızın bayılması halinde gerekli yardımı yapmak üzere kapının önündeki bir taburede oturuyordu. Fakat böyle bir

ihtimalin bulunmadığını anlamak için, Eliza Barton'a bir kez bakmak yeterliydi. Zira Lordlar Kamarası Başkanı Audley bile ondan daha naif görünüyordu.

"Ben başlayayım mı?" dedi Riche.

"Neden olmasın?" diye karşılık verdi Audley. "Siz genç ve bizden daha tezcanlısınız."

"Şu kehanetlerini... öngördüğünüzü söylediğiniz felaketlerin tarihlerini sürekli olarak değiştiriyorsunuz. Daha önce Kral'ın Leydi Anne'le evlendiği takdirde bir ay bile tahtta kalamayacağını iddia ediyordunuz. Fakat Leydi Anne'in kraliçe olmasının üzerinden aylar geçti ve Kral'a çok güzel bir kız çocuk verdi. Peki, buna ne diyeceksiniz?"

"Dünyanın gözünde hala kral olabilir ama artık Tanrı'nın gözünde gerçek bir kral değil." Barton omzunu silkip Cranmer'ı işaret etti. "Tıpkı onun da gerçek bir başpiskopos olmadığı gibi."

Riche'nin bu oyuna gelmeye niyeti yoktu. "Yani ona karşı bir isyan çıkarsa bunun haklı bir mazerete dayandığını söylüyorsunuz? Kral tahtından atılıp öldürülebilir ve yerine bir başkası taç giyebilir, öyle mi?"

Diğerleri de bastırdı.

"Evet, ne düşünüyorsunuz?"

"Ayrıca anladığımız kadarıyla, tahtta hak iddia eden iki aileden Polelar'ı değil, Courtenayler'i seçiyorsunuz? Size kalsa İngiltere Kralı Lord Montague değil, Exeter Markisi Henry olmalı, öyle mi?"

"Ya da," dedi Cromwell şirin bir tavırla, "belki ikisinin karışımından yeni bir insan yaratmayı düşünüyorsunuzdur?"

"Tabii ki hayır," dedi Elizabeth Barton, kıpkırmızı kesilerek. "Sözünü ettiğiniz beylerin ikisiyle de tanıştım."

Riche bunu hemen not etti.

Audley, "Courtenay -Lord Exeter- Kral Edward'ın kızının soyundan geliyor. Lord Montague ise Kral Edward'ın erkek kardeşi olan Clarence Dükü'nün soyundan," dedi. "Şimdi söyleyin, sizce kimin tahtta daha çok hakkı var? Madem gerçek ve sahte krallardan söz ediyoruz, bazıları da Edward'ın bir piç olduğunu ve annesinin onu bir okçudan peydahladığını iddia ediyor. Acaba bu konuya da aydınlık getirmeniz mümkün mü?"

"Bunu nereden bilsin?" dedi Riche.

Audley gözlerini devirdi. "Azizlerle konuşuyor ya, belki onlardan öğrenmiştir diye düşündüm."

Cromwell, Riche'ye baktığında adeta düşüncelerini okudu: Niccolo'nun kitabında, *akıllı prens onu tüm kıskananları imha eder,* diyordu ve eğer ben, Riche, Kral'ın yerinde olsaydım, tahtta hak iddia edenlerle aileleri şimdiye dek çoktan ölürdü. Barton sonraki soru için hazırlıklıydı. Nasıl oluyor da iki kişinin birden kraliçe olduğunu görebiliyordu? "Sanırım savaş çıkacağını ima ediyorsunuz?" dedi Cromwell. Tabii, öyle bir durumda birkaç kralla kraliçeyi yedekte bulundurmakta fayda var.

"Savaşa gerek yok," dedi rahibe. "Sahi mi?" *Sör Buruşuk Surat* merakla sırtını dikleştirdi. "Çünkü Tanrı İngiltere'ye büyük bir salgın gönderecek. Henry altı ay içinde ölecek. Thomas Boleyn'in kızı da öyle."

"Ya ben?"

"Siz de."

"Ve siz hariç bu odada bulunan herkes ölecek, yanılıyor muyum? Hatta size hiçbir zararı dokunmayan Alice Wellyfed bile?"

"Evinizdeki kadınları hepsi de birer kafir. Salgın, onların vücutlarını ve ruhlarını çürütecek."

"Ya Prenses Elizabeth?"

Elizabeth Barton, Cranmer'a döndü. "Söylediklerine bakılırsa, bebek üşümesin diye vaftiz suyunu ısıttırmışsınız. Keşke kaynatsaydınız."

"Aman Tanrım!" dedi Riche, kalemini bırakarak. Zira kendisi de yeni baba olmuştu ve bebek kızdı.

Cromwell başsavcıyı yatıştırmak için elini onun koluna koydu. Az önce Bakire, onun öleceğiyle ilgili kehanette bulunduğunda endişeyle Alice'e dönmüştü. Ama yeğeninin suratında kusursuz bir küçümseme ifadesi vardı. Riche'ye, "Kaynar suyu kendi düşünmedi," dedi. "Bunu sokaklarda konuşuyorlar."

Cranmer kendine gelmek için silkindi. Zira Eliza Barton onu yaralamış ve bir puan öne geçmişti. Cromwell, "Dün Prenses'i gördüm," dedi. "Tüm beddualara rağmen gayet sağlıklı görünüyor." Sonra da Başpiskopos'a tekrar yerine çıkması için biraz daha zaman tanımak adına ekledi. "Söyleyin: Kardinal'in yerini saptayabildiniz mi acaba?"

"Ne?" dedi Audley.

"Rahibe Elizabeth eski efendimi bulmak için cenneti, cehennemi ve Araf'ı ziyaret edecekti. Hatta kendisinin seyahat masraflarını da karşılamıştım. Umarım bu konuda bir gelişme kaydetmişsinizdir?"

"Wolsey on beş yıl daha yaşayabilirdi," dedi kız. Cromwell kafasını sallayarak onayladı. "Ama Tanrı onu yok etti. Şeytanların, Kardinal'in ruhu için çekiştiklerini gördüm."

"Peki, sonuç nedir?" diye sordu Cromwell.

"Bunu bilmiyorum. Onu çok aradım. Hatta Tanrı'nın onu tamamıyla ortadan kaldırdığını düşündüm. Sonra bir gece onu gördüm." Taktik icabı bir an bocaladı. "Ruhu, doğmamışların arasındaydı."

Derin bir sessizlik oldu. Cranmer koltuğunda büzülmüştü. Riche kaleminin ucunu kemiriyor, Audley kolundaki düğmeyle oynuyordu.

"İsterseniz onun için dua edebilirim," dedi Bakire. "Tanrı, genellikle dileklerime cevap verir."

"Halbuki önceleri, yani danışmanlarınız Peder Bocking, Peder Gold ve Peder Risby yanınızdayken, bu noktada pazarlığa başlıyordunuz. Ben bir rakam önerecektim, ruhani danışmanlarınız bunu hemen yükseltecekti."

"Bir saniye," dedi Cranmer, elini Cromwell'in göğsüne dayayıp onu susturarak. "Biraz geri gidebilir miyiz lütfen?"

"İstediğiniz yöne gidebiliriz Saygıdeğer Başpiskopos. Önden buyurun," dedi Cromwell, kibar bir alaycılıkla.

"Şeytanları mı görüyorsunuz?"

Genç kadın kafasını salladı.

"Size ne şeklinde görünüyorlar?"

"Kuş olarak."

"Çok şükür," dedi Audley, kuru bir sesle.

"Sanırım beni yanlış anladınız efendim. Şeytan leş gibi kokuyor. Pençeleri yamuk yumuk. Bazen kana ve boka bulanmış bir horoz kılığına giriyor."

Cromwell, Alice'e bakıp onu dışarı göndermeye hazırlandı. Bu kadın neler söylüyordu böyle?

Cranmer, "Bu, sizin için şaşırtıcı olmalı tabii," dedi, "ama iblisler, birden fazla şekle girebilir."

"Evet, bunu insanları ayartmak için yapıyorlar. Bir gün de genç bir adam olarak geldi."

"Sahi mi?"

"Yanında genç bir kadın getirmişti." Duraksadı. "Onu mıncıklayıp durdu."

Riche atıldı. "Utanması sıkılması yoktur ki."

"Tıpkı sizin gibi."

"Sonra ne oldu Rahibe Elizabeth? Yani mıncıklamadan sonra?"

"Kadının eteklerini kaldırdı."

"Peki, kadın buna itiraz etmedi mi?" dedi Riche. "Beni giderek daha da çok şaşırtıyorsunuz."

Audley, "Şeytan'ın, onu baştan çıkarmanın bir yolunu bulduğuna eminim," diye atıldı.

"Gözlerimin önünde, hem de benim yatağımda onunla ilişkiye girdi."

Riche bunu da not etti. "Kadını tanıyor muydunuz?" Cevap yok. "Şeytan aynısını size de yapmaya çalışmadı mı? Rahatça konuşabilirsiniz. Söylediklerinizi, aleyhinize kullanılmayacak."

"Evet, bana da az dil dökmedi. Mavi ipekli paltosunun içinde kasıla kasıla yürüyordu. Çoraplarında elmaslar vardı."

"Elmaslar mı?" dedi Cromwell. "İşte, bu pek ayartıcı doğrusu."

Barton, itiraz edercesine kafasını salladı.

"Sizden etkilenmesi doğal tabii. Zira çok hoş bir genç hanımsınız."

Rahibenin dudaklarında bir gülümseme uçuştu. "Şeytan beni asla günaha sokamaz."

"Peki, onu reddettiğinizde ne söyledi?"

"Onunla evlenmemi istedi." Audley kafasını elleri arasına aldı. "Ama ben, bekaretimi korumak için yemin ettiğimi söyledim."

"Kendisine teslim olmayışınız onu öfkelendirmedi mi?"

"Hem de nasıl. Suratıma tükürdü."

"Ondan, başka türlü davranmasını beklemezdim zaten," dedi Riche.

"Tükürüğünü silmek için kullandığım mendil kapkara oldu. Üzerine cehennemin lekesi bulaştı."

"Neye benziyordu?"

"Çürük bir şeye."

"Mendil şu anda nerede? Herhalde onu çamaşırhaneye göndermemişsinizdir?"

"Rahip Edward'da."

"Bunu insanlara mı gösteriyor? Para karşılığında?"

"Bağış demeyi tercih ederim."

"Yani para."

Cranmer, ellerini yüzünden çekti. "Biraz ara verelim mi?"

"On beş dakika uygun mu?" diye sordu Riche.

"Size genç ve tezcanlı olduğunu söylemiştim," dedi Audley.

Cranmer sıkıntılı bir ifadeyle suratını buruşturdu. "Belki de yarın devam etsek daha iyi olur. Benim dua etmem gerek ve on beş dakikanın yeteceğini hiç sanmıyorum."

"Ama yarın pazar," diye atıldı rahibe. "Adamın biri pazar günü avlanmaya gitmiş ve dipsiz bir çukura düşüp doğruca cehenneme gitmiş."

"Hem cehenneme düştü diyorsunuz, hem de çukur dipsizdi. Bu nasıl oluyor acaba?" diye sordu Riche.

"Keşke ben de ava gidiyor olsaydım," dedi Audley. "Tanrı biliyor ya, bu riski göze alabilirdim."

Alice oturduğu tabureden kalkıp Elizabeth Barton'a onunla gelmesini işaret edince, rahibe doğruldu. Suratına geniş bir gülümseme yayılmıştı. Zira Başpiskopos'u huzursuz etmiş, Cromwell'i buz kestirmiş, başsavcıyı da bebekleri haşlamakla ilgili açıklamalarıyla dehşete düşürmüştü. Barton, kazandığı-

nı düşünüyordu. Halbuki her konuşmasıyla daha da batıyordu. Alice, elini genç rahibenin koluna koyduysa da kız onu itti.

Dışarı çıktıklarında Richard Riche, "Onu yakmalıyız," dedi hemen.

Fakat Cranmer itiraz etti. "Her ne kadar Kardinal'in ona görünmesi ve yatak odasına gelen şeytanla ilgili konuşmalarından hoşlanmasak da aslında tek yaptığı, kendinden öncekileri taklit etmek. Biliyorsunuz, Roma böyle konuşan rahibeleri azize ilan etmeye bayılır. E, şimdiye kadarkilerin hepsini kafirlikle suçlayamayacağıma göre, ona karşı da herhangi bir kanıtımız yok demektir."

"Ben, vatan hainliğinden yakılmasını kastetmiştim."

Kadınların cezası buydu. Erkeklerse yarı asılarak hadım ediliyor, sonra da cellat tarafından yavaş yavaş bağırsakları çıkarılıyordu.

"Vatan hainliğine delalet eden aleni bir eylem yok ki. Sadece maksadını belli etti."

"Bir isyan çıkarmaya ve Kral'ı tahtından indirmeye niyet etmek, vatan hainliği sayılmıyor mu? Geçmişte sadece sözleri yüzünden ölüm cezasına çarptırılanlar oldu. Bu konuda emsal teşkil edecek davalar var."

"Eğer bahsettikleriniz Cromwell'in dikkatinden kaçmışsa pek şaşıracağım doğrusu," dedi Audley.

Sanki şeytanın tükürüğünün kokusunu alıyormuşçasına derin derin iç çektiler. Hava nemliydi. Yeşil yapraklar belli belirsiz bir tazelik kokusu yayıyordu. Cromwell ileriki yıllarda vatan hainliğinin yeni ve değişik formlara dönüşeceğini görebiliyordu. Bununla ilgili son kanun çıkarıldığı günlerde, kimse sözlerini bir kitap ya da ilan aracılığıyla kitlelere yaymıyordu.

Zira matbaa o zamanlar ancak bir hayalden ibaretti. Şimdiyse zehirli ya da satın alınmış beyinlerin ürettiği fikirler, bir aya kalmadan tüm Avrupa'yı dolaşıyordu.

"Bence yeni yasalara ihtiyaç var," dedi Riche.

"Bunu halledebilirim."

"Ve bu kadına fazlasıyla kibar davrandığımızı düşünüyorum. Onunla oyun oynuyor gibiyiz."

Cranmer uzun cüppesinin eteklerini savurarak uzaklaştı. Sırtı iyice kamburlaşmıştı. Audley konuyu değiştirmek isteyen bir adamın enerjik tavrıyla Cromwell'e döndü. "Demek Prenses çok iyi görünüyordu?"

Kundağı açılan Prenses, Anne'in ayaklarının dibindeki minderlerin üzerine yatırılmıştı. Tepesindeki tüy gibi saçlar ve hiç durmadan havayı tekmeleyen ayaklarıyla mor ve çirkindi. Anne'in bebeğinin dişli, altı parmaklı ve tıpkı bir maymun gibi kıllı doğduğuyla ilgili söylentiler çıkmış, dolayısıyla da babası, onu büyükelçilere çıplak olarak göstermek zorunda kalmıştı. Annesiyse kızını sürekli olarak sergileyerek, dedikodulara son verebileceğini ümit ediyordu. Kral, Prenses'in Hatfield'de yaşamasına karar vermişti ve Anne de bu konuda şöyle bir fikir ortaya atmıştı. "Bence İspanyol Mary'nin hizmetkarları dağıtılsın, o da kızım Elizabeth'in evinin imkanlarından yararlansın. Böylece masraflar kısılmış olur."

"Peki, ne sıfatla?" *Bebek pek sessiz*, diye düşündü Cromwell. Çünkü yumruğunu ağzına sokmuş, kendi etini kemirmekle meşguldü.

"Tabii ki kızımın hizmetkarı sıfatıyla. Başka ne olabilirdi ki? Onların eşit konumda olması düşünülemez bile. Zira Mary bir piç."

Kısa süren sessizlik bitmiş, Prenses, ölüleri bile diriltebilecek bir çığlık atmıştı. Anne'in bakışları kızına kayınca, yüzünde müthiş bir sevgi belirdi. Tam öne doğru eğilecekti ki nedimeleri odaya dalıp cıyaklayan bebeği sarıp sarmaladılar ve Kraliçe, onun dışarı çıkarılmasını hüzünlü gözlerle izledi.

Cromwell'in sesi şefkatliydi. "Sanırım karnı acıkmış."

Cumartesi akşamı Austin Friars'ta, hayatı seyir halinde geçen Stephen Vaughan şerefine bir yemek düzenlenmişti. Konuklar, William Butts, Hans, Kratzer ve *Bana-Risley-deyin*'di. Sohbet pek çok değişik dilde ilerliyor, Rafe Sadler ustalıkla tercümanlık yapıyordu. Konular da çeşitliydi. Devlet idaresi de konuşuluyordu, dedikodu da yapılıyordu. Bir de Zwingli'nin ilahiyatçılığı ve Cranmer'ın karısından bahsediliyordu. Zira Başpiskopos'un evlendiğiyle ilgili dedikodular, bastırılamayacak boyuta ulaşmıştı. Vaughan sordu. "Henry bu konuyu mahsus bilmezden geliyor olabilir mi?"

"Bu gayet mümkün. Zira Kral'ın her yerde gözü kulağı vardır."

"Üstelik her geçen gün artıyorlar," dedi Wriothesley gülümseyerek. Doktor Butts lafa karıştı. "Kral'ın bacağındaki eski yara, onun gibi aktif biri için büyük bir sorun oluşturuyor. Zaten hayatını avda ve atlı mızrak dövüşlerinde geçiren bir adamın şimdiye dek yaralanmaması, yok denecek kadar az bir ihtimaldi. Biliyorsunuz, bu sene kırk üçüne basacak. Kral'ın sonraki yıllarını nasıl geçireceği konusunda gezegenler ne diyor Kratzer? Zira İngiltere Kralı'nın hayatına ateş ve hava hükmediyor. Koç burcu, evliliğiyle ilgili bir tehlikeyi işaret etmiyor mu?"

Cromwell, "Katherine'le evliliğinin sürdüğü yirmi yıl boyunca, kimse koç burcundan söz etmemişti," dedi. "Bizi ya-

ratan yıldızlar değildir Doktor Butts. Şartlar ve ihtiyaçlardır. Ve baskı altındayken aldığımız kararlardır. Bizi meziyetlerimiz yaratır ama onlar da yeterli değildir. Bazen kusurlarımızı da avantaja dönüştürmeyi bilmeliyiz. Şimdi söyleyin, bana katılmıyor musunuz?"

Sonra Christophe'dan kadehleri doldurmasını istedi. Vaughan'ın görev alacağı darphaneden, Calais'den ve Honor Lisle'ın, vali kocasından çok daha *meşgul* olduğundan söz ettiler. Cromwell, Paris'teki Guido Camillo'yu düşündü. Hafıza tiyatrosunun, binlerce bilginin gizlendiği tahta duvarları arasında dolaştığını. Kutsal Bakire'yi düşündü. Artık kutsal ya da bakire olmadığını biliyorlardı. Hiç şüphesiz şimdi, Cromwell'in yeğenleriyle yemek yemekle meşguldü. Elizabeth Barton'u birlikte sorguladığı kişileri düşündü. Cranmer, dizlerinin üzerinde dua kitabıyla oturuyor olmalıydı. *Sör Buruşuk Surat*, notlarının üzerine eğilmişti. Audley'yse pek tabii ki makam zincirini parlatıyordu. Vaughan'a, *evinde Jenneke adında bir kız yok muydu,* diye sormak istedi. *Ona ne oldu?* Ama Wriothesley, düşüncelerini yarıda kesti. "Efendimin portresini ne zaman görebileceğiz? Onun üzerinde uzun süredir çalışıyorsun Hans. Hepimiz, nasıl bir iş çıkardığını çok merak ediyoruz doğrusu."

"Hala Fransız elçilerinin tablolarıyla meşgul," dedi Kratzer. "Zira de Dinteville evine dönerken, portresini yanında götürmek istiyor."

Hepsi de güldü. Çünkü Fransa Kralı'nın kararsızlığı yüzünden, de Dinteville belki üç dört kez eşyalarını toplayıp sonra yeniden yerleşmek zorunda kalmıştı. "Umarım apar topar gitmez," dedi Hans. "Zira onu sergileyip yeni siparişler almak niyetindeyim. Hem portreyi Kral da görsün istiyorum. Sizce Kral, resmini yaptırmayı arzu eder mi?"

"Ona sorarım," dedi Cromwell, rahat bir tavırla. "Ama beni aceleye getirmeye çalışma." Kafasını kaldırdığında, Vaughan'ın yüzünün iftiharla aydınlandığını gördü.

Sofradan kalktıktan sonra konuklar tarçınlı şekerleme ve meyve yerken, Kratzer de biraz çizim yaptı. Copernicus'tan öğrendiklere dayanarak güneşi ve yörüngelerinde hareket eden gezegenleri çizdi. Sonra dünyanın kendi ekseni etrafında dönüşünü gösterdi ve odadaki hiç kimse bunu inkar etmedi. İnsan, ayaklarının altındaki kuvvetli çekimi hissedebilirdi, kayaların yerlerinden oynayışını, okyanusların kıyıları tokatlayışını, Alpler'in yalpalayışını, Almanya ormanlarındaki ağaçların özgür kalmak adına köklerini çekiştirişini. Dünya, Cromwell'in ve Vaughan'ın gençliğindeki gibi değildi. Hatta Kardinal'in zamanından beri bile çok şey değişmişti.

Alice içeri girdiğinde, konukları gitmişti. Yeğeni bir pelerine sarınmıştı ve Cromwell'in vasiliğini yaptığı ve onlarla birlikte yaşayan Thomas Rotherham'le birlikteydi. "Endişelenmeyin efendim," dedi Alice. "Rahibe Elizabeth'in yanında Jo var. Onu kimse atlatamaz."

Öyle mi? Şu dikiş dikmeyi beceremediği için hababam ağlayan çocuk mu? Bahsettiği, köpeklerle birlikte masanın altındaki kırıkları toplayan ya da sokaklarda işportacı kovalayan pis ufaklık mıydı? "Eğer bana ayıracak zamanınız varsa sizinle konuşmak istiyorum," dedi Alice. "Elbette," dedi Cromwell yeğeninin elini tutarak. Thomas Rotherham sessizce odadan çıktı.

Alice oturup uzun uzun esnedi. "Özür dilerim ama ona bekçilik etmek oldukça zor. Fakat bana kalırsa yakında çözülecek. Çünkü size karşı çok cesur davranmasına rağmen, geceleri ağlıyor. Yani bir sahtekar olduğunun farkında. Ancak ağlarken

bile, bizim üzerimizde ne gibi bir etki bıraktığını anlamak için gözlerini aralıyor."

"Bu işin bu kadar uzamaması gerekirdi," dedi Cromwell. "Hepimiz hilebaz bir kızın gösterilerine alet oluyoruz."

"Peki, onu buraya neden daha önce getirmediniz?"

"Çünkü *kehanet dükkanını* kapamak istemedim. Oradan kimlerin alışveriş yaptığını öğrenmem gerekiyordu. Görünüşe bakılırsa Leydi Exeter ve Piskopos Fisher, bu kızın sadık müşterileri arasında yer alıyor. Tabii, başkaları da var. Rahipler, keşişler ve daha bir sürü aptal."

"Kral hepsini öldürecek mi?"

"Umarım pek azının kanı dökülür."

"Onu merhamet göstermesi konusunda ikna mı edeceksiniz?"

"Hayır, sabır göstermesi konusunda ikna edeceğim."

"Peki, ona ne olacak? Rahibe Eliza'ya?"

"Suçlamalarımızdan vazgeçeceğiz."

"Zindana atılmayacak mı?"

"Hayır. Kral, hayatını dine adayanlara karşı daima hoşgörülü davranır. Alice..." Yeğeninin gözyaşlarını zor tuttuğunu fark etmişti. "Tüm bunlar sana fazla ağır geldi, öyle değil mi?"

"Hayır. Biz sizin ordunuzun askerleriyiz efendim."

"Şeytanın tekliflerinden bahsedişi seni korkutmadı mı?"

"Hayır. Beni asıl rahatsız eden Thomas Rotherham'in teklifleri... Benimle evlenmek istiyor."

"Peki, neden benimle konuşmuyor?"

"Onu süzmenizden korkuyor. Hani yapıyorsunuz ya. Sanki karşınızdakini tartar gibi."

"Alice, Thomas'ın Bedfordshire'da arazileri var ve işleri giderek daha iyiye gidiyor. Eğer birbirinizden hoşlanıyorsanız,

buna neden karşı çıkayım ki? Sen akıllı bir kızsın. Eğer annenle baban yaşasaydı seninle gurur duyarlardı."

Alice işte bu yüzden ağlıyordu. Evlenmek için dayısının iznini almak zorundaydı çünkü bu son yıl içinde yetim kalmıştı. Cromwell, ablası Bet'in öldüğü gün, Kral'la birlikte kırlardaydı. Henry, salgın hastalık korkusu yüzünden Londra'dan gelen hiçbir haberciyi kabul etmediği için, Bet'in hastalığını bile ancak o ölüp gömüldükten sonra öğrenebilmişti. Nihayet kız kardeşinin ölüm haberi geldiğinde, Kral elini onun koluna koyup teselli edici sözcükler mırıldanmış ve kendi kız kardeşinden, bu dünyadan kopup cennetin bahçelerine giden Gümüş Saçlı Prenses'ten bahsetmişti. Zira Henry, onun Araf'ın karanlık ve leş kokulu mahzenlerinde olduğunu hayal bile edemiyordu.

"Alice," dedi Cromwell, "gözyaşlarını sil, gidip Thomas Rotherham'i bul ve acılarına bir son ver. Yarın Lambeth'e gelmek zorunda değilsin. Madem Jo dediğin kadar zorlu biri, öyleyse rahibeye o eşlik edebilir."

Alice kapıda dönüp ona baktı. "Yine de Eliza Barton'u tekrar göreceğim, değil mi? Yani... şeyden önce..."

Onu öldürmelerinden. Alice o kadar da saf değildi. Günahla yoğrulanlar ve insani iyiliğe inanmayanlar, masumiyeti nasıl da bitiriyordu.

Alice'in yukarı koşup "Thomas," diye bağırdığını duydu. Neredeyse evin yarısı, bu ismi duyduğunda yataklarından fırlayıp "Ne var? Beni mi çağırıyorsun?" diye kapıya koşacaktı. Cromwell kürküne sarınıp yıldızlara bakmaya çıktı. Etraf çok aydınlıktı. Bahçelere meşalelerin ışıkları vuruyordu. İnşa ettireceği ek binalar için bir sürü temel kazılmıştı. Bunlardan yükselen kereste yığınları neredeyse gökyüzüne değiyormuş

gibi görünüyordu. Yeni bir meyve bahçesi yaptırmıştı. Bir gün Gregory, Alice ve Alice'in oğulları, onun meyvelerini yiyecekti. Daha şimdiden bir sürü meyve ağacı vardı ama o, yurtdışında yediklerine benzer kirazlar ve erikler istiyordu. Kendi yetiştirdiği armutları Toskana'dakilerin yaptığı gibi balık yemeklerine katmayı hayal ediyordu. Gelecek yıl Canonbury'deki av köşküne de bir bahçe yaptıracak, orayı, şehirden kaçabileceği bir cennet haline dönüştürecekti. Bir de kırlarda bir yazlık ev inşa ettirecekti. Stepney'de de tadilat vardı. İşçilerin başında John Williamson duruyordu. Tuhaf ama ailesinin refahı, John'un öldürücü öksürüğünü tedavi etmiş gibiydi. *John Williamson'dan hoşlanıyorum,* diye düşündü. Neden karısıyla... Bahçe kapılarının ötesinden bağırış çağırışlar geliyordu. Zira Londra asla sessiz sakin olamazdı. Mezarlıklar ağzına kadar doluydu ama yaşayanlar sokaklarda adeta geçit yapıyor, sarhoşlar Londra Köprüsü'nde birbirlerini yumrukluyor, gündüz ibadethanelere sığınan hırsızlar ortalıkta cirit atıyor, Southwark fahişeleri kasapların et sattığı gibi kendilerini pazarlıyordu.

İçeri girdiğinde çalışma masası onu adeta kendine çekti. Karısının dua kitabını ufak bir sandıkta saklıyordu. Liz bunun içine bir sürü not sıkıştırmıştı. İsa'nın adını bin kere tekrarlarsan, yaz ateşi senden uzak duruyordu. Ama hiç de öyle olmamıştı. Bir de ilk kocasının isminin yanına, Cromwell'inkini yazmıştı. Ne var ki Tom Williams'ın adını asla silmemişti. Karısının, çocuklarının doğum tarihlerini not ettiği kağıda, Cromwell de kızlarının ölüm tarihlerini yazmıştı. Bulduğu bir boşluğa kız kardeşlerinin çocuklarının düğün günlerini de ekleyecekti. Richard'ın Frances Murfyn'le, Alice'in de Thomas Rotherham'le evleneceği günleri.

Belki de Liz'in yokluğuna alışmışımdır, diye düşündü. Gerçi göğsündeki ağırlığın yok olacağına hiç ihtimal vermiyordu ama sanki biraz olsun hafiflemişti. En azından şimdi, hayatına devam edecek gücü vardı. *Tekrar evlenebilirim,* diye geçirdi içinden. Herkes bunu tavsiye etmiyor mu zaten? Kendi kendine konuştu. "Artık Johane Williamson'ı hiç düşünmüyorum." Oysa bir zamanlar onun bedeninin ne kadar da özel bir anlamı vardı. İçini şehvetle titreten teni, şimdi sıradan ve o kadar da güzel olmayan bir ev hanımın kırışmaya yüz tutan cildine dönüşmüştü. "Artık Anselma'yı da düşünmüyorum," dedi. Şimdi o da goblendeki bir kadından ibaret.

Kalemine uzandı. "Liz'i unuttum," dedi kendi kendine. "Emin misin?" Kalemin mürekkeple ağırlaşan ucuna bakarak bir an duraksadı. Sonra Liz'in ilk kocasının ismini karaladı. *Bunu ne zamandır yapmak istiyordum,* diye düşündü.

Geç olmuştu. Yukarı çıktığında kepenklerini kapamadan önce son bir kez ayın solgun ışığına baktı. Kıyafetlerini katlayan Christophe, "Bu krallıkta kurtlar var mı?" diye sordu.

"Bence büyük ormanlar kesildiğinde hepsi de öldü. Şu duyduğun ulumalarsa Londralılar'dan geliyor."

Pazar günü gül renkli şafakta, Austin Friars'tan çıkıp rahibenin tutulduğu eve gittiler. Cromwell'in yanında gri, yeni üniformaları içindeki adamları vardı. *Böyle geçici kayıklar bulmaktansa Baş Sekreter'in mavnasını kullanmak çok daha yerinde olurdu,* diye düşündü Cromwell. Cranmer, ayini hep birlikte dinlemeleri konusunda ısrar etmişti. Cromwell, Elizabeth Barton'un gözlerinden akan yaşları seyrederken, *Alice haklı,* dedi kendi kendine. *Yakında çözülecek.*

Nitekim saat dokuzda, genç rahibe, işlemek için yıllardır uğraştığı nakışının tüm ipliklerini bir bir sökmeye başladı. Yaptıklarını öyle hızlı bir şekilde itiraf ediyordu ki Riche ona güçlükle ayak uyduruyordu. "Nasıl olduğunu bilirsiniz," dedi Barton. "Bir şeyden bahsedersiniz ve insanlar, anında başınıza üşüşür. Ne demek istiyorsun? Ne gördün? Sen de anlatırsın ve bir daha asla peşini bırakmazlar."

"Onları hayalkırıklığına uğratmak istemediniz?" dedi Cromwell ve rahibe hemen kafasını salladı. "Evet, aynen öyle! Bir kere başladınız mı devam etmek zorunda kalıyorsunuz. Zira, geri adım atarsanız sizi boğazlarlar."

Bahsettiği görüntüleri uydurduğunu da itiraf etti. Azizlerle konuştuğu filan yoktu. Ya da ölüleri dirilttiği. Bunların hepsi düzmeceydi. Magdalalı Meryem'in yolladığını iddia ettiği mektubu Peder Bocking yazmış ve bir keşiş de -adını az sonra hatırlardı- yaldızla harflerin üzerinden geçmişti. Gördüğünü söylediği melekler, duvara vuran ışık oyunlarından ibaretti. Duyduğu sesler onlara değil, şapelde şarkı söyleyen kız kardeşlerine ya da sokak ortasında soyguna uğrayan bir kadına aitti. O inlemeler ve feryatlar, lanetlilerin gırtlaklarından yükselmiyordu. Belki kayıp bir köpeğin acıklı havlamalarıydılar, belki de birinin mobilyalarını çekerken çıkardığı seslerden ibarettiler. "Şimdi çok iyi biliyorum ki o azizler gerçek değildi."

Eliza Barton aniden kendini bırakmıştı. Cromwell bunun sebebini merak ediyordu doğrusu.

"Evime dönme umudum var mı hiç?" diye sordu kız.

"Sizin için neler yapabileceğime bakacağım."

Onlarla birlikte oturan Hugh Latimer, Cromwell'e sert bir bakış fırlattı. Çünkü onun, kızı boş yere ümitlendirdiğini dü-

şünüyordu. Fakat Cromwell, "Hayır, cidden," dedi. "Bu işi bana bırakın."

Cranmer şefkatli bir ses tonuyla konuştu. "Önce sahtekarlığınızı tüm halka açıklamalısınız."

"Onun kalabalıktan çekindiğini sanmıyorum. Öyle değil mi Bayan Barton?" Zira kız yıllardır o şehir senin bu şehir benim gezerek, sahtekarca söylemlerini geniş kitlelere ulaştırmayı başarmıştı. Şimdiyse bu şovun içeriği biraz değişecekti hepsi o. Cromwell onu sergilemeyi planlıyordu. Zira kızın hilebaz rolünü de aynı şevkle oynayacağına emindi.

Riche'ye döndü. "Niccolo, silahsız peygamberlerin başarısızlığa uğramaya mahkum olduğunu söyler." Sonra gülümseyerek ekledi. "Bunu söylüyorum, çünkü işlerinizi kitabına uygun bir şekilde halletmeyi sevdiğinizi biliyorum."

Cranmer öne doğru eğilip rahibeye etrafındaki adamlardan, yani Edward Bocking ve diğerlerinden hangilerinin aşığı olduğunu sordu.

Eliza Barton, belki de bu soru, kendisini sorgulayanların en insaflısından geldiği için, resmen şoka uğramıştı. Cevap vermeden, sadece onlara bakmakla yetindi.

Cromwell mırıldandı, "Belki, *aşık* kelimesini o kadar da uygun bulmamıştır."

Yeter. Audley, Latimer ve Riche artık susmalıydı. "Takipçilerini ve onu yanlış yönlendirenleri hiç zaman kaybetmeden tutuklatmaya başlayacağım. Gerçi bu bizim umrumuzda değil ama çok kişinin başını yaktığı kesin. Fisher'ın, belki Margaret Pole'un, Gertrude ve kocasının. Büyük ihtimalle Kral'ın kızı Leydi Mary'nin. Thomas More ve Katherine bu işten paçayı sıyırır ama bir sürü Fransisken hesap vermek durumunda kalacak."

Mahkeme -eğer onlara böyle denilebilirse- ayağa kalktı. Jo da doğruldu. Onlar rahibeyi sorgularken, gevşek bükülmüş yün ile bir tür nakış -Katherine'in tozlu Granada krallığının kalıntılarından biri de buydu- yapıyordu. İşini toparlayıp makasını cebine koydu ve iğnesini daha sonra kullanmak üzere elbisesinin kol ağzına iliştirdi. Sonra tutukluya doğru yürüyüp elini onun koluna koydu. "Artık hoşçakal deme zamanı."

"William Hawkhurst," dedi rahibe. "Adını şimdi hatırladım. Magdalalı Meryem'in mektubunu yaldızlayan keşiş."

Richard Riche hemen not aldı.

"Bugün daha fazla konuşmasan iyi edersin," diye tavsiye etti Jo.

"Sen de benimle birlikte gelecek misin hanım? Artık her nereye götürülüyorsam."

"Kimsenin seninle geleceği yok," dedi Jo. "Sanırım anlayamadın Rahibe Eliza ama sen Kule'ye götürülüyorsun, bense akşam yemeğine evime gidiyorum."

1533 yazı, bulutsuz günlerin, Londra bahçelerinde yapılan çilek şölenlerinin, neşeyle vızıldayan arıların, güllerle bezeli kameriyelerin altında geçirilen ılık akşamüstlerinin ve dokuz kuka oyunu oynayan genç beylerin şen kahkahalarının yazıydı. Hasat, kuzeyde bile çok verimli geçmiş, ağaçlar, olgunlaşan meyvelerin ağırlığıyla bel vermişti. Sanki Kral yazın devam etmesini emretmiş gibi, saray sonbaharda da canlılığını yitirmemişti. Kraliçe'nin babası Monsenyör, güneş gibi parlıyordu. Oğlu George Rochford'sa bir gezegen misali babasının etrafında geziniyordu. Fakat bütün şenliklerin baş aktörü, sarayın koridorlarında on dört yaşındaki yeni karısıyla caka satan Charles Brandon'dı. Genç kadın aslında büyük bir servetin

mirasçısıydı ve Charles'ın oğluyla nişanlıydı. Fakat Charles, tecrübeli bir adamın ondan çok daha iyi faydalanacağını düşünmüş olacaktı ki kızı kendine almıştı.

Seymourlar aile skandallarını geride bırakmış ve şansları yaver gitmeye başlamıştı. "Efendi Cromwell," dedi Jane Seymour, gözlerini ayaklarına dikerek, "ağabeyim Edward geçen hafta gülümsedi."

"Aman ne düşüncesizlik! Neden yaptı bunu?"

"Karısının hasta olduğunu duydu. Yani eski karısının. Hani babamla birlikte olan."

"Ölümcül bir hastalık mı?"

"Evet. Böylece yeni bir eş alabilecek. Ama onu Elvetham'daki evine yerleştirecek ve Wolf Hall'a kesinlikle getirmeyecek. Babam Elvetham'ı ziyaret ettiğindeyse çamaşırhaneye kapatılacak ve o gidene kadar oradan çıkamayacak."

Jane'in ablası Lizzie, yeni kraliçenin uzak bir akrabası olan kocası Jersey valisiyle birlikte saraydaydı. Kadifelere ve dantellere bürünmeye bayılan ela gözlü Lizzie, kız kardeşinin aksine gösterişli ve cesurdu. Jane'in deniz rengi gözleriyse düşüncelerini asla ele vermezdi. Kafasından geçenler parıltılı, minicik balıklar misali ne oltaya, ne ağa takılırdı.

Oysa Cromwell, Jane Rochford'ın zihnini rahatlıkla okuyabiliyordu. "Lizzie Seymour'un bir aşığı olmalı," dedi George'un karısı. "Yanaklarındaki ışıltıyı kocasına borçlu olduğunu hiç sanmıyorum. Zira adam, İskoç savaşları zamanında bile yaşlıydı. Ama iki kız kardeş azıcık da olsa benziyor. İkisi de kafalarını öne uzatıp alt dudaklarını titretiyorlar. Yoksa annelerinin de kocasıyla aynı numaralara başvurduğunu düşünebilirdik. Margery Wentworth, zamanında çok güzel bir kadındı. Ayrıca kimse Wiltshire'da neler döndüğünü bilmiyor."

"Bakın buna çok şaşırdım Leydi Rochford. Zira siz, herkesin her türlü sırrına hakim görünüyorsunuz."

"Çünkü siz ve ben, gözlerimizi açık tutuyoruz." Sonra kafasını hafifçe eğip "Dilerseniz sizin giremediğiniz yerlerde de gözlerimi açık tutarım," dedi.

Tanrı aşkına, acaba neyin peşindeydi? Herhalde paranın değil? Cromwell konuştuğunda, sesi istemediği kadar sert çıktı. "Nasıl bir rüşvet karşılığında?"

Leydi Rochford, gözlerini onunkilere dikti. "Tek istediğim, sizin dostluğunuz."

"Sadece bu mu?"

"Ben en yakın dostunuz Leydi Carey'nin yokluğunda size yardım edebileceğimi düşünmüştüm. Biliyorsunuz, kendisi kızını görmeye Hever'a gitti. Zira Anne, Kral'ın yatak odasındaki hizmetine geri döndüğünden beri ona ihtiyaç kalmadı." Güldü. "Tanrı ona çok iyi bir el vermişti ama maalesef Leydi Carey bunu nasıl oynaması gerektiğini bilemedi. Söyleyin, Kraliçe başka bir çocuk sahibi olamazsa ne yapmayı planlıyorsunuz?"

"Bu konuda endişeye gerek olduğunu sanmıyorum. Annesi senede bir kere doğuruyordu. Hatta Boleyn, bunun kendisini fakirleştirdiğinden şikayet ediyor."

"Dikkat ettiniz mi bir erkek, oğlu olduğunda onu tek başına yapmış gibi böbürleniyor. Fakat bebek kızsa tüm suçu karısının üzerine atıyor. Çocukları olmazsa da kadının rahminin kısırlığından dem vuruluyor. Hiç kimse, *erkeğin tohumu kötü,* demiyor."

"İncil'de de böyle. Bütün suç, taşlı zemine yükleniyor."

Jane Rochford yedi yıllık evliliğinde bir kez bile gebe kalamamıştı. "Kocamın, ölmemi istediğini düşünüyorum," dedi

son derece rahat bir tavırla. Cromwell ne cevap vereceğini bilememişti. Zira ondan, kendisine açılmasını istememişti. "Eğer ölürsem," diye devam etti Leydi Rochford, "vücudumun incelenmesini istiyorum. Bunu sizden bir dost olarak rica ediyorum. Çünkü zehirlenmekten korkuyorum. Kocamla kız kardeşi saatlerce baş başa kalıyor ve Anne, zehirleri çok iyi biliyor. Hatta bir keresinde Mary'ye onu öldürecek bir kahvaltı hazırlayacağından söz etti. Kendisiyle iftihar eder gibiydi." Cromwell cevap vermeden bekledi. "Mary derken, Kral'ın kızını kastediyordu. Gerçi kız kardeşinden kurtulmayı da istemiyor değil." George'un karısı, gözlerini tekrar onunkilere dikti. "İnanın, benim bildiklerimi öğrenmek isteyeceğinize eminim."

Çok yalnız, diye düşündü Cromwell, *ve o da tıpkı Leontina gibi.* Bir kafese kapatılmak, vahşi ruhunu asla ehlileştirmeyecek. Diğer kadınların ona acımasından korkuyor ve acınmaktan nefret ediyor. "Beni iyi tanıyor gibisiniz?" diye sordu sonra da.

"En azından gönlünüzü kime kaptırdığınızı biliyorum."

"Bunu ben bile bilmiyorum Leydi Rochford."

"Ah, erkekler böyledir işte. Söylesenize neden babasıyla konuşmuyorsunuz? Seymourlar zengin değil. Jane'i size hemen satacaklardır."

"Bakıyorum ona olan ilgimi yanlış değerlendirmişsiniz. Evimde bir sürü genç bey var ve hepsi de benim sorumluluğum altında. Onların iyi evlilikler yapmasını sağlamak zorundayım."

"Siz bu martavalları başkasına okuyun Efendi Cromwell. Mesela Avam Kamarası'ndakilere. Zira onlar, yalanlarınıza alışkındır. Ama beni asla kandıramazsınız."

"Az önce dost olmamızı teklif eden siz değil miydiniz? Ama sözleriniz, hiç de kibar bir hanıma yaraşacak cinsten değil Leydi Rochford."

"Eğer vereceğim bilgileri istiyorsanız, bunlara alışmanız gerek. Şimdi Anne'in odasına gitseniz ne görürsünüz? Kraliçe ya diz çökmüş dua ediyordur, ya da nohut büyüklüğündeki incilerini takınmış, zavallı dilenciler için gömlek dikiyordur."

Cromwell dayanamayıp gülümsedi. Zira Leydi Rochford'ın çizdiği portre, gerçeğini o kadar yansıtıyordu ki. Anne, Cranmer'ı bile büyülemeyi başarmıştı. Zavallı Başpiskopos, onu bir ahlak timsali gibi görüyordu.

"Herhalde gerçeğin böyle olduğunu düşünmüyorsunuz, öyle değil mi? Etrafındaki genç beylerden, onların şiirlerinden ve övgülerinden vazgeçtiğini?"

"Kral onu yeterince şımartıyor."

"Yapmayın. Karnı tekrar kocaman olana dek, o taraftan fazla bir iltifat beklemememiz gerektiğini ikimiz de biliyor olmalıyız."

"Eh, yakında o da olur."

"Elbette. Tabii, Kral kocalık görevini yerine getirebilirse."

"Dikkatli olun," dedi Cromwell gülümseyerek.

"Neden? Bir prensin yatağında olup bitenleri konuşmak vatan hainliği mi sayılıyor? Halbuki Katherine'in bekaretini kime verdiğini tüm Avrupa konuşmuştu." Kıs kıs güldü. "Harry'nin bacağı acıyor. Özellikle de geceleri. Dolayısıyla da Kraliçe'nin zevke gelip onu tekmelemesinden korkuyor." Leydi Rochford eliyle ağzını kapayarak konuşmaya devam etti. "Ama altında hiç kıpırdamadan yatarsa da *ne o madam,* diyor, *yoksa varisimi doğurmaya niyetli değil misiniz?*"

"Bu durumda, ne yapması gerektiğini anlayamadım doğrusu."

"Kraliçe ondan hiçbir zevk alamadığını söylüyor. Kral'sa onu elde etmek için yedi yıl uğraştıktan sonra, hevesinin bu kadar çabuk geçmesini kabul edemiyor. Bence bu iş, Calais'den döndüklerinde bitmişti."

George'un karısının söyledikleri makuldü. Belki de artık kavga etmekten yorulmuşlardı. Yine de Kral, karısına muhteşem hediyeler göndermekten vazgeçmiyordu. Üstelik hala tartışıyorlardı. İnsan, ilgisini çekmeyen biriyle didişir miydi?

"Sizin anlayacağınız," diye devam etti Leydi Rochford, "Kral'ın ağrıyan bacağı, Kraliçe'nin isteksizliği derken, bir Galler prensi dünyaya getirmeleri hayal oldu gibime geliyor. Halbuki Kral her hafta yeni bir kadınla yatsaydı, çok daha iyi bir adam olabilirdi. Ve Kraliçe de en az onun kadar yenilikten hoşlanıyor. Eh, ne de olsa kendi ağabeyi de ona bu konuda oldukça yardımcı oluyor."

Cromwell kadına hayretle baktı. "Tanrı yardımcınız olsun Leydi Rochford," dedi sonra.

"Kocamın ona çöpçatanlık yaptığını söylüyorum. Neden bu kadar şaşırdınız? Yoksa başka bir şey mi ima ettiğimi düşündünüz?" Genç kadın, sinsi bir ifadeyle güldü.

"Yeterince uzun zamandır buradasınız Leydi Rochford. Dolayısıyla da sarayda oynanan oyunları pek çok kişiden daha iyi bilmeniz gerekir. Ayrıca Kraliçe'nin, kendisi için yazılan şiirleri kabul etmesinde herhangi bir sakınca göremiyorum. Zira kocası da kendi şiirlerini cömertçe dağıtıyor."

"Ah, Kraliçe bunu çok iyi biliyor. Tabii ben de kocamın faaliyetlerinden en az onun kadar haberdarım. Fakat bu centilmenliklerin ancak Anne'in yatak odasının kapısına dek

ulaşabildiğine inanıyorsanız, düşündüğümden çok daha safmışsınız derim. Seymour'un kızına aşık olabilirsiniz fakat zeka seviyenizi onunkine indirmeniz gerekmez, öyle değil mi? Zira hanımefendi, ancak bir koyun kadar akıllıdır."

Cromwell gülümsedi. "Koyunları hafife almamanızı tavsiye ederim Leydi Rochford. Çobanlar, onların birbirlerini tanıdığını söylüyor. Hatta isimleriyle çağrıldıklarında tepki veriyor ve hayat boyu süren dostluklar ediniyorlarmış."

"Size kimin hangi yatağa girip çıktığını söyleyebilirim. Şu sinsi ufaklık var ya. Mark. Hepsinin aracılığını o yapıyor. Kocam, hizmetlerinin karşılığında ona inci düğmeler, meyveli şekerlemeler ya da şapkası için yeni tüyler veriyor."

"Neden? Yoksa Lord Rochford'ın nakit parası kalmadı mı?"

"Bakıyorum, tek derdiniz tefecilik yapmak."

"Neden olmasın?" *En azından bir konuda aynı fikirdeyiz,* diye düşündü Cromwell. *İkimiz de o çocuktan hoşlanmıyoruz.* Wolsey'nin evindeyken korodaki çocuklara ders verirdi Şimdiyse Kraliçe'nin dairesinde dolanmanın avantajını kullanıyor. "Ben Mark'ın kimseye bir zarar verebileceğini sanmıyorum," dedi yine de.

"Yapmayın. Resmen meydanı boş buldu. Herkese yapışıyor. Haddini bildiği de yok."

"Sanırım benim için de aynılarını söyleyebilirdiniz Leydi Rochford, ki öyle yaptığınıza da eminim."

Thomas Wyatt, Cromwell'e sepetlerce fındık, kilolarca Kent elması getirmişti. Bunları taşıyan arabadan atlayıp "Geyik etleri de arkada," dedi. "Ben hayvan ölüleriyle değil, taze meyvelerle gelmeyi tercih ettim." Saçlarında elma kokusu, kıyafetlerinde yolların tozu vardı. "Şu yeleğinin haline bak!"

dedi Cromwell. "Üstelik buna, bir yıllık kazancını yatırdığına eminim."

Wyatt hafifçe gülümsedi. "Doğru ya. Babam olduğunu unutmuşum."

"Seni gelir gelmez azarladığıma göre, şimdi biraz sohbet edebiliriz." Cromwell, sonbaharın solgun ışığının doldurduğu çalışma odasında, elindeki bıçakla Wyatt'ın getirdiği elmalardan birinin kabuğunu soydu. "Leydi Carey'yi gördün mü?" diye sordu sonra.

"Mary Boleyn'i kırlarda düşünmek, insanın aklına yaramazca düşünceler getiriyor! Herhalde samanlıklarda birileriyle çiftleşip duruyordur."

"Onu elimin altında tutmam şart," dedi Cromwell. "Nasıl olsa ablası, pek yakında yine *safdışı* kalacaktır."

Wyatt eline bir elma alıp oturdu. "Cromwell, tut ki İngiltere'den yıllarca uzak kaldın. Hani şu hikayedeki şövalye gibi sana da bir büyü yapıldı. O zaman döndüğünde, etrafına bakar ve bu insanları tanıdığını bile unuturdun."

Wyatt, bu yaz, artık Kent'te yaşayacağına yemin etmişti. Yağmurlu günlerde kitaplarını okuyup şiirlerini yazacak, hava güzel olduğundaysa ava çıkacaktı. Ama sonbahar gelip de geceler ıssızlaştığında, Anne onu yeniden kendine çekmişti. Wyatt'ın aşkı gerçekti. Anne'in ne hissettiğiniyse bilmiyordu. Zira yalanları ayırt etmek kolay değildi. Bugünlerde Anne'le şaka yapamazdınız. Hatta ona gülemezdiniz bile. Onu kusursuz biri olarak görmezseniz, mutlaka sizi cezalandırmanın bir yolunu bulurdu.

"Yaşlı babam, Kral Edward'ın zamanından bahsedip duruyor. *Şimdi Kral'ın tebaasından biriyle, bir İngiliz kadınıyla evlenmesinin sakıncalarını daha iyi görüyor olmalısın,* diyor."

Anne sarayı yeni baştan yaratmasına rağmen, onu eskiden tanıyan insanlar vardı. Fransa'dan döndüğünde, kendini Harry Percy'yi baştan çıkarmaya adadığını bilenler. Bu insanlar, onun İngiltere kraliçeliğine layık olmadığını düşünüyordu. Anne bir yılandı. Ya da bir kuğu. Belki *una candida cerva,* yani beyaz dişi geyikti. Gümüş grisi yaprakların arasında saklanıp onu yeniden bir tanrıçaya dönüştürecek sevgiliyi bekliyordu. "Beni İtalya'ya geri yolla," dedi Wyatt. "Zira o alevler saçan, kapkara gözleri beni bir an olsun rahat bırakmıyor. Geceleri, ıssız yatağıma geliyor."

"Issız mı? Hiç sanmıyorum."

Wyatt güldü. "Haklısın. Genelde pek yalnız kalmıyorum."

"Çok içiyorsun. Bari şarabına su kat."

"Her şey farklı olabilirdi."

"Öyle."

"Sen geçmişi hiç düşünmüyorsun, değil mi?"

"Yanılıyorsun. Sadece bundan bahsetmemeyi tercih ediyorum."

"Beni bir yerlere gönder," diye yalvardı Wyatt.

"Tamam. Kral'ın bir elçiye ihtiyacı olduğunda seni önereceğim."

"Mediciler'in Prenses Mary'yi gelin almak istedikleri doğru mu?"

"Prenses değil, Leydi Mary. Kral'dan bunu düşünmesini istedim. Ama Mediciler'i yeterince iyi bulmadı. Biliyor musun, Gregory bankacılıkla biraz ilgilenseydi ona Floransa'dan bir gelin adayı bulacaktım. Evde bir İtalyan kızının olması, hepimizi şenlendirebilirdi."

"Beni oraya geri yolla. Ya da Kral'a ve sana faydalı olabileceğim bir yere. Zira burada, kendime bile faydam yok."

"Becket'ın ağartılmış kemikleri adına! Artık sızlanmaya bir son ver lütfen."

Norfolk'un yeğeninin dostlarına karşı farklı bir bakış açısı vardı. Bunu açıklarken orasına burasına astığı kutsal emanetleri hafifçe tıngırdatarak silkiniyor ve gri kaşlarını oynatıyordu. "Bu adamlar," diyordu, "bir an olsun kadınların eteğinden ayrılamazlar mı acaba? Oysa ben Norris'i çok daha düzgün biri sanırdım. Ya Henry Wyatt'ın oğluna ne demeli? Durmadan şiir yazıp şarkı söylüyor. Konuşuyor da konuşuyor. İnsan kadınlarla neden konuşur ki?" diye sormuştu samimiyetle. "Cromwell, sen kadınlarla konuşmuyorsun, öyle değil mi? Hem neden bahsedeceksin ki? Nasıl bir ortak konu bulacaksın?"

Fransa'dan döndüğünde Norfolk'la görüşmeliyim, diye düşündü. *Anne'i bu konuda uyarmalı.* Fransızlar, Marsilya'da Papa'yla biraraya gelecekti ve Henry orada en üst düzeydeki asilzadesi tarafından temsil ediliyordu. Gardiner da görüşmede hazır bulunacaktı. "O ikisinin yokluğunda, bana her gün tatil gibi geliyor," dedi Cromwell, Tom Wyatt'a.

"Bence Henry, Anne'e olan ilgisini yitirdi," diye fikir yürüttü Wyatt. "Şimdiye dek, çoktan başkasıyla ilgilenmeye başlamıştır."

Cromwell sonraki günlerde Kral'ın, saraylı kadınların üzerinde dolaşan gözlerini takip etti. Ama onlarda belirli bir hanımdan etkilendiğine dair bir iz göremedi. Zaten Cranmer dışında hiç kimse, bir kadına iki kez bakarsa onunla evlenmesi gerektiğini düşünmezdi. Kral'ın Lizzie Seymour'la dans edişini izledi. Elini belinde dolaştırışını. Anne'in onları buz gibi ifadeyle süzüşünü.

Ertesi gün, Edward Seymour'a biraz borç para verdi.

Islak sonbahar sabahlarında, ortalık hala karanlıkken, Cromwell'in ev halkı, civardaki koruluklara gidiyordu. Zira *torta di funghi*, ancak taze malzemeyle yapılabiliyordu.

Saat sekizde Richard Riche geldi. Şaşkın ve paniklemiş bir hali vardı. "Beni kapıda durdurup *mantar torban nerede,* diye sordular. Yanında mantar olmayan kimse buraya giremezmiş." Richard pek alınmıştı doğrusu. "Ama Lordlar Kamarası Başkanı'ndan mantar isteyeceklerini hiç sanmıyorum doğrusu."

"Ah, inan bana ondan da isterlerdi Richard. Hem bir saate kalmaz mantarlarını kremalı yumurtayla birlikte yiyeceksin ama Lordlar Kamarası Başkanı bu ziyafetten mahrum kalacak. Haydi, artık işimize bakalım."

Cromwell, eylül ayı boyunca Elizabeth Barton'a yakın olan rahip ve keşişleri tutuklattırmıştı. O ve *Bay Buruşuk Surat,* belgeleri dikkatle inceleyip soruşturmaları yürütmüştü. Din adamları kilit altına alındıktan kısa bir süre sonra, kızın kutsallığını inkar edip birbirlerini suçlamaya girişmişti. "Ben ona asla inanmadım zaten. Ama Peder bilmem-kim beni zorla ikna etti," diye konuşmaya başlamışlardı. Hele Exeter'in karısı, Katherine ya da Mary'yle olan ilişkileri sorulunca, her biri kendini kurtarmak için diğerlerini satmıştı. Halbuki Cromwell, Barton'un Exeterler'le olan yakınlığını gayet iyi biliyordu. Kız, krallığın belli başlı manastırlarını ziyaret etmişti. Syon Manastırı'nı, Sheen'deki Charterhouse'u ve Richmond'daki Fransisken evini. Bundan adı gibi emindi çünkü ahlaklı rahiplerden pek çoğu ona bilgi veriyordu. Her bir manastırda böyle bir iki adamı vardı. Katherine kızla bizzat tanışmamıştı. Tabii ya, nasıl olsa Fisher onun adına rahibeyle konuşuyordu. Ve bir de Lord Exeter'in karısı Gertrude.

Kral, "Henry Courtenay'nin bana ihanet edeceğini düşünemiyorum," dedi. "O hem yüksek rütbeli bir şövalye, hem de benim çocukluk arkadaşımdır. Wolsey bizi ayrı düşürmeye çalıştıysa da ben buna izin vermedim." Güldü. "Brandon, Greenwich'teki o yılbaşını hatırlıyor musun? Hani kartopu savaşı yapmıştık?"

Bu işin en zor tarafı, hiç durmadan soyağaçlarından, gençliklerinden ve Cromwell, Antwerp'te yün ticareti yaparken olan olaylardan bahsetmeleriydi. Tüm kanıtlar burunlarına sokulunca da kartopu savaşlarından söz etmeye başlıyorlardı. "Bence," dedi Henry, "bütün suç Courtenay'nin karısında. Eminim yaptıklarını duyunca ondan kurtulmak isteyecektir. Zaten tüm kadınlar güçsüz, kalleş ve kandırılmaya müsaittir, öyle değil mi?"

"Öyleyse onu affedin," dedi Cromwell. "Bırakın hepsi size minnet borcu duysun. Böylece Katherine konusunda gösterdikleri aşırı hassasiyete bir son vermek zorunda kalırlar."

"Sen kalplerin satın alınabileceğini mi düşünüyorsun?" diye sordu Charles Brandon. Sanki Cromwell'in cevabı evet olsa, üzülecekmiş gibi bir hali vardı.

Cromwell kalbin de tıpkı diğer organlar gibi kefede tartılabileceğini düşünüyordu. "Biz onlara para önermiyoruz ki. Courtenay ailesine karşı dava açabilecek yeterli kanıtım var. Hatta tüm Exeterler'e. Eğer bunu yapmazsak, onlara özgürlüklerini, arazilerini ve isimlerinin onurunu koruma fırsatını geri veriyoruz demektir."

Henry lafa karıştı. "Dedesi, babama hizmet edeyim derken kambur oldu."

"Eğer onları bağışlarsak, arkamızdan iş çevirmeye devam edeceklerdir," dedi Brandon.

"Hiç sanmıyorum lordum. Zira bundan sonra, gözlerim hep üzerlerinde olacak."

"Peki ya Polelar ve Lord Montague? O konuda tavsiyen ne?"

"Affedileceğini tahmin etmemeli."

"Onu biraz terletmek istiyorsun ha?" dedi Charles. "Senin asiller konusundaki tutumundan pek hoşlandığımı söyleyemeyeceğim."

"Neden? Bence layıklarını buldular," dedi Kral. "Şimdi, bir saniye susun lordum. Düşünmem gerek."

Derin bir sessizlik oldu. Brandon'un durumu, onun kaldıramayacağı kadar karmaşıktı. *Onlara vatan haini gibi davranın,* demek istiyordu. Ama asillerin, onurlu bir şekilde katledilmeleri taraftarıydı. Birden yüzü aydınlanıverdi. "Ah, Greenwich'i şimdi hatırladım. Dizlerimize kadar kara batmıştık. Ne kadar da gençtik. Ne yazık ki artık eskisi kadar çok kar yağmıyor."

Cromwell belgelerini toplayıp müsaade rica etti. Bütün akşamı geçmişin hatıralarıyla geçirmek istememişti. Zira yapacak çok işi vardı. "Rafe, West Horsley'ye git. Exeter'in karısına, Kral tüm kadınların kalleş ve güçsüz olduğunu düşünüyor de. Halbuki aksine inanmak için, yeterince sebebi olduğunu sanırdım. Leydi oturup bir mektup yazsın ve *bir pire kadar aklım yok,* desin. *Hemcinslerimden bile daha kolayca kandırılıyorum,* diye yazsın. Kral'ın ayaklarına kapansın. Sen de kelimelerin seçiminde ona yardımcı ol. Bunu nasıl yapacağını biliyorsun değil mi? Hiçbir söz, Henry için yeterince mütevazı değildir."

Bu mevsim herkesin alçakgönüllülüğü üzerindeydi. Söylentilere bakılırsa, Kral Francis, Marsilya'da Papa'nın ayaklarına kapanıp pabuçlarını öpmüştü. Henry haberi duyduğunda bir hayvan gibi böğürerek küfürler savurdu ve mesajı paramparça etti.

Cromwell yerdeki kağıt parçalarını toplayıp hepsini bir masanın üzerine yaydı ve yazanları okudu. "Yine de Francis size sadık kalmış," dedi, "ki bu oldukça şaşırtıcı. Baksanıza, Papa'yı aforoz kararını askıya alması konusunda ikna etmiş. En azından İngiltere biraz soluklanabilecek."

"Papa Clement'in bir an önce mezarına kavuşmasını diliyorum," dedi Henry. "Tanrı biliyor ya, son derece ahlaksız bir adamdır. Üstelik çok da hasta. Hatta bazen," diye devam etti, "Katherine'in de ölmeden göğe yükselmesi için dua ediyorum. Bu çok mu yanlış?"

"Size neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyecek bir sürü din adamınız var Majesteleri. Bunun için parmaklarınızı şıklatmanız yeterli."

"Ya ben bunu senden duymak istiyorsam?" Henry böyle diyerek derin düşüncelere daldı. "Eğer Clement ölürse yerine kim geçer?" diye sordu sonra.

"Ben paramı Alessandro Farnese'ye yatırdım."

"Sahi mi?" Henry doğruldu. "Bu konuda bahis mi oynadınız?"

"Ama kazanma şansı az. Bunca yıldır kilisedekilere o kadar çok rüşvet dağıttı ki zamanı geldiğinde, kardinaller sırlarının açığa çıkması konusunda paniğe kapılacaktır."

"Kaç tane çocuğu vardı?"

"Bildiğim kadarıyla dört."

Kral gözlerini duvardaki goblene dikmişti. Üzerinde ilkbahar çiçekleri üzerinde çıplak ayak yürüyen bembeyaz omuzlu genç kadınlar vardı. "Yakında başka bir çocuğum daha olabilir."

"Kraliçe sizinle konuştu mu?"

"Henüz değil." Ama saraydaki herkes gibi o da Anne'in pembeleşen yanaklarının, tavırlarındaki yumuşamanın ve et-

rafındakilere hediyeler dağıtırken sesinin nasıl da neşeyle çınladığının farkındaydı. Bu son hafta kapkara bakışlarından başka ödüller de dağıtmıştı ve Kraliçe'nin yatak odası hizmetlilerinden biri olan Stephen Vaughan'ın karısı, adet gününün geciktiğini söylüyordu. Kral, "Bu ay olmamış," dedi, bir okul çocuğu gibi kızararak. Sonra kollarını açarak Cromwell'i kucakladı. Kocaman elleri danışmanının siyah, kadife kıyafetinin kıvrımlarına yapışmıştı. "Bu sefer eminim. İngiltere bizim olacak."

Sanki bir savaş meydanındaydı. Sancakları askerlerin kanlarıyla ıslanmış, düşmanları ayaklarının dibinde ölmüştü.

Cromwell gülümseyerek Kral'ın elinden kurtuldu ve kucaklaşmaları sırasında sıktığı yumruğunda buruşan sözleşme belgesini düzeltti. Erkekler birbirlerine böyle sarılmaz mıydı zaten? Sanki dövüşür gibi? Henry kolunu sıkıp "Seni kucaklamak, kocaman bir kayayı kucaklamaya benziyor," dedi. Sonra da Cromwell'in uzattığı belgeyi inceledi. "Bunu illa bu sabah mı yapmak zorundayız?"

"Sadece elli maddelik bir liste. Hemen biter."

Cromwell günün geri kalan kısmında gülümsemesine engel olamadı. Clement ve mektupları kimin umrundaydı ki? Halkın arasına karışıp başına geleceklere aldırmadan, saatlerce sokakta dolaşabilir, kar olmadığı yıllarda unla süslenen Noel çelenkleri altında dikilip avaz avaz şarkı söyleyebilirdi.

Kasımın sonlarına doğru soğuk bir günde, Elizabeth Barton ve yarım düzine kadar baş destekçisi, günahlarının kefaretini ödemek için Aziz Paul Meydanı'nda halkın karşına çıktı. Buz gibi rüzgarda çıplak ayak bileklerindeki zincirlerle dikildiler. Onları izlemek için büyük ve şamatacı bir kalabalık toplanmıştı. Önce genç rahibenin itirafları okundu. Dindar kız kardeşleri uyurken ne gibi meşguliyetlerde bulunduğu ve

ona inananlara şeytanla ilgili nasıl masallar uydurduğu. Sonra Elizabeth Barton halkın karşısında durup onun için dua etmelerini rica etti ve Kral'dan merhamet dilendi.

Lambeth'deki sıhhatli kız gitmiş, yerine bitkin görünüşlü, on yaş yaşlı biri gelmişti. Sebep, işkence görmesi değildi. Zira Cromwell bir kadına kötü davranılmasına izin vermezdi. Ayrıca hepsi de hiçbir baskı ya da tehdit altında kalmadan tüm yaptıklarını itiraf etmişlerdi. Fakat işin asıl zor kısmı, hikayelerini tüm İngiltere'nin içine çekildiği fantezilerden arındırarak anlatmalarıydı. Israrla yalan söyleyen bir rahipse, bir gammazcıyla aynı hücreye atılmıştı. Adam cinayetten tutukluydu ve Peder Rich hiç zaman kaybetmeden onun ruhunu kurtarmaya girişmiş, ona Bakire'nin kehanetlerinden ve sarayda tanıdığı önemli kişilerden bahsetmişti. Zavallıyı böyle bir oyuna getirmek oldukça acımasızca görünebilirdi ama başka çareleri kalmamıştı doğrusu. Cromwell, Rahibe Elizabeth'i Canterbury'ye de götürmeyi planlıyordu. Böylece yaptıklarını kendi memleketinde de itiraf edebilecekti. İnsanların saçma sapan kehanetlere inanmasını engellemenin ve genel panik havasını dağıtmanın tek yolu buydu.

Thomas More da şehrin ileri gelenleriyle birlikte bu şovu izlemişti. Mahkumlar platformdan indirilince, Cromwell'e doğru yürüdü. Soğuktan buz kesen ellerini ovuşturup nefesiyle ısıtmaya çalışarak konuştu. "Kızın tek suçu, kendini kullandırmak."

Cromwell, *Alice dışarı eldivensiz çıkmana nasıl izin verdi acaba,* diye düşündü. "Bulduğum tüm kanıtlara rağmen, bataklık kenarındaki bir kiliseden, Aziz Paul Meydanı'nda kurulan iskeleye nasıl geldiğini bir türlü anlayamıyorum," dedi. "Üstelik bu işten para kazandığını da sanmıyorum."

"Cezası ne olacak?" More'un sesi nötrdü.

"Genel hukuk, uçabildiklerini ya da ölüleri diriltebildiklerini söyleyen kadınlarla ilgilenmiyor. Ben de meclise vatandaşlık hakkını kaybetmesiyle ilgili bir yasa tasarısı sunacağım. Ömür boyu hapis cezası alabilir. Tüm mal varlığına el konması da cabası. Kral'ın bu konuda temkinli ve hatta merhametli davranacağını düşünüyorum. Bu insanların nasıl cezalandırıldıkları o kadar da önemli değil. Asıl önemli olan, halkın gerçekleri görmesini sağlamaktı. Dolayısıyla da bir sürü tanığın dinlendiği ve mahkemeyi yıllarca meşgul edecek bir dava süreci istemiyorum."

More duraksadı.

"Yapma," dedi Cromwell, "hala Kral'ın danışmanı olsaydın, sen de onlardan bir an önce kurtulmak isterdin."

"Belki de haklısın." Bir an durdu. "Thomas, benim bunlarla hiçbir alakam olmadığını biliyorsun, öyle değil mi?"

"Kral da bildiği sürece, evet. Ama bunu ona bir kere daha hatırlatmamız gerekebilir. Belki bir mektup yazabilirsin. Prenses Elizabeth'in sağlığını sorar, iyi dileklerini sunarsın."

"Bunu yapabilirim."

"Böylece onun unvanını ve gelecekteki haklarını kabul ettiğini göstermiş olursun."

"Çok zor olmasa gerek. Zira yeni evlilik çoktan gerçekleşti ve artık kabul görmesi gerekir."

"Ama onu övmeyi kendine yediremiyorsun değil mi?"

"Kral, diğer erkeklerin karısını övmesini niçin istesin ki?"

Cromwell istifini bozmadan devam etti. "Hatta açık bir mektup bile olabilir. Kral'ın kilisemiz üzerindeki yargı yetkisinin geleceğimizi aydınlatacağını söyleyebilirsin." Sonra, onları bekleyen at arabalarına bindirilen mahkumlara baktı. "Onla-

rı Kule'ye geri götürüyorlar." Bir an duraksadı. "Artık burada daha fazla durmamıza gerek yok. Haydi, bize gel. Birlikte yemek yiyelim."

"Hayır," dedi More, kafasını iki yana sallayarak. "Eve aç gitmeyi tercih ederim. Ama ağzıma kelimeler değil de yemek koyacağını bilseydim gelirdim."

Cromwell onun belediye meclisi üyeleriyle birlikte kalabalığa karışıp gözden kaybolmasını izledi. *More inzivaya çekilemeyecek kadar kurumlu*, diye düşündü. *Çünkü Avrupalı din adamları arasındaki saygınlığını yitirmekten korkuyor. Ama onun her şeye karışmasını engelleyecek bir yol bulmalıyım.* Gökyüzü berraklaşmış, pürüzsüz bir lapis taşının rengini almıştı. Londra bahçeleri meyvelerle şenlenmişti. Kış sert geçecekti. Fakat Cromwell kendini çıplak bir ağaçtan fışkıran bahar misali capcanlı hissediyordu. Zira insanların gözleri yeni gerçeklere açılmıştı. Şimdiye dek, tıpkı Helen Barre gibi, onlar da sadece Nuh'u ve seli biliyorlardı. Ama artık Aziz Paul'ü de öğreneceklerdi. İsa'nın öğreti ve mucizelerinin, havarilerin hikayelerinin sadece bir kısmına vakıftılar. Oysa gerçek, onların sandığından çok daha muhteşemdi. Yeğeni Richard'a şöyle dedi: "İnsanlara bir öykünün yarısını ya da sadece sevdiğin yerlerini anlatıp sonra susamazsın. Onlar, dinlerini kilise duvarlarına çizilen resimlerden ya da taşlara oyulan figürlerden tanıdılar ama şimdi Tanrı'nın kalemi kalplerinin kitaplarını yazmak için hazır bekliyor. "

Fakat Chapuys da aynı sokaklarda bir isyan havası seziyor ve İmparator'a kucak açmayı bekleyen bir şehir görüyordu. Roma yağmalandığında orada değildi ama geceleri rüyalarında, şehrin o halini ziyaret ediyordu. Tarihi kaldırımlara saçılan bağırsakları, çeşmelerin kenarlarından sarkan ölüleri, kundak-

çıların meşalelerinin alevleri görür, bataklıklardan yayılan sisin içinden yükselen çan seslerini duyar gibi oluyordu. Roma düşmüştü. Bin iki yüz yıldır orada dikilen, havarilerin hendeklerinden ilkini İmparator Constantine'in kazdığı, Hıristiyan şehitlerin vahşi hayvanların postlarına sarılarak ölüme terk edildiği Aziz Peter'i yıkan istilacılar değil, Papa Julius'un kendisiydi. Yeni binasını dikmek için yeri sekiz metre kazdırmış, işçilerinin kürekleri, azizlerin kafataslarını un ufak etmişti. Şehitlerin kanlarını döktüğü yerde, hayalet beyazı mermerler dikiliyor ve Michelangelo'yu bekliyordu.

Cromwell sokakta yürürken, bir rahibin ölmekte olan bir Londralı'ya kutsal ekmek götürdüğünü, halkın da saygıyla eğildiğini gördü. Fakat bir çocuk üst pencerelerden kafasını uzattı ve "İsa dirilmişse göstersene!" diye bağırdı. Cromwell yukarı baktığında, oğlanın öfkeli yüzünü bir anlığına da olsa görebildi.

Bu insanlar düzgün bir otoriteye ihtiyaç duyuyor, diye düşündü. Roma, yüzyıllardır çocukların bile inanmayacağı masallara insanların inanmalarını bekliyor. Dolayısıyla da İngiliz bir krala itaat etmeyi çok daha doğal karşılayacaklardır.

İki gün sonra More'un vaaz sırasında titrediğini fark etti. Leydi Exeter'in affedildiğini iletiyordu. Kral, kocasını da uygun bir dille azarlamayı ihmal etmemişti. Azize Catherine günüydü. Dikenli tekerleğe bağlanan azizenin anısına, herkes hedefine ulaşmak için daireler çizerek yürümeliydi. Fakat Cromwell, on iki yaşın üzerindeki hiç kimsenin bunu uygulamaya kalkıştığını görmemişti.

Bir şeyleri ertelemenin insanın içine işleyen, tuhaf bir gücü vardı. Hani baltayı kavradığınızda sapı titriyormuş gibi

gelirdi. O anda vurabilir ya da vazgeçebilirdiniz ama ikinci seçenekte bile, sonraya bıraktığınız darbenin etkisini hissederdiniz.

Ertesi gün, Hampton Court'ta Kral'ın oğlu Richmond Dükü ve Norfolk'un kızı Mary evlendi. Anne, bu evliliği Howardlar'ın mevcut itibarını daha da arttırmak için ayarlamıştı. Böylece Henry'nin piç oğlunu, yabancı bir prensesle evlendirmesine engel olmuştu. Kral karısının ikna kabiliyeti sonucu, oğlunun eşi olacak kişinin getireceğini umduğu çeyizden de feragat etmişti. Dolayısıyla Anne'in incecik yüzü zaferle parlıyordu. Saçlarını elmaslarla örmüştü ve tüm güzelliği üzerindeydi. Henry de Cromwell de gözlerini ondan alamıyordu.

Ne var ki beğeni dolu bakışların tek hedefi Kraliçe değildi. Richmond dans ederken bir tay gibi sıçrıyor, onu izleyen sarayın kıdemli hanımları, "Tıpkı babasının gençliği," diye fısıldaşıyordu. Genç Dük'ün cildi bir kızınki kadar pürüzsüzdü. "Efendi Cromwell," dedi, "Kral babama, karımla birlikte yaşamak istediğimi söyleyin. Zira kendisi, benim evime döneceğimi, karımınsa Kraliçe'yle kalacağını söylüyor."

"Babanız sağlığınızı düşünüyor lordum."

"Ama yakında on beşime basacağım."

"Yaş gününüze daha altı ay var."

Çocuğun şen suratı asıldı ve bakışları buz kesti. "Altı ay nedir ki? On beş yaşındaki bir erkek, görevini hakkıyla yerine getirebilir."

O sırada yanlarından geçen Leydi Rochford atıldı. "Biz de öyle biliyoruz. Zira kral babanız, on beş yaşındaki ağabeyinin, karısını memnun edebildiğini -hem de gecede bir kereden fazla- ispatlamak için saraya şahitler getirtmişti."

"Tabii aynı zamanda gelinin sağlığını da düşünmek zorundayız."

"Brandon'un karısı benimkinden daha küçük ama Suffolk ona sahip oluyor."

"Hem de her gördüğünde!" dedi Leydi Rochford. "Bunu kızın suratındaki ürkek ifadeden anlıyorum."

Richmond'ın konuyu kapamaya hiç niyeti yoktu. Tıpkı babası gibi o da geçmişten örnekler vermeye bayılıyordu. "Büyük ninem Leydi Margaret Beaufort, Henry Tudor'ı on üç yaşında doğurmamış mı?"

Bosworth, yırtık pırtık sancaklar, kanlı savaş meydanları ve ilk bebeğini doğuran gencecik kadın. *Biz bu konuya nereden geldik,* diye düşündü Cromwell. "Bunun, onun sağlığını kötü etkilediğini biliyoruz. Hatta daha sonra hiç çocuğu olmadı," dedi. Birden tartışmaktan sıkıldığını hissetmişti. Kısa kesmek için, "Mantıklı olun lordum," diye devam etti. "Bunu bir kere yaptınız mı sonra hep yapmak isteyeceksiniz. Ayrıca babanızın sizin için başka planları var. Biraz tecrübe kazanmanız için sizi Dublin'e yollamayı düşünüyor."

Jane Rochford, "Sakin olun kuzum," dedi. "Dilediğinize kavuşmanın başka yolları da var. Bir erkek, daima istekli bir kadınla karşılaşabilir."

"İzninizle, size bir dost tavsiyesi vermek isterim Leydi Rochford. Yerinizde olsam, bu işe daha fazla burnumu sokmazdım. Aksi takdirde, Kral'ın öfkesine maruz kalabilirsiniz."

"Ah," dedi George'un karısı, rahat bir tavırla. "Henry güzel bir kadına asla kızmaz."

Çocuk sordu. "Neden bir keşiş gibi yaşamak zorundayım?"

"Keşiş mi? Onlar tavşan gibidir. Bana inanmıyorsanız Efendi Cromwell'e sorabilirsiniz."

"Belki de bizi ayrı tutmak isteyen Kraliçe'dir," dedi Richmond. "Zira Kral'ın henüz kendi oğlu yokken, ona bir torun vermemizi istemiyor olabilir."

"Ah, yoksa siz bilmiyor musunuz?" dedi Jane Rochford, ona dönerek. "La Ana'nın gebe olduğu kulağınıza gelmedi mi?"

Anne'den, Chapuys'in taktığı isimle bahsetmişti. Cromwell, hayalkırıklığını gizleyemeyen Richmond'a baktı. "Korkarım ki yazın ikinci plana atılacaksınız. Zira Kral, meşru varisine kavuşmuş olacak. Tabii, sizin de taht ümitleriniz tamamıyla son bulacak."

İnsan, bir prensin tüm umutlarının yıkılışına sık sık tanık olamazdı.

Richmond, "Belki yine kız olur," dedi somurtarak.

"Dikkatli olun. Zira bunu ummak bile vatan hainliği sayılıyor." Leydi Rochford gülümseyerek ekledi. "Hem bebek kız olursa üçüncüyü ve hatta dördüncüyü de yapacağından eminim. Efendi Cromwell'in de bildiği gibi, bir daha hamile kalabileceğine hiç ihtimal vermiyordum ama Kraliçe Anne beni haksız çıkardı."

Cranmer, İngiltere Başpiskoposluğu görevine resmi olarak başlamak üzere Canterbury'deydi. Seremoni sona erdiğinde de Elizabeth Barton'a gereğinden fazla cesaret veren Christ Kilisesi ve orada görevli din adamlarıyla ilgilenmeye başladı. Bütün keşişleri sorguya çekmek ve hikayelerini dinlemek çok uzun bir işti. Dolayısıyla Rowland Lee, Başpiskopos'a yardım için Canterbury'e gitti. Cromwell, Lee'nin yanında olan oğlundan aldığı mektubu okurken, *küçüklüğünden beri değişen hiçbir şey yok*, diye düşündü. Zira Gregory, yine iki çift satırı biraraya getirmemişti.

Cromwell, Başpiskopos'a oradaki halka karşı insaflı davranmasını yazdı. Çünkü tek suçları yanlış yönlendirilmekti. "Magdalalı Meryem'in mektubunu yaldızlayan keşişin canını bağışla," dedi. "Kral'a verecekleri üç yüz pound nakit para, onu memnun etmeye yetecektir. Christ Kilisesi'ni kapa ve tüm piskoposluk bölgesini temizle. Warham otuz yıl boyunca başpiskoposluk yaptı, ailesindeki herkes yerlerini sağlamlaştırdı, piç oğlu başrahip oldu. Ama artık yenilik yapmanın zamanı geldi. Güvendiğin insanları işe al."

Çalışma masasının altında bir şey vardı. İskemlesini arkaya itip bir tarla faresinden geri kalanlara baktı. Anlaşılan Marlinspike ona bir hediye vermek istemişti. Onu alıp şömineye atarken, hücresinde güvercin yiyen Henry Wyatt'ı düşündü. Bir de Kardinal Üniversitesi'ni ve Kardinal'i. Farenin minicik cesedi, anında kül olmuştu. Kalemi tekrar eline alıp Cranmer'a, "Piskoposluluğundaki Oxfordluları temizle ve yerlerine tanıdığımız Cambridge'lileri al," diye yazdı.

Sonra oğluna da iki satır yazdı. "Eve gel. Yeni yılı beraber kutlayalım."

Aralık ayında Margaret Pole, buz gibi sevimsizliği ve karlardan yansıyan mavi ışığın aydınlattığı donuk suratıyla, kilise pencerelerindeki resimlerden fırlamış gibiydi. İnsan ona ilk baktığında, elbisesinde yanıp sönen pırıltıların cam kırıkları olduğu sanabilirdi. Fakat bunların hepsi de birer elmastı. Cromwell, kontesi ayağına çağırmıştı. Pole uzun, Plantagenet burnunu havaya dikip ona aşağılayıcı bir bakış fırlattı. "Cromwell." İşte, bütün selamı bundan ibaretti.

Sonra da doğruca konuya girdi. "Prenses Mary, Essex'teki evini neden boşaltacakmış?"

"Çünkü orayı Lordum Rochford istiyor. Biliyorsunuz, av için son derece uygun bir yer. Mary ise prenses kardeşinin Hatfield'daki evine gidecek. Orada, hizmetkarlarına ihtiyacı olmayacak."

"Prenses Mary'nin yanında kalmayı teklif ediyorum. Masraflarımı ben karşılayacağım. Herhalde beni ona hizmet etmekten alıkoyacak değilsiniz?"

"Ben sadece Kral'ın isteklerini iletiyorum. Fakat siz bana öfkeli gibisiniz."

"Hayır, ancak bu söylediğiniz metresinin istekleri. Biz, yani ben ve Prenses, Kral'ın böyle dilekleri olduğunu düşünmüyoruz."

"O halde size bu kadar saf olmamanızı önereceğim madam."

Kontes kibirli bakışlarıyla onu baştan aşağı süzdü. Clarence'ın kızı, Kral Edward'ın yeğeniydi. Gençliğinde erkekler onun gibi bir kadınla konuşurken diz çökerdi. "Evlendiği gün Kraliçe Katherine'in yanındaydım. Dolayısıyla Prenses'in ikinci annesi sayılırım."

"Tanrı aşkına madam, sizce onun ikinci bir anneye ihtiyacı var mı? Gerçek annesi, bu durumu hoş karşılar mı acaba?"

Birbirlerine baktılar. "Leydi Margaret, ailenizin sadakatinin sorgulandığı şu günlerde kendinizi tehlikeye atacak tarzda davranmamanızı öneririm."

"Demek beni Mary'den bu yüzden ayırıyorsunuz? Bana bir ceza vermek için, öyle mi? Bakın, eğer beni tutuklatmak için yeterli kanıtınız varsa hiç durmayın ve Kule'ye, Elizabeth Barton'ın yanına gönderin."

"Kral bunu asla istemez. Zira size karşı büyük bir hürmet besliyor madam. Atalarınıza ve yaşınıza."

"Hiçbir kanıtı yok."

"Geçen haziranda, Kraliçe'nin taç giyişinin hemen ardından, oğlunuz Lord Montague ve diğer oğlunuz Geoffrey Pole, Leydi Mary'yle akşam yemeği yedi. Bunun üzerinden iki hafta bile geçmemişti ki Montague onunla tekrar yemek yedi. Böylesine sık biraraya gelerek neyi tartıştıklarını çok merak ediyorum doğrusu."

"Sahi mi?" diye sordu kontes, alaycı bir tavırla.

"Değil," dedi Cromwell gülümseyerek. "Zira kuşkonmaz servisi yapan çocuk bana çalışıyordu. Kayısıları dilimleyen de öyle. İmparator'dan ve onun İngiltere'yi işgal etmesi için neler yapılabileceğinden konuştular. Görüyorsunuz ya Leydi Margaret, aileniz benim hoşgörüme çok şey borçlu. Ben de bu borçlarının karşılığını Kral'a bağlılıklarıyla ödeyeceklerini düşünmek istiyorum."

Oğullarınızı, yurtdışında sorun çıkaran kardeşlerine karşı kullanmak istiyorum, demedi. *Oğlunuz Geoffrey benden maaş alıyor,* da demedi. Geoffrey Pole zalim ve kaypak bir adamdı. İnsan onun ne zaman ne tarafa döneceğini hiç tahmin edemiyordu. Cromwell, onu elde etmek için kırk pound ödemişti.

Kontes dudaklarını büzdü. "Prenses, evini sessiz sakin terk etmeyecektir."

"Lordum Norfolk, Beaulieu'ya gidip durumundaki değişikliği ona bizzat açıklamak niyetinde. Leydi Mary, eğer isterse, ona karşı koyabilir tabii."

Cromwell, Kral'a, Mary'yi kollamasını ve bir prenses gibi yaşamasına göz yummasını tavsiye etti. Böylece İmparator kuzeni, savaş çıkarmak için bahane bulamayacaktı.

Fakat Henry bağırdı. "Öyleyse Kraliçe'ye Mary'nin unvanını koruması gerektiğini sen söyle Cromwell. Zira benim bunu yapmaya hiç niyetim yok. Fakat onu sıkıntıya sokup

hastalanmasına ve bebeğini düşürmesine sebep olursan, bütün sorumluluk sana aittir. Ve ben, böyle bir suç için asla merhamet göstermem."

Cromwell, Kral'ın odasından çıkınca duvara yaslandı ve gözlerini devirip "Tanrım," dedi Rafe'e. "Kardinal'in, zamanından önce çökmesine şaşmamak gerek. Karnındaki, Kraliçe'nin azıcık öfkelenmesiyle düşecekse, zaten güçsüz demektir. Şu işe baksana! Geçen hafta beni kucaklıyordu, şimdiyse kanlı bir sonla tehdit ediyor."

"Neyse ki Kardinal gibi değilsin," dedi Rafe.

Doğru. Çünkü Kardinal, prensinden daima minnettarlık beklerdi. Onu duyguları yönlendirirdi. Oysa Cromwell, Kral'ın kaprislerinden etkilenmiyor, asla yorulmuyor, asla bezmiyordu. İnsan, önüne çıkan engelleri kaldırabilir, düğümleri çözebilir, öfkeyi yatıştırabilirdi. 1533 yılının bu son günlerinde her zamankinden de daha sebatkar, metanetli ve soğukkanlıydı. Saraylılar onun olaylara yön verdiğini, onlarla istediği gibi oynayabildiğini görüyordu. Cromwell diğerlerinin korkularını alıp onları avutuyor, bu insanlara, bu krallığa, dünyanın ucundaki bu kasvetli ve yağmurlu adaya güç veriyordu.

Günün sonunda, Katherine'in, arsa sahiplerine ve hakimlerine ne teklif edebileceğini düşünmeye koyuldu. Ondan da, Anne'den de hiç hoşlanmayan Sör Nicholas Carew, Surrey'deki iki büyük malikanenin kendisine hibe edildiğini bildiren mektubu alınca hem hayrete kapıldı, hem de çok sevindi. Sonra da teşekkürlerini bildirmek için Cromwell'in randevularını ayarlayan Richard'a, efendisiyle görüşmek istediğini söyledi. Cromwell onu iki gün sonra kabul etmeye karar verdi. Zira Kardinal daima, "Saygı uyandırmak istiyorsan, insanları bekleteceksin," derdi.

Carew ayarlanan günde geldiğinde, Cromwell çoktan maskesini takmıştı. O gün soğuk, dalgın ve tam bir saraylıydı. Hatta dudaklarını bile onlar gibi bükmeye çalışmıştı. Sonuçta da ortaya, gür sakalıyla hiç de uyuşmayan aptalca bir sırıtış çıkmıştı.

"Ah, bunları hak ettiğinize eminim," dedi Cromwell. "Siz, Majesteleri'nin çocukluk arkadaşısınız ve kendisi, eski dostlarını ödüllendirmekten büyük bir keyif alıyor. Hanımınız, Leydi Mary'yle görüşüyor, öyle değil mi? İkisi yakınlar mı? Lütfen ondan, Sayın genç hanıma biraz öğüt vermesini isteyin. Onu kral babasına itaatkar davranması konusunda uyarsın. Zira Majesteleri bugünlerde pek öfkeli ve kendisine karşı çıkılması durumunda neler yapabileceğini kestirmek mümkün değil."

Hediyeler, bilgelerin gözlerini kör edermiş. Cromwell, Carew'ün pek de akıllı olduğunu düşünmüyordu. Onun için de belki kör olmamıştı ama yarı şuursuzlaştığı kesindi. "Bunları erken bir Noel hediyesi olarak değerlendirin," dedi Cromwell gülümseyerek. Sonra da masasındaki belgeleri ona doğru itti.

Austin Friars'ın sandık odalarını boşaltıp temizliyorlardı. Eşyaların bir kısmını Stepney'e aktaracaklardı. Bunların arasında melek kanatları da vardı. Zira Cromwell evde o ölçülerde bir çocuk olduğu güne dek onları saklamak istiyordu. Kanatlarla, Noel yıldızının at arabasına yüklenişini seyrederlerken, Christophe, "Şu sivri uçlu makineyi nasıl çalıştırıyorsunuz?" diye sordu.

Cromwell kılıfı açınca, "Vay canına!" dedi çocuk. "Beytüllahim'in kılavuz yıldızı. Ben de onu işkence aleti sanmıştım."

Norfolk, Beaulieu'ya gidip Leydi Mary'ye, Hatfield'a taşınarak Küçük Prenses'in hizmetine girmesi ve Kraliçe'nin ha-

lası Leydi Anne Shelton'un yönetiminde yaşaması gerektiğini söyledi. Görüşmelerinin sonucunu anlatırken, epey incinmiş gibiydi.

"Kraliçe'nin halası mı?" demişti Mary. "Ben sadece tek bir kraliçe tanıyorum. O da benim annem."

"Leydi Mary..." diyecek olmuştu Norfolk ve Kralın kızı, bu sözler üzerine gözyaşlarına boğulup odasına kapanmıştı.

Suffolk da Buckden'a gidip Katherine'i başka bir eve taşınmaya ikna etmeye çalışmıştı. Ne var ki Katherine, onu Buckden'dan da nemli bir yere göndermeye niyetlendiklerini duymuştu ve nemin, kızını öldüreceği iddiasındaydı. Sonra o da kendini bir odaya kilitlemiş ve Suffolk'a tam üç ayrı dilde defolup gitmesini haykırmıştı. "Bu evden çıkmam için kapıyı kırıp beni bağlamanız ve zorla götürmeniz gerek," demişti. Charles da bunu biraz abartılı bulmuştu.

Brandon'ın, Kral'ın bir sonraki emrini almak için Londra'ya yazdığı mektubun üslubu pek acıklıydı doğrusu. Nasıl olmasındı ki? Zira evde, ilgisini bekleyen on dört yaşında bir eş vardı ve kendisi, tatili Katherine'in kaprisleriyle uğraşarak geçiriyordu. Mektup mecliste yüksek sesle okunduğunda Cromwell kahkahalara boğuldu ve yeni yıla da bu neşeyle girdi.

Ülkede, Prenses Mary olduğunu iddia edip dilenen genç bir kadın türemişti. Önüne gelene kral babasının onu bu hallere düşürdüğünü anlatıyordu. Kuzeyde, York'ta ve doğuda, Lincoln'de görülmüştü. Halk ona kanıp kızı barındırıyor, besliyor ve yoluna devam edebilsin diye cebine para koyuyordu. Cromwell, adamlarını kızın peşine takmıştı fakat henüz onu yakalamayı başaramamışlardı. Zaten yakalasalar da kızla ne yapacağını bilmiyordu. Zira böyle bir yükün altına girip kış

günü sokaklarda güvenliksiz dolaşmak, yeteri kadar büyük bir cezaydı. Cromwell kızı çamurlu tarlalarda ufka doğru ilerlerken, giderek küçülen bir figür olarak hayal etti.

III
Ressam Gözü
1534

Hans, portresinin bitmiş halini Austin Friars'a getirdiğinde, Cromwell pek utandı. Walter'ın, "Yalan söylediğin zaman, gözümün içine bak çocuk," dediğini hatırlamıştı.

Tablonun alt kısmında tüy kalemi, bir makas, kağıtlar, küçük bir kese içindeki mührü ve siyahımsı yeşil renkte, altın yaldızlı kocaman bir kitap vardı. Hans ondan İncil'ini istemişti. Fakat Cromwell onun çok sıradan ve eski olduğunu söyleyerek itiraz etmişti. Sonra tüm evi altüst ederek sahip olduğu en iyi kitabı Thomas Avery'nin masasında bulmuştu. Bunu Venedik'teki bir dostu yollamıştı; keşiş Pacioli'nin eseriydi ve kitapların nasıl saklanması gerektiğini anlatıyordu.

Mürekkep lekeli eli çalışma masasının üzerindeydi ve kağıtlardan birini tutmuştu. Kendisini böyle bölüm bölüm izlemek tuhafına gitmişti doğrusu. Hans cildini bir saraylınınki gibi pürüzsüz resmetmişti ama yakaladığı o hareket, parmak-

ların kıvrılışı... Mezbahada bıçak sallayan bir adamın eliydi. Kardinal'in turkuvaz yüzüğünü takmıştı.

Bir zamanlar onun da kendine ait bir turkuvaz yüzüğü vardı. Gregory doğduğunda ona Liz vermişti ve kalp şeklindeydi.

Gözleri kendi yüzüne kaydı. Jo'nun boyadığı Paskalya yumurtasındaki halinden pek farklı değildi. Poz verdiği gün Hans ağır masayı iyice iterek onu daracık bir alana sıkıştırmış, o da hiç kıpırdamadan otururken hayalinde başka bir ülkeyi ziyaret etmişti. Fakat resimdeki gözlerinde, ne düşündüğüne dair en ufak bir ipucu yoktu.

Aslında bahçesinde resmedilmek istemişti ama Hans arka fonu daha basit tutmak konusunda ısrar etmişti.

Üzerinde kışlık kıyafetleri vardı. Adeta onların içine sıkışmış gibi görünüyordu. *İleride zırh giymem gereken günler de gelecek,* diye düşündü. Zira bu krallıkta ve yurtdışında, onu gördükleri yerde bıçaklayabilecek bir sürü adam vardı ve sayıları her geçen gün daha da çoğalıyordu.

Ama kalbime ulaşabileceklerine şüpheliyim, dedi kendi kendine. Kral onu kocaman bir kayaya benzetmişti ya.

Gülümsedi. Ne var ki portesinde pek asık suratlıydı.

"Tamam," dedi diğer odaya geçerek. "Şimdi gelip onu görebilirsiniz."

Ev halkı içeri doluştuğunda, kısa bir sessizlik oldu. Alice, "Sizi biraz fazla şişman göstermemiş mi?" diye sordu.

"Leonardo'nun da ispat ettiği gibi, kavisli bir yüzey, gülleyi sektirerek farklı bir tarafa yönlendirir," dedi Richard.

Helen Barre kafasını salladı. "Bence hiç de böyle görünmüyorsunuz. Tamam, hatlarınız aynı ama yüzünüzdeki ifade çok farklı."

Rafe lafa karıştı. "Böyle demen doğal Helen. Zira o, bu ifadesini erkeklere saklar."

Thomas Avery sordu. "İmparator'un adamı burada. O da gelip bakabilir mi?"

"Elbette, buyursun. Ona daima kapımız açık."

Chapuys gösterişli bir tavırla içeri daldı. Sonra da resmin önünde durarak buna bir yaklaşıp bir uzaktan baktı. İpeklilerinin üzerine sansar kürkü giymişti. "Tanrım," diye fısıldadı Johane, "tıpkı bir maymuna benzemiş."

"Ah, korkarım ki olmamış," dedi Eustache. "Hayır, hayır, hayır! Sizin Protestan ressam, bu sefer en önemli ayrıntıyı kaçırmış. Zira siz asla tek başınıza düşünülemezsiniz Cremuel. İnsanlar arasında olmalı ve sanki ressam sizmişsiniz gibi onların suratlarını incelemeliydiniz. Çünkü size bakanlar, *bu adam neye benziyor,* değil, *ben neye benziyorum?* der." Ardından tablodan yine uzaklaşıp sanki benzerliği hareket ederek yakalayabilecekmiş gibi, odada dolanmaya başladı. "Yine de buna bakan biri, sizinle ters düşmeyi asla arzu etmez. Sanırım Hans, bu duyguyu verme açısından hedefine ulaşmış."

Gregory, Canterbury'den döndüğünde, çamurlu paltosunu bile çıkarmasına fırsat vermeden onu portresine bakmaya götürdü. Çünkü ev halkı başına üşüşmeden önce, oğlunun gerçek fikirlerini öğrenmek istemişti. "Annen beni görünüşüm için seçmediğini söylerdi," dedi. "Bu tabloyu gördüğümde çok şaşırdım. Meğer hala yirmi yıl önce, İtalya'dan döndüğümdeki gibi olduğumu sanıyormuşum. Sen doğmadan önceki gibi."

Oğlu, ondan daha uzun boyluydu. Yana kayıp onu bir ressamın gözleriyle inceledi. Cildi bembeyaz ve pürüzsüz, gözleri elaydı. Fresklerdeki ince, uzun meleklere benziyordu. Halbuki Austin Friars'taki diğer genç erkekler her geçen gün kaslanı-

yor, tıpkı dövüş köpeklerini andırıyorlardı. Gözleri kılıç kadar keskin ve sertti. *Gregory farklı,* diye düşündü. *O, benim umduğumdan bile iyi, açık yürekli ve centilmen.* Bir an oğlu için öylesine bir şefkat hissetti ki gözyaşlarına güçlükle hakim oldu.

Sonra tabloya döndü. "Korkarım Mark haklı."

"Mark kim?"

"George Boleyn'in peşinde dolaşan salak bir çocuk. Bir keresinde beni bir katile benzetmişti."

Gregory ona baktı. "Sen, bunu bilmiyor muydun?"

ALTINCI KISIM

I
Egemenlik
1534

Noel'le yeni yıl arasındaki şenlikli günlerde, saray ziyafetten ziyafete koşup da Charles Brandon Doğu İngiltere'nin bataklık arazisindeki malikanenin kapısında dil dökerken, Cromwell, Padualı Marsiglio'yu tekrar okuyordu. Marsiglio 1324 senesinde tam kırk iki tane savda bulunmuştu. 6 Ocak yortusundaki ziyafet sona erdiğinde, bunlardan bazılarını Kral'a anlatmak için sarayın yolunu tuttu.

Kral kimilerinden haberdardı. Fakat kimileri de tuhafına gitmişti. Bazıları tam şu andaki durumuna uygundu, bazılarıysa kafirliğin ifşası gibiydi. Bulutsuz ve buz gibi bir sabahtı. Nehirden esen rüzgar, insanın yüzünü bıçak gibi kesiyordu.

Marsiglio şöyle diyordu: "İsa bu dünyaya bir hükümdar ya da yargıç olarak değil, bir kul olarak geldi. O, kimseyi yönetmenin ya da havarilerine yöneticilik gibi bir misyon yüklemenin peşinde değildi. Onu takip edenlerin birine, bir diğerinden daha fazla güç vermedi. Eğer öyle yaptığını düşü-

nüyorsanız, Aziz Petrus hakkındaki sözlerini tekrar okuyun. İsa kimseyi Papa ilan etmedi. Müritlerine kanun koyma ya da vergi toplama yetkisi vermedi. Halbuki din adamları, ikisini de hakları olarak görüyor."

Henry, "Kardinal'in bunlardan bahsettiğini hiç hatırlamıyorum," dedi.

"Siz onun yerinde olsanız bahseder miydiniz?"

Madem İsa müritlerini dünyevi güç sahibi olmaya teşvik etmedi, günümüzün prenslerinin, güçlerini Papa'dan almaları nasıl açıklanabilirdi? Aslında tüm rahipler birer kuldu. Tebaasını yönetmek prensin işiydi. Kimin kiminle evlenebileceğini, kimin piç, kimin meşru olduğunu o söylerdi.

Peki Prens bu gücü ve kanun koyma yetkisini nereden alıyordu? Tabii ki, halkını temsil eden yasama organından. Yani meclisten.

Cromwell bunu söylediğinde, Kral birden huzursuzluğa kapıldı ve sanki birilerinin içeri dalıp onu sarayından atmasını bekliyormuş gibi korkuyla kapıya baktı. Fakat Cromwell onu hemen avuttu. Zira Marsiglio'nun, isyancıları meşru kılmak gibi bir amacı yoktu. Evet, halk zorba bir hükümdara karşı birleşebilirdi ama Henry öyle biri değildi. O krallığını, yasaları esas alarak yönetiyordu. Kral, Londra sokaklarında dolaşırken, halkının ona tezahürat yapmasına bayılırdı. Ama şunu da çok iyi biliyordu ki bazen en akıllı ve bilge prens, en popüler kral olmayabiliyordu.

Cromwell'in ona vereceği başka bilgiler de vardı. İsa müritlerine araziler, unvanlar ya da servetler bağışlamamıştı. Zira bunlar sadece dünyevi güç elde etmeye yarardı. Peki yoksulluk için yeminler eden adamların, nasıl bu kadar çok mal varlığı olabiliyordu? Keşişlerin toprak sahibi olması doğru muydu?

Kral, kol ağzındaki gümüş şeritleri çekiştirerek uzaklara baktı.

"Yasama organı," dedi Cromwell, "rahip ve keşişlerin bakımı için gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra, kilisenin serveti halkın iyiliği için kullanılabilir."

"Ama bunu nasıl yapmalı?" dedi Henry. "Herhalde tapınak ve mabetleri yıkarak." Mücevherlerle süslü Kral, bu şekilde elde edilebilecekleri düşünüyordu. "Tabii, biri buna cesaret ederse."

Henry böyleydi işte. Önden koşup senin girmeyi bile düşünmediğin bir yola sapıveriyordu. Halbuki Cromwell, tüm mal mülke el konulması, sonra tekrar satılması ve Kral'ın geçmişten gelen haklarına dayanarak zaten kendine ait olana tekrar sahip olması için, uzun ve karmaşık bir hukuki süreç önermek niyetindeydi. Dolayısıyla da bir keski alıp azizlerin safir gözlerini oymayı Henry'nin önerdiğini asla unutmayacaktı. Ama Kral'ın bu önerisi kesinlikle değerlendirilmeye değerdi! "İsa bize onu nasıl hatırlamamız gerektiğini öğretti. Bize ekmek ve şarap bıraktı. Vücudunu ve kanını. Başka neye ihtiyacımız var ki? Mabetler inşa edilip çeşitli vücut parçalarının, tırnakların ve saçların ticari mallar haline dönüştürülmesini isteyen kim? Ya da alçıdan heykeller yapılıp onlara ibadet edilmesini?"

"Peki, bir tahmin yapabilir misin? Acaba..." Kral birden duraksadı. "Hayır, sanırım yapamazsın." Sonra ayağa fırladı. "Hava güneşli..."

En iyisi, şimdilik lafı fazla uzatmamaktı. Cromwell belgelerini toparlarken, Henry de binici ceketini giymeye gitti. *Kralımızın, Avrupa'nın en fakiri olmasını istemeyiz,* diye düşündü Cromwell, onun arkasından bakarak. İspanya ve Portekiz,

Amerika'dan elde ettikleri hazinelerle giderek zenginleşiyor. Ya bizim hazinemiz nerede?

Bu sorunun cevabını bulmak için etrafına bak.

Tahminine göre, din adamları İngiltere'nin üçte birine sahipti. Zamanı geldiğinde, Henry bu servetin kraliyet hazinesine nasıl aktarılabileceğini soracaktı. Tıpkı bir çocukla uğraşmak gibiydi. Bir gün ona bir kutu gösterirdin, o da içinde ne olduğunu sorardı. Sonra uykuya dalar ve bunu tamamen unuturdu. Ama ertesi gün yine gelip aynı soruyu sorar, kutu açılana dek de pes etmezdi.

Meclis yeniden toplanmak üzereydi. "Tarih boyunca hiçbir meclis, benim şimdikini çalıştırmaya niyetlendiğim kadar çok çalışmadı," dedi Cromwell, Kral'a.

"İstediğini yap. Arkandayım," diye yanıt verdi Henry.

Bunlar, hayatı boyunca duymayı beklediği türden sözlerdi. Daha dünyaya bile gelmeden önce bilinen bir dilde okunan kusursuz bir şiir kadar etkiliydiler.

Eve döndüğünde mutluluktan uçuyordu ama Kardinal'i, onu bir köşede beklerken buldu. Kırmızı cüppesi içinde, bir yastık kadar şişko görünüyordu. Yüzünde cesur ve isyankar bir ifade vardı. "İyi fikirlerini kendisine mal edeceğini, kötüleri içinse seni suçlayacağını biliyorsun, değil mi?" dedi Wolsey. "Şans sana sırt çevirdiğinde, vuracağı darbeyi sen hissedeceksin, asla o değil."

"Benim sevgili Wolsey'yim," dedi Cromwell. (Artık bu krallıkta kardinallerin devri geçtiğine göre, ona efendisi değil de, iş arkadaşı gibi hitap etmeliydi.) "Benim sevgili Wolsey'yim, bence yanlış düşünüyorsun. Hatırlasana, Brandon miğferinin içine mızrağını sapladığında siperliğini indirmediği için kendini suçlamıştı."

"Sen hayatı atlı mızrak dövüşlerinden ibaret mi sanıyorsun?" diye sordu Kardinal. "Her zaman kanunlar mı geçerlidir? Hak hukuk hiç ihlal edilmez mi? Bir gün, sen daha koşum takımlarını düzeltirken, onun tepeden aşağı dörtnala üzerine geldiğini göreceksin."

Sonra Kardinal kıkırdayarak yok oldu.

Muhalifleri, daha Avam Kamarası biraraya bile gelmeden önce ona karşı kullanacakları taktikleri saptamak üzere toplanmaya başlamıştı. Üstelik bu toplantıları gizlemeye gerek duymuyorlardı. Cromwell, Polelar'a karşı kullandığı yöntemi iyice benimsemişti. Fakat ev halkındaki genç adamların bazıları önlük takıp pisi balığı servisi yapmaktan ya da biftek kesmekten hiç hoşlanmıyordu. İngiltere'nin centilmenleri, oğullarını, yeğenlerini ya da vesayetleri altındaki çocukları Cromwell'in yanında çalıştırmak için başvurur olmuştu. Böylece devlet idaresini, sekreterliği, tercümanlık yapmayı ve bir saraylı olarak hangi kitapların okunması gerektiğini öğrenebileceklerdi. Cromwell de insanların ona duyduğu güveni boşa çıkarmayarak her adaya önem veriyor, bu şamatacı genç adamların ellerindeki hançerleri ve kalemleri hissettirmeden alıp onlarla konuşuyordu. Çünkü karşısındakinin gerçek değerini ve kapasitesini öğrenmezsen, ondan verim alman mümkün değildi. İnsanları hiçe sayarak ve onurlarını kırarak, onlar hakkında bilgi sahibi olamazdın. Önce bu hayatta ne yapmak istediklerini sormalıydın. Ya da yalnız başlarına neler başarabileceklerini.

Genç adamlar bu soru karşısında önce afallar, sonra gönüllerinde yatan aslanı anlatırlardı. Çoğu daha önce bundan hiç kimseye bahsetmemiş olurdu. Çünkü babaları bile onlara böylesine ilgiyle yaklaşmazdı.

Bu delikanlılardan sert ve eğitime müsait olmayanları daha mütevazı işlere verirdi. Mezmurlar'ı öğrenirlerdi ve fileto çıkarmanın incelikleriyle kılıç kullanma sanatını. Kılıç kaburgaların altına saplandı mı, hele de bilek belirli şekilde büküldü mü ölüm kaçınılmazdı. Christophe, öğretmen olarak kendini önermişti. "Bu beyler, zarafetin ne demek olduğunu öğrenmeli," diyordu. "Onlar, baba evlerine göndermek için geyik kafası ya da sıçan kuyruğu kesiyorlar. Ama siz, ben ve bir de Richard Cremuel, biz hainlerin yollarını kesmeyi ve onları cıyaklamalarına bile fırsat vermeden öldürmeyi biliyoruz."

İlkbahar gelmeden önce, kapıda bekleşen fakirlerden bazıları içeri girmenin yolunu buldu. Okuması yazması olmayanların gözleri ve kulakları, soylularınki kadar keskindi ve aklının hızlı çalışması için illa alim olman gerekmiyordu. Seyisler ve köpek bakıcıları düklerin konuşmalarına kulak misafiri olabilir, sabahın kör karanlığında ateş yakacak odun toplamaya çıkan bir çocuk, bir sürü sırrı öğrenebilirdi.

Bana-Risley-deyin, güneşli ve şaşılacak derecede sıcak bir günde Austin Friars'a geldi. "Size iyi sabahlar dilerim efendim," diye bağırdı, ceketini bir koltuğa fırlatıp taburesini masasına yaklaştırarak. Sonra da tüy kalemini alıp "Evet, sizi dinliyorum," dedi. Gözleri çakmak çakmaktı ve kulakları pespembe olmuştu.

"Bence Gardiner döndü," dedi Cromwell.

"Bunu nereden anladınız?" *Bana-Risley-deyin* kalemini fırlatıp ayağa kalktı ve bir aşağı bir yukarı dolanmaya başladı. "Neden böyle davranıyor ki? Sürekli münakaşa edip insana durduk yere sataşıyor. Üstelik sorduğu soruların cevaplarını dinlemiyor bile."

"Cambridge'teyken bunlardan hoşlanırdın ama."

"Ah, o zamanlar çok gençtim! Bilemiyorum, belki de böyle tartışmaların ufkumu açacağını düşünüyordum."

"Oğlum, ilmi tartışmaların kendisini yıprattığı görüşünde. İnsanların beyhude münakaşalara girmesini gereksiz buluyor."

"Belki Gregory o kadar da aptal değildir."

"Ben böyle düşünmeyi tercih ediyorum tabii ki."

Bana-Risley-deyin kıpkırmızı kesildi. "Lütfen alınmayın efendim. Siz de biliyorsunuz ki Gregory bizim gibi değil. Dünya onun için çok hızlı. Ama Gardiner gibi olmak da kötü."

"Biz Kardinal'in yanındayken biraraya gelir ve bazı tekliflerde bulunurduk. Elbette içimizden itiraz edenler çıkardı ama her zaman bir orta yol bulmasını bilirdik. Ne var ki Kral'ın meclisi bu şekilde çalışmıyor."

"Zaten bunu beklemeniz bile hata olur. Norfolk ve Charles Brandon. Onlar sizinle sırf siz olduğunuz için kavga ediyor. Dolayısıyla da haklı olduğunuzu bilseler bile, her lafınıza karşı çıkacaklardır."

"Sanırım Gardiner seni tehdit etti?"

"Beni mahvedecekmiş." Wriothesley yumruğunu sıktı. "Bunu zerre kadar önemsemiyorum."

"Bence önemsemelisin. Zira o güçlü bir adam ve eğer seni mahvedeceğini söylüyorsa bunu yapacaktır."

"Beni sadakatsizlikle suçladı. O yurtdışındayken sizinkileri değil, onun çıkarlarını korumalıymışım."

"Anladığım kadarıyla sen sadece Baş Sekreterlik görevini yapan kişiye hizmet ediyorsun." Cromwell bir an duraksadı. "Eğer bu görev benim olsaydı, seni başkatip yapardım."

"Sahi mi?" *Bana-Risley-Deyin*'in yüzü, bunun hayaliyle aydınlanmıştı.

"Onun için de şimdi Gardiner'a git, özür dile ve sana daha iyi bir teklif yapmasını sağla. İnsan, çıtasını daima yüksek tutmalıdır, öyle değil mi?"

Bana-Risley-deyin, hala dolanıp duruyordu. "Ne bekliyorsun?" dedi Cromwell. "Gardiner hala Baş Sekreter. Dolayısıyla da mühürlerini geri alabilir. Ama buraya gelip bunu bizzat yapmalı."

Bana-Risley-deyin, gülerek alnını ovuşturdu. "Durumumuz ümitsiz, değil mi?"

Kavga müptelaları. Bir cesedi ısırmaya çalışan kurtlar. Hıristiyanlara karşı savaşan aslanlar.

Kral, Cromwell'le Gardiner'ı, Anne'in çocuklarının hakları için meclise sunacağı yasa tasarısını incelemeye çağırdı. Kraliçe de onlarla birlikteydi. *Bir sürü bey, karılarını Kral'dan daha az görüyor,* diye düşündü Cromwell. Zira Kral ava çıkıyor, Anne peşinden gidiyor, Kral atla geziyor, Anne yine ona eşlik ediyordu. Kral'ın arkadaşlarıyla görüşüp onları kendine bağlaması da cabasıydı.

Anne, masanın üzerine konulan bir belgeyi daima Henry'nin omzunun üzerinden bakarak okurdu. Eli Kral'ın sırtında dolaşır, parmağını işlemeli gömleğinin yakasından içeri sokardı. Henry de dalgın bir tavırla karısının elini okşar, ikisi sanki yalnızlarmış gibi, gayet rahat davranırdı. Belgede Anne'den, *Pek sevgili karınız Kraliçe Anne*, diye bahsediliyordu.

Winchester Başpiskoposu, ikisinin bu rahatlığından gözlerini ayıramıyordu. Fakat Anne hiç istifini bozmadan kocasıyla oynaşmaya devam etti. Ta ki suratı birden allak bullak olana dek. "Burada, benim ölümümden bahsediyor!"

"Eğer pek sevgili karınız Kraliçe Anne vefat ederse..."

"Bu ihtimali göz ardı edemezdim," dedi Cromwell. "Zira meclis bile, Tanrı'nın buyruğuna karşı gelemez."

Anne kıpkırmızı kesildi. "Çocuğumu doğururken ölmeye niyetim yok, anlaşıldı mı? Ben güçlü bir kadınım."

Liz hiçbir hamileliliğinde böylesine aklını kaçırmamıştı. O çok daha ağırbaşlı ve mantıklıydı. Sadece kileri her zamankinden daha çok ziyaret ediyordu, o kadar. Anne, taslağı Henry'nin elinden alıp öfkeyle kafasını salladı. "Burada ben ateş yüzünden ölür ve bebeği doğuramazsam Kral'ın, yerime başka bir kraliçeyi koyabileceği yazıyor."

"Sevgilim," dedi Henry. "Kimsenin senin yerini alabileceğini düşünemiyorum. Bu belge varsayımlara dayanıyor. Ama her türlü olasılığı da göz önünde bulundurmamız şart."

"Madam," dedi Gardiner, "Cromwell'i savunmama müsaade edin. O sadece ihtimalleri hesaplamış. Eğer böyle bir durum olursa, Majesteleri sonsuza dek dul kalacak değil ya? Üstelik hiçbirimiz Tanrı'nın bizim için nasıl bir karar verdiğini bilemeyiz."

Fakat Anne, Winchester'ı hiç kaale almadı. "Ayrıca burada bir oğlum olduğu takdirde, tahta onun çıkacağı ifade ediliyor. Erkek varisler, meşru olarak taht hakkına sahipmiş. Peki kızıma ne olacak?"

"O hala İngiltere Prensesi," dedi Henry. "Belgeyi dikkatli okursan..." Sonra susup gözlerini kapadı. Herhalde içinden, *ya sabır* diyordu.

Gardiner yine açıklamaya girişti. "Eğer Kral'ın, evlilik bağı kurduğu herhangi bir kadından oğlu olmazsa, o zaman kızınız kraliçe olacak. Cromwell'in teklifi bu."

"Bunun neden bu şekilde yazılması gerektiğini anlayamıyorum. Ayrıca İspanyol Mary'nin piç ilan edildiğinden de hiç söz edilmemiş."

"Leydi Mary artık veraset sırasında değil," dedi Cromwell. "Dolayısıyla bundan bir kere daha bahsedilmesine gerek yok. Yasadaki ibarelerin soğuk ifadesini hoş görmelisiniz. Zira kanunlar, kişisel mektuplar gibi kaleme alınamaz."

Gardiner gülümsedi. "Oysa ben, bundan daha kişisel bir mesele düşünemiyorum."

Kral, Stephen'ı bu görüşmeye, aşağılamak için dahil etmiş gibiydi. Tabii, yarın her şey değişebilir ve Henry'yle ikisi bahçede, kardelenlerin arasında kol kola dolanırken görülebilirdi. "Bu tasarıyı bir yeminle mühürlemek niyetindeyiz," dedi Cromwell. "Majestelerinin tebaası, varisleriyle ilgili yasayı ve meclisin kararını onayladıklarına dair yemin edecek."

"Yemin mi?" dedi Gardiner. "Hiçbir yönetmelik için böyle bir uygulama yapılmamıştı."

"Meclisin yanlış yönlendirildiğini, satın alındığını ya da halkı iyi temsil edemediğini söyleyecek birileri daima çıkacaktır. Hatta parlamentonun bu tip meselelerde karar verme yetkisine sahip olmadığını ve kararın başka bir mahkemeye, yani Roma'ya bırakılması gerektiğini savunacaklardır. Ama ben, böylesinin bir hata olduğunu düşünüyorum. Çünkü Roma'nın İngiltere üzerinde kanuni bir hakkı yok. Ben yasa tasarımda mütevazı bir istekte bulunuyorum. Meclisin hoşuna giderse onaylanacak ve Kral imzalayacak. Sonra da ülkeme, bizi destekleyip desteklemediklerini soracağım."

"Peki, bunu nasıl yapmayı planlıyorsun?" diye sordu Stephen alayla. "Senin oğlanlar, Austin Friars'tan yola çıkıp kapı kapı dolaşacak ve ne kadar kadın erkek varsa hepsine yemin mi ettirecek? Meyhanelerden adam mı toplayacaklar? Ya da tarlalardan?"

"Neden olmasın? İnsanların, sırf piskopos değiller, diye hayvan muamelesi mi görmeleri gerek? Bütün Hıristiyanların yemini eşit derece değerlidir. Bu krallığın neresine bakarsanız bakın, ihmal ve yoksullukla karşılaşırsınız, Sayın Piskopos. Erkek ve kadınlar yollara düştü. Koyun yetiştiricileri o kadar büyüdü ve zenginleşti ki şerefli insanlar topraklarını terk etmek zorunda kaldı. Çiftçi yamakları yerlerinden yurtlarından oldu. Oysa bu insanlar, bir kuşak içinde değişebilir. Çiftçi yamakları, kitaplardan bahsedebilir. İnan bana Gardiner, İngiltere çok farklı bir ülke haline gelebilir."

"Bakıyorum seni öfkelendirdim," dedi Gardiner, onu dikkatle süzerek. "Sinirlenince, sorumu yanlış anladın. Ben, *onların yemini geçerli mi,* demedim. Sadece hepsine nasıl yemin ettireceğini sormuştum. Ayrıca duyduğuma göre, Avam Kamarası'na da koyunlara karşı bir yasa tasarısı sunacakmışsın?"

"Hayır, koyun yetiştiricilerine," dedi Cromwell gülümseyerek.

"Bununla halka yardımcı olmayı amaçlıyoruz Gardiner," dedi Kral. "Her besicinin en fazla iki bin hayvanı olabilecek ve..."

Piskopos, Kral'ın sözünü pat diye kesti. "Ah, ne iyi. Böylece delegeler köy köy gezip bir yandan koyunları sayarken, bir yandan da çobanlara yemin ettirirler. Tabii, bir de pek yakında elleri kalem tutacak olan çobanlara ve batakhanelerdeki fahişelere."

Piskopos o kadar öfkeliydi ki Cromwell'in gülümsemeye devam etmesi gerekiyordu. "Lordum, yasanın onaylanması ve halkın birleşmesi için gereken herkesi yemin ettirebilirim. Kralın komutanları, hukuk adamları ve meclis üyeleri, halka önayak olmaktan gurur duyacaktır."

"Piskoposlar da yemin edecek," dedi Henry. "Umarım bu konuda bir direnişle karşılaşmayız."

"Bazı yeni piskoposlar istiyoruz," diye araya girdi Anne. Arkadaşı Hugh Latimer'ın ve Cromwell'in arkadaşı Rowland Lee'nin ismini verdi. Anlaşılan kafasında çoktan bir liste oluşturmuştu. Liz reçellere merak sarmıştı, Anne'se piskoposlara.

"Latimer mı?" Stephen kafasını salladıysa da Kraliçe'yi kafirleri desteklemekle suçlayamazdı. "Rowland Lee şu ana dek vaiz kürsüsüne bile çıkmamıştır. Bazıları, sırf hırsları yüzünden din adamı olur."

"Ve bunu gizlemeye bile gerek görmezler," dedi Cromwell, taşı gediğine koyarak.

"Ben yolumu Tanrı'nın isteğiyle seçtim Cromwell ve onda yürümekten gurur duyuyorum."

Cromwell, Anne'e baktı. Kadının gözleri neşeyle parıldıyordu. Kendisi ve dostları aleyhine söylenen hiçbir sözü unutmazdı.

"Lordum Winchester," dedi Henry, "Uzun süredir büyükelçilik göreviyle yurtdışındasınız."

"Umarım Majesteleri hizmetimden memnun kalmıştır."

"Kesinlikle. Ama piskoposluk bölgenizi biraz ihmal ettiğinizi düşünüyorum."

"Bir papaz olarak sürünüzle ilgilenmeniz gerekir," dedi Anne. "Hatta belki de onları saymalısınız."

Winchester eğildi. "Sürüm ağılında ve güvendedir."

Kral Piskopos'u merdivenlerden aşağı yuvarlayamayacağına ya da muhafızlara emir verip yaka paça dışarı attıramayacağına göre, yapacak fazla bir şey yoktu. "Yine de arada ona hizmet etsen iyi olur," diye mırıldandı Henry.

Köpekler kavgaya tutuşmadan önce, vahşi bir koku salgılar. Şimdi de odada bu koku vardı. Anne müşkülpesent bir tavırla arkasını döndü. Stephen sırtını dikleştirerek elini göğsüne koydu. Sanki dişlerini göstermeden önce, ne kadar heybetli olduğunu ilan etmeye çalışıyordu. "Bir hafta içinde Majesteleri'ne bilgi veririm," dedi adeta hırlayarak.

Henry dayanamayıp güldü. "Ama bakın, Cromwell'i ne kadar çok seviyoruz. Cromwell bize pek iyi davranıyor."

Winchester gittiğinde, Anne tekrar Kral'a yapıştı. Korsesi hala sımsıkıydı. Sadece göğüs kısmının dolgunluğu, durumunu ele veriyordu. Kimse bununla ilgili bir duyuru yapmamıştı. Zira kadınların korsajlarında daima değişiklikler olur ve insanlar hataya düşebilirdi. Ancak tüm saray, onun İngiltere tahtının varisini taşıdığından emindi. Bu sefer elmalardan bahsetmemesi ve diğer hamileliğinde aşerdiği hiçbir şeyi istememesi, bebeğin erkek olduğuna yoruluyordu. Aslında Cromwell'in yasa tasarısına öfkelenmesine hiç gerek yoktu. Zira çıkacak kanun, onun yerini daha da sağlamlaştıracaktı. Kraliçe bu sene otuz üçüne basıyordu. Cromwell kim bilir kaç sene boyunca, onun sapsarı cildine ve dümdüz göğüslerine bakıp gülmüştü? Ama Anne artık kraliçeydi ve şimdi kadının güzelliğini görebiliyordu. Yüzünde beliren kırışıklıklar ona ayrı bir hava katmıştı doğrusu! Kafası bir kedininki kadar küçüktü ve boynu, sahte altınla pudralanmışçasına parlıyordu.

Henry, "Stephen hiç şüphesiz ki azimli ve çalışkan bir büyükelçi ama onu yakınımda tutamam. Zira ona gereğinden fazla güvendim ve şimdi bunun ceremesini çekiyorum," dedi. "Nankörlükten nefret ediyorum. Sadakatsizlikten de öyle. Senin gibi bir adama neden bu kadar çok değer verdiğimi anla işte. Sen efendine kötü günlerinde de sadıktın. Beni en

çok etkileyen buydu." Wolsey'nin çöküşünden, sanki buna sebep olan kendisi değilmiş gibi konuşuyordu. Ona bakan, Kardinal'e yıldırım falan çarptığını sanırdı. "Beni hayalkırıklığına uğratan bir diğer kişi de Thomas More."

"Sahte peygamber Barton hakkındaki iddianamenizi hazırlarken, Fisher'ın isminin yanına More'unkini de ekleyin," dedi Anne.

Cromwell kafasını iki yana salladı. "Böylesi, bir işe yaramaz. Meclis onu kesinlikle suçlamayacaktır. Zira Fisher aleyhinde bir sürü kanıt var ve Avam Kamarası ondan hoşlanmıyor. Lakin More, Barton tutuklanmadan önce bana geldi ve bu meseleyle ilgisi olmadığını ispatladı."

"Ama endişeye kapılacaktır," dedi Anne. "Ve ben onun korkmasını istiyorum. Çünkü korkular, bir adamı harap etmeye yetebilir. Buna bizzat şahit oldum."

Öğleden sonra saat üçte mumlar getirildi. Cromwell, Richard'ın kasa defterini inceliyor, John Fisher bekliyordu. Artık biraz öfkelenmenin zamanı gelmişti. Gardiner'ı düşünüp sinirlenmeye çalıştıysa da hala gülüyordu. "Maskeni tak," dedi Richard.

"Stephen'a baksan, hayatta bana borçlu olduğunu anlamazsın. Halbuki Winchester'ın restorasyon masraflarını ben karşıladım."

"Öyleyse paranızı geri isteyin efendim."

"İyi de hala elinden alıp Kraliçe'ye tahsis ettiğim evin yasını tutuyor. En iyisi onu daha fazla üzmemek."

Piskopos Fisher oturmuş, iskeletimsi ellerini abanoz ağacından bastonuna dayamıştı. "Hayırlı akşamlar lordum," dedi Cromwell. "Söyleyin nasıl bu kadar enayi olabiliyorsunuz?"

Piskopos lafa bir duayla başlamadıkları için afallamış gibi görünüyordu. Yine de kendi kendine bir hayır duası mırıldandı.

"En iyisi Kral'dan af dileyin. Ona yaşınızı ve hastalığınızı göz önünde bulundurması için yalvarın."

"Suçumun ne olduğunu bilmiyorum ki bunu yapayım. Ayrıca siz ne düşünürseniz düşünün, henüz bunamış değilim."

"O halde Elizabeth Barton gibi bir kadını nasıl önemseyebildiniz? Sokakta bir kukla gösterisi görseniz, onu da mı ciddiye alacaktınız?"

"Bahsettiğiniz gibi bir kukla gösterisi seyretmedim hiç," dedi Fisher, mahzun bir yüzle.

"Böyle diyorsunuz ama onlardan birinin içindesiniz Sayın Piskopos! Etrafınıza baksanıza. Her şey koca bir kukla tiyatrosundan ibaret."

"Ama ona bir sürü kişi inandı," dedi Fisher. "Bunlara Warham da dahildi. Hepsi de akıllı ve bilgili kişiler. Kızın mucizelerini onlar da tasdik etti. Ayrıca Elizabeth Barton'un, duyduklarını ve gördüklerini dile getirdiği için, suçlu olduğuna inanmıyorum. Hepimiz biliyoruz ki Tanrı, eylemlerini gerçekleştirmeden önce, hizmetkarları aracılığıyla bazı kehanetler..."

"Bana kehanetlerden bahsetme be adam! Kız resmen Kral'ı tehdit etti. Onun öleceğini gördü."

"Öngörmek, istemek demek değildir. Hele entrika çevirmek hiç değildir."

"Ama o, gelecekte olmasını ümit etmediği hiçbir şey görmedi ki. Hatta Kral'ın düşmanlarıyla biraraya gelip onları da kışkırttı."

"Lord Exeter'den söz ediyorsanız, o çoktan bağışlandı. Leydi Gertrude da öyle. Eğer suçlu olsalardı, Kral bu kadar merhametli davranır mıydı?"

"Henry barış istiyor Piskopos Fisher. Dolayısıyla herkese hoşgörü ile davranmak niyetinde. Size de öyle. Ama önce suçunuzu itiraf etmelisiniz. Ayrıca Exeter, Kral'ın aleyhinde yazılar yazmadı ama aynısını sizin için söyleyemeyeceğim."

"Bana kanıt gösterin."

"Kendinizi saklamayı iyi beceriyorsunuz lordum ama beni asla kandıramazsınız. Artık yazılarınızı bastıramayacaksınız." Fisher kafasını kaldırıp ona baktı. Bastonun tutma yerindeki yaldızlı yunusu sıkıca kavramıştı. "Yurtdışındaki matbaacılarınız artık benim için çalışıyor. Arkadaşım Stephen Vaughan onlara daha iyi bir fiyat önerdi."

"Beni takip ettirmenizin asıl sebebi Elizabeth Barton değil. Siz Kraliçe Katherine'in benden tavsiye istemesine ve benim de ona fikirlerimi söylememe kızıyorsunuz.."

"Kanunsuz hareketleriniz için sorgudasınız ve sizi takip ettirdiğim için beni suçluyorsunuz, öyle mi? Sakın konuyu değiştirmeye çalışmayın. Yoksa Elizabeth Barton'a kapı komşusu olmak zorunda kalırsınız. Çok merak ediyorum, acaba Anne taç giyerken Tanrı'nın ona gülümsediğini görseydi de ona aynı şekilde inanır mıydınız? Yoksa onu cadı diye mi adlandırırdınız?"

Fisher bocalayarak kafasını salladı. "Yıllardır kafamı kurcalayan bir konu vardı. İncil'de adı geçen Magdalalı Meryem, Martha'nın kız kardeşi Mary'yle aynı kişi mi diye düşünüp dururdum. Elizabeth Barton bana bunun doğru olduğunu söyledi. O kadar emindi ki bir an bile duraksamadı."

Cromwell güldü. "Ah, bakıyorum bu insanlarla neredeyse akraba çıkacak. Evlerine konuk oluyor. Hatta belki de azizelerle bir tas çorbayı paylaşıyor. Bakın lordum, artık böyle kutsal budalalıkların zamanı geçti. Biz savaştayız. İmparator'un

askerleri sokaklarda koşuşturmuyor diye kendinizi kandırmayın. Bu bir savaş ve siz de düşman kampındasınız."

Piskopos cevap vermek yerine, taburesinde sallanıp burnunu çekti. "Wolsey'nin seni neden kolladığını anlıyorum. Sen gaddarın tekisin ve o da öyleydi. Tam kırk yıldır rahibim. Ama bunca zamandır ilk kez bu kadar imansız adamların yıldızının parladığını görüyorum. Meclisin tamamı kafir."

"Hasta olun," dedi Cromwell. "Yataklara düşün. Sizi verebileceğim en iyi tavsiye bu."

Elizabeth Barton ve yandaşları için hazırlanan vatandaşlık hakkını kaybetme yasası, 21 Şubat sabahı Lordlar Kamarası'na sunuldu. Listede Fisher'ın ve Henry'nin isteği üzerine More'un da ismi vardı. Cromwell, Barton'u ziyaret için Kule'ye gitti. İdam günü saptanmadan önce, vicdanını rahatlatabileceği başka itirafları da olup olmayacağını öğrenmek istemişti.

Barton bütün kışı ülkenin dört bir köşesindeki meydanlarda halka seslenip günahlarını anlatarak geçirmiş, dondurucu rüzgarlara maruz kalmıştı. Yanında bir mum getiren Cromwell, onu bir tabureye çökmüş vaziyette buldu. İçerisi soğuk ve pis kokuluydu. Barton kafasını kaldırıp sanki bir süredir konuşuyorlarmış gibi, "Magdalalı Meryem bana ölmem gerektiğini söyledi," dedi.

Belki de, diye düşündü Cromwell, *benimle konuşan iç sesidir.* "Sana bir gün verdi mi?"

"Böylesi işinize gelirdi, öyle değil mi?" Acaba More'un bu suça dahil edilmesini protesto eden Parlamento'nun, yasa tasarısının onaylanmasını ilkbahara kadar geciktireceğini duymuş muydu? "Beni ziyarete geldiğinize sevindim Efendi Cromwell. Zira buradaki hayatım pek tekdüze."

En uzun, en sert soruşturmalar bile onu korkutamamıştı. Cromwell, Katherine'e karşı bir kanıt bulmak için bildiği her yolu denemiş ama hiçbir sonuç alamamıştı. "Seni aç bırakmıyorlar, öyle değil mi?" diye sordu.

"Ah, hayır. Çamaşırlarım da yıkanıyor. Ama Başpiskopos'u görmek için Lambeth'e gittiğim günleri özlüyorum doğrusu. Nehri, kalabalığı ve yük boşaltan kayıkları izlemeyi seviyordum. Belki siz beni aydınlatabilirsiniz. Yakılacak mıyım? Çünkü Lord Audley, cezamın bu olabileceğini söyledi." Audley'den en yakın arkadaşıymışçasına, son derece rahat bir tavırla söz ediyordu."

"Ben, canının bağışlanacağını ümit ediyorum. Ama kararı Kral verecek tabii."

"Geceleri cehenneme gidiyorum. Şeytan bana bir iskemle gösteriyor. İnsan kemiklerinden oyulmuş ve alevden yastıklarla kaplanmış bir iskemle."

"Yoksa benim için mi ayrılmış?"

"Hayır! Tanrı sizi kutsasın. İskemle, Kral için."

"Peki, Wolsey'yi görebildin mi?"

"Kardinal, hala onu bıraktığım yerde." Yani doğmamışların yanında. Barton bir an sustu. "Bir insanın yanması, bir saat kadar sürebiliyormuş. Ama Meryem Ana bana güç verecek. Alevler etrafımı sardığında, kendimi berrak suların altında hissedeceğim. Benim için serinleyecekler." Daha da devam edecekti ama Cromwell'in suratındaki ifadeye bakınca lafı değiştirdi. "Bazen tahtaların arasına barut koyuyorlarmış. O zaman daha çabuk oluyormuş. Benimle birlikte kaç kişi yakılacak?"

Altı. Cromwell bunların isimlerini verdi. "Altmış da olabilirdi. Biliyorsun değil mi, sırf senin gösteriş merakın yüzünden ölüyorlar."

Barton hiç şüphesiz ki altı yerine altmış kişinin yakılmasını yeğlerdi. Exeter ve Pole ailelerinin gözden düşmesini ve cezalandırılmasını da öyle. Böylesi, şöhretini perçinlerdi. Peki Katherine'i neden ısrarla koruyordu? Halbuki bir kraliçeyi yere çalmak, onun için büyük bir zafer olabilirdi. Birden oyununu o kadar da ustaca oynamadığına karar verdi. Barton'un kötü şöhretini yaymak için rezilce bir açgözlülüğü vardı ve asıl kullanması gereken buydu. "Sizi bir daha görecek miyim?" dedi genç kadın. "Ben acı çekerken siz de orada olacak mısınız?"

"Şu tahtı..." dedi, "kemikten iskemleyi kastediyorum. Onu kendine saklasan iyi edersin. Kral böyle dediğini duymasın."

"Ben aksini düşünüyorum. Onu ölümden sonra neyin beklediğini bilmesi iyi olur. Hem beni zaten yakacaklar. Korkmam için başka ne gibi bir sebep olabilir ki?"

"Yoksa karnındaki için yalvarmak istemiyor musun?"

Barton kızardı. "Hamile değilim ki. Benimle dalga mı geçiyorsunuz?"

"Ben herkese yaşayabildikleri kadar yaşamalarını tavsiye ederim. İnsan birkaç hafta için bile elinden geleni yapmalı. Seni kullandıklarını söyle. Muhafızlar namusumu kirletti de."

"Ama o zaman da bunu kimin yaptığını söylemek zorunda kalacağım ve o kişi yok yere mahkemeye çıkacak."

Cromwell ona acıyarak kafasını iki yana salladı. "Bir muhafızın, kullandığı tutukluya ismini verdiği nerede görülmüş?"

Ne var ki, Barton bu fikirden hiç hoşlanmamıştı. Zira onun için fazla basit ve gösterişsizdi. Cromwell mahkumu hücresinde bırakıp dışarı çıktı. Kule küçük bir şehir gibiydi ve şimdi herkes sabahki rutin işleriyle meşguldü. Darphanedeki muhafızlar onu selamladı ve Kral'ın vahşi hayvanlarının bakı-

cısı yanına geldi. "Az sonra yemek yiyecekler. Onları görmek istemez misiniz?" diye sordu adam. Cromwell teşekkür etti. Ne yazık ki bu zevkten mahrum kalacaktı. Zira acelesi vardı. Halbuki kafeslerden gelen taze kan kokusu ve kükremeler midesini bulandırmıştı. Nehri tepeden gören duvarların birinde oturan adam, eski bir şarkıyı mırıldanıyordu.

Kayıkçılarına bakındı. Bakire'nin hasta olup olmadığını merak etti. Kendiliğinden ölecek miydi, yoksa ölmek için yaşayacak mıydı? Onun gözetimi altındayken Barton'a hiç zarar verilmemiş, sadece bir iki gece baskına uğramış ve uyumasına izin verilmemişti. Oysa Cromwell, Kral'ın işleri için gecelerce uykusuz kalıyordu. *Hem, benim itiraf edecek bir şeyim de yok,* diye düşündü. Saat dokuzdu. Onda, Norfolk ve Audley'yle buluşacaktı. İkisinin de hayvanlar gibi kokup kükremediklerini ümit etti. Buz gibi havada güneş parlıyordu. Nehrin üzeri tül gibi bir sis tabakasıyla kaplıydı.

Westminster'da Dük, hizmetkarlarını kovalıyordu. "İçki istesem kendim alırım. Haydi, dışarı! Kış kış! Kapıyı da kapatın. Anahtar deliğinden bakanın derisini yüzerim!" Sessizce küfrederek onlara döndü ve homurdana homurdana iskemlesine çöktü. "Ona yalvarsam işe yarar mı?" dedi. "Dizlerimin üzerine çöküp, Henry, Tanrı aşkına Thomas More'un adını o listeden çıkar desem?"

"Hatta bunu hepimiz yapsak?" dedi Audley. "Hepimiz dizlerimizin üzerine çöksek?"

"Ah, tabii, Cranmer'ı da aramıza almalıyız," diye atıldı Cromwell. "Zira o da bu nefis gösteriyi kaçırmamalı."

"Kral yemin etti," dedi Audley. "Eğer yasa tasarısına karşı çıkılırsa, Hem Lordlar hem de Avam Kamarası'na gelerek ısrar edecekmiş."

"Büyük bir yenilgiye uğrayabilir," dedi Dük. "Üstelik de halkın karşısında. Tanrı aşkına, Cromwell, sakın bunu yapmasına izin verme. More'un kendine karşı olduğunu bile bile onun Chelsea'ye gitmesine göz yumdu. Sırf kendi vicdanıyla hesaplaşmamak için. Fakat şimdi asıl ısrarcı olan, yeğenim diye tahmin ediyorum. More'un hesap vermesini isteyen o. Bu konuyu tamamen kişisel olarak ele alıyor. Kadınlar hep böyledir zaten."

"Bence aynısını Kral için de söyleyebiliriz."

"Ki böylesi, çok büyük bir zayıflık," dedi Norfolk. "More'un onu nasıl değerlendirdiğinin ne önemi var?"

Audley belli belirsiz gülümsedi. "Kral'a zayıf karakterli mi diyorsunuz?"

Norfolk, Audley'nin konuşmasını taklit ederek "Kral'a zayıf karakterli mi diyorsunuz?" diye yineledi. "Bakıyorum kendi kendinize de fikir beyan edebiliyormuşsunuz Sayın Lordlar Kamarası Başkanı! Oysa ben daima ilk olarak Cromwell'in konuşmasını beklediğinizi sanırdım. Sonra da, *evet efendim, tabii efendim, ne söyleseniz haklısınız Cromwell,* dediğinizi."

Kapı açıldı ve *Bana-Risley-deyin* içeri daldı. "Tanrım! Şu anda elimde bir ok olsa seni alnının tam ortasından vururdum," dedi Dük. "Ben kimse içeri girmeyecek demedim mi?"

"Will Roper burada. Kayınpederinden mektup getirmiş. More, sizin kendisi için ne yapacağınızı öğrenmek istiyor efendim. Zira ona, kanunun ondan hesap sorması için hiçbir sebep olmadığını belirtmişsiniz."

"Will'e söyle, şu anda More'un ismini listeden çıkarması için Kral'a nasıl yalvarmamız gerektiğini prova ediyoruz."

Dük kendi kendine doldurduğu içkisini bir dikişte yuvarladıktan sonra, kupasını masaya vurdu. "Kardinal'in, Henry'nin

ısrara hiç gelemediğini söylerdi. *İnadı tuttu mu krallığının yarısından bile vazgeçer,* derdi."

"Ama ısrar etmek için mantıklı sebeplerimiz var. Öyle değil mi Sayın Lordlar Kamarası Başkanı?"

"Ah, ona sormana gerek yok. Nasıl olsa sen ne dersen onu kabul edecektir. Tamam efendim, haklısınız efendim, vıdı vıdı vıdı..."

Wriothesley, Dük'e şaşkın şaşkın baktı. "Will'i buraya getireyim mi?"

"Yani hepimiz hemfikiriz? Dizlerimizin üzerine çöküp yalvaracağız, öyle mi?"

"Cranmer yapmazsa ben de yapmam," dedi Norfolk. "Din adamları çaba göstermezse, biz neden eklemlerimizi aşındıralım ki?"

"Lordum Suffolk'u da çağırtayım mı?" diye önerdi Audley.

"Hayır. Oğlu ölüm döşeğinde." Dük, eliyle ağzını ovuşturdu. "On sekizinci yaş gününe bir ay kalmıştı." Parmakları, kutsal emanetlerinde dolaştı. "Brandon'un tek bir oğlu var. Benim, Thomas More'un ve senin de öyle Cromwell. Tanrı Charles'a yardım etsin. Zira şimdi yeni karısıyla üremeye başlamaları gerekecek ve bu da oldukça zorlu bir iş olsa gerek!" Havlarcasına güldü. "Ben de hanımımı öbür tarafa gönderebilirsem, kendime on beşlik bir taze alacağım. Ama bizimki, beni bırakıp bir yere gitmez ki!"

Bu kadarı, Audley için çok fazlaydı. Yüzü kıpkırmızı kesildi. "Lordum, siz zamanında çok iyi bir evlilik yaptınız ve ne mutludur ki yirmi yıldır saadetiniz bozulmadı."

"Sen onu bir de bana sor! Tıpkı şeyini, boz bir deri çantaya sokmak gibi!" Dük kemikli elini uzatıp Cromwell'in omzuna koydu. "Beni boşasana Cromwell. Sen ve Lordum Başpisko-

pos kafa kafaya verseniz eminim bunun bir yolunu bulursunuz. Söz veriyorum, benim boşanmam, hiçbir cinayete sebep olmayacak."

"Hangi cinayet?" diye sordu Wriothesley.

"Thomas More'u öldürmeyi planlamıyor muyuz? Yaşlı Fisher için bıçaklarımızı bileylemiyor muyuz?"

"Tanrı korusun." Lordlar Kamarası Başkanı, kıyafetinin eteklerini tutarak kalktı. "More'la Rochester Piskoposu, ölüm cezasını gerektiren bir suç işlemedi. Onlar sadece bir oyuna alet oldu."

"Ki böylesi de yeterince korkunç," dedi Wriothesley.

Norfolk omzunu silkti. "Şimdi ölmeseler de sonra idam edileceklerdir. Çünkü More, hayatta yemin etmez. Fisher da öyle."

"Ben edeceklerinden eminim," dedi Audley. "Onları ikna etmek için her yolu deneyeceğiz. Hiçbir mantıklı adam, veraset yasasına karşı gelemez. Zira krallığının güvenliğinin buna bağlı olduğunu bilir."

"Yeğenimin bebeğinin taht hakkı için, Katherine de yemin edecek mi?" diye sordu Norfolk. "Ya Mary? Peki, karşı çıktıkları takdirde ne öneriyorsunuz? Onları bir kafese koyup Tyburn'e götürmeyi ve İmparator'un akrabalarına nispet yaparcasına asmayı mı?"

Cromwell'le Audley birbirlerine imalı bakışlar fırlattıktan sonra, Audley, "Öğleden önce bu kadar şarap içmemelisiniz lordum," dedi.

Norfolk dudaklarını büzdü. "Vıdı, vıdı, vıdı."

Cromwell bir hafta önce Hatfield'a kraliyetin iki önemli hanımını, Prenses Elizabeth ve Kral'ın kızı Leydi Mary'yi görmeye gitmişti. "Sakın unvanlar konusunda hata yapayım deme," diye uyardı Gregory'yi yolda.

"Daha şimdiden, keşke Richard'ı getirseydim diye hayıflanıyorsun," dedi Gregory.

Aslında meclisin böylesine yoğun olduğu günlerde Londra'dan ayrılmayı hiç istememiş ama Kral onu ikna etmeyi bilmişti. "İki güne dönersin," demişti. "Senin orayı bir kolaçan etmeni istiyorum." Eriyen karların suları yollarda derecikler oluşturmuştu ve güneşin ulaşamadığı su birikintileri hala cam gibi kaygandı. Hertfordshire'dan geçerlerken, solgun güneş biraz olsun yüzünü gösterdi. Ara sıra rastladıkları akdikenler, kışın uzunluğundan şikayet edercesine çiçek açmıştı.

"Buraya yıllar önce gelmiştim. O zamanlar, Kardinal Morton'ın bölgesiydi. Havalar ısınınca şehri terk edip buraya gelirdi. Dokuz on yaşlarındayken, amcam John beni erzak arabasına koyar, peynirlerle turtaları hırsızlara karşı korumamı isterdi."

"Muhafızlarınız yok muydu?"

"Zaten, asıl onların hırsızlık yapmasından korkuyordu."

*"Quis custodiet ipsos custodes?"**

"Elbette, ben."

"Ne yapardın?"

"Bilmem, belki onları ısırırdım."

Binanın tuğla cephesi, hatırladığından daha ufaktı ama hafıza, zamanla her görüntü ve sesi abartırdı zaten. Şimdiki karşılama da eskisinden çok farklıydı. Beyler koşarak yanlarına gelirken, seyisler atlarını almak için bekliyordu. Ellerine tutuşturulan sıcak şarap da cabasıydı. Halbuki yıllar önce, bu işin bir çocuk için fazla ağır olduğuna bakmadan arabaların boşaltılmasına yardım eder, biri bayılacak durumda olduğunu görene ya da cidden bayılana dek aç biilaç çalışırdı.

* *Koruyuculardan kim koruyacak?* Ç.N.

Bu tuhaf evin başı Sör John Shelton'du. Fakat Cromwell, Sör John'la yemek yiyip atlardan, köpeklerden ve gençlik anılarından bahsetmektense hanımlarla rahat rahat konuşabilmek için onun evde olmadığı bir vakti seçmişti. Ne var ki eşikten adımını attığı anda buna pişman oldu. Zira tek gözlü Francis'in annesi ve küçük prensesin bakımından sorumlu Leydi Bryan apar topar aşağı inerken, çoktan gevezeliğe başlamıştı bile. Leydi yetmiş yaşlarındaydı ve konuşmaları da tam bir büyükanne edasındaydı. "Ah, Efendi Cromwell," dedi Leydi Bryan, "yoksa bu sizin oğlunuz mu? Ne kadar da yakışıklı bir genç adam. Yüzünü annesinden almış olmalı! Şimdi kaç yaşında oldu?"

"Konuşabilecek yaşa geldi madam."

Leydi Bryan ışıltılı bir suratla Gregory'ye döndü. İnsan, onun ninni söylemeye hazırlandığını sanabilirdi. Tam o sırada Leydi Shelton yanlarına geldi. "İyi günler beyler." Kısa bir an duraksadı. Acaba Kraliçe'nin halası, Kraliyet Hazinesi Muhafızı'na reverans yapmalı mıydı? Sonunda buna gerek olmadığına karar vermiş olacaktı ki, "Eminim Leydi Bryan size evdeki durumla ilgili eksiksiz bilgi vermiştir," dedi.

"Elbette. Fakat biz sizin görüşlerinizi de duymak isteriz."

"Leydi Mary'yle görüşecek misiniz?"

"Evet, fakat bizi önceden ikaz edeceğiniz bir konu..."

"Ah, en azından şunu söyleyebilirim ki yeğenim Kraliçe bana yumruklarımı kullanma izni verse de ben daha sakin davranmayı yeğliyorum." Kadının gözleri Cromwell'in üzerinde dolaştı. Havada belirgin bir gerginlik vardı. Kadınlar bunu nasıl yapıyordu? Oğlu Gregory daha şimdiden birkaç adım gerilemişti. Ama sonra Prenses Elizabeth'in geniş altın ve gümüş tabak koleksiyonuna bir göz atmak için duraladı.

"Yine de, Leydi Mary bana itaat etmezse -burada yeğenimin sözlerini kullanacağım- onu dövmeye ve bir piç gibi yumruklamaya yetkim var."

"Ah, ah!" diye inledi Leydi Bryan. "Mary'yi de ben büyüttüm ve küçücükken bile keçi gibi inatçıydı. Yani onu ne kadar döverseniz dövün, istediğinizi elde edemezsiniz. Herhalde önce bebeği görmek istersiniz. Gelin benimle..." Belli ki Gregory'yi himayesi altına almıştı. Oğlanın koluna sımsıkı yapışarak yürümeye başladı. Bir yandan da konuşuyordu. "O yaşta bir çocuğun ateşlenmesi her anlama gelebilir. Tanrı korusun ama kızamık ya da çiçek hastalığı da ateşle başlıyor. Ne de olsa prenses daha altı aylık. Hatta daha ciddi bir hastalık bile olabilir." Leydi Bryan'ın boyun damarları kabarmıştı. Kuruyan dudaklarını yalayarak yutkundu.

Cromwell, Henry'nin onu buraya neden yolladığını şimdi anlıyordu. Zira Hatfield'taki durum, mektuplarda söz edilemeyecek kadar karmaşıktı. "Kraliçe, mektuplarında Leydi Mary'ye böyle davranmanızı mı emretti?" diye sordu Leydi Shelton'a.

"Hayır. Bana emri sözel olarak verdi. Sizce bunu uygulamalı mıydım?"

"Belki de yalnız konuşsak daha iyi olur," diye mırıldandı Cromwell.

Leydi Shelton başını hafifçe döndürerek cevap verdi. "Pekala."

Bebek Elizabeth sımsıkı kundaklanmıştı. Eh, fena da olmamıştı doğrusu. Zira her an yumruk atacakmış gibi öfkeli bir hali vardı. Başlığının yanından diken diken, kızıl saçlar çıkıyordu. Gözleri tetikteydi. Hatta Cromwell daha önce hiçbir bebeğin böyle baktığını görmemişti. "Sizce Kral'a benziyor mu?" diye sordu Leydi Bryan.

Cromwell iki tarafı da eşit derecede memnun etme isteğiyle bir an duraksadı. "Küçük bir hanımın benzeyebileceği kadar."

"Dua edelim de iriliği babasına çekmesin," dedi Leydi Shelton. "Duyduğuma göre Kral çok kilo almış."

"Sadece George Rochford, onu babasına hiç benzetmiyor." Leydi Bryan beşiğe uzandı. "Onun tam bir Boleyn olduğunu söylüyor."

"Yeğenimin otuz yıl kadar iffetini koruduğunu biliyoruz," dedi Leydi Shelton. "Ama Anne bile, bakire olarak doğum yapmayı başaramadı."

"Ama saçları!" dedi Cromwell.

"Biliyorum," diye iç çekti Leydi Bryan. "Gerçi Majesteleri Kraliçe'ye ve Majesteleri'ne saygım büyük ama onu bir panayırda domuz bebek olarak bile sergileyebilirdiniz." Bebeğin kızıl saçlarını başlığının içine sokuşturmaya çalıştı. Bebek de bunu protesto etmek istercesine, suratını buruşturup hıçkırmaya başladı.

Gregory kaşlarını çatmıştı. "Herhangi birinin çocuğu olabilirdi."

Leydi Shelton, gülümsemesini gizlemek için elini ağzına götürdü. "Herhalde tüm bebeklerin birbirlerine benzediğini söylemeye çalışıyorsunuz. Gelin Efendi Cromwell."

Kraliçe'nin halası, Cromwell'i kolundan yakaladı. Leydi Bryan'ı, Prenses'i yeniden kundaklama göreviyle baş başa bırakarak yürümeye başladılar. Cromwell omzunun üzerinden oğluna baktı. "Tanrı aşkına Gregory!" İnsanlar, çok daha azını söyledikleri için Kule'yi boyluyordu. Sonra Leydi Shelton'a döndü. "Mary'nin piç diye adlandırılmasını anlayamıyorum. Zira anne babası onu yaptıklarında, tüm iyi niyetleriyle evli olduklarına inanıyorlardı."

Leydi Shelton tek kaşını kaldırdı. "Bunu Kraliçe'ye de söyler miydiniz? Yani yüzüne karşı?"

"Çoktan söyledim bile."

"Peki, bunu nasıl karşıladı?"

"Size şöyle açıklayayım Leydi Shelton, o anda elinde bir balta olsaydı kafam şu an yerinde olmazdı."

"Ben de karşılığında şöyle diyeyim -ki isterseniz bunu yeğenimle de paylaşabilirsiniz- eğer Mary İngiltere'nin en fakir beyinin piçi olsaydı da ona aynı iyilikle davranırdım. Zira kendisi çok iyi bir genç kadın ve onun durumuna üzülmemeniz için kalbinizin taştan yaratılmış olması gerekir."

Leydi Shelton hızla yürürken, elbisesinin kuyruğu taş zemini süpürüyordu. Cromwell sağda solda dolaşan hizmetkarlardan bazılarını tanımıştı. Bunlar, eskiden Mary'nin hizmetinde çalışıyorlardı. Şimdiyse üniformalarındaki arma çıkarılıp yerine Kral'ınki takılmıştı. Cromwell etrafına bakındı. Her şeye öylesine aşinaydı ki. Büyük merdivenin dibinde durdu. Bunu kullanmasına asla izin verilmezdi. Onun gibi oğlanlar için evin arka tarafında başka bir merdiven vardı. Yakacak odun ve kömürü oradan taşırlardı. Bir keresinde kuralı delip büyük merdivenden yukarı çıkmış ve karanlıkta kafasının yan tarafına bir yumruk yemişti. Bunu yapanın Kardinal Morton olup olmadığını hala merak ederdi.

Mezar kadar soğuk taşlara dokundu. İsmini bilmediği bir çiçeğe sarınmış asma yapraklarına. Leydi Shelton ona hem gülümseyerek hem de soru sorarcasına baktı. "Belki de önce yol kıyafetlerimizi değiştirmeliydik," dedi Cromwell. Kendisine karşı saygısızlık yapıldığını..."

"Gecikirseniz daha kötü. Sizin anlayacağınız, iki durumda da gücenebilir. Hani az önce *onun için üzülüyorum,* dedim ya?

Fakat Tanrı biliyor ya Leydi Mary hiç de kolay biri değil. Sofraya kesinlikle teşrif etmiyor. Prenses Elizabeth'inkinden daha alçak bir iskemlede oturmazmış. Yeğenim Kraliçe de sabah yediğimiz azıcık ekmek dışında odasına yemek götürülmemesini emretti."

Kadın, Cromwell'i kapalı bir kapının önüne götürdü. "Buraya hala mavi oda mı diyorlar?"

"Ah, babanız daha önce burada bulunmuş," dedi Leydi Shelton, Gregory'ye.

"Babam her yerde bulunmuştur," diye karşılık verdi Gregory kararlılıkla.

"Bakalım onunla nasıl başa çıkacaksınız beyler," dedi Leydi Shelton. "Bu arada, kendisine Leydi Mary denilince tek kelime konuşmuyor."

Burası uzun bir odaydı ve neredeyse hiç mobilyası yoktu. Soğuk, bir hayaletin elçisi gibi onları eşikte karşıladı. Bir zamanlar mavi goblenlerin süslediği duvarlar artık çıplaktı. Mary, sönmeye yüz tutan bir şöminenin karşısında oturuyordu. Olduğu yerde büzülmüştü ve acınacak derecede ufak tefek ve gençti. Gregory, "Tıpkı Malekin'e benziyor," dedi.

Zavallı Malekin, geceleri yemek yiyen, hayatını elma kabukları ve ekmek kırıklarıyla geçiren bir peri kızıydı. Bazen sabahları çok erken kalktığınızda, onu yakılacak odunların üzerinde otururken görürdünüz.

Mary kafasını kaldırdığında, ufacık yüzü hiç beklenmedik bir şekilde aydınlandı. "Efendi Cromwell." Ayağa kalkıp ona doğru yürümeye çalışınca eteğine bastı ve neredeyse yere yuvarlanıyordu. "Sizi Windsor'da gördüğümden beri ne kadar zaman geçti?"

"Bunu bilemiyorum ama yıllar size iyi gelmiş madam."

On sekiz yaşındaki Mary kıkırdadı. Sonra orayı ilk kez görüyormuş gibi şaşkın bir tavırla etrafına bakındı. "Gregory," dedi Cromwell ve oğlu, var olmayan bir sandalyeye oturma niyetiyle dizlerini büken eski prensesi yakalamak için öne atıldı. Gregory'nin hareketleri her zamanki gibi zarif, sanki dans eder gibiydi.

"Sizi ayakta bıraktığım için özür dilerim," dedi Mary. "Şu sandığın üzerine oturabilirsiniz."

"Bence biz ayakta duracak kadar güçlüyüz," dedi Cromwell. "Ama siz pek öyle görünmüyorsunuz." Gregory'nin, kendisine hayretle baktığını gördü. Sanki babasının daha önce kimseyle bu kadar şefkatle konuştuğuna şahit olmamış gibiydi. "Sizi böylesine yetersiz bir ateşin karşısında, tek başınıza oturmaya mecbur etmediklerini umuyorum."

"Odunları getiren adam, bana prenses demiyor."

"Onunla konuşmak zorunda değilsiniz ki."

"Belki ama bu bir kaçış olmaz mı?"

Doğru, diye düşündü Cromwell, *hayatını mümkün olduğunca zorlaştır tabii.* "Leydi Shelton bana yemek yemediğinizi söyledi. Size bir doktor göndersem?"

"Burada bir doktorumuz var. Bebeğin doktoru."

"Ama ben, daha işe yarar birini yollayabilirim. Kendinizi toparlamanıza yarayacak özel bir perhiz verir. Ayrıca odanızda sıkı bir kahvaltı etmeniz gerektiğini de söyleyebilir."

"Sıkı kahvaltı derken, et yememi mi kastediyorsunuz?"

"Bolca."

"İyi de kimi yollayacaksınız?"

"Doktor Butts'a ne dersiniz?"

Mary'nin yüzü aydınlanıverdi. "Onu Ludlow'daki sarayımdan tanıyorum. Galler Prensesi olduğum dönemden. Hoş,

hala da öyleyim ya. Beni varislikten nasıl çıkarıyorlar, Efendi Cromwell? Bu yasal mı?"

"Yasa mecliste kabul edilirse, evet."

"Ama meclisin üzerinde de bir yasama organı var. Tanrı'nın kanunları, dünyadaki tüm parlamentolardan önce gelir. İnanmıyorsanız, Piskopos Fisher'a sorabilirsiniz."

"Ben, Tanrı'nın niyetlerini anlaşılması güç buluyorum. Fisher ise pek iyi bir danışman değildir. Oysa meclisin kararları gayet açıktır."

Mary dudaklarını ısırdı. Artık Cromwell'in yüzüne bakmayacaktı. "Doktor Butts'ın da kafirlik yoluna saptığını duydum."

"O sadece kral babanızın inançlarını benimsemeyi seçti."

Mary, gri bakışlarını Cromwell'in yüzüne çevirdi. "Babama kafir demeyeceğim."

"Güzel. Bunu dostunuz olarak önce ben sorayım istedim ki sonradan tuzağa düşmeyin."

"Pembroke Markizi'yle arkadaşlık ettiğiniz sürece, benim dostum olmanız mümkün değil." Anne'den bahsederken, özellikle eski unvanını kullanmıştı.

"Leydi öyle bir konuma sahip ki sadece hizmetkarlara ihtiyacı var, dostlara değil."

"Cenova'daki kuzenim, Reginald Pole, sizin şeytan olduğunuzu söylüyor. Doğduğunuzda bütün Hıristiyanlar gibiymişsiniz. Ama sonra içinize şeytan girmiş."

"Biliyor musunuz, buraya ilk geldiğimde dokuz on yaşlarındaydım. Amcam, Morton'ın aşçısıydı ve ben, şafak bile sökmeden kalkıp yakılacak çalı çırpıyı toplayan ve o gün haşlanacak tavukları öldüren sümüklü çocuğun tekiydim." Cromwell'in sesi buz gibiydi. "Sizce şeytan bana o zamanlar

mı hakim oldu? Yoksa çok daha önce mi? Bunu çok merak ediyorum doğrusu."

Mary onu yan yan süzdü. Hala eski moda, üçgen şeklindeki başlıklardan takıyordu. "Ben şeytan değilim," dedi Cromwell, yumuşacık bir sesle. "Tıpkı babanızın da bir kafir olmadığı gibi."

"Öyleyse ben de piç değilim."

"Haklısınız." Anne Shelton'a söylediklerini tekrarladı: "Siz masumiyet ve iyi niyetin mahsulüsünüz. Anne babanız sizi yaparken evli olduklarını düşünüyordu. Ama bu, evliliklerinin meşru olduğu anlamına gelmez. Umarım bu farkı anlayabiliyorsunuzdur."

Mary burnunu ovuşturdu. "Evet, farkı görebiliyorum. Ancak ben, evliliklerinin meşru olduğunu düşünüyorum."

"Kraliçe yakında kızını ziyarete gelecek. Lütfen onu, babanızın karısı olarak saygıyla karşılayın. Böyle yaparsanız..."

"Ama markiz, onun metresi."

"...babanız sizi saraya geri çağırtacak ve şimdi eksikliğini duyduğunuz her şeye yeniden sahip olacaksınız. Bunu sizin iyiliğiniz için söylüyorum. Kraliçe her an dostluğunuzu ispatlamanızı beklemeyecek ki. Sadece, insanların yanında ona saygılı davranın yeter. Dilinizi tutun ve ona gereken hürmeti gösterin. Yeni bebeği doğmadan önce onunla anlaşın. Zira bir oğlu olursa, sizinle uzlaşması için hiçbir sebep kalmayacak."

"Benden korkuyor," dedi Mary. "Kral'a bir erkek çocuk doğursa bile korkmaya devam edecek. Evleneceğim ve oğullarım onu tehdit edecek."

"Size evlilikten bahseden oldu mu hiç?"

Mary, kuru ve alaycı bir gülücükle karşılık verdi. "Fransa'yla evlendiğimde henüz annemi emiyordum. Sonra İmparator'a

verildim, ardından yine Fransa'ya. Kral'ın büyük, ortanca ve küçük oğluna. Ve yine İmparator'a ya da kuzenlerinden birine. Öyle ki artık evlilik lafından bile bıktım. Bir gün cidden evlendiğimde, bunlardan kurtulacağım."

"Ama Pole'la evliliğiniz, söz konusu bile değil."

Mary gözlerini kırpıştırdı. Cromwell, ona bunun teklif edildiğini biliyordu. Belki eski dadısı Margaret Pole ya da tüm gününü İngiliz aristokrasisini çalışarak geçiren Chapuys tarafından. Herhalde yarı İspanyol Tudor'ı Plantagenetlar'dan biriyle evlendirerek onun taht hakkını güçlendirmesini umuyordu. "Pole'u gördüm," dedi Cromwell. "Bu krallıktan gitmeden önce onu tanıyordum. İnanın, sizin için hiç uygun biri değil. Zira evleneceğiniz adamın eli kılıç tutmalı. Pole'sa yaşlı bir kadın gibi. Damarlarında sadece kutsal su akıyor ve hizmetkarları bir sineği bile öldürse, zırıl zırıl ağladığı konuşuluyor."

Mary gülümsemesini gizlemek için eliyle ağzını kapadı. "Bence kimseye bir şey söylememeniz hayırlı olmuş," diye devam etti Cromwell.

Mary, parmaklarının arasından konuştu. "Mektup yazacak ya da okuyacak kadar göremiyorum."

"Neden? Yoksa size mum da mı getirmiyorlar?"

"Hayır, gözlerimin pek iyi görmediğini kastetmiştim. Sürekli başım ağrıyor."

"Çok mu ağlıyorsunuz?" Mary, evet anlamında kafasını salladı. "Doktor Butts size bir çare bulacaktır. O zaman dek biri sizin için okusun."

"Ah, okuyorlar zaten. Tyndale'ın İncil'ini. Piskopos Tunstall ve Thomas More, onda tam iki bin tane hata bulmuş. Diğer bütün kutsal kitaplardan bile daha kafirmiş."

Mary kavgacı bir tarzda konuşuyordu ama göz pınarlarında yaşlar birikmeye başlamıştı. "Bunların hepsi düzeltilebilir," dedi Cromwell ve bir an Mary'nin kendini kaybedip ona doğru atılacağını ve kollarında ağlayacağını sandı. "Doktor bir güne kadar burada olur. Artık şömineniz doğru düzgün yakılacak ve yemeğinizi siz nerede isterseniz orada yiyeceksiniz."

"Ne olur annemi görmeme izin verin."

"Kral şimdilik buna müsaade edemez ama zamanla kararını değiştirebilir."

"Babam beni sever. Ama o sefil kadın onu zehirliyor."

"Leydi Shelton, size iyi davranmaya hazır."

"O kim ki? Bana nasıl davrandığı neden önemli olsun? Göreceksiniz, Anne Shelton'dan ve yeğeninden kurtulmayı başaracağım. Ve unvanımı elimden alan diğer herkesten de. Bırakın, ellerinden geleni artlarına koymasınlar. Ben gencim. Sonunda kazanan ben olacağım."

Cromwell dışarı çıkarken, babasını takip eden Gregory, sönmek üzere olan şöminenin karşısındaki taburesine oturan kıza hayranlıkla baktı.

"Sarındığı tavşan kürkü," dedi Cromwell'in oğlu, "sanki yer yer dökülmüş gibiydi."

"O kesinlikle Henry'nin kızı."

"Neden ki? Öyle olmadığını mı iddia ediyorlar?"

Cromwell güldü. "Hayır, onu kastetmedim. Hayal et. Eğer eski Kraliçe zina yapsaydı, kızından kurtulmamız çok kolay olurdu. Ama hayatı boyunca tek bir erkeği tanıyan bir kadını nasıl suçlarsın?" Kral'ın en büyük destekçileri bile, Katherine'in bir zamanlar Arthur'un karısı olduğunu hatırlamıyordu. "Daha doğrusu iki erkeği," diye düzeltti hemen. "Mary sana hiç bakmadı Gregory."

"Bakması mı gerekiyordu?"

"Leydi Bryan seni çok yakışıklı buldu ya ondan söyledim. Böyle bir erkeğe bakmak, genç kızların yaradılışında yok mudur?"

"Ben onun öyle bir güdüsü olduğunu sanmıyorum."

"Şömineyi yakması için birini bul. Ben de yemek siparişi vereyim. Kral, kızının açlıktan ölmesini istemez."

"Senden hoşlanıyor," dedi Gregory. "Çok garip."

"Niye? Sana imkansız mı geldi? Kızlarım da benden hoşlanıyordu. Gerçi Grace'in, kim olduğumu bildiğine şüpheliyim."

"Ona melek kanadı yaptığın gün seni çok sevdi. Onları sonsuza dek saklayacağını söyleyip duruyordu." Oğlu kafasını çevirdi. "Rafe, çok yakında bu krallıktaki ikinci adam olacağını iddia ediyor," dedi çekine çekine. "Zaten öyleymişsin de henüz unvanın yokmuş. Kral pek yakında seni Lordlar Kamarası Başkanı'ndan da, Norfolk'tan da daha önemli bir konuma getirecekmiş."

"Rafe fazla yüksekten uçuyor. Bak, oğlum, sakın kimseye Mary'den söz edeyim deme. Rafe'e bile."

"Kral yarın ölse ne olur?"

"Hepimiz çok üzülürüz."

"Peki, ülkeyi kim yönetir?" Gregory kafasıyla beşikteki Elizabeth'i gösterdi. "Parlamento tahta onun geçeceğini söylüyor. Ya da Kraliçe'nin doğmamış çocuğunun."

"İyi de iş uygulamaya gelince, doğmamış bir çocuk ya da beşikteki bir bebek nasıl krallık ya da kraliçelik yapabilir ki? Ama bu fikrin, Boleynler'e pek hoş geleceğine eminim."

"Öyleyse Fitzroy."

"Herhalde ondan çok daha iyi konumdaki Tudor'ı unuttun."

Gregory'nin gözleri, Leydi Mary'nin odasına doğru kaydı. "Aynen öyle," dedi Cromwell. "Altı ay ya da bir yıl içinde ne yapacağını planlamak güzeldir ama yarın için bir planın yoksa bunlar bir anda önemini yitirir."

Cromwell yemekten sonra Leydi Shelton'la oturdu. Fakat çoktan yatmaya giden Leydi Bryan, onları rahatsız etmek için tekrar aşağı indi. "Yarın çok yorgun olacaksınız!"

"Evet," dedi Anne Shelton, kadını başından savmak için. "Hiç uykumuzu alamayacağız."

Hizmetkarlar diğer odaya çekilene, mumlar sönene dek oturdular. Sonra daha çok konuşmak için daha küçük ve daha sıcak odalara geçtiler. "Mary'ye iyi nasihatler verdiniz," dedi Leydi Shelton. "Umarım söylediklerinizi dikkate alır. Korkarım onu daha da zor günler bekliyor." Sonra hayatı boyunca tanıdığı en bencil adam olan kardeşi Thomas Boleyn'den bahsetti. Anne'in bu kadar gaddar ve açgözlü olması sürpriz değildi. Zira babasından tek duyduğu, insanları kullanarak onların üzerinden nasıl kar sağlanacağıyla ilgili sözlerdi. Tatminkar bir rakam vereceklerini bilse, kızlarını Barbary köle pazarında satmaktan bile çekinmezdi.

Cromwell kendini Mary Boleyn için açık arttırmaya katılan bir sürü adamın arasında hayal edince gülümsedi. Leydi Shelton o gece ona bir sürü Boleyn sırrı verdi, Cromwell de karşılığında hiç de gizli saklı olmayan şeyleri birer sırmış gibi anlattı.

Odasına gittiğinde, Gregory çoktan yatağındaydı ama dönüp mırıldandı. "Nerede kaldın babacığım? Ben de Leydi Shelton'la yattığını düşünmeye başlamıştım."

Bu tipler şeyler olabilirdi ama Boleynler'le asla. "Amma da tuhaf rüyalar görmüşsün," dedi. "Leydi Shelton otuz yıllık evli."

"Ben de yemekten sonra Mary'yle oturabilirdim," dedi Gregory. "Ama o da biraz fazla ukala." Cromwell kuş tüyü yatağında birkaç kez sağa sola döndükten sonra uyuyakaldı.

Nihayet aklı başına gelen Fisher, Kral'dan af dileyip yaşını ve hastalığını göz önünde bulundurması için yalvardı. Kral kanunun işlemesi taraftarıydı fakat hatalarını kabul edenleri bağışlamak gibi de bir alışkanlığı vardı.

Elizabeth Barton asılacaktı. Cromwell, Kral'a insan kemiklerinden oluşan iskemleden bahsetmemeyi uygun görmüştü. Henry'ye sahte kehanetlerde bulunmaya son verdiğini söylediği için, Barton'un Tyburn'de boynunda ilmekle son kez şov yapmaya kalkışmayacağını umuyordu.

Meclis üyeleri önünde diz çöküp Thomas More'un isminin listeden çıkarılmasını rica edince, Henry onlara karşı koyamadı. Kim bilir belki de zaten ikna edilmeyi bekliyordu. Anne'in o sırada yanında olmaması da işini kolaylaştırmıştı.

Hepsi de ayağa kalkıp bacaklarındaki tozları silkelediler. Cromwell, Kardinal'in onlara bakıp kahkahalarla güldüğünü işitir gibi oldu. Audley'nin itibarı pek sarsılmamıştı ama Norfolk tedirgindi. Zira ayağa kalkmaya çalıştığında yaşlı dizleri ona ihanet etmiş, Cromwell ve Audley onu doğrultmak için dirseklerinden tutmak zorunda kalmıştı. "Orada bir saat daha duracağımızı sandım," dedi. "Ona yalvarmamızın hiç bitmeyeceğini."

Cromwell, Audley'ye döndü. "İşin komik tarafı, More hala hazineden maaş alıyor. Bence artık kesilmesi gerekir."

"Ona son bir şans verildi. Bunu doğru değerlendirebilmesi için Tanrı'ya dua ediyorum. Acaba mali açıdan önlemini aldı mı?"

"Roper'in söylediğine bakılırsa mallarının çoğunu çocuklarına devretmiş."

"Ah, siz avukatlar yok musunuz!" dedi Dük. "Bir gün ben de gözden düşersem, hiç zaman kaybetmezsiniz değil mi?"

Norfolk terliyordu. Adımlarını yavaşlatıcınca, Audley de ona ayak uydurmak için hız kesti. Şimdi aheste beste yürüyorlar, Cranmer da sonradan gelen bir fikir misali onları izliyordu. Cromwell dönüp onun koluna girdi. Meclisin bütün oturumlarında hazır bulunmuştu. Zira katılım oranı, dikkati çekecek derecede düşüktü.

Cromwell meclise önemli yasa tasarıları sunarken, Papa da Kraliçe Katherine'in evliliğiyle ilgili kararını vermek için bu ayı tercih etmişti. Hüküm süreci öylesine uzamıştı ki Cromwell bir ara Clement'in kararsızlık içinde öleceğini düşünmüştü. Clement, Henry'nin yıllar önce Katherine'le evlenebilmek için aldığı özel izni yeterince meşru bulmuştu. Hal böyle olunca da ikisinin evliliklerinin hala geçerli olduğunu ilan etti. İmparator'un adamları da Roma sokaklarında havai fişekler patlattı. Henry küçümsenmiş ve hakarete uğramıştı. O da hislerini dansla ifade ediyordu. Anne, karnı iyice belirginleşmesine rağmen hala dans edebiliyordu ama yazı, sessiz sakin bir ortamda geçirecekti. Cromwell, Kral'ın Lizzie Seymour'ın belinde dolaşan elini hatırladı. Bundan hiçbir şey çıkmazdı. Zira genç kadın aptal değildi. Şimdiyse Mary Shelton'ın peşindeydi. Onu havaya kaldırıyor, gıdıklıyor, sıkıştırıyor ve iltifatlara boğuyordu. Bunların da hiçbir anlamı yoktu; Anne'in çenesini kaldırdığını, bakışlarını başka yöne çevirdiğini ve arkasına yaslanıp mırıldanarak yorum yaptığını gördü. Peçesi, bir an o sırıtkan köpeğin, Francis Weston'un ceketine değmişti. Anne'in, Mary Shelton'a hoşgörüyle yaklaştığı aşikardı. Zira kız kardeşi ortalıkta yokken, Kral'ı kuzenleri arasında tutmak çok daha güvenliydi. Peki, Mary Boleyn neredeydi? Belki de

taşrada, tıpkı Cromwell gibi daha sıcak havaların özlemi içindeydi.

Bir pazartesi sabahı, ilkbaharın belirtileri bile ortaya çıkmadan yaz geliverdi. 13 Nisan'dı. Audley, Cromwell ve Başpiskopos, Lambeth'teydi. Güneş camlardan içeri süzülüyor, değdiği her yeri sıcacık yapıyordu. Cromwell ayaktaydı ve sarayın bahçelerine bakıyordu. *Ütopya* adlı kitap böyle başlıyordu: *Dostlar, bahçede yapılan sohbetler,* diye. Aşağıdaki patikalarda Hugh Latimer ve Kral'ın şapel papazlarından bazıları, okul çocukları gibi birbirlerine sataşıyor, Hugh iki arkadaşının boyunlarına asılarak onlara kendini taşıtıyordu. Bir de topları olsa, eğlenceleri tamamlanacaktı. "Efendi More," dedi Cromwell, "neden bahçeye çıkıp güneşin keyfini çıkarmıyorsunuz? Yarım saate kadar sizi tekrar çağırtıp yemin etmenizi isteriz. Eminim o zaman bize çok daha farklı bir yanıt vereceksiniz."

More ayağa kalkarken, eklemlerinin çıtırdadığını duydu. "Thomas Howard sizin için diz çöktü!" diye ekledi. Bu, haftalar öncesinde kalmış gibiydi. Gece geç saatlere dek çalışmak onu yorsa da algılarını açmıştı ve arkasında oturan Cranmer'ın, huzursuzlanmaya başladığını hissedebiliyordu. Anlaşılan More konusunda bir tatsızlık çıkmasından kaygı duyuyordu.

"Yarım saatin fikirlerimi değiştireceğini mi sanıyorsunuz?" dedi More. Sesi rahat ve alaycıydı. "Herhalde beni de kendiniz gibi görüyorsunuz?"

More, veraset yasasının bir kopyasını görmek istemişti. Audley onu açıp belki onuncu kez okudu. "İyi güzel de," dedi More, "ben de kendimi yeterince açıkladığımı düşünüyorum.

Yemin etmeyeceğim ama bunun aleyhinde de konuşmayacağım ve kimseyi kararından caydırmaya çalışmayacağım."

"Bu yeterli değil ve siz de bunu biliyorsunuz."

More kafasını salladıktan sonra hızla masaya doğru yürüyünce, Cranmer irkilerek geri çekildi. Fakat More, dışarı çıkıp kapıyı ardından kapadı.

"Eee?"

Audley kağıtları tekrar rulo yapıp masanın üzerine koyarak, gözlerini More'un az önce durduğu noktaya çevirdi. Cranmer konuşmaya başladı. "Bakın aklıma ne geldi: Ona gizlice yemin ettirsek olmaz mı? O yemin etsin, biz de bunu kimseye söylememeyi teklif edelim. Ya da buna yemin edemiyorsa, neye edebileceğini soralım."

Cromwell güldü.

"İyi de böylesi, Kral'ın isteğini karşılamaz ki," diye iç çekti Audley. "Onlar için girdiğimiz bunca zahmete böyle mi teşekkür edecekler? More'un adını listeden çıkarttırdık. Fisher hayatını bir hücrede geçirmektense biraz para cezasıyla paçayı kurtardı. Daha ne istiyorlar anlamadım ki!"

"Hah! Arabuluculuk yapmanın faydaları işte!" Cromwell o sırada birilerini boğabilirdi.

"More'u daha da sıkıştıralım," dedi Cranmer. "Yemin etmiyorsa bile bize bunun nedenlerini açıklamalı."

Cromwell sessizce küfrederek tekrar pencereye döndü. "Nedenlerini gayet iyi biliyoruz. Hatta tüm Avrupa biliyor. More, Kral'ın boşanmasını onaylamıyor. Henry'nin kiliseye başkanlık edebileceğine inanmıyor. Ama bunu dile getirecek mi? İnanın ki onu çok iyi tanıyorum ve cevabım hayır. Neden nefret ediyorum biliyor musunuz? Tamamen onun tarafından sahneye konulan bir oyunun parçası olmaktan. Bunca

zamanı çok daha faydalı değerlendirebileceğimi bilmekten, hayatlarımızın akıp gittiğini görmekten. Çünkü bu rolleri sonuna dek oynarsak, hepimiz yaşımızı daha net hissedeceğiz. En çok nefret ettiğimse Efendi More'un seyirciler arasında oturup ben repliklerimi söylerken kıs kıs güleceğini bilmek. Zira onların hepsini o yazdı ve yıllardır bu oyunu sahnelemek için uğraşıyor."

Cranmer hizmetkar edasıyla ona bir kadeh şarap koydu. "Al, iç."

Kadehteki sulu şarap, Başpiskopos'un elinde esrarengiz ve kutsal bir sıvıya dönüşmüştü. "Bu benim kanım, bu tıpkı benim kanım gibi, öyle ya da böyle bu benim kanım..." Kadehi geri verdi. Almanya'nın kuzeyinde *aquavitae* adında çok sert bir içki yapıyorlardı. Şimdi Cromwell'e gereken de şarap değil, buydu. "More'u çağırın," dedi.

Bir dakika sonra More eşikte son derece kibar bir biçimde aksırdı. "İçeri girin," dedi Audley gülümseyerek. "Pek de kahramanlara özgü bir giriş olmadı ama..."

"Sizi temin ederim ki benim kahraman olma gibi bir dileğim yok," dedi More. "Bahçede çimleri kesiyorlardı da." Sonra tekrar hapşırarak kendine ayrılan iskemleye oturdu. (Önceki görüşmelerinde, ayakta durmak konusunda ısrarcı davranmıştı.)

"Bakıyorum, daha ılımlısınız," dedi Audley. "Anlaşılan hava almak size iyi gelmiş." Bakışlarını Cromwell'e çevirdiyse de o, olduğu yerde kalacağını işaret ederek pervaza yaslandı. Audley yine gülümsedi. "Biri oturuyor, diğeri kalkıyor. Bakın," dedi More'a, bir kağıt uzatarak, "bunlar bugün sizden önce yemin eden rahiplerin isimleri. Meclisin tüm üyeleri de Kral'ın isteklerine boyun eğdi. Peki, siz neden ısrarla karşı koyuyorsunuz?"

More bakışlarını ona dikti. "Burası, bizim için hiç de rahat bir yer değil."

"Ama gideceğiniz yerden daha rahat olduğu kesin," dedi Cromwell.

"Yine de cehenneme seyahat etmekten iyidir."

"Madem yemin etmekle lanetleneceksiniz, peki tüm bu insanlar ne olacak? Hepsi de cehenneme mi gidecek?" Cromwell bunu söylerken, listeyi Audley'den alıp More'un omzuna vurmuştu.

"Ben onların vicdanları hakkında yorum yapamam. Sadece kendi inançlarımdan bahsedebilirim. Ve yemin edersem, lanetleneceğimi biliyorum."

Cromwell yanıt verdi. "Size hayran olanlar çıkabilir. Kahramanlığınıza, boyun eğmeyişinize... Tabii ya, siz Tanrı'nın atacağı her adımı bilirsiniz zaten. Ama ben buna nasıl cesaret ettiğinizi anlamış değilim. Zira yaratıcınızdan, pazarları balığa çıktığınız bir komşunuzmuş gibi söz etmeye zerre kadar çekinmiyorsunuz."

Audley öne doğru eğildi. "Gelin durumu netleştirelim. Yemin etmeyeceksiniz, çünkü inancınız buna karşı çıkıyor. Doğru mu anlamışım?"

"Evet."

"Cevaplarınızda biraz daha açıklayıcı olabilir misiniz?"

"Hayır."

"Yemin etmiyorsunuz ama nedenini açıklamayacaksınız öyle mi?"

"Evet."

"İtiraz ettiğiniz, kanunun içeriği mi, yeminde kullanılan sözler mi, yoksa sadece yemin etme eylemi mi?"

"Bunu söylemeyeceğim."

Cranmer atağa kalktı. "İnançlar sorgulandığında, her zaman bazı şüpheler oluşabilir. Lakin..."

"İyi de benimki gelip geçici bir heves değil ki. Uzun zamandır kendimle müzakere halindeyim ve bu meselede vicdanımın sesini gayet net duyuyorum." More gülümseyerek kafasını yana eğdi. "Yoksa sizin bazı şüpheleriniz mi var lordum?"

"Yine de bazı kafa karışıklıkları olabilir. Bence sizin kadar bilge biri kendine şu soruyu sormalı: Nasıl oluyor da bunca saygın kişiyle ayrı taraflarda durabiliyorum? Fakat kesin olan bir şey var ki Kralınıza karşı içten gelen bir itaat isteğiniz mevcut. Ayrıca yıllar önce Majesteleri'nin meclisine katıldığınızda, onun emirlerini uygulayacağınıza dair yemin etmiştiniz. Şimdi bunu bozuyor musunuz yani?" Cranmer gözlerini kırpıştırdı. "Bu kesinliğe karşı şüphelerinizden vazgeçin ve yemin edin."

Audley iskemlesini arkaya itip gözlerini yumdu. Sanki, *bundan daha ikna edici olmamızı bekleme,* der gibi bir hali vardı.

More, Cranmer'a baktı. "Papa tarafından başpiskoposluk görevine getirildiğinizde ve Roma'ya sadık kalacağınıza yemin ettiğinizde avcunuzda bunu baskı altında yaptığınıza dair bir kağıt tutmuşsunuz ve bu kağıttaki her bir satır, Efendi Cromwell'in kaleminden çıkmış."

Audley'nin gözleri kocaman açıldı. More'un fazla ileri gittiğini düşünüyordu. Ne var ki More'un yüzüne fesat bir gülümseme yayılmıştı. "Benim böyle hokkabazlıklar yapmaya niyetim yok," dedi yumuşak bir sesle. "Tanrı'ya böyle bir kukla gösterisi sergilemeyeceğim. Sizin gibilerin çoğunlukta olduğunu söylüyorsunuz. Bense İngiltere'ye duyduğum inanca sadık kalacağım diyorum. Siz, meclis arkamızda diyorsunuz. Bense

bütün melekler, azizler ve kilisemiz kurulduğundan beri gelmiş geçmiş tüm nesiller arkamda diyorum. Biz bir bütünüz ve bölünemeyiz. Dolayısıyla da..."

"Ah, Tanrı aşkına!" diye lafını kesti Cromwell. "Yalan bin yıllık da olsa yalandır. Sizin asla bölünmeyen kiliseniz, kendi üyelerine zulüm etmeyi ilke haline getirmiş. İnsanlar inançlarını savunmaya kalkıştığında ya yakılıyor ya da karınları yarılıp bağırsakları köpeklere yediriliyor. Size yardımı olsun diye tarihi kullanıyorsunuz. Peki, sizin için tarih nedir? Thomas More'a kompliman yapan bir ayna mı? Ama benim başka bir aynam var. Onu kaldırdığımda kibirli ve tehlikeli bir adam görüyorum. Onu size çevirdiğimdeyse bir katil. Zira siz kim bilir kaç kişinin kanına girdiniz. Üstelik onlar öldüklerinde sizin gibi şehit mertebesiyle değil, sefillikleriyle anılacaklar. Siz basit biri değilsiniz Thomas More. Dolayısıyla da bunu basit bir iş haline getirmeye çalışmayın. Biliyor musunuz, size cidden saygı duyuyorum. Hem de çocukluğumdan beri. Dolayısıyla da yemin etmeyi reddettiğinizi ve İngiltere'nin tüm düşmanlarına rahat bir nefes aldırdığınızı görmektense kendi oğlumun kafasının kesildiğini görmeyi tercih ederim."

More başını kaldırdı ve bir an göz göze geldiler. Ah, o kısık ve alaycı sesi yok muydu? Cromwell onu sırf bunun için bile öldürebilirdi. "Gregory çok iyi bir genç adam. Sakın onun için kötü şeyler dilemeyin. Eğer şimdiye dek bir hata yapmışsa, gelecekte bunu düzeltecektir. Aynısını kendi oğlum için de söylüyorum. Hayatı boyunca pek de faydalı biri gibi davranmadı. Yine de benim için, onu asla müzakere konusu yapmayacağım kadar değerli."

Huzursuz olan Cranmer kafasını salladı. "Gregory de müzakere konusu değil zaten."

"Oğlunuzdan bahsediyorsunuz," dedi Cromwell. "Ona ne olacak sanıyorsunuz? Ya kızlarınıza?"

"Hepsine yemin etmelerini tavsiye edeceğim. Onlardan, benim inançlarımı paylaşmalarını bekleyemem."

"Bundan söz etmediğimi biliyorsunuz. Resmen, gelecek nesile ihanet ediyorsunuz. İmparator'un ayağını enselerinde hissetmelerini istiyorsunuz. Siz gerçek bir İngiliz değilsiniz."

"Korkarım, bu söylediğin asıl senin için geçerli," dedi More, nezaketi bir kenara bırakarak. "Zira Fransızlar için savaşan, İtalyanlar için bankacılık yapan ben değilim. Çocukluk günahlarının bedelini ödememek için buradan kaçmasaydın ya hapsi boylayacaktın da boynuna ilmeği geçireceklerdi. Sana ne olduğunu söyleyeyim mi Cromwell? Sen katıksız bir İtalyansın. Onların ahlaksızlığını ve hırslarını almışsın." Arkasına yaslanarak acı acı güldü. "Ah, senin şu meşhur sempatikliğin yok mu! Bunun, bir gün son bulacağını biliyordum. Çünkü senin canayakınlığın, tıpkı fazlasıyla el değiştiren gümüş bir para gibi. Artık gümüşü aşındığı için, altındaki adi madeni görebiliyoruz."

Audley yılışık bir tavırla sırıttı. "Böyle konuştuğunuza göre, Efendi Cromwell'in bastırdığı paraları görmemişsiniz demektir. Onun paraları asla aşınmaz."

Lordlar Kamarası Başkanı sırıtmasına engel olamıyordu. Zira o, sürekli sırıtan bir tipti. Ama birilerinin, ciddiyetini koruması gerekiyordu. Cranmer'ın rengi uçmuştu ve terliyordu. Cromwell, More'un şakaklarının attığını fark etti. "Evinize dönmenize izin veremeyiz," dedi. "Yine de bugün kendinizde olmadığınızı varsayıyorum ve sizi Kule'ye göndermektense Westminster Başrahibinin gözetimine veriyorum. Böylesi, sizin için de uygun mudur Lordum Canterbury?"

Cranmer, onaylarcasına kafasını salladı. "Sizinle alay etmemeliydim, öyle değil mi?" dedi More. "Baksanıza, bu hayattaki en sadık ve düşünceli dostum sizsiniz."

Audley kapıdaki muhafıza işaret edince, More yavaşça ayağa kalktı. Gözaltında tutulacağını öğrenmek, yürüyüşüne neşe katmış gibiydi; ne var ki kıyafetleri, bu mutluluğunu engelliyor, eteğinin ucuna bastığı için geri geri adım atıyormuş gibi görünüyordu! Cromwell, Hatfield'taki Mary'yi ve az öce kalktığı taburesinin nerede olduğunu unutuşunu hatırladı. More kılık kıyafetiyle biraz daha cebelleştikten sonra, nihayet odadan çıkmayı başarabilmişti. "İşte şimdi istediğini aldı," dedi Cromwell.

Sonra avcunu eski ve çatlak cama dayayıp orada oluşan lekeye baktı. Nehrin üzerinde bulutlar vardı. Günün en güzel kısmı geride kalmıştı. Audley ona doğru yürüyerek arkasında durdu. "Eğer More yeminin hangi maddesine itiraz ettiğini belirtseydi, oraya beklentisini karşılayacak bir şeyler yazılabilirdi."

"Unut bunu. Fikir beyan ederse işi biter. Dolayısıyla da tek umudu sessizlik. Ama o da işe yaramayacak."

"Kral uzlaşmayı kabul edebilir," dedi Cranmer. "Ama korkarım ki Kraliçe buna yanaşmayacaktır." Yavaşça ekledi. "Zaten bunu neden yapsın ki?"

Audley elini Cromwell'in koluna koydu. "Sevgili Cromwell. More'u kim anlayabilmiş ki? Arkadaşı Erasmus ona devlet işlerinden uzak durmasını, bunun için yeterince cesareti olmadığını söylerken haklıydı. Lordlar Kamarası Başkanlığı'nı asla kabul etmemeliydi. Bunu, sırf nefret ettiği Wolsey'ye inat olsun diye yaptı."

Cranmer atıldı. "Erasmus ona ilahiyattan da uzak durmasını söylemiş. Bence bu konuda da yerden göğe kadar haklı."

"Bunu nasıl yapacak ki? More, arkadaşlarından gelen bütün mektupları yayınlıyor. Hatta onu eleştirenleri bile. Bunu, *bakın ben ne kadar alçakgönüllüyüm,* demek için yapıyor. Aklından geçen tüm düşünceleri kağıda döküyor. Şu ana dek, hiçbir konuda ketum davranmamıştı."

Audley pencereyi açınca, odayı bir kuşun melodik cıvıltıları kapladı.

"Eminim bugünle ilgili bir yazı da yazacaktır," dedi Cromwell. "Sonra da bunu yurtdışına gönderip bastıracaktır. Bizi tüm dünyaya rezil edecek. Hepimiz zalim ve aptal durumuna düşeceğiz, o ise zavallı bir kurban gibi görünecek."

Audley onu yatıştırmak istercesine koluna vurdu. Ama Efendi Cromwell, teselli edilemez bir haldeydi. Anlaşılması da kararından cayması da imkansızdı.

Ertesi gün Kral onu çağırttı. Cromwell, More'u yemin etmeye ikna edemedikleri için fırça yiyeceğini tahmin ediyordu. "Bana bu eğlencede kim eşlik edecek?" diye sordu. "Efendi Sadler mı?"

Cromwell Kral'ın huzuruna çıktığı anda, Henry yanındakileri kovaladı. Fırtına gibiydi. "Cromwell, sana iyi bir efendi olamadım mı?"

Cromwell hemen konuşmaya başladı. Son derece canayakın ve iyi niyetliydi. Kendi değersizliğine üzülüyormuş gibi bir hali vardı.

Bunu Wolsey'den öğrenmişti ve bütün gün aynı şekilde dil dökebilirdi.

"Her ne kadar Lordum Başpiskopos görevinizi pek de iyi başaramadığınızı söylese de ben alicenaplığımla tanınan bir prensim." Cromwell'in kafası karışmıştı. "Dolayısıyla da artık Baş Sekreter'sin. Ödüllerini daha sonra bildireceğim. Bunu

yapmak için neden bu kadar bekledim bilmem. Bir keresinde sana diğer Lord Cromwellller'le akrabalığın olup olmadığını sormuştum ve bana hayır demiştin. Söyle, bu meseleyi daha sonradan hiç araştırdın mı?"

"Dürüst konuşmak gerekirse hayır. Çünkü başka bir adamın kıyafetlerini giyip silahlarını kuşanırsam, onun mezarından kalkıp bana hesap sormaya geleceğinden korkarım."

"Lordum Norfolk senin düşük tabakadan olmaktan hoşlandığını söylüyor. Bunu, ona işkence etmek için uydurduğunu iddia ediyor." Henry, Cromwell'in koluna girdi. "Bence nereye gidersek gidelim -hoş, Kraliçe'nin durumunu göz önünde bulundurursak bu yaz fazla seyahat edemeyeceğiz- odan hep benimkinin bitişiğinde olmalı. Böylece sana ne zaman ihtiyacım olsa konuşabiliriz. Hatta müsait yerlerde araya, geçiş bile koydurmayı düşünüyorum ki sohbet etmek için hiçbir zahmete girmeyelim." Henry saraylılara gülümseyince, hepsi geri çekildi. "Eğer seni ihmal edersem, Tanrı bana bir tane patlatsın. Zira ben dostlarımı çok iyi tanıyan bir kralım."

"Tanrı ona patlatacakmış! Ne yemin ama!" dedi Rafe, dışarı çıktıklarında. Sonra efendisini kucakladı. "Bunu çoktandır bekliyorduk zaten. Eve dönünce benim de söyleyeceklerim var."

"Şimdi söyle. İyi bir şey mi?"

Bir bey yanına yaklaşıp "Bay Sekreter, mavnanız sizi şehre götürmek için bekliyor," dedi.

"Nehrin kıyısında bir ev almalıyım," dedi Cromwell. "Tıpkı More gibi."

"Yoksa Austin Friars'tan taşınıyor muyuz? Ama tenis kortu ne olacak? Ya bahçeler?"

Kral, hazırlıklarını herkesten gizli yapmıştı. Gardiner'ın arması kazınmış, Tudor sancağının yanına Cromwell'inki takılmıştı. Mavnasına ilk kez bindiğinde, Rafe de haberini verdi. Nehir onları hafif hafif sallıyordu. Sancaklar dalgalansa da durgun ve sisli bir sabahtı. Solgun ışık açıları yumuşatıyor, dünyayı tuhaf ve neredeyse nurlu bir yer gibi gösteriyordu.

"Altı aydır evliyim," dedi Rafe. "Senden başka kimse bilmiyor. Helen Barre'yle evlendim."

"Aman Tanrım! Çatımın altında neler oluyormuş da haberim yok! Bunu neden yaptın?"

Cromwell içinden geçenleri sayıp dökerken, Rafe hiç konuşmadan dinledi. "Tamam, belki tatlı bir kız ama o bir hiç, Rafe. Sana hiçbir faydası dokunmayacak. Halbuki bir mirasçıyla evlenebilirdin. Baban öfkeden çılgına dönecek. Senin çıkarlarını gözetmediğimi söyleyecek. Hem ya bir gün kocası çıkagelirse?"

"Ama ona özgür olduğunu söylemişsin." Rafe titriyordu.

"Hangimiz özgürüz ki?"

Helen'in, "Beni isteyen biri çıkarsa, yeniden evlenebilir miyim," diye sorduğunu hatırladı. Ona nasıl uzun uzun baktığını. Ama Cromwell, bu bakışın ne manaya geldiğini anlayamamıştı. Zaten Helen taklalar atmış olsaydı da fark etmezdi. Zira aklı bambaşka bir yerdeydi. Helen'i kendisi için isteyip alsaydı, kimse onu meteliksiz bir çamaşırcıyla evlendi diye suçlayamazdı. İnsanlar, "Eh, demek Cromwell'in istediği taze etti," derdi. "Şimdi şehirdeki dulları neden beğenmediğini anlıyoruz." Onun paraya ya da mevki sahibi akrabalara ihtiyacı yoktu. Dolayısıyla da sadece zevkleri doğrultusunda hareket edebilirdi. O, artık Bay Sekreter'di. Acaba sırada ne vardı?

Bol ışıkla birlikte rengi kahverengiye dönüşen ve durmadan hareket eden suya baktı. Derinlerde balıklar, yosunlar ve iskelet parmaklı cesetler yüzüyordu. Dipteki çamurun ve incecik çakılların arasında paslı kemer tokaları, cam kırıkları ve üzerinde Kral'ın resmi bulunan paralar vardı. Küçükken bir at nalı bulmuştu. Atın nehirde ne işi vardı? Onun için de kendini pek şanslı saymıştı. Ama babası şöyle demişti: *Eğer at nalları şans getirseydi, ben şimdiye dek çoktan Düşler Ülkesi'nin Kralı olmuştum.*

Önce Thurston'a haberi vermek için mutfağa gitti. "Güzel," dedi aşçı, son derece rahat bir tavırla. "Zaten o görevi siz yapıyordunuz." Yaramazca kıkırdadı. "Piskopos Gardiner, için için yanacak. Ciğerleri kendi yağında cızırdayacak." Tepside duran kanlı kumaş parçasını çekti. "Şu bıldırcınları görüyor musunuz? Eşek arısında bile daha çok et vardır."

"Şarapla kaynat," diye önerdi Cromwell.

"Ne? Burada tam üç düzine kuş var. Şarabı neden ziyan edeyim? Ama isterseniz, sizinkileri öyle hazırlarım. Calais'den geldiler. Lord Lisle gönderdi. Ona mektup yazdığınızda, bir sonraki partiyi daha tombullarından seçmesini söyleyin. Yoksa hiç zahmet etmesin. Unutmazsınız, değil mi?"

"Not alırsam hatırlarım," dedi Cromwell. "Bundan böyle meclis bazen burada toplanabilir. Kral bizimle olmadığı zamanlarda. Öncesinde de onlara akşam yemeği veririz."

"Pekala." Thurston birden kıkırdamaya başladı. "Hem Norfolk'un o incecik bacakları da biraz et bağlar."

"Thurston, artık ellerini kirletmene gerek yok. Bak, bir sürü yamağın oldu. Sen de altın bir zincir takıp etrafta gezinebilirsin."

"Siz böyle mi yapacaksınız?" Aşçı, resmen suratının ortasına kanlı bir tokat yapıştırıvermişti! Sonra gözlerini ona dike-

rek ellerini sildi. "Ben her zaman müdahil olmayı yeğlerim. Ola ki işler sarpa sararsa diye. Kardinal'in ne hallere düştüğünü unutmamak gerek."

Norfolk'un sözlerini hatırladı: "Ona kuzeye gitmesini söyle. Yoksa olduğu yere gelip onu dişlerimle ikiye ayırırım."

"Bunun yerine, *ısırma,* kelimesini kullanabilir miyim acaba?"

Aklına bir söz gelmişti: *Homo homini lupus*, insan insanın kurdudur.

"Eh, artık meşhur olacaksın," dedi yemekten sonra Rafe'e. "İnsanların hayatlarını nasıl mahvedebileceklerine güzel bir örnek teşkil edeceksin. Babalar seni oğullarına parmakla gösterecek."

"Kendime engel olamadım efendim."

"Nasıl yani?"

Rafe mümkün olduğunca sakin bir ses tonuyla cevap verdi. "Ona çılgıncasına aşığım."

"Bunun nasıl bir his olduğu konusunda beni aydınlatır mısın lütfen? Çılgıncasına öfkeli olmaya mı benziyor?"

"Sanırım. Yani belki. Ama insan kendini çok daha canlı hissediyor."

"Ben, şimdikinden daha canlı hissedebileceğimi sanmıyorum."

Kardinal'in hiç aşık olup olmadığını merak etti. Tabii ki olmuştu. Bundan neden şüphe diyordu ki? Zira Wolsey'nin Wolsey'ye olan tutkusu, tüm İngiltere'yi tutuşturacak kadar büyüktü. "Söylesene, Kraliçe taç giydiği akşam..." Kafasını sallayıp çalışma masasının üzerindeki kağıtları karıştırdı. Hull Belediye Başkanı'ndan gelen mektuplardı.

"Sorduğun her soruyu yanıtlayacağım," dedi Rafe. "Bunca zamandır sana karşı dürüst olmadığım için kendime kızıyo-

rum. Ama karım Helen, evliliğimizi gizlememiz konusunda ısrar etti."

"Ama şimdi bir bebek bekliyor ve siz de durumunuzu açıklamak zorunda kaldınız. Yanılıyor muyum?"

Rafe kıpkırmızı kesildi.

"O gece Austin Friars'a geldiğimde, hani Helen'i arıyordum. Onu Cranmer'ın karısına götürecektim... Sonra Helen aşağı indi," diyen Cromvell'in gözleri, sanki bu sahneyi görüyormuş gibi uzaklara dalmıştı, "saçlarını başlığına sokuşturmaya çalışıyordu. Onu götürmek istediğim için bana öfkelenmiştin..."

"Evet," dedi Rafe. Diken diken saçlarını yatıştırmaya çalışır gibi, elini kafasında gezdirdi. "Herkes şenliklere katılmaya gitmişti. Onu ilk o gece yatağıma aldım. Ama günah işlemedik. Sonra, kendini bana vereceğine yemin etti."

Cromwell, *evimde sadece çıkarlarını düşünen, duygusuz bir genç adam yetiştirmediğime memnunum,* diye düşündü. İnsanda bazı dürtüler noksansa, hiçbir zaman tam manasıyla mutlu olamazdı. "Bak, Rafe, bu yaptığın aptalca olabilir ama dünyanın sonu da değil. Babana, benim mevkiimin ikimize de yeteceğini söyle. Elbette esip gürleyecek. Babalar da bunun içindir zaten. Hatta belki oğlunu Cromwell'in ahlaksız evine yolladığı güne lanet edecek. Ama üzülme, yavaş yavaş gönlünü alırız."

Rafe o zaman dek ayaktaydı. Nihayet bir tabureye çökerek kafasını avuçlarının arasına aldı. Çok rahatladığı belliydi. *Benden bu kadar korktu mu,* diye düşündü Cromwell. "Baban, Helen'i gördüğü an anlayacak. Tabii..." Tabii ne? Helen'in genç ve güzel vücudunu, yumuşak bakışlı gözlerini fark etmemek için ölüp mezara girmiş olmak gerekirdi. "Ama onu önlü-

günden kurtarıp Bayan Sadler'a yakışacak şekilde giydirmeliyiz. Herhalde kendinize ait bir ev de istersiniz? O konuda sana yardım ederim. Gerçi ufaklıkları özleyeceğim. Onlara, ben de Mercy de çok alışmıştık. Ama ikinizin bebeğinin evinizdeki ilk çocuk olmasını istiyorsanız, burada da kalabilirler."

"Çok iyisin ama Helen onlardan asla ayrılmaz."

Öyleyse Austin Friars'ta bir daha hiçbir zaman çocuk göremeyeceğiz, diye geçirdi Cromwell içinden. *Tabii ben Kral'ın işlerinden kafamı kaldırıp aşka meşke dalmadıkça ya da bir kadın benimle konuşup da ben onu dinlemedikçe.* "Babanı avutmak için, *Efendi Cromwell'in yokluğunda, Kral'la ben ilgileneceğim,* de. Efendi Wriothesley diplomatlarla, şifrelerle ve hesap kitapla uğraşırken -çünkü bu tip hınzır işler ona daha çok uyuyor- Richard evin başında duracak. Sen ve ben de iki bebek bakıcısı gibi Henry'nin nazıyla oynayacağız." Güldü. "Sen bir centilmen olarak doğdun. Dolayısıyla da Henry seni kendine yakın görebilir ve özel danışma meclisine alabilir. Böylesi de benim çok işime yarar."

"Sabırsızlandığımı söyleyemeyeceğim." Rafe gözlerini yere dikti. "Çünkü Helen'i asla saraya götüremeyeceğimi biliyorum."

"Haklısın, dünya bu haldeyken olmaz. Biz ölene dek fazla değişeceğini de sanmıyorum. Ama sen kararını verdin ve bunun için asla pişmanlık duymamalısın."

"Nasıl oldu da sizden sır sakladım?" dedi Rafe, ona eskiden olduğu gibi resmiyetle hitap ederek. "Zira siz her şeyi görürsünüz efendim."

"Ah, bence sadece bir yere kadar."

Rafe gittiğinde, Cromwell akşamki işlerini yapmak üzere kağıtlarını düzenlemeye başladı. Yasa tasarıları meclisten geç-

tikçe, yerine yenilerini hazırlaması gerekiyordu. İnsan kanun yaparken en ikna edici kelimeleri seçmeye çalışırdı. Zira bunlar, adeta büyü etkisi gösterip dünyadaki tüm kapıları açardı. Ve tıpkı büyüler gibi ancak insanlar onlara inanırsa etkilerini gösterirlerdi. Eğer kanunun bir amacı varsa, onu öyle bir şekilde hazırlamalıydın ki hem zengine hem fakire, hem İskoç sınırındaki insanlara hem Galler bataklıklarında yaşayanlara, hem Cornwalllular'a hem de Sussex ve Kent halkına hitap etmeliydi. Bu yemini İngiltere'deki insanların Henry'ye olan sadakatini ölçmek için hazırlamıştı ve en ücra köylere dek ulaşarak, tüm erkek ve kadınlara yemin ettirmeyi planlıyordu.

Onun görevlendireceği komisyon, tüm bozkırları ve tepeleri aşıp Anne Boleyn'in ismini bile duymayan insanlara, tahta onun çocuğunun geçmesini onayladıklarına dair ant içtirecekti. Krallarının isminin Henry olduğunu bilmeleri yeterliydi. Onu kendisinden önce krallık yapan babasıyla ya da başka herhangi bir hükümdarla karıştırmaları önemli değildi. Zira prensler de tıpkı sıradan insanlar gibi zamanla zihinlerden silinirdi. Nehrin dibindeki çakıl taşları arasından çıkarılan paralardaki yüzlerin kime ait olduğu bile hatırlanmazdı. Kendisi çocukken, "Kim bu?" diye sormuştu. "Prens Sezar mı?" "Dur bakayım," demişti Walter, madeni parayı elinden çekip alarak. "Aman, sadece bir çeyrek peniymiş. Fransızlarla savaşan krallardan biri bastırmış. Defol git de daha işe yarar bir şeyler getir. Hem Prens Sezar'dan sana ne? Sezar, daha Adem'in çocukluğunda, kocamış bir adamdı."

Cromwell de bir tekerlemeyle cevap vermişti. "Adem nefsine yenik, Havva sırtüstü devrik, kimde kaldı efendilik?" Sohbetleri daima, Walter'ın onu kovalaması ve yakalarsa da suratının ortasına bir tane patlatmasıyla son bulurdu.

"Dur da ben sana bir isyancı şarkısı söyleyeyim," derdi babası. "Ama burada isyancılara ne yaptıklarını biliyorsun değil mi?" Oraya gelen Cornwalllular sığ mezarlara gömülmemiş miydi? Ama Cornwallluların hiç ardı arkası kesilmezdi ki! Ve Cornwall'la İngiltere Krallığı'nın ötesinde, Galler bataklıklarının ve İskoç sınırının vahşi topraklarının ta ilerisinde başka bir bölge vardı. Komisyonunun, bu gizli imparatorluğa asla ulaşamayacağından korkuyordu. Çalılıklarda ve ağaç kovuklarında yaşayan gulyabanilerle öcülere, koruluklarda saklanan vahşilere kim yemin ettirecekti? Ya mezarlarında yatan azizlere, vücutları kutsal mabetlerde kuru yapraklar misali eğilip bükülen ruhlara, kutsanmamış topraklara gömülen, dünyaya hiç gelememiş bebeklere, tüm kışı çıplak kemiklerini biraz olsun ısıtabilmek için demir ocaklarında ve köy mutfaklarında geçiren görünmez ölülere? Zira onlar da Cromwell'in memleketlileriydi. Ölülerin sayılamayacak kadar çok olduğu nesiller canlıların arasında nefes alıyor, onlardan ışıklarını çalıyor, lordların ve uşaklarının, rahibelerin ve fahişelerin, rahip ve keşişlerin kansız hayaletleri İngiltere'nin nimetleriyle besleniyor, gelecekteki varlıklarını emip tüketiyordu.

Cromwell çalışma masasının üzerindeki kağıtlara baksa da düşünceleri oradan çok uzaklardaydı. Kızı Anne, "Ben Rafe'i seçtim," demişti. Kafasını eğip gözlerini kapadı. On-on bir yaşlarındaki Anne Cromwell karşısında belirdi. Zırhlı bir adam kadar yiğit ve kuvvetli görünüyordu. Küçük gözlerini bir an olsun kırpmıyordu. Zira kaderini belirleyecek gücü olduğundan emindi.

Gözlerini ovuşturup kağıtlarını karıştırdı. Bu da ne? Bir liste. Okunaklı yazıdan anlaşıldığı üzere, titiz bir katip tarafından hazırlanmıştı. Ama neyle ilgili olduğu meçhuldü.

İki halı. Biri lime lime.
7 çarşaf. 2 yastık. 1 süs yastığı.
2 servis tabağı, 4 tabak, 2 fincan tabağı.
Küçük bir leğen, 5 kilogram, Manastır başrahibesine satıldı.
Karşılığında 4 şilin alındı.

Kağıdın arkasını çevirip ne olduğunu anlamaya çalıştı. Bu, Elizabeth Barton'un manastırda bıraktığı mallarının dökümüydü. Bir hainin tüm kişisel malvarlığı, Kral'a devredilirdi. Masa olarak kullandığı tahta parçası, üç yastık kılıfı, iki mum ve bir palto beş şilin etmişti. Eski harmanisi, manastırdaki en genç rahibeye bağışlanmıştı. Başka bir rahibe, Rahibe Alice de yatak örtüsünü almıştı.

More'a, kehanetlerinin onu zengin etmediğini söylemişti. Kendi kendine hatırlattı: Rahibe Elizabeth'e, celladına ödeme yapması için para verilecek. Beş günü kalmıştı. Merdivene tırmandığında, göreceği son kişi cellattı. Ona yeterince para vermezse, gereğinden fazla acı çekebilirdi. Barton, yanmasının ne kadar süreceğini düşünmüştü ama insanın bir ipin ucunda sallanırken ne kadar sürede öleceğini hesaplamamıştı hiç. İngiltere'de fakirlere merhamet gösterilmezdi. Boynunun kırılması için bile para ödemek zorundaydın.

Thomas More'un ailesi yemin etmişti. Cromwell onlarla bizzat görüşmüş, Alice de kocasının durumundan onu sorumlu tuttuğunu açıkça belli etmişti. Çünkü Cromwell'in, onu yemin ettirebileceğini düşünüyordu. "Ona, neyin peşinde olduğunu sorun. Karısını eşinden, oğlunu tavsiyelerinden, kızlarını koruyuculuğundan yoksun, hepimizi Thomas Cromwell gibi bir adamın insafına bırakması akıllıca mıymış?"

Fakat Meg onun ellerini tuttu ve kafası eğik bir şekilde mırıldandı. "Babam sizden daima iyi bahsederdi. Ona her zaman nazik davrandığınızı söylerdi. Görüşleriniz birbirinden uzak olsa da o sizi nasıl anlıyorsa, siz de onu anlıyormuşsunuz."

"Meg? Yüzüme bakabilirsin."

Kapüşonunun ağırlığıyla eğilen başka bir boyun daha. Meg sanki rüzgarlı bir havada dışarı çıkmış gibi örtülüydü.

"Kral'ı bir iki gün daha oyalayabilirim. Onun da babanızı Kule'de görmeyi istediğini sanmıyorum. Sürekli bir yol arıyor."

"Pes etmesi için mi?"

"Hayır, babanıza destek vermek için... Ki Kral, kimseye daha büyük bir onur bahşetmemiştir."

"Ne yazık ki Kral'ın, babamı, onun istediği şekilde onurlandıracağını sanmıyorum," dedi Will Roper. "Gel Meg, artık eve gidelim. Anneni kavga çıkarmadan önce buradan götürmeliyiz." Roper elini uzattı. "Tanrı şahittir ki o, hiçbir zaman sizin dostlarınızın dostu olmadı efendim. Ama hepimiz, sizin kinci biri olmadığınızı biliyoruz."

"Bir zamanlar siz de Roma'ya bağlıydınız."

"İnsanlar fikirlerini değiştirebilir."

"Kesinlikle katılıyorum. Bunu kayınpederinize de söyleyin lütfen."

Ayrılık için acı bir cümleydi. More'a ve ailesine hoşgörü göstermeyecek ve onu anladıkları mavalına inanmayacaktı. Hem faaliyetleri kendisinden bile gizliyken, buna nasıl inanacaktı ki?

Aklının bir köşesine yazdı: Richard Cromwell kendini Westminster Başrahibi'ne tanıtacak ve mahkum Sör Thomas More'a Kule'ye dek eşlik edecek.

Neden tereddüt ediyordu ki?
Neyse... *Haydi, ona bir gün daha mühlet tanıyalım.*

Tarih, 15 Nisan 1534'tü. Masasıyla kağıtlarını düzenlemesi ve ertesi güne hazırlaması için bir katip çağırdı ve şöminenin önünde bir süre oyalandı. Geceyarısı olup da mumlar söndüğündeyse yukarı çıktı. Christophe onun kocaman ve yalnız yatağının ayakucunda horluyordu. *Tanrım,* diye düşündü, *hayatım ne saçma!* "Uyan," diye fısıldadı ama çocuk hiçbir tepki vermeyince, onu sağa sola yuvarladı. Christophe nihayet gözlerini araladı ve ağzına geleni söylemeye başladı. "Ulan ne var? Hay içine ettiğimin..." Birden gözlerini kırpıştırdı. "Ah, siz miydiniz benim iyi efendim? Kusura bakmayın, içim geçmiş. Güzel Helen'le şanslı Rafe'in evliliğini kutladık da." Kolunu kaldırıp zafer işareti yapmaya çalıştıysa da beceremedi. Sonra göz kapakları düştü ve tekrar sızdı.

Cromwell oğlanı kucaklayıp küçük yatağına götürdü. Christophe artık iyice ağırlaşmıştı. Biraz homurdandıysa da uyanmadı.

Ardından, kıyafetlerini çıkarıp duasını etti. Kafasını yastığa koydu ve saymaya başladı: *7 çarşaf, 2 yastık, 1 süs yastığı...* Rüyasında kızı Anne'i gördü. Sol elini ona doğru uzatıyordu. Bir alyansı olmadığı için pek hüzünlüydü. Sonra uzun saçlarını, bir ilmek gibi boynuna doladı.

Yaz ortası, nedimeler ellerinde temiz çarşaflarla Kraliçe'nin odasına doğru koşturuyordu. Bakışları boş, yüzleri şok içindeydi. Öylesine hızlı hareket ediyorlardı ki onları durdurmak imkansızdı. Kraliçe'nin kan kokan dairesinde ateşler yakıldı.

O gece, bir pencere pervazına ilişip karanlığı hançer misali yırtan yıldızları seyreden Henry, "Bundan Katherine'i sorumlu tutuyorum," dedi. "Çünkü benim kötülüğümü istiyor. Onun rahmi hastalıklı. Onca yıl beni bir erkek çocuk doğurabileceğine dair kandırdı ve bunu doktorları da biliyordu. Beni hala sevdiğini iddia ediyor. Oysa tek yaptığı, bana zarar vermek. Geceleri soğuk elleri ve buz gibi kalbiyle yanıma geliyor ve sevdiğim kadınla arama yatıyor. Erkekliğimi eline alıyor ve eli tıpkı mezar gibi kokuyor."

Asil hanımlar ve beyler ebelere para verip bebeğin cinsiyetini öğrenmeye çalıştıysa da kadınların hepsi de farklı konuşuyordu. Zaten hangisi daha kötüydü ki? Anne'in başka bir kıza hamile kalmış olması mı, yoksa hamile kaldığı ve düşürdüğü bebeğin erkek olması mı?

O yaz ortasında, tüm Londra'da şenlik ateşleri yakıldı. Sokaklarda mekanik kanatlarını sallayıp burunlarından dumanlar çıkaran ejderhalar dolaştı.

II
Hıristiyanlık Haritası
1534-1535

"Audley'nin görevini istiyor musun?" diye sordu Henry. "Eğer evet dersen senindir."

Yaz bitmiş, İmparator gelmemişti. Papa Clement ölmüş, hükümleri de onunla birlikte yok olmuştu. Oyun tekrar başlayacaktı ve Cromwell, Roma'nın yeni Piskoposu İngiltere'yle bağlantı kursun diye kapıyı azıcık aralık bırakmıştı. Ona kalsa kapıyı çarparak kapatırdı ama bunlar kişisel meseleler değildi.

Şimdi etraflıca düşünüyordu. Lordlar Kamarası Başkanlığı ona uyar mıydı? Hukuki hiyerarşide bir unvanı olması şüphesiz işine yarardı. Hele de bu unvan, en tepedekiyse. "Audley'yi yerinden etmek istemem. Eğer Majesteleri ondan memnunsa, ben de kendisini tüm kalbimle desteklerim."

Bu görevin, Kral başka bir yerdeyken Wolsey'yi Londra'ya bağladığını hatırladı. İçinden şöyle dedi: *Kardinal adliyede çok aktifti ama bizim yeterince avukatımız var, öyle değil mi?*

Henry, "Dile benden ne dilersen," diyor, tıpkı kendini sevgilisinin önünde yerlere atan bir aşık gibi, ona hediyelerden hediye beğendirmeye çalışıyordu. Cranmer, "Kral, Cromwell'i dinle diye başımın etini yiyor," dedi. "*Eğer bir göreve, vergiye, gümrük vergisine, mecliste bir mertebeye ya da asalet unvanına ihtiyacı varsa, ona istediğini ver,* diyor."

Temyiz Mahkemesi İstinaf Dairesi Hakimliği, krallığın büyük sekreterliklerinden birini yöneten çok eski bir hukuki vazifeydi ve bu pozisyon açıktı. Cromwell'den öncekilerin çoğu, yüksek mertebeli din adamlarıydı. Şimdi hepsi de Latince meziyetlerinin sayılıp döküldüğü mezar taşlarının altında yatıyorlardı. Cromwell'se bu olgun meyveyi kopardığı an, kendini herkesten daha canlı hissetti.

"Kardinal Farnese hakkında da yanılmadın," dedi Henry. "Şimdi yeni bir Papa'mız var. Daha doğrusu Roma Piskoposumuz."

"Görüyorsunuz ya," dedi Cromwell gülümseyerek. "Cranmer haklı. Benim tahminlerim hep doğru çıkar."

Romalıların Clement'in ölümünü kutlayış biçimleri sarayda günlerce alay konusu oldu. Merhum Papa'nın mezarını kırmışlar ve çıplak naaşını sokaklarda sürüklemişlerdi.

Chancery Yolu'ndaki görev binası, Cromwell'in hayatında gördüğü en tuhaf yerdi. İçerisi küf ve iç yağı kokuyordu. Cephe yamuk yumuktu ve kapıdan içeri adım atıldığında, binanın uzunlamasına genişlediğini fark ediyordunuz. Kapıların hepsi de alçaktı. *Acaba benden öncekiler cüce miydi, yoksa tavanı nasıl yükseltmeleri gerektiğini mi bilmiyorlardı*, diye düşündü.

Ev, tam üç yıl önce inşa edilmişti. O zamanın Henry'si, burayı dinini değiştirmek isteyen Yahudiler için bir sığınak ol-

ması amacıyla yaptırmıştı. Bu eşikten içeri adım attıkları anda -şiddetten korunmak için, önerilenleri yapmak gerekiyordu- tüm malvarlıklarını Kraliyet Hazinesi'ne bağışlamak zorundaydılar. Dolayısıyla da bundan sonraki hayatlarını Kraliyet'in yardımıyla sürdüreceklerdi.

Christophe önden koşup evin derinliklerine doğru ilerledi. "Bakın!" Parmağını kocaman bir örümcek ağına daldırmıştı.

"Seni kalpsiz çocuk! Hayvanın evini mahvettin." Cromwell ağa yaklaşıp Ariane*'ın parçalara ayırdığı avını dikkatle inceledi: Bir kanat ve bir bacak vardı. "Haydi, o gelmeden gidelim buradan."

Henry bu eve elli yıl kadar bağışta bulunduktan sonra, tüm Yahudiler krallıktan sürülmüştü. Ne var ki sığınak tam olarak boş sayılmazdı. Bugün bile iki kadına ev sahipliği yapıyordu. *Onları da ziyaret etmeliyim,* diye düşündü Cromwell.

Christophe sanki ne aradıklarını biliyormuş gibi, duvarlara ve kirişlere vuruyordu. "Şimdi duvarların diğer tarafından bir ses gelse, korkudan ödün patlamaz mı?" diye sordu Cromwell.

"Ah, Tanrım!" Christophe hemen haç işareti yaptı. "Herhalde burada yüzden fazla adam ölmüştür. Hem Museviler, hem de Hıristiyanlar."

Cromwell tahta kaplamaların ardındaki minicik fare kemiklerini görür gibiydi. Neredeyse yüz nesildir, eklemli ön ayaklarını kıvırmış, sonsuz uykularını uyuyorlardı. Torunlarının kokusuysa havada asılı kalmış gibiydi. *Burası tam Marlinspike'a göre,* diye düşündü. Tabii, onu yakalayabilirsek. Zira Kardinal'in kedisi özgürlüğünü ilan edip Londra bahçelerini keşfe çıkmıştı. Kim bilir, belki de şehrin manastırları-

* Mitolojide tanrılarla örme konusunda yarışa giren ve kazanan, bunun üzerine de örümceğe çevrilen kadın. Ç.N.

nın göletlerinde yüzen sazanların kokusu çelmişti aklını. Belki şimdi nehrin karşı tarafındaki fahişelerin gül yaprakları ve amberle ovdukları gevşek göğüslerinde uyuyordu. Marlinspike'ı tembel tembel gerinip *eve dönmeyeceğim*, diye mırlarken hayal etti. "Bir kediye bile hakim olamazken, nasıl Temyiz Mahkemesi İstinaf Dairesi Hakimliği yapacağım ki?" diye sordu Christophe'a.

"Dava dosyalarının yürüyüp gidecek patileri yok ki," dedi çocuk, bir süpürgeliği tekmeleyerek. "Neredeyse ayağım içinden geçecek."

Austin Friars'ın konforundan vazgeçip bu yamuk pervazlı, daracık evde mi yaşayacaktı? "Ama Westminster'a çok daha yakın," dedi. Onun hayatı da bunlar arasında geçmiyor muydu zaten? Whitehall, Westminster ve nehir üçgeninde? Greenwich'e ve Hampton Court'a giderken de sekreterlik mavnasını kullanabilirdi. *Ama Austin Friars'a da sık sık uğarım,* dedi kendi kendine. Hatta her gün.

Kral'ın ona emanet ettiği altın softa takımları için bir hazine dairesi yaptırıyordu. Cromwell, biriktirdiği her şeyin ihtiyaç anında hemen nakit paraya çevrilebilir olmasına özen gösterirdi. Hazinesini, hırsızların dikkatini çekmemesi için, sıradan arabalara yükletirdi. Şarap kadehleri, onlar için özel olarak yaptırılan deri çantalarda taşınırdı. Kaselerle tabaklar, kaput bezinden kılıflardaydı. Mücevherlerse ipekli kumaşların kıvrımları arasına yerleştirilerek, kilitleri sökülüp yeniden yaptırılan sandıklara konurdu. Okyanusun ıslaklığıyla parlayan inciler, Hindistan kadar sıcak safirler vardı. Bir de taşra akşamları dalından kopardığın meyveleri andıran mücevherler: Yaban erikleri gibi lal taşları, kuşburnu gibi pembe elmaslar. Alice, "Bana bunlardan bir avuç

verseler, koca Hıristiyan aleminde alaşağı etmediğim kraliçe kalmazdı," dedi.

"İyi ki Kral seninle tanışmadı Alice."

Jo lafa karıştı. "Bende ihracat ya da orduya mal tedarik izni olsa bunlardan daha fazlasına da sahip olurdum. Biri İrlanda savaşlarından büyük para kazanacak. Fasulye, un, malt, at eti... Bunların hepsini birilerinden alacaklar."

"Senin için neler yapabileceğime bakarım," dedi Cromwell.

Austin Friars'ın kullanım hakkını doksan dokuz yıl uzattı. Böylece büyük torunları da bu evde yaşayacaktı. Belgelere baktıklarında, onun ismini göreceklerdi. Kapılarda, onun arması olacaktı. Elini büyük merdivenin tırabzanına koyup yüksek pencerelerden birindeki tozlu yaldızlara baktı. Bunu ne zaman yaptırdım? Hatfield'ın merdiveninde de durup Morton'ın ve ev halkının yıllar önceki seslerini dinlemişti. Eğer o Hatfield'a gitmişse Thomas More neden gitmesindi? Belki de asıl duymayı ümit ettiği, onun ayak sesleriydi.

Yine kafasına yediği yumruğu anımsadı ve bunu kimin yaptığını merak etti.

İlk düşüncesi, katiplerle belgeleri yeni ofisine taşıyıp Austin Friars'ı tam anlamıyla bir ev haline getirmekti. Ama kim için? Zira Liz'in ev halkının isimlerini yazdığı deftere artık hiçbir ekleme yapılmıyordu. Rafe yakında Hackney'deki yeni evine taşınacaktı. Richard da karısı, Frances'le aynı muhitte başka bir ev inşa ettiriyordu. Alice, Thomas Rotherham'le evlenmek üzereydi. Kardeşi Christopher papaz olmuştu. Cromwell'in arkadaşı John Rice'ın kaptığı Jo'nunsa, düğün kıyafeti siparış edilmişti. Rice, Cromwell'in hayran olduğu bir avukat ve alim, güvendiği bir dosttu. *Ailem için elimden gelenin en iyisini yaptım,* diye düşündü. Hiçbiri fakir ya da mutsuz değil-

di. Hiçbiri gelecek kaygısı taşımıyordur. Tekrar yukarı baktı. Gökyüzü bulutlanınca, güneşin altın ışığı maviye dönüşmüştü. Kızı Anne'in basamakları birer ikişer atladığını gördüğünde ona, "Senin şu toynaklara keçe saracağım," derdi. Sonra Grace bir toz bulutu gibi döne döne ona yaklaştı ve birdenbire yok oluverdi.

Sen de aşağı gel Liz.

Ama Liz sessizliğini koruyor; ne kalıyor, ne gidiyordu. Arkasını döndü. Demek bu ev, asla tam anlamıyla bir ev olamayacak. Zira onun bütün evleri, aynı zamanda iş yeriydi. *Benim evim dosyalarımla, katiplerimin olduğu yerdir,* dedi kendi kendine, evim, Kral neredeyse orasıdır.

"Taşınırken, beni de yanınızda götürdüğünüze çok seviniyorum," dedi Christophe. "Yoksa burada bana salyangoz beyin ve şalgam kafa derlerdi."

Cromwell, çocuğu dikkatle süzdü. "Biliyor musun? Kafan gerçekten de şalgama benziyormuş. Buna dikkatimi çektiğin için teşekkür ederim."

Makamına yerleşince hislerini değerlendirdi. Evet, gayet memnundu. Kent'teki iki malikanesini satmıştı. Fakat Kral ona Monmouthshire'da yeni bir ev vermişti ve o da Essex'de başka bir ev daha satın almıştı. Şimdi gözü Hackney ve Shoreditch'teki arazilerdeydi ve Austin Friars'ın etrafındaki tüm binaların sahipleriyle uzun vadeli kira sözleşmeleri yapıyordu. Böylece inşaatlarına devam edecek, en sonunda da bölgeyi kocaman bir duvarla çevirtecekti. Ayrıca biri Bedfordshire, biri Lincolnshire ve ikisi Essex'te olmak üzere toplam dört evi satın almak için girişimlerde bulunmuştu. Bunları, Gregory için istiyordu. Ama hiçbiri Cromwell için yeterli değildi. Sahip olmayı planladıklarının yanında, devede kulak kalıyorlardı.

Cromwell'in harcamaları ondan daha yoksul bir adamı korkuturdu. Zira Kral bir şeyin yapılmasını istediyse cesaretli ve atılgan davranmalı, onun için gerekli olan sermayeyi bulmalıydın. Asilzadelerden oluşan meclis üyelerinin harcamalarına ayak uydurmak hiç kolay değildi fakat bunlardan bazıları neredeyse tüm zamanlarını tefecilerde geçirip aydan aya ona geliyorlar ve Cromwell'den bütçelerindeki açığı kapamasını istiyorlardı. O da bu borçları nasıl tahsil edeceğini iyi biliyordu. Zira İngiltere'de tek bir para birimi yoktu. Çevresinde büyük bir ağ örüldüğünü hissedebiliyordu. Yaptığı ve ona yapılan iyiliklerden oluşan bir ağ. Kral'a yaklaşmak isteyenler bunun bedelini ödemeliydi ve hiç kimse Henry'ye ondan daha yakın değildi. Artık herkes biliyordu: Cromwell'e yardım edenler, mutlaka karşılığını görüyordu. Ona sadık olanlar, çıkarlarını kollayanlar ödüllendiriliyordu. Ona hizmet edenler, hem daha iyi pozisyonlara hem de onları koruyup kollayacak bir hamiye sahip oluyordu. İyi bir dost ve iyi bir efendiydi. Aleyhindeki söylentilerse hep aynıydı. Babası nalbanttı, ahlaksız bir biracıydı, İrlandalı'ydı, Yahudi'ydi, katildi. Cromwell de yün tüccarıydı ve şimdi de büyücülük yapıyordu. Yoksa tüm dizginleri ele geçirmesi mümkün müydü? Chapuys, İmparator'a onunla ilgili şöyle yazdı: "Geçmiş hayatı bir muamma ama harika bir dost ve ailesiyle hizmetlilerini çok iyi koruyup kolluyor. Dil konusunda gerçek bir uzman. Gayet etkili ve güzel konuşuyor. Ama Fransızcası sadece *assez bien**."

Sana yeter de artar bile, diye düşündü Cromwell. Nasıl olsa insan seninle kafa sallayıp göz kırparak anlaşabilir.

Meclis son aylarda çok yoğun günler geçirmişti. Yaz boyu süren pazarlıklar sonucu nihayet İskoçlar'la bir müttefiklik

* Fransızca, yeterince iyi. Ç.N.

anlaşması imzalanmıştı. Ama İrlanda başkaldırıyordu. Sadece Dublin Şatosu ve Waterford şehri Kral'a olan bağlılığını koruyordu. Diğer tüm beyler, İmparator'un birliklerine hizmetlerini ve limanları önermişti. Burası, krallığın en sorunlu bölgesiydi ve Kral'ın orada bir garnizon bulundurmasının hiçbir yararı yoktu fakat İrlanda'ya sırtını dönmekten de korkuyordu. Zira düşman, İngiltere'ye saldırmak için bu toprakları kullanabilirdi. Kanun nizam nedir bilmiyorlardı. Zira İrlandalılar parayla cinayet işliyordu ve tıpkı Galliler gibi, insan hayatını sığırlarınkiyle eşit tutuyorlardı. Vergilerden, para cezalarından ve gün ortası soygunlarından yılan halk, fakirlik içindeydi. Dindar İngilizler, çarşambaları ve cumaları et orucuna girerdi. Fakat bununla ilgili bir şaka yapılıyordu. Diyorlardı ki, İrlandalılar o kadar dindar ki her gün etten uzak duruyorlar. Asilleri gaddar ve fazlasıyla buyurgan oldukları kadar da hain ve yanardönerdi. Savaş müptelası haline gelmişlerdi, katliama ve rehin almaya bayılıyorlar, silahları kanunlara tercih ediyorlardı. Dolayısıyla İngiltere'yle yaptıkları anlaşmalara asla güven olmazdı. Toprak sahibi beyler haklarını kesin kurallarla belirlemişti ve bunu gayet doğal görüyorlardı. Arazilerindeki her bir yabani ottan, onu dalgalandıran rüzgara dek her şey onlarındı. Topraklarındaki insan ve hayvanların sahibiydiler ve kıtlık zamanlarında av köpeklerini doyurmak için halklarının ekmeğini almakta özgürlerdi.

İngiliz olmak istememelerine şaşmamak gerekti. Zira bu, onların kölelik sistemini çökertecekti. Norfolk Dükü'nün de köleleri vardı ve yasalar onları özgür bırakmasını öngörse bile, Dük bunun için bir ücret ödenmesini beklerdi. Kral, Norfolk'u İrlanda'ya göndermeyi teklif etti. Ama Cromwell şöyle dedi: "Dük orada o kadar çok boşuna zaman geçirdi ki

ancak tek bir şartla geri gider. Ona uzun bir köprü inşa etmeliyiz ki haftasonu ayakları ıslanmadan evine dönebilsin."

Cromwell'le Norfolk, meclis salonunda kavga etti. Daha doğrusu Dük ateş püskürürken, Cromwell iskemlesinin arkasına dayanıp onun ateş püskürmesini seyretti. "Dublin'e genç Fitzroy'u göndermeliydiniz," dedi Dük, meclise. "Bir kral çırağı olarak kendini gösterirdi."

Richard, "Belki de İrlanda'ya biz gitmeliyiz efendim," dedi Cromwell'e.

"Benim savaş günlerim gerilerde kaldı."

"Ama ben hiç savaşmadım. Oysa her erkek, hayatında bir kere asker olmalıdır."

"Bence bu konuşan, büyükbaban Evan'ın ruhu. Üzgünüm ama şimdilik savaşabileceğin tek yer atlı mızrak dövüşleri."

Richard mızrak dövüşlerinde nam salmıştı. Christophe'un da dediği gibi rakibini tek vuruşta indiriyordu. Bu spor, yeğeninin kanında vardı. Cromwell renklerini taşıyordu ve Kral onu da bütün cesur ve güçlü adamları sevdiği gibi seviyordu. Henry'nin bacağı kötü durumdaydı. Dolayısıyla da artık dövüşemiyor ve müsabakalara ancak izleyici olarak katılabiliyordu. Bacağındaki acıyı bir türlü kanıksayamamıştı. Kötüleştiği günler panikliyor, biraz iyileşince de hepten ele avuca sığmaz oluyordu. Sağlık durumunun belirsizliği sebebiyle artık büyük turnuvalar düzenlemiyordu. Bir karşılaşmaya çıktığındaysa gücü kuvveti, öfkesi ve muhteşem atı sayesinde genelde kazanıyordu. Yine de herhangi bir kazaya mahal vermemek için, rakiplerini hep bildik kişilerden seçiyordu.

"Bundan iki üç yıl önce Almanya'dayken İmparator'un kalçasında da bir tümör yok muydu?" dedi Henry. "Havanın ona iyi gelmediğini söylemişlerdi. Sonra sömürge ülkeleri ona ik-

lim değişikliği önermişti. Ama benim krallığımdaki her yerin havası aynı."

"Dublin buradan da kötüdür."

Henry bardaktan boşalırcasına yağan yağmura baktı. "Ne zaman taşraya gitsem, hendeklerden insanlar fırlayıp bana Katherine'i geri almam için yalvarıyorlar. Ben evlerini, karılarını ve çocuklarını nasıl idare edeceklerine karışıyor muyum?"

Hava açtığında bile Kral'ın korkuları dağılmadı. "Katherine kaçıp bana karşı bir ordu toplayacak," dedi. "Onun ne zaman ne yapacağını asla kestiremezsin zaten."

"Bana kaçmayacağını söyledi."

"Sen de ona inandın mı? O yalancının tekidir. Hatta bunu ispatlayacak kanıtım bile var. Bana, bekareti konusunda yalan söyledi."

"Ah, şu mesele," diye düşündü Cromwell bıkkınlıkla.

Henry, görünüşe bakılırsa, silahlı muhafızların, kilitlerin ve anahtarların gücüne inanmıyordu. İmparator Charles'ın işe aldığı bir melek onları anında yok edebilirdi. Seyahat ettiği zaman yanında kocaman demir bir kilit bulunduruyor ve bunu kapısına astırıyordu. Yemeklerinin hepsi önceden tadılıyor, yatağı karış karış incelenip çarşafın arasına gizlenmiş bir iğne falan var mı diye bakılıyordu. Ama Henry, hala uykusunda katledilmekten korkuyordu.

Sonbahar geldiğinde, Thomas More kilo vermeye başlamıştı. Zaten hiçbir zaman çok kilolu değildi, şimdi iyice iğne ipliğe dönmüştü. Cromwell, Antonio Bonvisi'nin ona yemek göndermesine izin verdi. "Sen de yemek işini pek bilmezsin ama başka çaremiz yok Luccalı. Ona kendim de bir şeyler yollaya-

bilirdim ama hasta olursa insanların ne diyeceğini biliyorsun. Unutma, More yumurtalı yemekleri sever."

Bonvisi derin bir iç çekti. "Bir de muhallebiyi."

Cromwell gülümsedi. Halbuki bugünlerde etoburluk revaçtaydı. "Şimdi neden kuvvetini toplayamadığı anlaşılıyor."

"Onu kırk yıldır tanırım," dedi Bonvisi. "Neredeyse koca bir ömür Tommaso. Onu incitmeyeceksin, öyle değil mi? Lütfen bana bu konuda güvence ver."

"Neden kötü biriymişim gibi konuşuyorsun? Bak, benim onu baskı altına almama hiç gerek yok. Zira ailesi ve arkadaşları bunu yeterince yapıyor zaten."

"Peki, onu unutamaz mısın? Bırak, bu konu kapansın."

"Kral razı gelirse neden olmasın?"

Meg Roper'ın More'u ziyaret etmesini sağladı. Baba kız bahçede kol kola yürürken, Cromwell de Krallık Temsilcisi'nin odasından onları izledi.

Fakat kasımda, Cromwell'in More'a karşı sergilediği ılımlı tutum ters tepti. Bu, tıpkı sokaktan kurtardığın köpeğin elini ısırması gibiydi. Meg, "Bana asla yemin etmeyeceğini söyledi," dedi. "Eğer yemin ettiğini duyarsak, bunu zorla ve baskı altında yaptığını bilmeliymişiz. Meclise imzasının bulunduğu bir belge sunulursa, bunun tamamen sahte olduğunu anlamalıymışız."

More'un şimdi de Henry'nin İngiliz Kilisesi'nin başı olduğuyla ilgili kanunu onayladığına dair yemin etmesi gerekiyordu. Bu yasayla kralı kilisenin başı yapmıyor, zaten ezelden beri öyle olduğunu söylüyordu. Madem insanlar yeni fikirlerden hoşlanmıyordu, öyleyse onları eski hakları öne sürerek ikna etmek gerekliydi. Emsal istiyorlarsa, Cromwell onu da gösterebilirdi. Yeni yılda ikinci bir kararname çıkarıldı ve vatan

hainliğinin kapsam alanı açıkça belirlendi. Henry'nin unvanlarını ve yargı yetkisini kabul etmemek, onun hakkında kötü konuşmak ya da yazı yazmak, ondan kafir ya da hizipçi diye söz etmek, kesinlikle vatan hainliğiydi. Bu yasayla İspanyolların İngiltere'yi işgal ederek Leydi Mary'yi tahta geçireceğini söyleyip halk arasında panik yaratan keşişler ve vaazlarında Kral'ın otoritesine karşı çıkan ve onun tebaasını cehenneme sürüklediğini söyleyen rahipler de yine vatan hainliğiyle yargılanacaktı. Öyle ya, bir kralın kullarından, dillerini ağızlarının içinde tutmasını istemesi çok mu fazlaydı?

İnsanlar Cromwell'e, "Sözlerin vatan hainliği sayılması, yeni bir uygulama," dediğinde kafasını iki yana sallıyor ve "Yanılıyorsunuz, aksine gayet eski," diye karşılık veriyordu. "Hatta hukukçular bunları yazılı hukukta belirtmişler. Ben sadece onların sözlerine netlik kazandırmayı hedefledim. Netlik ve basitlik."

More ikinci yemini etmeyi de reddedince, Kraliyet'in, tüm malvarlığına el konmasına karar verildi. Serbest bırakılma ümidi kalmamıştı. Onu görmeye gidip artık ziyaretçi kabul edemeyeceğini ya da bahçede dolaşamayacağını söylemek de Cromwell'in göreviydi.

"Yılın bu zamanı görülecek hiçbir şey yok," dedi More, yüksek pencereden görünen gri bulutlara bakarak. "Peki, kitap okuyup mektup yazabilecek miyim?"

"Şimdilik, evet."

"Ya John Wood? O benimle kalabilecek mi?"

Uşağından bahsediyordu. "Elbette."

"Bana zaman zaman bazı haberler getiriyor. Kral'ın İrlanda'daki birlikleri arasında, ateşli hastalık salgını çıkmış."

Veba da hortlamıştı ama ne bunu ne İrlanda seferinin tam bir fiyaskoyla sonuçlandığını ne de büyük miktarda para kay-

bettiklerini More'a söylemeye niyeti yoktu. *Keşke Richard'ın sözünü dinleyip oraya kendim gitseydim,* diye düşündü.

"Salgın bir sürü insanın ölümüne sebep oldu," dedi More. "Hepsi de hayatlarının baharında göçüp gitti. Askerler bundan kurtulmayı başarsa bile, vahşi İrlandalılar'la savaşacak güçleri kalmayacaktır. Meg hastalandığında neredeyse ölüyordu. Sana da bulaşmış mıydı? Tabii ki hayır, öyle değil mi? Çünkü sen asla hasta olmazsın." Biraz havadan sudan konuştuktan sonra kafasını kaldırdı. "Söyle, Antwerp'ten ne haberler var? Tyndale oradaymış, doğru mu? Güçbela yaşıyormuş. Hatta İngiliz Tüccarlar Birliği'nin binasından uzaklaşmaya bile cesareti yokmuş. Anladığım kadarıyla o da bir nevi hapis hayatı yaşıyor."

Bu, bir bakıma doğru sayılırdı. Tyndale büyük bir sefalet ve bilinmezlik içindeydi. Hayatını ufacık bir odada geçiriyordu. Zira dışarıda İmparator'un kanunları geçerliydi. Matbaacılar kızgın demirlerle dağlanıp gözlerini oyulmuş, erkek ve kız kardeşleri inançları yüzünden öldürülmüş, erkeklerin kafası kesilmiş, kadınlar canlı canlı gömülmüştü. More'un hala Avrupa'da maddiyata dayalı sağlam bağlantıları vardı. Cromwell, More'un adamlarının bunca zamandır Tyndale'ın peşinde olduğunu düşünüyordu fakat ne onun, ne de Antwerp'teki Stephen Vaughan'ın araştırmaları sonuç vermiş ve şehre giriş yapanlardan hangisinin ya da hangilerinin More'un casusu olduğunu belirleyememişlerdi. "Tyndale Londra'da daha güvende olurdu," dedi More. "Ne de olsa burada sen varsın. Yanlışa düşenlerin baş koruyucusu Cromwell! Almanya'nın haline baksana. İşte Thomas, kafirlik sonumuzu onlara benzetecek. Pek yakında Münster'e döneceğiz."

Tarikatçılar ve anabatistler, Münster şehrini ele geçirmişti. Hani insanı adeta felç eden kabuslar vardı ya, o şehir-

de yaşananların yanında hiç kalırlardı. Belediye Başkanları meclisten çıkarılmış, yerlerine hırsızlar ve manyaklar alınmıştı. Kıyametin yaklaştığını ve herkesin tekrar vaftiz olması gerektiğini söylüyorlardı. Buna muhalefet eden vatandaşlar çırılçıplak soyulup şehri çevreleyen duvarların dışına atılıyor ve karların üzerinde donmaya terk ediliyordu. Şimdi şehir kendi prens-piskoposunun kuşatması altındaydı ve o da halkını aç bırakarak teslim olmaya zorluyordu. Şehri savunanların çoğunu, geride bırakılan kadın ve çocuklar oluşturuyordu. Kendine *Kudüs Kralı* diyen Bockelson adında bir terzi, etrafa dehşet saçıyordu. Söylentilere bakılırsa, Bockelson'ın taraftarları Eski Ahit'te tavsiye edilen çok eşliliğe inanıyordu ve İbrahim'in kanunları kisvesi altında, tecavüze uğramaya razı gelmeyen kadınlar ya asılıyor ya da boğuluyordu. Bu sahte peygamberler gün ortası soygun yapıyor, sözde, halkın mallarının ortaklaşa kullanımını hedefliyorlardı. Zenginlerin evlerini aradıkları, resimlerini paramparça ettikleri, kitaplarını yaktıkları, en kaliteli kumaşlarıyla yerleri sildikleri ve kimin neye sahip olduğuyla ilgili belgeleri yok ettikleri konuşuluyordu.

"Ütopya," dedi Cromwell.

"Duyduğuma göre şehrin kütüphanesindeki kitapları da yakıyorlarmış. Erasmus alevlere teslim olmuş. Nasıl bir şeytan, Erasmus'u yakabilir? Ama hiç şüphem yok," diye kafasını salladı More, "Münster, eninde sonunda düzene girecek! Luther'in arkadaşı Hesse Prensi Philip, Piskopos'a kendi toplarını ve topçularını verecek ve bir kafir diğerini kıracak. Hepsi birbirlerine girecekler. Tıpkı kuduz köpekler gibi."

"Ben sana Münster'deki kargaşanın nasıl biteceğini söyleyeyim. İçeriden biri teslim olacak."

"Sahiden öyle mi düşünüyorsun, yoksa bana bahis oynamayı mı teklif ediyorsun? Üzgünüm ama ben hiç iyi bir kumarbaz değilimdir. Zaten param da yok. Zira Kral hepsini aldı."

"Öyle bir adam, yani bir terzi, ancak bir iki ay dayanabilir."

"Bir yün tüccarı ve nalbantın oğluysa ancak bir iki yıl."

Cromwell ayağa kalkıp kuzu derisi astarlı, siyah başlığını aldı. More'un gözleri parladı. "Ah, bakıyorum kaçıyorsun." Şimdiyse mırıldanıyordu: "Yetişmen gereken bir yer mi var? Biraz daha kalsaydın." Kafasını kaldırdı. "Bir daha Meg'i göremeyecek miyim?"

Adamın sesindeki boşluk, Cromwell'in kanına dokundu. Sakin ve beylik bir cevap verebilmesi için, önce ona sırtını dönmesi gerekmişti. "Sadece birkaç kelime söylemeni istiyoruz. Hepsi bu."

"Ah, tabii ya! Sadece birkaç kelime."

"Onları söylemek istemiyorsan, sana yazılı da verebilirim. İmzanı atarsın ve Kral mutlu olur. Sonra kayığım Chelsea'ye doğru yola çıkar ve seni bahçenin ucundaki iskelene bırakır. Senin de söylediğin gibi, yılın bu zamanında görülecek fazla bir şey yok ama oraya gidince ailenin seni nasıl karşılayacağını düşün. Sırf Alice'in yemek pişirdiğini bilmek bile aklını çelmeye yetebilir. Sen lokmalarını çiğnerken başında dikilecek, ağzını sildiğin an seni kollarına alıp yağlı dudaklarını öpecek ve *kocacığım, seni ne kadar da çok özledim,* diyecek. Sonra seni yatak odanıza götürüp kapıyı kilitleyecek ve kıyafetlerini çıkaracak. Sadece iç gömleğinle kalacaksın. Altından, incecik beyaz bacakların görünecek. Eee, hanımının da seni böyle görmeye hakkı var, öyle değil mi? Bir düşün... Ertesi gün şafaktan önce uyanıp kendi odanın duvarlarına bakacaksın. Ekmek ve suyu-

nu getirmelerini söyleyecek, saat sekizde at kılından yeleğini ve yünlü kıyafetini giyeceksin. Hani şu kan rengi olanı. Bir tabureye çöktüğünde tek oğlun mektuplarını getirecek. Sevgili Erasmus'undan gelenin mührünü kıracaksın... Eh, artık dışarı çıkabilirsin. Hayal bu ya, hava da günlük güneşlik. Kafeslerin yanına gidip kuşlarını besledikten sonra, kümesteki minik tilkini ziyaret edebilirsin. Belki onlara şöyle dersin: Ben de tıpkı sizin gibi bir tutsaktım. Ama Cromwell bana özgür olabileceğimi gösterdi. Bunu istemez misin More? Buradan çıkmayı?"

"Bence bir oyun yazmalısın," dedi More hayretle.

Cromwell güldü. "Belki yazarım."

"Chaucer'dan daha iyisin. Kelimeler, sadece kelimeler... Her şey kelimelerde gizli."

Cromwell arkasını dönüp More'a baktı. Sanki ışık renk değiştirmişti. Bir pencere açılmış, çocukluğundan gelen soğuk bir rüzgar içeri dolmuştu. "O kitap... bir sözlük müydü?"

More kaşlarını çattı. "Efendim?"

"Lambeth'de yukarı çıkmıştım. Sana bira ve ekmek getirmiştim. Gece uyanıp da acıkırsan diye. Akşam yediydi. Sen okuyordun. Kafanı kaldırdığında, ellerini kitabın üzerinde tuttun. Sanki onun korumak istermiş gibi. Ben, *o büyük kitapta ne var,* diye sordum. Sen, *kelimeler, sadece kelimeler,* dedin."

More kafasını yana eğdi. "Bu ne zamandı?"

"Sanırım yedi yaşındaydım."

"Ah, saçmalama," dedi More gülerek. "Ben seni yedi yaşındayken tanımıyordum. O zamanlar sen..." diyen More, kaşlarını çattı, "Bense..."

"Oxford'a gitmek üzereydin. Hatırlamıyorsun tabii. Neden hatırlayacaksın ki?" Omzunu silkti. "Herhalde içinden bana gülmüşsündür."

"Muhtemelen öyle," dedi More. "Yani eğer böyle bir karşılaşma gerçekleşmişse. Şimdiyse sen bana gülüyorsun. Alice'den ve beyaz bacaklarımdan bahsediyorsun."

"Bence o bir sözlüktü. Hatırlamadığına eminsin, değil mi? Neyse... Kayığım geldi. Kürekçiyi soğukta bekletmek istemem."

"Günler geçmek bilmiyor," dedi More. "Geceler daha da beter. Göğsüm öyle kötü ki güçlükle nefes alıyorum."

"O halde Chelsea'ye geri dönmelisin. Sonra Doktor Butts'ı çağırırsın. Kesin şöyle der: *Kendine ne yaptın böyle Thomas More? Şimdi burnunu tut ve şu berbat karışımı iç bakalım.*"

"Bazen, sabahı göremeyeceğimi düşünüyorum."

Cromwell kapıyı açtı. "Martin?"

Martin otuz yaşında olmasına rağmen başlığının altındaki sarı saçları şimdiden seyrekleşmişti. Güldüğü zaman bütün yüzü kırışıyordu. Aslen Colchesterlıydı. Babası terziydi ve evinin çatısında Wycliffe'in İncil'ini saklıyordu. Martin de bunu okumayı öğrenmişti. İşte, yeni İngiltere buydu: Martin, eski metni oradan indirip tozunu aldıktan sonra komşularına gösterebiliyordu. Erkek kardeşlerinin hepsi de din adamıydı. Karısıysa üçüncü çocuğunu doğurmak üzereydi. "Haber var mı?"

"Henüz yok. Vaftiz babası siz olun istiyorum. Eğer erkek olursa ona Thomas diyeceğiz. Kız olursa da siz bir isim düşünün."

Avuçları birbirine değince, gülümsediler. "Grace," dedi Cromwell. Biraz para vermek lazımdı tabii. Çocuk hayata iyi başlamalıydı. Arkasını dönüp masasının üzerine eğilen hasta adama göz attı. "Sör Thomas More geceleri nefesinin tıkandığını söylüyor. Ona yastık ve battaniye getir. Kafasını yüksekte tutmalı. Onun durumunu yeniden değerlendirmesi ve Kralı-

na sadakat yemini edip evine gitmesi için her türlü şartın sağlanmasını istiyorum. Şimdi, ikinize de iyi geceler diliyorum."

"Bir mektup yazacağım," dedi More.

"Elbette. Az sonra mürekkep ve kağıt getirirler."

"Meg'e."

"Öyleyse bunun bir babanın kızına yazdığı türden bir mektup olmasına dikkat et."

More'un mektupları sözde kızınaydı ama hepsi de Avrupa'daki dostlarının okuması için kaleme alınmıştı."

"Cromwell?" diye seslendi More. "Kraliçe nasıl?"

More, ne kastediyorsa onu sorardı. Kraliçe deyip de sonra *Kraliçe Katherine* diye düzeltenlerden değildi. Anne'i merak ediyordu. Ama Cromwell ona nasıl cevap verebilirdi ki? Zira çoktan kapının dışına çıkmıştı bile. Dar pencereden görünen gri gökyüzü, mavi bir alacakaranlığa büründü.

Cromwell yan odadan Kraliçe'nin sesini duydu. Boğuk ve acımasızdı. Henry öfkeyle bağırıyordu. "Ben yapmadım! Ben değilim!"

Bekleme odasındaydılar. Monsenyör Thomas Boleyn'in uzun yüzünde gergin bir ifade vardı. Boleyn tayfasından Francis Weston'la Francis Bryan, birbirlerine imalı bakışlar fırlattı. Müzisyen Mark Smeaton bir köşeye büzülmüştü. Onun burada ne işi vardı ki? Ne var ki bu, tam da bir aile toplantısı sayılmazdı. Zira George Boleyn bazı görüşmeler yapmak için Paris'teydi. Küçük Elizabeth'in Fransa Kralı'nın oğluyla evlendirilmesi gündemdeydi ve Boleynler, bunun cidden mümkün olabileceğini düşünüyordu.

"Kraliçe'yi böylesine öfkelendiren nedir?" diye sordu Cromwell. Sesi öylesine hayret doluydu ki onu duyan, Anne'i dünyadaki en sakin kadın sanabilirdi.

"Leydi Carey..." diye başladı Weston. "Şey olmuş..."

Bryan homurdandı. "Karnını bir piçle doldurmuş."

"Ah. Bunu bilmiyor muydunuz?" Yarattığı şoka memnun olarak devam etti. "Ben de büyük bir aile meselesi oldu sandıydım."

Bryan bugün koyu sarı renkte bir göz bandı takmıştı. "Onu çok yakından takip ediyor olmalısın Cromwell?"

"Ama ben bunu başaramadım," dedi Boleyn. "Çocuğun babasının William Stafford olduğunu iddia ediyor ve onunla evlenmiş. Sen Stafford'ı tanıyorsun, değil mi?"

"Pek az. Eee?" dedi Cromwell neşeyle. "İçeri girmiyor muyuz? Mark, bu meseleyi tartışırken müzik dinleyebileceğimizi sanmıyorum. Dolayısıyla işe yarayacağın bir yere gitsen iyi olur."

Kral'ın yanında sadece Henry Norris vardı. Kraliçe'nin yanındaysa Jane Rochford. Henry'nin kocaman suratı bembeyaz olmuştu. "Sizi tanımadan önce yaptıklarım için beni suçluyorsunuz madam."

Hepsi de içeri girip Kral'ın arkasında durdu. "Lordum Wiltshire, görüyorum ki kızlarınızın ikisini de kontrol edemiyorsunuz."

"Cromwell biliyormuş," dedi Bryan, kahkahayla karışık homurdanarak.

Zekice konuşmaları sayesinde her türlü durumu idare etmesini bilen Boleyn kem küm etmeye başlayınca, Anne, babasının sözünü kesti. "Stafford'tan neden çocuk yapsın ki? Karnındakinin ondan olduğunu hiç sanmıyorum. Ya Stafford onunla neden evlensin? Sırf hırstan. Ama büyük bir hata yaptı. Zira ne o ne de Mary, bir daha asla saraya gelemeyecek. İsterse ayaklarıma kapansın. Onu asla bağışlamayacağım."

Eğer Anne benim karım olsaydı, diye düşündü Cromwell, *bu akşamı onun yanında geçirmezdim. Amma da vahşi görünüyor. Eline bir bıçak geçse kim bilir neler yapar?* "Şimdi ne olacak?" diye mırıldandı Norris. Jane Rochford onlardan uzakta, peri kızlarının ağaçlara tırmandığı goblenlerin önünde dikiliyordu. Eteğinin uçları, muhteşem bir ırmağa karışmıştı. Başındaki örtü, bir tanrıçanın, arkasından kafasını uzatıp baktığı bir bulutu okşuyordu. Jane başını kaldırdı. Yüzünde acı bir zafer vardı.

Başpiskopos'u çağırabilirim, diye geçirdi Cromwell içinden. *Anne onun yanında böyle tepinmez.* Şimdi de Norris'in kolunu yakalamıştı. Ne yapıyordu böyle? "Kız kardeşim o çocuğu sırf bana olan inadından peydahladı. Kocaman karnıyla sarayın koridorlarında salınabileceğini sanıyor. Bana acıyan gözlerle bakıp alay edecek."

"Eğer bu meseleyi bir daha düşünürseniz..." diye başladı babası, saygılı bir tavırla.

Ama Anne gürledi. "Defolun! Beni yalnız bırakın. Ve ona... Bayan Stafford'a deyin ki, bundan böyle ailemin hiçbir hakkından faydalanamayacak. Onu tanımıyorum. Artık o bir Boleyn değil."

"Çık Wiltshire," dedi Henry, bir okul çocuğu edasıyla. "Seninle sonra konuşacağım."

Cromwell, Kral'a dönüp son derece masum bir ses tonuyla sordu. "Majesteleri, bugün iş yapabilecek miyiz acaba?" Henry gülmekle yetindi.

Leydi Rochford hemen arkasından koştu. Cromwell adımlarını yavaşlatmadığı için eteklerini toplamak zorunda kalmıştı. "Gerçekten de biliyor muydunuz Bay Sekreter? Yoksa böyle demeyi mi tercih ettiniz?"

"Benim için fazla iyisiniz. Zira tüm numaralarımı şıp diye anlayıveriyorsunuz."

"Neyse ki Leydi Carey'ninkiler de gözümden kaçmıyor."

"Yoksa durumunu ortaya çıkaran siz miydiniz?" Başka kim olabilirdi ki? Kocası George burada olmadığına göre, kendine gözetleyecek başka birilerini bulmalıydı.

Mary'nin yatağına ipekli kumaşlar serilmişti. Açık kırmızı, bordo ve turuncuydular. Döşek, sanki alev almış gibi görünüyordu. Taburelerin üzerinde gömlekler, karmakarışık kurdeleler ve teki olmayan eldivenler vardı. Şuradakiler, ona evlenme teklif ettiği gün görmesine izin verdiği yeşil çoraplar mıydı?

Eşikte durdu. "William Stafford ha?"

Yanakları pembeleşen Mary, elindeki kadife terlikle doğruldu. Artık sırrı ortaya çıktığı için korsesini gevşetmişti. "Aferin Jane. Buraya bırakabilirsin."

"Afedersiniz efendi." Jane Seymour, kucak dolusu çamaşırla yanından geçti. Peşinde sarı renkte, deri bir sandık taşıyan Mark vardı. "Buraya Mark."

"Müsaade eder misiniz Bay Sekreter?" dedi Smeaton. "İşe yarayacağım bir iş yapmaya çalışıyorum da."

Jane, sandığın önünde diz çökerek açtı. "Kıyafetlerinizi sarmak için bez getireyim mi?"

"Boşver. Terliğimin diğer teki nerede?"

"En iyisi çabuk toparlanın," diye uyardı Leydi Rochford. "Dayınız Norfolk sizi burada görürse küplere biner. Zira kraliçe ablanız, bebeğin babasının Kral olduğunu düşünüyor. *William Stafford'dan neden çocuk yapsın ki,* diyor."

Mary öfkeyle homurdandı. "Çok biliyor ya! Anne bir erkeği sevmekten ne anlar ki? Ona Stafford'ın bana aşık olduğunu

ve beni şimdiye dek kimsenin önemsemediği kadar önemsediğini söyleyebilirsiniz."

Cromwell eğilip fısıldadı. "Sizin Leydi Carey'nin arkadaşı olduğunuzu bilmiyordum Bayan Seymour."

"Başka kimse ona yardım etmek istemedi." Jane kafasını hiç kaldırmadan konuşmuştu. Cromwell ensesinin hafifçe kızardığını gördü.

"O yatak perdeleri benim," dedi Mary. "Hepsini indirin." Cromwell, perdelerin üzerine kocası Will Carey'nin armalarını diktiğini fark etti. Öleli kaç yıl olmuştu? Yedi mi? "Armaları çıkarabilirim." Tabii ya, ölü bir adamın hatıralarına ne gerek vardı? "Altın yaldızlı leğenim nerede? Rochford, yoksa sen mi aldın?" Anne'in şahinli armalarıyla süslü sarı sandığa tekme attı. "Eğer beni bununla görürlerse, zorla elimden alıp eşyalarımı sokağa dökerler."

"Bir saat daha bekleyebilirseniz size başka bir sandık gönderirim," diye önerdi Cromwell.

"Onun da üzerinde Thomas Cromwell arması mı olacak? Üzgünüm ama burada bir saat daha kalamam." Yatak çarşaflarını çekiştirdi. "Bohça yapacağız."

"Bu çok utanç verici!" dedi Jane Rochford. "Efendisinin gümüşlerini çalan bir hizmetçi gibi gidemezsiniz. Ayrıca Kent'te bunların hiçbirine ihtiyacınız olmayacak. Stafford'ın bir çiftliği var, değil mi? Ama belki de onları satabilirsiniz. Sanırım buna mecbur kalacaksınız."

"Kardeşim Fransa'dan döndüğünde, bana yardım edecektir. O benim üzülmeme dayanamaz."

"Korkarım sizinle aynı fikirde değilim. Lord Rochford tıpkı benim gibi, bütün akrabalarınızın onurunu kırdığınızı düşünecektir."

Mary pençesini savuran bir kedi misali hışımla ona doğru döndü. "Düğün gününden bile daha mutlusun, öyle değil mi Rochford? Hatta bir ev dolusu hediye almış gibisin. Sen kimseyi sevemezsin çünkü sevginin ne demek olduğunu bilmiyorsun. Tek bildiğin, başkalarını kıskanmak. Sen kocasının tiksindiği zavallı, mutsuz bir kadınsın ve ben sana acıyorum. Ablam Anne'e de acıyorum. Asla ama asla onun yerinde olmayı istemezdim. Kocasını fahişelere yakışacak numaralarla elinde tutmaya çalışan bir kraliçe olmaktansa, beni önemseyen fakir bir centilmenin yatağına girmeyi tercih ederim. Kraliçe'nin neler yaptığını biliyorum. Kral, hepsini Norris'e anlatmış. Ona ne teklif ettiğini. Ama boşuna uğraşıyor. Zira o yolla çocuk yapılmaz. Şimdi de saraydaki tüm kadınlardan korkmaya başladı. Son zamanlarda ona baktın mı? Tam yedi yıl boyunca kraliçe olmak için entrikalar çevirdi ve Tanrı bizi onun dualarından korusun. Kraliçeliğinin her gününün, taç giydiği günkü gibi geçeceğini sandı." Nefes nefese kalan Mary, eşyalarını karıştırıp bulduğu bir çift manşonu Jane Seymour'a fırlattı. "Bunlar senin olsun hayatım. Çünkü sen bu saraydaki tek iyi insansın."

Jane Rochford kapıyı çarparak dışarı fırladı.

"Bırakın gitsin," diye mırıldandı Jane Seymour. "Unutun onu."

"Hazır başımdan atmışken, öyle yapacağım zaten!" dedi Mary. "Neyse ki eşyalarımı satın almaya kalkışmadı." Sözleri, tuzağa düştükleri için panikleyen kuşlar gibi duvarlara çarpıp sessiz odada yankılandı: "Kral, Norris'e, Kraliçe'nin ona ne teklif ettiğini anlatmış. Ve geceleri tüm maharetini kullanarak yaptığı muameleyi. Norris de bunları başkalarına tekrarlıyor. Tanrı bu insanlara akıl fikir versin!" Mark sinsi suratıyla kapı-

nın arkasında dikilmiş, onları dinliyordu. "Mark, eğer orada karaya vuran balık gibi öylece durmayı planlıyorsan, filetonu çıkartıp seni kızartacağ:m," dedi Cromwell. Oğlan hemen sıvıştı.

Bayan Seymour'ın yaptığı bohçalar, kanadı kırık kuşlara benzemişti. Cromwell hepsini açıp tekrar bağladı. Bu sefer ipek kurdeleler yerine, sağlam sicimler kullanmıştı.

Mary, "Ah, aşk şiirleri kitabım Shelton'da kaldı," diye hayıflanarak odadan çıktı.

"Onlara sizden daha çok ihtiyacı olacak," dedi Cromwell arkasından.

Jane Seymour atıldı. "Leydi Rochford, *soneler kimseyi sıcak tutmaz,* diyor. Tabii, ben bunu bilemem. Zira hiç kimse bana bir sone yazmadı."

Liz, diye düşündü Cromwell, *ölü ellerini üzerimden çek. Bana bu ufacık, sıska ve basit kızı çok mu görüyorsun?* Ona döndü. "Jane..."

"Bay Sekreter?" Jane eteklerini toplayıp karyolanın direklerinden birine tutunarak döşeğin üzerine çıktı ve perdeleri indirmeye başladı.

"İnin aşağı! Ben yaparım. Nasıl olsa Bayan Stafford eşyalarının hepsini kendi taşıyamaz. Bunları bir arabaya yükletip ona gönderirim."

"Olmaz. Yatak perdeleri Bay Sekreter'in işi değil."

"Bay Sekreter her şeyle ilgilenir. Hatta bazen Kral'ın gömleklerini dikmediğime şaşıyorum."

Jane yatağın üzerinde hafifçe sallandı. Ayakları kuş tüylerine batmıştı. "Bunu hala Kraliçe Katherine yapıyor."

"Gallerin Dul Prensesi Katherine," diye düzeltti Cromwell. "Haydi, aşağı gelin."

Jane yataktan atlayıp eteklerini silkeledi. "Hem de aralarında geçen bunca şeye rağmen. Kral'a daha geçen hafta yeni bir parti yolladı."

"Majesteleri'nin bunu yasakladığını sanıyordum."

"Anne gömleklerin yırtılıp malum işten sonra temizlenmek için kullanılması gerektiğini söyledi. Kral çok kızdı. Belki de Kraliçe'nin, o işten bahsederken hanımlara yakışmayacak sözler kullanmasından hoşlanmamıştır."

"Öyle olmalı." Kral sarayda edepsiz kelimeler kullanmayı yasaklamıştı ve birkaç saraylı, belden aşağı hikayeler anlattıkları için gözden düşmüştü. "Mary'nin söylediği doğru mu? Yani Kraliçe'nin korktuğu?"

"Kral şimdilik yalnızca Bayan Shelton'la ilgileniyor. Siz bunu biliyorsunuzdur zaten."

"Ama bundan hiçbir zarar gelmez ki. Bir kral iyice kocayıp da rahipleriyle şömine başında oturmaya başlayıncaya dek, ateşli olmak zorundadır."

"Bunu Anne'e de açıklasınız iyi edersiniz. Zira o, Kral'ı başkalarıyla paylaşmayı asla kabullenemiyor. Hatta Shelton'ı saraydan göndermeye kalkıştı. Ama babasıyla ağabeyi buna izin vermedi. Çünkü Sheltonlar onların kuzenleri. Henry illa başka bir tarafa bakacaksa, bu kişinin kendilerine yakın biri olmasını istiyorlar. Bugünlerde ensest pek popüler. Norfolk Dayı diyor ki... Yani Sayın Dük..."

"Önemi yok. Ben de ona böyle diyorum."

Jane elini ağzına götürdü. Tıpkı bir çocuğun eli gibiydi. Minicik, parlak tırnaklı. "Taşraya gittiğimde bunu düşünüp güleceğim. O da size *sevgili yeğenim Cromwell'* mi diyor?"

"Saraydan ayrılıyor musunuz?" Hiç şüphe yok ki onu kocaya vereceklerdi. Taşralı bir kocaya.

"Bir mevsim daha geçtikten sonra özgür bırakılacağımı ümit ediyorum."

Mary dişlerini gıcırdatarak odaya daldı. Elinde iki tane işlemeli yastıkla yaldızlı leğeni ve leğenin içinde de şiir kitabı vardı. Yastıkları yere fırlatıp avcunu açınca, bir düzine kadar gümüş düğme leğenin içine saçıldı. "Shelton bunları da almış. Hırsız saksağan ne olacak!"

"Kraliçe, benden pek hoşlanıyormuş gibi görünmüyor," dedi Jane. "Ayrıca Wolf Hall'u görmeyeli çok uzun zaman oldu."

Cromwell, Kral'a yeni yıl hediyesi olarak vermek üzere Hans'a, tahtında Saba Melikesi'ni kabul eden Süleyman'ı gösteren bir minyatür sipariş etti. "Bir kinaye olacak," diye açıkladı. Kral'ın, kilisenin ve insanların hürmetinin meyvelerini toplayışına dair."

Hans ona kuru bir gülümsemeyle karşılık verdi. "Çok iyi anladım."

Sonra da eskizler hazırladı. Süleyman, asil bir tavırla oturuyordu. Saba Melikesi önünde durmuştu. Dolayısıyla minyatüre bakanlar, sadece sırtını görebiliyordu.

"Yüzü görünmese de ondaki ifadeyi gözünde canlandırabiliyor musun?" diye sordu Cromwell.

"Sen kafasının arkasını görecek kadar ödediğin için ancak onu alacaksın!" Hans alnını ovuşturduktan sonra insafa geldi. "Evet, kabul. Onu görebiliyorum."

"Sokakta rastladığın bir kadın gibi mi?"

"Pek sayılmaz. Daha çok, anımsadığım biri gibi. Sanki çocukken tanıdığım bir kadın gibi."

Kral'ın Cromwell'e verdiği goblenin önünde oturdular. Ressamın gözleri, bunun üzerinde dolaştı. "Şu duvardaki ka-

dın var ya. Ona Wolsey de, Kral da sahip oldu. Şimdi sıra sende."

"Seni temin ederim ki gerçek hayatta bir benzeri mevcut değil." Tabii, Westminster'ın gizli ve dönek bir fahişesi yoksa.

"Ben onun kim olduğunu biliyorum." Hans'ın bakışları mendilini kaçırıp onu takip etmeni bekleyen bir köpeğinki gibi muzipti. "Antwerp'te herkes konuşuyor. Neden gidip onu istemiyorsun?"

"Çünkü bir başkasıyla evli." Özel hayatının dile düşmesi tuhafına gitmişti.

"Seninle gelmez mi sanıyorsun?"

"Aradan yıllar geçti. Çok değiştim."

"*Ja*. Artık çok daha zengin bir adamsın."

"Bir kadını ayartıp kocasından kaçmasına sebep olursam, kim bilir hakkımda neler derler?"

Hans omzunu silkti. Öyle ya, Almanlar gerçekçi tiplerdi. More, Lüteriyenlerin kilisede zina yaptığını iddia ediyordu. "Bununla beraber, bir de şu malum mesele var," dedi Hans.

"Neymiş o?"

Hans, *hiç,* dercesine omzunu silkti. "Yoksa konuşana dek beni bileklerimden asacak mısın?"

"Ben öyle bir şey yapmıyorum. Sadece yapmakla tehdit ediyorum."

"Seninle evlenmek için can atan başkaları da var diyecektim. İngiltere'deki tüm evli kadınlar kocalarını zehirlerlerse, kimle olmak ister sanıyorsun? Listenin en başında tabii ki sen varsın."

Boş zamanlarında -haftada ancak iki ya da üç kez- eski kayıtları inceliyordu. Yahudiler bu Krallıkta yasaklıydı ama kaderin kimi nereye atacağı belli olmazdı ve bina üç yüz yıl

içinde sadece bir ay boş kalmıştı. Zamanında burada görev yapmış memurların isim listesine göz atıp İbranice yazılmış ölüm kayıtlarını inceledi. Bazıları bu duvarların arasında elli yıl geçirmişti. Cromwell daracık koridorlarda yürürken, onların ayak seslerini duyabiliyordu.

Kalan iki kişiyi ziyarete gitti. Katherine Wheteley ve Mary Cook, yaşları tahmin edilemeyen, sessiz ve ihtiyatlı kadınlardı.

"Neler yapıyorsunuz?" diye sordu Cromwell.

"Dua ediyoruz."

Kadınlar onu, niyetini anlamak istercesine dikkatle süzdüler. Yüzleri, *biz hayat hikayelerinden başka hiçbir şeyi kalmayan iki kadınız*, der gibiydi. Onları sana neden anlatalım ki?

İki kadına tavuk yolladı ama belki de kendi inançlarını paylaşmayan birinin gönderdiği eti yemezlerdi. Noel'e doğru Canterbury'deki kilisenin başrahibi, ona on iki tane Kent elması gönderdi. Her biri gri renkte ketenlere sarılmıştı ve şarabın yanında yenmesi gereken özel bir türdendiler. Bunları, bizzat seçtiği şarapla birlikte kadınlara götürdü. "1353 yılında," dedi, "bu evde sadece bir kişi varmış. Burada tek başına yaşadığını düşünmek beni çok üzdü. Son ikamet yeri Exeter'miş ama ben oradan önce nerede olduğunu merak ettim. Adı Claricia'ymış."

"Onun hakkında hiçbir bilgimiz yok," dedi Katherine ya da belki Mary. "Bilmemiz çok şaşırtıcı olurdu zaten." Parmakuçlarıyla elmaları test etti. Muhtemelen çok nadide ve başrahibin bulabildiği en iyi hediye olduklarını anlamamıştı. "Eğer elmalar hoşunuza gitmediyse," dedi Cromwell, "kompostoluk armutlarım da var. Birisi, bana beş yüz tane kadar göndermiş."

"Dikkat çekmek istiyorsa," dedi Katherine, ya da Mary ve diğeri devam etti, "beş yüz pound yollamalıydı."

Kadınlar, buz gibi birer kahkaha attı. Cromwell onlarla asla dost olamayacağını anlamıştı. Ama Claricia ismi pek hoşuna gitmişti doğrusu. *Keşke gardiyanın kızı için bu ismi önerseydim,* diye düşündü. Zira bu, hayalini kurabileceğin türden bir kadının ismiydi.

Kral'ın yeni yıl hediyesi bittiğinde, Hans, "İlk kez portresini yapıyorum," dedi.

"Merak etme, yakında bir tane daha yapacaksın."

Hans, Cromwell'in İngilizce bir İncil'i olduğunu biliyordu. Çevirisi neredeyse bitmişti. Cromwell parmağını dudaklarına götürdü. Bunu konuşmak için henüz çok erkendi. Belki gelecek yıl durumlar değişirdi. "Onu Henry'ye ithaf etsen," dedi Hans, "reddedebilir miydi? Hatta onu kilisenin başı olarak baş sayfaya koyardım." Hans homurdanarak gezinmeye başladı. Kağıt ve matbaa masraflarıyla karını hesaplamaya çalışıyordu. Luther'in baş sayfalarını, Lucas Cranach hazırlıyordu. "Martin'le karısının resimlerinden düzinelerce sattı. Halbuki herkesi domuz gibi çiziyor."

Doğruydu. Cranach'ın çıplak kadınlarının bile yüzleri domuz, ayakları ırgatlarınki gibi, kulakları eğri büğrüydü. "Ama Henry'yi resmedersem, korkarım ki onu olduğundan daha güzel göstermek zorunda kalacağım. Belki de beş hatta on yıl önceki halini çizmeliyim."

"Beş iyidir. Öbür türlü de onunla alay ettiğini düşünebilir."

Hans, gözlerinin önünde bir idam sahnesi canlandırmış olacaktı ki parmağını boynundan geçirip dizlerini büktü ve tıpkı asılan bir adam gibi dilini çıkardı.

"Onu, ulaşılabilir biri gibi resmetmelisin," dedi Cromwell.

Hans sırıttı. "Ondan kolay ne var?"

Yıl sonu, soğuğu ve Thames'la şehrin üzerini kaplayan su yeşili rengindeki ışığı beraberinde getirdi. Cromwell'in çalışma masasına, kar misali mektuplar yağdı. Alman ilahiyatçılardan, Fransız büyükelçilerinden ve Kent'te sürgün hayatı yaşayan Mary Boleyn'dendiler.

Cromwell bir tanesinin mührünü kırdı. "Şunu dinle," dedi Richard'a. "Mary para istiyor. *Bu kadar aceleci davranmamalıydım ama aşk mantığımı yok etti,* diyor."

"Aşk mı? Buna emin mi?"

Cromwell okumaya devam etti. William Stafford'la evlendiği için pişman değilmiş. Unvanı ve malı mülkü olan başka kocalar da alabilirmiş. Ama *sizi temin ederim ki Bay Sekreter, yaşayan en büyük kraliçenin yerinde olmaktansa, onunla kuru ekmeğimi bölüşmeye razıyım.*

Ablasına yazmaya cesaret edememişti. Babasına, dayısına ya da ağabeyine de öyle. Zira hepsi de çok zalimdi. Cromwell merak etti: Acaba karısı bu mektubu yazarken, Stafford da yanında mıydı? Mary cilveli bir tavırla kıkırdayıp "Thomas Cromwell... Bir zamanlar ona da ümit vermiştim," demiş miydi?

Richard kafasını iki yana salladı. "Ne tuhaf. Onunla evlenmeme ramak kalmıştı."

"Bu, çok uzun zaman önceydi." Richard şimdi mutluydu. İlerlemek için Boleynler'e ihtiyaçları yoktu. Tüm Hıristiyan alemi, Boleyn evliliğiyle tepetaklak olmuştu. Peki amaç neydi? Beşiğe, şu ufacık kızıl saçlı domuzcuğu koymak mı? Belki de Henry'nin evliliği gerçekten lanetliydi. "Wiltshire'ı çağır," dedi.

"Buraya mı?"

"Islık çalman yeterli."

Cromwell onu her zamanki canayakın tavırlarıyla aşağılayacak ve Mary'ye maaş bağlamasını sağlayacaktı. Ne de olsa kız onun için çalışmıştı ve şimdi, yaptıklarının karşılığını ödeme zamanıydı. Richard gölgelerin arasında oturarak not alacak, böylece Boleyn de eski günleri hatırlayacaktı. Altı, yedi yıl öncesini. Önceki hafta Chapuys ona, "Kardinal eskiden neyse, şimdi siz bu Krallık için öylesiniz. Hatta belki, çok daha fazlasısınız," demişti.

Alice More, Noel Yortusu'nda Cromwell'i ziyarete geldi. Keskin ışık, onu olduğundan da yaşlı göstermişti.

Cromwell onu bir prenses gibi karşıladı ve tahta kaplama yaptırdığı odalardan birine götürdü. Yeni onarılan baca, şöminedeki alevleri iyice azdırmıştı. Havada çam kokusu vardı. "Bakıyorum burada konforunuz yerinde?" dedi Alice. Onun için süslenmişti: Saçları, incili bir bonenin içindeydi. "Oysa önceleri küf kokulu, köhne bir yerdi. Kocam hep şöyle derdi..." Kocasından bahsederken geçmiş zaman kullanması, Cromwell'in dikkatinden kaçmamıştı. Alice devem etti. "Sabah Cromwell'i zindana atın, akşam geri geldiğinizde onu kadife bir yastığın üzerinde tarla kuşu yerken ve tüm gardiyanları kendisine borçlandırmış olarak bulursunuz."

"Sık sık beni zindana atmaktan söz etmediğini umarım."

"Öylesine konuşuyordu." Alice huzursuzdu. "Düşündüm ki belki beni Kral'la görüştürebilirsiniz. O, kadınlara karşı daima kibardır."

Cromwell kafasını iki yana salladı. Zira Alice'i Henry'ye götürürse, Kral'a eskiden Chelsea'ye gittiği ve kocasıyla bahçelerde dolaştığı günleri hatırlatıp onu üzeceğine emindi. Oysa

Henry şu anda More'u düşünmüyordu. "Fransız büyükelçileriyle yaptığı görüşmelerden kafasını kaldıramıyor. Dolayısıyla, benim yargıma güvenmek zorundasınız."

"Bize karşı daima iyi davrandınız," dedi Alice, gönülsüz bir tavırla. "Kendime bunun sebebini sorup duruyorum. Neden bu kadar hilekarsınız?"

"Öyle doğmuşum," diye karşılık verdi Cromwell. "Kendime hakim olamıyorum. Peki, sizin kocanız neden bu kadar inatçı?"

"Artık onu anlayamıyorum. Benim için, Kutsal Üçleme kadar zor."

"Öyleyse biz ne yapalım?"

"Bence sebeplerini Kral'a açıklardı. İkisi yalnızken. Tabii, Kral ona ceza vermemeyi kabul etseydi."

"Böylesi, kocanıza vatana ihanet etmesi için izin vermek olur. Kral böyle bir şeyi asla yapamaz."

"Demek bu günleri de görecektik! Kral'a ne yapıp yapamayacağını Thomas Cromwell mi söylüyor? Horozlar nasıl da kasıla kasıla yürür bilmez misiniz? Ama küçük bir kız bile boyunlarını kırabilir."

"Bunları ben değil, İngiltere Krallığı'nın hukuk normları söylüyor."

"Ben, Henry'nin kanundan önce geldiğini sanırdım."

"Konstantinopolis'te yaşamıyoruz madam. Gerçi benim Türklere hiçbir lafım yok. İmparator'un elini kolunu bağlı tuttukları sürece, onlara da alkış tutmasını biliriz."

"Fazla param kalmadı," dedi Alice. "Kocamın bakımı için haftalık on beş şilin bulmalıyım. O buz gibi yerde üşütmesini istemiyorum." Burnunu çekti. "Zaten ondan hiçbir haber alamıyorum. Varsa yoksa biricik kızı Meg. Biliyorsunuz, o

benim çocuğum değil. Keşke kocamın ilk karısı burada olsaydı da bana kızının, eskiden de böyle davranıp davranmadığını söyleyebilseydi. Öylesine kapalı biri ki. Daima kendi bildiğini okuyor. Sadece babasının sözünü dinliyor. Meğer kocam, gömleklerindeki kanı yıkaması için ona verirmiş. Halbuki ben, o yeleği giymeyi çoktan bıraktığını sanıyordum. Hem nereden bilebilirdim ki? Kocam yalnız yatıyor ve kapısını sürgülüyor. Düşünün, bir yeri kaşınsa onu bile mecburen kendi kaşıyacak. İkisi arasındaki sırlara asla dahil olamıyorum."

"Alice..."

"Ona karşı şefkat beslemiyor değilim. Benimle, bir harem ağası gibi yaşamak için evlenmedi. Nadiren yakınlaştığımız günler oldu." Alice, mahcubiyetten çok, öfkeyle kızardı. "O zaman acaba aç mı, acaba üşüyor mu diye düşünmeden edemiyorsunuz. Bir anne çocuğunu nasıl düşünürse işte öyle."

"Eğer gücün yeterse, onu oradan kurtar Alice."

"Sizin gücünüz benimkinden çok daha fazla." Acı acı gülümsedi. "Sizin genç adam Gregory, yeni yıl için eve dönecek mi? Kocama bazen, *keşke Gregory Cromwell, benim oğlum olsa,* derdim. Onu şekere bulayıp kıtır kıtır yerdim."

Gregory, Noel için eve geldiğinde, yanında Rowland Lee'nin yazdığı bir mektup vardı. Lee, onun gerçek bir hazine olduğunu ve istediği zaman evine dönebileceğini söylemişti. "Tatilden sonra tekrar onun yanına mı gideceğim, yoksa eğitimimim bitti mi?" diye sordu Gregory.

"Yeni yılda Fransızcanı ilerleteceksin."

"Rafe, bir prens gibi yetiştirildiğimi söylüyor."

"Şimdilik ancak seninle alıştırma yapabiliyorum."

"Benim sevgili babam..." Gregory ufak köpeğini kucaklayıp boynunu kaşırken, Cromwell bekledi. "Rafe ve Richard diyor ki eğitimim tamamlanınca beni çürük dişli, otoriter, zengin ve yaşlı bir dulla evlendirecekmişsin. O da beni şehvetiyle yiyip bitirecek ve servetini bana bağışlayacak, çocukları bunun için benden nefret ederek hayatıma kastedecekmiş. Bir sabah beni yatağımda ölü olarak bulacaklarmış."

Oğlunun kollarındaki köpek, boynunu çevirip yumuşacık bakışlı, meraklı gözlerini ona dikti. "Seninle dalga geçiyorlar Gregory. Eğer öyle bir kadın tanısaydım, onunla ben evlenirdim."

Gregory kafasını salladı. "Ama size asla hükmedemezdi. Bir de ava uygun kocaman bir geyik parkı olurdu. Çocuklarının da sizden ödü kopardı." Gregory rahatlamışa benziyordu. "O harita da nedir? Hint adaları mı?"

"Hayır, İskoç sınırı," dedi Cromwell usulca. "Harry Percy'nin memleketi. Bak, bunlar alacaklılarına verdiği topraklar. Ama artık kimseye bir şey vermesine göz yumamayız. Sınırlarımızın güvenliği, şansa bırakılamaz."

"Onun hasta olduğunu söylüyorlar."

"Hasta ya da deli. Kesin olan tek şey, bir varisinin olmadığı ve bu gidişle de olamayacağı. Çünkü karısıyla asla birarayа gelmiyorlarmış. Erkek kardeşleriyle ayrı düştü. Kral'a çok miktarda borcu var. Öyleyse, varisi kral olacak."

Gregory üzülmüş gibiydi. "Kontluğunu elinden mi alacaksın?"

"Yaşam tarzını devam ettirebilir. Ona para yardımı yapacağız."

"Bunu, Kardinal yüzünden mi yapıyorsun?"

Harry Percy, Wolsey'yi Cawood'da bulmuştu. Elinde anahtarlar, ayakkabısında yolların çamuruyla içeri girmiş, "Lor-

dum, sizi vatan hainliğinden tutukluyorum," demişti. "Sen benim yüzüme baksana bir. Bende kimseden korkacak göz var mı?" diye meydan okumuştu Kardinal de.

Omzunu silkti. "Haydi, git biraz oyna. Bella'yı da al ve onunla Fransızca alıştırma yap. Eh, ne de olsa onu bana Calais'den Leydi Lisle yolladı. Benim, krallığın faturalarını ödemem gerek."

İrlanda'ya sevk edilecek malların dökümünü eline aldı. Pirinç top, doldurma kepçesi, serpantin barut, dört yüz kilo kükürt, beş yüz porsuk ağacı yay, iki fıçı yay kirişi, iki yüz bıçak, kürek, manivela, kazma, yüz tane kesim baltası, bin tane at nalı, sekiz bin tane de pençe siparişi verilmişti. Cornelys'deki kuyumcu, Kral'ın dünyaya gelemeyen son çocuğu için yaptığı beşiğin parasını hala alamamıştı. Beşikteki Adem Havva resmi için Hans'a yirmi şilin borçlandığını iddia ediyordu. Ayrıca beyaz saten örtülerin, altın saçakların ve cennet bahçesindeki elmalar için yaptırılan gümüş kalıpların parasını da kendi cebinden ödemişti.

İrlanda seferi için makineli silah kullanabilen yüz tane asker kiralamak istiyordu ve bunun için Floransalılarla görüşmüştü. Çünkü onlar, korulukta ya da kayalık arazide savaşmak zorunda kaldıkları zaman İngilizler gibi grev yapmıyordu.

Kral, "Sana şanslı bir yıl dilerim Cromwell," dedi. *Bunun şansla hiçbir ilgisi yok*, diye düşündü Cromwell. Henry ona gelen hediyelerden en çok Saba Melikesi'ni, bir unicorn boynuzunu ve üzerinde kocaman, altın bir *H* olan portakal sıkacağını beğenmişti.

Yeni yılın ilk günlerinde Kral, Cromwell'e daha önce kimseye vermediği bir unvan verdi. *Manevi Vekil.* Cromwell, artık

onun kiliseyle ilgili meselelerdeki yardımcısıydı. Krallıkta üç dört yıldır manastırların kapatılacağıyla ilgili söylentiler dolaşıyordu. Şimdi tüm manastırları ziyaret edecek, inceleyecek ve gerekli düzenlemeleri yapacak yetkisi vardı. Gerçi Cromwell, krallıktaki bütün manastırların durumu konusunda kapsamlı bilgiye sahipti. Kardinal'in işlerini takip ederken, hepsini denetleme imkanı bulmuştu. Üstelik her gün keşişlerden, üstlerini şikayet eden mektuplar alıyordu. Manastırların kötüye kullanıldığından söz ediyor, onun kanatları altına girmek için ricada bulunuyorlardı.

Chapuys'e, "Chartres Katedrali'ne gittiniz mi hiç?" diye sordu. "Hiçbir anlamı yokmuş gibi görünen labirentleri sabırla takip edersen, seni tam olman gereken yere, yani en ortaya çıkarırlar."

Büyükelçiyle resmi meselelerde kesinlikle fikir birliğine varamamalarına rağmen, gayriresmi ilişkileri gayet iyiydi. Öyle ki Chapuys ona bir fıçı zeytinyağı gönderiyor, Cromwell de buna besili horozlarla karşılık veriyordu. Büyükelçi, peşinde parmesan peyniri taşıyan bir hizmetliyle onu ziyarete geldi.

Pek efkarlı ve soğuk bir hali vardı. "Zavallı Kraliçeniz, bu mevsimi Kimbolton'da kısıtlı imkanlarla geçiriyor. Kocasının etrafındaki kafir meclis üyelerinden öylesine çok korkuyor ki tüm yemeklerini odasında pişirtiyor. Kimbolton'sa bir evden çok ahırı andırıyor."

"Saçmalık," dedi Cromwell, büyükelçiye bir kadeh baharatlı şarap ikram ederek. "Onu Buckden'dan sırf nemden şikayet ediyor diye taşıdık. Ayrıca Kimbolton çok güzel bir evdir."

"Kalın duvarları ve kocaman bir hendeği var diye böyle söylüyorsunuz." Bal ve tarçının baş döndürücü aroması yavaş yavaş etraflarını sardı. Şöminedeki kütükler çıtırdayarak yanı-

yor, salonu süsleyen yemyeşil dallardan reçine kokusu yayılıyordu. "Üstelik Prenses Mary çok hasta."

"Ah, Leydi Mary daima hasta."

"Öyleyse ona çok daha iyi bakılmalı!" Chapuys'in sesi birden yumuşadı. "Annesiyle görüşebilseydi, ikisi de çok rahatlardı."

"Hatta öyle rahatlarlardı ki beraber kaçış planları yaparlardı."

"Siz kalpsiz bir adamsınız," dedi Chapuys, şarabını yudumlarken. "Halbuki İmparator, dostluk elini uzatmaya hazır." Derin bir sessizlikten sonra, büyükelçi iç çekti. "La Ana'nın aklını kaçırdığı ve Kral'ın başka bir hanım aradığı yönünde söylentiler var."

Cromwell derin bir nefes alarak konuşmaya başladı. Henry'nin başka hanımlarla uğraşacak zamanı yoktu. Zira paralarını saymakla meşguldü. Artık gelirini, Parlamento'nun bile bilmesini arzu etmiyordu. "Onu, üniversiteleri, çalışanları ve hatta fakirler için bile ödenek ayırmaya ikna edemiyorum," dedi. "Tek düşünebildiği, ordu için malzeme almak. Bütün parasını cephaneye, gemi inşasına ve kalelere harcıyor."

Chapuys dudaklarını büktü. Avutulmaya çalışıldığını iyi biliyordu. Bilmeseydi, Cromwell bundan zevk almazdı ki. "O halde efendime, İngiltere Kralı savaşmaya öylesine dalmış ki, aşkı düşünecek zamanı yok diyeceğim."

"Efendiniz çıkarmadıkça, savaş falan olacağı yok. E, o da Türklerle uğraşmaktan yorgun düşmüş durumda. Gerçi İmparator'un hazinesinin sınırsız olduğunu biliyorum. İstese bizi mahveder." Gülümsedi. "Ama bunun, ona ne gibi bir faydası dokunacak ki?"

İnsanların kaderleri böyle çizilirdi işte. İki adamın biraya gelip verdiği kararlarla. Taç giyme törenleri, kardinallerin top-

lantıları, tüm o gösteriş ve saltanat neydi ki? Dünya, bir masanın diğer ucuna itilen anlaşmalarla, bir kalemin kağıt üzerindeki hareketleriyle, bir kadının iç çekişi ve ardında bıraktığı portakal çiçeği ya da gül suyu kokusuyla, yatak perdelerini çeken bir elle ve tenin tene değerken çıkardığı gizli iniltiyle değişiyordu. Kral şimdi detaylar üzerine kafa patlatmayı öğreniyordu. Cromwell'se açıkgöz babasına yakışacak şekilde, İngiltere'nin tüm ailelerini ve mal varlıklarını biliyordu. Topraklarında bulunanları, her bir dereden, çalılığa dek kafasına kazımıştı. Şimdi de kilisenin mülkleri, kontrolü altındaydı. Kimin neye sahip olduğuyla ilgili kanunların -aslında genel olarak hukukun kendisinin- karmaşık bir üreme biçimi vardı. Tıpkı gemi diplerine yapışan midyeler ve çatıyı saran yosunlar gibiydiler. Ama yeterince avukat vardı. Dolayısıyla da bunları kazımak çok kolay olacaktı. İngilizlerin batıl inançları vardı, gelecekten korkuyorlardı ve İngiltere'nin ne olduğunu bilmiyorlardı ama toplama çıkarma yetenekleri pek de fena sayılmazdı doğrusu. Westminster'da belki bin tane kalem mevcuttu ama Henry'nin asıl ihtiyacı olan yeni adamlar, yeni yapılar ve yeni düşünce tarzlarıydı. Bu sırada Cromwell, delegelerini de yola çıkarmayı ihmal etmemişti. *Valor ecclesiasticus. Bu işi altı ayda bitireceğim*, diye düşündü. Daha önce hiç böyle bir uygulama yapılmamıştı. Ama Cromwell, zaten insanların hayal bile edemeyeceği icraatların adamı değil miydi?

İlkbaharın başlarında bir gün, Westminster'dan zangır zangır titreyerek geldi. Yüzündeki bütün kaslar ağrıyordu. Walter'ın onu kaldırım taşlarına yapıştırışını hatırlamış, babasının pabucunu yanağında hissetmişti. Hemen Austin Friars'a gitmek istiyordu. Fırınları ve ocakları yenilettiği için, ev sıca-

* Latince, kilise varlıklarının mevcut değerinin saptanması. Ç.N.

cık oluyordu. Oysa Chancery Yolu'ndaki binanın, ancak bazı odaları ılıktı. Hem o anda kendi evinin duvarları arasında olmayı istemişti.

"On sekiz saatlik günleriniz sonsuza dek süremez efendim," dedi Richard.

"Ama Kardinal hep böyle yaşadı."

O gece rüyasında Kent'e gitti. Wolsey'nin emriyle kapatılan Bayham Manastırı'nın hesaplarını kontrol ediyordu. Etrafında dolanıp duran keşişlerin misafirperver suratları sinirini bozmuştu. Sessizce küfrederek Rafe'i çağırdı ve, "Şu muhasebe defterlerini toplayıp katırlara yükle," dedi. "Onları akşam yemeğinden sonra birer kadeh beyaz şarap eşliğinde inceleriz." Mevsimlerden yazdı. Atlarına atlayıp katırların yularlarını çekiştirerek manastırın ihmal edilmiş bağlarının arasından ve loş bir koruluktan geçip aşağıdaki yeşil vadiye doğru ilerlediler. "Bir salatanın üzerinde kayan iki tırtıl gibiyiz," dedi Rafe'e. Tekrar güneş ışığına çıktıklarında, karşılarında Scotney Şatosu'nun kuleleri belirdi. Sonra kocaman bir hendeğin ardında yükselen, kumtaşından duvarları gördüler. Gri renkte olmalarına rağmen, güneşin altında sapsarı pırıltılar saçıyorlardı.

Uyandı. Kent'i rüyasında mı görmüştü, yoksa sahiden oraya gitmiş miydi? Güneşi hala teninde hissedebiliyordu. Christophe'u çağırdı.

Ama ne gelen oldu ne giden. Cromwell, öylece yatmaya devam etti. Herhalde saat henüz çok erkendi. Zira evde çıt çıkmıyordu. Yıldızlar, kapalı kepenklerin tahtaları arasından içeri sızmaya çalışıyordu. *Galiba Christophe'u çağırmadım,* diye düşündü. Galiba o da bir rüyaydı.

Gregory'nin hocaları, ona deste deste faturalar vermişti. Kardinal, piskopos giysileri içinde yatağının ayakucunda

duruyordu. Sonra Kardinal, Christophe'a dönüştü. Çocuk, kepenkleri aralayarak ona doğru yürüdü. "Ateşiniz mi var efendi?"

Hastalığını tanımıştı. *Her şeyi ben mi bilmek zorundayım,* diye düşündü. "Hani İtalyanların *influenza*, dediğinden."

"Öyleyse belki de İtalyan bir doktor çağırmalıyız." Christophe'un, ne yapacağını bilmez bir hali vardı.

Önce Rafe geldi. Sonra tüm ev halkı. Çoktan ölen Morgan Williams gelene dek, odasında dikilen Charles Brandon'un gerçek olduğunu sandı. Ardından halen Antwerp'te bulunan ve İngiliz Tüccarlar Birliği'nin binasından çıkamayan William Tyndale geldi. Merdivenlerde, babasının çelik burunlu botlarının yankısını duydu.

Richard Cromwell bir aslan gibi kükredi. "Biraz sessiz olamaz mısınız?" *Kükrediğinde Galce kükrüyor,* diye düşündü. Sıradan bir günde bunu asla fark edemezdim. Gözlerini kapadı. Göz kapaklarının ardında hanımlar süzüldü. Ufacık kertenkeleler kadar şeffaflardı. İngiltere'nin yılan kraliçeleri. Kibirli ve zehirli. Herkes, kendi çocuklarını öldürüp yediklerini biliyordu. Daha doğmadan iliklerini emdiklerini.

Biri, ona günah çıkarmak isteyip istemediğini sordu.

"Buna mecbur muyum?"

"Evet efendim. Yoksa tarikatçı olduğunuz düşünülür."

Ama ben gücümü günahlarımdan alıyorum, diye düşündü. *Ben, diğerlerinin işlemeye bile fırsat bulamadığı günahlarıma sıkıca sarılıyorum. Çünkü onlar benim. Ayrıca hesap günü geldiğinde Tanrı'nın karşısına bir sözleşmeyle çıkmak istiyorum. Yaradanıma, elli şartım var, diyeceğim. Hatta belki daha bile fazla.*

"Madem günah çıkarmak zorundayım, öyleyse Rowland'ı getirin."

"Ama Piskopos Lee, Galler'de," dediler. "Gelmesi günler alabilir."

Doktor Butts, peşinde Kral'ın gönderdiği bir doktor ordusuyla çıkageldi. "İtalya'dayken de hastalanmıştım," diye açıkladı. "Bunu oradan kaptım."

"Öyle olsun bakalım," dedi Butts, kaşlarını çatarak.

"Öleceksem, bana Gregory'yi çağırın. Ona söyleyecek şeylerim var. Yok eğer ölmeyeceksem, boşuna rahatsız edip çalışmalarından alıkoymayın."

"Cromwell," dedi Butts, "seni topla vursam bile ölmezsin. Çünkü deniz seni reddeder. Gemin mahvolsa bile, sen karaya vurursun."

Kalbinden söz ettiklerini duydu. *Bunu yapmamalılar,* diye geçirdi içinden. Zira onun kalbinin kitabı son derece özeldi. Öyle, isteyen her katibin karıştırabileceği türden bir sipariş defteri değildi. Ona bir ilaç yutturdular. Kısa süre sonra hesap defterlerine döndü. Ama satırlar kayıyor, rakamlar birbirlerinin içine geçiyordu. Yine de toplamaya devam etti. Ta ki ilaç, üzerindeki etkisini yitirene ve tekrar uyanana dek. Ne var ki sayfalar bir türlü gözlerinin önünden gitmiyordu. Butts, onun dinlendiğini sanıyordu. Fakat zihninin gizli köşelerinde, mürekkepten kolları ve bacakları olan sayılar, muhasebe defterlerinden kaçıp odanın dört bir yanına dağılıyordu. Mutfak ateşi için toplanan odunlar ve yiyecekler içeri taşınırken, kasabın gönderdiği geyik etlerinin, bir geyiğe dönüştüğünü gördü. Hayvan, sırtını bir ağaç gövdesine dayamış kaşınıyordu. Az sonra salçayla pişecek ötücü kuşların tekrar tüyleri çıktı ve henüz kesilmeyen ağaç dallarının üzerinde şarkı söylemeye başladılar. Ballar arılara, arılar da ağaç kovuklarına geri dönmüştü. Evdeki sesleri duyabiliyordu ama burası başka bir ülkedeki

başka bir eve dönüşmüştü. El değiştiren paraların şıngırtısı, taş zeminde sürüklenen tahta sandıkların gıcırtısı. Kendi sesini de duyabiliyordu. İtalyanca bir öykü anlatıyordu. Sonra anadilini konuşmaya başladı. Onu asker kampındaki Fransızcayla Latince takip etti. Belki de burası Ütopya'ydı. O adanın tam ortasında Amaurotum -Rüyalar Şehri- diye bir yer vardı.

Dünyanın şifresini çözmeye çalışmaktan usanmıştı. Hasımlarına gülümsemeye çalışmaktan da öyle.

Thomas Avery ziyaretine gelip yanına oturdu ve elini tuttu. Hugh Latimer, Mezmurlar'ı okudu. Cranmer geldi ve ona şüpheyle baktı. Belki de ateş yüzünden sayıklayacağından ve "Karın Grete nasıl?" diye soracağından korkuyordu.

Christophe, "Keşke eski efendiniz Kardinal burada olsaydı da sizi rahatlatsaydı," dedi. "O çok rahat bir adamdı."

"Sen Wolsey hakkında ne bilirsin ki?"

"Onu soydum ya. Yoksa bunu bilmiyor muydunuz? Altın takımlarını çaldım."

Cromwell doğrulmaya çalıştı. "Christophe? Yoksa Compiégne'deki çocuk sen miydin?"

"Tabii ki bendim. Banyo için sıcak suyla dolu kovalar taşırken, ceplerimi altın kaselerle dolduruyordum. Onu soyduğum için üzgünüm çünkü çok kibar biriydi. *Ah, yine mi sen, Fabrice?* derdi. Oradaki ismim buydu. *Bu çocuğa yiyecek bir şeyler verin,* diye emrederdi hizmetkarlarına. Bana kayısı ikram etti. Daha önce hiç kayısı yememiştim."

"Peki, yakalanmadın mı?"

"Hayır ama efendim yakalanıp damgalandı. O büyük bir hırsızdı. Demek benim kaderimde daha iyi yerlere gelmek varmış."

"Hatırlıyorum," dedi Cromwell. Calais'i, simyacıları ve hafıza makinesini. "Guido Camillo, onu François için yapıyor.

Bu dünyadaki en bilge kral olabilsin diye. Ama o kafasız, onu nasıl kullanması gerektiğini asla öğrenemeyecek."

"Ateş yüzünden hayal görüyor," dedi Butts. Ama Christophe, "Hayır," diye atıldı, "Paris'teki bir adam canlı bir bina inşa etti. Her tarafında ufacık raflar var. Bu raflarda parşömenler ve yazılı metinler duruyor. Her biri, başka bir anahtarın bulunduğu kutuyu açıyor. Ama anahtarlar demirden ya da tahtadan yapılmamış."

"Öyleyse neden yapılmış ufaklık?" diye sordu biri.

İnsan ruhundan yapılmıştı. Eğer tüm kitaplar yakılırsa geriye bunlar kalacaktı. Sadece geçmişi değil, geleceğini de bilmemizi sağlayacaklardı.

Butts, Cromwell'in alev alev yandığını söyledi. Cromwell'se Küçük Bilney'nin yakılmadan bir gece önce elini mum alevine tutuşunu düşündü. Canı acıyınca küçük bir çocuk gibi inlemiş ve parmağını emmişti. Sabahsa Norwich'in Belediye Meclisi üyeleri onu atalarının Lollardlar*'ı yaktığı çukurlara sürüklemişti. Yüzü yandığında bile ona hala bir takım amblemleri ve papalık sembollerini göstermeye çalışmışlardı. Kumaşların uçları alev almış, üzerlerindeki boş bakışlı bakireler, isle kaplanmıştı.

Cromwell birkaç değişik dilde kibarca su istedi. "Fazla vermeyin," dedi Butts. "Azar azar içsin." Ormuz adında bir adadan bahsedildiğini duymuştu. Burası dünyadaki en kurak Krallıktı. Ne bir ağaç vardı, ne bir ekin. Ortasında durup da etrafına bakındığında tek görülen, çıplak araziydi. Ta ötedeyse incilerle kaplı deniz kıyısı vardı.

Gece, kızı Grace geldi. Kendi ışığını kendi saçıyor, saçları ipek gibi parlıyordu. Onu, sabaha kadar gözünü bile kırpma-

* Geç dönem Ortaçağ'da John Wycliffe'in müritleri. Ç.N.

dan izledi. Kepenkleri açtıklarında yıldızlar kaybolmak üzereydi ve soluk renkli gökyüzünde hem ay, hem de güneş vardı.

Bir hafta geçti. Cromwell kendini daha iyi hissettiği için çalışmak istediyse de doktorlar buna şiddetle itiraz etti. "Öyleyse bu düzen nasıl dönecek?" diye sorduğunda Richard, "Efendim, siz hepimizi çok iyi yetiştirdiniz," dedi. Öyle bir sistem yarattınız ki sanki canlıymış gibi, kendi kendine ilerliyor.

"Yine de," dedi Christophe, "söylediklerine bakılırsa, Henri acıyı kendi çekiyormuş gibi böğürüyormuş. Bütün gün, "Ah, benim sevgili Cromwell'im nerede?" diye bağırıyormuş.

Kral'dan bir mesaj geldi. Henry, "Seni ziyarete geliyorum," diye yazmıştı. "Nasıl olsa İtalyan ateşi bana bulaşmaz."

Cromwell buna inanamıyordu. Zira Anne ateşlendiğinde, Henry ona olan tüm aşkına rağmen, sevgilisinden bucak bucak kaçmıştı.

"Thurston'ı çağırın," dedi. Günlerdir hindi yiyordu ama Kral için farklı bir yemek hazırlanmalıydı. "Bir domuzun içini dolduracağız," dedi. "Bir keresinde papalığın verdiği bir ziyafette görmüştüm. Tavuk, tütsülenmiş domuz eti, keçi ciğeri ve kıyma lazım. Ayrıca rezene tohumu, kekik, nane, zencefil, yağ, şeker, ceviz, yumurta ve biraz da safrana ihtiyacın olacak. Bazıları peynir de koyuyor ama Londra'da o peynirden yok. Eğer bunlardan herhangi birini bulamazsan, Bonvisi'nin aşçısından iste."

"Yandaki manastırın başrahibi George'la konuşun," dedi. "Kral geldiğinde, kilise reformundan korkan keşişleri, sokaklara dökülmeye kalkışmasın." Cromwell bu sürecin yavaş yavaş ilerlemesi gerektiğini düşünüyordu. Milleti galeyana getirmenin anlamı yoktu. Nasıl olsa eninde sonunda herkes onlara hak verecekti. Ayrıca evinin yakınında yaşayan din adamları,

bir sürü rezalete imza atmalarına karşın iyi komşulardı. Manastır yemekhanesinde yemek yemekten çoktan vazgeçmişlerdi. Geceleri odalarında verdikleri ziyafetlerden, şen kahkahalar yükseliyordu. Günün herhangi bir saati, onları meyhanede içerken görmek mümkündü. Manastır kilisesi daha çok bir et pazarını andırıyordu. Mahalle, İtalyan tüccarlar odasından gelen genç bekarlarla dolup taşardı. Cromwell onları sıklıkla evinde ağırlar ve piyasa haberlerini yemek masasında bırakıp kalktıklarında yağmurdan kaçmak için keşişlerin bölgesine sığınan müteşebbis İngiliz kızlarıyla sıkı bir pazarlığa oturduklarını bilirdi.

Kral 17 Nisan'da onu ziyarete geldi. Şafakta, bardaktan boşanırcasına yağmur yağmıştı ama saat onda hava şurup gibiydi. Cromwell onu görünce, koltuğunda doğruldu. "Benim sevgili Cromwell'im!" Henry, onu iki yanağından öpüp kucakladı ve yerine oturmasına yardımcı oldu. "Oturacaksın," dedi Henry. "İtiraz yok. Bir kez olsun benimle tartışmayın Bay Sekreter."

Evin hanımları Mercy ve Johane, Walsingham Bakireleri gibi giyinip kuşanmıştı. İkisi de Kral'ın önünde kibarca reverans yaptı. Henry'nin üzerinde gümüş rengi, brokar bir ceket vardı. Göğsündeki kalın, altın zincir parlıyor, parmaklarındaki zümrütler göz alıyordu. Aile konusunda fazla bilgi sahibi değildi ama bunun için onu kim suçlayabilirdi ki? "Bay Sekreter'in kız kardeşi misiniz?" dedi Johane'e. "Ah, hayır. Şimdi hatırladım. Siz de kardeşinizi, benim tatlı kardeşimin öldüğü günlerde kaybetmiştiniz."

Kral'dan bu insani sözleri duymak, iki kadının da gözlerinin yaşarmasına sebep olmuştu. Henry ikisinin de yanaklarından süzülen gözyaşlarını silerek, onları tekrar güldürdü. Evin

küçük gelinleri Alice ve Jo'yu kollarına alıp dudaklarından öptü ve "Keşke sizinle delikanlılığımda tanışsaydım," dedi. "Acı gerçek ne biliyor musunuz Bay Sekreter? İnsan yaşlandıkça, kızlar daha da bir güzelleşiyor."

"Öyleyse, seksen yaşın da kendine göre avantajları var," diye karşılık verdi Cromwell. "Desenize, o zaman bütün fahişeler birer inci tanesi gibi görünecek." Mercy komşusuyla konuşurmuş gibi samimi bir tavırla, "Rahat olun efendim," dedi Kral'a, "siz daha çok gençsiniz." Henry kollarını uzatıp göğsünü kabarttı. "Temmuzda kırk beş olacağım."

Kral'ın bu açıklamasını, huşu dolu bir sessizlik izledi. Cromwell, *güzel,* diye düşündü, *Henry'yi memnun ettik.*

Majesteleri daha sonra evi gezerek Cromwell'in tablolarını tek tek inceledi ve bu insanların kimler olduğunu sordu. Duvarda asılı duran Saba Melikesi'ne baktı. Bella'yı kucağına alıp onunla Honor Lisle'ın berbat Fransızcasıyla konuşarak herkesi güldürdü. "Leydi Lisle, Kraliçe'ye bundan daha da ufak bir yaratık yollamış. Size bakıp sanki, *benimle neden konuşuyorsunuz,* dercesine kulaklarını dikiyor. Dolayısıyla da Kraliçe ona Pourquoi* adını taktı." Anne'den bahsederken, sesi sevgi doluydu. Kadınlar Kral'ın, karısına olan aşırı düşkünlüğü karşısında gülümsedi. "Onu sen de biliyorsun Cromwell. Kraliçe onu her yere götürüyor. Hatta bazen, köpeğini benden daha çok sevdiğini düşünüyorum."

Cromwell'in hiç iştahı yoktu. Henry'nin karşısına oturup onun, Hans'ın tasarladığı gümüş tabaklarda sunulan yemeğini afiyetle yiyişini seyretti.

Henry, Richard'la samimiyetle sohbet ediyor, ona *kuzen,* diye hitap ediyordu. Fakat yemeğin sonunda Kral, danışma-

* Fransızca, niçin, neden. Ç.N.

nıyla yalnız kalmak istediğini bildirdi ve herkes geri çekildi. Henry başladı sormaya. "Francis şöyle yapsa ne yaparım, böyle yapsa ne yaparım, onunla yeni bir anlaşma imzalamalı mıyım, sen gücünü tekrar topladığında Calais'e gidebilir misin? Ya İrlandalılar yahut İskoçlar, hatta ikisi birden ayaklanırsa? Ya Almanya'daki gibi bir iç savaş patlak verirse? Ya köylüler tahta çıkarsa? Ya Charles üzerime saldırıp meydan Katherine'e kalırsa? Onun öfkesini bilirsin. Ayrıca benim aksime halk onu seviyor."

"Eğer böyle bir şey olursa," dedi Cromwell, "bu koltuktan kalkıp elime bir kılıç alır ve savaşa giderim."

Kral, Cromwell'in yanına oturup kendinden bahsetmeye başladı. Bu taze ve yağmurlu nisan günü, ona babasının öldüğü günü hatırlatmıştı. Çocukluğundan söz etti. "Eltham Sarayı'nda yaşarken, Goose adında bir soytarım vardı. Ben yedi yaşındayken, Kelt isyancılar geldi. Onlara, bir dev liderlik ediyordu. Babam güvende olayım diye beni Kule'ye yolladı. Ama ben, *bırakın beni, savaşmak istiyorum,* diye bağırdım. Batıdan gelen devden hiç korkmuyordum ama büyükannem Margaret Beaufort ödümü patlatıyordu. Çünkü yüzü tıpkı bir ölününki gibiydi ve bileğimi yakaladığında, iskelet parmaklarını hissediyordum.

"Biz küçükken," diye devam etti, "*büyükanneniz, kral babanızı on üç yaşında bir kızken doğurdu,* deyip dururlardı. Büyükannemin geçmişi daima bizimleydi. *Yoksa hala Büyük Perhiz'de gülüyor musun Henry? Ben senden birkaç yaş büyükken bir Tudor dünyaya getirdim. Ne, yoksa dans mı ediyorsun, Henry? Top oynamak senin neyine Henry?* Hayatı, sorumluluklarını yerine getirmekle geçiyordu. Woking'deki evine on iki yoksul getirmişti. Bu insanların önlerinde eğilip de onların

sarı ayaklarını leğende yıkamak zorunda kaldığımda, kusmadığıma şükrediyorum. Her sabah saat beşte duaya başlardı. Dua masasından kalkarken dizlerinin ağrısından inlerdi. Ve ne zaman bir kutlama olsa, bir düğün ya da doğum... Ne yapardı biliyor musun? Hem de her seferinde, hiç sektirmeden? Ağlardı.

Onun için varsa yoksa Arthur'du. Arthur, onun parlak ışığıydı. "Ağabeyimin yerine tahta çıktığımda sırf bana olan garezinden öldü. Ölüm döşeğindeyken de ne söyledi dersin?" Henry öfkeyle burnundan soludu. *"Piskopos Fisher'a itaat et.* Ne yazık ki Fisher'a da bana itaat etmesini tembihlememiş."

Kral, beraberindekilerle birlikte çıkıp gittiğinde Johane yanına geldi. Usulca konuşmalarına rağmen, sözlerinin pek de gizlenecek bir tarafı yoktu. "Her şey yolunda gitti."

"Mutfaktakilere birer hediye vermeliyiz."

"Tüm ev halkı elinden geleni yaptı. Ben de onu gördüğüme çok memnumum."

"Beklediğin gibi miydi bari?"

"Açıkçası bu kadar nazik olacağını hiç tahmin etmemiştim. Katherine'in onun için neden bu kadar savaştığını şimdi anlıyorum. Sadece kraliçelik peşinde değilmiş. Bence Kral, sevilmeyi hakeden bir erkek."

Alice'le Jo içeri daldı. "Kırk beş yaşındaymış. Ben onu daha yaşlı sanıyordum," dedi Alice.

"Bir avuç mücevher için onunla yatacağını söylemiştin ama," diye tısladı Jo.

"E, sen de ihracat belgesi için."

"Kızlar!" diye bağırdı Cromwell. "Kocalarınız böyle konuştuğunuzu duysa ne der acaba?"

"Kocalarımız bizim ne olduğumuzu biliyor," diye atıldı Jo. "Hiç de olmadığımız gibi görünmüyoruz. İstediğin mahcup bakirelerse, Austin Friars'ın kızlarına bakmamalısın, öyle değil mi? Sizin bizi, bir silahlandırmadığınız kaldı."

"Gelenekler elimi kolumu bağlıyor. Yoksa sizi çoktan İrlanda'ya göndermiştim."

Johane, ikisinin koşuşturarak odadan çıkışını izledi. Kızlar onları duyamayacak kadar uzaklaştıklarında da "Şimdi söyleyeceğime itibar etmeyebilirsin ama ben kesinlikle böyle düşünüyorum," dedi.

"Evet?"

"Henry senden korkuyor."

Cromwell kafasını salladı. İngiltere'nin Aslanı'nı kim korkutabilirdi ki?

"İnan bana. Kılıcımı alıp savaşa giderim dediğinde suratında beliren ifadeyi görseydin, ne demek istediğimi anlardın."

Norfolk Dükü de Cromwell'i ziyarete geldi. Hizmetkarlar avluda süslü püslü atını aldı ve Cromwell onu karşılamak için ayağa kalktı. "Karaciğerin mi bozulmuş? Benimki berbat halde. Beş yıldır kaslarım ağrıyor. Şuna baksana!" Pençesini öne uzattı. "Krallık'taki bütün doktorları çağırttım ama bana neyin sıkıntı verdiğini bir türlü tespit edemediler. Paramı almayı biliyorlar ama."

Oysa Cromwell, Norfolk'un doktor faturalarını asla ödemediğinden haberdardı. Bunlar, Dük için gereksiz meşguliyetlerdi.

"Hele mide ve bağırsak sancılarım yok mu!" dedi Dük. "Ölümlü hayatımı cehenneme çeviriyorlar. Bazen bütün geceyi lazımlıkta geçiriyorum."

"Belki de kendinizi daha az yormalısınız Dük Hazretleri," dedi Rafe. *Domuz gibi tıkınmasanız ya da posta atı gibi dörtnala koşturmasanız,* demek istiyordu.

"İnan, buna niyetliyim. Zaten yeğenim beni yanında istemediğini açıkça söylüyor. Öğütlerime ihtiyacı yokmuş. Ben de Kenningball'daki evime gitmeyi planlıyorum. Henry beni istediği zaman orada bulabilir. Tanrı sana şifa versin Sekreter Efendi. Bir iş sizi fazla zorluyorsa, Aziz Walter'dan yardım istemelisiniz diye duydum. Aziz Ubald'sa baş ağrısına birebirmiş. Hoş, bende pek işe yaramadı ya." Ceketini yokladı. "Sana bir madalya getirdim. Bunu Papa kutsadı. Pardon, Roma Piskoposu." Madalyonu masaya bıraktı. "Sende böyle bir şey yoktur diye düşündüm."

Dük dışarı çıkınca, Rafe madalyayı eline aldı. "Muhtemelen lanetlidir."

Norfolk'un merdivenlerde yüksek sesle konuştuğunu duydular. Sesi ağlamaklıydı. "Ben ölüm döşeğinde olduğunu sanmıştım. Bana öyle söylemişlerdi..."

"Onu kapı dışarı edeceğim," dedi Cromwell, Rafe'e.

Rafe sırıttı. "Suffolk'a yaptığın gibi mi?"

Henry, Suffolk, kız kardeşi Mary'yle evlendiği zaman elinden alınan üç bin pounddan asla vazgeçmemişti. Zaman zaman bunu hatırlıyordu ve şimdi de bu zamanlardan biriydi. Brandon, borçlarını ödemek için Oxfordshire ve Berkshire'daki arazilerini satmak zorunda kaldığı için, artık kırlarda ufak bir malikanede oturuyordu.

Cromwell gözlerini kapadı. İki dükün de ondan bucak bucak kaçtığını düşünmek ne büyük bahtiyarlıktı!

Komşusu Chapuys geldi. "Efendime, Kral'ın sizi ziyarete geldiğini yazdım. O da Kral'ın bir eve gitmesini hayretle kar-

şıladı. Özellikle de gittiği evin bir asilzadeye ait olmamasını. Ama ben ona, *Cromwell'den ne kadar faydalandığını bilseniz şaşırmazdınız,* dedim."

"Onun da böyle bir hizmetkarı olmalı," dedi. "Fakat Eustache, siz de az ikiyüzlü değilsiniz. Ölsem, mezarımda dans edeceğinizi bilmiyor muyum sanıyorsunuz?"

"Ama sen daima esaslı bir düşman oldun sevgili Thomas."

Thomas Avery ona bir satranç bulmacaları kitabı getirmişti. Cromwell çok geçmeden tüm bulmacaları çözmüş, arkadaki boş sayfalara da kendi bulmacalarını çizmişti. Ona gönderilen mektuplardan, son felaketleri takip edebiliyordu. Münster'deki, kendine Kudüs Kralı diyen terzi, on altı karısından bir tanesiyle kavgaya tutuşup pazar yerinin ortasında kadının kafasını kestirmişti.

Günler sonra nihayet dünyaya geri döndü. Öyle ya, Thomas Cromwell'i yere çalsan da kalkmasını bilirdi. Ölüm onu incelemek için gelmiş, soğuk nefesini yüzüne üflemiş, sonra da çekip gitmişti. Kıyafetlerini tekrar giydiğinde biraz zayıfladığını fark etti. Boleynler, sağlığına kavuşmasını içtenlikle kutlamıştı. Zira onsuz, asla bu noktalara gelemezlerdi. Cranmer'la karşılaştıklarında, Başpiskopos omzuna dostça bir şaplak atıp elini sıktı.

O nekahet dönemindeyken, Henry de giderek fark edilmeye başlayan kelliğini gizlemek için saçlarını kestirmiş fakat amacına ulaşamamıştı. Sadık meclis üyeleri de Kral'ın saç modelini benimsedi ve zamanla bu, aralarındaki kardeşliğin simgesi haline geldi. "Tanrım," dedi Efendi Wriothesley, "şimdiye dek sizden korkmadıysam da artık bunun mümkün olduğunu sanmıyorum."

"İyi de sen benden daha önce de korkuyordun *Bana-Risley-deyin.*'"

Richard'ın görünüşünde fazla bir değişiklik olmadı. Zira o zaten mızrak dövüşlerinde kullandığı miğferinin altına kolayca girmeleri için, saçlarını kısa tutuyordu. Efendi Wriothesley'yse saçları kırpılınca daha zeki -tabii, eğer bu mümkünse- bir görünüme bürünmüştü. Rafe daha kararlı ve açıkgöz biri olup çıkmış, Richard Riche çocukluğunu üzerinden atmıştı. Suffolk'un ablak suratı tuhaf bir masumiyet kazanmış, Monsenyör gayet aldatıcı bir şekilde sofulara benzemişti. Peki ya Norfolk? Kimse farkı anlayamadı. "Dük'ün saçları daha önce nasıldı ki?" diye sordu Rafe. Norfolk dayının iyice kırlaşan kısa saçları, sanki onları askeri bir mühendis kesmiş gibi, kafasının üzerinde kale gibi yükseliyordu.

Çok geçmeden, kısa saç modası tüm ülkeye yayıldı. Rowland Lee, Gregory'yle birlikte onu Chancery Yolu'ndaki görev binasında ziyaret ettiğinde, Cromwell pek şaşırdı. Oğlunun kocaman, ela rengi gözleri daha da bir ortaya çıkmıştı. "Annen bu halini görse bebek buklelerin gitmiş diye ağlardı," dedi Cromwell, Gregory'nin kafasını okşayarak. "Öyle mi yapardı?" diye sordu oğlu. "Ben onu neredeyse hiç hatırlamıyorum."

Nisan sonunda vatan hainliğiyle suçlanan dört keşiş, mahkemeye çıkarıldı. Yemin etmek için son şanslarıydı ve hepsi de bunu bir kez daha reddetti. Eliza Barton öleli bir yıl olmuştu. Kral, onun müritlerine müsamaha göstermişti fakat şimdi buna pek meyilli değildi. Sorunların çoğu, Charterhouse Manastırı'ndan çıkıyordu. Burası keşişlerin saman yataklarda yattığı ve Thomas More'un, Tanrı'nın ona yaptığı çağrıyı insanlara ilettiği yerdi. Cromwell, tıpkı Syon Manastırı gibi burayı da ziyaret etmişti. Yumuşak bir tonda ve açık açık ko-

nuşmuş, kah tehdit etmiş, kah tatlı sözlerle kandırmaya çalışmıştı. Kral'ın davasını anlatmaları için oraya açık fikirli din adamlarını yollamış ve asilerle teker teker konuşmuştu. Fakat hiçbirinin yararı olmamıştı. Alabildiği tek cevap, "Gidin ve kutsal ölümü tatmamıza izin verin," olmuştu.

Ne var ki duayla geçen sade hayatları uzun süre devam edemezdi. Zira kanunlara göre vatan haini sayılıyorlardı. Önce bir süre iplerle asılacaklar, bağırsakları çıkarılıp iç organları yakılacaktı. Böylesi, son derece acı verici ve aşağılık bir ölümdü. En azılı asiler bile celladın karşısına çıkarıldıklarında insanlıklarını yitiriyor, her biri arkadaşlarının ölümünü izlemeye mecbur bırakılıp ipleri kesilince onların kanlarıyla vıcık vıcık olan idam sehpasında sürünüyordu.

Bu büyük gösteriye Kral'ı temsilen Wiltshire ve George Boleyn katılacaktı. Norfolk'a da kırlardaki evinden çağrılıp büyükelçilik göreviyle Fransa'ya gitmek için hazırlanması söylenmişti. Henry, önceleri keşişlerin idamına katılmaya kararlıydı. Zira saraylıların hepsi de maskeler takacak ve şehrin önde gelenlerinin arasına karışacaktı. Fakat Kral'ın uzun boyu ve heybetli görüntüsü tanınmasına sebep olabileceği için, kalabalığın arasına girmekten son anda vazgeçti. Zira halkın, hala pek sevdikleri Katherine lehine tezahürat yapacağından korkuyordu. "Benim yerime genç Richmond gitsin," dedi Henry. "Bir gün üvey kız kardeşinin unvanını korumak için savaşmak zorunda kalırsa, katliam manzaralarına alışık olsun."

Çocuk, idamdan bir gece önce onu ziyarete geldi. "Lütfen yarın benim yerime geçin sevgili Bay Sekreter," diye yalvardı.

"Siz de sabah benim yerime Kral'la görüşmeye mi gideceksiniz?" dedi Cromwell. "Eğer hastalığınızı bahane ederseniz, yarın atınızdan düşerseniz ya da kayınpederinizin önünde

kusarsanız, babanız bunu size asla unutturmaz. Karınızın, yatağına girmenize izin vermesini istiyorsanız, gerçek bir erkek olduğunuzu ispatlamalısınız. Gözünüzü Dük'ten ayırmayın ve onun hareketlerini taklit edin."

İdam sona erdiğinde Norfolk ona gelip "Cromwell, sana hayatım üzerine yemin ederim ki keşişlerden biri, kalbi çıkarıldığı zaman konuştu. *Yüce İsa, bizi koru,* diye bağırdı," dedi.

"Bunu yapması mümkün değil lordum."

"Emin misin?"

"Deneyimlerime dayanarak konuşuyorum Sayın Dük."

Norfolk korkuyla titredi. *Bırak, geçmişteki günahlarının arasında kalpleri sökmek de olduğunu sansın,* diye düşündü Cromwell. "Galiba haklısın." Norfolk istavroz çıkardı. "Herhalde kalabalıktan gelen bir sesti."

Keşişler ölümü tatmadan bir gece önce, Margaret Roper'ın babasıyla görüşmesi için bir izin belgesi hazırladı. Aylardır ilk kez biraraya geleceklerdi. Asiler ölüme giderken, Meg babasıyla olursa, onun More'u yemin etmeye ikna edeceğini düşünüyordu. "Baksana, Kral ne kadar da kararlı," diyecekti babasına. "İnatçılığını sürdürürsen, seni de öldürecek. Yemin ederken yanında sadece Cromwell ya da Kral'ın görevlendireceği bir başkası bulunsun. Bir elini arkana saklayıp parmaklarını üst üste at, söyledikleri cümleleri tekrarla ve eve dön."

Ama taktiği işe yaramadı. Hainler Tyburn'e götürülmek üzere dışarı çıkarılırken Meg'le babası, kupkuru gözlerle onları izledi. *Hep unutuyorum,* diye düşündü Cromwell, *More ne kendine, ne başkalarına acır. Ben kendi kızlarımın böyle bir manzaraya şahit olmasını istemeyeceğim için onu da kendim gibi sanıyorum. Ama o Meg'i kullanarak kararlılığını arttırıyor.*

Cromwell, ertesi gün More'u görmeye gitti. Yağmur, üzerinde yürüdüğü taşları dövüyor, rüzgar kışınki kadar sert esiyordu. Islak paltosundan kurtulmaya çalışırken Martin'le sohbet ederek karısı ve yeni bebeğiyle ilgili bilgi aldı. "More'un durumu nasıl?" diye sordu en son. "Omuzları yamuk duruyor. Biri daha yukarıda," dedi gardiyan.

"Çok fazla yazı yazmaktan." "Neyse ne," dedi Martin, "ama tıpkı bir kambura benziyor."

More'un sakalı uzamış, Münster'deki sahte peygamberlerin Cromwell'in hayalindeki görüntüsüne bürünmüştü. "Eee, Kral yurtdışından gelen haberleri nasıl karşılıyor Bay Sekreter?" diye sordu. "Dediklerine bakılırsa, İmparator'un birlikleri yola çıkmış bile."

"Evet ama yanılmıyorsam Tunus'a doğru." Dışarıda yağan yağmura baktı. "Eğer İmparator'un yerinde olsan, Londra'dansa Tunus'u almayı tercih etmez miydin? Bak, buraya seninle ağız dalaşına girmeye gelmedim. Sadece rahatının yerinde olup olmadığını görmek istedim."

"Soytarım, Henry Pattinson'a yemin ettirmişsin."

"Halbuki kendilerine seni örnek alıp yemin etmeyen adamlar dün öldü."

"Sanırım doğru ifade edemedim. Benim örnek teşkil etmek gibi bir derdim yok. Sadece kendi inançlarım doğrultusunda hareket ediyorum o kadar. Şu ana dek yasa aleyhinde tek söz söylemedim. Ne yemine ne de onu hazırlayanlara karşı hiçbir hareketim olmadı."

"Ah, evet," dedi Cromwell, More'un eşyalarının durduğu sandığın üzerine oturarak. "Ama konuşmaman, jürinin kararını etkilemeyecek. Tabii, iş o noktaya gelirse."

"Bence sen buraya beni tehdit etmeye gelmişsin."

"İmparator'un birliklerinin başarısı, Kral'ın sinirlerini bozdu. Seni bir komisyonun karşısına çıkarmayı planlıyor. Olumlu ya da olumsuz bir cevap vermek zorunda kalacaksın."

"Eminim dostların bana epey insaflı davranacaktır. Mesela Lord Audley ya da Richard Riche. Bak, buraya geldiğimden beri kendimi ölüme hazırlıyorum zaten. Dolayısıyla da o yola girmeden önce, tek istediğim biraz huzur."

"Şehit olmaya kararlısın, öyle mi?"

"Hayır! Bana kalsa hemen evime koşardım. Hepimiz gibi, ben de acizim Thomas. Keşke Kral beni eskisi gibi görebilseydi. Yani onun sadık bir hizmetkarı olarak."

"Ben, bile bile kurban olmakla intihar arasında hiçbir fark göremiyorum."

"İsa, ikisini birbirinden ayırdı."

"Yine de bu karşılaştırmayı doğal buluyorsun, öyle değil mi?"

Derin bir sessizlik oldu. Ne var ki More'un sessizliği bile saldırgandı. Adeta duvarlara çarpıyor ve sekiyordu. More, İngiltere'yi sevdiğini ve ülkesinin lanetleneceğinden endişe ettiğini söyledi. O da katliamı seven Tanrı'sına bir anlaşma sunuyordu. "Bence insan, diğer insanları kurtarmak için ölebilir." *İstediğin pazarlığı yap,* dedi Cromwell içinden. Sonra yüksek sesle devam etti. "Madem bu kadar gerekli, öyleyse kendini celladın eline teslim et. Ama kimsenin umrunda bile olmayacak. Bugün mayısın beşi. İki güne kalmaz komisyon seni ziyaret eder. Senden oturmanı isteyeceğiz. Ama sen karşımızda dikilmeye devam edeceksin. Ben söyleyeceğimi söyleyeceğim. Sen de öyle. Belki de senin için ödün verir, çeker giderim. Sen de sakalın dizlerine inene, örümcekler gözlerinde ağ yapana dek Kral'ın sadık hizmetkarı olarak kalırsın."

Aslında planı buydu. Ne var ki beklenmedik olaylar meydana geldi. Cromwell, Richard'a sordu: "Söyle bana, tarih boyunca hangi Roma piskoposu böylesine yanlış bir zamanda böylesine gerizekalıca bir iş yapmıştır? Zira Farnese, İngiltere'ye yeni bir kardinal atadığını duyurmuştu. Çiçeği burnunda kardinalse, Piskopos Fisher'dı. Henry küplere bindi ve Fisher'ın kafasını, kardinal kepini karşılaması için denize atacağına yemin etti.

Haziranın üçünde Kule'ye gittiler. Beraberindekilerden Wiltshire, merak içindeydi, Charles Brandon bu işin ne zaman biteceğini anlamaya çalışıyordu, Riche not alacak, Audley'yse şaka yapacaktı. Hava yine yağmurluydu. Brandon, "Bu, hayatımda gördüğüm en berbat yaz," dedi. "Neyse ki Majesteleri batıl inançlara kapılmadı." Hepsi de güldü.

Bazıları, 1533'te kıyamet kopacağını söylemişti. Tarih boyunca pek çok kez böyle kehanetlerde bulunulmuş, insanlar, komşularını bile deccal olarak görmüştü. Münster'den gelen haberlere bakılırsa, kuşatma altındakiler toplu halde intihar edeceklerini söylüyordu.

Cromwell yolu gösterdi. "Ne biçim yer burası!" dedi Brandon. Şapkasından yağmur damlacıkları süzülüyordu. "Sizi de bunaltmadı mı?"

"Biz alışkınız," dedi Riche, omzunu silkerek. "Zira Bay Sekreter, darphaneyle hazineyi sık sık ziyaret ediyor."

Martin onları içeri alınca, More hemen kafasını kaldırdı.

"Bugün bize ne söyleyeceksiniz? Evet mi hayır mı?"

"Önce iyi günler demeyecek misiniz?" Belli ki biri, More'a sakalı için bir tarak vermişti. "Antwerp'ten ne haberler var? Tyndale sahiden tutuklanmış mı?"

"Konumuz bu değil," dedi Lordlar Kamarası Başkanı. "Yemin konusundaki cevabınız ne? Yasayı, kanuna uygun buluyor musunuz?"

"Dışarıda avare avare gezinirken, İmparator'un askerlerine yakalandığını söylüyorlar."

"Bu konuyla ilgili önceden bilginiz var mıydı?" diye sordu Cromwell, buz gibi bir sesle.

Tyndale sadece yakalanmakla kalmamış, aynı zamanda ihanete uğramıştı. Biri onun aklını çelip sığınağından çıkmasını sağlamıştı ve More, bu kişinin kim olduğunu gayet iyi biliyordu. Gözlerinin önünde bir sahne canlandı. Yerinden fırlıyor ve mahkumu yere çalıp zorla ajanının ismini öğreniyordu. "Şimdi, yüzünüze gaddar bir ifade oturtun Sayın Dük," dedi Brandon'a.

"Ben mi?" dedi Brandon. Audley gülmeye başlamıştı. More, "Tyndale'ın baş dostu şeytan, onu terk etmiş olmalı," diye haykırdı. "İmparator onu yakacak. Ve Kral, onu kurtarmak için parmağını bile kıpırdatmayacak. Çünkü Tyndale, onun yeni evliliğini onaylamadı."

"Belki bu konuda ona hak veriyorsunuzdur?" dedi Riche.

"Konuşmalısınız," diye atıldı Audley, mümkün olduğunca yumuşak bir sesle.

More tedirgin olmuştu, kelimeleri bile birbirine karışmaya başlamıştı. Audley'yi kaale almadan, doğrudan Cromwell'le konuşuyordu. "Beni kendimi ateşe atmam için ikna edemeyeceksiniz.Eğer kanununuza karşı bir fikrim olsaydı ki aksini asla kabul etmiyorum, yemininiz, iki tarafı da keskin bir kılıca benzerdi. Eğer ona evet dersem ruhumu, hayır dersem vücudumu tehlikeye atacağım. Dolayısıyla da hiçbir şey söylemiyorum."

"Kafirlikle suçladığınız adamları sorguya çekerken, kaçamaklı yanıt vermelerine müsaade etmediğinizi hatırlatırım. Onları konuşmaya zorladınız ve size boyun eğmeyenleri gergiye yatırdınız. Madem onlar cevap verdi, siz neden vermeyecekmişsiniz?"

"İkisi arasında büyük bir fark var. Ben kafirlerden cevap beklediğimde, arkamda hukukun ve Hıristiyan aleminin tüm kuralları vardı. Oysa şimdi tek bir yasayla tehdit ediliyorum. Hem de başka hiçbir ülkede geçmeyen bir yasayla."

Cromwell, Riche'nin not aldığını gördü. "Ama sonunuz aynı olacak," dedi. "Onlar yandı, sizin boynunuz vurulacak."

"Tabii, Kral size bu merhameti gösterirse," diye atıldı Brandon.

More'un masanın üzerinde duran parmakları kıvrıldı. Bu, Cromwell'in gözünden kaçmamıştı. Onu, ölümünün çok daha yavaş olacağıyla korkutmak işe yarayabilirdi. Ama bunu düşünürken bile, asla yapmayacağını biliyordu. "Son zamanlarda haritaya baktınız mı?" diye sordu. "Hıristiyan alemi eskisi gibi değil."

"Fisher, karşımızdaki şu adamdan çok daha erkek çıktı Bay Sekreter," dedi Riche. "En azından o, fikirlerini beyan edip sonuçlarına katlanıyor. Oysa siz buna cesaret edemiyorsunuz, Sör Thomas."

"Ben kendimi zorla Tanrı'ya doğru itemem," dedi More usulca. "Tanrı'nın beni çekmesi gerekir."

"Dikbaşlılığınızı kınıyoruz," dedi Audley. "Ama size, sizin başkalarına uyguladığınız konuşturma yöntemlerini uygulamaya da niyetimiz yok." Ayağa kalktı. "Bundan sonrası Kral'a kaldı. Dava sürecinde yine görüşeceğiz."

"Tanrı aşkına! Burada kime ne zarar verebilirim ki? Ben kimseye kötülük yapmadım. Kimse hakkında kötü konuşma-

dım. Hatta düşünmedim bile. Eğer bunlar, bir adamı hayatta tutmaya yetmiyorsa..."

Cromwell birden sözünü kesti. "Siz mi kimseye zarar vermediniz? Ya Bainham? Onu hatırladınız mı? Mallarına el koyup zavallı karısını hapse attınız. Onu gergiye yatırttınız ve Piskopos Stokesley'nin kilerine kapadınız. Sonra evinize götürüp iki gün boyunca bir direkte zincirli tuttunuz. Bunlar da yetmedi, onu tekrar Stokesley'ye gönderip bir hafta boyunca dövülmesine ve aşağılanmasına razı oldunuz. Ama hırsınızı bir türlü alamadınız ve onu Kale'ye yollayıp bir kez daha gergiye yatırdınız. Vücudundaki bütün kemikler kırıldığı için Smithfield'da canlı canlı yakılacağı gün, platforma iskemleyle çıkarılmak zorunda kaldı. Bir de kalkmış, kimseye zarar vermediğinizi iddia ediyorsunuz!"

Riche, More'un kağıtlarını toplamaya başladı. Yukarı katta tutulan Fisher'la gizlice mektuplaştığı düşünülüyordu ki böylesi, ileride aleyhlerinde kanıt oluşturması açısından, aslında pek de kötü bir şey değildi. More parmaklarını açarak elini onların üzerine koyduysa da sonra omzunu silkti. "Madem lazım, hepsini alın ve tüm yazdıklarımı okuyun."

"İnançlarınızın değişeceği güne dek kaleminizi, kitaplarınızı ve kağıtlarınızı almak zorundayız," dedi Cromwell. "Daha sonra birini gönderirim."

More birden küçülmüş gibiydi. Dudaklarını ısırdı. "Öyleyse hepsini şimdi alın."

"Çok ayıp," dedi Suffolk. "Bizi hamal mı sandınız Efendi More?"

Anne, "Tek derdi benim," deyince, Cromwell saygıyla eğildi. "More'un o pek mühim vicdanını rahatsız eden şeyi bulup çıkardığınızda, bunları benim önümde diz çökmemek için yaptığını anlayacaksınız."

İncecik, bembeyaz ve öfkeliydi. Parmaklarını birleştirmişti ve gözleri her zamanki gibi parlaktı.

Cromwell daha fazla ileri gitmelerinden önce Henry'ye geçen yılki felaketi ve her isteğinin yerine gelemeyeceğini hatırlatmak zorundaydı. Geçen yaz kuzeyin beylerinden, Lord Dacre vatan hainliğiyle suçlanmış, İskoçlarla birlik olduğu iddia edilmişti. Bu suçlamaların ardında Dacre'nin en büyük düşmanı ve rakibi olan Clifford ailesi, onların arkasındaysa Boleynler vardı. Çünkü Dacre, bir önceki kraliçeyi desteklediğine dair konuşmalar yapmıştı. Dava Westminster'da görülecek, mahkemeye Norfolk başkanlık edecekti. Dacre haricinde yirmi asilzade daha zan altındaydı. Sonra... hatalar yapıldı. Muhtemelen tüm mesele bir yanlış anlamadan ibaretti ve Boleynler kimseyi dinleyip işin özünü kavramadan harekete geçmişti. Cromwell adli kovuşturmaya karışmayarak büyük bir hata yapmıştı. Halbuki asillerin onu aşağılamak için ellerinden geleni ardına koymayıp davanın seyrini değiştireceklerini düşünerek arka planla kalmayı yeğlemişti. Ya da belki asıl problem, Norfolk'un mahkemeyi kontrol altına alamamasıydı. Sonunda suçlamalar reddedildi ve Kral büyük bir öfkeye kapıldı. Bunun üzerine Dacre, Kral'ın muhafızları tarafından gerisin geri Kule'ye götürülüp bir anlaşma yapmaya zorlandı. Cromwell, Lord'un eninde sonunda pes edeceğini biliyordu. Dacre davada yedi saat konuşmuştu ama Cromwell, yedi gün de konuşabilirdi. Dacre vatan hainliğine göz yumma suçunu kabul etti, kraliyete on bin pound para cezası ödeyerek bağışlandı ve kuzeydeki evine fakir bir bey olarak döndü.

Fakat Kraliçe, öfkeden hasta oldu. Zira lordun bir emsal oluşturmasını istiyordu. Ayrıca Fransa'yla ilişkileri hiç de iste-

diği gibi gitmiyordu. François'nın, onun ismini her duyuşunda kıs kıs güldüğü söyleniyordu. Cromwell ona Fransa'dansa Alman prensleriyle yakınlık kurmasını tembihlerken haklıydı. "Ama önce Fisher'la More ölmeli," diyordu Anne. "Ancak o zaman rahat edip önüme bakabileceğim." Şimdi de asaletle hiçbir alakası olmayan bir tutum sergileyerek odada tur atıyordu. Henry'nin eline koluna her dokunuşunda, Kral onu bir sinekmiş gibi kovalıyor, Cromwell'se onları izliyordu. Günden güne farklı çiftlere dönüşüyor gibiydiler. Bazen birbirlerinin üzerine titriyorlar, bazen buz gibi ve mesafeli davranıyorlardı. Fakat kumrular gibi koklaştıkları günler, daha bir çekilmez oldukları yadsınamaz bir gerçekti.

"Fisher beni zerre kadar endişelendirmiyor," dedi Cromwell. "Zira ne düşündüğü gayet açık. Fakat More aleyhinde hiçbir kanıt yok. Dolayısıyla da mahkemece itham edilmesi imkansız. Roma'ya olan sadakatinden ve siz Majesteleri'nin kilisenin başı olmasından duyduğu sıkıntıdan kimsenin şüphesi yok. Fakat hukuksal olarak bakıldığında, More'u suçlayacak tek bir delil bulamıyoruz. Bu dava, pek de kolay sonuçlanmayacak."

Henry birden köpürdü. "Ben seni kolay işleri yap diye mi yanımda tutuyorum? İsa benim budalalığıma acısın ki ben, seni, senin gibi bir adamın asla gelemeyeceği bir mertebeye taşıdım. Bu Krallığın tarihinde böyle bir örnek daha bulamazsın." Sesini alçaltti. "Bunu kara kaşın, kara gözün için mi yaptığımı sanıyorsun? Ya da varlığının verdiği müthiş keyif için mi? Hayır Efendi Cromwell! Ben seni, bir torba dolusu yılan kadar hilekar olduğun için danışmanım yaptım. Şimdi söyle, bunca zamandır boşuna mı koynumda yılan beslemişim? Kararımı biliyorsun. Derhal uygula."

Cromwell odadan çıkarken, arkasında bıraktığı derin sessizliği dinledi. Anne pencerenin kenarına doğru yürümüştü. Henry'se ayaklarına bakıyordu.

Riche yanına geldiğinde, Cromwell onu bir sinek gibi masaya yapıştırmak istedi ama sonra kendini topladı ve avuçlarını birbirine sürttü. Ona bakan, "İşte Londra'nın en keyifli adamı," derdi. "Eee, *Sör Buruşuk Surat*, kitaplarını toplayabildiniz mi bari? Kendisi nasıldı?"

"Perdeleri sımsıkı kapamış. Ona nedenini sorduğumda, *madem eşyalarım alındı, ben de dükkanı kapayayım dedim,* diye cevap verdi."

More'u karanlıkta otururken düşünmeye dayanabileceğini sanmıyordu.

"Buyurun efendim," dedi Riche, ona katlı bir kağıt uzatarak. "Biraz konuştuk. Ben de hepsini yazdım."

"Okumayacağım. Sen anlat." Cromwell oturdu. "Ben More'um. Sen de Riche'sin."

Riche ona şaşkınlıkla baktı. "Kepenkleri kapayayım mı? Karanlıkta daha mı iyi oynarsın?"

"Bir kez olsun şansımı denemek istedim," dedi Riche, tereddütlü bir tavırla.

"İyi yapmışsın. Ama benimle konuşmayan, seninle niye konuşsun?"

"Çünkü benim önemli olmadığımı düşünüyor."

"Bir başsavcı önemsiz olur mu hiç?" dedi Cromwell alayla.

"Doğru da düşünmüşüm. Zira tüm meselelerimizi masaya yatırdık."

"Nasıl? Sanki Lincoln's Inn'deymişsiniz gibi mi yani? Akşam yemeğinden sonra sohbet edermiş gibi mi?"

"Açık konuşmak gerekirse, ona acıdım efendim. Biriyle konuşmaya öylesine hasret ki heyecandan ağzı dolanıyor. Ona şöyle dedim: *Tutun ki meclis, benim kral olacağımla ilgili bir kanun hazırlamış. O zaman beni kralınız olarak kabul etmez miydiniz?* Güldü."

"Bunun pek de inandırıcı olmadığını kabul etmelisin."

"Ama ben üstüne gittim. Sonunda, *evet, muhteşem Richard, seni kabul ederdim. Hatta bu Krallıkta bir sabah kalkıp Cromwell'in hüküm sürdüğünü görürsem de hiç şaşırmam. Zira bir terzi, kendini Kudüs kralı olarak ilan edebiliyorsa, bir demircinin oğlu da İngiltere Kralı olabilir,* dedi."

Riche duraksadı. Acaba fazla mı ileri gitmişti? Ama Cromwell gülümsedi. "Ben Kral Cromwell olursam, seni de dük yaparım. Eee, başka?"

"More devam etti: *Madem siz bana bir varsayımda bulundunuz, ben de size bir tane söyleyeyim. Farzedin ki meclis, Tanrı'nın Tanrı olmadığına dair bir kanun tasarısı hazırladı.* Ben de şöyle cevap verdim: *Bunun hiçbir önemi olmazdı. Çünkü meclisin böyle bir gücü yok.* O zaman, *aferin genç adam. En azından bazı şeylerin mantıksız olabileceğini kabul ediyorsun,* dedi. Sonra durup dikkatle yüzüme baktı. Sanki bana, *şimdi gerçek dünyadan bahsedelim*, der gibiydi. Ona, *biliyorsunuz ki meclis, Kralımızı kilisenin başı ilan etti,* dedim. *Madem benim kral olabileceğimi kabul edebiliyorsunuz, buna neden karşı çıkıyorsunuz?* Bana, sanki bir çocukla konuşurmuş gibi cevap verdi. *Bu iki durum birbirinden çok farklı,* dedi. *Biri din dışı bir konu ve meclisin yetki alanına giriyor. Ama diğeri tamamen dinle ilgili ve ne meclisin, ne de bu Krallıkta herhangi bir merciin bu konuda yargı yetkisi yok.*"

Cromwell, Riche'ye baktı. "Bunlar gerçek bir papacının sözleri. İşte, suçun ta kendisi."

"Evet efendim."

"Böyle düşündüğünü biliyorduk ama daha önce hiç söylememişti."

"*Bu konuyla çok daha yüce kanunlar ilgilenir. Bu Krallığı ve diğer pek çok Krallığı yöneten kanunlar,* dedi. *Meclis Tanrı'nın kanunlarını ihlal ederse...*"

"Papa'nın kanunlarından söz ediyor. Bunu asla yadsıyamaz, öyle değil mi? Gece gündüz Roma Kilisesi'nin ne diyeceğini düşünmese, neden vicdanını sorgulasın ki? O Papa'nın kanunlarını esas alıyor ve kendini böyle rahatlatıyor. Ben de kendi kendime diyorum ki meclisin yetkilerini reddeden bir kul, kralın unvanını da reddeder. Ve bunun adı vatan hainliğidir. Yine de," diyen Cromwell, omzunu silkti. "Bu bizi nereye götürür? More'un inkarının art niyetli olduğunu gösterebilir miyiz? Zira, *ben öylesine konuşuyordum,* diyecek. Varsayımlarda bulunurken söylenenler, bir adamın aleyhinde kullanılamaz ki."

"Jüri böyle düşünmeyecek ve onu sözleriyle yargılayacaktır. Sonuçta bunun, okul çocukları arasındaki bir münazara olmadığını o da biliyordu."

"Haklısın. Öyle münazaralar Kule'de düzenlenmez."

Riche, Cromwell'e verdiği kağıdı gösterdi. "Hatırlayabildiğim bütün detayları yazdım."

"Ama şahidin yok, öyle değil mi?"

"Adamlar, sandıkları taşımak için içeri girip çıkıyordu. O kadar çok kitabı vardı ki. Fakat beni tedbirsizlikle suçlayamazsınız efendim. Çünkü benimle böyle konuşacağı aklımın ucundan bile geçmezdi."

"Suçlamıyorum zaten." Derin bir iç çekti. "Aslına bakarsan, sen benim gözbebeğimsin *Sör Buruşuk Surat.* Söyle bakayım, mahkemede de bu sözlerinin arkasında durur musun?"

Riche biraz da kararsızlıkla kafasını salladı. "Evet ya da hayır de Richard. Artık açık olalım. Eğer cesaretinin kırılacağını düşünüyorsan, bunu şimdi söyle. Zira başka bir dava daha kaybedersek, maaşımıza veda edebiliriz. Ve bütün emeklerimiz boşa gider."

"Görüyorsunuz ya, buna engel olamıyor," dedi Riche. "Beni önemsiz bir çocuk gibi gördüğü halde, vaaz vermekten geri durmadı. Öyleyse bırakalım, bir sonraki vaazını cellat kütüğünde versin."

Cromwell, Fisher'ın idam edileceği gün More'u ziyarete gitti. Beraberindeki güçlü kuvvetli muhafızları dışarıda bırakarak yalnız başına içeri girdi. "Perdelerin kapalı olmasına alıştım," dedi More, neredeyse neşeli bir tavırla. "Loş ışıkta oturmaya itirazın olmaz herhalde?"

"Güneşten korkmana gerek yok. Hava kapalı."

"Wolsey hava durumunu değiştirebildiğini iddia ederdi." More kıkırdadı. "Beni ziyaret etmene çok sevindim Thomas. Ama söylenecek başka bir şeyin kaldığını da sanmıyorum. Yoksa var mı?"

"Muhafızlar yarın sabahın erken saatlerinde Fisher'ı götürmek için gelecek. Korkarım seni de uyandıracaklar."

"Onunla gece nöbeti tutmamam için, kötü bir Hıristiyan olmam gerekir." Gülümsemesi kayboldu. "Duyduğuma göre Kral, ölüm şekli konusunda merhamet göstermiş."

"Fisher'ın çok yaşlı ve zayıf olduğunu göz önünde bulundurdu."

More suratını buruşturdu. "Ben de elimden geleni yapıyorum ama insan ancak kendi yapısı elverdiği kadarıyla kuruyup büzüşebiliyor."

"Dinle beni." Cromwell, masanın üzerinden uzanıp elini tuttu ve planladığından çok daha kuvvetlice sıktı. *Ah, benim demirci pençelerim*, diye düşündü. More ürkmüştü. İskelet parmaklarını ve onları kaplayan kupkuru deriyi hissedebiliyordu. "Mahkemeye çıktığın an Kral'a yalvarmaya başla. Onun merhametine sığındığını söyle."

"Bunun bana ne gibi bir faydası dokunacak?" dedi More merakla.

"O zalim bir adam değil. Bunu sen de biliyorsun."

"Sahi mi? Evet, eskiden öyleydi. Çok tatlı bir mizacı vardı. Ama sonra, yanındakilerin etkisiyle değişti."

"Bağışlanmak için yalvaran birine asla dayanamaz. Yemin etmediğin sürece yaşamana izin vereceğini sanmıyorum ama Fisher'a gösterdiği merhameti sana da gösterir."

"Vücuduma ne olduğunun önemi yok. Daima kutsanmış bir hayat yaşadım Thomas. Tanrı bana karşı iyi davrandı ve beni asla denemedi. Dolayısıyla, o ne isterse o olacak. Her zaman kalbimi dinledim ve bazen duyduklarım hoşuma gitmedi. Belki kaderimde, onu celladın ellerine teslim etmek de var. Ama zerre kadar endişe etmiyorum. Zira çok geçmeden, Tanrı'nın ellerinde olacağını biliyorum."

"Senin kasaplık et gibi doğrandığını görmek istemiyorum desem, beni aşırı duygusallıkla mı suçlarsın?" More cevap vermedi. "Acı çekmekten korkmuyor musun?"

"Elbette korkuyorum. Hem de çok. Ben senin gibi dayanıklı ve cesur bir adam değilim ki. Öleceğim anı gözlerimin önünde canlandırıp duruyorum. Ama sonra Tanrı tüm korkumu alıp götürüyor ve düşündüklerimi unutuveriyorum."

"Senin gibi olmadığıma memnunum."

"Ona ne şüphe. Aksi takdirde, burada oturan sen olurdun."

"Ben, geleceği düşünmemden bahsediyordum. Görüyorum ki senin, içinde yaşadığımız dünyayı geliştirmek gibi bir kaygın yok."

"Ve senin var, öyle mi?"

More'un tavrı küstahçaydı. O sırada cama, dolu yağıyormuş gibi, hızla bir şeyler çarptı. İkisi de şaşırmıştı. Cromwell dayanamayarak ayağa kalktı. Zira o karanlıkta oturup meraklanmaktansa, dışarıda neler olduğunu, yaz rüzgarının neleri sürüklediğini görmeyi isterdi.

"Bir zamanlar çok umutluydum," dedi. "Ama dünya beni yozlaştırdı. Ya da belki sadece hava yüzündendir. Öylesine içimi sıkıyor ki senin gibi düşünmeye başlıyorum. İnsanların kapalı kalıp oldukları yerde büzülmesi, ruhlarını tıpkı camdan bir fanusun içinde kapalı kalan mum alevi gibi muhafaza etmesi gerektiğini sanıyorum. Şahit olduğum acı ve aşağılanma sahneleri, boşvermişlik, ahlaksızlık, yoksulluk, ümitsizlik ve yağmur... İngiltere'nin üzerine yağan, ekinleri çürüten, insanların gözlerindeki feri ve öğrenme hevesini söndüren yağmur. Zira Oxford, koca bir çamur göleti, Cambridge de bir dere haline gelirse kim adalet peşinde koşar? Hakimler hayatlarını kurtarmak için yüzmeye çalışırken, kim yasaları tatbik edebilir? Geçen hafta York'ta isyan çıktı. Buğday bu kadar kıt ve fiyatı da geçen senekinin iki katıyken, buna neden şaşalım ki? Adaletin bir an önce tecelli etmesini sağlamalıyım, yoksa kuzeyin tamamı ayaklanıp birbirlerini doğrayacak. İnan bana, hava iyi olsaydı ya da hayatımı güneşin parladığı, halkın refah içinde yaşadığı bir yerde sürdürebilseydim, daha iyi bir adam olurdum. Bu mümkün olabilseydi, sen de benim için bu kadar dua etmek zorunda kalmazdın Efendi More."

"Nasıl bu kadar çok konuşabiliyorsun?" dedi More. Kelimeler, sadece kelimeler. "Elbette ki senin için dua ediyorum. Yanlış yolda olduğunu görmen için tüm kalbimle Tanrı'ya yakarıyorum. Cennette buluştuğumuzda -umarım bu gerçekleşir- aramızdaki tüm farklar unutulacak. Ama şimdilik, onları göz ardı edemeyiz. Senin görevin beni öldürmek. Benimkiyse hayatta kalmak. Bu dünyada tek sahip olduğum şey ilkelerim. Bunları istiyorsan, zorla alacaksın. Zira asla pes etmeyeceğim."

"Savunmanı yazman için kalemle kağıt göndertirim."

"Denemekten asla vazgeçmiyorsun değil mi? Ama benim savunmam burada Bay Sekreter," dedi More, alnına vurarak, "ve orada daima senden uzak kalacak."

More'un kitapları olmadan, oda ne kadar da boş ve tuhaftı. "Martin, mum getir!" diye seslendi Cromwell.

"Yarın burada olacak mısın? Piskopos için?"

Cromwell kafasını salladı. Gerçi Fisher'ın ölümünü izlemeyecekti. Çünkü ruh ebediyete intikal ederken, seyircilerin diz çökmesi ve başlıklarını çıkarması şarttı.

Martin, incecik bir mum getirdi. "Başka bir şey lazım mı?" Gardiyan mumu masaya koyarken, ikisi de sustu. Bu suskunlukları, o gidince de devam etti. Mahkum, kamburunu çıkararak oturmuş alevi izliyordu. More'un yeni bir konuşmaya mı hazırlandığı yoksa lafının mı bittiği asla kestirilemezdi zaten. Zira konuşmayla devam edecek sessizlikler de vardı, sessizlikle devam edecekler de. İnsan onu sözlerle değil, tereddütlü kekelemelerle bozmalıydı: *Eğer... belki de... mümkün olsaydı...* "Kral olsaydım, yaşamana ve kasaplıkların için vicdan azabı çekmene izin verirdim," dedi Cromwell.

Mumun ışığı yavaş yavaş azaldı. Sanki mahkum, odadan çok uzaklara gitmiş ve geride ona benzeyen bir şekil bırakmış-

tı. More'un karmakarışık el yazısıyla doldurduğu sayfalardan mahrum kalan masa, tıpkı bir adak taşını andırıyordu. Biri kurban edilmedikçe, adak taşı ne işe yarardı ki? More sonunda sessizliğini bozdu. "Davam görülüp de Kral beni bağışlamayı kabul etmezse ve cezanın tam olarak uygulanmasına karar verilirse...Thomas, bu nasıl mümkün olabiliyor? İnsanın karnı yarıldığında, tüm kanı boşalmaz mı? Onu keserken, canlı kalması için özel bir alet mi kullanıyorlar?"

"Beni bu konuda bir uzman olarak görmene üzüldüm."

Ona da Norfolk'a söylediğini söylememiş miydi? Bir adamın kalbini söküp çıkardığını?

"Bu da cellatların sırrı," dedi. "Dehşetle karışık bir hayranlık uyandırmak için, kimseye söylemiyorlar."

"Temiz bir şekilde ölmemi sağla. Senden, başka hiçbir şey istemiyorum." More birden taburesinde sallanmaya başladı. Baştan aşağı titriyor ve bağırıyordu. Cromwell dışarı çıktığında, masaya güçsüz yumruklar indirmekle meşguldü. "Martin, ona biraz şarap ver," dedi Cromwell.

Onu bir dahaki görüşü, Westminster'da olacaktı.

Davanın olduğu gün Thames yükselip bir cehennem nehri gibi köpürdü ve dalgaları, iskeleleri dövdü.

"Roma'ya karşı İngiltere," dedi Cromwell. Ölülere karşı yaşayanlar.

Mahkemeye Norfolk başkanlık edecekti. Cromwell ona gerekli taktikleri verdi. "Önce iddianameleri dinleyeceğiz. Kanuna ve yemine muhalefet ettiği anlatılacak. Bir de Fisher'la yazışıp vatan hainliği olarak addedilebilecek komplolar kurdukları konuşulacak. Gerçi o mektupların hiçbiri elimizde değil. Ardından başsavcının ortaya sunacağı kanı-

tı dinleyeceğiz. Bu, More'u oldukça şaşırtacak. Zira kendisi genç Riche'yi, bir zamanlar olduğu gibi görmekten kendini alamıyor." Dük tek kaşını kaldırdı. "İçki, kavga, kadınlar ve kumardan söz ediyorum."

Norfolk sinirli bir tavırla çenesini ovuşturdu. "Bunu fark ettim. O munis görünümlü genç adam, sürekli olarak kavgacı bir tutum sergiliyor. Halbuki biz anamızın karnından zırhla çıkmışız ama bak ne kadar sakiniz."

"Pek haklısınız," dedi Cromwell. "Zira biz barışsever kişileriz. Lordum, şimdi ne olur bana kulak verin. Dacre davasında neler olduğunu hatırlıyorsunuz. Bu sefer öyle bir hata yapma şansımız yok. Zira ilk suçlamalar reddedilecektir. Size gayet akıllı bir jüri topladım. İşlerini layığıyla yapacaklarına şüphem yok."

Jüri, Londra'nın önde gelen esnaf loncalarından seçilen beylerden oluşuyordu. Hepsi de tecrübeli ve önyargılıydı. Tüm Londralılar gibi onlar da kilisenin hasisliğinden ve kibrinden nasiplerini almıştı. Hiçbiri, kutsal kitaplarını kendi dillerinde okuyamayacaklarının söylenmesinden hoşnut değildi. More'u en az yirmi yıldır tanıyorlar, Lucy Petyt'ı nasıl dul bıraktığını biliyorlardı. Tyndale'ı evinde sakladı diye Humphrey Monmouth'un işini mahvedişini de öyle. Evlerine, oğulları gibi yetiştirdikleri çıraklarının, geceleri yatak uçlarında bekleyerek dua edişlerini seyretmelerine izin verecek kadar güvendikleri uşaklarının arasına kendi casuslarını yerleştirdiğinden haberdardılar.

İçlerinden sadece biri, Audley'yi tereddüde düşürmüştü. "John Parnell mı? Bu yanlış anlaşılabilir. Biliyorsun, Chancery'de onun aleyhine hüküm verdiğinden beri, More'a diş biliyor."

"Evet, o davayı hatırlıyorum. More, baştan savma iş yaptı. Erasmus'a aşk mektupları yazmakla ya da zavallı bir Hıristiyan'ı Chelsea kilerine tıkmakla o kadar meşguldü ki belgeleri incelemeye fırsat bulamadı. İstediğin ne, Audley? Jüri toplamak için Galler'e mi gitseydim? Ya da More hakkında daha iyi düşünen bir yere? Bunu Londralılarla halletmeliyim. Yeni doğanlardan oluşan bir jüri kuramayacağıma göre, herkes insanların hatıralarını silemeyeceğimizi tahmin eder herhalde?"

Audley kafasını iki yana salladı. "Bilemiyorum Cromwell."

"Ah, o çok esaslı biri," dedi Dük. "Wolsey gözden düştüğünde, *bu adama dikkat edin,* demiştim. Ondan bir adım önde olmak için, sabah çok erken kalkmanız gerek."

Cromwell, duruşmadan bir gece önce, Austin Friars'ta belgelerini incelerken, kapıda bir kafa belirdi. Ufacık, daracık, tıraşlı bir kafatası ve genç bir yüz. "Dick Purser," dedi. "İçeri gel."

Dick Purser etrafına bakındı. Geceleri evi koruyan bekçi köpeklerine bakıcılık yapıyordu ve daha önce hiç buraya gelmemişti. "Gel otur. Korkma." Cromwell bir zamanlar Kardinal'in olan incecik bir Venedik kadehine şarap koydu. "Şunu denesene. Wiltshire göndermiş. Ben pek beğenmedim."

Dick kadehi alıp tehlikeli bir şekilde salladı. İçindeki sıvı, yaz ışığı kadar soluktu. Sonra bir yudum aldı. "Yarın sizinle davaya gelebilir miyim efendim?"

"Hala acıyor, öyle değil mi?" Dick Purser, ekmek şarap ayinine inanmadığını söylediği için, More'un Chelsea'de, tüm ev halkının gözü önünde kamçıladığı çocuktu. O zamanlar çok küçüktü. Hoş şimdi de pek büyümüş sayılmazdı ya. Austin Friars'a geldiği ilk günlerde, uykusunda haykırdığını söyle-

mişlerdi. "Kendine bir üniforma bul, dedi Cromwell. "Sabah kalktığında elini yüzünü yıkamayı da unutma. Beni utandırmanı istemiyorum."

Utandırmak, kelimesi, çocuklar üzerinde çok işe yarardı. "Acısı umrumda bile değil," dedi. "Hepimiz, babalarımızdan daha kötü dayaklar yemişizdir."

"Haklısın," diye karşılık verdi Cromwell. "Ben küçükken babam, beni bir parça demirmişim gibi döverdi."

"Asıl kötü olan beni soymasıydı. Hem de kadınların gözleri önünde. Bayan Alice'in. Kızların. İçlerinden birinin çıkıp beni koruyacağını sandım. Ama sonra onlardan nefret ettim. Çünkü bana güldüler. O beni kamçılarken, hepsi de gülüyordu."

Masallarda kurban, hep genç ve masum kızlar olurdu. Ama Purser'in hikayesi farklıydı. Bunda ufak bir çocuğun gamzeli poposu, minik hayaları, utançtan büzülen küçücük pipisi ve evin erkekleri onunla alay ederken, genç kızların da onlara kıkırdamalarıyla eşlik edişi vardı. Purser kamçıyı yerken, hepsi de pek eğlenmişti.

"Ağlama. Artık geçti." Cromwell çalışma masasının arkasından çıkıp çocuğun yanına gelince, Dick kırpık saçlı kafasını adamın omzuna dayayıp avazı çıktığı kadar bağırdı. Nihayet işkencecisinden intikamını alabilecekti. More, John Purser'e, sahip olduğu Almanca kitaplar yüzünden bir an olsun rahat vermemiş ve onu ölüme göndermişti. Oğlunu sırf vicdan azabından yanına almış, ona küçükken çocuklarına ya da kuyruğu ezilen minik köpeğine söylediği avutucu sözleri tekrarlamıştı. Bazen bu rahatlamanın karşılığında bir iki pire kapıyordu ama değerdi.

"Sizinle ölüme bile giderim," dedi Dick. Efendisinin ellerine sarılarak burnunu çekti. "Bence üniforma bana çok yakışacak. Saat kaçta gideceğiz?"

Cromwell, ekibiyle birlikte herkesten önce Westminster'a gelmişti. Zira son dakikada çıkabilecek aksaklıklara tahammülü yoktu. Mahkeme toplanınca, More içeri getirildi. Görüntüsü salondaki herkesi şoke etmişti. Tamam, Kule'nin kimseye iyi geldiği görülmemişti ama More kıtık kıtık beyaz sakalı ve kambur sırtıyla, yetmiş yaşında biri gibi görünüyordu. "Ona kötü muamele ettiğimizi sanacaklar," diye fısıldadı Audley.

"Haklı çıkmak için bütün yolları denerim demek istiyor."

"Benim vicdanım rahat," dedi Lordlar Kamarası Başkanı, son derece şen şakrak bir edayla. "Gereken neyse hepsi yapıldı."

John Parnell, More'a başıyla selam verdi. Hem mahkeme görevlisi, hem de tanık konumundaki Richard Riche gülümsedi. Audley mahkum için bir iskemle isteyince, More onun en ucuna oturdu. Gergin ve kavgacı bir hali vardı.

Birinin, dediklerini not alıp almadığını anlamak için etrafına bakındı.

Kelimeler, sadece kelimeler.

Seni hatırlıyorum Thomas More, diye düşündü Cromwell. *Ama sen beni hatırlamadın. Hatta geldiğimi bile görmedin.*

III
Wolf Hall'a
1535 Temmuz

More'un öldüğü günün akşamında hava açtı. Cromwell, Rafe ve Richard'la birlikte, bahçede yürüyüşe çıktı. Güneş, darmadağın bulutların arasında bulanık renkli ve ışıklı bir top gibi parlıyordu. Şifalı otlar kuruyup o güzelim kokularını yitirmişti. Azgın rüzgar kıyafetlerinin uçlarını havalandırıyor, enselerinin arkasına çarpıyor, sonra yüzlerine tokatlar atmak için etraflarında dönüyordu.

"Sanki denizin üzerindeyiz," dedi Rafe. Onu balinalardan, korsanlardan ve denizkızlarından korumak istermiş gibi, Cromwell'in iki yanında yürüyorlardı.

Mahkeme sonuçlanalı beş gün olmuştu. O zamandan beri de epey hareketli günler geçiriyorlardı. Fakat duruşmada yaşananlardan hafızalarında kalanları konuşmadan edemediler. Başsavcının tanık kürsüsüne çıkıp sanık hakkında yaptığı konuşma, More'un Latince okurken dili sürçen bir katibe kıs kıs gülmesi, hakim koltuklarında oturan baba oğul Boleynler'in

buz gibi ve kaypak suratları. More'un, Audley'nin onun için getirttiği iskemleye çöküp kafasını hafifçe sola yatırışı ve ceketinin kolunu çekiştirişi.

More aniden ona döndüğünde Riche şaşalamış, geriye doğru bir adım atarak masaya yaslanmak zorunda kalmıştı. "Sizi eskiden beri tanırım Riche," demişti More. "Neden sizin gibi bir adama açılayım ki?" More ayağa kalkmış, nefretini ve başsavcıyı ne kadar küçük gördüğünü göstermek istercesine sesini alçaltmıştı. "Bir kumarbaza, kendi evinde bile saygınlığı olmayan bir adama..."

"Aziz Julian adına!" demişti Justice Fitzjames, her zamanki gibi. Sonra da Cromwell'e fısıldamıştı: "Buna oynarsa paçayı kurtarır mı?"

İnsan jürilerin neden hoşlanıp hoşlanmayacağını asla kestiremezdi ama bunu sevmedikleri kesindi. More'un ani çıkışını, suçluluğunun göstergesi olarak algılamışlardı. Hepsi de Riche'nin geçmişinden haberdardı. Ama genç bir adamın kumar oynaması, içki içmesi ve kavga etmesi, oruç tutmaktan, tespih çekmekten ve kendini kırbaçlamasından daha normal değil miydi? Norfolk, More'un tiradını yarıda kesmiş ve kuru bir sesle konuşmuştu. "Adamın karakterini boşverin de söyleyin bakalım, gerçekten o şekilde konuştunuz mu?"

Efendi More kendini toparlamış, omzundan kayan ceketiyle gömleğini düzeltmiş ve yumruk yaptığı elini diğeriyle kaparken, "Riche'nin söylediğimi iddia ettiği şeyleri söylemedim. Ya da eğer söylemişsem bile bunu art niyetle yapmadım. Dolayısıyla, kanunlar karşısında tamamen suçsuzum," demişti.

Cromwell, Parnell'ın yüzünde beliren alaycı ifadeyi görmüştü. Londralılar, aptal yerine konmaya asla tahammül ede-

mezdi. Audley'yle avukatlar, bu meseleyi jürinin anlayacağı şekilde derleyip toparlayabilirdi ama onlar, avukatların tartışmalarını dinlemeyi değil, gerçeği istiyordu. Soru çok açıktı: "Söyledin mi, söylemedin mi?" George Boleyn öne eğilmişti. "Mahkum, söz konusu konuşmanın seyrini kendi cümleleriyle anlatabilir mi?"

O zaman More, *aferin genç George,* dercesine gülümsemişti. "Bununla ilgili herhangi bir not almadım ki. Zaten yazı yazacak malzemem de yoktu. Zira kalemimi ve kağıtlarımı elimden aldılar. Eğer hatırlarsanız, Riche'nin hücreme gelme sebebi de eşyalarımın götürülmesini denetlemekti Lordum Rochford."

Sonra jüriden alkış beklercesine onlara bakmış, onlar da buz gibi surat ifadeleriyle karşılık vermişti.

Dönüm noktası bu muydu? More'a, bir zamanlar Lordlar Kamarası Başkanı olduğu için güveniyor olabilirlerdi. *Sör Buruşuk Surat*'sa, herkesin bildiği üzere pek de iyi bir üne sahip değildi. Bir jürinin ne düşüneceği asla kestirilemezdi. Gerçi Cromwell onları biraraya getirme aşamasında epey ikna ediciydi. Daha o sabah onlarla konuşmuş, "Savunmasının ne olacağını bilmiyorum ama öğlene kadar bitirebileceğimizi sanmıyorum," demişti. "Umarım herkes sıkı bir kahvaltı yapmıştır. Karar vermek için çekildiğinizde istediğiniz kadar zamanınız var ama tahminlerime göre yirmi dakikadan uzun süre gelmezseniz, yanınıza uğrar sizi hukuksal konularda seve seve aydınlatırım."

Ama jüriye on beş dakika yetmişti.

O gün temmuzun altısıydı. Azize Godelva -şeytan kocasının bir gölde boğduğu Bruges'li genç ve masum kadın- yortusu. Cromwell gökyüzüne baktı. Sanki sonbahar, şimdiden

etkisini hissettirmeye başlamıştı. Güneşin gösterisi kısa sürmüş, Essex'ten gelen bulutlar kulelerin üzerinde toplaşmaya başlamıştı. Rüzgar geniş tarlaları, sırılsıklam otlakları, taşan nehirleri ve batının ormanlarını yalayıp geçiyor, denizden İrlanda'ya doğru ilerliyordu. Richard, bir lavanta tarhına düşen şapkasını alıp usulca küfrederek üzerindeki yağmur damlacıklarını silkeledi. Tam o sırada da tekrar yağmur çiselemeye başladı. "İçeri girme zamanı geldi. Yazacak mektuplarım var."

"Bu gece geç saatlere kadar çalışmak yok."

"Sen nasıl istersen Rafe dede. Ekmeğimi yiyip sütümü içtikten sonra duamı edip hemen yatacağım. Köpeğimi de yatağıma alabilir miyim lütfen?"

"Kesinlikle hayır!"

Cromwell dün gece uyuyamamıştı. Gecenin bir yarısı, More'un uykuda olduğu gelmişti aklına. O gecenin, dünyada geçirdiği son gece olduğundan haberi yoktu. Mahkumu akşamdan hazırlamak, pek de alışılagelmiş bir şey değildi. Dolayısıyla Cromwell de *eğer onun için gece nöbeti tutacaksam, bunu tek başıma yapmalıyım,* diye düşünmüştü.

Koşarak içeri girdiler ve rüzgar kapıyı arkalarından çarptı. Rafe kolunu yakaladı. "More'un suskunluğu, gerçek bir suskunluk değildi, öyle değil mi?" dedi. "Aslında tek yaptığı, vatan hainliğini haykırmaktı. Bir sürü kaçamaklı cevap verdi. Sanki bunlar ona hizmet edebilecekmiş gibi. Bahaneler buldu, anlam karmaşaları yarattı. Bunu sadelikten korktuğu için yaptı ya da o basit sözlerin kendisini alçaltacağını düşündüğü için. More'un lügatine karşı bizim lügatimiz. Sessizlik, kelimelerle dolu olabilir. Bir lavta, çaldığı notaları gövdesinde muhafaza eder. Bir viyola, armoniyi tellerinde saklar. Pörsük bir gül yaprağı, yine de kokar. Ya da bir dua, beddualarla titreyebilir.

Ve sahiplerinin terk ettiği boş bir ev, hayaletlerin sesleriyle gürültülü olabilir.

Biri -muhtemelen Christophe değil- çalışma masasına içinde peygamber çiçekleri olan gümüş bir vazo koymuştu. Buruşuk yaprakların dibindeki koyu mavilik, ona bu sabahki ışığı hatırlattı. Şafak, temmuz ayı için çok geç sökmüş, Londralılar küskün bir güne uyanmıştı. Saat beşte, Kule'nin polis müdürü, More'un yanına gitmişti.

Aşağıdaki avlunun habercilerle dolup taştığını biliyor, seslerini duyabiliyordu. *Eh, ne de olsa ölü bir adamın ardından yapılacak çok iş var,* diye düşündü. *Çocukken de Morton'ın genç beyinin arkasını toplardım. Şimdi bunu son kez yapıyorum.* Şafakta deri bir kupada kalan bira artığını höpürdeterek içişini, yeniden eritmesi için mumcuya götüreceği yanmış mumların dibini kazıyışını gözlerinin önünde canlandırdı.

Koridordan sesler geliyordu. Boşverip mektuplarına döndü. Rewley Başrahibi, bir dostu için görev rica ediyordu. York Belediye Başkanı bentlerden ve dalyanlardan bahsediyordu. Calais'deki Lord Lisle, bir meselede kendini haklı çıkarmaya çalışıyordu.

Thomas More ölümde yaşamında olduğundan çok daha gerçekçi bir şekilde beliriyordu karşısında. Belki de artık hiç gitmeyecekti. Mahkemedeki son saatinde ne kadar da çevik ve dikbaşlıydı. Audley, jürinin onu suçlu bulmasından o kadar memnun olmuştu ki mahkuma söyleyecek son bir şeyi olup olmadığını sormadan hükmü okumaya başlamış, Fitzjames uzanıp koluna vurmak zorunda kalmıştı. More'sa Lordlar Kamarası Başkanı'nın sözünü kesmek için çoktan yerinden kalkmıştı bile. Zira söyleyecek çok sözü vardı. Sesi canlı, tonu iğ-

neleyiciydi. Bakışları ve jestleri, kanunen ölü sayılan bir mahkuma ait değillermiş gibiydi. Ama bunda yeni bir şey yoktu ki. En azından Cromwell için. "Vicdanımın sesini dinledim," demişti More. "Siz de sizinkileri dinlemelisiniz. Şimdi gayet açık ve net konuşacağım ki, sizin kanunlarınız hatalı (Norfolk hemen gürlemişti) ve yetkilerinizin hiçbir dayanağı yok." (Norfolk gene kükremişti: "Şimdi biz de sizin kötü niyetinizi açık ve net olarak görüyoruz.") Parnell gülmüş, jüridekiler birbirlerine imalı bakışlar fırlatmıştı. Westminster'ın mahkeme salonunda müthiş bir uğultu vardı. More, gürültüye rağmen tekrar konuşmuştu. "Ben, çoğunlukla aynı inançları paylaşıyorum," demişti. "Henry'nin krallığına karşı, Hıristiyanlığın tüm krallıkları benimle. Sizin piskoposlarınıza karşı benim azizlerim var. Sizin tek bir meclisinize karşı, ben kilisenin tüm meclislerine sahibim. Üstelik onların kökeni binlerce yıl öncesine dayanıyor."

Norfolk, "Mahkumu dışarı çıkarın," demişti ve her şey bitmişti.

Günlerden salı, saat sekizdi. Yağmur camları dövüyordu. Richmond Dükü'nden gelen mektubun mührünü kırdı. Çocuk, Yorkshire'da geyik parkı olmadığından, dolayısıyla da arkadaşlarıyla ava çıkamadığından yakınıyordu. *Ah, zavallı minik dük,* diye düşündü, *ne yapsam da yarana merhem olsam?* Gregory'nin evleneceği dulun geyik parkı vardı ya, belki bu prens bozuntusu, Norfolk'un kızını boşayıp onu almak isterdi. Mektubu yere çalmak istediyse de kenara koydu. İmparator, donanmasıyla birlikte Sardunya'dan ayrılmış, Sicilya'ya doğru ilerliyordu. St Mary Woolchurch'de görevli bir rahip, Thomas Cromwell'in bir tarikatçı olduğunu ve ondan korkmadığını söylüyordu. Aptal. Lord Morley ona bir tazı gön-

dermişti. Münster'den kaçan mültecilerin bir kısmı İngiltere yolundaydı.

Audley, "Mahkum More, mahkeme, Kral'dan ölüm biçiminle ilgili merhamet göstermesini dileyecektir," demişti. Sonra eğilip "Ona herhangi bir söz verdiniz mi Bay Sekreter?" diye sormuştu. "Şerefim üzerine mi? Hayır ama Kral hiç şüphesiz ki ona karşı iyi olacaktır." Norfolk, "Onu böyle davranması konusunda yönlendir Cromwell," demişti. "Seni dinleyecektir ama dinlemezse gelir, kendisine bizzat yalvarırım." Norfolk merhamet dilenecekti ha? Hayret doğrusu! Cromwell, More'un dışarı çıkarılışını görmek için kafasını kaldırdıysa da o, çoktan uzun boylu muhafızların arasında kaybolmuştu bile. Mahkumu Kule'ye geri götürecek kayık, merdivenlerin dibinde bekliyordu. Eve dönmek gibi olmalıydı. Dar pencereli minicik hücresi, boş masası, incecik mumu ve çekili perdeleri onu bekliyordu.

Pencere titreyince irkildi. "Kepengin sürgüsünü takayım," dedi kendi kendine. Tam yerinden kalkmıştı ki, Rafe elinde bir kitapla içeri girdi. "More'un dua kitabı," dedi. "Son dakikaya kadar elindeymiş."

Cromwell bunu incelerken, *neyse ki üzerinde kan lekeleri yok,* diye düşündü. Sonra kitabın sayfalarını hızla çevirdi. "Ben, bunu çoktan yaptım," dedi Rafe.

More içine adını yazmış, metinde bazı yerlerin altını çizmişti: *Gençliğimin günahlarını hatırlama.* "Öyleyse onun Richie'ninkileri hatırlaması ne yazık, öyle değil mi?"

"Bunu, Bayan Alice'e göndereyim mi?"

"Hayır. Belki o günahlardan birinin de kendisi olduğunu sanır." Kadın zaten yeteri kadar bedbahttı. Zira More son mektubunda, ona veda bile etmeye gerek görmemişti. Crom-

well kitabı kapadı. "Meg'e yolla. Herhalde, o da bunu yapmamızı isterdi."

Tüm ev sallanıyordu. Rüzgar çatıyı yalıyor, bacalarda dolanıyor, her kapının altından buz gibi bir hava akımı geliyordu. "Çok soğuk," dedi Rafe. "Şömineleri yaktırayım mı?" Cromwell, kafasını salladı. "Richard'a söyle, yarın sabah ilk iş olarak Londra Köprüsü'ne gidip köprü memurunu görsün. Bayan Roper ona gelip gömmek için babasının kafasını istediğinde, adam Meg'in teklini kabul etsin. Sakın işi uzatmaya kalkmasın ve çenesini de kapalı tutsun."

İtalya'dayken ölen askerleri gömmüştü. Gönüllü yapılan bir şey değildi, senden yapmanı istiyorlardı, sen de yapıyordun. Ağızlarına burunlarına bezler bağlayıp kürekleri ellerine almışlar ve yoldaşlarını kutsanmamış topraklara teslim etmişlerdi. Yürüyüp gittiklerinde, pabuçlarında berbat bir koku kalmıştı.

Hangisi daha kötü, diye düşündü. *Kızlarının senden önce ölmesi mi, yoksa onları, senden arda kalanları toplamaları için geride bırakmak mı?*

"Unuttuğum bir şey var ama ne?" Kaşlarını çatarak kağıtlarına baktı.

"Akşam yemeği mi?" diye sordu Rafe.

"Sonra yiyeceğim."

"Lord Lisle?"

"Onunla ilgilendim." Humber Nehri'yle ve Mary Woolchurch'teki rahiple de ilgilenmişti. Gerçi iftiracı rahibi askıda olan dosyalardan birine koymuştu ama olsun. Güldü. "Neye ihtiyacım var biliyor musun? Hafıza makinesine."

Guido'nun Paris'ten ayrıldığı söyleniyordu. İtalya'ya dönmüş ve makinesinin ancak yarısını tamamlamıştı. Gidişinden

önceki haftalarda ne doğru düzgün bir şey yemiş, ne de konuşmuştu. Hayranları onun kendi yarattığı makinenin kapasitesi yüzünden aklını kaçırdığını söylüyor, düşmanlarıysa makinenin içinden iblisler fışkırdığını ve Guido'nun, geceliğiyle kaçtığını iddia ediyordu. Öyle korkmuştu ki yolculuk için yanına bir parça ekmekle peynir bile alamamış, bütün kitaplarını geride bırakmıştı.

Guido'nun yazdıklarını almadan gitmiş olması muhtemeldi ve belirli bir ücret karşılığında onlara sahip olabilirdi. Hatta onu İtalya'da da takip ettirebilirdi ama bunların ne anlamı vardı ki? *Belki de icadının ne olduğunu asla öğrenemeyeceğiz,* diye düşündü. Kendi kitaplarını yazabilen bir matbaa mıydı? Kendi kendine düşünen bir zihin mi? Neyse... En azından Fransa Kralı da ona sahip değil.

Kalemini eline aldı, esnedi, masanın üzerine bıraktı, sonra yine aldı. *Şair Petrarch gibi ben de bir gün masamda ölü bulunacağım,* diye düşündü. Şair, asla göndermediği bir sürü mektup yazmıştı. Kendisi doğmadan bin iki yüz önce ölen Cicero'ya, belki de asla varolmayan Homeros'a yazmıştı. Ama ben Lord Lisle, dalyanlar ve İmparator'un kalyonlarıyla yeterince uğraştım. Petrarch şöyle demişti: "Kalemimi mürekkep hokkasına iki batırışım arasında bile zaman geçiyor. Ve ben hızla ölüme doğru koşuyorum. Daima ölmekteyiz. Ben yazarken, siz okurken ve diğerleri dinlerken ya da kulaklarını tıkarken."

Başka bir mektup destesini aldı. Batcock adında bir adam yüz fıçı çivit boyası ithal etmek için izin belgesi istiyordu. Harry Percy yine hastaydı. Yorkshire'daki isyancıların hepsi yakalanmıştı. Şimdi içlerinden bazıları arbede çıkarıp adam öldürmekten ve tecavüzden yargılanacaktı. Tecavüz mü? Buğ-

day fiyatlarıyla ilgili bir isyanda, tecavüzün ne işi vardı? Ah, ama orası Yorkshire'dı, öyle değil mi?

"Bana Kral'ın gezi programını getir Rafe. Ona bir bakayım da sonra buradaki işim bitecek. Belki yatmadan önce biraz müzik yaparız."

Saray bu yaz batıya, Bristol'e kadar gidecekti. Kral yağmura rağmen çoktan hazırlıklarını tamamlamıştı. Windsor'dan yola çıkacaklar, sırayla Reading, Missenden ve Abingdon'a uğradıktan sonra, Oxfordshire'a doğru hareket edeceklerdi. "Umarım kır havası işe yarar da Kraliçe buraya karnında bir bebekle döner," dedi Rafe'e. "Kral'ın her seferinde bu hayalkırıklığına nasıl dayandığını merak ediyorum doğrusu," diye mırıldandı Rafe. Daha zayıf karakterli bir adam, çoktan çökerdi.

"Biz de on sekizinde Londra'dan çıkarsak onları Sudely'de yakalarız. Nasıl?"

"En iyisi bir gün önce çıkmak. Yolların durumunu da düşün."

"Kestirmeden gitmeyeceğiz, değil mi?" Cromwell nehirdeki sığ geçitleri değil, köprüleri kullanacak, bu konudaki aksi eğilimini göz ardı edip ana yollardan ayrılmayacaktı. *Daha iyi haritalara ihtiyaç var,* diye düşündü. Kardinal'in zamanında bile böyle düşünüyordu. Evet, kırların ortasındaki malikaneleri gösteren haritalar yok değildi. Hepsi de detaylı bir şekilde çizilmiş, hatta parklardaki geyiklerle yaban domuzları bile resmedilmişti. Ama Gregory'nin Northumbria'yı Hint adaları sanması doğaldı. Zira haritalar son derece eksikti. Örneğin size ne tarafın kuzey olduğunu söylemiyorlardı. Ya da köprülerin nerelerde olduğunu bilmek çok işlerine yarayabilirdi. Denizle aranda ne kadar mesafe olduğunu bilmek de öyle. En büyük sorun da haritaların daima geçen yıla ait olmasıydı. Halbuki

İngiltere sürekli bir değişim içindeydi. Sarp kayalıkları aşınıyor, kumsalları rüzgarla birlikte başka yerlere uçuşuyor, kupkuru topraklardan pınarlar fışkırıyordu. Biz uyurken doğa kendini yeniliyor, hatta peşimizde sürüklediğimiz tarih bile başkalaşıyor, ölülerin yüzleri başka yüzlerde solup gidiyordu.

Cromwell altı yaşında küçük bir çocukken, babasının çırağının, artık demir parçalarından çivi yaptığını görmüştü. "Tabut kapaklarını çivilemek için," demişti adam. Çiviler ateşte tupturuncu parlıyordu. "Neden ölüleri çiviliyoruz?"

Çırak ona cevap verirken işini yapmaya devam etmişti. "O yaşlı leşler tabuttan çıkıp bizi kovalamasın diye."

Şimdi gerçeği biliyordu. Asıl, yaşayanlar ölüleri kovalıyordu. Kemikleri ve kafataslarını kefenlerinden çıkarıp titrek ağızlarından zorla laf alıyorduk. Yazdıklarını değiştirip hayatlarını tekrar yazıyorduk. Thomas More, Küçük Bilney'nin direğe zincirlendiğinde fikirlerini değiştirdiği dedikodusunu yaymıştı. Zira Bilney'nin hayatını almak yeterli değildi. Ölümünü de almak zorundaydı.

Bugün, More'a idam sehpasına kadar, Londra şerifi olarak görev yapan Humphrey Monmouth refakat etmişti. Monmouth bunun için sevinemeyecek kadar iyi bir adamdı. Ama belki biz, onun yerine neşelenebilirdik?

More'un idam sehpasına çıktığı anı görebiliyordu. Uşağı John Wood'a ait olduğunu tahmin ettiği gri bir pelerin giymişti. Celladıyla konuşurken -muhtemelen iğneleyici laflar ediyordu- yüzündeki ve sakalındaki yağmur damlacıklarını siliyordu. Sonra ıslanıp ağırlaşan pelerinini atıp kütüğün önünde diz çöktü ve son duasını ederken dudakları kıpırdadı.

Cromwell de diğer tüm izleyiciler gibi cüppesinin eteklerini toplayıp diz çökmüştü. Baltanın ete değdiğinde çıkardığı

tuhaf sesi duyduğu an yukarı bakmıştı. Ceset bir kıyafet yığınını andırıyor ama o, içindeki vücudun hala nabzının attığını biliyordu. Haç işareti yaptı. Geçmiş, zihninde ağır ağır hareket ediyordu.

"Demek Kral Gloucester'dan, Thornbury'ye geçecek?" dedi. "Sonra Nicholas Poynz'in Iron Acton'daki evine. Poynz kendini nasıl bir şeyin içine soktuğunu biliyor mu? Oradan Bronham'a..."

Bu sene yabancı bir alim İngiltere'nin tarihini yazmış ve Kral Arthur'u, aslında var olmaması sebebiyle es geçmişti. Ne var ki Gregory, "Hayır, kesinlikle yanılıyor," diyordu. Eğer haklıysa, Avalon'a ne olacak? Ya taştan çekip aldığı kılıca?

Cromwell kafasını kaldırdı. "Mutlu musun Rafe?"

"Helen'le mi?" Rafe'in yanakları kızardı. "Evet efendim. Hiçbir erkek benim kadar mutlu olamaz."

"Babanın, onu gördüğü an yola geleceğini söylemiştim."

"Sayenizde."

Eylülde Bronham'dan Winchester'a gidilecekti. Sonra da Waltham, Alton ve Farnham'a. Kral'ın ekim başında Windsor'a dönmesi gerekiyordu. Cromwell önündeki sayfaya basit bir rota çizmişti. "Görünüşe bakılırsa, dört ya da beş boş günüm var. Kim demiş, ben tatil yapamam diye?"

Kağıtta Bronham'ın altından bir ok çıkardı. "Winchester'a gitmeden önce, birlikte Seymourlar'ı ziyaret edeceğiz."

Bunu not etti.

Eylül başı. Beş gün. Wolf Hall.

YAZARIN NOTU

Ortaçağ Avrupa'sının belirli bölgelerinde resmi yeni yıl, Meryem'e İsa'yı taşıdığının müjdelendiğine inanılan 25 Mart Meryem Ana Yortusu'nda başlardı. 1522'de Venedik, 1 Ocak'ı yeni yılın başı olarak kabul etti ve diğer Avrupa ülkeleri de belirli aralarla buna uyduysa da İngiltere'nin onlara yetişmesi 1752'yi buldu. Bu kitaptaki yıllar, diğer pek çok tarih kitabında olduğu gibi, Noel'in on iki gününden biri olarak kabul edilen ve hediyelerin alınıp verildiği gün olan 1 Ocak'ta başlar.

Baş teşrifatçı George Cavendish, Wolsey'nin ölümünden sonra, taşrada yaşamış ve 1554'te Mary tahta çıktığında, *Son kardinal, Thomas Wolsey, Yaşamı ve Ölümü* (Thomas Wolsey, late Cardinal, his Life and Death) adlı kitabı yazmaya başlamıştır. Kitap pek çok kereler basılmıştır. Fakat internette orijinal haliyle de bulunabilir. Bir takım hatalarına rağmen Wolsey'nin kariyeri ve Thomas Cromwell'in bundaki etkisi üzerine çok etkileyici ve bilgilendirici bir romandır ve Shakespeare üzerindeki tesiri açıkça görülmektedir. Cavendish bu kitabı dört yılda tamamlamış ve Elizabeth tahta çıktığı sırada ölmüştür.

TEŞEKKÜR

Galce için Delyth Neil'e, Almanca için Leslie Wilson'a ve Flamanca için Norfolklu bir hanıma teşekkür ederim. Bana bir şarkı ödünç verdiği için Guada Abale'e. İngiliz Kütüphanesi'ne giremediğimde bana yardım ettiği için Judith Flanders'a. Beni Christ Kilisesi'ndeki Wolsey's Hall'da muhteşem bir akşam yemeğine davet ettiği için Dr. Christopher Haigh'e. Canterbury'ye yaptığım hac yolculuğunda ve Aslockton'daki Cranmer Arms'da içilen içkide bana eşlik eden Jan Rogers'a. Beni arabayla sağa sola götüren ve pek çok işime koşan Gerald McEwen'a. Destekleri ve cesaretlendirmeleri için temsilcim, Bill Hamilton ve yayıncılarıma. Ve hepsinden çok, Dr. Mary Robertson'a. Bir alim olarak onun işi, Cromwell'in hayatının gerçekleri, ama beni daima cesaretlendirdi, romanın ortaya çıkışı süresince benden engin bilgilerini esirgemedi, el yordamıyla yaptığım tahminleri toparladı ve çizdiğim portreyi kabullenme lütfunda bulundu. Bu kitabı sevgi ve teşekkürlerimle ona ithaf ediyorum.

MAN BOOKER ÖDÜLÜNÜ İKİ DEFA KAZANAN TEK KADIN YAZAR

HILARY MANTEL

THOMAS CROMWELL ÜÇLEMESİ 1

KURTLAR HANEDANI

Tudor Hanedanlığının müsrif ve şehvet düşkünü kralı VIII. Henry, evli olmasına rağmen Anne Boleyn'le evlenebilmek için her türlü yola başvuruyor. Bu evliliğe sadece Papa ve kilise çevresi değil; Tanrı'ya aşırı bağlı Thomas Moore da karşı çıkıyor. Hanedanlıktan yükselen iktidar, para ve şöhret tutkusu bütün İngiltere'yi sarmışken soylu olmayan bir demircinin oğlu, doğum tarihi belirsiz bir adam çıkıp önce kardinalin sağ kolu, ardından kralın danışmanı oluyor. Thomas Cromwell, sadık ve güvenilir olmasının yanında halktan ve kabadayı olan bu adam, gölgede kalan muğlak tarihi kendisinin de yer alıp yükseldiği sahnede ana hatlarıyla çiziyor. Ruhban sınıfına savaş açıp aristokrasinin gücünü azaltmaya çalışan bir politikacıya dönüşen Cromwell'in portresi, monarşinin müphem ilişkilerle dolup taşan tarihiyle birlikte yazılıyor.

"Son diye bir şey yoktur, her şey sadece başlangıçtan ibarettir," diyen Mantel yazmaya, yazdıkları da tarihe heyecan katmaya devam ediyor. Çünkü "insan insanın kurdudur."

"Dehşetengiz. Bir harikalar diyarı. Aynı zamanda kimsenin dönüp çığlıklara bakmadığı bir dehşet diyarı. Yani bir şenlik." *-Daily Telegraphs*

"Her bir parçası söyledikleri kadar iyi." *-Observer*

"Okuyacağınız en sürükleyici kitap." *-The Times*

RAMİ KÜTÜPHANESİ

2 497000 74069

ALFA
www.alfakit
/alfakitap
/alfakitap
/alfakitap

71-136-2